Editör **Desmond Dinan**

Avrupa Birliği Ansiklopedisi

Kitap YAYINEVİ

İkinci Cilt

H— Z

KİTAP YAYINEVİ – 82
BAŞVURU KİTAPLIĞI DİZİSİ – 2

AVRUPA BİRLİĞİ ANSİKLOPEDİSİ/DESMOND DINAN (EDİTÖR)

ÖZGÜN ADI
ENCYCLOPEDIA OF THE EUROPEAN UNION

ÇEVİREN
HALE AKAY

GÜNCELLEME
HALE AKAY, ECE ÖZTAN

YAYINA HAZIRLAYANLAR
ZUHAL BİLGİN, NİHAL BOZTEKİN

BU ANSİKLOPEDİ AVRUPA BİRLİĞİ'NİN MALİ YARDIMI İLE YAYINLANMIŞTIR.
İÇERİĞİNİN TÜM SORUMLULUĞU BİTAV BİLİMSEL VE TEKNİK ARAŞTIRMA VAKFI'NINDIR VE
HİÇBİR ŞEKİLDE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖRÜŞLERİNİ YANSITMAMAKTADIR.
THIS DOCUMENT HAS BEEN PRODUCED WITH THE FINANCIAL ASSISTANCE OF THE EUROPEAN UNION.
THE CONTENT OF THIS DOCUMENT ARE THE SOLE RESPONSIBILITY OF BİTAV BİLİMSEL VE TEKNİK ARAŞTIRMA VAKFI AND
CAN UNDER NO CIRCUMSTANCES BE REGARDED AS REFLECTING THE POSITION OF THE EUROPEAN UNION.

BU ANSİKLOPEDİYE SAĞLADIĞI DESTEK NEDENİYLE AÇIK TOPLUM ENSTİTÜSÜ'NE TEŞEKKÜR EDERİZ.
WE ARE GRATEFULL TO OPEN SOCIETY INSTITUTE FOR THEIR FINANCIAL SUPPORT.

KİTAP TASARIMI
YETKİN BAŞARIR, BEK

GRAFİK UYGULAMA VE BASKI
MAS MATBAACILIK A.Ş.
DEREBOYU CAD. ZAGRA İŞ MRK.
B BLOK NO:1 34398 MASLAK-İSTANBUL
T: (0212) 285 11 96
E: INFO@MASMAT.COM.TR

1. BASIM
NİSAN 2005, İSTANBUL

ISBN TAKIM 975 8704-65-6 / 2. CİLT 975 8704-89-3

YAYIN YÖNETMENİ
ÇAĞATAY ANADOL

KİTAP YAYINEVİ LTD.
CİHANGİR CADDESİ, ÖZOĞUL SOKAĞI 20/1-B
BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
T: (0212) 292 62 86 F: (0212) 292 62 87
E: kitap@kitapyayinevi.com
W: www.kitapyayinevi.com

Avrupa Birliği Ansiklopedisi

EDİTÖR
DESMOND DINAN

ÇEVİREN
HALE AKAY

Kitap YAYINEVİ

Danışma Kurulu

Avrupa Birliği Ansiklopedisi

İkinci Cilt

H-Z

HAK *Bkz. Hükümetlerarası Konferans*

Hallstein, Walter (1901-1982)

Walter Hallstein komisyonun ilk başkanıdır. Avrupa bütünleşmesine olan akademik ilgisinden ayrı olarak, Hallstein'ın Avrupa hareketiyle ilk ilişkisi 1950'lerin başında Şansölye Konrad Adenauer'ın ondan, Schuman Planı'nın olgunlaşmasına yönelik müzakerelerde Almanya'yı temsil etmesini istemesiyle oldu. Hallstein Avrupa Kömür ve Çelik Birliği'nin kurmak amacıyla Jean Monnet ile birlikte çalıştı.

1950'lerin ortalarından 1958'de komisyon başkanlığına atanana kadar Alman Dışişleri Bakanlığı'nda müsteşarlık görevini yürüttü. Başkanlığının başlangıcından itibaren, Avrupa birliğinin federal bir çizgi benimsemesi için her imkânı kullandı ve komisyonu uluslarüstü bir AT'nin gelişmekte olan hükümetine dönüştürmeye çalıştı. Bu, Hallstein'ı komisyonun yetkilerinin artırılmasına şiddetle muhalefet eden Charles de Gaulle ile karşı karşıya getirdi. Hallstein'ın 1965'in başlarında sunduğu ve 1 Temmuz 1965'te yürürlüğe girecek olan ortak tarım politikasına (OTP) ilişkin mali düzenlemeleri, Avrupa Parlamentosu'nun (AP) bütçe ve komisyonun yürütme yetkilerini artıracak biçimde düzenleyen teklifleri, AT'nin üzerini kara bulutların kaplamasına neden oldu. Komisyon başkan yardımcılarından Robert Marjolin, Hallstein'ı OTP ve karar alma tekliflerinde ısrarcı olmaması konusunda uyardı. De Gaulle'ün, OTP konusunda yeni bir mali düzenleme için istekli olmasına rağmen, daha ağır basan başka bir isteği de Hallstein'ıdizginlemekti. Rober Marjolin, ikisi arasında çıkacak bir çatışmada kazananın de Gaulle olacağını biliyordu.

Ancak Hallstein durumu zorladı ve teklifleri ilk kez Brüksel'deki Bakanlar Konseyi'ne değil, Strazburg'daki AP'ye sunarak sorunu daha da alevlendirecek başka bir adım attı. De Gaulle, diğer topluluk liderlerine Fransa'nın komisyonun tekliflerini reddedeceğini açıkça ifade etti. Konseyin kritik toplantısı 28 Haziran'da başladı ve iki gün sonra çıkmaza girerek sona erdi. De Gaulle, hemen Fransa'nın daimi temsilcisini geri çekti ve Fransız yetkililerin artık konseye ve konseyin çok sayıdaki komitesine katılmayacağını açıklayarak, boş sandalye krizi diye bilinen dönemi başlattı. Aslında gerçek sorun tarım politikası ya da bütçe otoritesi değil, de Gaulle'ün ulusal egemenlik açısından kabul edilemez bulduğu, Hallstein'ın ise AT'nin gelişimi için elzem gördüğü, konseyin 1 Ocak 1966 tarihinden itibaren nitelikli oyçokluğuyla karar alacak olması meselesiydi.

AT'yi yedi ay boyunca felce uğratan kriz, en sonunda 1966 Ocak'ında Lüksemburg'da yapılan dışişleri bakanları toplantısıyla çözüldü. Bu toplantıda iki taraf da Lüksemburg Uzlaşması olarak bilinen, nitelikli çoğunluk konusunda uzlaşılamadığına dair, anlaşma niteliğindeki kısa bir deklarasyonu onayladı. Nitelikli çoğunluk ilkesel olarak varlığını sürdürse de, uzlaşı "çok önemli konular söz konusu olduğunda, oybirliğiyle anlaşma sağlanana kadar tartışmaların devam etmesi gerektiğini" belirtmekteydi.

Görünüşte bu sonuç AT için bir ilerleme, hatta bir zaferdi. 1965 Aralık'ında yapılan Fransız seçimlerinde ortaya çıkan

sonuç de Gaulle'ü açıkça engellerken, diğer üye devletler nitelikli çoğunluk konusunda geri adım atmadılar ve topluluk kısa zaman zarfında yeniden çalışmaya başladı. Aslında kriz de Gaulle'ün zaferiyle sonuçlanmıştı; tarımsal fonlar güvence altına alınmakla kalmamış, Hallstein'ın uluslarüstücülük konusundaki hırsı da ciddi şekilde dizginlenmişti. Sonuçta kriz hem Hallstein'ın itibarına, hem de komisyonun özgüvenine büyük zarar verdi. Komisyon on yıldan daha uzun bir süre kendisini ön plana çıkarmaktan kaçındı.

De Gaulle 1 Temmuz 1967'de göreve gelecek olan yeni, birleştirilmiş komisyonun bileşimine ilişkin tartışmalar sırasında Hallstein'dan intikamını aldı. Alman Şansölye Kurt Kiesinger, Hallstein'ı yeniden komisyon başkanlığına aday göstermek istiyordu, ancak de Gaulle bu adaylığa şiddetle muhalefet etti. Konu hızla Hallstein'ın bir yıl daha görevde kalmasına ilişkin bir uzlaşma hakkındaki tartışmaya dönüştürülerek sulandırıldı. 1967 Mayıs'ında yeniden görev almayacağını açıklayan Hallstein meseleyi çözüme ulaştırdı ve 6 Temmuz 1967'de görevinden ayrıldı. ■

Bkz. ayrıca Komisyon; de Gaulle, Charles

Harmonizasyon *Bkz. Uyumlulaştırma*

Heath, Edward (1916-)

Edward Heath, İngiltere'nin başbakanı olarak 1973'te ülkesini AT'ye soktu. AT ile ilk ilişkisi 1960'ta, o zamanki İngiltere Başbakanı Harold Macmillan'ın kendisini İngiltere'nin Brüksel'deki ilk katılım müzakerelerini yürütmekle görevlendirmesi sayesinde oldu. Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle 14 Ocak 1963'te bu müzakereleri beklenmedik bir şekilde veto etti. Heath büyük bir hayal kırıklığına uğramış olsa da İngiltere'yi AT'ye sokmak konusundaki kararlılığını korudu.

Heath bu yoldaki ikinci şansını Muhafazakâr Parti'nin seçim zaferi sonrasında başbakan olduğunda yakaladı. Selefi Harold Wilson, İngiltere'nin AT üyeliği için ikinci başvurusunu 1967'de yapmış, ancak de Gaulle yine veto hakkını kullanmıştı. De Gaulle'ün 1969'daki istifası ve yerine Georges Pompidou'nun geçmesi, İngiltere'nin teklifinin yeniden tazelenebileceğinin müjdecisiydi ve Heath'in bir sene sonra başbakanlığa seçilmesi de İngiltere'nin katılım çabalarına fazladan bir enerji sağladı; ancak Muhafazakâr Parti üyelerinin çok azı onun bütünleşme konusundaki şevkini paylaşmaktaydı. Üyelerin çoğunluğu, üyeliği, İngiltere için olumsuz açılardan makul tek seçenek olarak değerlendirmekteydi. Lideri Harold Wilson'un konu hakkında kaçamak bir dil kullandığı İşçi Partisi de AT konusunda bölünmüştü. Katılım müzakereleri ilerledikçe, İşçi Partisi'nin bir bölümünü de peşinden sürükleyen Wilson kararsız tavrını bırakarak İngiltere'nin katılımına açıkça muhalefet etmeye başladı.

1-2 Aralık 1969'daki Lahey zirvesinde gerçekleşen siyasi hamlelerin ardından, İngiltere'nin katılım müzakereleri 30 Haziran 1970'de Lüksemburg'da başladı ve yaklaşık bir yıl sonra Brüksel'de tamamlandı. İngiltere'nin önceki başvurularındaki bildik sorunların yanında, yeni tartışmalar da gündeme geldi; ancak görüşmeler 1960'ların başlarına nazaran çok daha az

tartışmalı ve daha hızlı geçti. Heath üyelik için o kadar istekliydi ki, görüş farklılıklarını çabucak çözüme ulaştırıyordu; diğer yandan AT içindeki, İngiltere'nin İngiliz Uluslar Topluluğu ve Avrupa Serbest Ticaret Birliği'ne (EFTA) üyeliğine ilişkin endişeler de o dönemde azalmıştı. İngiltere'nin AT üyeliğinin İngiliz Uluslar Topluluğu üzerindeki etkisine ilişkin tartışmalar, artık Karayipler'den şeker ve Yeni Zelanda'dan süt ürünleri ihracatı gibi spesifik konulara odaklanıyordu. Ancak müzakereler, İngiltere'nin, geçiş döneminde bütçeye yapacağı katkı ve bununla bağlantılı olarak ortak tarım politikasından (OTP) sağlayacağı kazanımlara ilişkin ihtilaflı konular nedeniyle bir süreliğine yavaşladı.

Heath ve Pompidou arasında, 20-21 Mayıs 1971'de Paris'te yapılan görüşme, ön plana çıkan sorunların çözüme kavuşturulmasına yardımcı oldu ve İngiltere'nin AT içindeki ilk yılının şartlarını belirledi. Heath ve Pompidou arasında, Willy Brandt ile Pompidou arasındakinin tamamen zıddı, o kadar uyumlu bir ilişki vardı ki, bazıları Fransa'nın en favori AT ortağı olarak Almanya'nın yerini İngiltere'nin alacağını düşünmeye başladılar. Fakat 1974 başında üç ülkenin lideri de birbirine çok yakın tarihlerde değişti ve eski Fransız-Alman liderliği kısa sürede yine kendini gösterdi. Valéry Giscard d'Easting Pompidou'nun, Helmut Schmidt de Brandt'ın yerine geçti ve Heath, Harold Wilson karşısında 1974 genel seçimlerini kaybetti.

Bu gelişmelerden çok kısa bir süre sonra Heath Muhafazakâr Parti başkanlığını Margaret Thatcher'a kaptırdı. İki lider arasında, özellikle Avrupa'yla ilgili konularda çok çarpıcı siyasi ve kişisel farklılıklar bulunmaktaydı. Heath topluluğa olan inancını sürdürürken, Thatcher siyasi bütünleşmenin derinleşmesine şiddetle muhalefet etmekteydi. Heath görevde kaldığı on bir yıl boyunca Thatcher'ın AT'ye karşı olumsuz ve engelleyici yaklaşımını sürekli olarak eleştirdi. Avam kamarasında yaptığı, Thatcher'ın –ve daha sonra yerine geçen John Major'ın– AT politikasına olumsuz eleştiriler yönelttiği sayısız konuşma, özellikle ufuk açıcı ve öğreticiydi. ■

Bkz. ayrıca Birleşik Krallık

Hedef Fiyat *Bkz. Ortak Tarım Politikası*

Helsinki II

Bkz. Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı

Helsinki Mutabakatı

Bkz. Helsinki Nihai Senedi

Helsinki Nihai Senedi

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nın (AGİK) nihai senedi, 1975 Ağustos'unda otuz beş katılımcı ülkenin (Arnavutluk dışında kalan tüm Avrupa ülkeleri ile ABD ve Kanada) devlet ve hükümet başkanlarınca Helsinki'de imzalandı. Helsinki Nihai Senedi uluslararası bir antlaşma değil, barışçıl bir değişim yaratmak, yanlış hesapların içerdiği tehlikeleri asgariye indirmek ve Doğu-Batı ilişkilerindeki krizleri ve ihtilafları yönetmek amacını taşıyan siyasi iradeye ve taahhütlere ilişkin bir beyandı. Üç "sepet" veya kategoride gruplanan taahhütler, siyasi, ekonomik, kültürel, insani, istihbaratla ilişkili ve askeri alanlarda güven inşa etmeye yönelik tedbirleri kapsamaktaydı. Helsinki Nihai

Senedi'nin ortaya çıktığı konferans, AT üyesi devletlerin Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) yoluyla dış politikaları arasında eşgüdüm sağlamalarına imkân veren ilk vesilelerden biri olmuştur. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Siyasi İşbirliği

Hesap Verebilirlik

AB içinde hesap verebilirlik kavramı, siyasi ve mali denetime ilişkin sorunlara atıfta bulunur. AB kurumları, siyasi açıdan büyük ölçüde AB vatandaşlarından uzak ve onlara karşı hesap verme sorumluluğu olmayan yapılar gibi görülmektedir. Fiiliyatta, Bakanlar Konseyi seçilmiş hükümetlerin bakanlarından oluşmakta ve Avrupa Parlamentosu (AP) üyeleri, her beş yılda bir yapılan doğrudan seçimlerle belirlenmektedir; ancak daha çok nitelikli oyçokluğu ilkesinin kullanılması nedeniyle, ulusal parlamentoların denetimine, oybirliği ilkesinin geçerli olduğu durumlardakine kıyasla daha az tabi olan konsey, genellikle karar alma konusunda dışa çok açık değildir. AP, Avrupa Tek Senedi (ATS), Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) ve Amsterdam Antlaşması ile yasama yetkisini artırmış olsa da, kamuoyundaki AB kurumlarının siyasi hesap verebilirliklerine –ya da bunun eksikliğine– ilişkin kaygıları yatıştırabilecek güç ve güvenilirlikten hâlâ yoksundur. Komiserler seçimle işbaşına gelmez ve AB vatandaşlarına karşı doğrudan hesap vermekle sorumlu değildir. Bununla birlikte AP, komiserlerin atamalarında söz hakkı kazanarak komisyonun hesap verebilirliği konusundaki çabalarında önemli bir yol kat etmiştir. ABA şartlarına göre AP'nin, aday gösterilen komisyon başkanı hakkındaki görüşünü bildirmeye ve komisyonun tamamının bileşimini oya sunmaya hakkı vardır. Bu haklardan ikincisini, Ocak 1995'te tüm komisyon üyeleri için bir dizi onay oturumu tesis ederek tek taraflı biçimde genişleten AP, gelecekte, komisyon başkanını Avrupa Konseyi tarafından önerilen adaylar arasından seçebilmeyi arzu etmektedir. Tüm bu çabalara rağmen, kamuoyundaki AB kurumlarının hesap verme konusundaki zayıflığına ve demokrasi açığına ilişkin yaygın kanı, AB'nin meşruiyetini zedelemektedir.

AB'nin mali konularda hesap verebilirliğine ilişkin zafiyeti, kamuoyunun AB'ye ve onun kurumlarına olan güvenini azaltan unsurlardan biri olması nedeniyle siyasi güvenilirlik ve meşruiyet sorunlarıyla bağlantılı hale gelmektedir. Bunun yanı sıra, yetersiz mali denetimin bütçe üzerinde yarattığı sonuçlar da, komisyon ve sayıştayı, 1990'ların başından itibaren israf, yolsuzluk ve kötü yönetim vakalarını belirlemede ve bunlarla mücadelede çok daha atak davranmaya ve başarılı olmaya zorlamıştır. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Sayıştayı; Demokrasi Açığı; Meşruiyet

Hesap Verebilirlik/Güncelleme

Ekonomik ve Parasal Birlik'in (EPB) kurulması ve tek para birimine geçişle birlikte, AB vatandaşlarının ve hükümetlerinin AB kurumlarının demokratik hesap verebilirlikteki eksiklikleriyle ilgili endişeleri daha da arttı. Amsterdam Antlaşması'nda yapılan değişikliklerle komisyon ve komisyon başkanının sorumluluklarındaki artış nedeniyle hesap

verebilirlikle ilgili tartışmaların büyük bölümü komisyon üzerinde odaklandı. 1999 yılında bağımsız müfettişlerce hazırlanarak AP'ye sunulan raporda, Avrupa Komisyonu ile ilgili çok sayıda kötü yönetim örneğinin bulunmasıyla, konu hakkındaki tartışmalar daha da hararetlendi. Pek çok komiserle ilgili yolsuzluk ve kötü yönetim iddiaları içeren raporun yayınlanması sonrasında, komisyon üyeleri tarihte ilk kez toplu olarak istifa ettiler. Bunun sonucunda komisyon kendi iç işleyişine ilişkin önemli bir reform süreci başlatarak *Yönetişim Hakkında Beyaz Kitap*'ı hazırladı.

2001 Şubat'ında gerçekleştirilen Nice zirvesinde, üye devletler birliğin giderek büyüyen hesap verebilirlik açığının, birlik kurumlarının meşruiyetine önemli ölçüde zarar verdiğini vurguladı ve aynı yılın aralık ayındaki Laeken zirvesinde Avrupa Anayasası taslağı hazırlıklarından sorumlu konvansiyonun çalışmalarında bu konunun da ele alınması kararlaştırıldı. (Bu madde ile ilgili önemli güncellemeler Anayasa ve Yönetişim maddeleri altında yapılmıştır.) ■

Bkz. ayrıca Avrupa'nın Geleceği Hakkında Konvansiyon, Avrupa Anayasası Antlaşması, Yönetişim

Hıristiyan Demokrat Grup

Bkz. Avrupa Halk Partisi

Hollanda

Hollanda Avrupa bütünleşmesinin savunucusu olarak ün kazandı veya en azından Hollandalılar böyle olduğunu düşünmektedir. Hollandalılar zaman zaman bütünleşme ve işbirliğinin ilerlemesi için önemli baskılar yarattı: Avrupa Konseyi'nin kurulmasına yol açan 1948 toplantısı Lahey'de yapıldı; Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) kuruluşu fikri 1955'te Hollanda Dışişleri Bakanı Johan Willem Beyen tarafından ortaya atıldı; tek pazarın tamamlanması sürecinde bir çokuluslu Hollanda şirketi önemli bir rol oynadı, 1991 hükümetlerarası konferansında, Hollanda'nın önerdiği antlaşma taslağı fazla Avrupalı bakış yüzünden reddedildi ve Hollanda 1996-1997 hükümetlerarası konferansının tamamlanış süreci sırasında konsey dönem başkanlığını yürüttü. Genel olarak Hollanda, konu AT mevzuatının uygulanmasına geldiğinde temiz bir sicile sahiptir.

Bununla birlikte Hollandalıların Avrupa konusundaki şevkine yol açan, federalizme olan tam bir bağlılıktan çok, ulusal çıkarlara ilişkin pragmatik nedenlerdir; aslında Hollanda'nın çıkarlarıyla çatıştığı anda, federal yol hemen göz ardı edilebilmektedir. Bu yüzden Hollanda, sadece kendi çelik sanayiini korumak amacıyla, son dakikada Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) kurumsal yapısına bir bakanlar konseyi eklenmesi konusunda ısrarcı oldu; Hollanda Dışişleri Bakanı Josef Luns yaklaşık on yıl boyunca Ingiltere'nin topluluğa girmesi ve böylece Fransız-Alman liderliğinin zayıflaması için uğraş verdi. Konu dışişleri politikalarında işbirliği yapmaya geldiğinde, Hollandalılar en yumuşak ifadeyle tereddütlü bir davranış sergilemektedirler.

Hollandalıların Avrupa bütünleşmesine yönelik tavrının temel özelliğini belir-

leyen, şüphecilikten uzak bir federalizmden çok, genel ve pragmatik bir ilgisizliktir. Koalisyonlar sayesinde daima iktidarda kalan büyük siyasi partiler, Avrupa ekonomik bütünleşmesinin arzu edilirliği konusunda fikir birliği içinde olmuşlardır ve olmaya da devam etmektedirler. Bunun sonucunda Hollanda'nın iç siyasi tartışmaları, Avrupa Parlamentosu'nun (AP) yetkilerinin güçlendirilmesinin gerekip gerekmediği (partilerin büyük bölümü bu konuda daima olumlu bir tavır göstermektedir) gibi, daha çok soyut, yapısal konular üzerinde odaklanmaktadır. İşçi Partisi'nin, 1970'lerdeki, Avrupa'nın sosyal demokrat olmayacaksa ortadan kalkması gerektiği hakkındaki tutumu gibi, tartışmaları siyasi alana çekmeye yönelik girişimler genellikle uzun ömürlü olmamış veya siyasi yelpazenin aşırı sağ ve sol uçlarındaki küçük partilerce yapılmıştır.

Dikkat çekici güncel bir gelişme, muhafazakâr-liberal Özgürlük ve Demokrasi Partisi (VVD) tarafından alınan tavırdır. En büyük parti olma yolundaki VVD içinde, geleneksel federalizm yanlısı yaklaşım giderek zayıflamaktadır. Bugünlerde VVD AB'nin ikinci ve üçüncü sütunları çerçevesindeki kararlarda oybirliğinin geçerliliğini sürdürmesini, yanı sıra yapabilen yerele önceliğin kullanımının artmasını ve hatta farklılaşmış bütünleşmenin kurumsallaştırılmasını savunmaktadır.

VVD'de ortaya çıkan bu fikir (parti hâlâ konu hakkında bölünmüş durumdadır), kısmen ülkenin güvenlik ve savunma konularında geleneksel Atlantik yöneliminin kaybedileceğine dair korkusunun bir sonucu olabilir. Hollandalılar, II. Dünya Savaşı'ndan itibaren güvenlik konusunda ABD'ye güvenmiş ve ABD koruması yerine geçecek kapsamlı bir Avrupa savunma düzenlemesi konusunda mütereddit olduklarını göstermişlerdir. Özellikle güvenlik ve savunma alanlarında egemenlik haklarının kaybı, bu geleneksel Atlantik ötesi bağların gevşemesi ve hatta kopmasıyla sonuçlanabilir.

Önemli bir diğer konu, Hollandalılar geleneksel olarak Avrupa bütünleşmesinden kazançlı çıkmış olsalar da, son gelişmelerin (özellikle ortak tarım politikası [OTP] reformunun) Hollanda'nın AB bütçesine net katkıda bulunan ülkeler arasına girmesi sonucunu yaratmış olmasıdır. Bazı hesaplamalar, 2000 yılı itibarıyla Hollandalıların AB bütçesine kişi başına en fazla katkıda bulunan AB vatandaşları olacağını göstermektedir; dolayısıyla Avrupa bütünleşmesini savunmayı teşvik eden önemli nedenlerden biri yavaş yavaş ortadan kalkıyor olabilir.

Ancak belki de en önemli faktör, Hollandalıların daha önce kendilerini federalist olarak göstermeyi kolayca göze alabiliyor olmalarıdır. "Daha yakın bir birlik", ufkun arkasında gizlenmiş ve asla gerçek olması beklenmeyen belirsiz bir fenomendi; ancak Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) ve özellikle Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB) hakkındaki maddelerin yürürlüğe girmesiyle birlikte, bir mit olan Avrupa Birliği hedefi, aniden siyasi partileri nasıl bir Avrupa istedikleri konusunda ciddi bir tartışmaya girmeye zorlayan birtakım belirgin özelliklere sahip olmaya başladı. Bunun sonucunda federalizm artık geçerli bir seçenek olmaktan çıkmış

olabilir. Bu perspektiften VVD, Hollanda'nın Avrupa'yı ciddiye alan ilk büyük siyasi partisi olarak sözünden çok fazla geri dönmüş sayılmaz.

Antlaşma taslağının 1991 Eylül'ünde üye devletlerin çoğu tarafından reddedilmesinin bile Hollanda'nın Avrupa politikasının ciddi bir şekilde gözden geçirilmesine yol açmamış olması ilginçtir. Bu yenilgi –bariz bir şekilde Avrupa'nın siyasi ortamını doğru değerlendiremeyen– Hollanda diplomasisinin kalitesi ve Hollanda'nın Avrupa sahnesi üzerindeki etkisi –veya etkisizliği– hakkında yorumlara neden olmakla birlikte, daha az veya daha çok federalist bir çizgi izlemenin makul olup olmadığının ciddi bir şekilde sorgulanması sonucunu yaratmamıştır.

Siyasetçilerin tavrı genellikle seçmenlerinkini yansıtmaktadır: Avrupa bütünleşmesi geniş bir kesim tarafından iyi bir gelişme olarak kabul edilmekle birlikte, düzenli kamuoyu anketleri ve Avrupa seçimlerine katılım oranının (Hollandalı lobicilerin giderek Avrupa sahnesinde daha fazla boy göstermelerine rağmen) işaret ettiği gibi, fazla heyecan duyulacak bir konu da değildir. Seçimlerdeki düşük katılım oranı, bu konudaki yüksek tatmin düzeyinin bir ölçüsü olarak da kabul edilebilir, ancak yüksek düzeyde bir ilgisizliği yansıtıyor olması daha ikna edici bir açıklamadır.

Belki de bu genel ilgi eksikliği, kısmen tarihsel nedenlerle açıklanabilir. Genellikle "sütunlara ayrılmış" bir ulus olarak nitelenen Hollandalıların siyasi hayatında ilerleme, ancak elit düzeyde sağlanacak uzlaşmalarla mümkün olabilmektedir. Kamu büyük ölçüde yalıtılmış olarak birbirinden ayrı sütunlar (örneğin Katolikler, Protestanlar, liberaller ve sosyal demokratlar) içinde yer alırken, liderleri ülkenin gidişatını planlamak amacıyla birbirleriyle sürekli bağlantı içindedir. Ancak bunun işe yarayabilmesi için kamuoyunun, bir şekilde, elitlerin verdiği kararlara kayıtsız kalması gerekmektedir; bu da elitlerin önemli konuları usul meseleleri haline getirme kapasitesine bağlı olan bir koşuldur. Adil bir temsiliyet teminat altına alındığı sürece Hollandalılar, önemli bir sorun hakkında doğru veya en azından meşru çözümün neredeyse otomatik olarak bulunacağına inanmaya yatkındırlar. Bu nedenle, sütunlara ayrılmış yapı, büyük ölçüde parçalanmış olsa da, Hollanda siyaseti genelde steril, özden çok biçim üzerinde duran bir yapı taşıma eğilimindedir. Avrupa bütünleşmesi hakkındaki Hollanda politikası da buna bir istisna oluşturmamaktadır.

Hollanda'nın Avrupa politikasının ülke çıkarlarına yönelik bir değerlendirmeyle şekillendiği doğru ise, o zaman temel sorun, bu çıkarların ve bu çıkarlar için en uygun yolların neler olduğunun belirlenmesidir. Bu noktada farklı görüşler mevcuttur. Bazılarına göre, Hollanda'nın küçük bir ülke olması, fiilen, bugünün dünyasında güçsüz olacağını göstermektedir; dolayısıyla Hollandalılar, Almanya gibi daha büyük komşuların hâkimiyeti altına girmektense, uluslarüstü kurumlar içinde yer almaya çalışmalıdırlar. Almanya'ya –önemli bir ticari partner ve parasal güce, bu giderek artan bir şekilde Hollanda'nın AB politikasının odak noktasına oturan ama rahatsız edecek derecede de

yakın ülkeye– yönelik kararsız tavır, kısmen Hollanda'nın AB'ye yönelik geleneksel ikiyüzlü yaklaşımını –Avrupa'da ekonomik bütünleşmeyi istemek ama güvenlik konusunda ABD'ye güvenmek– açıklayabilir. Hollandalıların ticaret ve ulaşıma olan bağımlılığı, ülke için en iyi seçeneğin, 17. yüzyıl hukukçusu Grotius'un belirttiği gibi, serbest ticaret ve uluslararası hukukun üstünlüğünü benimsemek olduğunu göstermektedir. Gerçekten Hollanda'nın ulusal çıkarları değerlendirildiğinde, hukuku ve serbest ticareti temel alan –mutlaka uluslarüstü olmasa da– uluslararası yapıların uygunluğu ortaya çıkmaktadır.

Bu nedenle ortada tek bir soru kalmaktadır: Hollandalıların çıkarlarına en uygun yol hangisidir? Bunun cevabı çeşitli konularla bağlantılıdır. Belki de en önemlisi, parasal birlikle ilişkili olanıdır: Hollandalılar EPB'yi savunmaya devam mı etmeli, yoksa Alman markının gölgesinde kalmayı mı sürdürmelidirler? Bazılarına göre parasal birlik seçeneği markı bile güçsüzleştirip Hollanda ekonomisine zarar verebileceğinden, ilk seçenek tercih edilmelidir. Başka bir önemli siyasi mesele de, Hollandalıların, muhtemelen Avrupa ulaşım sektörünün liberalleşmesinden en fazla fayda sağlayacak ulus olmalarıdır. Ticaret ve ulaşımla ilgili geleneksel çıkarlar, ulaşım alanında, ancak bu sektörün tamamen serbestleşmesiyle tam anlamıyla kullanılabilecek bir karşılaştırmalı üstünlük sağlamaktadır. Diğer politika alanlarında ise, mali hizmetlerdeki gelişmeler Hollandalılara avantaj sağlıyor izlenimi verse de, Avrupa bütünleşmesinin sağladığı faydalar bu kadar açık seçik görülmemektedir.

Bununla birlikte geleneksel yaklaşımda siyasi önemi olduğu düşünülen diğer konular, aslında, ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP) ile adalet ve içişleri alanında alınan kararlar, bu kararların hukuki denetimi gibi usule ilişkin meseleler ve yasama sürecinin daha fazla şeffaflaşması ihtiyacıyla bağlantılıdır. Bu konuların Hollanda'nın AB'ye yönelik politikasının temel odak noktasını oluşturmaları, siyaset yerine biçimsel meselelere gösterilen ilginin işaretidir. Ünlü bir Hollandalı siyasetçi şöyle bir gözlemini dile getirmiştir: "Özellikle bizim ülkemizde, Avrupa'ya yatırım yapmak, her zaman siyasetin yerine geçen kurumsal meselelere yatırım yapma anlamına gelmiştir." Hollandalıların usul konularıyla çok fazla meşgul olmaları, paradoksal bir biçimde, iddialı federalist amaçları olduğu izlenimini yaratmaktadır. ■

Jan Klabbers

Bkz. ayrıca Ek 2; Ek 3

HOLLANDA/KAYNAKÇA

Bonnes, Jacqueline, 1994. *Uitvoering van EG-verordeningen in Nederland*. Zwolle: Tjeenk Willink.

Griffiths, Richard T., ed. 1980. *The Economy and Politics of the Netherlands Since 1945*. The Hague: Martinus Nijhoff.

— 1990. *The Netherlands and the Integration of Europe 1945-1957*. Amsterdam: NEHA.

Den Hartog, Arthur. 1994. "The Netherlands and the Ratification of the Maastricht Treaty". Finn Laursen ve Sophie Vanhoonacker, ed., *The Ratification of the Maastricht Treaty: Issues, Debates and Future Implications*. Maastricht: European Institute of Public Administration.

Jansen, Max ve J. K. de Vree. 1988. *The Ordeal of Unity*. 2d ed. Bilthoven: Prime Press.

Klabbers, Jan. 1988. "Nederland en de EPS". *Nieuw Europa* 14, s. 65-69.

— 1990. "Europese integratie". J. van Deth ve J. Vis, ed., *Politieke problemen*, s. 478-495. Leiden: Stenfert Kroese.

— 1993. *Nederland of Europees peil: De EG na 1992*. Leiden: Stichting Burgerschapskunde.

— 1996. "Netherlands". Roger Morgan ve Clare Tame, ed., *Parliaments and Parties: The European Parliament in the Political Life of Europe*, s. 10-27. Londra: Macmillan.

Wolters, Menno ve Peter Coffey, ed. 1990. *The Netherlands and EC Membership Evaluated*. Londra: Pinter.

Hollanda/Güncelleme

Hollanda 1 Ocak 1999'da EPB'nin üçüncü aşamasına katıldı ve 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren tek para birimi olan avronun kullanımına geçti. Ayrıca Avrupa Konvansiyonu sürecinde AB'de yapılacak idari reformlara ilişkin bir kampanya üstlenen Hollanda, anayasa metninin kabul edildiği, Anayasa Antlaşması'nın imza töreninin yapıldığı ve Türkiye'nin üyelik müzakereleri konusundaki kararın alındığı Haziran-Aralık 2004 döneminde AB dönem başkanlığı görevini de yürüttü. ■

Hukuki Enstrüman

Bakanlar Konseyi'nin yasama faaliyetlerinde kullandığı üç tür hukuki enstrüman veya biçim bulunmaktadır: yönerge, yönetmelik ve karar. Yönergeler üye ülkeler için elde edilmesi amaçlanan sonuç açısından bağlayıcı olsalar da, üye devletleri bu amaca ulaşmak için uygulanacak yöntemi seçmekte özgür bırakırlar. Yönetmelikler tüm üye devletler için geçerli kuralları ve ilkeleri belirler; karar ise ilgili özel ve tüzel kişiler açısından doğrudan bağlayıcıdır. ■

Bkz. ayrıca Karar Alma Usulleri

Hükümetlerarası Konferans (HAK)

Hükümetlerarası konferansın kısaltması olarak kullanılan HAK, son yıllarda Avrupa siyasi jargonunun anahtar kavramlarından biri haline geldi. Resmi olarak hükümetlerarası konferansların temelini Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) N maddesi oluşturmaktadır: "Herhangi bir üye devlet hükümeti veya komisyon, birliği kuran antlaşmalarda değişiklik yapmak üzere konseye teklif sunabilir. Eğer konsey, Avrupa Parlamentosu'na (AP) ve gerekli konularda komisyona danıştıktan sonra, üye devletlerin hükümetlerinin temsilcilerine bir konferans için çağrıda bulunma lehinde bir görüş bildirirse, bu antlaşmalarda yapılacak değişikliklerin ortak kararlarla belirlenmesi amacıyla konsey başkanı [üye ülke] tarafından konferans düzenlenir. Parasal politikalarla ilgili kurumsal değişiklikler yapılması durumunda, Avrupa Merkez Bankası'na (AMB) da danışılacaktır."

Roma Antlaşması'nın 236. maddesinin yerini alan N maddesi, AT ile AB antlaşmalarında değişiklik yapılması durumunda izlenecek olağan usulleri belirlemektedir. Belirli bazı antlaşmalar (örneğin katılım veya ortaklık) konsey tarafından oybirliğiyle alınan kararlar yoluyla, yani bir hükümetlerarası konferans toplanmasına gerek kalmadan da değiştirilebilir. İlk ola-

rak Hollanda Antilleriyle alakalı bir sözleşme (1962) için kullanılmış olan 236. madde, daha sonra Füzyon Antlaşması (1965) ve AMB'nin statüsüne ilişkin protokolün bazı maddelerinde değişiklik yapan antlaşma (1975) için de kullanıldı. Tüm bu vakalarda, kısa dönemli de olsa bir hükümetlerarası konferans toplandı. Konuyla ilgili asıl müzakereler yapılan konsey toplantılarıyla sonuçlandırılmış olduğundan, Füzyon Antlaşmasıyla ilgili hükümetlerarası konferans sadece bir gün (8 Nisan 1965) sürdü.

1986 tarihli Avrupa Tek Senedi'ne (ATS), 1992 tarihli ABA'ya ve 1997 yılındaki Amsterdam Antlaşması'na yol açan müzakerelerle birlikte hükümetlerarası konferanslar, yasal bir formaliteden kamuoyunun yoğun ilgisini çeken ve Avrupa bütünleşmesi sürecinde önemli etkileri olan büyük siyasi olaylara dönüştü. Bu üç ana antlaşma değişikliği, nedenleri ve temel amaçları, hazırlıkları ve müzakerelerin gidişatları kıyaslanarak kısaca açıklanabilir.

1985 Hükümetlerarası Konferansı

ATS'nin kabul edildiği hükümetlerarası konferansın gerçekleştirilmesinin arkasında ekonomik nedenler –AT içinde gerçek bir tek pazar yaratma ihtiyacı– yatmaktaydı. Ulusal hükümetler, komisyon ve iş dünyası tarafından aynı ölçüde desteklenen bu amaç, hem AT'nin kendi içindeki ekonomik performansını, hem de Japonya, ABD ve diğer sanayileşmekte olan ülkeler karşısındaki rekabet gücünü artırmak açısından zaruri görülmekteydi (Moravcsik, 1991). Hükümetlerarası konferansın ana amacı, AT antlaşmaları için tek pazarın oluşmasına katkıda bulunacak kurumsal ve usule ilişkin değişiklikler önermekti.

236. madde uyarınca, Avrupa Konseyi tarafından 1985 Haziran'ında, Milano'da bir hükümetlerarası konferansın toplanması kararı alınmış olsa da, bu reform doğrultusundaki ilerlemenin başlangıcı, Tindemans Raporu (1975) ile üç akil adam raporunun (1979) kurumsal düzenlemeler önerdikleri 1970'lere kadar gitmektedir. Bu raporları Genscher-Colombo teklifleri izlediyse de, diğer konuların yanı sıra İngiltere'nin bütçeye yaptığı katkılarla ilgili sorun yüzünden, 1983'te devlet ve hükümet başkanları tarafından yayınlanan Avrupa Birliği Deklarasyonu dışında reform yönünde gerçek bir ilerleme sağlanamadı. Bu konuda ancak Avrupa Konseyi'nin Haziran 1984'te Fontainebleau'daki toplantısında bir hamle yapılabildi. İngiltere'nin bütçeyle ilgili sorunlarının burada çözüme kavuşturulması, Kurumsal İşler Özel İhtisas Komisyonu'nun (Dooge Komitesi) kurulmasının önündeki engelleri ortadan kaldırdı. Dooge Komitesi 1985 Mart'ında, kısmen AP'nin Avrupa Birliği Taslak Antlaşması'ndan esinlenen raporunu takdim etti. Avrupa Konseyi, komitenin tavsiyelerini tam anlamıyla izlememiş olsa da, Dooge Raporu ile komisyonun aynı tarihlerde yayınladığı tek pazarın tamamlanması hakkındaki beyaz kitap, reform tartışmalarının başlangıç noktasını oluşturdu.

Avrupa Konseyi'nin, antlaşmalarda büyük değişiklikler yapılması için girişimde bulunulmasına ilişkin kararının oybirliğiyle alınmamış olmasına rağmen (İngiltere, Danimarka ve Yunanistan başbakanları hükümetlerarası konferansın toplan-

ması aleyhinde oy kullandılar), tüm taraflar konferansın ana amacı konusunda hemfikir olduklarından, 2 Eylül 1985'te Lüksemburg'da başlayan müzakerelerde yapıcı bir tutum sergilendi (Dinan, 1994). Bununla birlikte, bir tarafta parasal konularda işbirliği veya AP yetkileri gibi alanlarda federalizme yönelik iddialı hedefler koyulmasını öneren Almanya, İtalya ve (genellikle komisyon tarafından desteklenen) Benelüks ülkeleri gibi üye devletlerle, diğer tarafta İngiltere'nin başını çektiği "minimalist" üye devletler arasında ihtilaflar yaşandı.

İngiltere, hükümetlerarası konferansta ayrı bir çalışma grubu tarafından tartışılan ve daha sonra ATS'nin 30. maddesinde kanunlaştırılan Avrupa Siyasi İşbirliği'nin (ASİ; üye devletlerin dış politikaların eşgüdümünü sağlama mekanizmaları) güçlendirilmesi konusunda destek verdi. Müzakereler 27 Ocak 1986'da Lüksemburg'da tamamlandı ve ATS 1986 yılının Şubat ayında imzalandı.

1991 Hükümetlerarası Konferansı

ATS'nin ele alındığı hükümetlerarası konferansın arkasındaki itici güç, dış politikaların eşgüdümününe duyulan ihtiyaçtan çok, ekonomik meselelerdi. Daha sonra yapılan iki hükümetlerarası konferansta ise parasal politikalar merkezi bir rol oynamasına rağmen, gündeme hâkim konular siyaset ve güvenlik meseleleriydi. Bunun nedeni olarak birbiriyle ilişkili iki faktör grubundan söz edilebilir. Bunlardan birincisi, ATS ile başlayan tek pazar programının izlemesi gereken parasal ve sosyal politikaları oluşturmayı amaçlayan topluluğun kendi iç dinamiğiydi. Bunun çerçevesi büyük ölçüde Avrupa Konseyi'nin Aralık 1988'de onayladığı, Ekonomik ve Parasal Birlik'e (EPB) üç aşamalı geçişi öngören Delors Raporu'yla çizilmişti. Avrupa Konseyi bir yıl sonra Strazburg'da yaptığı toplantıda 236. madde uyarınca EPB'yi ele almak üzere bir hükümetlerarası konferans düzenlemesine karar verdi (Dinan, 1994).

Bu "iç" meseleler, 1989 Kasım'ında yıkılan Berlin duvarının simgelediği Sovyet İmparatorluğu'nun çöküşü ve iki Almanya'nın yeniden birleşmesi gibi "dış" koşullardan etkilenmekteydi. Bu olaylar antlaşmaların revizyonuna yönelik hamleyi üç şekilde etkiledi. İlk olarak, Fransa, markı tek bir Avrupa para birimi içine katarak birleşen Almanya'nın potansiyel gücünü törpülemek istediğinden, parasal bütünleşme süreci hızlandı. İkinci olarak, Almanya marktan vazgeçmesinin karşılığında uluslarüstü yapının güçlendirilmesini talep ettiğinden, AT kurumlarına yönelik yeni bir bakış açısı gelişti. Son olarak, Orta ve Doğu Avrupa'da yaşanan değişimler, AT üyesi devletler arasında güvenlik alanında daha yakın bir işbirliğinin gerekli olduğu düşüncesine yol açtılar. İç pazardaki istikrarlı değişim sonucunda adalet ve içişleri alanında daha fazla işbirliği yapmanın zorunlu hale getirildiği de düşünülürse, 1990'lara girilirken antlaşmalarda büyük değişiklikler yapılmasına uygun bir ortam oluşmuştu.

Avrupa Konseyi 1990 Haziran'ında biri ekonomik ve parasal birlik, diğeri siyasi birlik hakkında olmak üzere iki hükümetlerarası konferans toplanmasına karar

verdi. Her iki konferans, resmi olarak 1990 Aralık'ında Roma'da yapılan Avrupa Konseyi zirvesinde açıldı; ancak müzakereler Lüksemburg'un dönem başkanlığı sırasında, 1991 Ocak'ında başladı. EPB müzakereleri merkez bankası yetkililerinin yardımcı olduğu üye devletlerin maliye bakanları tarafından, siyasi birlik müzakereleri ise zaman zaman adalet ve içişleri gibi diğer alanlardan yardım alan dışişleri bakanları tarafından yürütülmekteydi.

Bu müzakerelerin kaderleri de farklı oldu: EPB müzakereleri, Delors Raporu ve sonrasında yürütülen profesyonel bir hazırlık üzerine bina edilmiş olduğundan, bu konudaki müzakereler oldukça sorunsuz bir şekilde ilerleyerek, 1991 Aralık'ından önce EPB'yle ilgili paragrafların içerikleri üzerinde anlaşma sağlandı. Oysa, siyasi birlik müzakerelerini yürütecek kişilerin elinde, Avrupa Konseyi'nin Aralık 1990 tarihli görevlendirmesinden başka bir şey yoktu. Güvenlik konusunun ve kurumlara ilişkin meselelerin tartışma yaratmaya açık oldukları görüldü (Laursen ve Vanhoonacker, 1992). 1991'in ikinci yarısında konsey dönem başkanlığını devralan Hollanda'nın daha önceki Lüksemburg taslak antlaşması yerine, bundan radikal şekilde farklı daha federal yaklaşımlı bir taslak antlaşma önermesi küçük bir krize yol açarak (Kara Pazartesi, 30 Eylül 1991) müzakerelerin gecikmesine neden oldu. Tartışmalı bir diğer başka konu olan güvenlik meselesinde, müzakereler süresince birçok üye devlet birbiriyle çatışan teklifler ortaya koydu. Nihayetinde, özellikle İngiltere'yi kayıran bazı istisnalar ve muafiyetler içermekle birlikte, hem EPB hem de siyasi birlik hakkındaki müzakereler Maastricht zirvesinde (9-10 Aralık 1991) sonuçlandırıldı.

1996-1997 Konferansı

Bir sonraki hükümetlerarası konferansın başlıca amacı topluluk müktesebatında, Orta ve Doğu Avrupa (ODA) devletleriyle Kıbrıs ve Malta'nın AB'ye katılacakları bir sonraki aşama dikkate alınarak yapılacak değişikliklerdi. Ayrıca bu hükümetlerarası konferansta AB'nin sadece kendi vatandaşlarının ekonomik refahı için değil, tüm Avrupa'nın istikrarı için kesin bir öneme sahip olduğu göz önüne alındığından, konferansın temelini siyasi amaçlar oluşturmaktaydı (Edwards ve Pijpers, 1997).

1996-1997 hükümetlerarası konferansında ele alınacak konular, ABA içinde yer alan, gelecekte yapılacak bir revizyona duyulan ihtiyacı belirten paragraflarda açıkça ifade edilmişti. Üye devletlerin ABA sonrası aldıkları birtakım kararlar hükümetlerarası konferansın içeriğini genişletti. 1994 Mart'ında Yanya'da yapılan bir toplantıda, dışişleri bakanları, özellikle nitelikli oyçokluğu sisteminin gözden geçirilmesi gerektiğine karar verdiler. Avrupa Konseyi iki ay sonra Korfu'da yaptığı toplantıda, gelecek antlaşma değişiklikleriyle ilgili bir hazırlık raporu sunmak üzere bir fikir grubu oluşturmayı karara bağladı. Üst düzey İspanyol diplomat Carlos Westendorp'un başkanlık ettiği bu grup, dışişleri bakanlarının özel temsilcileri, bir komisyon üyesi (Marcelino Oreja) ve iki AP üyesinden (Elmar Brok ve Elisabeth Guigou) müteşekkildi. Grup, çalışmalarına 2 Haziran 1995'te –kırk yıl önce dışişleri bakanlarının Avrupa bütünleşmesini yeni-

den başlatmak amacıyla bir araya geldikleri– Messina'da yapılan sembolik bir toplantıyla başladı ve raporunu 5 Aralık 1995'te sundu. Hükümetlerarası konferans ise, 29 Mart 1996'da İtalya'nın dönem başkanlığı sırasında Torino'da başladı ve 16-17 Haziran 1997 tarihlerinde Hollanda'nın dönem başkanlığında, Amsterdam'da yapılan zirveyle sona erdi.

Öncekilere göre daha uzun süren 1996-1997 tarihli hükümetlerarası konferansta çok daha az sayıda değişiklik yapılabildi. Konferansın mütevazı bir gündemi olmasına rağmen, kamuoyunun şüpheleri ve siyasi zafiyetler bu konulardaki ilerlemeyi büyük ölçüde yavaşlattı. İngiltere'de gerçekleşen hükümet değişikliği, İngiltere'nin genelde bütünleşmeye yönelik daha olumlu bir tavır izleyeceği ve hükümetlerarası konferans konusunda bir hamle yapılabileceği yönündeki umutları artırdı. Fakat Amsterdam zirvesinden sadece iki ay önce ve on iki ay sürmüş istikrarsız müzakerelerden sonra göreve gelen Tony Blair'in sahneyi alması, hükümetlerarası konferans açısından çok büyük bir değişiklik yaratamadı.

Bu gelişme öncesinde, 1996 yılının ikinci yarısındaki Irlanda dönem başkanlığı, müzakerelerin ilerlemesi için çaba harcayarak 13-14 Aralık tarihlerinde yapılan Dublin zirvesine yönelik bir taslak antlaşma hazırladı. Ancak Irlanda, hükümetlerarası konferansın en önemli sorunları olan, komisyonun büyüklüğü, konseydeki oy ağırlıkları ve AB ile Batı Avrupa Birliği (BAB) arasındaki ilişkiyi taslak antlaşma dışında bırakmıştı. Radikal bir değişikliğe uğramış taslak antlaşmanın krize yol açtığı 1991'deki hükümetlerarası konferansa göre daha ihtiyatlı davranan dönem başkanı Hollanda, bu sorunlarla önemli usul konuları ve diğer konular üzerinde uzlaşmaya ulaşılması için çalıştı. 23 Mayıs 1997'de Noordwijk'te yapılan özel bir zirveyle Amsterdam zirvesi öncesinde kapalı kapılar ardında gerçekleştirilen üç haftalık yoğun toplantıların önündeki engeller ortadan kaldırıldı.

17-18 Haziran tarihlerinde Amsterdam'da yapılan ve geç saatlere kadar süren gerilimli müzakereler sonrasında, AB liderleri komisyonun büyüklüğü, konseydeki yeni oy ağırlıkları ve nitelikli oyçokluğu kapsamının genişletilmesi gibi tartışmalı konuları çözüme ulaştıramadılar. Müzakereler sonrasında ortaya çıkan Amsterdam Antlaşması ile ortak dışişleri ve güvenlik politikasının (ODGP) işleyişinde (bilhassa siyasi planlama ve erken uyarı birimlerinin kurulmasıyla) birtakım küçük değişiklikler yapıldı; AB ile BAB arasında daha yakın bir işbirliği yapılması karara bağlandı (ancak Fransa ve Almanya'nın desteklediği, İngiltere, Danimarka ve diğer tarafsız ülkelerin karşı çıktığı bu iki kuruluşun birleşmesi teklifi reddedildi); (Ingiltere'nin kendi sınırlarını kontrol etme hakkını saklı tutularak) Schengen anlaşması ABA kapsamına alındı ve işsizlikle ilgili yeni bir başlık oluşturuldu.

Sonuç

Hukuki açıdan hükümetlerarası konferanslar sadece antlaşma değişikliklerinin tartışılması amacıyla düzenlenmiş konferanslar olmalarına rağmen, antlaşmalarda büyük çaplı değişikliklerin yapıl-

dığı 1985, 1991 ve 1996-1997 tarihlerinde düzenlenen büyük değerlendirme konferansları zaman içinde bir teknik işlem olmaktan çıkıp, bütünleşme sürecinin büyük etkiye sahip anahtar olayları haline geldi. Hükümetlerarası konferanslar kurumsal reformlar üzerinde sağlanan siyasi bir anlaşmayla başlayan ve yeni bir antlaşmanın kabul edilmesiyle sona eren daha geniş reform halkasının bir parçasıdırlar. Bu iki uç arasında birbirini izleyen hazırlık, gündemin belirlenmesi, müzakerelerin yürütülmesi, taslak değişikliklerin hazırlanması, antlaşmanın oluşturulması ve onaylanması aşamaları bulunmaktadır. Bu reform halkaları yaklaşık dört-beş senelik bir süreyi kapsadığından, AT/AB'nin 1980'lerin başıyla 1990'ların sonuna kadar süren dönemin büyük bölümünü, antlaşmalarda yapılan reformlara ilişkin siyasi ve hukuki işlere adadığı anlaşılmaktadır.

Hükümetlerarası konferanslar ve reform halkasının diğer aşamalarının, topluluğun araç ve yöntemlerinin hem AB'nin kendi içindeki, hem de dış çevresindeki ekonomik, siyasi ve stratejik koşullardaki değişimlere göre uyarlanmalarını sağlamak gibi bazı olumlu işlevleri olduğu açıktır. Devlet kurumları, merkez bankaları, bölgesel otoriteler, sosyal ortaklar ve lobi örgütlerinin katılımının yanı sıra medyanın da giderek artan bir ilgi göstermesi sayesinde bu konferanslar, AB'nin toplumsallaşmasında önemli ölçüde etkili olmaktadır.

1996-1997 hükümetlerarası konferansının hazırlık aşamaları sırasında, üye devletler ve AB kurumları, sürmekte olan müzakerelerde ele alınan konuların kamuoyunda tartışılmasını sağlamaya yönelik olarak çaba gösterdiler. Hükümetlerarası konferansların bir başka işlevi de üye ülkelerin bu değişen ortam içindeki ulusal çıkarları arasında bir uzlaşma sağlamalarıdır. Örneğin, ABA öncesinde yapılan ve merkezini EPB'nin oluşturduğu hükümetlerarası konferans, Fransa'nın iki Almanya'nın birleşmesiyle ilgili endişelerinin giderilmesinde önemli bir rol oynadı. Almanya ise o dönemde Avrupa kurumlarının, EPB'ye ve kendisinin Orta Avrupa'daki değişimlerden kaynaklanan güvenlik konusundaki endişelerine yardımcı olacak şekilde güçlendirilmesini talep etti. 1996-1997 hükümetlerarası konferansı buna nazaran daha farklı ekonomik ve siyasi koşullar altında gerçekleştirildi; ancak yine de AB'nin daha da derinleşmesinin, sadece AB kurumlarının etkinliğinin artması açısından değil, Almanya'nın konumunun korunması açısından da gerekli olduğu bir gerçektir.

Hükümetlerarası konferansların ve bu konferanslarda elde edilen sonuçların dış dünyanın ilgisini çektiği de görülmelidir. Hükümetlerarası konferansların gelişmekte olan Avrupa kimliğinin bir ifadesi olarak kabul edilmesi, dış dünyanın bu konferanslara daha fazla önem verdiği izlenimi yaratmaktadır. Son olarak, antlaşmalarda yapılan değişikliklerin de başlı başına birer başarı oldukları unutulmamalıdır. ATS (tek pazarın 1 Ocak 1993 tarihi itibarıyla tamamlanması) ve ABA'daki (ekonomik ve parasal birliğin tamamlanması) çekirdek düzenlemeler tatmin edici bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

Ancak hükümetlerarası konferansların bazı olumsuz yanları da bulunmakta-

dır. İlk olarak, bu kendini tekrarlayan ve zaman kaybına yol açan reform halkaları, AB'nin yanı başında, yeni bir tür uluslararası oluşum halini almakta ve AB'ye mahsus birtakım konuların farklı bir mecraya taşınmasına neden olmaktadır. İkinci olarak, bu konferanslar bütünleşme sürecinde AB'nin hükümetlerarası nitelikteki ikinci ve üçüncü sütunlarına ilave yeni bir hükümetlerarası karar alma çerçevesi haline gelmektedirler. Üçüncü bir nokta, yapılan kurumsal reformların, bütünleşme sürecinde gerçek bir ilerleme sağlanamadığı gerçeğini gizlemeye yarayan birtakım kozmetik uygulamalar olarak kullanılabilir olmasıdır. Dördüncüsü, hükümetlerarası konferanslar içerdikleri uygulamalarla ilgili olarak zaman sınırlamaları koyduğundan, bu anlaşmalar, AB'nin karar alma sürecine zarar verebilecek ve dengeli bir anayasal dönüşüm geçirmesini engelleyecek tuhaf bazı uzlaşmalara yol açabilirler. (Sosyal protokol buna bir örnektir.) Son olarak, AB'nin meşruiyeti ve dış politikalardaki kapasite yetersizliği gibi birtakım asal sorunların, kurumsal reformlar yoluyla kolayca onarılamaması söz konusu olabilir. ■

Alfred Pijpers

Bkz. ayrıca Amsterdam Antlaşması; Avrupa Tek Senedi; Avrupa Birliği Antlaşması

Hükümetlerarası Konferans Kaynakça

Dinan, Desmond. 1994. *Ever Closer Union?* Boulder: Lynne Rienner.

Edwards, Geoffrey ve Alfred Pijpers, ed. 1997. *The IGC: 1996 and Beyond*. Londra: Pinter.

Laursen, Finn ve Sophie Vanhoonacker, ed. 1992. *The Intergovernmental Conference on Political Union*. Maastricht: European Institute of Public Administration.

Moravcsik, Andrew. 1991. "Negotiating the Single European Act". Robert O. Keohane ve Stanley Hoffmann, ed., *The New European Community*. Boulder: Westview Press.

Hükümetlerarası Konferans Güncelleme

2000 Hükümetlerarası Konferansı

Amsterdam Antlaşması ihtiyaç duyurulan kurumsal reformları gerçekleştirmekte büyük ölçüde yetersiz kaldığından, 3-4 Haziran 1999'da Köln'de yapılan Avrupa Konseyi zirve toplantısında, Amsterdam Antlaşması ile çözüme ulaştırılamamış konuları ele almak üzere, 2000 yılında yeni bir hükümetlerarası konferans toplanması kararı alındı. 2000 yılındaki hükümetlerarası konferansın ele alacağı kurumsal sorunların başlıcaları, komisyonun büyüklüğü ve bileşimi, konseydeki oy ağırlıkları ve konsey kararlarında nitelikli çoğunluğun geçerliliğinin kapsamının genişletilmesiydi.

Komisyon ve AP'ye danışıldıktan sonra, yeni hükümetlerarası konferans 15 Şubat 2000 yılında başlatıldı ve aynı yılın aralık ayında Fransa'nın dönem başkanlığı sırasında tamamlanması planlandı. 2000 yılının Haziran ayında gerçekleştirilen Feira zirvesinde, Avrupa Konseyi hükümetlerarası konferansının gündem başlıkları arasına "daha yakın işbirliği" konusunu dahil etmeye karar verdi.

7-11 Aralık 2000'de gerçekleştirilen Nice zirvesi, AB tarihindeki en uzun ve çekişmeli zirve oldu. Zirve sonucunda

kabul edilen Nice Antlaşması ile birliğin kurumsal sisteminin yaklaşan genişlemeye uygun olarak düzenlenmesine yönelik ilke ve kurallar saptandı.

Antlaşma, AP, AB Bakanlar Konseyi, Avrupa Komisyonu, AAD, sayıştay gibi asli birlik kurumlarıyla Bölgeler Komitesi (BK), Ekonomik ve Sosyal Komite (ESK) gibi birlik organlarının üye sayıları ve yapılarında değişikliklere yol açtı. Nice Antlaşması'yla birlik kurumlarının yapısı ve üye sayılarının dışında, karar alma süreçleri, temel hak ve özgürlükler, güvenlik ve savunma politikası, ceza hukukunda işbirliği, Avrupa siyasi partilerinin statüsü gibi çeşitli tematik alanlarda da kimi değişiklikler yapıldı.

Nice Antlaşmasına ek yapılan Birliğin Geleceği Hakkındaki Nice Deklarasyonu'nda, yine Nice zirvesinde kabul edilen Avrupa Temel Haklar Şartı'nın hukuki statüsünün belirlenmesi konusu, kurucu antlaşmaların basitleştirilmesi, birlik içindeki yetki dağılımının somutlaştırılması, ulusal parlamentoların birlik içindeki rollerinin ortaya konması konularıyla birlikte, temel kurumsal reform alanları olarak belirlendi. Bu çerçevede bu konuları ele almak üzere 2004 yılında yeni bir hükümetlerarası konferans toplanması ve bu konferans öncesinde de söz konusu kurumsal reform alanlarının kapsamlı olarak tartışılacağı geniş bir platform oluşturulması kararlaştırıldı.

2003-2004 Hükümetlerarası Konferansı

14-15 Aralık 2001'de düzenlenen Laeken zirvesinde, Birliğin Geleceği Hakkındaki Nice Deklarasyonu'na paralel olarak, birliğin geleceğini derinlemesine tartışacak bir konvansiyon oluşturulması öngörüldü. Konsey, Nice ve Laeken deklarasyonlarında belirlenen temel kurumsal reform alanlarında bir seçenekler listesi sunmak ya da bir anayasa taslağı hazırlamak arasındaki seçimi konvansiyona bıraktı. Şubat 2002'de çalışmalarına başlayan konvansiyon, kendisine verilen yetki çerçevesinde, kurumsal reformları bir araya toplayan bir anayasa taslağı hazırlamayı uygun buldu. Çalışmalarını 16 aylık bir süre içinde tamamlayan konvansiyon, taslak Anayasa Antlaşması'nın I. ve II. bölümlerini, 20 Haziran 2003'te Selanik'te toplanan Avrupa Konseyi'ne sundu.

Bu süreçte, kurucu antlaşmaları temelden revize ederek ve birliğin geleceğine ilişkin kurumsal reformlar önerecek bir platform olarak bir konvansiyon oluşturulması yönteminin tercih edilmesinin temel nedeni, Amsterdam ve Nice antlaşmalarında yapılan değişikliklerin beklentilerin çok gerisinde kalmaları nedeniyle, hükümetlerarası konferansın bir yöntem olarak başarısı konusunda kuşkuların ortaya çıkmış olmasıdır. Ayrıca birliğin kurumsal yapısında önemli reformlar yapılması, demokrasi açığı ve meşruiyet sorununu tartışması beklenen bir platformun demokratik bir yöntemle oluşturulması sayesinde, önemli kurucu antlaşma değişikliklerinin sadece üye devletlerin eline bırakılmaması amaçlanmıştır. Konvansiyon yöntemi, üye devlet temsilcileri dışında farklı kesimlerden temsilcilerin bir araya gelmesine ve dolayısıyla hükümetlerarası konferans yönteminde bulunma-

yan bir görüş ve katılım çeşitliliğine olanak sağlamaktadır.

Konvansiyona, on beş üye devletin ve on üç aday ülkenin hükümet temsilcilerinin yanı sıra, tüm üye ve aday devletlerin ulusal parlamentolarını temsilen ikişer milletvekili de katıldı. Ulusal parlamento üyelerine ek olarak, AP'den on altı, Avrupa Komisyonu'ndan iki temsilcinin de çalışmalarda yer almasıyla konvansiyon, başkan ve yardımcıları dışında 105 üyeden oluştu. Üyelerin dışında Avrupa ombudsmanı, ESK ve sosyal ortakların 3, BK'nın ise 6 üyesi konvansiyona gözlemci statüsüyle katıldı.

Avrupa'nın Geleceği Hakkında Konvansiyon, 28 Şubat 2002'de Fransa Eski Cumhurbaşkanı Valery Giscard D'Estaing başkanlığında çalışmalarına başladı ve kendisine verilen yetki çerçevesinde, kurumsal reformları bir araya toplayan bir anayasa taslağı hazırlamayı uygun buldu. Her biri belirli konulara çözüm bulmak ve konvansiyona tavsiyelerde bulunmak amacıyla toplanmış olan on bir çalışma ve üç tartışma grubunun oluşturulduğu konvansiyon, 26 kez (52 gün) tüm üyelerin hazır bulunduğu halka açık oturumlarla bir araya geldi. Ayrıca, Laeken Deklarasyonu'na uygun olarak, sivil toplum örgütlerinden, iş dünyasından, akademisyenlerden ve diğer çevrelerden kişilerin de katılabileceği bir forum oluşturuldu. Bu çerçevede çeşitli sivil toplum örgütleri, yerel ve bölgesel kuruluşların temsilcileri ve çeşitli dini gruplarla toplantılar düzenlendi, Haziran 2002'de ise tüm üyelerin katıldığı, sivil topluma yönelik özel bir oturum örgütlendi. 9-14 Temmuz 2002'de düzenlenen Gençlik Konvansiyonu'na katılan 18-25 yaşları arasında 210 genç arasından seçilen bir başkanın devam eden konvansiyon çalışmalarında ek gözlemci olarak bulunması kararlaştırıldı.

Konvansiyonun çalışmalarıyla ilgili ilerleme raporları, Laeken Deklarasyonu'nda öngörüldüğü gibi, Haziran 2002 (Seville), Ekim 2002 (Brüksel), Aralık 2002 (Kopenag) ve Nisan 2003 (Atina) zirvelerinde konseye sunuldu. Çalışmalarını 16 aylık bir süre içinde tamamlayan konvansiyon, taslak Anayasa Antlaşması'nın I. ve II. bölümlerini, 20 Haziran 2003 tarihinde Selanik'te toplanan Avrupa Konseyi'ne sundu. Konvansiyon genel kurulu temmuz ayı boyunca 2 defa daha toplandı ve 10 Temmuz 2003'te nihai Anayasa Antlaşması Taslağı'nı oybirliği ile kabul etti; taslak 18 Temmuz 2003'te Roma'da Avrupa Konseyi Başkanlığı'na sunuldu.

Avrupa Konseyi, konvansiyon çalışmalarının sona ermesiyle birlikte, 29-30 Eylül 2003 tarihinde Nice Antlaşması'na eklenen ve Nice Deklarasyonu'yla belirlenen konuları ele alacak olan hükümetlerarası konferansın, 4 Ekim 2003 tarihinde devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla Roma'da başlatılması kararı aldı. Kendisinden önceki konvansiyon çalışmaları nedeniyle daha önceki hükümetlerarası konferanslardan ayrılarak, temel görevi AB'nin ilk anayasa metnine nihai şeklini vermek biçiminde belirlenen bu konferansın, genişleme sonrasındaki ilk AP seçimlerinden önce, 2004 yılının Haziran ayında tamamlanması planlandı.

18 Haziran 2004'te bir araya gelen devlet ve hükümet başkanları, Avrupa Anayasası Antlaşması'nı oyçokluğuyla kabul ettiler. 29 Ekim 2004'te Roma'da imzalanan antlaşma, sonucu hâlâ belirsizliğini koruyan onay süreci tamamlandıktan sonra yürürlüğe girecektir. ■

Bkz. ayrıca Avrupa'nın Geleceği Hakkında Konvansiyon; Avrupa Anayasası Antlaşması; Nice Antlaşması

Hükümetlerarasıcılık

Bütünleşme kuramında hükümetlerarasıcılık kavramı, bütünleşme sürecinde ulusal hükümetlerin uluslarüstü ve diğer uluslararası aktörlerden daha önemli bir role sahip oldukları anlamına gelmektedir. ■

Bkz. ayrıca Bütünleşme Kuramı

INTERREG

AB içinde sınırlararası, uluslarötesi ve bölgelerarası işbirliğinin ve dengeli kalkınmanın desteklenmesi yoluyla ekonomik ve sosyal uyuma katkı sağlamak amacıyla uygulamaya koyulan INTERREG girişiminin, 2003-2006 dönemini kapsayan üçüncü aşaması için 4.875 milyon avro tutarında kaynak ayrılmıştır; bu kaynaklar işbirliği alanları bazında tahsis edilmektedir. Mali kaynağın yapısal fonlardan sağlandığı INTERREG III, birliğin özellikle dış sınırları üzerinde durmakta, komşuları ve en dıştaki bölgeleriyle olan işbirliğine yönelik faaliyetleri desteklemektedir. ■

Hale Akay

Bkz. ayrıca Bölgesel Politika; Uyum Politikası

IRA *Bkz. Uluslararası Ruhr Otoritesi*

IRDAC

Bkz. Sınai Araştırma ve Geliştirme Danışma Komitesi

İç Çekirdek

Bkz. Farklılaşmış Bütünleşme; Sert Çekirdek

İhlal Prosedürleri

Komisyon, üye devletlerin AB antlaşmalarındaki yükümlülüklerini yerine getirdiklerini güvence altına almaktan sorumludur ve AT hukukunun ihlal edildiğinden şüphelenmesi durumunda, bu ihlalleri Avrupa Adalet Divanı (AAD) önüne götürebilir (AET Antlaşması 169. ve 170. maddeler). Komisyon bir çok yolla bu tür ihlallerin farkına varabilir: bir kişi, şirket veya başka bir üye devlet şikayette bulunabilir ve Komisyon yetkilileri tarafından yürütülen bir soruşturma olası ihmalleri ortaya çıkarabilir. Eğer Komisyon harekete geçmeye karar verirse, ilk önce üye devletten ilgili ihlale ilişkin açıklama isteyen "resmi uyarı mektubunu" gönderir. Komisyon senede yaklaşık 100 uyarı mektubu göndermektedir. Üye devlet bu mektuba cevap vermek için iki aylık bir süreye sahiptir. Eğer üye devlet cevap vermez veya tatminkar bir açıklama sunamazsa, Komisyon bu üye devletin antlaşmayı ihlal ettiğini düşünmesine sebep olan faktörleri açıklayan "gerekçeli görüşünü" yayımlar. Komisyon 1995'te 192, 1996'da ise bunun iki katından fazla (433) gerekçeli görüş sunmuştur. Komisyon genellikle bir defa daha üye devlete iki aylık bir süre tanır. Pek çok dava, uyarı mektubu veya gerekçeli görüş aşamasında kapanır. Komisyon 1996'da AAD'ye 93 dava göndermişti

(1995'te bu sayı 72'ydi). Bunların ülkeler göre dağılımı şu şekildeydi: Belçika, 20; Yunanistan, 17; Fransa, 11; Almanya, 9; İtalya, 9; İspanya, 9; Portekiz, 6; İrlanda, 4; Lüksemburg, 4; Hollanda, 2; Avusturya, 1; İngiltere, 1. Avrupa Birliği Antlaşması AAD'ye bu tür ihlal davalarında para cezası uygulama yetkisi vermiştir. ■

Bknz. ayrıca Komisyon; Avrupa Adalet Divanı; Uygulama.

İHLAL PROSEDÜRLERİ/GÜNCELLEME

Komisyon'un 2002 yılında yayınladığı gerekçeli görüş sayısı 487, Adalet Divanına havale ettiği ihlal sayısı ise 180'i bulmuştur. Komisyonun ihlal prosedürü yoluyla Adalet Divanı'na gönderdiği bu 180 davanın 31'i Fransa, 23'ü İtalya, 17'si Yunanistan, 16'sı Birleşik Krallık, 16'sı Almanya, 15'i Avusturya, 12'si Lüksemburg, 11'i İspanya, 10'u Portekiz, 9'u İrlanda, 8'i Belçika, 7'si Hollanda, 2'si Danimarka, 2'si İsveç ve 1'i de Finlandiya aleyhinedir. Bu davaların yüzde 35'lik en büyük kesimini sağlık ve tüketici hakları ile ilgili davalar oluşturmaktadır." ■

İhtiyari Uzlaşma

Avrupa bütünleşmesinin ilk kuramcılarından Leon Lindberg ve Stuart Scheingold, "topluluk girişiminin, [Avrupa kamuoylarınca] siyasi alanın kabul edilebilir bir parçası olarak benimsenmesi sayesinde nasıl garanti altına alındığını" açıklamak için ihtiyari uzlaşma terimini kullandılar. AT genişledikçe (İngiltere ve Danimarka en başından beri Avrupa'ya karşı şüphecidir) ve önce Avrupa Tek Senedi (ATS), ardından da Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) ile yetki alanları arttıkça, ihtiyari uzlaşma da zayıfladı. Aslında, ABA'nın onay krizi 1990'ların başlarından itibaren artık bir ihtiyari uzlaşmanın kalmadığını gösterdi. ■

Bkz. ayrıca Demokrasi Açığı; Meşruiyet.

İki Vitesli Avrupa

Bkz. Farklılaşmış Bütünleşme

İltica (sığınma) *Bkz. Adalet ve İçişleri*

İnsan Hakları

Temel insan haklarının korunması, savaş sonrası dönemde hem modern anayasaların çekirdeğini, hem de Batı ülkelerindeki yüksek mahkemelerin ele aldığı davaların büyük bölümünün konusunu oluşturuyordu. Özgürlük ve yasalar önünde eşitlik gibi daha klasik kavramların yanı sıra, insanlık onuruna ve özel hayata saygı gibi kavramlar da, hükümetlerin yasama ve yürütme eylemleri üzerinde yargı denetimi yetkisine sahip mahkemelerin, anayasa maddeleriyle ilgili yorumlarında kullandıkları standart dayanaklar haline geldi.

İngiltere ve Fransa gibi anayasal kültürleri eskilere dayanan ülkelerde bile, hem yargı denetimi kavramı hem de buna ilişkin uygulamalar, hukuk kültürüne sınırlı da olsa nüfuz etti. Aslında genelde yargılama yetkisi, özelde bireysel hakların korunması, demokratik anayasaların ve hukukun üstünlüğünün olmazsa olmaz koşulu (*conditio sine qua non*) olarak yaygın kabul gördü. Ancak, Avrupa Topluluğu'nu kuran antlaşmalarda (AT anayasası) insan haklarıyla ilgili düzenlemeler bulunmadığı gibi, temel insan haklarının AT (şimdi AB) kamu otoritelerinin ihlallerine karşı koru-

ması ihtiyacından veya bunun araçlarından da bahsedilmedi.

İnsan haklarına ilişkin referansların yokluğu, sadece AT antlaşmalarına mahsus bir özellik değildir; uluslararası düzene yönelik pek çok anlaşma, insan haklarının korunmasına ilişkin hükümler içermez. Bir devlet ya da uluslararası örgüt, uluslararası bir antlaşmanın yükümlülüklerini yerine getirirken bireyin haklarını ihlal ettiğinde, bireyin, ulusal anayasaları uygulayan ulusal mahkemelere veya özel olarak insan haklarının korunması amacıyla tesis edilmiş uluslarötesi yapılara başvurarak haklarını koruyabileceği düşünülebilir. Ancak, AT'deki gelişmeler sonucunda insan hakları alanındaki eksiklikler bir sorunsal halini aldı. Avrupa Adalet Divanı (AAD), 1960'ların ilk yıllarından başlayarak antlaşma hükümlerinin, onları üye ülkelerin hukuk sistemlerinin bir parçası haline getiren bir "doğrudan etkisi" olduğu yorumunu getirdi. Daha da ötesi, doğrudan etkisi olan bu maddeler üye ülkeler için –kendisiyle çelişen ulusal yasaları geçersiz kılan– bir "üst" hukuk oluşturmaktadır.

İnsan haklarının topluluk düzeyinde korunması için bir yol bulunması, hukuki ve siyasi bir gereklilik halini almıştır. Bu yetkilerin kullanımına ilişkin yasal ve yargısal ilkeler olmaksızın –topluluk siyasi organlarına geniş anayasal yetkiler sağlayan– doğrudan etki ve Avrupa hukukunun üstünlüğüne ilişkin talepler ileri sürülemez. Sonuçta doğrudan etki ve AT hukukunun üstünlüğü, topluluk hukukunun üye ülkelerce yasama veya yargı yoluyla denetimi imkânını ortadan kaldırmaktadır.

Avrupa'nın yönetimiyle ilgili olarak sık sık dile getirilen demokratik eksiklikler, 1960'larda, 1980'ler ve 1990'lara nazaran daha acil bir sorun olarak ortaya çıkmıştı. İnsan haklarının topluluk hukuk düzeni içinde korunacağı ve bireylerin ulusal anayasalar altında sağlanan haklardan mahrum kalmayacakları garanti edilmedikçe, üye ülkelerin –özellikle Almanya ve İtalya gibi ulusal anayasal düzenleri ve yargı denetimleri olan ülkelerin– anayasa mahkemelerinin veya diğer yüksek mahkemelerinin, doğrudan etki ve topluluk normlarının üstünlüğü ilkelerini kabul etmeleri nasıl beklenebilirdi? Bu durum, insan haklarının korunmasına ilişkin düzenlemeleri hem hukuki hem de siyasi bir zorunluluk haline getirdi.

AB'deki insan hakları sorununda büyük öneme sahip iki tema bulunduğu görülmektedir. Bunlardan ilki, yapısal nitelikteki, anayasal boşluğun nasıl tamamen veya kısmen kapatılabileceği konusudur. Avrupa ruhuna ilişkin olan ikinci tema ise, ulusal anayasal düzenlerden farklı özellikleri olan Avrupa bütünleşmesinin insan haklarını nasıl sarıp sarmalayacağı –veya tersi– konusu üzerinde durmaktadır.

Antlaşmalarda insan haklarına ilişkin düzenlemeler bulunmaması ve AT'nin, topluluğun yasama ve yürütme faaliyetlerinde insan haklarını göz ardı etmekte açıkça sahip olduğu özgürlük karşısında, cesur bir hukuki yorum getirme ve var olan daha önceki içtihadı değiştirme çabasındaki AAD, temel insan haklarına ilişkin yazılı olmayan bir üst hukuk yarattı. Üye ülkelerin anayasal gelenekleriyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi uluslara-

rası antlaşmalardan oluşturulan bu üst hukuk, topluluk organlarının bireyleri kısıtlayan ve etkileyen faaliyetlerine karşı antlaşmalar kapsamında yargı denetimi ile cezalandırılabilmelerine ilişkin bir kıstas sağladı. Divan, yargı yetkisini son yıllarda, özellikle üye devletlerin otoritelerinin topluluğun yürütme organı gibi davrandıkları hallerde, üye devletlerin belli bazı tasarruflarını içerecek şekilde genişletti. Bu "yazılı olmayan haklar beyannamesi" daha çok geleneksel bir içeriğe sahiptir ve üye devletlerin anayasal geleneklerinin bir sentezi niteliğindedir. Divan ayrıca, AT'nin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ilgili maddelerini ihlal eden tedbirlerinin, topluluk için kabul edilemez olduğunu beyan etti.

Bu uygulamaların, Avrupa Parlamentosu'nun (AP) Nisan 1989 tarihli İnsan Hakları Deklarasyonu gibi bir yazılı haklar beyannamesi şeklinde antlaşmalara sokularak kanunlaştırılması yönündeki girişimler, arada geçen yıllarda antlaşmalarda yapılacak değişiklikler için toplanan çeşitli hükümetlerarası konferanslarda lehte destek sağlayamadıysa da parlamentonun deklarasyonu, halihazırda divan tarafından korunan hakların içeriğini gözler önüne sermektedir. AT'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne dahil olması yönünde baskı yapan bir başka girişim de –özellikle komisyonun 1978'deki girişimi– benzer şekilde hem üye devletler, hem de AAD tarafından geri püskürtüldü. İnsan haklarının korunmasına ilişkin düzenlemelerin AB'yi içerecek şekilde genişletilmesine yönelik çabalarda Maastricht'te tamamen başarısız olundu. Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) insan haklarına dair genel bir hüküm içerse de, ilk sütun (AT) dışında kalan AT faaliyetlerinin yargı denetimi dışında bırakılması, bunu gerçek bir anayasa maddesi olmaktan çıkarıp bir tavsiye niteliğine dönüştürdü.

AT ve AB'nin insan hakları alanındaki faaliyetleri yargı süreciyle sınırlı değildir. İnsan haklarının korunması ikinci ve üçüncü sütunların (ortak dışişleri ve güvenlik politikası [ODGP] ile adalet ve içişleri) amaçlarından biri olduğu gibi, topluluğun kalkınma ve işbirliği politikasının (madde 130u) da boyutlarından birini oluşturmaktadır. ABA öncesinde bile, açık seçik tanımlanmış bir sorumluluk bulunmamasına rağmen, yargı kapsamı dışında kalan birçok faaliyet yürütülmüştür. Bu durum, AP'nin büyük bir çeşitlilik arz eden insan haklarına ilişkin ilke kararları ve soru önergeleri, Avrupa Konseyi'nin Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) ve ODGP çerçevesine giren ilke kararları ve "beyanları" ile diğer daha geniş kapsamlı tartışmalarda görülmektedir.

İnsan haklarına saygı konusu, topluluğun üçüncü ülkelerle olan ilişkilerini düzenleyen hukuki enstrümanlarda sık rastlanan bir özelliktir ve birçok harcama kalemi, özellikle faaliyetleri topluluk ve AB'nin yetki alanını aşan Avrupa Haklar Vakfı'na yapılan hatırı sayılır büyüklükte fon transferi bu başlık altına girer.

İnsan hakları ve bütünleşme arasındaki sorunların en rahat anlaşılabildiği alan hukuktur. AAD üstlendiği bu merkezi role hiç tartışma yaşanmadan sahip olmadı; antlaşmaların hiçbir yerinde bahsi geçmeyen bir yetki tasarrufunda bulunmuşsa

da, genel eğilim divanı destekleyici yönde oldu. Gerçekten artık divan kararlarının sağlam hukuki temelleri olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir. Divanın antlaşmadaki, rahatsızlık yaratan bir boşluğu doldurarak ve bireylere hukuki ilave garantiler sağlayarak, sadece hukuka uygun değil aynı zamanda akıllıca davrandığı da genel kabul gören bir görüştür. Topluluğun sık sık dile getirilen demokrasi açığı sorunu, yargı denetimine ilişkin bildik "çoğunluk karşıtı" eleştirilerin ikna gücünü azaltmıştır. 1977 tarihli bir ortak deklarasyonda, AT'nin temel siyasi kurumları, sadece temel insan haklarını geliştirme yönündeki taahhütlerini ifade etmekle yetinmemiş, yeni yargısal yapıyı da benimsemişlerdir.

Tartışma yaratan alanlardan biri, divanın insan haklarının korunması sorunuyla ilişkili olmayan özgül davalardaki uygulamalarıdır. Divanın insan hakları alanında verdiği kararların, üstünlük taslama ve siyasi meşruiyet kazanma stratejilerini maskeleyen bir retorik olduğu yönünde getirilen eleştirinin kendisi de üstünlük tasladığı için zayıf kalmakta ve doğruluğunu yeterince kanıtlayamamaktadır. Gerçek çok daha sıradandır; divanın kararlarında, bu tehlikeli ölçüde siyasallaşmış alanda faaliyet gösteren tüm yüksek mahkemelere özgü bir derme çatmalık görülmektedir.

Bundan daha gerçek bir sorun niteliğindeki "standartlar" sorunu, fikir ayrılıklarına neden olan ikinci konudur. Topluluk mevzuatını insan hakları temelinde denetleme yetkisi talep eden AAD, üye devlet mahkemelerinin kendi anayasal standartlarını topluluk mevzuatı için uygulama haklarını reddetti. Topluluk mevzuatıyla alakalı konularda AAD'nin yetkisinde, insan haklarının korunmasına yönelik topluluk genelini kapsayan standartlar olacaksa, ulusal mahkemelerin üye devlet anayasalarını temel alan denetim yetkileri AAD'ye geçmeliydi. İtalya ve Almanya Federal Cumhuriyetlerinin anayasa mahkemeleri, bu "diktayı" kabul etmeyi reddettiler. (Gerçi son dönemlerde aldığı kararlarda Alman anayasa mahkemesi daha önceki itirazlarını yumuşattı.)

Sürmekte olan bu tartışmanın incelenmesi, hem insan haklarının korunması meselesinin dinamiklerine, hem de bütünleşme ve ayrışma sürecinde sahip olduğu derin öneme ışık tutacaktır. Avrupa bütünleşme hukuku kapsamında, tektiplilik ve çeşitlilik ile Avrupa'nın çokkültürlülüğü temalarını daha anlaşılır kılabilecek çok fazla alan yoktur. Klasik görüş, temel insan haklarına bağlılığı, Avrupalıları ortak bir miras etrafında bir araya getiren evrensel bir ideal, temel değerlerden biri olarak görmektedir; ancak tersi de doğrudur.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin oluşturduğu, içeriği belli olan çekirdeğin dışında kalan temel insan haklarına ilişkin özgül tanımlar, rejimler arasında farklılıklar gösterir. Bu farklılıklar temel toplumsal tercihleri yansıtabilir ve farklı siyasi ve toplumsal kültürlerin önemli bir parçasını oluşturabilir. Bunlar genellikle toplumsal kimliğin bireyler tarafından büyük önem atfedilen kısımlarını oluşturur. Bu değerler, çoğu zaman, herhangi bir tektipleştirme yaklaşımı tarafından saygı gösterilmesi gereken bireysel kimliklerin bir ifadesi olarak kabul edilirler. Bunlar temel haklar olarak kabul edildiğine göre,

aralarındaki farklılıklar da aynı şekilde kabul görmelidir. Divan, belirli bir hakkı Avrupa'nın geneli için yorumlarken bir tercihte bulunduğunda, Avrupa'nın kültürel kimliğine ilişkin bir tercihte bulunuyor demektir. Özellikle belli bir topluluk tedbirinin bir üye devletin ulusal anayasasını ihlal ederken bir diğerininkini ihlal etmediği hallerde –örneğin özel mülkiyetin kullanımına getirilen kısıtlamalar gibi– tercihlere ilişkin bu durum kolayca görülebilir. Ulusal hukuk düzenleri, özel mülkiyete ilişkin temel insan haklarında bir kısıtlama getirmesi muhtemel bir topluluk tedbiri karşısında, doğrudan etki ve AB hukukunun üstünlüğü gereği, Avrupa hukukuna öncelik vermek zorundadırlar. AAD'nin "hangi koruma standardını" benimsemesi gerektiğine dair sorulara verilen cevaplar, değerler arasında klasik bir çatışma ihtimali yaratmaktadır. Bu konudaki görüşlerden biri, topluluk için en yüksek standardın tercih edilmesi gerektiğini öne sürerek, "maksimalist" bir yaklaşım benimser. Bu yaklaşımın ardında, topluluğun her zaman için var olan en yüksek insan hakları standardını benimsemeye çalışması yönündeki idealist argüman dahil, birçok neden bulunmaktadır. Bu noktada idealizmi, münasip olma hali tamamlar: Ulusal anayasa mahkemelerinin daha düşük bir standardı kabul etmesi nasıl beklenebilir?

Ancak maksimalist yaklaşım işlememektedir ve işleyemez de; ayrıca, divan tarafından da önemli gerekçelerle reddedilmiştir. Bu yaklaşım, ne bağımsız üye devlet perspektifinden ne de topluluk veya AB perspektifinden tatmin edicidir; bazı konularda hiç başarı şansı yoktur. Maksimalist yaklaşım, topluluğu üye devletlerden birinin anayasal diktatörlüğü altına sokar. Pek çok vakada, örneğin üye ülkelerdeki en yüksek standartların birbirleriyle çeliştiği hallerde, en yüksek standardın tercih edilmesi imkânsızdır. Bu durum özellikle kürtaj hakları açısından geçerlidir.

AAD'nin yaklaşımı, yargı özerkliğini ve topluluğun yargı sürecinin bütünlüğünü geliştirmek olmuştur. Divan kendi yargı yetkisi dahilindeki topluluk hukuk düzeninin, ulusal hukuk düzenlerinden daha iyi veya daha kötü olamayacağını zımnen ortaya koymuştur. Topluluk hukuk düzeninin birbirleriyle rekabet halindeki değerleri arasında temel dengeyi sağlamak, kaçınılmaz olarak divana kalmaktadır. Divan çeşitli üye devletlerin anayasalarının yanı sıra, AB'nin kurucu antlaşmalarını da yansıtması gereken bir anayasal yapı geliştirmelidir. Bu anayasal yapı, çeşitli geleneklerin kendilerini ifade etmelerine imkân tanıyacak yeni bir rejimdir. AAD, zımnen, bu yeni rejimin topluluğun kendine has özellikleriyle arasında bir denge sağlaması gerektiği iddiasındadır. Bu, yüksek veya düşük standartlarla ilgili bir süreç değil, topluluk ve AB'nin kendi bağımsız kimliği ve anayasal hassasiyetleri olduğunun, kendi temel değerlerini –topluluk kapsamındaki çekirdek değerleri– tanımlaması gerektiğinin kabulüne yönelik bir taleptir. Üyeleri ve yurttaşlarından meydana gelmesine rağmen, topluluk aynı zamanda özerk bir kimliğe sahiptir.

İnsan haklarının korunmasına yönelik özerk bir yapının yaratılmasının en derininde, bireye sadece korunacak bir nesne olarak değil, irade sahibi bir varlık olarak bakılmaktadır. Çokkültürlülüğü bir fikir

ve hareket olarak cazip kılan, çoğulcu ve çok daha zengin bir insan potansiyeli anlayışına ve kabullenişine sahip bir siyasi düzene yaptığı davettir; ancak çokkültürlüğün siyasi gündemi genellikle bu davetle tehlikeli bir şekilde çelişir. Farklı grupların çeşitliliğinin kabul ve takdir edildiği bir çoğulcu çokkültürlü toplum çağrısı, bariz siyasi nedenlerle her zaman çokkültürlü bütünü oluşturan her bir grubun dahilinde boğucu bir konformizm gündeme getirir (bireysel kimliğin sadece bir özelliğini –ırk, etik köken, cinsiyet, vb– ele alan ve her bireyin kendisini, kimliğinin bu yanıyla tanımlayacağı türden bir konformizm). Çokboyutlu toplum vizyonu, siyasi eylem arenasında, insanı hissizleştiren bir şaşmazlıkla, o toplumu oluşturacak olan zorlama bir tek boyutlu birey vizyonu pahasına gerçekleşir: tek kültürlü bireylerden oluşan çokkültürlü toplum.

Topluluğun insan hakları sorununa getireceği çözüm, siyasi düzen içinde var olan ve Avrupa'ya ilişkin tercihler yapılırken saygı gösterilmesi gereken kültürel çeşitliliği kabul etmelidir. Bu, iki yönlü bir hukuki üretim ve tüketim sürecidir.

Hukuki üretim sürecini besleyen çokkültürlü toprağa ilişkin bilinçtir. Bu toprağın meyveleri Avrupa insan hakları normları ve bu normların yansıttığı yeniden oluşturulmuş çokkültürlü toplumsal değerlerdir ve Avrupa hukukunun bu uygulama alanının meyvelerini üye devletlerdeki bireyler toplar.

Hukuki tüketim, bireylerin, alışık olduklarından daha geniş çaplı bir kültürel kapsamdaki tercihlerle karşılaşmasına ve bunları tecrübe etmesine ilişkin normdur. Bireyler normalde bildiklerinden farklı bir normla her karşılaşmalarında, hoşgörü ve hoşgörüsüzlüğün pratiği ve hassas yönleri hakkında eğitilirler. Elbette bireysel farklılıkların avantaj ve dezavantajlar içerdiği hatırda tutulmalıdır: Bazıları hoşgörüyle lehte tavır alırken, diğerleri hoşgörüsüzlükle aleyhte tavır alacaklardır; bazıları bu yeni cesur dünyayı tecrübe ederken, diğerleri eskide kalanın rahatlığını özleyecektir; ama her biri ait olduğu yeni ortamın farkında olacaktır.

O zaman bu, çokkültürlü duyarlılıkları olan bireyleri sadece yansıtmayan, onlardan meydana gelen çokkültürlü duyarlılıkları olan bir toplum vizyonudur. Burada önemli bir unsur, Avrupa'nın insan hakları aygıtının, ulusal olanların (üye ülkelerdeki düzenlemeler) veya uluslarötesi olanların (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) yerine geçecek olmamasıdır. Topluluk hukuku, ulusal ve uluslarötesi olanlarla kısmen çakıştığı uygulama alanlarında, onlarla birlikte var olacaktır. Bu türden bir yapılanma, bireyin çokkatlı bir kimliğe sahip olduğunu zımnen kabul etmektedir. Bireylerin eşzamanlı aidiyetleri vardır (Fransız, Avrupalı vb), yani "o", "Avrupa'da yaşayan bir Fransız" değildir, "Fransız ve Avrupalıdır"; tıpkı bir insanın aynı anda bir erkek, bir Budist ve bir saksofoncu olabileceği gibi.

Bu kavram ayrıca, "o"nun çokkatlı kimliğini tanımlayan cinsiyet, din ve kişisel tarih gibi çok farklı şeylerin her birinin, sadece kendi kültürel duyarlılıklarını değil, kendi sadakat talepleriyle buna karşılık gelen ve sık sık çatışan bir değerler kümesini de beraberinde getirdiğini zımnen varsaymaktadır. Değerler kümeleri,

aralarında çatışmaların olabileceği çok basit birer konu değil, her bireyin karmaşalarının ve çatışmalarının gerekli birer yansımasıdır. Zaman zaman çelişen değer ve inançlar arasında tercih yapmak zorunda kalınabilir ve kişisel kimlik duygusu sık sık bu tür bir unsurun hâkimiyeti altına girecektir. Neyin tercih edileceği, iç çatışmaya ve en nihayetinde bilinçli veya bilinçsiz karara bağlıdır ve hangi unsur hâkim gelirse gelsin, –milliyet, din veya cinsiyet– en iyisi, bu hâkimiyetin birbiriyle rekabet halindeki talep ve değerlerin çatışmasıyla belirlenmesidir. Bu anlamda, Avrupa insan hakları içselleştirilmiş bir çokkültürlülüktür. ■

J. H. H. Weiler

Bkz. ayrıca Vatandaşlık; İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi

İnsan Hakları/Kaynakça

Cassese, Antonio, Andrew Clapham and J. H. H. Weiler, ed. 1991. *European Union: The Human Rights Challenge*. 3 cilt, Florence: European University Institute.

Clapham, Andrew. 1991. *Human Rights and the European Community*. c. 1, *A Critical Overview*. Baden-Baden: Nomos.

Schermers, Henry ve Denis Waelbroeck. 1992.*Judicial Protection in the European Communities*. 5th ed. Boston: Kluwer.

İnsan Hakları/Güncelleme

Temel hak ve özgürlükler, Avrupa Birliği üyesi devletler açısından ortak ilkeler bütününü oluşturur. Avrupa Konseyi bağlamındaki Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa kamu düzeninden sayılmaktadır. Avrupa Birliği açısından da temel hak ve özgürlükler konusu topluluğun oluşumundan bu yana önemli bir konu oldu; ancak, Avrupa topluluklarını kuran Roma Antlaşması'nın, ekonomik ve sektörel temelli bir bütünleşme hedefinin ürünü olması nedeniyle, başlangıçta temel hak ve özgürlükler konusu topluluk hukukunun öncelikleri arasında yer almadı. Ortak pazar hedefi ve Avrupa bütünleşmesi adım adım ekonomik temelli bir yapının ötesine geçilmesini sağlarken, yetkileri genişleyen ve derinleşen Avrupa Topluluğu organlarının karar ve işlemlerinde temel hak ve özgürlüklere uygunluk sorunu, Avrupa topluluklarının demokratik meşruiyeti açısından önem kazandı. Yetkileri genişleyen topluluk organlarının işlemleriyle veya topluluk düzenlemelerinin üye devlet iç hukuklarında uygulanması yoluyla bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin ihlal edilebilir olması dolayısıyla bu konu, Avrupa bütünleşmesinin temel hususlarından biri haline geldi. Kısaca, ilkesel olarak temel hak ve özgürlükler topluluk açısından her zaman önemli olsa da, temel hak ve özgürlüklerin topluluk hukuku içinde korunması konusu, asıl olarak, topluluk bütünleşmesinin hız kazanması ve derinleşme süreci beraberinde gündeme geldi.

Avrupa bütünleşmesi sürecinde, temel hak ve özgürlüklerin korunması konusunda AAD önemli sorumluluklar üstlendi ve kararlarıyla bir Avrupa temel hak ve özgürlükler hukuku oluşturdu. AAD, antlaşmaların yorumu ve uygulanmasında kendini AB'nin yazılı kurallarıyla sınırlamayarak, temel insan haklarını AB hukukunun genel ilkeleri içinde kabul et-

ti (Çavuşoğlu, 1999, s. 2). Ancak AAD'nin aslen Avrupa bütünleşmesinin itici gücü olarak hareket eden bir kurum olması nedeniyle, temel hakların korunması yönünde geliştirdiği standartların son derece yetersiz olduğu da öne sürülmektedir (Stein, 2001, s. 95-96).

Buna paralel olarak, temel hak ve özgürlükler konusu, AP, konsey ve komisyonun çabalarıyla giderek kurucu antlaşmalarda da yer almaya başladı. Buna rağmen 2000 yılında Avrupa Temel Haklar Şartı'nın hazırlanmasına kadar, AB bünyesinde bir temel haklar kataloğu bulunmamaktaydı.

Amsterdam Antlaşması ve İnsan Hakları

Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) ile üç temel kurucu antlaşmada değişiklikler yapan ve 1 Mayıs 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile Maastricht Antlaşması'nın F maddesi (yeni numaralandırmada 6. madde), kimi eklemeler yapılarak zenginleştirildi. Bu maddenin 1. paragrafına, birliğin özgürlük, demokrasi, insan hakları ve hukuk devleti gibi, üye devletlerin hepsinde geçerli olan ilkeler üzerine kurulu olduğu yolunda hükümler eklendi. Böylece, daha önce Avrupa Tek Senedi'nin (ATS) önsözünde yer alan, ama kurucu metne dahil olmayan ilkesel vurgulamalar biraz zenginleştirilerek kurucu antlaşma metnine girdi.

Temel Haklara Saygının Birliğe Girişin Önkoşulu Olduğu Hükmünün Kurucu Antlaşmalara Eklenmesi. ABA'nın 49. maddesine eklenen hükümle, antlaşmanın 6. maddesinin ilk paragrafında ifade edilen özgürlük, demokrasi, hukuk devleti, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı gibi ilkelere riayet etmenin, birliğe giriş için bir önkoşul olduğu vurgulandı. Böylece, daha önce ilk kez 1978'deki Kopenhag zirvesinde kabul edilen Konsey Bildirisi'nde beyan edilen temel hakların korunması konusunun, Avrupa Topluluğu'na katılmanın ön koşulu olduğu yolundaki hüküm ve 1993 Kopenhag zirvesinde ortaya konan ve kısaca Kopenhag kriterleri olarak anılan ilkeler, anayasal nitelikte bir belgede yer aldı.

AAD'ye Verilen Temel Haklara Uygunluk Denetimi Yetkisi. Amsterdam Antlaşması'yla temel haklar alanında getirilen en önemli yenilik, antlaşmanın 46. maddesine eklenen bir hükümle AAD'nin, birlik kurumlarının yaptıkları eylem ve düzenlemelerde temel haklara uygunluğu denetlemekle yetkili kılınmasıdır. AAD'nin içtihadi yoldan geliştirdiği denetim yetkisi, bu düzenlemeyle pozitif hukuka aktarılmıştır. Ancak, bu maddeyle AAD'ye tanınan denetim yetkisi, AB ve AT'yi kuran antlaşmalar uyarınca, yani AAD'nin yetkili olduğu durumlarda geçerlidir. Bir başka deyişle AAD'nin yetkilendirilmediği politika alanlarında, topluluk organlarının eylem ve düzenlemelerine karşı AAD'nin temel haklara (6/2'de yer aldığı biçimiyle üye Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde garanti altına alındığı ve üye devletlerin anayasal geleneklerinden sonuçlandığı biçimiyle topluluk hukukunun genel prensipleri olarak temel haklara) uygunluk denetimi

yapması söz konusu değildir. Bu konu, Amsterdam Antlaşması'yla yapılan düzenlemenin en çok eleştirilen yönüdür. Yine de, AAD'nin kurucu antlaşmalarla yetkilendirildiği ölçüde de olsa, topluluk kurumlarının düzenlemelerinin yanı sıra eylemlerinin tümünün denetim kapsamına girmesi, ileri bir adım olarak değerlendirilmektedir. Bu konuya ilişkin olarak yapılan eleştirilerden biri, temel hakların ihlali durumunda, bireylere topluluk yargı organı önünde doğrudan başvuru hakkının tanınmamış olmasıdır.

Temel Hakların Üye Devletlerce "Sürekli ve Ağır İhlali" Durumunda Öngörülen Yaptırım Mekanizması. Birlik düzeyinde temel hak ve özgürlüklerin korunmasıyla ilgili olarak Amsterdam Antlaşması'yla atılan bir diğer adım, 6. maddede ifade edilen özgürlük, demokrasi, hukuk devleti, insan hakları ve temel özgürlüklere saygı gibi, birliğin temelinde yer alan ortak ilkelerin üye devletlerce "ağır ve sürekli ihlal"i halinde başvurulacak bir yaptırım mekanizması getirilmesidir. 7. maddenin 1. paragrafına göre devlet veya hükümet başkanları düzeyinde toplanan konsey, üye devletlerin üçte birinin ya da komisyonun önerisi ve AP'nin onayı üzerine, şikâyet edilen üye devletin konuya ilişkin raporunu aldıktan sonra, oybirliğiyle şikâyet konusu olan üye devletin "temel ilkelere" aykırı davrandığını saptayabilir. 7/1'de öngörülen bu düzenleme ihlalin saptanması kararına ilişkindir. 7. maddenin 2. paragrafında, bu kararın ardından uygulanabilecek yaptırımlar düzenlenmiştir. Yaptırım kararı, konsey tarafından nitelikli oyçokluğuyla alınabilir. 7/2'ye göre bu yaptırımlar, söz konusu üye devletin –konseydeki oy hakkı da dahil olmak üzere– ABA'dan kaynaklanan belirli haklarının kullanımının durdurulabilmesidir. Görüldüğü gibi, bu mekanizma, Avrupa Konseyi'nin 8. maddesinde öngörülen yaptırım mekanizmasına benzemektedir. Bilindiği üzere Avrupa Konseyi Statüsü'nün 8. maddesi, insan haklarını ciddi biçimde ihlal eden üye devletlerin, Avrupa Konseyi'ndeki temsil haklarının askıya alınmasını ya da konsey üyeliğinin sona erdirilmesini bir yaptırım olarak düzenlemiştir. Amsterdam Antlaşması'yla ABA'ya eklenen bu yaptırım sistemi, Avrupa Toplulukları Antlaşması'nın 309. maddesine de eklenmiştir. Buna göre ABA'nın 7. maddesi çerçevesinde alınan kararla üye devletin oy hakkı askıya alınırsa, üye devlet, Avrupa Toplulukları Antlaşması'na ilişkin oy hakkını da kullanamayacaktır. Bunun yanı sıra bir üye devlet hakkında verilen "ağır ve sürekli ihlal" kararı durumunda, üye devletin Avrupa Toplulukları Antlaşması'ndan kaynaklanan diğer haklarının askıya alınması da ayrıca kararlaştırılabilecektir. 26 Şubat 2001'de imzalanan ve 1 Şubat 2003'te yürürlüğe giren Nice Antlaşması, bu prosedüre önleyici bir mekanizma da eklemiştir. Buna göre, konsey üye devletlerin üçte birinin, komisyonun ya da parlamentonun önerisiyle AP'nin değerlendirmesini aldıktan sonra, konsey üyelerinin dörde beş çoğunluğu sağlaması halinde, bir üye ülkenin açık bir şekilde, ciddi insan hakları ihlalinde bulunma riski olduğuna karar verebilir. Bu karar

sonucunda ilgili devlete uygun tavsiyelerde bulunabilir.

Amsterdam Antlaşması ile Kurucu Antlaşmalara Eklenen veya Geliştirilen Temel Hak Kategorileri. Amsterdam Antlaşması'yla temel hak ve özgürlüklere ilişkin önemli gelişmelerden biri de, topluluk hukuku kaynaklarında yer alan bazı hak kategorilerinin kurucu antlaşmalara eklenmesi veya kurucu antlaşmalarda yer alan bazı hak kategorilerinin içerik bakımından zenginleştirilmesidir. "Topluluk kurumlarına başvuru ve aynı dilde yanıt alma hakkı" ilk duruma örnek olarak verilebilir. Önceden idari bir usul kuralı olan ve ne kurucu antlaşmalarda ne de düzenlemelerde yer alan bu ilke, böylece anayasal bir nitelik kazanmıştır (Tezcan, 2002, s. 97-98).

İkinci duruma ilişkin olarak da, Avrupa Toplulukları Antlaşması'ndaki ayrımcılık yasağıyla ilgili maddelere yapılan eklemeler örnek verilebilir. Aslında Avrupa Toplulukları Antlaşması'nın 12. maddesinde, uyrukluk temelinde ayrımcılık yapılmayacağına ilişkin genel nitelikli bir ayrımcılık yasağı bulunuyordu. Amsterdam Antlaşması'yla birlik vatandaşları arasında uyrukluk temelinde ayrımcılığın yasaklanmasının yanı sıra, cinsiyete, ırka, dine, sakatlığa, yaşa ve cinsel tercihe dayalı ayrımcılık da yasaklandı. Bu düzenlemeye göre, komisyonun teklifi üzerine ve AP'ye danıştıktan sonra konsey, ayrımcılıkla mücadele için gerekli önlemleri alacaktır. Ayrımcılık yasağıyla ilgili bu genel nitelikli hükme ilişkin olarak kurucu antlaşmalara yapılan eklemelerin dışında, Amsterdam Antlaşması'yla bazı alanlarda özel alarak eşit muamele ilkesine ilişkin düzenlemeler getirildi. Örneğin, Avrupa Toplulukları Antlaşması'nın 3. maddesine, kadın erkek eşitliğini sağlamanın topluluk eylem alanında yer aldığı yolunda bir hüküm eklendi, 141. maddede ise çalışma yaşamında kadın-erkek eşitliği ve eşit muamele ilkesinin, bu alanda fiili eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik telafi edici bazı önlemlerin alınmasına engel olmadığı belirtildi. Bütün bu örnekler, daha önce çeşitli topluluk düzenlemelerinde yer alan bazı ilkelerin anayasal düzeyde yasalaştırıldığının göstergesidir.

Nice Zirvesi ve Avrupa Temel Haklar Şartı

1999'da dönem başkanlığını devralan Almanya, Temel Haklar Şartı'nın hazırlanmasına büyük önem verdi. 1999'da Almanya başkanlığındaki Köln zirvesinde kabul edilen sonuç bildirgesinde, özgürlük, eşitlik ve yargısal haklarla birlik vatandaşlığına bağlı ekonomik ve sosyal hakları içeren bir temel haklar kataloğu hazırlanması kabul edildi, ayrıca, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'yle öngörülen hakların şart için yeterli olmadığı bildirildi. Ancak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde, üye devletlerin anayasal gelenekleri, Avrupa Sosyal Şartı ve İşçilerin Sosyal Haklarına Dair Topluluk Şartı'nın Temel Haklar Şartı'nda yer alacak haklarının kaynağı olacağı belirtildi. 1999'da Köln zirvesinden çıkan konsey kararı uyarınca 2000 yılındaki Nice zirvesinde kabul edilen Avrupa Temel Haklar Şartı, birlik düzeyinde temel hak ve özgürlük-

lerle ilgili bir katalog oluşturmanın ötesinde, sadece birlik yurttaşları için değil, birlikteki tüm bireyleri kapsayan hak ve özgürlükleri de içermesi bakımından önemlidir. Şart, birlik hukukunun çeşitli kaynakları arasında dağınık halde bulunan hak kategorilerini bir araya getirmekle yetinmiş, bugüne kadar bilinmeyen yeni bir hak kategorisi getirmemiştir.

Avrupa Anayasası Antlaşması ve İnsan Hakları

Avrupa Konvansiyonu'nun hazırladığı taslak Anayasa Antlaşması, temel haklar açısından önemli hükümler içermektedir. Taslak antlaşmanın ilk bölümünde yer alan 7. madde, temel haklara ilişkin genel ilkelerin konulduğu bir maddedir. Bu maddede birliğin Temel Haklar Şartı'nda ortaya koyulan hak ve özgürlükleri tanıdığı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi tarafından belirlenen ve üye devletlerin ortak anayasal geleneklerinden kaynaklandığı şekliyle temel hakların, birlik hukukunun genel ilkelerini oluşturduğu ifade edilmektedir. Bu madde ayrıca birliğin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne resmen katılımının da yolunu açmaktadır.

Bunun yanı sıra, Aralık 2000'deki Nice zirvesinde kabul edilen Avrupa Temel Haklar Şartı, Anayasa Antlaşması metnine dahil edilerek anayasal bir nitelik kazandı. Bu düzenlemeye göre Temel Haklar Şartı, Avrupa Anayasası Antlaşması'nın 2. bölümünü oluşturmaktadır. Haziran 2004'te üzerinde uzlaşma sağlanan antlaşma metninin onaylanıp yürürlüğe girmesiyle AB hem üye devletleri hem de birliğin tüm kurum ve kuruluşlarını bağlayacak bir temel haklar kataloğuna sahip olmuş olacaktır. Antlaşma metnine eklenmek suretiyle bir deklarasyon olmanın ötesinde yasal bir bağlayıcılık kazanan şart, üye devletlerin ve birliğin yargı sistemi dahilinde yorumlanarak hayat kazanabilecektir. ■

Ece Özlen

Bkz. ayrıca Avrupa Anayasası Antlaşması;
Avrupa'nın Geleceği Hakkında Konvansiyon;
Avrupa Temel Haklar Şartı

İnsan Hakları/Güncelleme Kaynakçası

Çavuşoğlu, Naz. 1999. "Avrupa Topluluğu/Birliği'nin İnsan Hakları Politikası". İnsan Hakları Yıllığı. 1999-2000. c. 21-22. s. 1-14.

Tezcan, Ercüment. 2002. Avrupa Birliği Hukuku'nda Birey. İstanbul: İletişim Yayınları.

Steint. 2001. "Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı". Kopenhag Kriterleri: Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği'nin Ortak Paydası mı?. der. Kaboğlu, İ. İstanbul: İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi Yayını. s. 93-100.

İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi

İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, Avrupa Konseyi tarafından 4 Kasım 1950'de kabul edildi; daha sonra sözleşmeye on protokol eklendi. Adil yargılanma, ifade özgürlüğü, serbest seçimler ve mülkiyete saygıyı, temel yurttaşlık hakları ve siyasi haklar kapsamında garanti eden sözleşme tüm üye devletlerce imzalanmış, ama AB tarafından imzalanmamıştır.

AT içindeki hakların kapsamının darlığına ilişkin kaygılar, ilk kez 1970'lerde dile getirildi ve AT'nin 1980'lerin sonundaki siyasi dönüşümüyle birlikte arttı. Bu sebeple Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) kapsamına bir Temel Haklar ve Özgürlükler Beyannamesi ekledi, AB yurttaşlığı kavramını oluşturdu, bilgilenme hakkına ve AB kurumlarının mağdurların uğradığı zararları telafi etmeleri konusuna atıfta bulundu ve üye devletlerin belirli uluslarötesi siyasi hakları kabul etmelerini zorunlu tuttu. ABA içindeki bu hükümler ve diğer yenilikler, kamuoyunun AB içindeki demokratik hesap verebilirlik ve yurttaşlık haklarına ilişkin endişelerini yatıştıramadı. Bu nedenle AB'nin İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'ne taraf olması muhtemeldir. ■

Bkz. ayrıca İnsan Hakları

İnsan Kaynakları, Eğitim, Öğretim ve Gençlik Görev Gücü

İnsan Kaynakları, Eğitim, Öğretim, ve Gençlik Görev Gücü, bu programlar komisyonun XXII. genel müdürlüğü kapsamına alınana kadar, başta ERASMUS (öğrenci değişimini teşvik), LINGUA (yabancı dil öğrenimini teşvik) ve TEMPUS (AB ile Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri arasında öğrenci değişimini teşvik) olmak üzere, AB'nin bazı önemli programlarının idaresinden sorumluydu. ■

İrlanda

İrlanda, Avrupa Konseyi ile Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) kurucu üyesi olmasına rağmen, AT'ye ancak 1973'te katıldı. İrlanda'nın 1961'de yaptığı ilk başvurunun temelini, korumacılık ve ithal ikameci uygulamalardan açık ekonomi ve doğrudan dış yatırımlara geçişle gerçekleşen ekonomi politikalarındaki büyük değişim oluşturuyordu. Ancak (İngiltere'ninkiyle aynı tarihe denk gelen) başvurunun zamanlaması, sadece ülkenin piyasaların serbestleşmesine ilişkin yeni politikalarını değil, İngiltere'ye olan ticari bağımlılığının ölçeğini de (İngiltere o dönemler İrlanda'nın dış ticaretinde yüzde 59 paya sahipti) yansıtmaktaydı.

İrlanda, üretimdeki artış, ticaretteki genişleme ve çeşitlenmeyle ortak tarım politikası (OTP) kapsamında sağlanacak cömert mali transferler sayesinde katılımın büyük bir ekonomik refah artışına yol açacağını beklemekteydi. Siyasi bağlamda, AT kararlarına tam anlamıyla katılabilme olanağı, küçük ve o dönemler yalıtılmış bir ülke için çok cazipti. Diğer taraftan, uzun süren katılım öncesi dönemde, ülkede, yerli sanayinin AT ile rekabet edebilme yeteneği ve egemenlik yetkisinin kaybına ilişkin endişeler ortaya çıktı. Ülkenin iki önemli siyasi partisi Fianna Fáil ile Fine Gael ve işverenlerle tarım sektörünün temsilcileri üyeliği şiddetle savunurken, küçük İşçi Partisi ile sendikalar üyeliğe karşı çıkmaktaydı. Sonunda 1972'deki anayasal referandumda oy kullananların yüzde 80'i İrlanda'nın AT üyeliğini onayladı.

Küreselleşme ve hükümet politikaları gibi AT dışı faktörlerin etkisi dikkate alındığında, bu sebep-sonuç ilişkisini kanıtlamak güçleşse de, İrlanda sanayisi ve tarımı, AT'ye katılım sonucunda önemli bir değişimden geçti. 1973'ten bu yana İngiltere'ye olan ticari bağımlılık, toplam ticaretin

yüzde 27,5'ine düştü ve AB'nin geri kalanıyla olan toplam ticaretin payı yüzde 30'a çıktı (Dışişleri Bakanlığı, 1996). Tekstil, giyim ve ayakkabıcılık gibi geleneksel sanayiler düşüş yaşarken, doğrudan yabancı yatırımlarla çıkışa geçen elektronik ve ilaç sanayii önemli ölçüde büyüdü. Bu tür yatırımları teşvik eden unsur, AT piyasalarına erişim olanağı ve ülke içindeki aktif yatırım politikasıydı. Tek pazarın kurulması rekabeti daha da artırdı ve 1990'larda özellikle sigortacılık, enerji ve telekomünikasyon sektörlerinde büyük mücadeleler yaşandı. Tarımın toplam istihdam içinde 1973 yılında yüzde 27 olan payı, 1995'te yüzde 12'ye inmişti. Tarımsal çıktı ve gelirler artmış, fakat tarımsal yapılar buna uyum sağlamakta yavaş kalmışlardı. (Ürün miktarındaki artış sadece kısıtlı sayıda çiftçi için geçerliydi.) Rekabetin artmasına yol açan ve İrlanda karasularını diğer ülkelere açan ortak balıkçılık politikasının (OBP), İrlanda balıkçılığı üzerinde büyük bir etkisi oldu. Bu alanda da yapısal sorunlar bulunmakta ve tavan avlanma miktarı (TAM) sistemi, balıkçılık sektörünün gelişmesini önemli ölçüde kısıtlamaktadır.

Para politikaları açısından, İrlanda'nın 1979'da Avrupa Para Sistemi'nin (APS) döviz kuru mekanizmasına katılımı, İrlanda'daki pound/sterlin ilişkisini ortadan kaldıracağı için büyük bir değişiklik anlamına gelmekteydi. Döviz kurları arasındaki farklılıkların, başta yerli mallar olmak üzere İngiltere ile yapılan mal ticareti üzerinde yaratacağı etkiler hakkındaki endişelere rağmen, İrlanda APS'nin sağlayacağı enflasyon ve faiz oranı düşüşlerini tercih etti. 1990'lardaki makroekonomik politikalar, Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB) içinde yer alacak çekirdek ülkelerden biri olma kararlılığıyla biçimlendirildi. Kamu maliyesindeki sıkı yönetim ve borç/GSMH oranının istikrarlı bir şekilde düşürülmesi sayesinde, ülke ekonomik birliğe ilk katılacak ülkelerden biri olma hedefine doğru ilerledi.

AT'ye giriş döneminde AB ortalamasının (dokuz üyenin) yüzde 59'una denk gelen İrlanda'nın kişi başına milli geliri, 1996'da ortalamanın yüzde 85'ine yükseldi. İrlanda yapısal fonlardan ve uyum fonundan ödenek almak için gerekli eşik seviyeyi aşmak üzere olduğundan, bu artış eğiliminin sürmesi durumunda, gelecekte AB ödenekleriyle ilgili birtakım değişiklikler yaşanabilir. Bu olumlu performans, 1996'da yüzde 15 olan işsizlik oranının AB ortalamasının epey üzerinde olduğu ve imalat sanayiinde hâkim olan yabancı firmaların kendi ülkelerine geri dönen kârlarının, İrlanda ekonomisinin büyüme oranını şişirdiği gerçeğini gizlemektedir.

OTP ve yapısal fonlar altında önemli miktarda mali transfer yapıldı ve 1973-1995 dönemindeki mali transferler net olarak İrlanda para birimiyle 18,45 milyara ulaştı (Dışişleri Bakanlığı). 1995'te alınan yapısal fon ödeneklerinin miktarı İrlanda GSMH'sının yüzde 4,4'üne denk gelmektedir. Bu ödenekler çoğunlukla ulaşım altyapısını geliştirmek ve istihdam ile mesleki eğitimi desteklemek için kullanıldı.

Siyasi açıdan AT üyeliği iç politikanın giderek Avrupalılaşmasına ve kadın-erkek eşitliği, çevrenin korunması, sağlık ve güvenlik, rekabet ve sosyal politikalara ilişkin mevzuatın genişlemesine yol açtı

(Keatinge, 1991). Dahası, 1980'lerin sonunda hükümet ile sosyal ortaklar (işçi ve işveren temsilcileri) arasında geniş kapsamlı ücret ayarlamalarına yönelik anlaşma sağlanması, sanayi ilişkilerinde barışı ve etkin kamu maliyesi yönetimini kolaylaştırdı. Maliye ve para politikaları üzerindeki sıkı kısıtlamalar dikkate alındığında, EPB'ye hazırlık ve katılım için bu alanda daha fazla uzlaşma sağlanması gerekmektedir. Sosyal ortaklar EPB'ye giriş konusunda iki ayrı görüşe sahiptirler. EPB'nin çevre ülkelerin ekonomileri üzerindeki etkisi, asimetrik şoklar sırasında kullanılabilecek AB fonlarının kısıtlılığı ve İngiltere'nin sistem dışında kalması yüzünden zayıflayabilecek sterlinin Irlanda ekonomisine zarar verebileceği hakkında endişeler bulunmaktadır. İrlanda ihracatının –özellikle emek yoğun sektörlerde yoğunlaşan– yüzde 27'sinin İngiltere'ye yapıldığı dikkate alınırsa, bu durum İrlanda tarım ve sanayisine ciddi zararlar verebilir. Son olarak, EPB içinde bu tür şok senaryoları için kullanılabilecek araçların kısıtlı olması, emek piyasalarının esnekleşmesi yönündeki baskıları artırabilir.

Dış politikada ise, üye devletlerin dış politikaları arasında eşgüdümü sağlamaya yönelik bir mekanizma olan Avrupa Siyasi İşbirliği'ne (ASİ) katılmak, Irlanda'yı dışı dünya ile olan ilişkilerini derinleştirmek zorunda bıraktı. Bu alanda ulusal egemenliğin kaybedildiğine ve İrlanda'nın resmi AT/AB bütünleşmesinin her yeni aşamasında tarafsızlığını biraz daha kaybetmekte olduğuna dair endişeler mevcuttur. Aslında askeri ittifak içinde yer almamak anlamına gelse de tarafsızlık, kamuoyunun uluslararası ilişkilerde bağımsızlık, barış ve adalet açısından değer verdiği bir kavramdır. Bir gözlemciye göre bu noktadaki siyasi duyarlılıklar, İrlanda'nın Batı Avrupa Birliği'ne (BAB) katılma olasılığını düşürmektedir. Hükümetin dış politikaya ilişkin 1996 tarihli beyaz kitabı, İrlanda'nın BAB'ın barışı sağlamaya yönelik operasyonlarına katılımını vaka bazında değerlendireceğini ve ülkenin ortak savunma politikasıyla alakalı müzakerelerde yer almaya hazır olduğunu beyan etmektedir. Bu tür bir oluşuma katılım için referandum yapılacaktır.

Kamuoyunun bütünleşmeye yönelik tavrı oldukça olumludur; Avrupa Tek Senedi (ATS) ile Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) onaylanmaları için yapılan referandumlarda lehte oy oranı yüzde 80'dir. Ancak bu destek, üyelik koşullarının büyük ölçüde değişmesi durumunda bir teste tabi olacaktır (Sinnott, 1995). Geçmişte, dış politikayla Avrupa politikaları konuları, ulusal parlamento (Dáil) ile güçlü bir komite sistemine ve yeterli kaynağa sahip olmayan senatonun (Seanad) çok fazla ilgisini çekmemişti. Sırasıyla 1993 ve 1995 yıllarında kurulan Dış İşleri Ortak Komitesi ile Avrupa İşleri Ortak Komitesi artık önemli tartışma platformları halini aldılar. Dışişleri bakanlığı 1995 yılında, beyaz kitabın hazırlıkları sırasında, kamuya açık bir dizi seminer düzenledi. Bu türden ilk girişim olan bağımsız Avrupa İşleri Enstitüsü, AB hakkında araştırmalar ve incelemeler yapmak üzere 1991'de kuruldu.

Avrupa bütünleşmesini teşvik etmek amacıyla birkaç stratejik girişimde bulu-

nan Irlanda'nın bütünleşmeye yönelik olarak daha çok uzlaşma sağlama ve aracılık yapma şeklinde bir yaklaşım izlediği söylenebilir (Scott, 1996). Yine de İrlanda bütünleşmeye –ATS'nin temelini oluşturan ve eski İrlanda dışişleri bakanı tarafından yönetilen Dooge Komitesi, Irlanda kökenli bazı komiserler ve Irlanda'nın 1996'nın ikinci yarısında hükümetlerarası konferansa başkanlık etmesi sayesinde– önemli katkılarda bulundu. Ülke, konsey dönem başkanı olarak AB'nin hem iç, hem de dış işlerinde etkin bir yönetim sağlama konusunda da iyi bir şöhrete sahiptir.

Ardı ardına iş başına gelen İrlanda hükümetlerinin öncelikle üzerinde durdukları nokta, AB bütünleşmesinin mihenk taşlarının, dayanışma ve uyum ilkeleri olduğudur. İrlanda ekonomisinde tarım sektörünün büyüklüğünün AB ortalamasının üç katı olduğu göz önüne alınırsa, hükümetlerin en fazla ilgi gösterdiği ikinci konu OTP oldu (Ulusal Ekonomik ve Sosyal Konsey, 1992). Üçüncü olarak, Irlanda güçlü ve bağımsız bir komisyon fikrini destekledi. Avrupa Parlamentosu'nda (AP) yalnızca 15 üyeyle temsil edilen Irlanda, AP'nin yetkilerinin artırılması konusunda ise daha isteksiz davrandı.

Dış politika hakkındaki 1996 tarihli beyaz kitapta, AB konusunda üzerinde durulan meselelerden söz ediliyordu. 1996-1997 hükümetlerarası konferansının sonuçlarına bakıldığında, İrlanda'nın, AB'nin kurumsal iç dengelerinin korunmasına önemine, kendisinin bir komiser aday gösterme hakkına ve vatandaşlarına daha yakın bir Avrupa'nın gelişimine yeterince önem vermediği görülmektedir. Bu kapsamda, son İrlanda dönem başkanlığı (Temmuz-Aralık, 1996) kendi öncelikleri olarak işsizlik, uyuşturucu ticareti ve suçla mücadeleyi tanımlamıştır. İrlanda hükümeti gelecek için AB'nin genişlemesini, EPB'ye tam katılımı ve adalet ve içişleri alanındaki hassas konularda daha fazla işbirliği yapılmasını desteklemektedir. Genişlemenin ve Soğuk Savaş sonrası Avrupa'sındaki güvenlik ortamının yarattığı zorluklar, ülke için AB'deki ortaklarıyla dayanışmayı zorunlu kılmaktadır. Aynı zamanda, İngiltere'yle olan yakın siyasi ve ekonomik bağlarının önemi nedeniyle İrlanda'nın, bütünleşmenin çekirdeği içinde yer almak ve İngiltere ile arasındaki uyumlu ilişkileri sürdürmek arasında bir denge sağlamayı becermesi gereklidir. ■

Anna Murphy

Bkz. ayrıca Tablo 5; Tablo 10; Ek 2: Ek 3

İRLANDA/KAYNAKÇA

Department of Foreign Affairs. 1996. *Challenges and Opportunities Abroad: White Paper on Foreign Policy*. Dublin: Stationery Office.

Keatinge, Patrick, ed. 1991. *Ireland and EC Membership Evaluated*. Londra: St. Martin's Press.

National Economic and Social Council (NESC). 1992. *The Impact of Reform of the Common Agricultural Policy*. Dublin: NESC.

Scott, Dermot. 1996. *Ireland's Contribution to the European Union*. Occasional Paper 4. Dublin: Institute for European Affairs.

Sinnott, Richard. 1996. *Knowledge of the European Union in Irish Public Opinion: Sources and Implications*. Occasional Paper 5. Dublin: Institute for European Affairs.

1998 yılında avroya geçiş hazırlıklarını yapmak üzere Finans Bakanlığı bünyesinde bir Avroya Geçiş Kurulu oluşturan İrlanda, 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren EPB üyesi diğer 12 AB ülkesi ile birlikte avro alanında yer aldı ve 2002 başında ulusal parasını dolaşımdan kaldırdı.

EPB hakkındaki bu gelişmeye rağmen İrlanda, Nice Antlaşması'nın onay sürecinde bir krize neden oldu. Anayasal zorunluluk gereği Nice Antlaşması için referandum yapması gereken tek üye ülke olan İrlanda'da, antlaşma 7 Haziran 2001 tarihinde yapılan ilk referandumda reddedildi. 19 Ekim 2002'de yapılan ikinci referandumda ise yüzde 49'luk bir katılım sağlanarak antlaşma yüzde 37'ye karşı yüzde 63 oy oranıyla onaylandı.

İrlanda'nın 2003 dönemi sonuna kadar AB'nin yapısal fonlarıyla uyum fonundan sağladığı mali kaynaklar 17 milyar avroya ulaştı. 2000-2006 dönemi içinde İrlanda'ya 3. yapısal fonlardan 35 milyar avroluk bir kaynak ayrıldı.

İrlanda, Avrupa Birliği'nin yeni üyelerin katılımıyla genişlediği ve Avrupa Anayasası antlaşma taslağının kabul edildiği 1 Ocak-30 Haziran döneminde konsey dönem başkanlığı görevini yürüttü. ■

İspanya

General Franco'nun İspanya İç Savaşı'nda kazandığı zaferin ve Almanya ile İtalya'daki faşist yönetimlere verdiği desteğin sonucunda, İspanya, II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemin başlarında, siyasi ve ekonomik işbirliği konulu uluslararası anlaşmalar içinde yer almadı. BM'nin kurulmasına yönelik çalışmalara katılmaya davet edilmediği gibi, 1946'da kurulan bu uluslararası örgüt tarafından da kınandı. Ülkenin, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'nda temsilcisi yoktu; Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC), Avrupa Konseyi ve üç Avrupa topluluğuna da kabul edilmemişti; savaşın hemen sonrasındaki yıllarda da Avrupa işbirliği ve bütünleşme sürecinin sınırları dışında tutuldu.

1953 Eylül'ünde ABD ile imzalanan askeri ve ekonomik işbirliği anlaşması, yalıtılmışlığını ancak zamanla azaltabilmiş olan İspanya'nın Aralık 1955'te BM'ye, Aralık 1959'da OEEC'ye –daha sonra Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'ne (OECD)– tam üye olarak kabul edilmesinde etkili oldu. Aynı yılın ilerleyen günlerinde uygulamaya sokulan istikrar planı, İspanya ekonomisinde bir dönüşüm yaratarak, ulusal ekonomik otarşi politikasının bitişini ve dünyanın geri kalanıyla ekonomik işbirliğinin başlayışını simgeledi.

Değişen siyasi iklim, İspanya'yı AT ile daha yakın bağlar kurmaya çalışmaya zorladı. AT ile olan ticaret hacminin büyüklüğü ve AT'nin bir ortak tarım politikası (OTP) uygulaması, İspanya'nın yakınlaşma çabalarının başlıca nedenleriydi. İspanya hükümeti, Şubat 1962'de konsey başkanlığına, ülkenin daha sonra topluluğa katılımına yol açacak bir ortaklık anlaşmasının müzakere edilmesi yönündeki dileğini içeren bir mektup yazdı.

İspanya'nın yaklaşımı, genelde Avrupa Hareketi'nin, özellikle de AT'ye bir diktatörlüğün katılmasına şiddetle karşı çıkan siyasi gruplar ve sendikaların sert tepkisiyle

karşılaştı. Avrupa Hareketi'nin 1962'deki kongresinde bu tavrı destekleyen bir ilke kararı kabul edildi ve AT, İspanya hükümetinin mektubuna cevap vermedi. İspanya, 1964 Haziran'ında hiçbir önkoşul koymadan, sadece ekonomik meseleleri ele alan müzakereler için yine bir teklif kaleme aldı. Tarafların pragmatik bir yaklaşımla başlattığı müzakereler, AT ile İspanya arasında 1970 Haziran'ında bir tercihli ticaret anlaşması (TTA) imzalanmasıyla sonuçlandı. TTA'nın nihai amacı, GATT düzenlemelerinin tercihli ticaret anlaşmaları için temel koşulu olan bir serbest ticaret bölgesinin veya gümrük birliğinin, uzun dönemli, iki aşamalı bir sürecin sonunda kurulmasıydı. TTA ile belirlenen yükümlülükler arasında eşitsizlikler mevcuttu: AT, sanayi ürünlerine uygulanan gümrük tarifelerini yüzde 65 oranında indirirken (bu indirimin dörtte üçlük bölümü, ilk on beş ay içinde uygulanmaya başlayacaktı), İspanya'nın altı yıllık bir dönem içinde yüzde 25'lik bir indirim yapması yetiyordu. Tarım ürünleri ticaretinde İspanya (toplam 365 milyon dolar olan) ihracatının 262 milyon dolarlık bölümü için tarife imtiyazları elde etti; üstelik karşı tarafa bu tür tarife imtiyazları sağlanmamıştı (Bassols, 1995). Bu anlaşma ülke ekonomisinde büyük bir canlanma yarattı ve AT'ye katılımı konusunda hiçbir siyasi taahhüt içermese de, ticaretin genişlemesi yoluyla gerçek bir ekonomik bütünleşmeye imkân vererek, İspanya'nın daha sonraki resmi katılımının yolunu açtı.

1970-1984 yılları arasında İspanya'nın AT'ye yaptığı ihracat, mutlak olarak yüzde 355 artış gösterdi; AT, İspanya'nın toplam ihracatında 1970'teki yüzde 36 ile kıyaslandığında, 1984'te yüzde 49'luk paya sahip oldu (ancak bu dönemde AT'nin üye sayısının altından ona yükseldiği de unutulmamalıdır). Aynı süre içinde, AT'den yapılan ithalat yüzde 109 artış göstererek, AT'nin toplam ithalatı içinde 1970'te yüzde 32,9 olan payını, 1984'te yüzde 33,4'e çıkardı. İhracat ve ithalattaki bu eşitsiz gelişme, (TTA'nın imzalandığı) 1970'te ticaret açığı veren İspanya'nın, 1984'te AT karşısında ticaret fazlası vermeye başladığı anlamına geliyordu.

İspanya, AT'ye üyelik başvurusunu 1977 Temmuz'unda, Franco'nun ölümünden iki yıl ve ilk demokratik seçimlerin gerçekleştirilmesinden kısa bir süre sonra sundu. Bu başvuru ülke çapında, parlamentoda temsil edilen bütün siyasi partiler, kamuoyu, işçi ve işveren sendikaları tarafından desteklenmekteydi. Bu fikir birliği büyük ölçüde, Avrupa fikrinin İspanya için siyasi özgürlük ve demokrasiyle ülkenin imparatorluğun yıkılışından beri yaşadığı tecridin sona ermesini simgelemesinden kaynaklanmaktaydı.

Resmi olarak 5 Ocak 1979'da başlayan görüşmeler oldukça uzun ve karmaşıktı. İspanya'nın katılımının önündeki başlıca engellerden biri, İspanya ile Akdeniz tarım ürünlerinde yaşanacak olası rekabetten dolayı endişe duyan Fransa'nın o dönemlerdeki tavrıydı. Bir diğer engel ise öteki ülkelerin dile getirdiği, İspanya'nın NATO'ya üye olması talebiydi. AT ile müzakereler 1985 Mart'ında tamamlandı ve katılım antlaşması 12 Haziran 1985'te imzalandı. Bu antlaşmanın onaylanması sonrasında, İspanya 1 Ocak 1986'da AT'ye katıldı.

Katılım antlaşmasında, İspanya sanayisine bazı avantajlar sağlandı. Otomo-

bil ve demir-çelik ürünleri gibi belirli hassas alanlardaki tarife istisnalarıyla birlikte, sanayi ürünleri üzerindeki tarifeler yedi yıl içinde kaldırılırken, İspanya'nın AT sanayi ürünlerine uyguladığı tarifeler daha uzun bir dönem içinde kaldırılacaktı. Diğer taraftan, İspanya rekabet avantajına sahip olduğu tarım ve balıkçılık sektörlerinde önemli imtiyazlar sağlayacaktı.

Üyeliğin Maliyet ve Faydaları

On yıllık bir süre sonrasında, AB üyeliğinin İspanya ekonomisi üzerindeki olumlu etkileri hem dış ticaret ile ülkeye yapılan yatırımlardaki artış, hem de gerçekleşen nominal –Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB) kriterleri– ve reel –gelir ve istihdam– yakınsama sayesinde görülebilmektedir. Ancak iki nokta akılda tutulmalıdır: Birincisi, bu on yıllık süre zarfında hem İspanya, hem de diğer üye ülkeler genişleme (1986-1990), daralma (1991-1993) ve yeniden genişleme (1994 sonrası) dönemleri yaşadılar. İkincisi, Avrupa bütünleşme süreci sonrasındaki köklü değişimler, İspanya'yı diğer ülkelere kıyasla daha fazla etkiledi. Bilhassa tek pazar programı, AT üyeliği sırasında yapılan taahhütlere nazaran (serbestleşme açısından) İspanya ekonomisini daha fazla zorladı. EPB de, İspanya'yı daha ileri üye devletlerin ekonomik performansını yakalamak için çaba göstermek gibi bir mücadeleye sokmaktadır.

Ticari serbestleşme, İspanya'nın ihracat ve ithalat faaliyetlerini sadece Avrupa pazarına değil, dünyanın geri kalanına da açtı. Ayrıca, tüm sektörlerde ithalatın önemli ölçüde artmış olması ülkenin ticaret dengesini etkiledi. (İspanya'nın ticaret açığı 1992'de GSYİH'nın yüzde 3'üne ulaştı.) Bu dengeyi önemli ölçüde etkileyen bir unsur, pesetanın 1989-1992 döneminde aşırı değerlenmiş olmasıydı; ancak bu durum 1992 ve 1993 yıllarındaki ticaret açığını, 1994 ve 1995 yıllarında GSYİH bazında azaltan üç devalüasyonla düzeltildi.

Ticaret açığını telafi eden bir faktör de, 1993'te (aynı yıl GSYİH'nın yüzde 1,44'üne ve brüt sermaye oluşumunun yüzde 22,1'ine karşılık gelerek) zirveye ulaşan, büyük ölçüde diğer üye devletlerden gelen doğrudan dış yatırımlardır. Doğrudan yatırımların yüzde 44'e yakını sanayiye ve yüzde 54'ü başta finans olmak üzere, hizmet sektörlerine yapılmıştır (Duce, 1995).

İspanya, 1995'te EPB'nin hiçbir yakınsama kriterini karşılayamıyordu. Bu yüzden 1996'da, ülkeyi 1999 yılında EPB'ye katılacak sınırlar içine getirmeyi amaçlayan bir yakınsama planı hazırlandı. Bu yönde büyük çaba sarf etmiş olsa da, ülkenin 1997'ye kadar Maastricht kriterlerinden hiçbirine uyum sağlayamamış olması, EPB'ye uyumun zahmetli bir süreç olduğunun ve olmaya devam edeceğinin bir işaretidir.

Eğer reel yakınsamayı, İspanya'nın kişi başına milli gelirini ve istihdam oranını AT ile kıyaslayarak ölçecek olursak, 1985-1991 yılları arasında (1992-1993'teki döviz kuru krizlerinden olumsuz etkilenen) İspanya'nın GSYİH'sı AB ortalamasına oldukça yaklaşırken işsizliğin füze hızıyla artmış olması (1995'te yüzde 22,8) çarpıcıdır. İspanya, AB'deki en yüksek işsizlik seviyesine sahiptir; aslında bu oran AB ortalamasının iki katıdır. İspanya emek

piyasasının esnek olmaması, verimliliklerini artırmak ve hem AB pazarı ile hem de dünya ile rekabet edebilmek isteyen firmaları, istihdamı kısıp, makineleşmeyle ikame etmeye zorlamaktadır.

Olumlu açıdan ise, İspanya katılımından sonraki on yıl içinde (1986 hariç) özellikle yapısal fonlar ile uyum fonlarından gelen AB kaynaklarından istifade etti. 1990-1994 döneminde aktarılan ve alınan kaynaklar dengesi, ülke GSYİH'sının yüzde 0,5 ile 0,7'sine denk gelen bir oranda, İspanya lehine gerçekleşti.

Özetle, AB'ye katılım İspanya ekonomisinin modernleşmesine katkı yapmış, fakat artan rekabetle karşı karşıya kalan bazı sektörler için AB'ye uyum sürecinin maliyeti oldukça yüksek olmuştur. Bu rekabetin etkisi, ithalatın ihracata oranla daha fazla artmış olmasından anlaşılabilir. Dışarıdan, özellikle AB içinden gelen büyük miktardaki yatırımlar ülke içindeki yatırımları teşvik etmiş, milli geliri yükseltmiş ve üretim kapasitesinin artırılmasına katkı yapmıştır. Nominal yakınsama perspektifinden sonuçlar yeterli değildir; reel yakınsama perspektifinden ise, milli gelirde sınırlı, istihdamda ise olumsuz bir ilerleme söz konusudur. Bununla birlikte, ekonomi politikası ihracat sektörlerinin ihtiyaçlarına daha uygun bir şekilde yürütülürse, daha iyi sonuçlar elde edilebilir.

Sonuç

Ispanya'nın Avrupa'nın bütünleşme sürecine aktif katılımı, Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) müzakereleri ve AB'nin on iki üyeden on beş üyeye çıkarak genişlemesiyle başladı. 1991'deki hükümetlerarası konferans sırasında, İspanya, AB vatandaşlığı kavramını ve daha yoksul üye ülkelerin EPB kriterlerine yaklaşmalarını sağlayacak bir uyum fonu oluşturulmasını teklif etti. 1994'teki genişleme müzakereleri esnasında, balıkçılık alanında birtakım kazanımlar elde etti (balıkçılık yapılabilen karasularının genişlemesi ve İspanya'nın balıkçılık sektörü için geçiş döneminin 1 Ocak 1996'ya alınarak kısaltılması) ve İngiltere'yle birlikte, genişleme sonrasındaki (nitelikli çoğunluğa göre) engelleyici azınlık oyunun ölçüsünün ne olacağı konusundaki Yanya Uzlaşması müzakerelerine katıldı.

İspanya ayrıca katılım anlaşmasında belirlenen bazı geçiş dönemlerinin kısalmasını da sağladı: Balıkçılık sektörü dışında, meyve ve sebzelerin serbest dolaşımı konusundaki zaman sınırı üç yıl, İspanyalı işçilerin serbest dolaşımı için sınır ise bir yıl kısaltıldı.

İspanya'nın diğer önemli bir katkısı da, AB'nin Latin Amerika ve üye olmayan Akdeniz ülkeleriyle daha fazla işbirliği yapması oldu. Bu doğrultuda Latin Amerika ile gerçekleştirilen siyasi görüşmeler kurumsallaştırıldı, pratikte tüm Latin Amerika ülkeleriyle işbirliği anlaşmaları yapıldı ve MERCOSUR (Güney Yarıküre Ortak Pazarı) ile bir ticaret anlaşması imzalandı. AB'nin, 1985'te 37 milyon ekü olan Latin Amerika ülkelerine yönelik kalkınma yardımları, 1995'te 367 milyon eküye ulaştı. İspanya dönem başkanlığı tarafından 1995 Kasım'ında, Barcelona'da düzenlenen Avrupa-Akdeniz Konferansı, siyasi diyaloğu ve tüm Akdeniz bölgesinde bir serbest ticaret alanı kurulması ihtimalini güçlendirdi. AB'nin Akdeniz'deki üye olmayan ülkelere yaptığı

yardımlar, Barcelona anlaşması uyarınca, 1996-2000 arasında pratikte iki katına çıkarak, toplamda 5 milyar eküye ulaşacaktı.

Bu başarılara karşın, İspanya'da AB'nin aslında ne demek olduğu pek fazla anlaşılamamıştır. AB politikalarının sorunlar yarattığı sektörler (örneğin balıkçılık ve tarım sektörleri) dışında, vatandaşlar AB'nin kendileriyle olan ilişkisinin pek farkında değillerdir. AB ile ortak bir kimlik gelişmeye başladıkça, bu durum da değişecektir. Bu arada, AB içindeki diğer teşebbüslerle olan ilişkiler ve başka üniversitelerle öğrenci değişimi, birçok AB projesine katılım ve yapısal politikanın olumlu etkisi gibi faktörler bu genel gelişmeye katkıda bulunmaktadır. ■

Joaquim Muns

Bkz. ayrıca Tablo 5; Ek 2; Ek 3; Ek 7; Ek 8

İspanya/Kaynakça

Bassols, Raimundo. 1995. *Espa_a en Europa: Historia de la Adhesión a la CE, 1957-1985.* Madrid: Cámara de Comercio.

Dluhosch, Barbara. 1996. *On the Fate of Newcomers in the European Union: Lessons from the Spanish Experience.* Working Paper 9603. Madrid: Bank of Spain.

Duce, Maitena. 1995. "El impacto de la integración en la UE sobre la inversión internacional directa en Espana." *Papeles de Economía Espanola,* no. 63, s. 192-208.

Galy, Michael, Gonzalo Pastor ve Thierry Pujol. 1993. *Spain: Converging with the European Community.* Occasional Paper 101. Washington, DC: International Monetary Fund.

Ministerio de la Presidencia. 1995. *Espana en la Unión Europea. Diez a_os desde la firma del tratado de Adhesión.* Madrid: Imprenta Nacional del Boletín Oficial del Estado.

Tamames, Ramón. 1994. *La Unión Europea.* Madrid: Alianza Editorial.

İspanya/Güncelleme

İspanya 1 Ocak 1999'da EPB'nin üçüncü aşamasına katıldı ve 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren tek para birimi olan avronun kullanımına geçti.

1996'da Joze Maria Aznar liderliğindeki Halkçı Parti'nin iktidara gelmesiyle İspanya, bir yandan AB nezdinde daha iddialı bir tavır sergilemeye başlarken, diğer taraftan da başta terörizmle mücadele olmak üzere uluslararası siyasi meselelerde aktif bir politika izledi. Bu kapsamda NATO'nun Sırbistan'a yönelik operasyonuna ve Bosna ve Kosova'daki barışın korunması amaçlı misyonlara katkıda bulunan İspanya, ABD'nin Irak işgaline askeri destek veren AB üyelerinden biri oldu. 14 Mart 2004'te yapılan son genel seçimler öncesinde Madrid'te gerçekleştirilen ve 191 kişinin ölümü ve 1400 kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan terörist saldırılar, seçimlerin sonucunu da kaçınılmaz bir şekilde etkiledi: Ülkede özellikle Irak politikasına muhalefeti ateşleyen bu saldırılar sonucunda genel seçimleri Jose Luis Rodriguez Zapatero liderliğindeki İspanya Sosyalist İşçi Partisi kazandı. Bu dönemde İspanya, ABD'ye Irak'ta verdiği desteği geri çekerek bir politika değişikliğine gitti. ■

İstihdam İçin Güven Paktı

Komisyon Başkanı Jacques Santer, 31 Ocak 1996'da Avrupa Parlamentosu'nda (AP) yaptığı bir konuşmada, AB içinde is-

tihdamı artırmak amacıyla işverenler, sendikalar ve hükümetler arasında, tek pazarı geliştirerek, devlet yardımlarını sınırlandırarak, öğretim ve eğitimi güçlendirerek ve küçük işletmeleri teşvik ederek yapılacak bir İstihdam İçin Güven Paktı teklifinde bulundu. Bu konuşmadan sonraki üç ay içinde de, AB başkentlerini kapsayan bir tura çıkarak, desteklerini almak üzere işverenler ve sendikalarla konuştu ve nisan ayında Brüksel'de yetmiş beşten fazla işçi ve işveren temsilcisinin katıldığı bir yuvarlak masa toplantısını düzenledi. Güven paktı büyük ölçüde, mevcut makroekonomik stratejiye ilaveten tek pazarın gerçekleşmesine ilişkin olarak uzun zamandır söz verilen planları içeren bir pakettir. Santer, iş edindiği bu girişimin bir bölümü olarak, ayrıca üye ülkeleri, AB fonlarındaki fazlaları, tek pazar içinde komünikasyon bağlantılarını güçlendirmenin bir aracı olmanın yanı sıra, AB kamu yatırımlarının da sembolü olan ve milyarlarca dolarlık karayolu, demiryolu ve telekomünikasyon projelerinden oluşan Avrupa şebekeleri teklifine ayrılmasına izin vermeye ikna etmeye çalıştı. Ancak Almanya ve İngiltere'nin öncülüğündeki ulusal hükümetler, Haziran 1996'daki Floransa zirvesinde, Santer'in oldukça pahalı olan Avrupa şebekeleri girişimini geri çevirdiler. Santer, Avrupa şebekeleri konusunda 1996 sonlarında yaşadığı açık yenilgiye ve işverenlerle sendikaların güven paktının işe yararlılığı konusundaki şüphelerine rağmen, başlangıçtaki planı için savaşmaya devam etti. Avrupa ağları için finansman sağlayamaması ve güven paktı için yeterince coşku yaratamaması, komisyon başkanının ileride yaşayacağı siyasi sorunların sinyali oldu. ■

İstihdam Komitesi

Bakanlar Konseyi'nin 24 Ocak 2000 tarihli kararıyla kurulan İstihdam Komitesi, 1970-1999 arasında görev yapan İstihdam Daimi Komitesi'yle, Amsterdam Antlaşması yürürlüğe girmeden önce görev yapan İstihdam ve Emek Piyasası Komitesi'nin yerini almıştır. İstihdam Komitesi temelde Lüksemburg sürecinde belirlenen ulusal istihdam raporlarının toplu bir şekilde incelenmesi, komisyon ve konsey tarafından hazırlanılan ortak raporlar ve istihdama ilişkin kılavuz ilkeler hakkındaki görüşlerin hazırlanması gibi konularda faaliyet gösterir. Komitede her üye devlet ve komisyondan iki temsilci görev yapmaktadır. ■

Ece Öztan, Hale Akay

Bkz. ayrıca Sosyal Politika; Avrupa İstihdam Stratejisi

İstihdam Paktı

Bkz. İstihdam İçin Güven Paktı

İstikrar ve Büyüme Paktı

Almanya 13-14 Aralık 1996'daki Dublin zirvesinde, diğer üye devletleri, gelecekteki avro alanı için, çok yüksek bütçe açığı olan ülkelere (GSYİH'nın yüzde 3'ü) otomatik denebilecek cezaların uygulamaya girmesi tehdidinde bulunan, katı bir bütçe anlaşmasını –İstikrar ve Büyüme Paktı– onaylamaya zorladı. Cezaların otomatik olarak uygulamaya girmesini isteyen Almanya, Fransa'nın sert muhalefeti karşısında tavrını bir parça yumuşattıysa da Alman Maliye Bakanı Theo Waigel zirve sonrasında paktın avronun sert bir para birimi olacağına dair inandırıcı bir işaret olduğunu dile getirdi.

Pakta göre yüksek bütçe açıkları olan avro ülkeleri, bir doğal felaketle veya bir yıl içinde GSYİH'da en az yüzde 2'lik bir düşüşle karşılaşmaları durumunda (son otuz yıl içinde üye ülkelerde buna benzer on üç örnek yaşanmıştı), cezalardan muaf tutulacaklardı. GSYİH'da yüzde 0,75 ile yüzde 2'lik bir düşüş olması halinde, cezaların uygulanması konusunda maliye bakanları takdir hakkına sahip olacaktı. Bu cezalar arasında, GSYİH'nın yüzde 0,2'siyle sınırlı olarak, avro alanı otoritelerine verilecek teminat ve üye devletin yüzde 3'lük tavanı aşma oranına göre değişen bir miktar bulunmaktaydı. Toplam miktar GSYİH'nın yüzde 5'ine ulaşabilirdi. Eğer yüksek bütçe açığı devam ederse, teminat iki sene sonra para cezasına dönüşecekti. Üye devletlerin güçlü bir avro için taahhütte bulunduklarına dair bir işaret olarak gerekli olsa da, pakt üçüncü aşamanın (döviz kurlarının sabitlenmesi) öncesi ve sonrasında Ekonomik ve Parasal Birlik'in (EPB) nasıl bölücü bir etkisi olabileceğini göstermektedir.

Fransa, EPB'nin istihdamı yok eden bir "finansal deli gömleğini" kabul ettirmeye yönelik imajını güçlendireceği için, Dublin zirvesi öncesinde ve sırasında pakta karşı çıktı. Aslında Fransa'nın yeni sosyalist başbakanı 16-17 Haziran 1997'de yapılan Amsterdam zirvesinde, pakt hakkındaki tartışmaların yeniden başlatılmasına çalıştı, fakat sadece Avrupa Konseyi'nin, üye devletlerin istihdamı AB siyasi gündeminin ilk sıralarında tutmak konusundaki kararlarını vurgulayan, büyüme ve istihdamla alakalı bağımsız bir ilke kararı almasını sağlayabildi. Avrupa Konseyi ayrıca, istihdam yaratılmasıyla ilgili girişimler, küçük ve orta boy işletmeler, yeni kurulacak olan Rekabet Danışma Grubu vb konuları gözden geçirmek üzere, 21-22 Kasım 1997'de Lüksemburg'da olağandışı bir zirve yapmaya karar verdi. Fransız hükümetine sağlanan kazanımlar, Avrupa Konseyi'nin paktın uygulanmasına ilişkin bir ilke kararı alabilmesine ve Amsterdam zirvesinin asıl amacı olan Amsterdam Antlaşması'nı sonuçlandırma yolunda ilerleyebilmesine imkân verdi. ■

Bkz. ayrıca Ekonomik ve Parasal Birlik: Tek Para Birimine Doğru

İstikrar Paktı (Orta ve Doğu Avrupa İçin)

Bkz. Balladur Planı

İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları

Bkz. İstikrar ve Ortaklık Süreci

İstikrar ve Ortaklık Süreci

Komisyon, Yugoslavya'nın dağılmasıyla yaşanan kanlı dönemden sonra Dayton ve Erdut anlaşmalarıyla sağlanan barış ortamına katkıda bulunmak amacıyla, bölgenin kalkınmasına yönelik daha iddialı eylemler yolunda çalışmalara başladı ve 24 Kasım 2004'te gerçekleştirilen Zagreb zirvesinde, AB'nin Balkanlar'a yönelik politikasının temelini oluşturan istikrar ve ortaklık süreci başlatıldı. Bölgede istikrarı sağlamayı ve bölgenin AB ile ilişkilerini derinleştirmeyi hedefleyen süreçte, siyasi ve ekonomik reformlar konusunda gerekli ilerlemeyi sağlayan ülkelerle istikrar ve ortaklık anlaşmaları yapılmaktadır. Nihai amacı Balkanlar'daki ülkeleri AB üyeliğine hazırlamak olan bu anlaşmalar kapsa-

mında 2000-2006 dönemi için 4.6 milyar avroluk bir bütçe ayrılmıştır. Bu kaynaklar, yeniden yapılanma, demokratik istikrar, barış ve sığınmacıların geri dönüşü; kurumsal ve hukuksal gelişme, AB normlarına ve yaklaşımlarına uyum, demokrasi ve hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi, insan hakları, sivil toplum ve medya ile serbest piyasa ekonomisinin işleyişi; sürdürülebilir ekonomik ve sosyal kalkınma; Balkanlar'daki ülkelerin kendi aralarında ve AB üyeleriyle daha yakın ilişkiler kurmalarının desteklenmesi amaçları doğrultusunda kullanılmaktadır. ■

Hale Akay

İsveç

İsveç, uzun yıllar süren mesafeli ilişkiler ve tereddütlerden sonra 1 Ocak 1995'te AB'ye katıldı. Avrupa karşısındaki bu uzun dönemli tavrın, biri coğrafi, diğeri tarihi iki köklü nedeni bulunmaktaydı. İsveç'in kıtanın kuzeyindeki ada benzeri konumu, 1815'teki Viyana Kongresi sonrasında Avrupa ile ilgili meselelere uzak durmasını sağlamış ve bu ayrılık 19. yüzyılın başlarından Soğuk Savaş'ın bitimine kadar kıtadaki anlaşmazlıklara dahil olmama geleneğini teşvik etmişti. Pek çok İsveçli, tarafsızlık politikasını ülkenin savaş dehşetinin uzağında kalmasının temel nedeni olarak gördüğü için, daha yakın bir Avrupa bütünleşmesine katılım fikrinin benimsenmesi oldukça uzun bir zaman aldı. İsveç'in kendisini, biri Baltık Denizi'nde oldukça yakın menzilinde olan iki süper güç arasında kıstırılmış bulduğu, II. Dünya Savaşı sonrasının yeni stratejik koşulları da bu duruma katkıda bulundu. İsveç, bu tehdide (Norveç ve Danimarka gibi) NATO'ya katılarak karşı tepki vermek yerine, bir kez daha, artık Soğuk Savaş koşullarının terimleriyle yeniden tanımlanan ve güçlü bir askeri savunma gerektiren tarafsızlığı tercih etti. Bu da NATO hâkimiyetindeki ve ABD'nin güvenlik şemsiyesi altındaki Avrupa ile daha bütünleştirici bağların mümkün olmadığı şeklinde anlaşıldı.

Bu faktörler her ne kadar Avrupa ile arasındaki mesafeyi korumasına yardımcı olduysa da, İsveç aynı zamanda küçük, sanayileşmiş ve uluslararası ticarete, yabancı pazarlara ve teknolojiye erişme imkânlarına büyük ölçüde bağımlı bir ülkedir. Ülke ekonomisinin cömert refah devleti uygulamalarını sürdürmeye yeten oranlarla büyüdüğü 1960'lardaki ekonomik tartışmalarda hâlâ, daha sıkı bir Avrupa bütünleşmesine karşı çıkılmaktaydı. 1970'lerin başında bu durum değişti ve refah ve sosyal güvenlik temaları, örneğin başbakan olduğu dönemde Olof Palme gibi kişilerin Avrupa'ya yönelik daha mütereddit –ve aslında olumlu– ifadeler kullanmalarına katkıda bulundu.

Ancak tarafsızlık savı hâlâ ekonomi ve ticaretin zorunluluklarına baskın geliyordu ve İsveç, tercihini bütünleşme yerine Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) içinde yer alarak AT ile serbest ticaret lehinde kullandı. Bu durum, ülkenin tek pazar ve daha yakın bir birlik yönünde ilerlemekte olan Avrupalı ticaret ortaklarına olan bağımlılığının artması karşısında ve Avrupa'nın güvenlik haritasının hızla değişmesinin sonucunda, üyelik hakkında yeni siyasi tartışmaların ortaya çıktığı 1980'lerin ikinci yarısına kadar sürdü. İsveç'in Avrupa ile olan ilişkilerini tekrar gözden geçirmesi, 1990 Ekim'inde parla-

mentoya bir ekonomik kriz paketi sunan sosyal demokrat hükümetin aniden AT üyesi olma yönündeki niyetini açıklamasına yol açtı. Hem bu akut ekonomik gerginlik, hem de Soğuk Savaş'ın sona ermesi sonucunda kamuoyunun görüşleri böyle bir hareket lehinde radikal bir değişim göstermişti ve tarafsızlık artık aşılmaz bir sorun olarak görülmemekteydi.

13 Kasım 1994'te yapılan referandumda bariz bir çoğunluk (yüzde 52,3) lehte oy kullanmış olsa da, Avrupa yanlısı bu tavrın ömrü Maastrich sonrası döneme kadar süremedi. Sosyal demokratların ikiye bölünmeleri sonucunda merkezin sağındaki partiler referandum sonuçlarında belirleyici bir rol oynadılar. 1995'teki Avrupa Parlamentosu (AP) seçimleri, İsveç kamuoyunun bu rahatsızlıklarının altını daha da fazla çizdi: Katılım oranı İsveç'e göre oldukça düşüktü (yüzde 40) ve AB karşıtı partiler, İsveç'in Strazburg'daki sandalyelerin yarısından fazlasını kazanarak büyük başarı sağlamışlardı. Bu protesto oyları ve devamında, nüfusun sadece dörtte birinin üyelik taraftarı olduğunu gösteren kamuoyu anketleri, İsveç'in başvurusunu takiben yaşanan gelişmelerden duyulan hayal kırıklığını yansıtmaktadır: Ekonomik durumda belirgin bir iyileşme yaşanmamıştır (İsveç aynı zamanda AB bütçesine net olarak katkıda bulunan bir ülkedir ve böyle olmaya devam edecektir), (AB ortalamasının biraz altında olsa da) işsizlik oranı istisnai ölçüde yüksek bir düzeyde kalmaya devam etmiştir ve İsveç hükümeti ülkenin bütçe açığı ve kamu borçlarını düşürmek yönünde ciddi çabalar gösterdiği için, sosyal refah sistemindeki gerileme devam etmektedir. Hepsinden önemlisi, üyeliğe rağmen hayat standartlarındaki düşüşlerin devam ettiği İsveç, daha önce on beş üye ülke arasında en zenginiyken, bugün artık kişi başına düşen milli gelir açısından en yoksul AB ülkelerinden biridir.

İsveç'in Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) düzenlemelerini tam olarak kabul etmesi, ortak dışişleri ve güvenlik politikasına (ODGP) dahil olmasını gerektirse de, tarafsızlık konusu yeniden temel nitelikteki bir sorun olarak su yüzüne çıktı. İsveç, ayrıca Batı Avrupa Birliği'nde (BAB) gözlemci statüsüne sahiptir ve NATO'nun Barış İçin Ortaklık (BİO) programında aktif olarak yer almaktadır. Gelecekte Ekonomik ve Parasal Birlik'e (EPB) üye olma ihtimali, (İsveçlilerin üçte ikisinin bu konuda referandum yapılmasını talep etmesine rağmen) mevcut hükümet bu yöndeki taahhütlerini savunmaya devam etse de, giderek tartışmalı bir konu haline gelmektedir. İsveç ne Avrupa Para Sistemi'ne (APS), ne de kişilerin serbest dolaşımını kapsayan Schengen anlaşmasına katılmıştır.

İsveç hükümetinin Avrupa bütünleşmesinin geleceği hakkındaki görüşleri, 1996-1997 hükümetlerarası konferansı için yapılan hazırlıklar sırasında, İsveç parlamentosuna sunduğu raporuna yansıtılmıştır. Raporun vurguladığı hedefler, şeffaflığın artırılması ve üye devletlerin ulusal parlamentolarının ve hükümetlerinin, AB karar alma süreciyle daha yakın bağlantıda oldukları bir konuma getirilmeleriyle AB'nin demokratik meşruiyetinin sağlanması; özellikle üç Baltık devleti açısından AB'nin genişlemesi için çalışılması; sanayi verimliliği, istihdam, suçların engellen-

mesi ve belirlenmesi gibi kritik öneme sahip sosyal meselelerle çevre hakkındaki konularda diğer üye devletlerle olan işbirliğinin geliştirilmesidir. Hükümet ne Brüksel'deki federalist eğilimlere, ne de farklılaşmış Avrupa bütünleşmesi görüşlerine yakın durmaktadır ve İsveç, ikinci sütun (ODGP) ile ilgili olarak veto hakkının kullanılması konusunda daha esnek bir tutum sergilemeye başlamış olsa da, Avrupa'nın güvenlik meseleleri hakkında hükümetlerarası işbirliğinin devam etmesine taraftardır. Hükümetlerarası konferans sırasında hükümet Petersberg gündeminin (barışı koruma ve insani yardım amaçlı görevlere katılım) güçlendirilmesine destek vermiş, fakat topluluğa dahil büyük ve küçük ülkeler arasındaki dengeye zarar verecek tekliflere karşı çıkmıştır.

Üyeliğinin üzerinden sadece üç yıllık bir süre geçmişken, yaklaşık iki yüzyıl boyunca bundan uzak durmuş bir ülkenin daha yakın bir Avrupa bütünleşmesine nasıl uyum sağlayacağını tahmin edebilmek imkânsızdır. Ancak, mesafeli durma eğiliminin gücünü koruduğu ve ABA sonrası anketlerin işaret ettiği gibi, inatçı İsveç halkının daha güçlenmiş ve genişlemiş bir AB'nin getirdiği imkânlar ve zorluklar karşısında, hâlâ kökleri derinde yatan tereddütlerinin üstesinden gelemediği ortadadır. ■

Walter Carlsnaes

Bkz. ayrıca Avrupa Ekonomik Alanı; Tablo 5; Tablo 10; Ek 2; Ek 3.

İSVEÇ/KAYNAKÇA

Miles, Lee, ed. 1996. *The European Union and the Nordic Countries*. Londra: Routledge.

İsviçre

İsviçre 1950'lerde, AT'ye katılmak yerine, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) çerçevesinde bir serbest ticaret bölgesinin oluşturulmasını tercih etti ve buna paralel olarak 1960'ta Avrupa Serbest Ticaret Birliği'nin (EFTA) kurucu üyelerinden biri oldu. İngiltere'nin 1970'lerin başında AT'ye üye olması, AT ile 1972'de sanayi ürünlerine uygulanan tarifelerin ve kotaların kaldırılmasına ilişkin anlaşmalar imzalayan İsviçre ve diğer EFTA ülkeleri üzerinde etkili oldu.

Bundan on beş yıl sonra, tek pazar programı İsviçre için daha da büyük tehditler yarattı. Topluluğun genişlemek yerine derinleşmeye çalıştığı bir dönemde yeni üyelik başvurularını engellemeyi amaçlayan komisyon, EFTA ülkelerine yeni Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) içinde AT üyeleriyle birleşmeleri teklifinde bulundu. Bu yapılanma EFTA ülkelerine tam AT üyeliği vermeksizin, bu ülkelerin tek pazarın avantajlarının büyük bölümünden yararlanmalarına imkân tanımaktaydı.

Ancak teklif edilen AEA, sadece AT hukukunu temel alması, EFTA ayağı için bir tür mini uluslarüstü örgüt yaratma ihtimali taşıması ve fiilen hiçbir ülkenin AT'nin AEA için geçerli yönergelerin dışında kalabilmesine imkân vermemesi nedeniyle İsviçre'yi hayal kırıklığına uğrattı.

AEA teklifinden tatmin olmayan Bern, 1992 Haziran'ında AT üyeliği için başvuruda bulundu. AT'nin karar alma mekanizmaları içinde tam anlamıyla yer alarak, teklif edilen AEA'nın yaratacağı sıkıntıların üstesinden gelme arzusu dışın-

da, İsviçre'yi bu doğrultuda harekete geçiren başlıca üç amaç bulunmaktaydı: Soğuk Savaş sonrasının değişmekte olan uluslararası ortamına uyum sağlamak, son dönemlerde müzakere edilen Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) içerdiği daha derin bütünleşmenin getireceği zorluklarla başa çıkmak ve AT'ye katılmak isteyen diğer EFTA ülkelerinin gerisinde kalmamak.

Ancak bu konu kısa sürede tartışmalı bir hal aldı. Ekonomi, siyaset ve sendika alanlarındaki liderlerin büyük çoğunluğunun tavsiyelerine karşın, seçmenlerin yüzde 50,3'ü (ve kantonların yaklaşık dörtte üçü) 6 Aralık 1992'de yapılan referandumda AEA üyeliğini reddetti. Bu durumu telafi etmek amacıyla İsviçre hükümeti, AB ile AEA gündemini kabaca kapsayan bir seri ikili anlaşmayı müzakere etmeye başladı. Tahmin edilebileceği gibi, en çok tartışma yaratan kişilerin serbest dolaşımı ve Alplerden yapılacak transit taşımacılık konuları, hassas nitelikteki iç siyasi meselelerle bağlantılıydı.

Mütereddit İsviçreliler

Son yıllarda AB-İsviçre ilişkilerini etkileyen belirli olaylar ve gelişmeler dışında, İsviçrelilerin Avrupa bütünleşmesi hakkındaki eğilimlerini olumsuz etkileyen ve ülkenin üyelik başvurusunu kısa bir süre içerisinde yenilemesi ihtimalini azaltan bir dizi faktör bulunmaktadır. Bunlar İsviçre milliyetçiliği, tarafsızlığı, ekonomisi ve merkezi hükümetin zayıflığıdır.

Avrupa bütünleşmesi fikri aşırı milliyetçiliği reddeder. Batı Avrupa'nın geri kalanının aşırı milliyetçi eğilimleri azaltmaya çalıştığı 1950 ve 60'larda, İsviçre milliyetçiliği zirve noktasına ulaştı. Bu durum, tarihten alınmış sözde birtakım derslerden, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan alınmış derslerden besleniyordu: İsviçrelilerin "yeryüzü", silahlı tarafsızlık, vatandaşlık ve (kendilerini komşu Almanya'dan olabildiğince farklı kılmak isteyerek) İsviçre-Alman diyalektinin çok farklı olduğu konularında besledikleri, abartılı bazı mitler. Ayrıca, muazzam ekonomik büyüme ve işsizliğin görece düşük düzeylerde olması da üstün ulus hislerini besledi ve bu koşullar altında, Avrupa bütünleşmesi İsviçrelilik kimliğine yabancı ve pratikte cazibe taşımayan bir konu olarak görüldü.

Bu durum ilginç bir paradoksu maskelemektedir: Fransızca konuşan İsviçreliler (nüfusun yüzde 20'si) dünyada en Avrupa yanlısı hisleri ifade eden kişilerdir. Fransız kökenli İsviçrelilerin yüzde 75'ten fazlası AEA'ya katılmayı desteklemiştir. Bu, ülkenin, Avrupa konusunda şüpheci olan Alman kökenli İsviçrelilerin hâkimiyetinde olmasına verilen bir tepkidir. Fransızca konuşan İsviçrelilerin Avrupa taraftarlığı, siyasi, ekonomik ve sosyal farklılıklar taşımamaktadır; bu dili konuşan bankerler, muhafazakâr politikacılar ve çiftçiler bile AB'ye katılmak istemektedirler.

Soğuk Savaş süresince, İsviçrelilerin çoğu uluslararası örgütler ve müttefiklikler dışında kalarak, İsviçre'nin kendi refahını artırabileceğine, güvenliğini sağlayabileceğine ve iç siyasi istikrarını sürdürebileceğine ikna olmuşlardı. Silahlı tarafsızlık köktenci bir yol olarak yorumlanmaya başlamıştı; hatta öyle ki İsviçre, Avrupa Konseyi'ne ancak 1963'te katıldı ve 1986'da yapılan referandumda büyük çoğunlukla BM üyeliğini reddetti.

Soğuk Savaş sonrası dönemde İsviçrelilerin büyük bölümü AB'nin İsviçre'nin geleneksel uluslararası politikası için bir alternatif teşkil ettiği konusundaki şüpheciliklerini sürdürmektedirler. Ayrıca Almanya'nın uluslararası normalleşmeye yönelik her çabasının AB çerçevesiyle ilişkilendirilmesi fikrine de sempati duymamaktadırlar. İsviçrelilerin çoğu, Fransız-Alman aksının Avrupa'nın istikrarının temel unsuru olmasına da kuşkuyla yaklaşmaktadır.

Ekonomi sektörlerinin büyük bölümü tek pazar ile en azından kısmi bir bütünleşme istese de, Avrupa'nın geri kalanına kıyasla iş çevrelerinin daha büyük bir bölümü tam AB üyeliğini istememektedir. Bu duruma İsviçre ekonomisinin kendine has iki özelliği yol açmaktadır. Bunlardan ilki, AB ile çok fazla uyumlulaşmayı engellemek isteyen, görece büyük öneme sahip "*offshore* ekonomisi"dir. İsviçre çokuluslu şirketler ve bankalarca "özel" bir mevzuatın geçerli olduğu güvenli bir bölgeye dönüştürülmüştür ve bu çıkar grupları AB müdahalelerinin ve bürokrasisinin İsviçre'ye yayılması ihtimalinden endişe duymaktadır. İkinci özellik, kendi ayrıcalıklarını korumak isteyen, yüksek koruma altındaki, kartelleşmiş ve teşvik edilen baskı gruplarının varlığıdır. Örneğin –Avrupa'nın en fazla şımartılmış– çiftçileri, İsviçre'nin mevcut tarım politikasına kıyasla daha az sayıda ve miktarda teşvik verilmesine neden olacak ortak tarım politikasına (OTP) katılımdan endişe duymaktadırlar. Diğer iktisadi çıkar grupları da kamu ihalelerinin yabancılara açılması, AT rekabet kurallarının uygulamaya sokulması ve Avrupa'nın geri kalanına uygulanan tarifelerin ve özellikle de tarife dışı engellerin kaldırılması fikirlerinden hoşlanmamaktadırlar.

Hükümet İsviçre'nin en nihayetinde AB'ye katılmasını istemekle birlikte seçmenlerin çoğunluğunu bu fikre ikna etmekte başarı sağlayamamıştır. Diğer Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında, İsviçre'nin daha zayıf bir bürokrasisi ve devlet aygıtı bulunmaktadır. Bu durum iki faktörle açıklanabilir: İsviçre'yi yirmi altı hükümete ve parlamentoya bölerek, siyasi gücün belirleyici ölçüde bölünmesine ve yayılmasına yol açan (özellikle merkezi devletin yabancı bir kurum olarak görüldüğü Almanca konuşulan kırsal bölgelerde) konfederasyon (veya kanton sistemi) ile yine merkezi hükümeti güçsüzleştiren doğrudan demokrasi. Ulusal düzeyde bile olsa, doğrudan demokrasinin bu kadar güçlü olduğu başka bir ülke bulunmamaktadır; dolayısıyla bir halk referandumunda yenilgiye uğramamak için, hükümetin her konuda ulaşılabilecek en geniş kapsamlı uzlaşmayı sağlaması gerekmektedir.

Doğrudan demokraside uluslarüstü bir örgüte katılım (İsviçre için AEA bile bu niteliği taşımaktadır) kaçınılmaz olarak bir referandum gerektirmektedir. Hükümetin, biri seçmenlerin, diğeri de kantonların olmak üzere iki ayrı çoğunluğun onayına ulaşması gerekmektedir. Nüfusu az, muhafazakâr, AB karşıtı Almanca konuşulan kanton sayısının çokluğundan dolayı, İsviçre'nin Avrupa bütünleşmesiyle bağlantılı antlaşmaları onaylamak için kamuoyu desteğini sağlayabilmesi her zaman için güç olacaktır. ■

René Schwok

Bkz. ayrıca Avrupa Ekonomik Alanı;
Tablo 5; Ek 2; Ek 3; Ek 7; Ek 8

İSVİÇRE/KAYNAKÇA

Schwork, René. 1991. *Switzerland and the European Common Market*. New York: Praeger.

İSVİÇRE/GÜNCELLEME

AEA anlaşmasının reddedilmesinin olumsuz etkilerini bertaraf etmek amacıyla, 1994 yılında AB-İsviçre arasında başlatılan yedi sektöre (kişilerin serbest dolaşımı, tarımsal ürün ticareti, kamu ihaleleri, uygunluk değerlendirmesi, havayolu taşımacılığı, karayolu ve demiryolu taşımacılığı ve İsviçre'nin Araştırma ve Teknoloji Geliştirme Politikası Beşinci Çerçeve Programına katılımı) ilişkin müzakereler 1999 yılında tamamlandı ve bu anlaşmalar 21 Haziran 1999'da imzalandı. İsviçre'de, 6 Mayıs 2000 tarihinde yapılan referandumla kabul edilen anlaşmalar, onay sürecinin 2002 başlarında tamamlanmasıyla 1 Haziran 2002 tarihinden itibaren yürürlüğe girdi. AB ile İsviçre arasında farklı konulardaki müzakereler ise çeşitli aşamalarda halen devam etmektedir. Müzakere edilen başlıklar arasında yolsuzlukla mücadele konusunda işbirliği, İsviçre'nin Avrupa Çevre Ajansı (AÇA), EUROSTAT ve MEDA programlarıyla Araştırma ve Teknoloji Geliştirme Politikası'nın Altıncı Çerçeve Programına katılımı, tarımsal ürün ticaretinin serbestleştirilmesi, hizmetler ticaretinin serbestleştirilmesi, İsviçre'nin Schengen anlaşması ve Dublin Konvansiyonu'na katılımı, tasarrufların vergilendirilmesi gibi konular bulunmaktadır. ■

İş Kurma Hakkı

İş kurma hakkı, Roma Antlaşması'nın 52-58. maddelerinin işadamlarına verdiği, diğer üye ülkelerde faaliyet gösterebilme hakkını ifade etmektedir; ancak, tek pazar programı tamamlanana kadar, sanayi ve ticaret alanındaki ulusal düzenlemeler iş kurma hakkının önünde büyük engeller oluşturmuştur. ■

Bkz. ayrıca Tek Pazar Programı

İşbirliği Usulü

AB'deki başlıca dört karar alma usulünden biri olan işbirliği usulü (madde 189c usulü) Avrupa Tek Senedi'nde (ATS; 1986) Avrupa Parlamentosu'nun (AP) yasama rolünün artırılması amacıyla uygulamaya sokuldu. Bu usulde birinci görüşme aşamasında, AP görüşünü açıklar ve sonra konsey bir ortak tutum ortaya koyar. İkinci görüşme aşamasında AP, ortak tutumu üye salt çoğunluğuyla (son dönem için 314 oyla) reddederse, konsey, ortak tutumu, ancak oybirliğiyle karar alarak kabul edebilir. Benzer şekilde, eğer komisyon AP'nin üye salt çoğunluğuyla onayladığı değişiklikleri kabul ederse, konsey bu değişiklikleri reddetmek veya değiştirmek için oybirliğiyle karar almak zorundadır. Daha basit olan danışma usulünde olduğu gibi, burada da karar alma yetkisi sadece konseye aittir. Amsterdam Antlaşması şartları uyarınca, işbirliği usulü neredeyse ortadan kaldırılmış ve bu usule tabi pek çok alan, ortak karar usulü kapsamına alınmıştır. ■

Bkz. ayrıca Karar Alma Usulleri

İŞBİRLİĞİ USULÜ/GÜNCELLEME

Konvansiyonun hazırladığı Anayasa Antlaşması, birliğin karar alma usullerinde bir sadeleştirme öngörmektedir.

Bu çerçevede işbirliği usulü "özel mevzuat prosedürü" kapsamına alınmıştır. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Anayasası Antlaşması

İşçilerin Temel Sosyal Hakları Şartı

Bkz. Sosyal Şart

İşlevselcilik

İşlevselcilik, ekonomik ve sosyal politikanın teknokratik yönetimine duyulan ortak ihtiyacın, uluslararası örgütlerin oluşturulmasına yol açtığını varsayan klasik bir bölgesel bütünleşme kuramıdır. Bu tür örgütler ekonomik refahı teşvik ederek ve böylece yavaş yavaş meşruiyet kazanarak, güçlü uluslararası örgütlere karşı muhalefetin üstesinden gelebilmekte ve uzun dönemde gerçek bir devlet olmasa bile, bir tür uluslararası hükümete dönüşmektedirler. 1950'lerde revaçta olan işlevselcilik, David Mitrany ve Lionel Robins başta olmak üzere, iki savaş arası ve II. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasındaki dönemlerdeki uluslararası düzeydeki birçok teknokratla da özdeşleşti ve kısmen yeni düzen *(New Deal)* ile diğer hükümet müdahalesi deneyimleri üzerine modellendi. ■

İtalya

AB sembollerinin –pasaport, on iki yıldızlı bayrak ve Avrupa marşı– İtalyanlar tarafından tamamıyla benimsenmesine karşın, bütünleşme sürecinin başlarında sağ ve sol kanatlardaki bazı unsurlar AT'ye katılmaya karşı çıktı ve ülkenin AT üyeliğinin getirdiği kapitalist piyasa ve ulusal egemenliğe yönelik kısıtlamalardan kurtarılması gerektiğini savundu. Ancak zaman geçtikçe İtalyanlar, hiçbir kayıt olmaksızın, AT içinde kalmanın avantajlarını benimsediler. Kamuoyu araştırmaları, ulusal kimliğin İtalyan halkı için diğer başka kimliklerin varlığını dışlamadığını, İtalyanların ulusal sembollere duyduğu sempatinin, AB sembollerine yönelik sempatiyle uyum sağladığını göstermektedir. İtalyanların AB'ye karşı tutumlarına açıklık getirecek bir başka yöntem de çıkar grupları, mesleki birlikler, medya ve elbette politikacı sınıfı gibi bütünleşme sürecindeki farklı aktörlerin davranış şekillerini incelemektir.

Çıkar Grupları

AT ile ilgili kararlarda, ticari örgütler, tarım sektörü örgütleri ve sendikalar olmak üzere üç tür ekonomik çıkar örgütü rol almaktadır. Bu tür gruplar ya AB düzeyindeki Avrupa gruplarına katılarak veya istihbarat toplamak ve lobi amacıyla Brüksel'de kendi ofislerini kurarak örgütlenmektedirler. Avrupa gruplarının AT normları ve politikalarına yönelik tutumlarının belirlenmesinde bir veya birkaç üye ülkenin delegasyonu hâkim bir rol oynasa da, sonuçta belirlenen bu resmi tutumlar tüm grup üyelerini kapsamaktadır. Genellikle, büyük Avrupa gruplarındaki İtalya delegasyonları grup tutumları üzerinde belirleyici olacak güce sahip değildir. İtalyan çıkar grupları, bu zayıflıklarını bertaraf etmek amacıyla, genellikle Avrupa gruplarına dahil diğer zayıf üyelerin yaptığını yaparak, komisyon yerine (AB düzeyinde), kendi ulusal hükümetlerine (ulusal düzeyde) baskı uygulamaktadırlar. Bu durumda, bir ulusal grup komisyonun bir teklifini engellemek veya değiştirmek isterse, kendi hükümetini Bakanlar Konseyi'nin teklif hakkındaki kararını etkilemeye ikna etme-

li, bir başka deyişle ulusal veto hakkını kullanarak teklifin reddedilmesi de dahıl, AT karar alma sürecinin son aşamasına müdahale etmeye inandırmalıdır; ancak bu strateji her zaman mümkün veya başarılı olmamaktadır. Örneğin İtalyan hükümeti, ortak tarım politikası (OTP) hakkındaki kararları nadiren etkileyebilmektedir. Bununla birlikte, buradaki hata tamamıyla hükümetlerden kaynaklanmamaktadır; tarım sektörü birlikleri de müzakerelerin hazırlık safhasında gerektiği şekilde hareket etmedikleri ve ilgili hükümet yetkilileriyle yeterli düzeyde bağlantı kurmadıkları için suçlanmayı hak etmektedirler.

İstihbarat toplamak ve dağıtmakla siyasi alternatifleri analiz etmedeki kısıtlı becerileri, İtalyan çıkar gruplarının harekete geçmesini önemli ölçüde sınırlandırmaktadır. Bunun sonucunda, AB'nin siyasi-kurumsal yapısı açısından etkin olmayan, ulusal bürokrasiyi ve iktidardaki partileri hedef alan geleneksel yolları kullanmayı tercih etmektedirler. Bu durum avukatlık, hemşirelik gibi mesleklerin örgütleri için de geçerlidir. Çoğu örnekte bu tür birlikler Avrupa'yla ilgilenmemekte, kendileri inisiyatif almak yerine Avrupa'daki inisiyatiflere tepki göstermekte ve komisyonun senelik programına, yeşil ve beyaz kitaplarına çok fazla önem vermemektedirler.

Eğitim ve Medya

Uzun bir süre eğitim ve araştırma kurumları da Avrupa sürecine çok fazla ilgi göstermediler; ulusal müfredatın değiştirilmesi çok kolay ve hızlı olmadı. Avrupa bütünleşmesi konusunda ciddi adımlar atmak yerine, Avrupa gününün (9 Mayıs) her sene ilk ve ikinci dereceden okullarda kutlanması, yapay olsa da, daha kolay bir alternatif olarak görüldü. AB'nin geri kalan ülkelerindeki üniversiteler gibi, İtalyan üniversitelerinin de Avrupa bütünleşmesi konusunda eğitim vermek ve araştırmalar yapmak için büyük olanaklara sahip olmalarına karşın, akademi dünyasının muhafazakârlığı ve ataletiyle ulusal hükümet tarafından çözüm bulunması gereken zorlaştırıcı yasal ve idari faktörler yüzünden, bu olanakların bir bölümü kullanılabilirken, bir bölümü hiç kullanılmamaktadır.

Medyanın Avrupa bütünleşmesine gösterdiği ilgi giderek artmaktadır. AB ile ilgili haberlerin sayısının geçtiğimiz dönemlere nazaran oldukça arttığı son on yılda, gazeteler Avrupa bütünleşmesini, bir Avrupa federal devleti yaratmaya yönelik şanssız bir girişim olarak yansıtma eğilimindedirler. Ancak son zamanlarda medya, elli yıl önce dile getirilmiş bir federalist ideale atıfta bulunmak yerine, AB'nin kendi özellikleriyle açıklanması ve değerlendirilmesi gereken bir politik sistem olduğunu kabul ediyormuş izlenimi vermektedir.

Siyasi Partiler

Genel anlamda Italyan siyasi partileri, partiler arasındaki ulusal düzeydeki şiddetli rekabeti, AB düzeyindeki siyasi eylemlerden ayrı tutma eğilimindedirler; ancak istisnalar da söz konusudur. Yeşiller dikkatlerini Avrupa ve ulusal düzeydeki "yeni politikalar" üzerinde yoğunlaştırarak güçlü bir "Avrupalı bakış" sergilemekte ve bu "benzersiz tavrı" modernliklerinin bir kanı-

tı olarak göstermektedirler. Geleneksel sağ parti (eskiden Sosyal Hareket, şimdi ise Ulusal İttifak) ise tersine, Avrupa bütünleşmesini kabul etmesine rağmen, her zaman ulusal düzeydeki politikalarını Avrupa düzeyindeki politikalarından ayrı tutmaya dikkat göstermiştir. Geri kalan partiler bu iki eğilim arasında dalgalanmaktadır; ancak son yıllarda başta sağ partiler olmak üzere, bazı İtalyan partilerinde ulusal düzeydeki siyasi rekabet ile Avrupa düzeyindeki rekabeti birbirinden ayrı tutma ve –Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB) gibi– iddialı AB politikalarını eleştirme eğilimi yükseliştedir. Buna mukabil yaşanan görüş değişikliği (bütünleşmenin koşulsuz değil koşullara bağlı olarak desteklenmesi) iki nedene bağlanabilir.

İlk neden, ulusal düzeydeki gelişmelerdir. İtalyan parti sisteminde 1990'ların başındaki hızlı siyasi ve kurumsal değişimleri ("birinci cumhuriyet" krizi ve yeni seçim kanunu) takiben, sağ kanat koalisyonunun başlıca üyeleri (Forza İtalya ile bir ölçüye kadar Ulusal İttifak) bütünleşmeyi, iç siyasi rekabetin bir alanı olarak görmeye başladı ve özellikle AB'ye karşı Thatchervari bir yaklaşım izleyerek, aldıkları seçmen desteğini artırabileceklerini düşündükleri izlenimi verdiler.

İkinci neden, ulusal partilerin, uluslarötesi parti federasyonları ve Avrupa Parlamentosu'ndaki (AP) gruplarla olan ilişkileri sayesinde, AB düzeyine mahsus "ikiz örgütlere" sahip olmalarıdır. Her oluşumun farklı hedefleri ve usulleri, üye partiler arasında farklı güç dağılımları ve örgütsel etkileri mevcuttur. Parti federasyonları her üyesine birer görev yükleyerek üye tabanını genişletmeyi amaçlarken, parlamentodaki gruplar parlamento kararları hakkında ortak bir tutum belirlemeyi müzakere etmeyi amaçlar. Bu nedenle parlamentodaki parti gruplarının liderleri bir noktaya kadar uzlaşma eğilimindedir. Parlamentoda çoğunluğu sağlamak veya kırmak açısından küçük ve önemsiz bir üye partiye, parti gruplarının liderleri çok az önem vermektedir. AP'de çok az sayıda üyesi bulunan ulusal partilerin bu duruma tepkisi, ulusal ve Avrupa düzeylerine ilişkin siyasetlerini birbirinden ayırmak oldu. Bu açıdan İtalyan partileri için AB düzeyindeki koşullar son yıllarda kötüleşti.

AP'deki üyeleri Avrupa İçin Birlik (UPE) grubunu kurmak üzere Fransa'nın sağ kanat partisi Movement Republicain Populaire ile birleşmiş olan Forza İtalya ile üyelerinin AP'deki herhangi bir grup içinde yer almadığı Ulusal İttifak haricindeki diğer İtalyan siyasi partileri, federal veya uluslarötesi düzeyde örgütlenen Avrupa parti gruplarına üyedirler: Avrupa sosyalistleri (PES); Avrupa Halk Partisi (EPP), Avrupa Liberal, Demokrat ve Reformcu Partisi (ELDR) ve Yeşiller. Bu dört federatif-parlamenter grup içinde iki farklı güç dağılımı söz konusudur: PES ve EPP gruplarında güç (AP içindeki en büyük iki grup) merkezileşmişken, ELDR ve Yeşillerde üyeler arasında dağılmıştır. PES grubunda güç İngiliz İşçi ve Alman Sosyal Demokrat partilerinin elinde bulunmaktadır. Avrupa'daki İtalyan temsilciler, sadece çok kısa bir süre için, Partito Democratico della Sinistra'nın (PDS) 1993'te PES grubuna katılması sonrasında, belli bir ölçü-

de güce sahip olmuşlardır. Ancak bu durum 1994 seçimlerinde PDS'nin dağılmasıyla ortadan kalkmıştır. Bugün, İtalya temsilcilerinin PES grubunda belirleyici bir sayısal gücü bulunmamaktadır. Benzer şekilde, geçmişte İtalya'nın EPP grubundaki delegasyonu da, Alman delegasyonu kadar olmasa da sayısal açıdan güçlüydü. Bununla birlikte İtalyan Hıristiyan Demokrat partisinin dağılması sonrasında, EPP içindeki İtalyan parlamenterler çeşitli küçük partilerden gelmekte ve bu grubun sadece yüzde 7'sini oluşturmaktaydılar. Daha basit bir ifadeyle, AP içindeki İtalyan üyeler, parti grupları içinde azınlık konumunda olduklarından, bağlı bulundukları parti gruplarını etkileyememektedirler.

Siyasetçiler ve Bürokrasi

İtalyan siyasetçiler Avrupa topluluklarının kuruluşları sırasında etkili oldular. Alcide DeGasperi ve onunla aynı ölçüde olmasa da Gaetano Martino gibi devlet adamları, gerçekten birer Avrupa lideri olarak bütünleşme yolundaki ciddi engellere çözümler getirdiler. AB'nin gelişimine önemli katkıda bulunanların sadece İtalyan politikacılar olmadığına kuşku yoktur. Ayrıca İtalya'da bir "Avrupalı sınıfın" bulunmadığı da aşikârdır; kendini İtalya'nın Avrupa siyasi sistemine tam olarak katılması için çalışmaya adamış yeterli sayıda siyasetçi, bilim adamı, işadamı ve gazeteci yoktur. Avrupa sınıfının bulunmamasının kökeninde, İtalyan üniversitelerinin Avrupa'ya gösterdikleri ilginin kısıtlı olması yatmaktadır ve bu ilgisizlik, ülkenin son dönemlerde yaşadığı siyasi sorunlar nedeniyle artış göstermiştir.

Ayrıca, İtalya birinci sınıf bir kamu yönetiminden de yoksundur. Avrupa politikaları derinleştikçe, devlet yönetiminde etkinlik ihtiyacı da arttığı halde, İtalya, AB ile ilgili konularda çalışan farklı kamu yönetimi birimleri arasında eşgüdümü sağlayacak araçlar ve usuller açısından kötü bir donanıma sahiptir. AB ile ilgili politikaların koordinasyonunu sağlayacak bir bakanlık, uzun bir süre kurulmamıştır; en sonunda 1987'de Topluluk İşleri adı altında kurulduğunda ise İtalya'yı temsil eden bakanların Brüksel'de izledikleri farklı tutumlar arasında bir uzlaşma sağlayacak beceriye sahip olmadıkları görülmüştür. Bunun arkasındaki neden, bürokrasiyi özerkleştiren İtalyan hukuk sisteminin bakanlara tanıdığı otonomi ve İtalya'da kurulan koalisyon hükümetleridir.

Son olarak, İtalyan parlamentosu sadece yeni antlaşmaların veya mevcut antlaşmalarda yapılan değişikliklerin onaylanması veya AB yönergelerinin yürürlüğe sokulması için yasaların çıkarılması gerektiğinde, AB ile ilgili konularda bir rol üstlenmektedir. Onay ve yasama görevleri haricinde, ya parlamento (eğer parlamenterler arasında bunu yapma konusunda fikir birliği bulunuyorsa) hükümetin AB politikalarındaki tutumunu ele alan görüşmeler yapar veya (eğer hükümet bunu yapmayı istiyorsa) AB ile ilgili taslak mevzuat hakkında kendisine danışılır. Bu işlevleri tam anlamıyla yerine getirebilmek amacıyla, parlamentonun AB ile derinden ilgili, yeterli sayıda parlamentere, uzmanlaşmış ve daimi bir komiteye ihtiyacı bulunmaktadır. Ancak İtalyan parlamentosu bu açılardan iyi bir donanıma sahip değildir: AB'deki sorunlara çok fazla önem vermemektedir, uzman-

laşmış ve daimi bir komitesi yoktur (parlamento ve senatonun özel komiteleri, olağan komitelerin yetkilerine sahip değildirler) ve gerekli enformasyon ve dokümanlara erişim olanaklarından yoksundur.

Sonuç

İtalya 1990'ların başından itibaren büyük bir siyasi karmaşa içindedir ve bunun sonucunda AB'nin önde gelen üyelerinden biri olarak rolünü artık tam anlamıyla yerine getirememektedir. Anlaşılır bir şekilde, İtalyan hükümetleri ve vatandaşları ülkenin EPB'nin son aşamasına (1 Ocak 1999 tarihi itibarıyla döviz kurlarının sabitlenmesi ve ardından avronun dolaşıma girmesi) katılmasına, büyük bir sembolik önem atfetmektedirler. Orta sol eğilimli hükümetin Ekim 1997 tarihli bütçe reformunun da işaret ettiği gibi, EPB kriterlerine uyum sağlamak için sert önlemlere ihtiyaç duyulduğu konusunda genel bir fikir birliği mevcuttur. EPB'ye katılacak ilk üye ülke grubu içinde yer almak İtalya'nın tüm sorunlarına çare değilse de, Ocak 1999'da itibarıyla avro alanı dışında kalmak İtalya açısından ciddi iç ve uluslararası siyasi sorunlara neden olabilir. ■

Fulvio Attina

Bkz. ayrıca De Gasperi, Alcide; Spinelli, Altero; Ek 2; Ek 3; Ek 7; Ek 8

İtalya/Kaynakça

Francioni, Francesco. 1992. *Italy and EC Membership Evaluated*. New York: St. Martin's.

İtalya/Güncelleme

Ortak para birimi olan avroya geçmiş on iki üye ülkeden biri olan İtalya'nın 1 Ocak 1999'da EPB'nin üçüncü aşamasıyla başlayan geçiş dönemi hayli uzun sürdü ve geçişin 2002 yılının Şubat ayı itibarıyla tamamlamasıyla 1 avro 27 liret olarak sabitlendi.

İtalya'da 13 Mayıs 2001 tarihinde yapılan genel seçimler sonrasında Silvio Berlusconi liderliğindeki sağ koalisyon göreve geldi. İtalya, Berlusconi hükümeti sırasında, 2003 yılının Temmuz-Aralık döneminde AB dönem başkanlığı görevini yürüttü ve 4 Ekim 2003'te Avrupa Birliği Anayasası'yla ilgili müzakerelerin yapılacağı hükümetlerarası konferansın açılış oturumuna ev sahipliği yaptı.

Bu dönemde ABD'nin Irak müdahalesine verdiği destekle de öne çıkan İtalya'nın hâlâ İngiltere'nin idaresi altındaki Güneydoğu Irak'ta istikrar ve yeniden inşa çalışmalarında görevli 2.800 askeri bulunmaktadır. Diğer taraftan, İtalya, Avrupa Anayasası'yla ilgili tartışmalar sırasında da, anayasada simgesel olarak Hıristiyanlığa atıfta bulunulması konusunda Çek Cumhuriyeti, Litvanya, Polonya, Portekiz ve Malta ile birlikte bu öneriye verdiği destekle gündeme geldi. Bununla birlikte Başbakan Berlusconi, Türkiye'nin AB üyeliği müzakerelerinin başlatılması için en aktif desteği veren üye ülke lideri arasında yer aldı. ■

İzlanda

İzlanda, Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) ve AB ile yakın ilişki içinde olmasını sağlayan Avrupa Ekonomik Alanı'na (AEA) üyedir. AB'ye katılım İzlanda siyasi çevrelerinde tartışılmaktaysa da, AB'nin ortak balıkçılık politikasının ülke-

nin kâr oranı yüksek balıkçılık sanayii üzerindeki olası etkilerine ilişkin yaygın kaygılar, tam üyelik için başvuruda bulunma ihtimalini azaltmaktadır. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Ekonomik Alanı; Avrupa Serbest Ticaret Birliği

İzoglükoz Davası

İzoglükoz davası, Avrupa Adalet Divanı'nın (AAD) 1980'de danışma usulünün kullanılışı hakkında ele aldığı, mihenk taşı niteliğinde bir davadır. Danışma usulünde, Bakanlar Konseyi tek karar alıcı konumunda olsa da, Avrupa Parlamentosu'na (AP) danışmak zorundadır. İzoglükoz davasında AAD, konseyin danışma usulü altında AP'ye danışmadan aldığı kararları geçersiz sayarak, AP'nin danışma usulündeki yetkilerini artırmış ve AP'nin AT içindeki konumunu güçlendirmiştir. ■

Bkz. ayrıca Karar Alma Usulleri; Avrupa Parlamentosu

Japonya

AB-Japonya ilişkilerinde aradan geçen yıllarda en fazla öne çıkan konu, Japonya'nın AB karşısındaki ticaret fazlasıdır. Bu fazlanın AB içinde yarattığı korumacı baskılar, bazı alanlarda gönüllü ihracat kısıtlamalarının müzakere edilmesinin yanı sıra, AT pazarına giren bazı Japon mallarına antidamping vergileri uygulanmasına da yol açtı. Avrupa tarafı aynı zamanda, ilk başlarda tarifelerin indirilmesi ve kota uygulamalarının bırakılması, daha sonraları da ticaretin önündeki çeşitli tarife dışı engellerin kaldırılması yoluyla Japon korumacılığının azaltılmasını sağlamaya çalıştı. Ortak ticaret politikasının oluşturulmasından uzun bir süre sonra bile, Avrupa tarafı bazı Japon ürünlerine ulusal kotalar uygulamaya devam etti. Roma Antlaşması'nın 115. maddesi altında uygulanmasına izin verilen bu ulusal kotaların büyük bölümü, AT içindeki sınır denetimlerinin kaldırılmasını gerektiren tek pazarın kuruluşuyla bağlantılı olarak aşamalı bir şekilde kaldırıldı. Önemli bir alan olan otomobillerdeki ulusal kotalar ve gönüllü ihracat kısıtlamalarının yerini, topluluğun Japon otomobillerine getirdiği, 1999'da sona eren kısıtlamalar aldı.

Ticaret ve Finans

Avrupa Komisyonu ve Japonya arasında doğrudan görüşmeler, 1961'de Dış İlişkiler Komiseri Jean Rey'in Tokyo'ya yaptığı ziyaretle başladı. Komisyon, ulusal ticaret politikalarının yerini Roma Antlaşması'nda tarif edilen bir ortak AT politikasının almasını istemekteydi. Ancak, ulusal çıkarların farklılaştığı bazı hassas ürünler ve güvenlik şartlarına ilişkin olarak ne yapılacağı sorunu, AT açısından bu hedefe ulaşmayı zorlaştırmaktaydı.

Bakanlar Konseyi komisyona Japonya ile müzakereler yürütme yetkisini ancak Temmuz 1970'te tanıdı ve 1970 ile 1971 yıllarında iki turlu müzakereler yapıldı. Japonya, komisyonun gelecekteki ticaret anlaşmasının güvenliğe ilişkin bazı hükümler içermesine yönelik çabalarını, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması'nın (GATT) IXX. maddesinin güvenlik açısından yeterli olduğunu iddia ederek reddetti. Sonuç olarak, müzakereler bir sonuca ulaşamadan askıya alındı (Hanabusa, 1979, s. 6).

Bu süre zarfında AT üyesi devletlerle Japonya arasındaki ticaret çarpıcı bir artış göstermişti. AT üyesi 9 ülkeden Japonya'ya yapılan ve 1958'de 198 milyon dolar olan ihracat 1968'de 899 milyon dolara yükselmiş, aynı dönemde ithalat da 241 milyon dolardan 987 milyon dolara çıkmıştı. Ancak bununla birlikte, 1968'de Japonya'dan yapılan ithalat ve bu ülkeye yapılan ihracat, AT'nin toplam ithalat ve ihracatının sadece yüzde ikisini oluşturmaktaydı (Ishikawa, 1990, s. 15-16).

ABD Başkanı Richard Nixon tarafından 1971 Ağustos'unda açıklanan yeni ekonomi politikası, AT ile Japonya arasındaki ilişkilerde gerilimler yarattı. ABD var olan sabit döviz kuru sistemini terk etmekte ve Japonya'ya, ABD'ye yaptığı ihracatta kısıtlamalara gitmesi yönünde baskı yapmaktaydı. Japonya buna tepki olarak ihracatını çeşitlendirme ve Batı Avrupa'da yeni pazarlar yaratma yoluna gitti. Buna bağlı olarak, Japonya'nın Avrupa'ya yaptığı ihracat, 1972'de yüzde 43,8 ve 1973'te yüzde 33,5 oranında arttı (Hanabusa, 1979, s. 6-7).

Japonya dışişleri bakanı 1973 Mayıs'ında Brüksel'e giderek komisyonu ziyaret etti. Burada "ortak çıkarları ilgilendiren önemli konularda, hem bakanlar hem de uzmanlar düzeyinde düzenli olarak danışma toplantıları yapılması" kararlaştırıldı. O tarihten itibaren iki taraf arasında düzenli olarak resmi istişare görüşmeleri yapılmaktadır. 1975 Ekim'inde Tokya'da bir AT temsilciliği (büyükelçiliği) resmen açılırken, bir sonraki yıl da Japonya Brüksel'de bir temsilcilik açtı (Hanabusa, 1979, s. 7).

Ancak bu resmi iletişim kanallarının kurulması, giderek büyüyen ticari sorunlara tek başına çözüm getiremedi. 1975 sonrasında Japonya AT'ye, AT'nin Japonya'ya yaptığının iki katı ihracat yapmaya başladı. Bunun sonucu olarak, Avrupa'da özellikle gönüllü ihracat kısıtlaması düzenlemeleri vasıtasıyla korumacılığa yönelik talepler artmaya başladı. Japonya'nın Avrupa'ya sattığı ürün yelpazesi –radyolar, teypler, televizyon tüpleri, çelik ve arabalar– gönüllü ihracat kısıtlamaları kapsamına girdi. Gemi inşaatı sektöründe, Japonya fiyatlarını artırmaya ve kapasitesini düşürmeye zorlandı (Wilkinson, 1990, s. 175).

Komisyon ayrıca, Avrupa'nın Japonya pazarına erişim imkânlarının geliştirilmesi yönünde de baskı yaptı. Tarifelerin indirilmesi piyasalara erişimi kolaylaştıracak yollardan biriydi (GATT'ın Kennedy ve Tokyo rauntlarında tarifelerde önemli ölçüde indirimler sağlanmıştı). Fakat komisyon artık sağlık ve güvenlik koşullarına ilişkin hükümet düzenlemeleriyle çevre standartları benzeri tarife dışı engellerin, Japonya pazarlarına erişimin önünde büyük bir engel teşkil ettiği kanısındaydı (Wilkinson, 1990, s. 175).

Petrol fiyatlarının 1979'da ikinci kez yükselmesi dünya ekonomisi üzerindeki baskıların yeniden ortaya çıkmasına yol açtı. Japonya ihracata dayalı kalkınma modeliyle durumu yine Avrupa'ya nazaran daha iyi idare etti. 1979 ile 1980 arasında 9 AT ülkesine yaptığı otomobil ihracatı, yüzde 29'luk bir sıçrama göstererek Japonya'nın AT pazarı içindeki payının yüzde 7,9'dan yüzde 11'e çıkmasını sağladı (Ishikawa, 1990, s. 24). Miktar ve gönüllü ihracat kısıtlamaları kaçınılmaz olarak otomobil ticaretinin de bir parçası haline

geldi. En kısıtlayıcı politikayı uygulayan ülke, Japonya'nın yıllık ithalatını iki bin otomobille sınırlayan İtalya'ydı. Bunu, araba ithalatını piyasanın yüzde 3'üyle gayrıresmi olarak sınırlayan Fransa izlemekteydi. İngiltere ve Almanya gibi daha liberal ülkeler bile piyasanın yüzde 10 ile 11'i civarında sınırlamalar getirdiler. Sadece ülke içinde otomobil üretimi olmayan Danimarka ve İrlanda, Japonya'nın otomobil ithalatına kısıtlama uygulamamaya devam ettiler (Ishikawa, 1990, s. 27). Benzer ticari sorunlar, televizyon setleriyle videolar dahil, diğer elektronik sektörü ürünlerinde de ortaya çıktı.

Ticaret açığı, 1982 hariç, 1980'lerin başlarında büyümeye devam etti. Japonya'nın AT'nin 10 ülkesine yaptığı 19,5 milyar dolarlık ihracat ve AT'den yaptığı 6,6 milyar dolarlık ithalat, yaklaşık 12,9 milyar dolarlık bir açığa neden olmaktaydı. 1985 itibarıyla ticaret açığı 14,6 milyar dolara yükseldi (Ishikawa, 1990, s. 31).

Bu koşullar altında konsey, 1985 Haziran'ında, komisyonu AT-Japonya ilişkileri hakkında tavsiyeler de içerecek geniş bir inceleme hazırlamaya davet etti. Bunu izleyen ekim ayında yayınlanan raporunda komisyon, Japonya karşısında giderek artan ticaret açığına ve Japonya'nın ihracatının belirli birtakım hassas sektörlerde yoğunlaşmasına dikkat çekti. Komisyon, Japon pazarının açılması, Japon mallarının ihracatının ılımlılaştırılması ve sanayi, bilim ve teknik alanlarında dengeli bir işbirliğinin geliştirilmesini içeren kapsamlı bir strateji tavsiye etti. Japonya pazarı açısından sorunun merkez noktasını tarife ve miktar kısıtlamalarından çok, "Japonya'nın dikey ve yatay olarak bütünleşmiş sanayi, ticari ve finansal gruplarının alışkanlıkları ve tavırları" gibi, daha az görünür engellerin oluşturduğu görülmekteydi (Komisyon, 1985, s. 4).

Japonya ekonomisi AT ekonomisine göre daha hızlı büyümekteydi ve Japonya'daki tasarruf oranları Avrupa'dakilere göre oldukça yüksekti. Komisyon, örneğin "konut inşaatı ve kamu yatırımları gibi eksikliklerin olduğu sektörlerde sermaye yaratılması" ile tasarruflar ve Japonya'ya yapılan yatırımlar arasında daha iyi bir denge sağlanmasını önerdi. Japonya'nın ödemeler dengesi fazlasına yönelik olarak komisyon "yenin her zaman için zayıf bir para birimi" olduğuna dikkat çekti. Yen, AT para birimleri karşısında değer kazanmış olmasına rağmen, "reel döviz kuru oranlarının, Japon ekonomisinin genel rekabet edebilirliliğini değerlendirmek için geçerli bir ölçü olup olmadığı net değildi" (Komisyon, 1985, s. 7-8).

Komisyonun saptamalarına göre ticaretin önündeki en fazla engelin tarım sektöründe olması, Japonya pazarının kendine özgü problemlerinden biriydi. Ancak kamu satın alımlarıyla standartlar, testler ve sertifikasyon usulleri de sorunlara neden olmaktaydı. Aynı durum hizmet sektörü için de geçerliydi: Yabancı bankalar ve sigorta şirketleri Japonya'da faaliyet göstermekte büyük güçlükler yaşamaktaydılar ve "özellikle yabancı hukukçuların, Japonya'da danışmanlık hizmeti vermelerinin mümkün olmadığı" görülmekteydi. Son olarak, patentler ve ticari markalar çok yavaş bir şekilde tanınmakta ve "başta lüks ürünler olmak üzere, Avrupa mal-

larının taklitlerinin üretimi yaygın bir sorun olmaya" devam etmekteydi (Komisyon, 1985, s. 18-19).

Avrupa'nın parasal ve mali işbirliğine yönelik çağrıları Amerika'da da yankı yaptı. En sonunda, 1985'te, New York Plaza Otel'de yapılan G5 (ABD, Japonya, Almanya, İngiltere ve Fransa) toplantısında, bu dengesizliklerin yenin dolar karşısındaki değerinin yükseltilmesiyle azaltılması yönünde ortak çaba gösterilmesi kararlaştırıldı. Bir sene içinde yen dolar karşısında yüzde 29 değer kazandı; 1988'de yenin dolar karşısındaki değeri neredeyse 1985'tekinin iki katına çıkmıştı. Avrupa para birimleri de aynı sırada dolar karşısında değer kazanmış olduklarından, yen-Avrupa para birimleri arasındaki paritelerdeki değişim daha azdı (Wilkinson, 1990, s. 264).

AT 1979'da, üye olmayan ülkelere karşı "dampingli veya teşvikli ihracata karşı koruma" mevzuatını uygulamaya soktu ve 1984'te yeni bir yönetmelik yürürlüğe girdi. 1980'lerde antidamping, uluslararası taahhütler nedeniyle uygulanmaları güçleşen diğer korumacı tedbirleri ikame etmeye başladığından, buna karşı düzenlemelerin sayısı da giderek arttı. 1995'te Japonya'ya karşı uygulanan antidamping tedbirleri arasında kasetler, bilyalı rulmanlar, elektrolit kapasitörleri, elektronik teraziler, ferroboron, mavnalar, halojen lambalar, mikrodiskler, fotokopi makineleri, televizyon kamera sistemleri ve termal kâğıt bulunmaktaydı (Komisyon, 1995b).

1980'lerde üçüncü ülkeler açısından en önemli sorun, AT'nin tek pazarın açık, liberal bir rejim mi olacağı, yoksa bir Avrupa kalesine mi dönüşeceği konusuydu. Bu türden endişelere karşı duyarlı olan komisyon 1988 sonbaharında tek pazarlı Avrupa'nın "dünya çapında bir ortak" olacağını ifade etti ve Avrupa Konseyi bunu izleyen aralık ayında Rodos'ta yaptığı toplantıda bu taahhüdü tekrar teyit etti (Laursen, 1991). Topluluk bu sözünü tutabilecek miydi? Tek pazar programının başlangıcında, üye ülkelerin Japonya'yı etkileyen 131 kota uygulaması bu sözün tutulup tutulmaması açısından bir testti. Miktar kısıtlamalarını uygulamaya özellikle AT'nin güneydeki üye devletleri devam etmekteydi: İspanya'nın 41, İtalya'nın 37, Portekiz'in 23 ve Fransa'nın 17 miktar kısıtlaması mevcuttu. Ortak bir serbest piyasa cephesinin, bu tür ulusal kotaların uygulamada kalmasını imkânsız hale getirdiği aşikârdı.

Sonunda AT, 1992 sonu itibarıyla ulusal kotaların kaldırılmasını başardı. Ancak Japonya'nın otomotiv sektörü ihracatına topluluk çapında uygulanan sınırlamalara ilişkin müzakereler yapılması gerekti. 1991 Temmuz'unda, Japonya'dan yaptıkları otomotiv ithalatını senelik 1,2-1,3 milyon adetle sınırlayan, İngiltere, Fransa, İtalya, İspanya ve Portekiz'in var olan kotalarına kıyasla daha cömert alt sınırlar içeren bir centilmenlik anlaşmasına ulaşıldı. Japonya'nın Avrupa'daki fabrikalarının bu yedi senelik dönem içinde üretimlerini senelik olarak 1,2 milyon adete çıkarmalarına izin verildi. Bu otomobiller AT içi üretim kapsamında sayılacaktı (Sato, 1992, s. 370-371).

Bu süre zarfında Japonya ve AB arasındaki ticareti daha dengeli hale

getirmeye yönelik çabalarda çok sınırlı başarılar elde edilebildi. Japonya'nın ticaret fazlası 1989 ve 1990'da düşüş gösterse de, 1991 yılında 22 milyar eküye ulaşarak yüzde 52'lik bir sıçrama kaydetti. Komisyon bu soruna ilişkin incelemesini 1992'de konseye sundu. Komisyon artık, önceki raporundan belirgin biçimde farklı olarak, "ikili ticarette, var olan eğilimlerin tersine dönmesinin ve geleceğe ilişkin tahminlerin, topluluk ve Japonya arasındaki ciddi dengesizliklerin azaltılması olanağı konusundaki endişeleri haklı kıldığını" kabul ediyordu. Komisyon, Japonya'nın 1986 ve 1987'de ekonomiyi hareketlendirmek üzere uygulamaya soktuğu, 1988 ve 1989'da iç talep artışına ve hızlı büyümeye neden olarak ithalatın hızla artmasına yol açan tedbirlerine değinmekteydi. 1986 ile 1990 yılları arasında Japonya'nın cari işlemler fazlası yüzde 60 düşerek, 35,7 milyar dolara geriledi. Ancak 1989'un sonlarından itibaren Japon yetkililer enflasyonu, özellikle de gayrimenkul fiyatlarını kontrol altına almak amacıyla sıkı para politikası uygulamaya başladılar. Bunun neden olduğu büyüme oranındaki düşüş, ekonominin patlamasına yol açtı. 1991'de Japonya'nın cari işlemler fazlası iki kat artarak 72,6 milyar dolara yükseldi.

Komisyon "topluluğun karşı karşıya kaldığı zorluğun, çoktaraflı ekonomik sistem içinde yer almaya devam ederken, aynı zamanda teknik ve endüstriyel gücünü korumak olduğunu" kabul etmekteydi. Japonya açısından bazıları hâlâ varlıklarını korusa da, resmi engellerin ortadan kaldırılması yolunda önemli bir yol alınmıştı. Komisyon "artık en fazla önem taşıyan engellerin yapısal nitelikte olduğu" sonucuna varmaktaydı. Japonya pazarının açılması, uygun makro ekonomik ve döviz kuru politikalarının, antitröst yasalarının Japonya'da ciddi şekilde uygulanmasını ve endüstriyel işbirliğiyle ticaretin teşvik edilmesini içeren "güçlü bir manevra" gerektirmekteydi (Komisyon, 1992).

1995 Mart'ında konseye, AB-Japonya ilişkileri hakkında, bazı açılardan daha önceki bildirgelere nazaran daha iyimser olan yeni bir rapor gönderen komisyon, "artık sonuçları görülmeye başlanan ... yeni ve daha hedefe yönelik bir yaklaşıma" ulaşıldığını iddia etmekteydi (Komisyon, 1995a). AB'nin yaklaşımı, daha saldırgan nitelikteki ABD yaklaşımıyla kıyaslandığında, komisyon "dünya ticaretinin istikrarını bozan tek taraflı ticari müeyyidelere" olan muhalefetini açıkça ortaya koymaktaydı.

Komisyon 1992'de uygulamaya sokulan ticari değerlendirme mekanizmasını (TDM) ve 1994'te başlayan düzenlemelerin kaldırılmasına yönelik diyaloğu memnuniyetle karşıladı. Bu yöntemlerin, hâlâ varlığını sürdüren piyasa erişimiyle ilgili bazı sorunların çözümünde işe yarar olduğu görüldü. Komisyonun önerdiği sıtratejiler, rekabet politikası hakkındaki görüşmeler yoluyla Japonya pazarının daha rekabetçi hale gelmesi için baskı yapılması, endüstriyel işbirliğinin geliştirilmesi, Japonya'daki dış yatırım ortamının iyileştirilmesi ve Avrupa'nın hizmet ihracatının artırılmasıydı. Son olarak, taraflar, "uygun olan yerlerde Dünya Ticaret Örgütü'nden (DTÖ) istifade etmeliydiler".

Yatırımlar

1960'ların ilk yıllarında Avrupa'ya yapılan Japon yatırımlarının miktarı sadece 3 milyon dolardı ve bu Japonya'nın toplam doğrudan yatırımlarının yüzde 1,1'ine karşılık gelmekteydi. Bu miktar 1968'de 56 milyon dolara çıkmış (toplam yatırımların yüzde 4'ü), 1980'de ise 3,9 milyar dolara ulaşmıştı (yüzde 12,2) (Sekiguchi, 1982, s. 167).

Avrupa'ya yönelik ilk Japon yatırımları özellikle ticari faaliyetleri desteklemek amacıyla yapılmıştı ve dağıtım ile servis merkezlerinin kurulmasına yönelikti. Ayrıca Japon bankaları ve sigorta şirketleri de Avrupa'da temsilcilikler açtılar. Bunu, kısa bir süre sonra, havayolu şirketlerinden turizm acentelerinin kurulmasına kadar çeşitli turizm sektörü yatırımları izledi. İmalat üzerinde yoğunlaşan ikinci Japon yatırımları dönemi 1970'lerin başında başladı. Bu tür yatırımları etkileyen faktörler arasında, yenin değer kazanması, Japonya'daki ücret artışları ile çeşitli Avrupa ülkelerindeki yatırımları cazip kılan koşullar bulunmaktaydı. Ticari sürtüşmeler arttıkça, Avrupa'nın korumacılığına ilişkin endişeler de önemli bir faktör halini almaya başladı. Örneğin Avrupa'ya yapılan otomotiv sektörü yatırımlarını teşvik eden en önemli unsur, birçok AT üyesi devletin Japon otomobillerine getirdikleri değişik kısıtlamalardı (Sekiguchi, 1982, s. 167-173).

Bunun sonucunda, Japonya'nın AT'ye yönelik yatırımları 1980'lerin ikinci yarısında büyük bir artış gösterdi. 1951-1989 dönemi arasındaki Japon yatırımları kümülatif olarak yaklaşık 186,4 milyar dolara ulaştı. ABD'ye yapılan 75,1 milyar dolarlık yatırıma karşın, bu miktarın 30,2 milyar dolarlık bölümü Batı Avrupa'ya gitti (Micossi ve Viesti, 1991, s. 202-203). Japonya'nın AT içindeki yatırımlarının üye ülkeler arasındaki dağılımı eşit değildi; en büyük payı alan İngiltere'yi (yaklaşık üçte bir), Hollanda ve Lüksemburg izlemekteydi. 1990'ların başından itibaren Japonya'da yaşanan ekonomik durgunluk, Avrupa'ya yönelik Japon yatırımlarında göreli bir düşüşe neden oldu.

Bunun aksine, Avrupa'nın Japonya'ya yaptığı yatırımlar asgari bir düzeyde kaldı. Aslında genelde Japonya'ya yapılan dış yatırımların düzeyi oldukça düşüktür. 1993 yılı itibarıyla Japonların yabancı ülkelere yaptıkları yatırımların miktarının, yabancıların Japonya'da yaptıkları yatırımların on yedi katını aşmış olması çarpıcıdır (Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, 1995, s. 196).

Resmi Diyalog ve İşbirliği

18 Temmuz 1991'de Lahey'de yapılan AT-Japonya zirve toplantısında, Avrupa Topluluğu ve Üye Ülkeleri ile Japonya Arasındaki İlişkiler Hakkında Ortak Deklarasyon imzalandı. Bir önceki yıl AT-ABD ilişkileri hakkında imzalanan benzer bir deklarasyonu takip eden bu deklarasyonda, tüm taraflar "piyasa ilkelerine, serbest ticaretin teşvik edilmesine ve refah düzeyi yüksek ve makul bir dünya ekonomisinin geliştirilmesine olan bağlılıklarını" teyit ederek, diyalog ve işbirliğine yönelik genel ilkeler ve amaçların yanı sıra bu tür diyalog ve istişarelerin çerçevesi hakkında da karara vardılar. Taraflar bu işbirliğini "ilişki içinde oldukları tüm alanlarda adil ve uyumlu bir şekilde" güçlendireceklerdi

(Komisyon, 1991). Bazı AT üye devletleri "sağlanan yararlarda denge" koşulunun da eklenmesini istemekteydiler. En sonunda üzerinde anlaşma sağlanan terimler "eşit erişim" ile "karşılaştırılabilir fırsatlar" oldu. Çeşitli düzeylerde yapılan düzenli toplantıları içeren halihazırdaki işbirliği mekanizması, bu diyalog ve işbirliğinin çerçevesini oluşturmaktaydı. Japonya ve AB, 1991 deklarasyonunun koşulları uyarınca, artık Japonya başbakanı, konsey başkanı ve komisyon başkanı düzeyinde senelik zirveler gerçekleştirmektedirler.

Sonuç

AB-Japonya ilişkilerindeki güçlüklerin temel nedeni, Japonya'nın AB karşısındaki büyük ticaret fazlası oldu. Japonya'nın Avrupa karşısındaki rekabet edebilirliği, ilk başlarda Japonya'nın emek yoğun sanayilerdeki rekabet edebilirliğini artıran, ülkedeki düşük ücret seviyesinden kaynaklanmaktaydı. Ücretler arttıkça Japonya sermaye yoğun sanayiler ve daha sonra da bilgi yoğun sanayilerde avantajlı hale geldi. İhracata yönelik başarılı büyüme stratejisi bir alandan diğerine taşınarak devam ettirildi. Japonya'nın rekabet edebilirliği artık ürün kalitesine ve güvenilirliğine dayanmaktadır; ancak son zamanlarda bu durum bir parça olsun değişmiştir. Japonya'nın AB karşısındaki ticaret fazlası 1993'te yüzde 6,57, 1994'te yüzde 17,75 düşüş göstermiş, fakat 18,48 milyar ekü ile yine de yüksek seviyesini korumuştur. Her iki taraf da ticaretin önündeki engelleri azaltmaya çalışmışlardır, ancak korumacı politikaların ve uygulamaların kalıntıları hâlâ varlıklarını sürdürmektedir. ■

Finn Laursen

Japonya/Kaynakça

Komisyon. 1985. *Commission Communication to the Council: Analysis of the Relations Between the Community and Japan.* COM (85) 574 final. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

— 1991. *Bulletin of the EC, 7/8-1991.* Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

— 1992. *A Consistent and Global Approach: A Review of the Community's Relations with Japan.* Communication from the Commission to the Council. COM(92) 219 final. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

— 1995a. *Europe and Japan: The Next Steps.* Communication from the Commission to the Council COM(95) 73 final. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

— 1995b. *Thirteenth Annual Report from the Commission to the European Parliament on the Community's Anti-Dumping and Anti-Subsidy Activities (1994).* COM(95) 309 final. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

Hanabusa, Masamichi. 1979. *Trade Problems Between Japan and Western Europe.* Londra: Royal Institute of International Affairs.

Ishikawa, Kenjiro. 1990. *Japan and the Challenge of Europe 1992.* Londra: Royal Institute of International Affairs.

Laursen, Finn, ed. 1991. *Europe 1992: World Partner? The Internal Market and the World Political Economy.* Maastricht: European Institute of Public Administration.

Micossi, Stefano ve Gianfranco Viesti. 1991. "Japanese Direct Manufacturing Investment in Europe". L. Alan Winters ve Ant-

hony J. Venables, ed., *European Integration: Trade and Industry*, s. 200-233. Cambridge: Cambridge University Press.

Ministry of International Trade and Industry. 1991. *White Paper on International Trade, Japan 1994*. Tokyo: McGraw-Hill.

Sato, Hideo, 1992. "Implications of German Unification for Japan". Paul B. Stares, ed., *The New Germany and the New Europe*, s. 365-386. Washington, DC: Brookings Institution.

Sekiguchi, Sueo. 1982. "Japanese Direct Investment in Europe". Loukas Tsoukalis ve Maureen White, ed., *Japan and Western Europe: Conflict and Cooperation*, s. 166-183. Londra: Pinter.

Tanaka, Toshiro. 1995. "EPC in World Society: The Picture from Japan". *Hogaku-Kenkyo* 68 (Şubat), s. 428-448.

Wilkinson, Endymion. 1990. *Japan Versus the West: Image and Reality*. Londra: Penguin.

Japonya/Güncelleme

Avrupa Komisyonu'nun 1995 Mart'ında Bakanlar Konseyi'ne sunduğu tebliğ uyarınca, konsey 1995 yılının Mayıs ayında komisyonun Japonya ile ilişkiler için önerdiği uzun dönemli yaklaşımı kabul etti. Bu yaklaşım daha sonra komisyonun 21 Nisan 1999'da sunduğu, yeni milenyumda Avrupa ile Japonya arasındaki ilişkiler konusunda yapılacak yeni girişimleri ele alan tebliğiyle desteklendir. 1999'da Bonn'da yapılan Avrupa Konseyi zirve toplantısında, AB ve Japonya arasındaki ilişkilerin yeni milenyumda, Asya, Avrupa ve küresel ölçekte barış, istikrar ve refahın desteklenmesini hedefleyen faaliyetlerle derinleştirilmesi fikri kabul gördü. 2000 yılında Tokyo'da yapılan Japonya-AB zirvesinde, daha kapsamlı ve eylem temelli bir ortaklığı öngören yeni bir ortaklık dönemi (2001-2011) başlatıldı.

Diğer yandan ikili siyasi ilişkilerde de ilerlemeler kaydedildi. Japonya, AB'nin Bosna ve Kosova'da yürüttüğü yeniden yapılanma faaliyetlerine cömert mali yardımlarda bulundu, AB Kore yarımadasına yönelik KEDO projesine katılarak Kuzey Kore'ye insani yardım sağladı. 2001 Aralık'ında Brüksel'de yapılan Japonya-AB zirvesinde, dört temel hedefi –barış ve güvenliğin desteklenmesi, ekonomik ve ticari ortaklığın güçlendirilmesi, küresel ve toplumsal sorunlara çözüm bulunması ve toplumların ve kültürlerin birbirlerine yaklaştırılması– içeren bir eylem planı kabul edildi.

Bununla birlikte, Japonya ve AB arasındaki ticari ilişkilerin ve ticari anlaşmazlıkların odaklandığı konularda da bir değişim yaşandı. Daha önceleri ticari düzenlemelere ilişkin anlaşmazlıklar gündemin ilk sıralarını alırken, bugün artık ön plana çıkan konular Japonya'daki piyasa müdahalelerinin kaldırılması ve yapısal reformlardır. Japonya ve AB arasında, 1994'ten bu yana, tarafların piyasa müdahalelerinin kaldırılmasını istedikleri alanlar hakkındaki taleplerini birbirlerine iletmelerine olanak veren düzenleyici reformlar diyaloğu toplantıları yapılmaktadır. Küresel ekonomide yaşanan değişimler doğrultusunda, Japonya ve AB arasındaki işbirliği kapsamına giren sektörlerin sayısında da bir artış olmuştur. Bilişim teknolojisi ve elektronik ticaret bu kapsama alınan son sektörlerdir. Japonya ile AB arasında nükleer güvenlik konusundaki müzakereler de ta-

mamlanmıştır. 1999 yılının Kasım ayı itibarıyla başlatılan yeni bir faaliyet de AB-Japonya arasındaki tüketici diyaloğudur. Avrupa Komisyonu ayrıca Avrupa ve Japonya arasındaki özel sektör girişimlerine de aktif destek vermektedir.

2003 yılı itibarıyla Japonya'nın 25 üyeli AB'ye yaptığı ihracat 72 milyar avro, 25 üyeden yaptığı ithalat 41 milyar avro seviyesine ulaştı. 1995-1999 döneminde Japonya'nın AB'ye yaptığı ihracat yüzde 50 artarken, AB'nin Japonya'ya yaptığı ihracatta üçte bir oranına yakın bir artış sağlandı. Japonya ve AB, DTÖ kapsamındaki anlaşmalara ek olarak, 1 Ocak 2002'de yürürlüğe giren bir karşılıklı tanıma anlaşması da imzaladılar. Bu anlaşma, bir tarafın dört ürün için yaptığı standartlar ve uygunluk değerlendirmesinin, diğer tarafça da tanınmasına imkân vererek piyasalara erişimi kolaylaştırmaktadır. Rekabeti engelleyici icraatlara karşı bir eylem planı sonuçlandırılmak üzeredir; böylece büyük çaplı şirket birleşmeleri ve şirket satın alımları konusundaki ikili işbirliği güçlendirilmiş olacaktır. Doğrudan dış yatırımlarda da önemli bir artış sağlanarak, 1995-1999 döneminde AB'nin Japonya'ya yaptığı doğrudan dış yatırımlar doruk noktasına ulaştı ve iki taraf arasında bu konuda bir denge kuruldu. ■

JAPONYA/GÜNCELLEME/KAYNAKÇASI

Komisyon. 1995. Communication, Europe and Japan: "The Next Steps". COM(95)73 Final. Brüksel.

AB-Japonya Zirvesi. 2001. "Shaping Our Common Future". An Action Plan for EU-Japan Cooperation. Brüksel (http://jpn.cec.eu.int/ data/current/actionplan-e.pdf)

Jenkins, Roy (1920-)

Roy Jenkins, 1977'de komisyon başkanı olmadan önce, İngiltere'de İşçi Partili tanınmış bir siyasetçiydi. İngiltere'nin, muhafazakârların iktidarda olduğu 1970-1971 yıllarındaki katılım müzakereleri sırasında, Jenkins oldukça bölünmüş durumdaki İşçi Partisi'nin AT yanlısı fraksiyonu içerisindeydi. İşçi Partisi lideri Harold Wilson'ın konu hakkında ulusal referandum yapılmasını desteklemesi, Jenkins'i partinin ön saflarındaki görevlerinden istifa etmeye itti. İngiltere'nin üyelik koşulları hakkındaki müzakereleri takiben yapılan 5 Haziran 1975 referandumu öncesinde, Jenkins "İngiltere Avrupa'da" kampanyasına başkanlık yaptı.

François-Xavier Ortoli'nin komisyon başkanlığı görev süresinin bitmeye yaklaştığı 1976'da, üye devletler yeni komisyon başkanı adayını, en önemli yeni üye olan İngiltere'nin belirlemesi üzerinde anlaştılar. İşçi hükümeti, AT'ye olan sarsılmaz inancı nedeniyle, kısmen de İngiltere'den uzaklaştırılmasını amaçlayarak, bu iş için Jenkins'i aday gösterdi. Kariyeri boyunca İngiltere'nin içişleriyle ilgilenen ve dış politika konusunda çok fazla bilgi sahibi olmayan Jenkins, Brüksel için bir yabancıydı. Büyük ölçüde sönük bir imajı olan Ortoli'nin yerine geçmesi nedeniyle, Jenkins'in Brüksel'e gelişi abartılı beklentilere yol açtı; ancak, kendi deyişiyle görevdeki ilk yılı bir felaketti. Kısa süre sonra, Jenkins'in de Walter Hallstein'dan sonraki diğer komisyon başkanları gibi, vasat bir komisyon başkanı olacağı izlenimi oluştu.

Ancak –ikisi Jenkins Brüksel'e varmadan önce başlamış olmakla birlikte– yaşanan üç gelişme Jenkins'in bir başkan olarak diğerlerinden ayrılmasını sağladı. Bunlardan ilki 1 Ocak 1981'de gerçekleşen Yunanistan'ın AT üyeliği, diğeri, 1979 Haziran'ında yapılan ilk Avrupa Parlamentosu (AP) doğrudan seçimleriydi. Üçüncü gelişme, bu iki olaydan farklı olarak, Jenkins'in komisyon başkanı olarak özelliklerini gösterdi ve büyük ölçüde onun sayesinde topluluğun yeniden işlerlik kazanmasına yardımcı oldu. Bu, döviz kurlarının çılgınca dalgalandığı bir dünyada, görece istikrarlı bir döviz kuru bölgesi kurmayı amaçlayan Avrupa Para Sistemi (APS) girişimiydi. 1979 Mart'ında faaliyete geçen APS, Jenkins'in başta tasavvur ettiğinden oldukça farklıydı. Yine de, 1970'lerin sonunda parasal politikalarla ilgili olarak şu veya bu şekilde bir adım atılmasında asıl pay sahibi olan kişi Jenkins'tir. APS olmaksızın, 1980'lerin ortalarında gerçekleşen tek pazar ve yeniden gündeme gelen Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB) ya hiç gerçekleşmez veya kesinlikle daha zayıf temeller üzerine inşa edilmiş olurdu. ■

Bkz. ayrıca Komisyon; Avrupa Para Sistemi; Birleşik Krallık

JHA *Bkz. Adalet ve İçişleri*

JOULE

AB'nin araştırma ve teknoloji geliştirme politikası altındaki JOULE programı, sadece güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi ve biyokütle enerjisi gibi nükleer olmayan ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı hakkındaki araştırmaları desteklemektedir. Kardeş program THERMIE ise bu türden araştırmaların uygulanmasına destek vermektedir. JOULE, enerji kaynaklarının rasyonel kullanımı, yenilenebilir enerji kaynakları, fosil yakıtlar ve enerji teknolojisinin yaygınlaştırılması alanlarına yoğunlaşmıştır. JOULE programı kapsamındaki faaliyetler, 1999'dan itibaren Avrupa Akıllı Enerji Programı kapsamına alınmıştır. ■

K4 Komitesi

İsmini Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) üçüncü sütunu (adalet ve içişleri) altındaki ilgili maddeden alan K4 komitesi, adalet ve içişleri bakanlarının terörizm, uyuşturucu ticareti ve göçmen politikalarıyla ilgili çalışmalarının eşgüdümünü sağlamaktadır. Komite, bu konular AB kapsamı içine alınmadan önce bu alanda çalışan koordinatörler grubunun yerini aldı. ABA altında ayrıca K4 komitesinin çalışmaları için resmi sorumluluk, Daimi Temsilciler Komitesi'ne (COREPER) verildi. Bu girişimle komitenin alt çalışma gruplarının bazılarının birleştirilmesi K4 komitesinde hoşnutsuzluk yarattı. COREPER ve K4 koordinatörleri arasında sağlanan uzlaşmayla, normal koşullar altında K4 komitesinin tavsiyelerinin geçerli olacağı şartı altında, son söz hakkı COREPER'e verildi.

K4 komitesi, Amsterdam Antlaşması'yla ABA'nın madde numaralarında yapılan değişiklik sonrasında koordinasyon komitesi olarak anılmaya başlandı. ■

Bkz. ayrıca Adalet ve İçişleri

Kabine

Komiserlerin özel ofisleri olan kabineler, komiserlerin diğer komiserlerle, sorum-

lulukları altındaki genel müdürlük veya genel müdürlüklerle, anavatanlarındaki çıkar grupları ve medya ile karşılıklı çalışmalarının eşgüdümünü sağlar. Kabinelerin büyüklüğü farklılık göstermekle birlikte, çoğu, komiserlerin anavatanlarından "siyasi olarak atanmış", bazıları kabinedeki görevinden sonra ülkesine dönen, diğerleri ise komisyon bürokrasisinde daimi bir göreve "atlamaya" çalışan, ortalama yedi veya sekiz kişiden oluşur. Genelde kabineler ve özellikle kabine şefleri (müdürler), komisyondaki diğer birimler ve üst düzey yetkililerle ilişkilerine zarar verecek kadar nüfuz sahibidirler. ■

Bkz. ayrıca Komisyon

KAİK *Bkz. Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi*

KALEIDOSCOPE

AB, yaratıcı projeler ve kültürel etkinlikler için (en az üç üye ülkenin katıldığı) çoktaraflı işbirliklerini teşvik etmek, yaratıcılığı ve performans sanatlarındaki becerileri artırmak amacıyla, AT'nin yıllar boyunca kültürel etkinliklere verdiği destek üzerine inşa ettiği KALEIDOSCOPE programını 1996 Mart'ında uygulamaya koydu. AB'nin katkılarının –toplam miktarın yüzde ellisine kadar– 50.000 ekü ile sınırlandırıldığı bu etkinliklerin büyük bölümü görece küçük ölçekli olmakla birlikte, Avrupa Topluluğu Gençlik Orkestrası, Avrupa kültür şehri ve Avrupa kültür ayı gibi zaten mevcut olan projeler dahil, geniş ölçekli bazı etkinliklere de finansman sağlandı. ■

Bkz. ayrıca Kültür Politikası

KALEIDOSCOPE/Güncelleme

1996'da üç yıllık dönem için uygulamaya giren ve daha sonra 1999'da bir yıl süreyle uzatılan KALEIDOSCOPE programına, bu süre zarfında 36.7 milyar ekülük fon sağlandı ve program 518 projeye mali destek verdi. KALEIDOSCOPE programı kapsamındaki faaliyetler, Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) 151. maddesi (eski 128. maddesi) uyarınca 1999'da, 7 yıllık bir dönem için uygulamaya sokulan Kültür 2000 programına dahil edildi. ■

Kalkınma Politikası

İnsani yardım alanında dünyanın en büyük donörü niteliğindeki AB, 1992'de, eski Yugoslav cumhuriyetleri, –Lomé Konvansiyonun bir parçası olarak– Afrika, Karayip ve Pasifik (AKP) ülkeleriyle Yakındoğu ve Ortadoğu'ya, Orta ve Doğu Avrupa'ya, Latin Amerika'ya, Akdeniz'e, Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) ve Uzakdoğu'ya acil insani yardım sağlamak amacıyla, Avrupa Topluluğu İnsani Yardım Ofisi'ni (ECHO) kurdu. Komisyon, aynı yıl AB ile üye ülkelerin yardım programları arasında daha iyi bir eşgüdüm sağlanması amacıyla, 2000 yılına kadarki dönemde geçerli olacak işbirliği ve yardımlaşma stratejilerini öneren Ufuk 2000 raporunu hazırladı. ■

Bkz. ayrıca Lomé Konvansiyonu

Kamu Sağlığı Politikası
Bkz. Sağlık Politikası

Kanada

Kanada-AB ilişkileri başlı başına bir kategori oluşturur. Ülkenin AB ticareti içindeki payı sabit ve küçüktür: 1989-1994 arasında yüzde 1,8 civarında seyretmiştir. Ticari perspektiften Kanada, Brüksel'de de

fazla ilgi uyandırmamaktadır. AB, Kanada'nın en büyük ikinci ticaret ortağı olmakla birlikte, ABD'nin Kanada ticaretindeki yüzde 70'i aşkın payı ile karşılaştırıldığında sahip olduğu oran sadece yüzde 8'dir. Somut rakamlarla karşılıklı ticaret hacmi toplam 20 milyar doların üzerinde, doğrudan yatırım düzeyleri ise nispeten daha yüksektir: Kanada'daki yatırımların yüzde yirmi ikisi AB'den gelmekte ve ülkenin dış yatırımlarının yüzde 19'u AB içine yapılmaktadır. Her iki yöndeki yatırımlarda da bu akışın büyük bölümüne İngiltere hâkimdir.

Kanada, AB'nin geleneksel dış ilişkiler yapısına tam olarak uymaz: Ne Afrika, Karayip ve Pasifik ülkelerindeki eski sömürgelerden biri, ne gelecekte üye veya ortak olacak bir ülke ve ne de ABD ya da Japonya gibi büyük bir ticari güçtür. Buna karşılık Kanada, 1976'da AT ile ticari, sınai ve bilimsel işbirliğini teşvik etmeyi amaçlayan geniş çaplı ekonomik işbirliği anlaşmasını (Ticari ve Ekonomik İşbirliği İçin Çerçeve Anlaşma) ilk imzalayan ileri sanayi ülkesidir. Kanada ve AB, büyükelçilikler, parlamento toplantıları, bir Ortak İşbirliği Komitesi (OİK), bakanlar düzeyinde toplantılar ve çeşitli çalışma gruplarıyla tamamlanan, gelişkin ve kurumsallaşmış bir istişare mekanizması kurmuşlardır. 1990 tarihli Kanada-AB Trans-Atlantik Deklarasyonu (TAD), konsey dönem başkanlığının devredilme tarihlerine uygun şekilde düzenli olarak gerçekleştirilen hükümet başkanları, komisyon başkanı ve dışişleri bakanları toplantılarını da bu mekanizmaya eklemiştir.

AB neden bu kadar küçük bir ekonomik ortakla bu kadar önemli siyasi ilişkiler kurmaktadır? Bu sorunun cevabının bir bölümü tarihte, bir bölümü ise konunun güvenlikle bağlantısında yatmaktadır; bunlarla eşit öneme sahip bir bölümü ise hem Kanada, hem de AB'nin ABD ile kurdukları ilişkidedir. İki taraf arasındaki tarihsel, demografik, demokratik ve kültürel bağlar derindir. Kanada'nın iki kurucu ulusunun da kökleri Avrupa'dadır ve İngiliz Uluslar Topluluğu ile La Francophine içindeki siyasi profillerini korumaktadırlar. Kanada'nın her iki dünya savaşındaki ve NATO'daki rolü, Soğuk Savaş süresince kendisine Avrupa güvenliği açısından bir siyasi itibar sağlamıştır. Eğer itibar uluslararası siyasette geçerli bir faktörse, Kanada en azından pek çok Avrupa ülkesinde nezdinde buna bir parça olsun sahiptir. Bu itibarın nasıl somutlaştığı ise başka bir konudur.

1940'larda Kanada'nın bağımlılığı Ingiltere'den ABD'ye kaydı. Kanada, Ingiliz Uluslar Topluluğu içindeki tercihli statüsünü kaybedecek olduğundan, İngiltere'nin AT'ye girmesine muhalefet ediyordu. 1971 gibi ileri bir tarihte bile, Kanada'nın İngiltere ile ticareti diğer altı AT ülkesiyle ticaretine denkti. Kanada boş yere, Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 2. maddesini kullanarak Atlantik Ittifakı'na siyasi ve iktisadi bir boyut eklemeye çalıştı. Ancak İngiltere'nin topluluğa girmesi ve Kanada'nın, Fransa Başbakanı Charles De Gaulle'ün 1967'de Quebec'in bağımsızlığı için verdiği işgüzar destek yüzünden Fransa ile ilişkilerini dondurmasıyla birlikte, ülke ABD eksenine doğru kaydı. Pierre Trudeau başbakanlığındaki bağımsız fikirli liberal yönetim, Amerika'nın Kanada ekonomisi ve aslında toplumu üzerindeki nü-

fuzundan endişe duymaktaydı. 1971'deki Nixon ekonomik şokları, bu endişeyi bir savunmasız kalmışlık hissine dönüştürdü. Kanada dış politika analistleri arasında "üçüncü seçenek" olarak bilinen, ülkenin 1970lerin başında AT ile ilişki kurmak yönündeki inatçı çabaları, bu gelişmelere karşı bir tepki olarak anlaşılmalıdır (Boardman, 1979).

Kanada, AT ile ABD nüfuzunu dengeleyecek bağlar kurma uğraşındaydı. Biraz da kandırmaca gibi, AT ülkelerine yem olarak bazı hammaddelere erişim imkânı önerdi. (Aslında o zamanlar kaynaklarına erişimi kolaylaştırmaya çok istekli eğildi.) Hatta, Almanya'daki giderek azalan asker sayısını, AT'ye bağlılığını göstermek amacıyla bir miktar artırdı. Nihayetinde komisyon, bu konuda çıkarları olduğunu –dış ilişkilerde daha fazla güç– gördü ve kendisine nazaran daha az istekli üye devletlere rağmen, 1976 Çerçeve Anlaşması'nı kabul ettirmeyi başardı (Pentland, s. 219).

Pek çok analist, üçüncü seçenekle arzu edilenlere tam olarak ulaşılamadığı konusunda hemfikirdir (Cooper, 1994). Eğer her iki ortağın da odaklandığı ilgi alanları farklıysa, ticari ilişkiler nasıl geliştirilebilir? Kanadalı bir tarihçi bu noktaya şöyle parmak basmaktadır: "Üçüncü seçenek çok anlaşılır, çok gerekli ve çok açık bir şekilde, siyasetin coğrafya üzerindeki zaferini güvence altına almak için yapılmış bir girişimdir." (Bothwell, 1977, s. 35). Günümüzde ise bunu "siyasetin ticaret üzerindeki zaferini güvence altına almak" şeklinde ifade edebiliriz.

1970'lerin sonu ile 1980'lerde Kanada'nın ABD'yle ticari faaliyetleri artarken, Kanada-AB ilişkileri ticarette yavaşça düşen yüzdelerle birlikte giderek azalma eğilimine girdi. Siyasi bir temel üzerine iktisadi bir yapıyı nasıl oturtacağını bilmeyen sadece Ottawa değildi; topluluğun da Kanada ile ilgili tutarlı bir politikası yoktu. Bu arada kürk, balıkçılık, şarap ile çam nematodlarında yaşanan çeşitli anlaşmazlıklar, bu ilişkiler için bir sınav oldu.

1980'lerin sonu ve 1990'ların başı, ilk başta beklenenden daha fazla değişikliğe sahne oldu. Kanada-AB Serbest Ticaret Anlaşması ve onu takip eden Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA), AB üyeleri açısından Kanada'yı yatırımlar için bir köprübaşı veya sıçrama tahtası haline getirdi (Brinkhorst, 1995, s. 15). "AT 1992" Kanada'nın ilgisini çekti ve Ottawa, Kanadalı işadamlarının tek pazardan yararlanmalarına yardımcı olmaya yönelik çabalarını tazeledi (Pitts, 1990). Kanada ve AB arasındaki ana mal ve hizmet ticareti yavaşça artmaktadır. Elbette Kanada-AB arasında 1995'te yaşanan balıkçılık savaşının da açıkça gösterdiği gibi, karşılıklı rahatsızlıklar devam etmektedir. Ayrıca, güvenlik ve savunma alanlarındaki ilişkiler tarihteki en zayıf noktasındadır; fakat Atlantik'in iki yanındaki taraflardan hiçbiri bundan çok fazla endişe duymamaktadır. Kanada, Avrupa dış politika ve güvenlik kimliğinin güçlenmesini teşvik etmektedir ve göç gibi uygun konularda AB ile işbirliği yolları aramaya isteklidir.

Kanada'nın reel politiğinin kökünde çoktaraflılık vardır; Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) kurulması ve BM ile ilgili tutarlı politikalarının nedeni, büyük güçleri ve blokları bir küresel kurallar sistemine

bağlamaktan büyük kazanç sağlamasıdır. AB ile ilişkiler bu çerçeve içinde kaldığı sürece ya da bir tür Atlantik serbest ticaret düzenlemesi yönünde ilerleme gösterse de, Kanada bu politikaları sürdürecektir; ancak Kanadalı işadamlarından siyasi bir gündem takip etmeleri beklenemez. Onların öncelik listesinde Avrupa, ABD ve diğer Amerika ülkelerinden sonra gelmekte ve Asya-Pasifik bölgesiyle rekabet etmektedir.

Bütün bunlar olurken, Kanada hükümetinin gündelik endişesi, yüksek güç siyasetindeki engebelere takılmamaktır. ABD-AB diyaloğu içinde Kanada'nın kolayca arka sıralara itilebileceği tecrübeyle sabittir. Çerçeve anlaşmayı ve Trans-Atlantik Deklarasyon'u elde etmek, inatçı bir diplomasi gerekmiştir. Kimse bunun, mevcut Kanada-ABD ilişkileri açısından bir denge unsuru olduğu sanrısına kapılmadığı sürece, Ottawa'nın, AB ile olan bağlarına, sadece ticaret rakamlarının istediğinden daha fazla siyasi enerji sarf etmesi gerektiği açıktır. Kanada'nın çıkarları bazen ABD, bazen Avrupa'nın tarafında olacak, ancak, hepsinin ötesinde Kanada iki ana ticaret ortağı arasındaki manevra alanını korumaya çalışacaktır.

Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında yapılan AB-Kanada zirvelerinin en önemli başlıklarını, dünyada barışın yeniden tesisi ve Irak Savaşı oluşturmuştur. Kanada ve AB ilişkilerinde son dönemde yaşanan en önemli gelişme, 18 Mart 2004 tarihinde gerçekleştirilen Ottawa zirvesinde kabul edilen ortaklık gündemidir. Ortaklık gündemi her iki tarafın da çıkarlarına uygun ve her iki tarafın birlikte hareket etmesi durumunda daha etkin sonuçlar alınmasına yol açacak konulardaki ortak eylemleri tanımlamaktadır. Taraflar, gündemin ortak dışişleri ve güvenlik politikası ile ilgili düzenlemelerinde, Uluslararası Ceza Mahkemesi faaliyetleri gibi her iki tarafı da yakından ilgilendiren dünya meseleleri hakkında çoktaraflı kurumların etkin bir şekilde işlemesi ve etkili bir küresel yönetişim sağlanması amacıyla birlikte çalışma taahhüdünde bulunmuşlardır. Adalet ve içişleri alanındaki taahhütler, daha çok terörizm tehdidiyle bağlantılı olup, uçuş güvenliği ve bilgi alışverişi gibi iki taraf yurttaşlarının da güvenliğine yönelik tedbirleri içermektedir. AB ve Kanada son olarak küresel ısınma ve az gelişmiş ülkelerdeki yoksulluk gibi önemli uluslararası meselelerde yardımlaşma taahhüdünde bulunmuşlardır. ■

Alexander Moens

KANADA/KAYNAKÇA

Boardman, Robert. 1979. "Initiatives and Outcomes: The European Community and Canada's Third Option". *Journal of European Integration* 3, no. 1, s. 5-28.

Bothwell, Robert. 1977. "The Third Option". Norman Hillmer ve Garth Stevenson, *A Foremost Nation: Canadian Foreign Policy and a Changing World*. Toronto: Mclelland ve and Stewart.

Brinkhorst, Laurens Jan. 1995. "EU-Canada: An Enduring Link". Roy B. Christensen, ed., *Canada and the European Union: A Relationship in Focus*. Ottawa: Avrupa Komisyonu Kanada Delegasyonu.

Cooper, Andrew F. 1994. "Canada-EC Relations in Comparative Perspective: Promise, Problems and Prospects". Gretchen M. MacMil-

lan, ed., *The European Community, Canada and 1992*. Calgary: University of Calgary Press.

Pentland, Charles. 1977. "Linkage Politics: Canada's Contract and the Development of the European Community's External Relations". *International Journal* 32, no. 2, s. 207-231.

Pitts, Gordon. 1990. *Storming the Fortress: How Canadian Business Can Conquer Europe in 1992*. Toronto: HarperCollins.

Kanguru Grubu

1979'da kurulan Kanguru Grubu, Avrupa Parlamentosu'ndaki (AP) farklı partilere mensup, piyasa bütünleşmesi ve Avrupa'nın birliği ideallerine bağlı üyelerden meydana gelmektedir. İsmini, üyelerinin ticaretin önündeki ulusal engelleri aşmaktaki kararlılığından alan grup, AP'nin Avrupa Birliği Taslak Antlaşması (1984) ile bunu takip eden tek pazar programını desteklemesinde etkili oldu. ■

Bkz. ayrıca Tek Pazar Programı

Kara Çarşamba

Büyük ölçüde Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) kaderine ilişkin belirsizlik nedeniyle ortaya çıkan döviz kuru krizinin doruk noktasına ulaştığı 16 Eylül 1992'de (kara çarşamba), poundun değerini korumaya çalışırken milyarlar harcayan İngiltere, Avrupa para sisteminin (APS) döviz kuru mekanizmasını terk etti. Aynı gün içinde İtalyan para birimi liret de döviz kuru mekanizmasından çıktı. ■

Kara Pazartesi

Dışişleri bakanlarının 30 Eylül 1991'de (kara pazartesi) Avrupa Birliği Antlaşması'nı (ABA) son haline getirmek üzere yaptıkları toplantıda, konsey dönem başkanlığını yürüten Hollanda'nın, ABA'nın ortaya çıkmasıyla sona eren hükümetlerarası konferans sırasında hazırladığı siyasi birliğe ilişkin iddialı teklifi, AT'ye üye on iki üye ülkenin onu tarafından reddedildi. Taslağın neredeyse oybirliğiyle reddi (taslağa sadece komisyon ve Belçika destek vermişti), yalnızca Hollanda'nın dönem başkanlığı açısından değil, daha sonra üç sütun üzerine kurulan Avrupa Birliği'nin üniter bir yapıya sahip olacağı beklentisi taşıyanlar açısından da ciddi bir hüsrana neden oldu. ■

Karar

Karar, bir kararın uygulamasına konu olan özel ve tüzel kişiler açısından doğrudan bağlayıcı olan bir AB hukuk enstrümanıdır. ■

Karar Alma Usulleri

AB'nin karar alma usulleri hakkında söylenmesi gereken ilk şey, birçok usul olduğudur. Tam olarak kaç usul bulunduğu sorusunun cevabı ise, neyin hesaba katıldığına göre değişir: Tüm usul türleri mi, yoksa sadece yasama usulleri mi dikkate alınmaktadır? Eğer sadece yasama usulleri söz konusuysa, "siyasi" ve "idari" usullerin her ikisi de mi hesaba katılacaktır, yoksa sadece siyasi usuller mi dikkate alınacaktır? "Standart" usullerin farklı uygulamalarının kendi başlarına birer usul olarak sayılabilmeleri için, bu uygulamalar ne zaman yeterince farklı kabul edilecektir? Ve –bazen son derecede önemli olan– gayrıresmi usuller de, resmi usullere ilaveten hesaba katılacak mıdır? Bu tür sorulara pek çok değişik şekilde cevap verilebile-

ceği dikkate alındığında, AB karar alma usullerinin sayısına dair hesapların önemli farklılıklar göstermesi şaşırtıcı değildir.

Bununla birlikte, neyin hesaba katılacağına ne çok dar, ne de çok geniş olan bir bakış açısıyla bakıldığında, genellikle birbirinden açıkça ayırt edilebilen karar alma usulü sayısının 20 ile 30 arasında olduğu tahmin edilmektedir. Örneğin, komisyon, 1995'te yayınladığı bir raporda, "Avrupa Birliği Antlaşması'nda (ABA) bulunan başlıca karar alma usulleri" listesinde, AT sütunu altında yirmi iki, ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP) sütunu altında dört ve adalet ve içişleri sütunu altında üç tane olmak üzere, toplam yirmi dokuz usule yer vermiştir (Komisyon, 1995, s. 80-84).

Bu kadar çok usul bulunmasının ardındaki neden nedir ve bu usuller arasındaki başlıca farklar nelerdir? Bu soruların cevabı, birbiriyle çok yakından bağlantılı iki olgudan ortaya çıkmaktadır: İlk olarak –üye devletlerdeki ve AB kurumlarındaki– siyasi elitler, belli tür karar alma usullerinin kendilerini özünde hükümetlerarası, diğer türlerin de daha uluslarötesi bir yaklaşıma taşıdığı konusunda her zaman hemfikir olmuşlardır. İkinci olarak, bu elitler, uluslarötesi ve hükümetlerarası dengesinin nerede olması ve her birinin hangi kati şekli alması gerektiği konusunda birbirleriyle asla bir uzlaşmaya varamamışlardır. Usullerde, birçok konuda birbiriyle örtüşen hükümetlerarası/uluslarötesi dengesiyle ilgili olarak yıllardır süren hararetli tartışmalardaki başlıca konular şunlardır:

Hangi usuller antlaşmaların çerçevesi içine yerleştirilmeli (böylece komisyon ve Adalet Divanı'na otomatik olarak önemli roller verilmiş olur), hangileri bu çerçevenin dışında kalmalıdır (yani böylelikle komisyonun rolü azalmış, divanın rolü ortadan kalkmış ve hükümetler kilit aktör olarak kabul edilmiş olur)?

Antlaşmaların içinde veya dışında olsun, Avrupa Konseyi ve/veya Bakanlar Konseyi vasıtasıyla hangi yetkiler ulusal hükümetlerin ellerine bırakılmalı, hangi yetkiler komisyon, Avrupa Parlamentosu (AP) ve divana verilmeli veya bu kurumlar arasında paylaştırılmalıdır?

Konseyde, hangi tür kararlar için oybirliği şart hale getirilmeli ve hangi türler için oyçokluğu ile karar alınmasına izin verilmelidir?

AP, karar alma usullerinde bir rol oynayacaksa, hangi genişlikte ve hangi karar alma alanlarında gerçek ve etkin bir rolü olmalıdır; yani hangi şartlar dahilinde rolü danışmanlıkla sınırlandırılmalı ve hangi koşullarda karar alma yetkisine sahip olmalıdır?

Karar alma usulleri hakkında üye devlet hükümetlerinin oybirliği ile karara varmaları gerektiği düşünülürse, bu türden kilit nitelikteki sorular hakkında bir uzlaşmanın olmaması, basit bir karar alma çerçevesi oluşturabilmeyi olanaksız kılmıştır. AB gündemine yeni konular dahil oldukça, mevcut sorumlulukların önemi arttıkça, bazı alanlara ilişkin usuller tatminsizlik yaratmaya başladıkça ortaya çıkan yeni usul sorunları yığınına çözüm bulunması gerekmektedir. Ciddi farklılıklar ve anlaşmazlıklar ortaya çıktığında, bu sorunlar konusunda ne yapılacağı sık sık ele alınmaktadır.

Bu farklılıklar ve anlaşmazlıklar, AT'nin 1980'lerin ortalarında yeniden ha-

yata döndürülmesinden itibaren iyice aşikâr hale gelmiştir. Problemlerin büyük bölümünün kaynağı, İngiliz hükümet(ler)inin diğer hükümetlere oranla daha hükümetlerarası yanlısı bir yaklaşımı benimsemeleridir. Bununla birlikte, İngiltere'nin tavrı bu sorunlara yol açan tek faktör değildir; diğer hükümetlere ilaveten, komisyon ve AP de, uluslarötesi alanın genişletilmesini desteklemelerine rağmen, bunun ne niteliği ne de kapsamı konusunda tam bir anlaşma sağlamışlardır. Böyle bir anlaşmanın yokluğunun bir sonucu olarak, tamamı olmasa da büyük bölümü hükümetlerarası konferanslar çerçevesinde belirlenen karar alma usulleri hakkındaki kararlar, ancak daha da karmaşık bir karar alma sistemi üretilmesi sayesinde alınabilmiştir. Geçen yıllar içinde, bu sistemde hem yeni karar alma usullerinin yaratıldığı, hem de var olan usullerin değişik varyasyonlarının kapsamlarının genişletildiği görülmüştür. Yeni usuller açısından verilebilecek örnekler arasında Avrupa Tek Senedi (ATS) ile oluşturulan işbirliği usulü ve onay usulü, ABA ile getirilen ortak karar usulü ve yine ABA ile yaratılan ODGP ve adalet ve içişleri usulleri bulunmaktadır. Usullerin varyasyonları açısından örnek olarak, (yeni İşçi Partisi hükümeti 1997'de Sosyal Protokol'ün Amsterdam Antlaşması kapsamına alınmasını kabul edene kadar) İngiltere'nin dışında kaldığı AB Sosyal Protokolü'nde işbirliği usulünün kullanılması, kültür ve araştırma alanlarındaki çerçeve programları kapsayan iki politika alanında, ortak karar usulüyle alınan kararlarda nitelikli çoğunluk yerine oybirliğinin şart koşulması verilebilir.

Karar Türleri

AB karar alma usullerini sınıflandırmadaki en yararlı yöntem, usulleri uygulanacakları karar alanlarına göre birbirinden ayırmaktır.

Temel anayasal değişiklikler ve yön değişiklikleri. Antlaşma değişiklikleri, Ekonomik ve Parasal Birlik'in (EPB) ilkeleri ve takvimi, AB'ye katılım türünden kararlar Avrupa Konseyi tarafından alınmalı veya en azından onaylanmalıdır. Konsey senede sadece birkaç gün toplanabildiğinden, Avrupa Konseyi'nin ele alacağı konular, genellikle komisyonla yakın bir işbirliği içinde çalışan Bakanlar Konseyi tarafından dikkatle hazırlanır. Nadir durumlar haricinde oybirliğiyle alınan Avrupa Konseyi kararları siyasi kararlardır ve eğer bir yasama etkisi yaratacaklarsa, komisyon ve konseyin daha sonra bu kararlara göre eylemde bulunmalarını gerekli kılarlar.

Yasama kararları. Danışma, işbirliği, ortak karar ve onay olmak üzere dört ana yasama usulü bulunmaktadır. Bu usullerin her biri altında, konsey ve AP, komisyondan bir teklif hazırlamasını talep edebilecekleri gibi, –istisnai durumlar haricinde– komisyonun da resmi inisiyatif hakkı bulunmaktadır. Dört usul arasındaki temel farklılıklar, AP'nin kendisine danışılması hakkından (danışma usulü) veto etme hakkına (ortak karar ve onay usulleri) kadar değişebilen yetkilerinden kaynaklanmaktadır. Danışma, ortak karar ve onay usulleri arasındaki önemli bir fark, konseyde nitelikli çoğunluğun geçerli olup olmadığıdır. İşbirliği usulünde nitelikli çoğunluk, konseyin komisyonunkinden veya ikinci görüşme aşamasında AP'den farklı

bir tutum almak istemesi haricinde, alınan kararların tümünde uygulanır.

Danışma usulünde komisyon ya kendi inisiyatifiyle ya da konsey veya "salt çoğunlukla" hareket eden AP'nin talebiyle bir teklif sunar. Karar alma yetkisi sadece konseye aittir, ancak konsey, AP'ye danışmak zorundadır ve –Avrupa Adalet Divanı'nın (AAD) 1980 Izoglükoz davasında verdiği kararla açıklığa kavuşmuş olduğu gibi– AP teklife ilişkin görüşünü yayınlamadan harekete geçemez. AP görüşünü makul bir süre içinde yayınlamakla yükümlü olmakla birlikte, danışılma ve görüşünü yayınlama hakkını bir veto yetkisi olarak kullanamaz. Teklifin temel aldığı antlaşma maddesine bağlı olarak, konsey kararlarını ya oybirliği ya da nitelikli çoğunlukla alır. Konsey, komisyonun tekliflerini tadil etmek istediğinde –ki bu teklifler AP'nin görüşü ışığında değişmiş de olabilir– oybirliğiyle karar almak zorundadır.

İşbirliği usulü (madde 189c usulü), bir görüşme değil iki görüşme içerme, AP'ye daha fazla yetki tanıma ve konsey, komisyon veya AP'yle anlaşmazlık içinde değilse, her zaman nitelikli çoğunlukla karar alabilme özellikleriyle danışma usulünden ayrılmaktadır. İlk görüşme aşamasında AP görüşünü yayınlar ve konsey bir "ortak tutum" oluşturur. İkinci okuma aşamasında eğer AP ortak tutumu salt çoğunlukla reddederse, konsey bu yasayı ancak oybirliğiyle kabul edebilir. Benzer şekilde eğer komisyon, AP tarafından salt çoğunlukla onaylanan değişiklikleri kabul ederse, konsey bu değişiklikleri reddetmek veya tadil etmek için oybirliğiyle karar almak zorundadır. Danışma usulünde olduğu gibi, konsey tek nihai karar alıcıdır. Amsterdam Antlaşması kapsamında danışma usulü fiilen ortadan kaldırılmış ve bu usul kapsamına giren alanlar, ortak karar usulü kapsamına alınmıştır. Aşırı derecede karmaşık ortak karar usulü (madde 189b usulü), işbirliği usulü altında mevcut iki aşamaya bir üçüncü aşama eklemekte ve AP'ye onaylamadığı teklifleri veto etme hakkı vermektedir. Usulün en ayırt edici özellikleri, ikinci okuma aşamasında, bu usul altında genellikle nitelikli çoğunlukla karar alabilen konsey ve salt çoğunlukla karar alan AP'nin tutumları farklılık gösterdiğinde ortaya çıkar. Böyle bir durumda, her iki kurumdan eşit sayıda temsilcinin katıldığı bir uzlaştırma komitesi toplanabilir. Eğer komite ortak bir metin üzerinde uzlaşırsa, hem konsey hem de AP bu metnin kabul edilmesi için onay vermek zorundadır. Eğer komite ortak bir metin üzerinde anlaşamazsa, konsey metni tek taraflı olarak kabul edebilir, fakat AP'nin salt çoğunlukla metnin kabulünü veto etme yetkisi vardır. (1997 Amsterdam Antlaşması ortak karar usulünün kapsamını büyük ölçüde genişletmiş ve üçüncü aşamayı kaldırarak usulü basitleştirmiştir.)

Onay usulü, "normal" yasama işlerinin sadece çok kısıtlı bir bölümü için kullanılır ve temelde belirli hassas anayasal/siyasi konular ve uluslararası anlaşmaların bazı türleri için tasarlanmıştır. Bu usul altında, her zaman olmasa da genellikle komisyon tarafından sunulan bir teklifi temel alan konsey, oybirliği ile bir tutumu kabul eder. Konseyin tutumu pek çok konuda salt çoğunluk yerine basit çoğunlukla karar alan ve bu tutumun uygunlu-

ğuna dair karara varacak olan AP'ye havale edilir. Bu usul altında AP'nin değişiklik yapma yetkisi yoktur. Eğer tutum uygun bulunursa, konsey teklifi kabul eder.

ORTAK TİCARET POLİTİKASI KARARLARI. Ortak ticaret politikası altında üye devletler, ticaret ortaklarıyla ticaretin şartlarına ilişkin müzakere yaparken tek bir devlet gibi davranırlar. Asıl müzakereleri komisyon yürütür, fakat bu işi konseyin belirlediği direktifler ve anlaşmaların konsey tarafından onaylanması koşulu altında yerine getirir. Konsey, eğer gerekliyse, nitelikli çoğunlukla karar alabilir. AP'nin bu usulde hiçbir resmi rolü yoktur; ancak, özellikle potansiyel önemi olan müzakerelerde, gayrıresmi olarak AP'ye danışılır.

ORTAK DIŞİŞLERİ VE GÜVENLİK POLİTİKASI KARARLARI. ABA'nın ODGP sütunu altındaki kararlar temelde hükümetlerarası bir nitelik taşır. Avrupa Konseyi'ne "ortak dışişleri ve güvenlik politikası için ilkeleri ve genel kılavuzları tanımlama" sorumluluğu verilmiştir (ABA madde J.8). Konsey, bu kılavuzlar doğrultusunda ortak tutumları (oybirliğiyle) ve ortak eylemleri (oybirliğiyle veya oybirliğiyle karar alınmışsa nitelikli çoğunlukla) kabul edebilir. Komisyon, ODGP çalışmalarıyla "her şekilde bağlantılıdır", ancak tüm üye devletler inisiyatif hakkından yararlandıklarından, inisiyatif hakkını, AT sütunu altında olduğu gibi tek başına kullanamaz. AP'nin hiçbir resmi yetkisi olmamakla birlikte, danışılma, bilgilendirme, konseye soru yöneltme ve tavsiyede bulunma hakkı vardır.

ADALET VE İÇİŞLERİ KARARLARI. Avrupa Konseyi'ne hiçbir şekli rol verilmemiş olması dışında, adalet ve içişleri sütunu altındaki kararlar ODGP'dekine oldukça benzerdir.

BÜTÇE KARARLARI. AB bütçesinin miktarı ve bileşimi hakkındaki kararlar, 1988'den beri iki aşamada alınmaktadır. İlk aşamada, AB gelir ve giderleri için genel parametreleri belirleyen orta vadeli mali perspektifler hakkında Avrupa Konseyi düzeyinde oybirliğiyle anlaşma sağlanır. Son mali perspektif 1993-1999 yıllarını kapsamaktadır. İkinci aşamada senelik bütçe üzerinde anlaşma sağlanır. Senelik bütçe usulü, komisyonun yılın başlarında bir bütçe öntaslağı yayımlamasıyla başlar ve konseyde ve AP'de yapılan ikişer görüşmeyle devam eder. Eğer takvim aşılmazsa (iki aşamalı usulün oluşturulduğu 1988'den beri böyle olmuştur), AP'nin aralık ayındaki genel kurulda yapılan ikinci görüşmede bütçe resmen kabul edilir. Bütçenin kabul edilmesi için her ikisinin de onayı gerektiğinden, AP ve konsey ortak karar alıcılardır; ancak zorunlu harcamalarda (çoğunlukla tarım harcamaları) konseyin, zorunlu olmayan harcamalarda da (en büyük kalemi yapısal fonlardır) AP'nin, daha geniş yetkileri bulunmaktadır.

İDARİ KARARLAR. Ortak tarım politikasının (OTP) gündelik işleriyle ilgili pek çok karar, siyasi değil idari niteliktedir. Bu kararların alınmasındaki sorumluluk, genellikle üç tür komite –danışma (istişare) komitesiyle idari ve düzenleyici komiteler (komitoloji olarak bilinen uygulama)– ile ortaklaşa olarak komisyona havale edilmiştir. Komisyon en güçlü yetkilere danışma komitesi usulünde (danışma komitelerinin, komisyonun istediği gibi hareket etmesini engellemek için yasal yetkileri

yoktur), en zayıf yetkilere ise düzenleyici komite usulünde (komisyon eylemleri için nitelikli çoğunlukla karar alan bu komitelerin desteği şarttır) sahiptir. Yetkiler komisyona devredilirken, konsey, komisyon ve AP arasında –eğer uygulanacaksa– hangi komite usulünün uygulanması gerektiği hakkında sık sık anlaşmazlıklar çıkmaktadır.

Nitelikli Çoğunluk

Daha önce belirtildiği gibi, konsey kararlarını ya oybirliğiyle veya nitelikli çoğunlukla –basit çoğunluğun olası olduğu, temelde usule ilişkin konuları kapsayan az sayıda birkaç örnek dışında– alır. Nitelikli çoğunluk uygulandığında, üye ülkeler şu oy ağırlıklarına sahiptirler:

Almanya, Fransa, İtalya ve İngiltere	10'ar
İspanya	8
Belçika, Yunanistan, Hollanda, Portekiz	5'er
Avusturya, İsveç	4'er
Danimarka, Finlandiya, İrlanda	3'er
Lüksemburg	2
Toplam	87

Tekliflerin nitelikli çoğunlukla kabul edilmesi için, "eğer bu antlaşma (ABA) komisyondan gelen bir teklifle kabul edilmelerini şart koşuyorsa lehte en az 62 oy, diğer durumlarda ise en az 10 üyenin lehte oy kullanması ve 62 oy" sağlanmalıdır (madde 148[2]). Uygulamada, teklifler bu şartların ilki içine girerken, ikinci şartın uygulandığı en önemli alanlar ABA'nın ODGP ve adalet ve içişleri sütunlarıdır.

Nitelikli çoğunluk kuralları hakkında iki nokta daha dikkate alınmalıdır. İlk olarak, yasama kararlarının İngiltere'nin katılımı olmadan alındığı –1993 ile 1997'deki Amsterdam Antlaşması ile ABA'nın revizyonuna kadar yürürlükte olan– ABA'nın sosyal protokolünde, nitelikli çoğunluk 52 oyla sağlanır. İkinci olarak, AB'nin 1995'teki genişlemesinde, nitelikli çoğunluğun gücünün zayıflamasına yönelik –temelde İngiltere'nin– kaygıları yatıştırmak için, konseyin 1994 tarihli Yanya Uzlaşması uyarınca, "Eğer konseyin toplamda 23 ila 25 oyu temsil eden sayıda üyesi nitelikli çoğunlukla alınacak bir karara muhalefet etme niyetini belirtirse, konsey makul bir süre içinde ... en az 65 oyla kabul edilecek tatmin edici bir sonuca ulaşmak için yetkileri dahilindeki her şeyi yapacaktır." (Konsey, 1995).

1996-1997 hükümetlerarası konferansında dört büyük ülkeye (İngiltere, Fransa, Almaya ve İtalya) daha fazla siyasi güç sağlanması, 16 ve 17 Haziran 1997'de yapılan Amsterdam zirvesinin tıkanmasına yol açan önemli bir nokta oldu. Bu olayda devlet ve hükümet başkanları mevcut statükoyu korudu, fakat Amsterdam Antlaşması'nda genişleme hakkındaki hukuki açıdan bağlayıcı bir protokolle, büyük ülkelerin ikinci komiser haklarından feragat etmesiyle oy sayılarının artırılması arasında bir ilişki kuruldu. Oyların ağırlığı yeniden belirlendiğinde, nitelikli çoğunluk ve engelleyici azınlık oylarının da yeniden hesaplanması gerekecektir. ■

Neill Nugent

Bkz. ayrıca Bütçe; Komisyon; Bakanlar Konseyi; Avrupa Konseyi; Avrupa Parlamentosu

Karar Alma Usulleri/Kaynakça

Komisyon. 1995. *Report for the Reflection Group*. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

Konsey. 1995. "Press Release 4061/95". Brüksel, 10 Ocak.

Nugent, Neill. 1994. *Government and Politics of the European Union*. 3d ed. Basingstoke: Macmillan.

Karar Alma Usulleri/Güncelleme

Nice Antlaşması, karar alma süreçleriyle ilgili olarak iki temel alanda değişiklik yaptı. Bunlardan ilki nitelikli çoğunluk oylamasına ilişkindir. Antlaşma nitelikli çoğunluk sistemini yeniden tanımladı ve daha önce oybirliğiyle karar alınması öngörülen bazı alanlarda, tamamen veya kısmen nitelikli çoğunluk oylamasına geçilmesini sağladı. Karar alma sürecine ilişkin olarak ikinci temel değişiklik de, güçlendirilmiş işbirliği usulünün, bazı koşulların yumuşatılması, veto hakkının kaldırılması veya yeni konuların bu alana dahil edilmesi yoluyla daha esnek hale getirilmesidir.

Nitelikli Çoğunluk. Nice zirvesinde, Aralık 2000'de kararlaştırılarak 26 Şubat 2001'de imzalanan Nice Antlaşması ile, nitelikli çoğunluk oylaması sisteminde bazı değişiklikler yapıldı. Genişleme dalgalarıyla büyüyen birliğin kurumsal sisteminin bu genişlemelere uygun olarak düzenlenmesine yönelik ilke ve kuralları saptamaya yönelen antlaşma, yeni üye devletler için konseyde ayrılacak oy sayıları ve konseydeki nitelikli çoğunluk eşiğinin belirlenmesine yönelik yeni düzenlemeler getirdi. 1 Kasım 2004'ten itibaren geçerli olmak üzere, üye ülkelerin oy ağırlıkları şu şekilde belirlendi: Almanya, Birleşik Krallık, Fransa ve İtalya 29; İspanya ve Polonya 27; Hollanda 13; Yunanistan, Çek Cumhuriyeti, Belçika, Macaristan ve Portekiz 12; İsveç ve Avusturya 10; Slovakya, Danimarka, İrlanda, Finlandiya ve Litvanya 7; Slovenya, Letonya, Estonya ve Kıbrıs 4 ve Malta 3. Antlaşmaya göre 1 Kasım 2004'ten itibaren geçerli olmak üzere nitelikli çoğunluk, karar lehine en azından belirli bir sayıda (nitelikli çoğunluk eşiği) oy verilmesi ve kararın üye devletlerin çoğunluğu tarafından onaylanması durumunda sağlanmış olacaktır. Nice Antlaşması, bu tarihlerden önce katılan aday ülkeler için, yeni kurallar yürürlüğe girene kadar, onlara konseyde ayrılacak oyların ve nitelikli çoğunluk eşiğinin, katılım antlaşmalarında belirlenmesini öngördü. Bu geçici düzenleme, şimdiye değin katılım görüşmelerinde uygulanmış olan ilkelere, yani eşdeğer büyüklükte olan üye devletlerin eşit muamele görmesini sağlayan bugünkü sistemin genişletilmesine dayalı olacaktır.

Nice Antlaşması hükümlerinin kararlaştırıldığı ve bugüne kadarki en uzun zirve olan Nice zirvesinde, nitelikli çoğunluk eşiğinin belirlenmesi tartışmaların merkezinde yer aldı, sonunda varılan uzlaşma da karmaşık bir düzenleme getirdi. Her üye devlete ayrılan oyların sayısı değiştirildi, oy sayısı tüm üye devletler için artırıldı; ancak bu artış nüfus yoğunluğu en fazla olan devletler için daha yüksek oldu. Kasım 2004'te yürürlüğe girecek düzenlemede, 25 üyeli AB'de konsey-

deki nitelikli çoğunluk oyu için en az 232 oy gerekecektir.

1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması, nitelikli çoğunluk oylamasıyla karar alma yöntemini genişletmişti. O tarihten itibaren konseydeki kararların çoğu, AP ile ortak karar usulü çerçevesinde ve nitelikli çoğunluk oylaması yöntemiyle alınmaktaydı. Ancak, konseyde 73 hükümle ilgili alanlarda halen oybirliği kuralı geçerliydi. Bu durumun, genişleme dalgaları sonrası, yakın gelecekte 27 üye sayısına ulaşması beklenen AB'de karar alma sürecini aksatabileceği öngörülmüştü. Genişleme sonrası Avrupa'nın kurumsal yapısını oluşturma hedefiyle tasarlanan Nice Antlaşması'nda, bu nedenle nitelikli çoğunluk oylamasına konu olan alanların sayısı yükseltildi ve yaklaşık 30 hüküm ile ilgili alan da nitelikli çoğunluk oylaması kapsamına alındı. Böylece, bu alanlarda herhangi bir üye ülkenin, ulusal çıkarları sebebiyle tek başına bir kararı veto etme şansı ortadan kaldırıldı. Nitelikli çoğunluk oylamasına ilişkin değişiklikler Nice zirvesi boyunca çok tartışılan konular oldu ve nitelikli çoğunluk eşiğinin belirlenmesi sürecinde uzun tartışmalar yaşandı. Zirve sonunda birlik içinde bir uzlaşma yakalayabilmek için nitelikli çoğunluk oylamasına geçiş konusunda da hayli karmaşık bir düzenlemeye ulaşıldı. Varılan uzlaşmaya göre, nitelikli çoğunluk oylamasına geçiş, bazı alanlarda antlaşma yürürlüğe girer girmez başladı, bazı alanlarda ertelendi ve/veya bazı alanlarda da şartlı olarak düzenlendi. Böylece, daha önce oybirliği usulünün geçerli olduğu medeni hukuk davalarında yargısal işbirliği, hizmet ve fikri mülkiyet haklarına ilişkin ticari sözleşmeler, uyum politikası (2007 tarihinden itibaren), sanayi politikası, birlik vatandaşlarının serbest dolaşımını kolaylaştıran önlemler, üçüncü ülkelerle teknik ve mali işbirliği ya da belli kurumlara üye atanması gibi konular Nice Antlaşması ile kısmen veya tamamen nitelikli çoğunluk oylaması kapsamına alındı. Sosyal politika ve vergi politikası gibi alanlarda ise nitelikli çoğunluk oylamasına geçiş sağlanamadı.

Bunun dışında Nice Antlaşması, ortak karar usulünün kapsamını da genişletti. Bu usul, oybirliğinden nitelikli çoğunluk oylamasına geçen yedi hüküm için geçerli olacaktır. (AT Antlaşması'nın 13, 62, 63, 65, 157, 159 ve 191 sayılı maddeleri; sınır kontrolleri; ayrımcılığa karşı mücadele için teşvik düzenlemeleri veya sığınma, sığınmacılar ve göç politikasıyla ilgili düzenlemeler gibi, adalet ve içişlerine dair birtakım konular; sanayi politikasına dair konular; Avrupa düzeyinde siyasal partilere ilişkin yönetmelikler ve AT Antlaşması'nın uyum politikasıyla ilgili 161. maddesi için, antlaşma AP'nin mutabakatını öngörmektedir.) Böylece, Nice Antlaşması'ndan sonra, nitelikli çoğunluk yoluyla alınmış bir konsey kararını gerektiren yasal düzenlemelerin çoğu, ortak karar usulü yoluyla kararlaştırılacaktır. Bununla birlikte, ortak karar usulü, zaten nitelikli çoğunluk kuralının kapsamına giren yasal düzenlemelere (örneğin tarım veya ticaret politikası konusundaki düzenlemeler) aktarılmamıştır.

Güçlendirilmiş İşbirliği. Nice Antlaşması, güçlendirilmiş işbirliği için gerekli koşulları tek bir hüküm içinde toplayarak, bu konudaki hükümleri kapsamlı bir düzenlemeden geçirdi. Güçlendirilmiş işbirliğinin ancak bir son çare olarak uygulanabilmesi ve bütün üye devletlere açık olması ilkeleri değişmemekle birlikte, güçlendirilmiş işbirliği kurmak için gereken asgari üye devlet sayısı sekiz olarak belirlendi. (Halen yürürlükteki antlaşma hükmüne göre bu sayı, üye devletlerin çoğunluğudur.)

Birinci sütunla ilgili alanlarda güçlendirilmiş işbirliğine karşı veto olanağı kaldırılarak, bunun yerine, bir üye devletin konuyu AB Konseyi'nde gündeme getirmesi olanağı getirildi. Böyle bir durumda konsey, nitelikli çoğunlukla hareket edebilecektir. Ayrıca, güçlendirilmiş işbirliği ortak karar sürecinin kapsamına giren bir konuyla ilgili olduğunda, AP mutabakatı gerekli olacaktır.

Nice Antlaşması, bir ortak tutum veya ortak eylemin uygulanabilmesi için, ikinci sütunla ilgili alanlarda (ortak dışişleri ve güvenlik politikası) güçlendirilmiş işbirliği kurma olanağı getirmektedir. Bu tür bir işbirliği, askeri içeriği olan veya savunma işlerini ilgilendiren konular için kullanılabilecektir. Güçlendirilmiş işbirliğine onay, özellikle bunun AB politikalarıyla uyumluluğu hakkında komisyonun görüşünü aldıktan sonra, konsey tarafından verilebilecek, fakat her bir üye devlet oybirliğine dayanan bir karar amacıyla konunun Avrupa Birliği Konseyi'ne havale edilmesini isteyebilecektir. Bu durum "olağanüstü durum freni" olarak adlandırılmaktadır.

Bunun yanı sıra, üçüncü sütunla ilgili ceza hukuku konuları ile polis ve yargı işbirliği alanlarında "veto" olanağı kaldırılmıştır.

Konvansiyonun Hazırladığı Anayasa Taslağında Karar Alma Usulleri

Anayasa, temel olarak birliğin karar alma süreçleri içinde parlamentonun rolünü artırmıştır. Anayasada karar alma süreçleriyle ilgili genel değişiklikler şunlardır:

- AB nüfusunun beşte üçünü temsil eden üye ülkelerin nitelikli çoğunluğu sağlayabilecekleri yeni nitelikli çoğunluk sistemi
- Nitelikli çoğunlukla yapılan oylamaların 201 alanı içerecek şekilde genişletilmesi
- Nitelikli çoğunluk kapsamına girecek yeni konular için bazı "geçiş" hükümleri
- Avrupa hukukunun AP ve konsey tarafından ortaklaşa kabulünün bir norm haline dönüşmesi

Temmuz 2003'te çalışmalarını tamamlayan konvansiyonun konseye sunduğu Taslak Anayasa Antlaşması, birliğin yasama faaliyetleri ve karar alma usullerine ilişkin önemli değişiklikler içermektedir. Taslak metnin 5. başlığını oluşturan, birlik yetkilerinin kullanılmasıyla ilgili kısımda, birliğin yasama faaliyetlerinde bir sadeleştirmeye gidilerek yasama faaliyetleri, altı yasal araç çerçevesinde tanımlanmıştır (Başlık V-I-32): yasa, çerçeve yasa, yönetmelik, karar, tavsiye ve görüş. Bu düzenlemeye göre Avrupa yasaları bütün yönleriyle bağlayıcı olan ve tüm üye devletlerde doğrudan uy-

gulanabilme özelliğine sahip, genel uygulamalı yasal tasarruflardır. Avrupa çerçeve yasaları, ulaşılacak sonuçlar açısından üye ülkeler üzerinde bağlayıcılığı olan, ancak ulusal makamları söz konusu sonuçlara ulaşma biçimi ve araçlarını seçme konusunda tamamen özgür bırakan bir yasama faaliyetidir. Avrupa yönetmelikleri, yasama faaliyetlerinin ve anayasanın bazı özel hükümlerinin gerçekleştirilmesi için yasama dışı genel uygulama faaliyetlerdir. Avrupa kararı ise, kendi bütünlüğü içinde bağlayıcı olan yasama dışı faaliyetlerdir. Bunun dışında tavsiye ve görüşlerin hiçbir bağlayıcı gücü yoktur.

Taslak Anayasa Antlaşması metninde birliğin karar alma usullerinde de bir düzenlemeye gidilmiştir. İşbirliği usulü, danışma usulü ve onay usulü "özel yasama prosedürü" adı altında toplanmış, ortak karar usulü ise olağan/doğal yasama prosedürü olarak tanımlanmıştır. Bu prosedür kapsamında ortak karar usulünün alanı genişletilmiştir. Bu çerçevede taslak metnin kabul edilip yürürlüğe girmesi durumunda birliğin yasama faaliyetlerinin yaklaşık yüzde 95'inin, parlamento ve konseyin ortak katılımıyla gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Bu düzenleme AP'nin yasama alanındaki rolünü artırmayı hedeflemektedir. Buna göre, Avrupa yasaları ve Avrupa çerçeve yasaları, anayasa tarafından belirtilen özel durumlar hariç, komisyonun önerileri temel alınarak, III-302 maddesinde belirtilen olağan yasama usulü kapsamında, AP ve Bakanlar Konseyi tarafından ortaklaşa kabul edilecektir. İki kurum bir tasarı hakkında anlaşmaya varamazsa, bu tasarı benimsenmeyecektir. Anayasa tarafından belirtilen özel durumlarda ise, Avrupa yasaları ve Avrupa çerçeve yasaları, nadiren AP tarafından Bakanlar Konseyi'nin katılımıyla ya da Bakanlar Konseyi'nin kendisi tarafından AP'nin katılımıyla, özel yasal prosedürlere uygun olarak kabul edilecektir. Birliğin yasama faaliyetleriyle ilgili bu istisnaların yanı sıra, hâlâ pek çok yasal aracın kabulü için eski işbirliği veya danışma usulünün dengi olan bu prosedürler kullanılmaya devam edilecektir. Ancak, Avrupa Konseyi oybirliği yoluyla –AP'ye danıştıktan ve ulusal parlamentoları bilgilendirdikten sonra– yasa ve çerçeve yasaları kabul etmek için olağan yasama prosedürünü uygulama kararı alabilecektir. ■

Ece Öztan

Bkz. ayrıca Avrupa Konseyi; Avrupa'nın Geleceği Hakkında Konvansiyon; Nice Antlaşması; Nitelikli Çoğunluk

Karar Alma Usulleri
Güncelleme Kaynakçası

Treaty of Nice: A Comprehensive Guide, (http://europa.eu.int/scadplus/nice_treaty/index_en.htm)

Outcome of the European Convention, (http://europa.eu.int/scadplus/european_convention/index_en.htm)

The European Convention Secretariat (2003), Draft Treaty establishing a Constitution for Europe, CONV 850/03, Brüksel, 18 Temmuz 2003. (http://europa.eu.int/futurum/constitution/index_en.htm)

Karbondioksit (CO_2) Vergisi

Komisyon 1992'de çevre kirlenmesini ve AT içindeki yenilenemeyen enerji kaynakları tüketimini azaltmayı amaçlayan, oldukça tartışmalı bir karbondioksit vergisi teklif etti. Komisyonu bu vergi konusunda harekete geçiren nedenler muhtelifti: Danimarka ve Hollanda'nın ulusal düzeyde bu tür vergileri uygulamaya koymalarının, tek pazara zarar vermesinden korkmaktaydı; AT'nin aynı yıl içinde, daha ileri bir tarihte yapılacak olan Rio zirvesinden önce önemli bir girişimde bulunmuş görünmesini istiyordu ve bir yandan da, hem çevre politikasını teşvik etmek, hem de daha fazla siyasi ve bürokratik nüfuz kazanmak amacıyla bir "politika girişimcisi" gibi hareket ediyordu. Teklif, sadece bazı üyelerin komisyonun etki alanının genişlemesinden hoşnut olmamaları nedeniyle değil, vergi salma yetkisi pek çok ulusal hükümetin kıskançlıkla koruduğu bir yetki alanı olduğu için de tartışma yarattı. Bir yandan birkaç üye ve sanayi grubunun şiddetli muhalefeti, diğer yandan AB'nin ana rakiplerinin, bilhassa ABD ve Japonya'nın destek vermemesi nedeniyle, Komisyon Aralık 1994'te bu teklifi geri çekti. Yine de olası bir karbondioksit vergisi AB siyasi gündeminde yer almaya devam etmektedir. ■

Bkz. ayrıca Enerji Politikası; Çevre Politikası; Enerji Ürünlerinin Vergilendirilmesi

Karma Anlaşmalar

Karma anlaşmalar hem AB'nin hem de üye ülkelerin yetki alanına giren ve bu nedenle AB ve üye devletlerce ortaklaşa imzalanan anlaşmalardır. Bu anlaşmaların örnekleri arasında 1990'ların başında AB, üye devletler ve Orta ve Doğu Avrupa devletleri (ODA) arasında imzalanan iddialı Avrupa Anlaşmaları bulunmaktadır. ■

Bkz. ayrıca Orta ve Doğu Avrupa Devletleri

KAROLUS

AT hukuku ile pratiğinin daha iyi anlaşılmasını teşvik etmek ve böylece tek pazar programının uygulanışını kolaylaştırmak amacıyla AT, 1992'de pazar bütünleşmesinden sorumlu üye devlet bürokratları arasında değişimi amaçlayan KAROLUS programını başlattı. Program özellikle standartlar, testler ve sertifikasyon, kamu alımları, ulaşım sektörünün düzenlenmesi, istatistiksel programların işleyişi ve kişilerin serbest dolaşımı üzerinde çalışan kişileri hedef almaktadır. ■

Bkz. ayrıca Uygulama; Tek Pazar Programı

KAROLUS/Güncelleme

KAROLUS programı 1997'de iki yıllığına uzatıldı ve Orta ve Doğu Avrupa (ODA) ülkeleri, Avrupa ekonomik alanı (AEA) üyesi olan EFTA ülkeleri ve Kıbrıs'ın katılımına açıldı. Program 1998-1999 döneminde 4,5 milyon ekü tutarında bir bütçeyle yürütüldü. ■

Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi (COMECON)

Daha çok COMECON ismiyle bilinen Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi, 1949'da Sovyet bloku içindeki ülkelere ekonomik işbirliğini kabul ettirmek amacıyla SSCB tarafından kuruldu. Sovyetler, ideolojik nedenlerle AT'yi tanımayı reddetmiş ve Doğu Avrupa'daki uydularını, Brüksel ile büyük ihtiyaç duydukları ticaret sözleşme-

lerini müzakere etmekten alıkoymuştu. 1970'lerin sonunda ekonomik gereklilikler, Moskova'yı en sonunda AT'nin varlığını kabul etmeye ve AT ile COMECON arasında ikili bir anlaşma yapmaya zorladı. Bununla birlikte, COMECON'u uygun bir muhatap olarak kabul etmeyen AT, Doğu Avrupa ülkeleriyle bağımsız ikili müzakereler yapılmadıkça, bu toplulukla ilişki kurmadı. Mihail Gorbaçov'un 1984'te iktidara gelmesiyle birlikte, AT ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkiler hızla iyileşti. Gorbaçov'un tüm Sovyet blokunda bir ekonomik reform yapılmasına ilişkin takıntısı, ister istemez onu Brüksel'e yönelik ilk teklifleri yapmaya itti. Dış İlişkiler Komiseri Willy de Clercq, 1986'da bir AT-COMECON ortak deklarasyonuyla bu deklarasyon altında Doğu Avrupa ülkeleri ile bağımsız ikili müzakerelerin gerçekleşmesi olasılığını araştırdı.

İki sene sonra, 25 Haziran 1988'de komisyon ve COMECON yetkililerinin Lüksemburg'da imzaladıkları ortak deklarasyonla daha fazla arzu edilen ve daha pratik olan devletlerarasındaki ikili anlaşmaların hızla neticelendirilmesinin yolu açıldı. Ekim 1990'a gelindiğinde, AT, COMECON'un tüm Avrupalı üyeleriyle ticaret ve işbirliği anlaşmalari imzalamıştı. Soğuk Savaş'ın kalıntısı COMECON ise 1991'de dağıldı. ■

Karşılıklı Tanıma

Bkz. Avrupa Standardizasyon Komitesi; Düzenleyici Politikalar; Tek Pazar Programı; Standartlar ve Uygunluk Değerlendirmesi

Karşılıklı Tanıma Anlaşmaları

Bkz. Avrupa Standardizasyon Komitesi; Standartlar ve Uygunluk Değerlendirmesi

Katılım

Katılım, ülkelerin Avrupa Birliği'yle (AB) birleşme sürecinin tamamlandığı noktadır. Avrupalı olmak her zaman üyelik için gerekli koşullardan biri olmuştur. Avrupa Konseyi, 1993 haziranında Kopenhag'da yaptığı toplantıda üye olmayı isteyen ülkeler için şu kriterleri saptadı: demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan hakları ve azınlık haklarına saygı gösterilmesini ve bu hakların korunmasını güvence altına alan kurumların varlığı; işleyen bir serbest piyasa ekonomisinin varlığı; AB içindeki rekabetçi baskılara ve diğer serbest piyasa güçlerine dayanabilme kapasitesi; birliğin, siyasi, ekonomik ve parasal hedeflerine bağlı kalmak üzere, üyelik için gerekli yükümlülükleri yerine getirebilme kabiliyeti. Bu koşullardan sonuncusu birliğin, Avrupa Birliği Antlaşması'nca (ABA) saptanan üç temel sütununa katılım dahil olmak üzere, topluluk müktesebatının tamamının adaylığa üye ülke tarafından kabul edilmesi anlamına gelmektedir. Bu koşullara ek olarak, Avrupa Konseyi, "birliğin, Avrupa bütünleşmesinin momentumunu muhafaza ederken, yeni üyeleri özümseme kapasitesinin de birlik ve aday ülkeler için önemli" olması gerektiğini şart koşmuştur.

Katılım süreci, bir ülkenin üyelik başvurusunu konsey başkanlığına sunmasıyla başlar. Konsey başvurunun değerlendirilmeye değer olduğu kararına varırsa, komisyondan adayın üyeliğinin hem aday ülke, hem de AB açısından muhtemel siyasi ve ekonomik sonuçlarının geniş bir değerlendirmesini ister.

Konsey, komisyonun görüşünü kabul veya reddedebilir. Eğer adaylık sürecinin devamına karar verilirse, bir sonraki adım, üye ülkelerin katılım kıstasları hakkında, kendi aralarında yaptıkları da dahil olmak üzere, üye ülkeler ve başvuruda bulunan ülke arasında yapılan girift müzakerelerden oluşur. Komisyon, her iki müzakere grubunda da her zaman için AB'nin menfaatlerini en iyi şekilde temsil eden sonuçlara destek veren bir aracı olarak hareket eder. Eğer katılım müzakereleri başarıyla sonuçlanırsa, bir başka deyişle eğer başvuran ülke ve oybirliğiyle hareket eden konsey, yapılan müzakerelerin sonuçlarını kabul ederse, konsey başkanı, komisyon başkanı ve başvuruda bulunan ülkeden bir temsilci bir katılım antlaşması imzalarlar. Antlaşmanın imzalanması, katılım sürecinin bittiği anlamına gelmez; çünkü bu antlaşmanın, başvuruda bulunan ülke veya ülkeler, üye ülkeler ve Avrupa Tek Senedi (ATS) uyarınca Avrupa Parlamentosu (AP) tarafından onaylanması gereklidir. Başvuruda bulunan ülke, ancak bütün taraflar antlaşmayı onayladıktan sonra AB'ye katılabilir.

Katılım sürecinin belirli bir takvimi yoktur; bu zamana kadarki örneklerde başvuruyla tam üyelik arasındaki sürenin üç ile on yıl arasında değişebildiği görülmüştür. Süre, büyük ölçüde ülkenin üyelik için siyasi, ekonomik ve idari olarak ne kadar hazırlıklı olduğuna, bu üyeliğin AB politikaları ve kurumları üzerindeki muhtemel etkilerine, genel ekonomik ve siyasi iklime bağlıdır. ■

Bkz. ayrıca Genişleme

KATILIM/GÜNCELLEME

Aralık 2002'deki Laeken zirvesi ile kurulan Avrupa Konvansiyonu'nun hazırladığı Avrupa Anayasası taslağında, katılım sürecine ilişkin karar alma prosedüründe bazı değişiklikler önerildi. Buna göre her katılım başvurusunun AP'nin onayına gönderilmesi gerekmektedir. Ancak AP'nin başvuruyu onaylaması için, şu anda olduğu gibi mutlak çoğunluk değil, basit çoğunluk geçerli kılınarak katılım prosedürü kolaylaştırılmaktadır. ■

Katılım Antlaşması

Katılım antlaşması konsey başkanı, komisyon başkanı ve AB üyeliği müzakerelerinde bulunan ülkeden bir temsilci tarafından imzalanan, başvuran ülkenin hangi kıstaslar dahilinde üye olacağını açıklayan resmi bir anlaşmadır. Antlaşmanın kıstasları, başvuran ülkenin AB kurumları içindeki, konseydeki oy sayısı, komisyondaki komiser sayısı ve Avrupa Parlamentosu'ndaki (AP) üye sayısı gibi temsiliyetine ilişkin koşulları, varsa AB politikalarına ilişkin muafiyetler gibi birtakım istisnaları ve diğer özel konuları içerir. Katılım antlaşmaları, başvuran ülke, üye ülkeler ve Avrupa Tek Senedi (ATS) uyarınca AP tarafından onaylanmalıdır. ■

Bkz. ayrıca Genişleme

KATILIM ANTLAŞMASI/GÜNCELLEME

1 Şubat 2003'te yürürlüğe giren Nice Antlaşması'nda katılım antlaşmalarıyla ilgili de küçük bir değişiklik yapıldı. Antlaşmaya göre, yeni üye devletler için geçerli olacak birlik kurumlarındaki sandalye ve oy sayıları veya gelecekte uygulanacak olan

nitelikli çoğunluk eşiği gibi oran ve sayıların hukuksal olarak katılım antlaşmalarında belirlenmemesi öngörüldü. AB'nin 2004 yılındaki genişleme dalgası içinde yer alan 10 yeni üye ile katılım antlaşmaları 16 Nisan 2003 tarihinde devlet başkanlarının katıldığı bir törenle Atina'da imzalandı ve bu ülkelerin birliğe katılımı 1 Mayıs 2004 tarihinde gerçekleşti. ■

Ece Öztan

Katılım Öncesi Stratejisi

1993 Haziran'ında Kopenhag'da ilkesel olarak AB'nin genişlemesi kararı alan Avrupa Konseyi, bir sene sonraki Korfu zirvesinde komisyonu "[Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile yapılmış olan] Avrupa anlaşmalarının ve Avrupa Konseyi'nin Kopenhag'da verdiği kararların daha ileri düzeyde uygulanması için, olabilecek en kısa süre içinde özel teklifler hazırlamaya" davet etti. Bu talep uyarınca komisyon, Avrupa Konseyi'nin Aralık 1994'teki Essen zirvesinde kabul ettiği katılım öncesi stratejisinin temelini oluşturan bazı belgeler yayınladı. Strateji başlıca iki bölümden oluşmaktadır: tek pazara katılıma hazırlanma ve yapısal ilişkiler. Bunların ilki, komisyon tarafından 3 Mayıs 1995'te kabul edilen *Orta ve Doğu Avrupa'daki Ortak Ülkelerin Birliğin İç Pazarı ile Bütünleşmeye Hazırlanması* başlıklı beyaz kitabı temel almaktadır. Beyaz kitap başvuruda bulunan ülkelerin uymaya çalışmaları gereken AB mevzuatını listelemektedir. Yapısal ilişkiler, AB ve ilgili ülkelerin çevre, ulaştırma, adalet, dışişleri vb. bakanları arasında yapılacak bir toplantı programının yanı sıra, AB zirvelerinin paralelinde devlet ve hükümet başkanları tarafından yapılan görüşmeleri de kapsamaktadır. ■

Bkz. ayrıca Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri

Katılım Öncesi Stratejisi/Güncelleme

1997 yılının Aralık ayında Lüksemburg'da yapılan Avrupa Konseyi toplantısında aday on Orta ve Doğu Avrupa ülkesine yönelik katılım öncesi stratejisi güçlendirildi. Aynı yıl Kıbrıs ve 1998 yılında Malta için de bir katılım öncesi stratejisi başlatıldı; Türkiye için geçerli olacak katılım öncesi stratejisi ise halen geliştirilmektedir. ■

Katılım Öncesi Yapısal Politikalar Enstrümanı (ISPA)

Avrupa Birliği, katılım öncesi stratejisi kapsamında Orta ve Doğu Avrupa (ODA) ülkelerinin çevre ve ulaşım altyapısını geliştirmeye yönelik projeleri desteklemek amacıyla Katılım Öncesi Yapısal Politikalar Enstrümanı (ISPA) Programı'nı uygulamaya koydu. 2000-2006 yılları arasında uygulamada olacak ISPA için Avrupa Birliği Konseyi'nin 1267/99 no'lu tüzüğü çerçevesinde, senelik 1 milyar avroluk bütçe tahsis edildi. Bu programdan AB'ye üye olan 10 ülke ile Bulgaristan ve Romanya yararlanabilmekte ve bu çerçevede, çevre ve ulaştırma altyapılarını geliştirmeye yönelik, maliyeti 5 milyon avronun üzerindeki projelere destek verilmektedir. ■

Ece Öztan, Hale Akay

Bkz. ayrıca Genişleme; Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri

Katma Değer Vergisi (KDV)

AT, sınai üretimde yapay sapmalara neden olmadığı ve yasadışı ihracat teşvik-

lerinin yakalanmasını ve önlenmesini kolaylaştırdığı için ortak pazarın işleyişindeki vergileme modeli olarak katma değer vergisini (KDV) tercih etti. Sınırlararası ticarette KDV ile ilgili sapmalar ortaya çıkmış olsa da, tek pazar programının bir parçası olarak KDV oranlarının uyumlulaştırılmasıyla bu sapmalar da ortadan kalktı. KDV, AB'nin öz kaynaklarından biridir; bir başka deyişle, tüketicilerin ödedikleri KDV vergilerine ilişkin belgelerde AB'ye ayrılan yüzde belirtilmiyor olsa da KDV gelirlerinin küçük bir yüzdesi (1999'da bu oran yüzde 1,4'ten yüzde 1'e düşürüldü), doğrudan AB'nin kasasına gitmektedir. ■

Bkz. ayrıca Bütçe

KATMA DEĞER VERGISI/GÜNCELLEME

Komisyonun 1988 yılının Ekim ayında sunduğu özkaynaklar sistemini değerlendiren raporunu temel alan Berlin Avrupa Konseyi, 2002 yılından itibaren yeni özkaynaklar sistemine geçilmesini kabul etti. Yeni sistem kapsamında, özkaynaklar sistemine aktarılan KDV oranının 2002 ve 2003 yıllarında yüzde 0,75'e, 2004'te ise yüzde 0,50'ye indirilmesi planlandı. ■

KDV *Bkz. Katma Değer Vergisi*

Kıbrıs

Tarih boyunca Kıbrıs ve AB arasındaki ilişkiler, İngiltere (1973) ve daha sonra Yunanistan'ın (1981) AT'ye katılımı, AT'nin Akdeniz politikası ve Yunanistan ile Türkiye arasındaki ihtilafların etkisi altında kaldı. 1990'ların sonu yaklaşırken, bu konuların her biri bu ilişkileri etkilemeye devam etmekteydi, ama AB'nin Kıbrıs'ın tam üyeliğini amaçlaması sonucunda adanın 1974'ten beri bölünmüş olması sorunu önemini kaybetti. AB, 1997'deki hükümetlerarası konferansın sona ermesinden altı ay sonra Lefkoşe'de Kıbrıs Rum kesimiyle katılım müzakerelerine başlamayı taahhüt etti. Kıbrıs'ın birliğe girmesi, hükümetlerarası konferansı da ilgilendiren daha da geniş kapsamlı bir soruyu da beraberinde getiriyordu: AB Malta'nın yaptığı benzer başvuruyu da dikkate aldığına göre, AB kurumları bu tür mikro devletlerin kendilerine dahil olmasına nasıl uyum sağlayacaktı? Kıbrıs'ın katılımının önünde önemli siyasi sorunlar bulunsa da, ülkenin ekonomik koşulları katılımın en azından bu alanda pek sorun yaratmayacağı anlamına gelmekteydi.

Kıbrıs, bağımsızlığını kazanmak yolundaki mücadelesinden 1960'ta sonuç aldı. Ada 1878'den itibaren İngiliz kontrolü altındaydı; daha önce ise Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçasıydı. Bağımsızlık sonrası Kıbrıs'ın egemenliği, başka bir devletle birleşmesini veya bölünmesini olanaksız kılan bir antlaşma uyarınca İngiltere, Yunanistan ve Türkiye tarafından garanti edilecekti. Daha sonraki gelişmeler bu taahhütlerin geçerliliğini şüpheye soktu: Kıbrıs'taki Makarios hükümetine karşı Atina'daki albaylar cuntası tarafından planlanan bir darbeye cevaben, Türkiye 1974'te adaya asker çıkardı ve iki bölgeye ayırdı. İngiltere müdahale etmeyi reddetti. Londra'nın adadaki Türk ve Rum topluluklarca desteklenmeyen herhangi bir müdahaleyi reddettiği anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin müdahalesinden itibaren bölünmüş durumda olan Kıbrıs, pek

çok kişisel trajediyi barındırmaktadır. Yeşil hat olarak adlandırılan, BM güçleri tarafından korunan bir sınır iki toplumu birbirinden ayırmaktadır. Bu haliyle Lefkoşe Avrupa'nın bölünmüş son başkentidir. Adanın etnik yapısının yüzde 78'inin Rum ve yüzde 18'inin Türklerden oluştuğu tahmin edilmektedir. Bununla birlikte, ada topraklarının yüzde 37'lik bölümü Türk yönetimince kontrol edilmektedir ve 1974'ten beri yaklaşık 100.000 Türk göçmen bu topraklara yerleştirilmiştir.

Ada dünyanın en fazla askerileşmiş bölgelerinden biridir. 30.000-35.000 arasındaki Türk askeri sayısı, karşı güçlerin üç katından fazladır. Türk kesimi 1983'te kendisini Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) olarak ilan etmiş, bununla birlikte bu rejim yalnızca Türkiye tarafından tanımıştır. 1974'ten itibaren "Kıbrıs sorunu" sürekli olarak BM ve BM Güvenlik Konseyi'nin önüne gelmiştir. Aslında, Güvenlik Kurulu'nun Nisan 1992 tarihli 774/92 sayılı kararı, bu anlaşmazlığın muhtemel çözümlerine ilişkin ilkeleri belirlemektedir.

Müdahaleden bir sene önce, AT Kıbrıs ile bir ortaklık anlaşmasını kabul etti. Bu anlaşma iki dönem içinde kurulacak bir gümrük birliğini öngörmekteydi. İlk dönem, sanayi malları ve tarım ürünlerinde gümrük tarifelerinin aşamalı olarak indirilmesini içermekteydi. Bu aşamanın 1977 yılında bitmesi gerekiyordu, fakat 1987 yılının sonuna kadar uzatıldı ve anlaşmanın ikinci dönemi bu nedenle 1 Ocak 1988'de başladı. Bu dönem iki aşamadan oluşmaktaydı. İlk aşama (1988-1997) Kıbrıs'ın sanayi mallarının büyük bölümüne ve kırk üç tarım ürününe uygulamakta olduğu gümrük vergilerinin ve miktar kısıtlamalarının azaltılmasını, Kıbrıs'ın AB'nin ortak gümrük tarifesine uyum sağlamasını ve Kıbrıs'ın rekabete ve AB mevzuatının diğer alanlarına ilişkin yasalarının uyumlulaştırılmasını öngörmekteydi. İkinci aşama (1997-2000) gümrük birliğinin tamamlanmasını amaçlıyordu. Gümrük birliği düzenlemeleri şimdiden, Kıbrıs-AB ticaretinin yaklaşık yüzde 90'ını kapsamaktadır ve hükümetin AB mallarının ithalatına uyguladığı vergiler yirmi yıl öncesindekine göre yüzde 60'tan da daha fazla bir oranda azaltılmıştır.

Kıbrıs için AB pazarlarına erişim imkânının taşıdığı önemin yanı sıra, adanın yaptığı ihracatın yarısından fazlası da AB'ye gitmektedir. Kıbrıs, ekonomik ilişkilerdeki bu koşulları baz alarak 4 Temmuz 1990'da AB üyeliği için başvuruda bulundu. Türk kesimi yetkilileri, AB üyeliğinin adanın tamamına fayda sağlayacağını kabul etmekle beraber, Lefkoşe'deki hükümetin kendi adlarına müzakere yapma hakkına şiddetle karşı çıktılar. 30 Haziran 1993'te yayınlanan komisyonun Kıbrıs hakkındaki görüşü, ekonomik alanda "başa çıkılamayacak bir sorun" olmadığını saptıyor, fakat katılımın "Kıbrıs sorununun barışçıl, dengeli ve sürekli çözümü anlamına geleceği" yorumunda bulunuyordu. Mart 1995'te AB ile Türkiye arasındaki gümrük birliğinin kabul edilmesi, AB içinde Kıbrıs'la müzakerelere 1996-1997 hükümetlerarası konferansının sona ermesinden altı ay sonra başlama taahhüdüne bağlandı.

Kıbrıs AB'ye girmeden önce Türkiye'yi veya Kıbrıslı Türkleri tatmin edecek bir

çözümün gerekip gerekmediği açık değildi. Mart 1996'da Dış Politik İlişkiler Komiseri Hans von den Broek, AB-Kıbrıs ortak parlamenterler komitesine Kıbrıs'ın, sorun çözüme ulaşmadan da birliğe katılabileceğini söyledi. Kıbrıs hükümeti iki konu arasında bağlantı kurulmasını reddetti ve AB üyeliği meselesini, Türk-Yunan anlaşmazlığından ayrı olarak çözmeye çalıştı. Üye devletler bu açıklamayı tamamlayan taahhütlerde bulunmuş olsalar da, özelde hepsi 4 Mart 1996 tarihli *Financial Times*'ın belirttiği gibi, bir barış anlaşması olmaksızın Kıbrıs'ın AB'ye kabulünün "büyük bir çılgınlık" olacağını kabul etmekteydiler.

Adada bir çözüm sağlanmadan, Kıbrıs'ın AB'ye entegrasyonu sorunlu olacak ve Kıbrıs'ta şu anda kişilerin serbest dolaşımına imkân olmadığından, tek pazar programının uygulanmasında güçlük yaşanacaktır. Avrupa Parlamentosu (AP) tekrar tekrar KKTC'ye 1974'te ortadan kaybolan Kıbrıslı Rumlara ilişkin bilgi sağlaması ve en azından Karpas yarımadasındaki Rum bölgesi açısından insan hakları sicilini düzeltmesi çağrısında bulunduğundan, muhtemelen bu durumu onaylamayacaktır. Barış anlaşmasının yokluğunda Kıbrıs'ın ortak dışişleri ve güvenlik politikasına (ODGP) katılma ihtimali de çok düşüktür. Kıbrıs hükümeti Mart 1995'te Batı Avrupa Birliği'ne (BAB) katılma ihtimalini bahis konusu etmiştir, fakat AB üye devletlerinin, Kıbrıs'ın BAB'a üyeliğinin ancak barış anlaşmasından sonra gündeme gelmesi konusunda ısrarcı olmaları muhtemeldir.

Siyasi sorunlarla çelişkili bir şekilde, Kıbrıs'ın, Ekonomik ve Parasal Birlik'in (EPB) uyum kriterlerini karşılamaktaki şansı yüksektir. Nisan 1995'te hükümet, 1997 sonu itibarıyla gerekli kriteri karşılamayı umduğu enflasyon haricindeki tüm kriterleri karşıladığını duyurmuştur. Bununla birlikte bu tür iddialar Kıbrıs'ın ekonomisini serbestleştirmesi ihtiyacını maskelemektedir. Kıbrıs para birimi sermaye kontrolleri ve ayrıca faiz oranlarının yasal kontrolüyle korunmaktadır. Kıbrıs Merkez Bankası da bağımsız bir kurum haline gelmelidir. Bununla birlikte Kıbrıs'ın temel iktisadi göstergeleri görece güçlüdür ve EPB'ye geçişi, pek çok mevcut AB üyesinden çok daha az sancılı olacaktır.

1996 ve 1997 yıllarında AB ve ABD barış anlaşması için arabuluculuk girişimleri başlattılar. Bu anlaşmadan bariz çıkarları olan Kıbrıs Rum hükümeti, sorunların çözümü için bir dizi teklifte bulundu ve 1996 başlarında İtalya başkanlığı Kıbrıs anlaşmazlığının çözümü için bir AB koordinatörünün atanmasını göz önüne aldı. Bununla birlikte bu çabalardan bir sonuç çıkmadı.

Kasım 1995 tarihli Barselona Deklarasyonu, Kıbrıs dahil Akdeniz ülkeleriyle AB arasında bir serbest ticaret bölgesiyle ekonomik sektörlerin büyük bölümünde işbirliğini kapsayan yeni bir ilişki tasarladı. Kıbrıs'ın karşı karşıya olduğu risk, adada çözüm sağlanamaması nedeniyle tam üyelik başvurusunda bulunan diğer devletlerin gerisinde kalmak ve Akdeniz anlaşmalarının kapsadığı, daha geniş bir ülke kümesi içinde yer almaktı. Mart 1995'te Türkiye dışişleri bakanı, Kıbrıs AB'ye katılmadan önce bir barış anlaşması yapılmazsa, Kuzey Kıbrıs'ın Türkiye ile birleşe-

ceği tehdidinde bulundu. Brüksel ise Türkiye'nin blöfünü görmek ve Ankara'ya AB ile kendi bağlarının ekonomik faydalarını hatırlatmak yerine, temkinli adımlar atma eğilimindeydi.

Kıbrıs'ın katılımı, AB kurumlarının, bir mikro devletin bu kurumlar içinde temsil edilmesine uyum sağlamasını zorunlu kılmaktaydı; fakat katılımına imkân verildiği anda Kıbrıs, hem iktisadi, hem de siyasi açıdan güvenilir ve etkin bir ortak olduğunu gösterebilirdi. (Kıbrıs Avrupa federalizmini desteklemektedir.) Bununla birlikte, Kıbrıs AB'ye tam üye olmadan önce cesur barış girişimlerinde bulunulması şarttır. ■

Kevin Featherstone

Bkz. ayrıca Akdeniz Politikası; Tablo 5

Kıbrıs/Kaynakça

Theophylactou, Demetrios A. 1995. *Security, Identity and Nation Building: Cyprus and the EU in Comparative Perspective.* Aldershot: Ashgate Publishing.

Kıbrıs/Güncelleme

1997 yılının Aralık ayında Lüksemburg'da gerçekleştirilen Avrupa Konseyi toplantısında, Kıbrıs için katılım öncesi stratejisi belirlendi ve özellikle AB hukukuna uyumu konu alan katılım müzakereleri 1998'de başlatılıp, 2002 yılının Aralık ayındaki Kopenhag zirvesinde sonuçlandırıldı. Bu süre zarfında, komisyon 2000 yılının Mart ayında Kıbrıs ve Malta için katılım ortaklığının kurulmasını, ortaklık içinde tanımlanan katılım için öncelikli faaliyetlerin desteklenmesini ve belirli topluluk programlarına ve ajanslarına katılımı konu alan bir katılım öncesi stratejisi hazırladı. Bu stratejide öncelikler kısa ve orta dönem olmak üzere iki gruba ayrılıyor, orta dönem altına giren önceliklerin 2003 sonuna kadar tamamlanması şart koşuluyordu. Diğer aday ülkeler gibi 31 başlık altında sürdürülen müzakereler ve reform sürecini değerlendiren Kıbrıs hakkındaki son ilerleme raporu, 9 Ekim 2002 tarihinde yayınlandı. Komisyon 19 Şubat 2003'te Kıbrıs'ın üyeliği konusunda olumlu görüş bildirdi, 16 Nisan 2003'te Atina'da imzalanan Katılım Antlaşması 2003 Temmuz'unda Kıbrıs tarafından onaylandı ve böylece Kıbrıs 1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren AB üyesi oldu.

2000-2004 arasındaki katılım öncesi dönemde Kıbrıs'a çok senelik katılım öncesi yardımlardan yararlanma imkânı verildi. 2000-2004 dönemi için tahsis edilen katılım öncesi yardım miktarı 57 milyon avrodur ve bunun 43.8 milyon avroluk kısmı 2000-2003 döneminde kullanılmak üzere ayrıldı.

Kıbrıs Sorunu

Kıbrıs'ın adaylık sürecinin her aşamasında Kıbrıs sorununun çözüme kavuşturulması konusu gündeme geldi ve özellikle Kıbrıs'ın tam üye olması öncesindeki Ocak-Mayıs 2004 döneminde bu konu, AB gündeminin ilk sırasını işgal etti.

BM gözetimi altındaki kapsamlı Kıbrıs çözümünü amaçlayan en yoğun görüşmeler 1995 yılı sonlarında başlayıp 11 Mart 2003 tarihinde sona erdi. Bu süreçte, Aralık 1999'dan Kasım 2000'e ka-

dar dolaylı görüşmeler, Ocak 2002'den Şubat 2003'e kadar ise yüz yüze görüşmeler yapıldı.

10-11 Aralık 1999 tarihlerinde gerçekleştirilen Helsinki zirvesinde, Türkiye'nin AB'ye tam üyelik için adaylığı da resmi olarak kabul edildi ve sonuç bildirgesinde, genişleme sürecindeki Türkiye'nin konumu ve Kıbrıs sorunuyla ilgili özel maddeler de yer aldı. Bu kapsamda, adada siyasi bir çözümün, Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne katılımını kolaylaştıracağının altı çiziliyordu. Aralık 2000'de Nice'de toplanan Avrupa Konseyi, BM'nin Kıbrıs sorununu çözüme kavuşturmak konusunda gösterdiği bu çabaları memnuniyetle karşıladı. Rauf Denktaş ile Glafkos Klerides'in, 4 Aralık'ta Lefkoşa'daki "Yeşil Hat"ta, BM gözetiminde bir araya gelmesinden hemen sonra, Aralık 2001'de Laeken'da toplanan Avrupa Konseyi de, adadaki iki taraf arasındaki ilişkilerde yaşanan bu olumlu gelişmeler karşısındaki memnuniyetini ifade etti.

15 Mayıs 2002'de ada, 1979 yılından bu yana ilk kez bir BM genel sekreterini ağırladı. Kasım 2002'de Kıbrıs sorununun çözümü için yapılan görüşmelerde ilerleme kaydedilmediğinden, taraflara kapsamlı bir anlaşma için temel oluşturacak bir belge (Annan Planı) sunuldu. Daha sonradan revize edilecek olan bu plan 1. Annan Planı olarak tanımlanıyordu. Kasım 2002'de sunulan 1. Annan Planı, 12-13 Aralık 2002 tarihinde Kopenhag'daki Avrupa Konseyi'nden önce bir anlaşmaya varılmasını sağlamak için Aralık 2002'de revize edilerek 2. Annan Planı adını aldı, ancak bir çözüme varılamadı.

Aralık 2002'deki Kopenhag zirvesinde, Kıbrıs ile katılım müzakereleri tamamlanmakla birlikte, Avrupa Konseyi Kıbrıs'ın iki tarafının bir arada AB üyesi olmasının tercih edildiğini ifade etti. Aynı zirvede Türkiye ile katılım müzakerelerinin başlatılması konusundaki karar Aralık 2004'e bırakıldı ve böylece Türkiye, Kıbrıs sorununu çözüme kavuşturmak konusundaki çalışmalara hız verdi. Bu süreçte Şubat 2003'te yapılan ikinci revizyondan sonra oluşan Annan Planı'nın üçüncü versiyonunun, 16 Nisan 2003'ten önce, eşzamanlı olarak onaylanabilmesi için referanduma sunulması kararlaştırıldı. Ancak, 10-11 Mart 2003'te Lahey'de referandum için anlaşma sağlanamadı, referandum tarihinin 6 Nisan 2003'e ertelenmesine rağmen planın referanduma sunulması kabul edilmedi ve Kıbrıs'ın 16 Nisan 2003 tarihindeki Avrupa Birliği'ne Katılım Anlaşması'nın imzalanmasından evvel kapsamlı bir çözüme ulaşılamadı.

Kıbrıs'ın AB üyesi olacağı 1 Mayıs 2004 tarihi yaklaştıkça, sorunun çözüme kavuşturulmasına yönelik iç ve dış baskılar arttı. Diğer taraftan 14 Aralık 2003 tarihinde KKTC'de yapılan genel seçimler öncesindeki propaganda dönemi, çözüm yanlıları ile karşıtlarının mücadelesine sahne oldu. Seçim sonucunda parlamentodaki sandalyelerin eşit dağılımı, KKTC halkının Kıbrıs sorunu konusundaki bölünmüşlüğüne ayna tutuyordu. Seçim sonrasında Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP) lideri Mehmet Ali Talat yönetiminde kurulan hükümet, Kıbrıs sorununu çözüme kavuşturmak ve KKTC'yi mayıs

ayında Güney Kıbrıs ile birlikte AB üyesi yapmak amacıyla adımlar atmaya başladı. Uluslararası baskıların da yeniden yoğunlaşmasıyla iki taraf, 10 Şubat 2004'te Annan Planı konusunda New York'ta müzakerelere başladılar. New York görüşmelerinde sağlanan mutabakat ile iki taraf, garantör ülkeler olan Yunanistan ve Türkiye'nin de katılımı ile mart ayının sonunda plana verilecek nihai şeklin tartışıldığı Bürgenstock'ta gerçekleştirilen dörtlü konferansa katıldılar. BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın son şeklini vermiş olduğu "Kıbrıs Sorunu'nun Kapsamlı Çözümü"ne ilişkin planı (dördüncü plan), 29 Mart 2004'te bu görüşmeler sırasında taraflara sunuldu. 31 Mart 2004 tarihinde sona eren Bürgenstock görüşmeleri sonrasında, 4. Annan Planı'nın adanın iki tarafında referanduma sunulması süreci başladı. Referandum öncesindeki dönemde, hem KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, hem de Rum lider Papadopulos, referanduma ilişkin olarak aktif bir "hayır" kampanyası yürüttü. Bununla birlikte adanın iki tarafındaki halkın plana yönelik yaklaşımlarında bariz farklılıklar göze çarpıyordu. Güney Kıbrıs'ta, AB'nin referandumdan çıkacak sonucun Güney Kıbrıs'ın üyeliğini etkilemeyeceği yönündeki teminatlarıyla birlikte referandum karşıtı eğilim güç kazandı. Diğer taraftan KKTC'de "evet" ve "hayır"cı taraflar arasında yoğun bir propaganda dönemi yaşandı. Plan hakkındaki referandum 24 Nisan 2004'te Kıbrıs Türk ve Rum tarafında eşzamanlı olarak gerçekleştirildi. Referandum sonucunda KKTC'deki yüzde 64,9'luk evet oyuna karşılık, Güney'de verilen yüzde 75,8'lik hayır oyu ile Annan Planı reddedildi. Böylece Kıbrıs'ın 1 Mayıs 2004'te AB'ye üye olmasıyla birlikte adanın bölünmüşlüğü fiilen tescillenmiş oldu.

Referandum sırasında hem KKTC hükümetinin gösterdiği tutum, hem de çıkan yüksek "evet" oyu, AB-KKTC ilişkilerinde yeni bir dönemin başlamasını sağladı. KKTC'ye yönelik uluslararası ambargoların kalkması ve KKTC'nin tanınması konusu, referandum sonrasında sık sık dile getirilmeye başlandı. Referandumun hemen sonrasında, KKTC Başbakanı Mehmet Ali Talat'ın ABD'ye yaptığı gezide, Kıbrıs'ın tanınması ve KKTC'nin Ercan havaalanının uluslararası uçuşlara açılması konuları gündeme geldi. BM Genel Sekreteri Kofi Annan da haziran ayında referanduma ilişkin olarak sunduğu raporda, bu tarihten sonra KKTC'ye yönelik tecridin kaldırılması gerektiğini ifade ediyor ve tecridin kalkmasının, artık adanın bölünmüşlüğüne değil birleşmesine katkıda bulunacağının altını çiziyordu. Raporun yayınlanmasının hemen sonrasında KKTC Başbakanı Mehmet Ali Talat, Brüksel'e giderek, başta genişlemeden sorumlu komiser Günter Verheugen olmak üzere AB yetkilileriyle temaslarda bulundu. Bu temasların sonrasında ve referandumun ardından konseyin, çözüm halinde Kuzey Kıbrıs'a verilmesi öngörülen 259 milyon avronun serbest bırakılmasına ilişkin tavsiye kararı doğrultusunda, AB Komisyonu 7 Temmuz 2004 tarihinde KKTC'ye yönelik mali yardım paketini onayladı. "Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik gelişmesi-

ne destek amacıyla mali yardım unsurları" başlıklı pakette, Türk tarafına üç yılda yapılması öngörülen 259 milyon avro tutarındaki mali yardımın serbest bırakılmasının yanı sıra, KKTC ile AB arasında doğrudan ticaret yolları açıldı ve AB'nin adanın kuzeyinde bir büro kurarak KKTC ile ilgili ticari ilişkiler başlatması karara bağlandı; ayrıca AB, KKTC'ye yönelik yardımlar konusunda Kıbrıs Rum yönetimini devreden çıkardı. Ancak referandum sonrasında, AB'nin KKTC ile ilişkiler konusunda yeterince hızla ilerleme kaydetmediği de, paketin açıklanması sonrasında sık sık dile getirilmeye başlandı. AB-KKTC ilişkilerinde, son dönemlerdeki en önemli gelişme, 2004 yılının Ekim ayında KKTC'li parlamenterlerin Avrupa Konseyi Parlamenter Temsilcileri toplantılarına katılmalarına imkân tanınmasıdır. ■

Ece Öztan, Hale Akay

KİK *Bkz. Körfez İşbirliği Konseyi*

Kirchberg Deklarasyonu

Lüksemburg-Kirchberg'de 9 Mayıs 1994'te yapılan toplantıda, Batı Avrupa Birliği (BAB) üyelerinin liderleri tarafından yayınlanan Kirchberg Deklarasyonu, ABA üyeliği ve birliğin kategorilerini oluşturmaktadır. Bu dört kategori aynı zamanda hem NATO, hem AB üyesi olan tam üyeler, NATO üyesi olan, ancak AB üyesi olmayan ortak üyeler, ne NATO ne de AB üyesi olan ortaklar ve AB üyesi olan, fakat NATO üyesi olmayan gözlemcilerden meydana gelmektedir. ■

Bkz. Ayrıca Batı Avrupa Birliği

KOBİ'ler

Bkz. Küçük ve Orta Boy İşletmeler

Kohl, Helmut (1930-)

Almanya'nın II. Dünya Savaşı sonrasında en uzun süre görevde kalan şansölyesi ve AB içindeki en etkin hükümet başkanı olan Helmut Kohl, 3 Nisan 1930'da Ludwigshafen'de dünyaya geldi. Doğum tarihi ve yeri, kendisinin Avrupa'yla ilgili sonraki görüşleri üzerinde etkili oldu. Ludwigshafen'in Ren nehri üzerindeki bir sınır bölgesinde bulunması, delikanlıyken III. Reich'ın travmasını ve utanç verici yenilgisini yaşamış olan Kohl'ün, ayrıca, Fransız-Alman ilişkilerinde 1945 sonrasında yaşanan gelişmeyi de tecrübe ettiğini göstermektedir. Kohl, Heidelberg Üniversitesi'nde öğrenim gördükten sonra siyasete atıldı. 1959'da Rhineland eyalet parlamentosunun en genç üyesi, 1963'te en genç parlamento lideri, 1969'da eyalet başbakanı, 1976'da Hıristiyan Demokrat Birlik (CDU)/Hıristiyan Sosyal Birlik'in (CSU) başkanı ve 1982'de de en genç Almanya şansölyesi oldu. Ancak neredeyse hiç kesintiye uğramayan bu başarılı kariyerine karşın, özellikle kendisinden daha parlak olduğu aşikâr olan rakibi, Sosyal Demokrat Parti (SDP) lideri ve 1974-1982 arasında Almanya Şansölyesi Helmut Schmidt ile kıyaslandığında, bu başarıları yeterince takdir edilmedi.

Helmut Kohl Almanya'nın birleşmesinde temel bir rol oynadı. 28 Kasım 1989 tarihli on maddelik programı, Almanya'nın birleşmesi meselesini uluslararası gündeme soktu ve federal hükümeti bu sürecin baş aktörü yaptı. Kohl'ün yaptığı kişisel

katkıların en önemlileri, Almanya'nın NATO üyeliğinin devamı için Sovyetlerle anlaşma sağlamaya yönelik müzakereler yürüten ABD Başkanı George Bush'a verdiği destek ve 1990 Mart'ında Doğu Almanya'da yapılan ilk ve son serbest seçimleri büyük bir farkla kazanmasıdır. Kohl ayrıca, Almanya'nın birleşmesi meselesini, Avrupa bütünleşmesinin derinleşmesine yönelik ilerleme sağlamak için de kullandı.

Kohl, 1982'de şansölye olduktan sonra, bütünleşmenin Ostpolitik nedeniyle sekteye uğradığı Brandt ve Schmidt dönemlerinin (1969-1982) aksine ve uluslarüstü çözümlerden çok fazla hoşlanmayan Schmidt'ten farklı olarak, Avrupa bütünleşmesini yeniden Almanya'nın önceliği haline getirdi. Onun uluslarüstü yaklaşıma verdiği destek, federal cumhuriyetin ilk şansölyesi Konrad Adenauer'in politikalarına bir geri dönüşü temsil etmekteydi. İktidara geldikten sonraki bir hafta içinde Paris ve Brüksel'e yaptığı ziyaretlerle bu siyasi değişimin sinyalini vermişti; ancak şansölyeliğinin ilk yıllarında, Pershing füzelerinin Almanya'ya konuşlandırılması hakkındaki iç tartışmalarla meşgul olduğundan, Avrupa politikası yaptığı açıklamalarla sınırlı kaldı. Bununla birlikte bu yılları Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterand ile yakın bir dostluk kurmak için kullandı. Kohl ve Mitterand, Fransız-Alman ilişkilerini bütünleşmenin motoru olarak gören, sadık bütünleşme yanlılarıydı.

İlk başlarda, AT'nin 1980'lerin başındaki hükümetlerarası yapısı nedeniyle bu yönde çok yavaş ilerleme sağlandı. Ayrıca Almanya'nın AT'nin yeniden canlandırılmasına yönelik ilk gerçek girişimleri (Genscher-Colombo Teklifleri'yle bunların sonucunda ortaya çıkan Stuttgart Deklarasyonu) CDU/CSU'nun koalisyon ortağı Özgür Demokrat Parti ile birlikte şekillendirildi. İngiltere'nin bütçeyle ilgili sorunu ilerleme yolunda ciddi bir engel haline geldi ve sonunda Mitterand'ın 1984 Haziran'ındaki Fontainebleau zirvesiyle çözüme kavuşturduğu bu engelin ortadan kaldırılması için hayli çaba harcanması gerekti. İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'ın bütünleşmenin ilerlemesine yönelik 1980'lerin başlarındaki muhalefetinin farkında olan Kohl ve Mitterand, o dönemler AT'nin kararlarında geçerli norm oybirliği olduğundan, 1980'lerin başında bütünleşmenin derinleşmesi için çok fazla zaman ve çaba harcamamak zorunda kaldılar.

En sonunda, 1985 Haziran'ındaki Milano zirvesinde, Avrupa Birliği için bir taslak antlaşmaya ilişkin Fransız-Alman önerisi gündeme getirildi. Avrupa Parlamentosu'nun (AP) bir sene önceki planına atıfta bulunan iddialı başlığına rağmen, bu teklif, aslında Stuttgart Deklarasyonu gibi üye devletlerin dış politikalarının eşgüdümünü sağlayan mekanizma olan Avrupa siyasi işbirliği üzerinde odaklanan mütevazı bir dokümandı. Zaten bu öneri de bir ay önce Almanya'nın tarım konseyinde veto hakkını kullanmış olması nedeniyle güç kaybetmişti. Taslak antlaşmanın nitelikli çoğunlukla yapılan oylamaların kapsamını genişlettiği göz önüne alındığında, ilk kez konseydeki veto hakkını kullanması, Almanya'nın zirvedeki konumunu oldukça zayıflattı.

Kısa süre sonra, mevcut ortamda Kohl'ün bütünleşme vizyonunun gerçeğe

dönüşmesine olanak verecek önemli bir değişim yaşandı; değişimin başlıca katalizörü, tek pazar programına ilişkin yönergelerin büyük bölümünde nitelikli çoğunluğun kullanılmasını sağlayan Avrupa Tek Senedi'ydi (ATS). Kohl'ün tahmin ettiği gibi, nitelikli çoğunluğun kullanılması giderek yaygınlaştı; yani, oybirliği kurumsal değişim için geçerli ilke olmaya devam etse de, artık topluluk nitelikli çoğunlukla alınan kararların yaygınlaştığı ve üye ülkeler için dışlanmanın maliyetinin çok yüksek olduğu bir yapı haline geldi. Böylece tek bir ülkenin süreci engelleme kapasitesi giderek azaldı.

Bütünleşmenin ilerlemesi yönündeki potansiyeli yaratan ATS olsa da, daha kapsamlı değişimin önünü açan, Almanya'nın birleşmesine yönelik beklentilerle bu birleşmenin en sonunda gerçekleşmesi oldu. Kohl buna cevaben bir taraftan birleşmeyi benimser ve hızlandırırken, bir taraftan da birleşmiş bir Almanya'nın Avrupa ile daha derinden bütünleşmesi gerektiği üzerinde ısrarcı bir tavır gösterdi. Almanya, Berlin duvarının yıkıldığı 9 Kasım 1989'dan 3 Ekim 1990 tarihine kadar geçen kısa sürede nefes kesen bir hızla birleşti. Birleşme tartışmalarının yaşandığı sırada bile, Almanya'nın Avrupa ile daha derinden bütünleşmesine yönelik ilerlemeler kaydediliyordu. Mitterand, yeniden güç dengesi yaklaşımına dönüş yaptığı kısa dönemin ardından, Almanya'nın birleşmesinin kaçınılmaz olduğu sonucuna vararak, 1989 Aralık'ındaki Strazburg zirvesinde Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB) ile siyasi birlik hakkındaki hükümetlerarası konferansların toplanmasının önünü açtı.

Kohl, hükümetlerarası konferansların hazırlık sürecinde, başta ortak dışişleri ve güvenlik politikasının (ODGP) geliştirilmesi ve Avrupa Parlamentosu'nun yetkilerinin güçlendirilmesi olmak üzere, siyasi birlik yönünde sağlanacak ilerlemelere duyulan ihtiyaç üzerinde durdu. 1991 Mayıs'ında Edinburgh'da yaptığı bir konuşmada ise örgütlü suçlar ve uyuşturucu ticaretiyle mücadele gibi konularda hiçbir engelleme olmaksızın tüm üye ülkelerde faaliyet gösterecek uluslarüstü bir polis teşkilatı (EUROPOL) fikrini gündeme getirdi. Bu yüzden hükümetlerarası konferansın sonuçları Kohl'de hayal kırıklığı yarattı; EPB hakkında önemli bir ilerleme sağlanmış olmasına rağmen, EUROPOL ve siyasi birlik yönündeki ilerlemeler çok sınırlı kaldı.

Avrupa Birliği Antlaşması'nı izleyen yıllarda, Mitterand, İspanya Başbakanı Felipe Gonzáles ve Komisyon Başkanı Jacques Delors'un aldıkları yenilgilerle birlikte Kohl, Avrupa bütünleşmesinde daha da merkezi bir konuma yerleşti; AB'nin en doğudaki devletinin şansölyesi ve AB'deki en deneyimli devlet adamı olarak, Avrupa bütünleşmesi politikaları üzerinde ancak Charles de Gaulle ile kıyaslanabilecek bir hâkimiyete sahip oldu.

Kohl'ün daha sonraki çabaları, en fazla önem atfettiği hedef olan EPB'nin gerçekleşmesi üzerinde yoğunlaştı. Almanya'daki kamuoyu EPB hakkında olumsuz bir tavra sahip olsa da, yapılan anketler Kohl'ün Avrupa politikalarını idare ediş şekline büyük güven duyulduğunu gösteriyordu. Bu anlamda Almanya için, Kohl'ün tek para birimine geçişi gerçekleştirmekte kullanmayı amaçladığı türden olumlu bir uz-

laşma olduğundan söz edilebilir. SDA'nın CDU'yu yenilgiye uğratmak amacıyla kamuoyunun EPB'ye olan muhalefetini kullanmaya yönelik kötü niyetli girişiminin başarısızlığa uğramış olması, Kohl'ün bu konuda başarılı olduğunun işareti sayılabilir.

Adalet ve içişleri alanında ilerleme sağlanmasından ayrı olarak Kohl, AB'nin doğuya doğru genişlemesiyle de ilgilendi ve Almanya-Polonya ilişkilerinin gelişmesine, Fransız-Alman ilişkileriyle eşit bir öncelik verdi. Ancak genişlemenin EPB'nin aksine uzun dönem sürmesi beklendiğinden, Kohl'ün şansölye olarak genişlemenin başarıyla tamamlandığını görmesi ihtimali yüksek değildi. Nitekim 1998 Eylül'ündeki seçimi az bir farkla kaybederek koltuğunu Gerhard Schröder'e bıraktı. Ancak bu arada Almanya'nın en uzun dönem görevde kalan şansölyesi unvanını da Bismarck'tan almış oldu.

Kohl'ün, merkezini uluslarüstü yaklaşıma duyduğu inancın oluşturduğu vizyonu, Adenauer'den miras kalmıştı ve bazen Almanya'nın 1871 ile 1945 arasındaki travmatik tarihinin etkisine atıfla "Rhineland tutumu" olarak da anılmaktaydı. Ancak bu vizyon, 1990'daki birleşme öncesi dönemlere kıyasla, bugünün Almanya'sında daha az geçerliydi. Kohl'ün Almanya'nın birleşmesine yaptığı katkılar takdir edilmekte, buna mukabil Avrupa hakkındaki vizyonu daha fazla eleştiriye maruz kalmaktaydı. Aslında federal cumhuriyetin Rhineland tutumunu sürdürüp sürdürmeyeceği, büyük ölçüde EPB'nin gerçekleşmesine bağlıydı. ■

Wilie Paterson

Bkz. ayrıca Almanya

Komisyon

Komisyonun anlaşılmasında karşılaşılan güçlük, AB'nin anlaşılmasında yaşanan güçlüğün bir özetidir. Tam anlamıyla bir yürütme veya yasama organı olmayan komisyon, her ikisinin belirli unsurlarını içinde barındırır; sadece bürokratik bir organ değil, aynı zamanda siyasi bir kurumdur. Kuramda ulusal hükümetlerden bağımsız olması gereken komisyon, üye ülke baskılarına maruz kalabilmektedir. Komisyonun atanmış olması ve sadece Avrupa Parlamentosu'na (AP) karşı hesap verme sorumluluğunun bulunması, AB'nin demokrasi açığının hassas noktasıdır.

Komisyon bir komiserler kürsüsünden ve (çoğunlukla) uzman bürokratlardan oluşmaktadır. Mevzuatın öncüsü, antlaşmaların koruyucusu, bütçenin yöneticisi, topluluk faaliyetlerinin idarecisi olarak üstlendiği resmi roller, komisyonu tüm AB siyasi sürecinin merkezine oturtur. AB'nin iki hükümetlerarası sütunu olan ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP) ile adalet ve içişleri alanlarında işbirliğinin dışında bırakılmış olsa da, AB'nin işleyişi ve etkinliği açısından merkezi niteliktedir. Bunun ötesinde komisyonun, Avrupa entegrasyonunun gayrıresmi "dinamosu" olarak AB'nin gelişimine yaptığı yaşamsal nitelikteki siyasi katkı, komisyon başkanının kişiliğinde kimlik kazanır.

Başkan

Bir komiserler akademisi olarak komisyonun yapısı, fiiliyatta bir kürsü sistemini andırmaktadır. Bununla birlikte, konumu daha sonra Amsterdam Antlaşması'yla güçlendirilen, "eşitler arasındaki bi-

Tablo 6. Komisyon Başkanları, 1958-2004

Yıllar	İsim	Üye Ülke	Ulusal Hükümetteki Görevi
1958-1967	Walter Hallstein	Almanya	Dışişleri Bakanı
1967-1970	Jean Rey	Belçika	Ekonomi Bakanı
1970-1972	Franco Malfatti	İtalya	Posta ve Telekom. Hiz. Bakanı
(Mart 1972 -Ocak 1973)	Sicco Mansholt	Hollanda	Tarım Bakanı
1973-1977	François-Xavier Ortoli	Fransa	Maliye Bakanı
1977-1981	Roy Jenkins	Birleşik Krallık	İçişleri Bakanı
1981-1985	Gaston Thorn	Lüksemburg	Başbakan
1985-1995	Jacques Delors	Fransa	Ekonomi, Maliye ve Büt. Bak.
1995-1999	Jacques Santer	Lüksemburg	Başbakan
(Temmuz -Eylül 1999)	Manuel Marín	İspanya	Avrupa İşleri Bakanı
1999-2004	Romano Prodi	İtalya	Başbakan
2004-	José M. Durão Barosso	Portekiz	Başbakan

rinci" olarak komisyon başkanı, görev süresi boyunca komisyonun tarzını belirler (Bkz. Tablo 6). Komisyonların genellikle başkanlarının adıyla anılması şaşırtıcı değildir. 1999'dan bu yana insanlar sürekli olarak "Prodi komisyonundan" bahsetmektedirler.

Selefi Jacques Santer'in sahip olduğu şöhretin aksine, Romano Prodi işinde ehil ve iddialı bir başkan olarak kabul edilmektedir. Komisyonun Santer yönetiminde görünürdeki zayıflığı, kısmen Avrupa Birliği Anlaşması'nın (ABA) onaylanmasındaki bozgun nedeniyle komisyonun popülerliğini kaybetmesinin ve Santer'in selefi ve komisyonun bu zamana kadarki en başarılı başkanı olan, hırslı ve hamleci Jacques Delors'un yönetim tarzının bir sonucuydu. Delors'un liderliği, güçlü bir başkana sahip olmasının avantajları ve dezavantajlarının yanı sıra, elverişli bir siyasi ve ekonomik iklimin komisyonun başarısındaki önemini de gözler önüne sermektedir.

Topluluk tarihinin dörtte birlik bölümünde –kendisinden önceki tüm seleflerinden daha uzun bir süre– bu görevi sürdüren Delors'un, başkan olarak derin bir etkisi oldu. Başkan olduğunda Delors, kendisinden önceki başkanların profiline tam olarak oturmaktaydı: Hepsi erkekti, orta yaşların sonlarındaydılar ve kendi ülkelerinde siyasete epeyi bulaşmışlardı. Fakat Delors yaptığı işe özel nitelikler ve beceriler kazandırdı: Tecrübeli ve usta bir idareciydi, siyasi konularda keskin yargıları vardı, ekonomiden çok iyi anlıyordu ve dinleyicilerine ilham veren bir hatipti. Delors, ayrıca federal bir yapıda örgütlenmiş, uyumlu bir "sosyal alan" üzerinde uzlaşan ve uluslararası alanda kendini gösterebilen, güçlü, siyasi ve ekonomik olarak birleşmiş bir AT tasarlamaktaydı. Delors'un, özellikle Fransa'nın iç siyasetinde geleceği parlak, güçlü bir siyasetçi olarak müthiş bir ünü ve bilhassa Almanya Başbakanı Helmuth Kohl olmak üzere birtakım kilit

nitelikteki topluluk liderleriyle yakın dostlukları gibi, sonuna kadar kullandığı birtakım başka avantajları da vardı. Komisyondaki kariyeri sonrasında Delors'un, topluluğun en önemli iki üyesinden biri olan Fransa'nın başbakanı veya cumhurbaşkanı olacağına dair beklenti de, ona gösterilen önemi sınırsız ölçüde artırdı.

Böyle sağlam bir altyapısı olan Delors, çok yetkin ve dinamik kişilerden oluşan *kabine*sinin (özel ofis) desteğiyle birlikte, komisyon ve topluluğun 1980'lerin sonundaki dönüşümüne muazzam katkılarda bulundu. Delors, komisyon yeniden hayata döndürülmezse, topluluğun can çekişir durumda kalacağına inanıyordu. Hiç şüphesiz AT o dönemdeki başarıları için –İber yarımadasındaki genişleme hamlesi, Avrupa Tek Senedi (ATS) müzakereleri, Delors I bütçe paketinin kabulü, tek pazar programının başarısı ve Ekonomik ve Parasal Birlik'in (EPB) başlatılması– Delors'un kişiliğine ve komisyonun siyasi önderliğine çok şey borçluydu.

Delors'un Avrupa Konseyi'yle ilişkileri ve zirve bildirgelerini komisyonun siyasi inisiyatifleri için vekâlet olarak kullanmaktaki becerisi, başkanlık profilini ve statüsünü güçlendirdi. Delors, benzer biçimde Avrupa Konseyi'ndeki önemini ve tek pazarın mimarı olarak kazandığı şöhreti, komisyonun kimliğini geniş uluslararası sahnede ortaya koymakta kullandı. Komisyonun şimdiye kadarki en güçlü uluslararası konumuna, ABD Başkanı George Bush'un, komisyondan Batı'nın Macaristan ve Polonya'ya yardım çabalarına önderlik etmesini istediği Temmuz 1989'daki G7 zirvesinde ulaştığını söylemek mümkündür. ABD, konsey ve komisyon başkanları arasındaki toplantıları kurumsallaştıran Kasım 1990 tarihli Trans-Atlantik Deklarasyonu'yla, Delors ve komisyonun artan uluslararası önemi daha da takdir edilmiş oldu.

Delors'un başarıları, bir komisyon başkanının performansının, yanında çalışanların niteliklerinden çok, başkanın kişiliğine, geldiği ülkeye, ülkesindeki siyasi deneyimine ve geleceğine, belirli bir dönemdeki siyasi ve ekonomik koşullara ve yakınındaki danışmanların vasıflarına bağlı olduğunu kanıtladı. Aynı sebeple, 1990'ların başındaki hükümetlerarası konferanslar ve AB Anlaşması'nın onay krizi sırasında Delors ve komisyonun popülaritesini hızla yitirmesi de, komisyonun baskın bir başkan ile elverişsiz bir siyasi ve ekonomik iklimin tehlikeli bileşimi karşısındaki savunmasızlığını gösterdi.

Sonuç olarak görevinin son senesi olan 1994 geldiğinde, Delors artık bir değer olarak değil, bir yük olarak algılanmaktaydı ve komisyonun talihi tersine dönmüştü. Başkanın, ekonomik ve siyasi hayatın canlı olduğu bir dönemde komisyonun çıkarlarına çok uyan nitelik ve hasletlerinin, siyasi ve ekonomik kriz zamanlarında bu çıkarlar açısından yıkıcı olabileceği ortaya çıktı. Delors'un aksine, Santer'in kişisel ve siyasi üslubu, komisyon ve AB'nin 1990'ların ortalarındaki koşullarına daha uygundu. Delors gibi, Santer de bir Avrupa federalizmi yanlısıydı, fakat Delors'un aksine yumuşak başlı, rahat ve görünüşte hırssızdı. Santer'in aynı derecede önemli bir becerisi de, Delors günlerinden kalma bazı "baronlarla" ve komisyona ya-

bancı olan bazı eski bakanlarla (bazı eski başbakanlar dahil) olan ilişkilerinde şiddetle ihtiyaç duyulan birleştiriciliği ve uzlaştırmacılığıydı.

Santer temel ilkelere bağlı kalarak ve siyasi ilgiyi üzerine çekmekten kaçınarak, komisyonun saygınlığını, güvenilirliğini ve otoritesini yeniden tesis etmeye çalıştı. Buna rağmen Santer 1999 Mart'ında yaşanan toplu istifaların ardından, sonsuza dek komisyondaki kötü yönetim ve yolsuzluklarla birlikte hatırlanacaktır.

Santer'in yerine, kurumda reform yapmak ve kurumu yenilemekle görevlendirilen, dürüstlüğü ve etkinliğiyle tanınan eski İtalya Başbakanı Prodi atandı. Prodi'nin konumu sadece Santer'in istifasının mahiyeti nedeniyle değil, antlaşmalardaki yeni değişikliklerle de güçlendi. Bilhassa, komisyonun "başkanın siyasi rehberliği altında çalışacağını," hükümet ve devlet başkanlarının "komisyon üyesi olarak atamaya niyetli oldukları diğer kişileri de [komisyon] başkan adayıyla birlikte, ortak anlaşmayla aday göstereceklerini vurgulayan Amsterdam Antlaşması, başkanın konumunu kuvvetlendirmektedir. Ayrıca, antlaşmaya eklenen bir bildirgeyle üye ülkeler, komisyon başkanının "komisyonun görev süresi boyunca komisyon üyeleriyle görevlerin bölüşümünün yanı sıra, bu görevlerin yeniden düzenlenmesinde de takdir hakkını geniş biçimde kullanması gerektiğine" karar vermişlerdir. Prodi'nin, 1999 ortalarında, kendisiyle çalışacak komiserlerin ulusal hükümetlerce seçiminde ve görevlerin bölüşümünde bazı etkileri olmuşsa da, bu kendisinin umut ettiği ve Amsterdam Antlaşması'nın yapabileceğini ima ettiği ölçüde bir etki değildir. Komisyon başkanlığına daha güçlü bir konum kazandıran diğer hükümlerle, kişisel ve siyasi gerçekliğin nasıl bağdaşacağı hâlâ bilinmemektedir. Büyük olasılıkla başkanın otoritesi görevin kendisine verdiği sıfatlara değil, daha çok görevdeki belirli bir kişinin nitelikleri ve hasletleriyle mevcut siyasi ve ekonomik koşullara bağlı olmaya devam edecektir.

Kürsü Sistemi (Eşit Statü)

Üye ülkelerce aday gösterilen, Avrupa Konseyi'nce atanan, AP tarafından atamaları onaylanan ve Avrupa Adalet Divanı'nda (AAD) yemin eden komiserler, eşit statüdeki kişilerden oluşan bir kürsü sistemi içinde çalışırlar. Komiserlerin statüsü ne kadar eşit olursa, AB'nin gelişimi konusunda o oranda milliyetçilikten uzaklaşır ve uluslarüstü bir perspektife yaklaşırlar. Fakat gerçekte komiserler eşit olmadıkları gibi, ülkelerin nüfuzundan da tamamen bağımsız değildirler; genellikle kamuoyunda geldikleri ülkelerin adıyla tanınmaları bu noktayı vurgular.

Üye ülkeler, genellikle eski komisyonun görev süresi dolmadan önceki aylar içinde, yeni komiserlere ilişkin tercihlerini ilan ederler. Amsterdam Antlaşması ile komisyon başkanına mesai arkadaşlarının seçiminde söz hakkı verilmesine rağmen, komiserlerin "genel yeterlilikleri temelinde" seçimlerinde takdir hakkı tümüyle hükümetlere aittir (157.1. madde). Geleneksel olarak büyük üye devletler ikişer, küçük ülkelerin her biri ise birer komiseri aday gösterir. Dolayısıyla seneler içinde üye ülke sayısı arttıkça (6'dan 9'a, sonra 10'a, 12'ye ve

15'e) komiser sayısı da yükselmiştir (9'dan 13'e ve daha sonra da 14'e, 17'ye ve 20'ye).

Komiser sayısındaki artış ve önem taşıyan görev sayısındaki buna mukabil düşüş, komisyonun büyüklüğü sorunuyla ilgili olarak hayli zaman ve enerji harcayan 1996-1997 hükümetlerarası konferansı sırasında bir anlaşmazlık konusu haline geldi. Mevcuttan daha fazla sayıda komiserle (ve hatta mevcut komiser sayısı ile) komisyonun yönetilemez hale geleceğine ilişkin şiddetli uyarılara ve üye sayısını on veya on ikiyle sınırlamak gibi hayalci fikirlere rağmen, hükümetler her devletin birer komiser ataması haklarından feragat etmek konusunda hevesli değillerdi. Böyle bir fedakârlığın kendilerinden istenmeyeceğinden emin olan büyük üye devletler, genellikle konu hakkında sessizliklerini korudular. Küçük üye devletler ise aksine "kendi" komiserlerinden vazgeçmeyeceklerini açıkça beyan ettiler. Tartışma, 16-17 Temmuz 1997'de yapılan, hükümetlerarası konferansın sona erdiği ve Amsterdam Antlaşması hakkında anlaşmanın sağlandığı Amsterdam zirvesinde kritik bir noktaya ulaştı. Antlaşmaya eklenen genişlemeye ilişkin hukuki açıdan bağlayıcı bir protokolle, üye ülkeler gelecek genişlemenin gerçekleşeceği tarihte, konsey oylarının ağırlığının "komisyon için ikinci bir kişiyi aday gösterme olanağından vazgeçen" ülkelerin durumunu telafi edecek şekilde yeniden belirlenmesi koşuluyla, komisyonun her üye ülkeden "birer kişiden oluşacağını" duyurdular. Başka bir deyişle ikinci bir komiser atamaya ilişkin var olan uygulamayı terk etmenin karşılığında, büyük üye ülkeler konseyde daha fazla oya sahip olacaklardır.

Böylece, 1996-1997'deki hükümetlerarası konferans ile komisyonun büyüklüğüne ilişkin radikal bir reformun siyaseten olanaksız olduğu ve zor ulaşılabilir bir amaç olarak kalmaya devam edebileceği ortaya çıkmıştır. Bu sav tartışma götürse de, radikal bir reform AB'nin çıkarları açısından çok da gerekli değildir. Üye devletler, vatandaşları ve komisyon için belki de kendi ülkelerinin "komiserleri" kanalıyla daha doğrudan, üst düzeyde iletişim kurabilmek, komisyonu önemli ölçüde küçültmek gibi siyaseten eziyetli ve özünde tatmin edici olmayan bir tecrübe yaşamaktan daha önemlidir (Bkz. Tablo 7). Büyük veya küçük her üye devletin bir komisere sahip olduğu yirmi üyeli bir AB'nin (örneğin var olan üyelere ilaveten Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya ve Slovenya) gerçekleşmesi durumunda, komisyonun yirmi üyesi olacaktır; bu sayı İspanya ve Portekiz'in katılımı sonrası (1986-1989), Delors'un oldukça başarılı olan ilk komisyonundaki üye sayısından sadece üç üye fazladır. Üye sayısı yirmiyi aşsa bile, komisyon, şimdi olduğu gibi, güçlü kabinelerin desteğindeki varlıkları açıkça zikredilmeyen, çekirdek nitelikteki bir komiserler grubuyla işleyebilir. Bununla birlikte anlaşmanın genişlemeye ilişkin protokolü, AB yirmi ülkeden daha fazla sayıya ulaşmadan en az bir sene önce "kurumların içeriği ve işleyişi hakkındaki antlaşma hükümlerinin etraflıca gözden geçirilmesi amacıyla" başka bir hükümetlerarası konferans "toplanacağını" ifade etmektedir. Bu, komisyonun üye sayısının yirmiyle sınırlandırılacağı ve bir komiser atayamayacak olan ülkelerle ilgili siyasi

Tablo 7. Üye Devletlerin Komiser Sayıları, 1967-2004

Tarih	Üye Sayısı	Komiser Sayısı	Fransa	Almanya	İtalya	Belçika	Hollanda	Lüksemburg	Birleşik Krallık
1967-72	6	9	2	2	2	1	1	1	
1973-80	9	13	2	2	2	1	1	1	2
1981-85	10	14	2	2	2	1	1	1	2
1986-94	12	17	2	2	2	1	1	1	2
1995-04	15	20	2	2	2	1	1	1	2
2004-	25	1	1	1	1	1	1	1	1

Tarih	Üye Sayısı	Kom. Sayısı	Danimarka	İrlanda	Yunanistan	İspanya	Portekiz	Avusturya	Finlandiya
1967-72	6	9							
1973-80	9	13	1	1					
1981-85	10	14	1	1	1				
1986-94	12	17	1	1	1	2	1		
1995-04	15	20	1	1	1	2	1	1	1
2004-	25	25	1	1	1	1	1	1	1

Tarih	Üye Sayısı	Kom. Sayısı	İsveç	Çek Cum.	Estonya	Litvanya	Letonya	Kıbrıs	Macaristan
1967-72	6	9							
1973-80	9	13							
1981-85	10	14							
1986-94	12	17							
1995-04	15	20	1						
2004-	25	25	1	1	1	1	1	1	1

Tarih	Üye Sayısı	Kom. Sayısı	Malta	Polonya	Slovenya	Slovakya
1967-72	6	9				
1973-80	9	13				
1981-85	10	14				
1986-94	12	17				
1995-04	15	20				
2004-	25	25	1	1	1	1

hırgürün başka bir tarihe ertelendiği anlamına gelmektedir.

Topluluk tarihinin ilk yıllarının aksine, günümüzdeki komiserlerin çoğu, ülkelerinde siyasi kariyer sahibi olan politikacılardır ve bazıları için ülkelerindeki bu siyasi pozisyonları, komisyondaki statü ve performanslarını artırmaktadır. Yine de büyük bir ülkeden gelmek ve önemli bir siyasi şöhrete sahip olmak, komisyonda başarı sağlamak için önkoşul değildir. Komiserlerin atamaları birkaç kez yenilenebilir ve eğer kendi ülkelerindeki siyasi liderleri istifa eder veya seçimleri kaybe-

Tablo 8. Komiserler ve Görevleri, 1958-2004

Komiser	Geldiği Ülke	Görevi
Ocak 1958 – Ocak 1963		
Walter Hallstein	Almanya	Başkan
Sicco Mansholt	Hollanda	Başkan Yardımcısı, Tarım
Robert Marjolin	Fransa	Başkan Yardımcısı, Ekonomi
Piero Malvestiti	İtalya	Ulaştırma
(Eylül 1959'da istifa etti ve yerine 1959 yılının Ocak ayında Guiseppe Caron atandı)		
Jean Rey	Belçika	Ticaret Politikası
Hans von der Groeben	Almanya	Rekabet Politikası
Lambert Schaus	Lüksemburg	İç Pazar
Guiseppe Petrilli	İtalya	Sosyal İşler
Robert Lemaignen	Fransa	Denizaşırı Ülkeler ve Topraklar
(1960 Eylül'ünde istifa etti ve yerine 1962 yılının Ocak ayında Henri Rochereau atandı)		
Ocak 1963 – Ocak 1967		
Walter Hallstein	Almanya	Başkan
Sicco Mansholt	Hollanda	Başkan Yardımcısı, Tarım
Robert Marjolin	Fransa	Başkan Yardımcısı, Ekonomi
Lionello Levi Sandri	İtalya	Başkan Yardımcısı, Sosyal İşler
Jean Rey	Belçika	Dış İlişkiler
Hans von der Groeben	Almanya	Rekabet Politikası
Lambert Schaus	Lüksemburg	Ulaştırma
Henri Rochereau	Fransa	Denizaşırı Ülkeler ve Topraklar
Guiseppe Caron	İtalya	İç Pazar
(1963 Mayıs ayında istifa etti ve yerine Guido Colonna di Paliano atandı)		
Ocak 1967 – Ocak 1970		
Jean Rey	Belçika	Başkan
Sicco Mansholt	Hollanda	Başkan Yardımcısı, Tarım
Lionello Levi Sandri	İtalya	Başkan Yardımcısı, Sosyal İşler
Fritz Hellwig	Almanya	Başkan Yardımcısı, Ar. ve Teknoloji
Raymond Barre	Fransa	Ekonomi ve Maliye
Albert Coppé	Belçika	Bütçe, Enformasyon Hizmetleri
Hans von der Groeben	Almanya	İç Pazar
Emanuel Sassen	Hollanda	Rekabet Politikası
Henri Rochereau	Fransa	Kalkınma Yardımları
Guido Colonna di Paliano	İtalya	Sanayi Politikası
Victor Badson	Lüksemburg	Ulaştırma
Edoardo Martino	İtalya	Dış İlişkiler
Wilhelm Haferkamp	Almanya	Enerji
Jean-François Deniau	Fransa	Dış Ticaret, Mali Kontrol
Ocak 1970 – Ocak 1973		
Franco Malfatti	İtalya	Başkan
(1972 Mart ayında istifa etti ve yerine Sicco Mansholt atandı)		
Sicco Mansholt	Hollanda	Başkan Yardımcısı, Tarım
(1972 Mart ayında yerine Carlo Scarascia Mugnozza atandı)		
Raymond Barre	Fransa	Başkan Yardımcısı, Ekonomi ve Maliye

Tablo 8. Komiserler ve Görevleri, 1958-2004 (devam)

Komiser	Geldiği Ülke	Görevi
Wilhelm Haferkamp	Almanya	Başkan Yardımcısı, İç Pazar ve Enerji
Albert Coppé	Belçika	Sosyal İşler, Ulaş., Bütçe ve Mali Kontrol
Jean-François Deniau	Fransa	Genişleme ve Kalkınma Yardımları
Altiero Spinelli	İtalya	Sanayi Politikası, Araştırma ve Teknoloji
Albert Borschette	Lüksemburg	Rekabet
Ralf Dahrendorf	Almanya	Dış İlişkiler
Ocak 1973 – Ocak 1977		
François-Xavier Ortoli	Fransa	Başkan
Wilhelm Haferkamp	Almanya	Başkan Yardımcısı, Ekonomi ve Maliye
Carlo Scarascia Mugnozza	İtalya	Bş. Yrd., Avr. Par. ile İlişkiler, Çev., Ulaş.
Sir Christopher Soames	Birleşik Krallık	Başkan Yardımcısı, Dış İlişkiler
Patrick Hillery	İrlanda	Başkan Yardımcısı, Sosyal İşler
(1976 Aralık ayında istifa etti ve görevlerini Raymond Vouël üstlendi)		
Henri Simonet	Belçika	Mali Kurumlar ve Vergiler, Enerji
Jean-François Deniau	Fransa	Kalk. Yardımları, Bütçe, Mali Kontrol
(1973 Nisan ayında istifa etti ve yerine Claude Cheysson geçti)		
Altiero Spinelli	İtalya	Sanayi ve Teknoloji
(1976 Temmuz ayında istifa etti ve yerine Cesidio Guazzaroni geçti)		
Albert Borschette	Lüksemburg	Rekabet
(1976 Temmuz ayında emekli oldu ve yerine Raymond Vouël geçti)		
Ralf Dahrendorf	Almanya	Araştırma, Bilim ve Eğitim
(1974 Kasım ayında istifa etti ve yerine Guido Brunner geçti)		
George Thomson	Birleşik Krallık	Bölgesel Politika
Petros Josephus Lardinois	Hollanda	Tarım
Finn Olav Gundelach	Danimarka	İç Pazar
Ocak 1977 – Ocak 1981		
Roy Jenkins	Ingiltere	Başkan
François-Xavier Ortoli	Fransa	Başkan Yardımcısı, Ekonomi ve Maliye
Wilhelm Haferkamp	Almanya	Başkan Yardımcısı, Dış İlişkiler
Finn Olav Gundelach	Danimarka	Başkan Yardımcısı, Tarım ve Balıkçılık
Lorenzo Natali	İtalya	Başkan Yardımcısı, Genişleme, Çevre
Hank Vredeling	Hollanda	Bş. Yardımcısı, İstihdam ve Sosyal İşler
Claude Cheysson	Fransa	Kalkınma
Guido Brunner	İtalya	Enerji, Araştırma, Bilim ve Eğitim
Raymond Vouël	Lüksemburg	Rekabet
Antonio Giolitti	İtalya	Bölgesel Politika
Richard Burke	İrlanda	Vergi, Tük. İşleri, Ulaş., Par. ile İlişkiler
Etienne Davignon	Fransa	İç Pazar, Endüstri İşleri
Christopher Tugendhat	Birleşik Krallık	Bütçe ve Mali Kontrol
Ocak 1981 – Ocak 1985		
Gaston Thorn	Lüksemburg	Başkan
Etienne Davignon	Belçika	Bş. Yardımcısı, Endüstri İşleri, Enerji
Wilhelm Haferkamp	Almanya	Başkan Yardımcısı, Dış İlişkiler
Lorenzo Natali	İtalya	Bş. Yard., Genişleme, Akdeniz Politikası

Tablo 8. Komiserler ve Görevleri, 1958-2004 (devam)

Komiser	Geldiği Ülke	Görevi
François-Xavier Ortoli	Fransa	Başkan Yardımcısı, Ekonomi ve Maliye
Christopher Tugendhat	Birleşik Krallık	Bş. Yardımcısı, Bütçe ve Mali Kontrol
Antonio Giolitti	İtalya	Bölgesel Politika
Georgios Contogeorgis	Yunanistan	Ulaştırma, Balıkçılık, Turizm
Karl-Heinz Narjes	Almanya	İç Pazar, Sanayi Buluşları, Çevre
Franz Andriessen	Hollanda	Parlamento ile İlişkiler, Rekabet
Ivor Richard	Birleşik Krallık	İstihdam ve Sosyal İşler, Üçlü İlişkiler
Michael O'Kennedy	İrlanda	Personel ve İdare, İstatistik Ofisi
(1982 Mart ayında istifa etti ve yerine Richard Burke geçti)		
Poul Dalsager	Danimarka	Tarım
(Yeniden atanan ancak 1981 yılının Ocak ayında vefat eden Finn Olav Gundelach'ın yerine geçti)		
Edgard Pisani	Fransa	Kalkınma
(Yeniden atanan ancak 1981 yılının Mayıs ayında istifa eden Claude Cheysson'ın yerine geçti)		
Ocak 1985 – Ocak 1989		
Jacques Delors	Fransa	Başkan ve Para Politikası
Lorenzo Natali	İtalya	Başkan Yardımcısı, İşbirliği ve Kalkınma
Karl-Heinz Narjes	Almanya	Bş. Yr., Sn. Pol., Bilişim Tek., Ar. ve Bilim
Franz Andriessen	Hollanda	Başkan Yardımcısı, Tarım
Lord Arthur Cockfield	Birleşik Krallık	Başkan Yardımcısı, İç Pazar
Henning Christophersen	Danimarka	Başkan Yardımcısı, Bütçe, Mali Kontrol
Manuel Marin	İspanya	Bş. Yr., Sos. İş. ve İstih., Eğ. ve Mes. Eğ.
Claude Cheysson	Fransa	Akdeniz Pol., Kuzey-Güney İlişkileri
Alois Pfeiffer	Almanya	Ekonomi, Bölgesel Politika
(1987 yılının Ağustos ayında vefat etti, yerine 1987 yılının Eylül ayında Peter Schmidhuber atandı)		
Grigoris Varfis	Yunanistan	Yapısal Fon Eşgüdümü, Tük. Korunması
Willy De Clercq	Belçika	Dış İlişkiler ve Ticaret Politikası
Nicolas Mosar	Lüksemburg	Enerji
Stanley Clinton Davis	Birleşik Krallık	Çevre, Ulaştırma
Carlo Ripa di Meana	İtalya	Kurum. Sorunlar, Vatandaşlar Avrupası
Peter Sutherland	İrlanda	Parlamento ile İlişkiler, Rekabet
Antonio Cardoso e Cunha	Portekiz	Balıkçılık
Abel Matutes	İspanya	Yat. ve Mali Enstr., Küçük İşletmeler
Ocak 1989 – Ocak 1993		
Jacques Delors	Fransa	Başkan, Para Politikası
Franz Andriessen	Hollanda	Bş. Yr., Dış İlişkiler ve Ticaret Politikası
Martin Bangemann	Almanya	Bş. Yr., İç Paz. ve San. Pol., Par. ile İliş.
Sir Leon Brittan	Birleşik Krallık	Bş. Yardımcısı, Rekabet, Mali Kurumlar
Henning Christophersen	Danimarka	Bş. Yr., Ek. ve Maliye, Yapısal Fonlar
Manuel Marin	İspanya	Bş. Yr., İşbirliği ve Kalkınma, Balıkçılık
Filippo Maria Pandolfi	İtalya	Bş, Yr., Bil., Ar.-Tek. Gel., Telekom., Bil. Tek.
Carlo Ripa di Meana	İtalya	Çevre
Antonio Cardoso e Cunha	Portekiz	Personel, Enerji
Abel Matutes	İspanya	Akdz. Pol., Lt. Am. ile İliş., Kuz.-Gün. iliş.
Peter Schmidhuber	Almanya	Bütçe, Mali Kontrol
Christine Scrivener	Fransa	Vergileme

Tablo 8. Komiserler ve Görevleri, 1958-2004 (devam)

Komiser	Geldiği Ülke	Görevi
Bruce Millan	Birleşik Krallık	Bölgesel Politika
John Dondelinger	Lüksemburg	Görsel-İşitsel ve Kültürel Politika
Ray MacSharry	İrlanda	Tarım ve Kırsal Kalkınma
Karel Van Miert	Belçika	Ulaş., Krediler ve Yat., Tüketici Çıkarları
Vasso Papandreou	Yunanistan	İstih., End. İliş. ve Sos. İş., Eğ. ve Mes. Eğ.
Ocak 1993 – Ocak 1995		
Jacques Delors	Fransa	Başkan, Para Politikası
Manuel Marin	İspanya	Bş. Yr., Avr. Top. İnsani Yardım Ofisi
Henning Christophersen	Danimarka	Bş. Yr., Ek. ve Maliye, Para Politikası
Martin Bangemann	Almanya	Bş. Yr., San. Pol., Telekomünikasyon
Sir Leon Brittan	Birleşik Krallık	Bş. Yr., Dış Ek. İlişkiler, Ticaret Politikası
Karel Van Miert	Belçika	Bş. Yr., Rekabet, Personel ve İdare
Antonio Ruberti	İtalya	Bş. Yr., Bilim, Ar. ve Teknolojik Gelişme
Abel Matutes (1987 yılının Nisan ayında istifa etti, yerine Marcelino Oreja geçti)	İspanya	Enerji, Ulaştırma
Peter Schmidhuber	Almanya	Bütçe, Mali Kontrol, Uyum Fonu
Christine Schrivener	Fransa	Gümrükler, Vergileme, Tük. Politikası
Bruce Millan	Birleşik Krallık	Böl. Politika, Böl. Komitesi İle İlişkiler
Hans van den Broek	Hollanda	Dış Ek. İl., Ort. Dış ve Güv. Pol., Genişleme
João de Deus Pinheiro	Portekiz	Parl. ile İl., Kül. ve Görsel-İşitsel Politika
Pádraig Flynn	İrlanda	Sosyal İşler ve İstihdam
Rene Steichen	Lüksemburg	Tarım ve Kırsal Kalkınma
Iannis Paleokrassas	Yunanistan	Çevre, Nükleer Güvenlik, Balıkçılık
Raniero Vanni d'Archirafi	İtalya	Kurumsal Sorunlar, İç Pazar
Ocak 1995 – Mart 1999 (Eylül 1999'a kadar görevdeki Komisyon)		
Jacques Santer (1999 yılının Temmuz ayında görevinden ayrıldı)	Lüksemburg	Başkan
Sir Leon Brittan	Birleşik Krallık	Bş. Yr., Kuz. Amerika, Avustralya, Y. Zelanda, Japonya, Çin, Kore, Hong Kong, Macao ve Tayvan ile Dış İl., Or. Tic. Pol., OECD ve DTÖ ile İlişkiler
Manuel Marin	İspanya	Bş. Yr., G. Ak. Ülkeleri, O. Doğu, L.Amerika ve (Japonya, Çin, Kore, Hong Kong, Macao ve Tayvan dışında) Asya ile İlişkiler
Martin Bangemann (1999 yılının Ağustos ayında görevinden ayrıldı)	Almanya	San. Pol., Bilişim ve Telekom. Tekno.
Karel Van Miert	Belçika	Rekabet
Hans van den Broek	Hollanda	Orta ve D.Avr. Ül., eski Sov. Birliği, Moğolistan, Türkiye, Kıbrıs, Malta ve Diğ. Avr. Ül. ile İlişkiler
João de Deus Pinheiro	Portekiz	Afrika, Karayip ve Pasifik Ülkeleri ve Güney Afrika ile İlişkiler
Pádraig Flynn	İrlanda	Sosyal İşler ve İstihdam

Tablo 8. Komiserler ve Görevleri, 1958-2004 (devam)

Komiser	Geldiği Ülke	Görevi
Marcelino Oreja	İspanya	Avr. Par. ile İlişkiler, Üye Ülkeler ile İlişkiler, Kül. ve Görsel-İşitsel Pol., Hükümetlerarası Konferans
Anita Gradin	İsveç	Göç, Adalet ve İçişleri, Mali Kontrol, Yolsuzlukların Önlenmesi
Edith Cresson	Fransa	Bilim, Araştırma ve Teknolojik Gelişme, Eğitim, Mesleki Eğitim ve Gençlik
Ritt Bjerregaard	Danimarka	Çevre, Nükleer Güvenlik
Monika Wulf-Mathies	Almanya	Böl. Pol., Böl. Kom. ile ilişkiler, Uyum Fonu
Neil Kinnock	Birleşik Krallık	Ulaştırma (Avrupa Şebekeleri dahil)
Mario Monti	İtalya	İç Pazar, Finansal Hizmetler, Vergileme
Franz Fischler	Avusturya	Tarım ve Kırsal Kalkınma
Emma Bonino	İtalya	Balıkçılık, Tüketici Politikası, Avrupa Topluluğu İnsani Yardım Ofisi
(1999 yılının Temmuz ayında görevinden ayrıldı)		
Yves-Thibault de Silguy	Fransa	Ekonomi ve Maliye, Para Politikası
Erriki Liikanen	Finlandiya	Bütçe, Personel ve İdare, Çeviri
Christos Papoutsis	Yunanistan	Enerji, Küçük İşletmeler, Turizm
Eylül 1999- Kasım 2004		
Romano Prodi	İtalya	Başkan
Neil Kinnock	Birleşik Krallık	Başkan Yardımcısı, İdari Reform
Loyola de Palacio	İspanya	Bş. Yardımcısı, Avrupa Par. ile İlişkiler, Ulaştırma, Enerji
Michel Barnier	Fransa	Bölgesel Politika
Frits Bolkestein	Hollanda	İç Pazar
Philippe Busquin	Belçika	Araştırma
David Byrne	İrlanda	Tüketicilerin Korunması
Anna Diamantopoulou	Yunanistan	İstihdam ve Sosyal İşler
Franz Fischler	Avusturya	Tarım ve Balıkçılık
Pascal Lamy	Fransa	Ticaret
Erriki Liikanen	Finlandiya	Girişimcilik ve Bilgi Toplumu
Mario Monti	İtalya	Rekabet
Poul Nielson	Danimarka	Kalkınma ve İnsani Yardım
Chris Patten	Birleşik Krallık	Dış İlişkiler
Viviane Reding	Lüksemburg	Eğitim ve Kültür
Michaele Schreyer	Almanya	Bütçe
Pedro Sobles	İspanya	Para Politikası
Günter Verheugen	Almanya	Genişleme
Antonio Vitorino	Portekiz	Adalet ve İçişleri
Margot Wallström	İsveç	Çevre
Eylül 1999- Kasım 2004		
José Manuel Durão Barosso	Portekiz	Başkan
Margot Waalström	İsveç	Bş. Yr., Kurumsal İlişkiler ve İl. Stratejisi
Günter Verheugen	Almanya	Bş. Yardımcısı, Girişimcilik ve Sanayi

Tablo 8. Komiserler ve Görevleri, 1958-2004 (devam)

Komiser	Geldiği Ülke	Görevi
Jacques Barrot	Fransa	Başkan Yardımcısı, Ulaştırma
Siim Kalas	Estonya	Başkan Yardımcısı, İdari İşler, Mali Denetim ve Yolsuzlukla Mücadele
Franco Frattini	İtalya	Bş. Yr., Adalet, Özgürlük ve Güvenlik
Viviane Reding	Lüksemburg	Bilgi Toplumu ve Medya
Stavros Dimas	Yunanistan	Çevre
Joaquin Almunia	İspanya	Ekonomi ve Para Politikası
Danuta Hübner	Polonya	Bölgesel Politika
Joe Borg	Malta	Balıkçılık ve Denizcilik
Dalia Grybauskaite	Litvanya	Mali Programlama ve Bütçe
Janez Potocnik	Slovenya	Bilim ve Araştırma
Ján Figel	Slovakya	Eğ., Mesleki Eğitim, Kültür ve Çokdillilik
Markos Kyprianou	Kıbrıs	Sağlık ve Tüketicilerin Korunması
Olli Rehn	Finlandiya	Genişleme
Louis Michel	Belçika	Kalkınma ve İnsani Yardım
László Kovács	Macaristan	Vergileme ve Gümrük Birliği
Neelie Kroes	Hollanda	Rekabet
Mariann Fischer Boel	Danimarka	Tarım ve Kırsal kalkınma
Benita Ferrero-Waldner	Avusturya	Dış İlişkiler ve Avrupa Komşuluk Pol.
Charlie McCreevy	İrlanda	İç Pazar ve Hizmetler
Vladimir Spidla	Çek Cumhuriyeti	İstihdam, Sosyal İşler ve Fırsat Eşitliği
Peter Mandelson	Birleşik Krallık	Ticaret
Andris Piebalgs	Letonya	Enerji

derse, görevlerinden ayrılmaları zorunlu değildir.

AP üçte iki çoğunluk sağlayarak tüm komisyonu görevden alabilir. 1999 Ocak'ında, AP ve Adalet Divanı'nın, komisyonun mali hesap verebilirliğine ilişkin tekrarlanan ikazlarının ve araştırma konularından sorumlu komiser olan Edith Cresson'un ihale kontratlarında kendi yakınlarına kazanç sağladığına ilişkin güvenilir medya raporlarının ardından, AP bu yetkisini kullanmaya oldukça yaklaşmıştı. Santer'in, Cresson'a görevinden ayrılması için baskı yapmakta açıkça görülen isteksizliği (yasal olarak Cresson'u görevden alma yetkisi yoktu) ile suçlamalara ilişkin siyasi duyarsızlık, AP'yi öfkelendirmişti. Santer, ancak komisyondaki kötü yönetim konusunda soruşturma yapacak bir "akil adamlar" komitesinin toplanmasını kabul ederek, parlamenterlerin çoğunluğunun desteğini kazanabildi. Akil adamların Mart 1999'da yayınlanan raporu o kadar çok suçlama içeriyordu ki, komisyon hemen istifa etmek zorunda kaldı, fakat bir altı ay daha geçici sıfatla görevi sürdürdü.

Bu beklenmedik kriz, AP'nin komisyonun eylemleri hakkında hesap verme sorumluluğu konusundaki kararlılığını gösterdi. Komisyonun görev süresi AP'nin konumunun güçlendirildiği ABA ile AP'nin beş yıllık görev dönemiyle uyumlu hale getirile-

rek, Ocak 1995'ten itibaren beş yıla çıkarıldı. ABA ayrıca yeni komisyon için "Avrupa Parlamentosu'nun onay oylaması yapmasını" şart koştu. 1995'te Santer komisyonu ve daha sonra Ağustos-Eylül 1999'da Prodi komisyonu onaylanırken bu prosedür işledi.

Parlamentonun, komiserlerin atanacağı görevler hakkında karar verme yetkisi yoktur. Bu önemli kararlar komisyon başkanı ve bilhassa ulusal liderlerin yetkisi altındadır. Aslında, hükümetlerin komisyon görevleri için verdikleri mücadeledenin şiddeti, hem komisyonun antlaşmada belirtildiği kadar, hem de komiserlerin AAD önünde ettikleri yeminde söyledikleri gibi "görevlerini ifa ederken tamamen bağımsız" olmadıklarını gösterir. Dış ilişkiler, rekabet politikası, tarım ve çevre gibi prestijli ve yetkili komiserliklere kimlerin atanacağının belirlenmesinde yetenek ve meziyetlerden çok, kişisel ve siyasi kaygılar rol oynamaktadır.

Görevlerin paylaşım biçimi, komiserlerin kendi hükümetlerinin güdümünde oldukları yargısına katkıda bulunmaktadır. Fakat ulusal çıkarları benimseyip bu çıkarların lehinde davranmakla doğrudan ulusal bir hükümetten direktif almak arasında önemli bir fark vardır. Komisyon tekliflerinin, komiserlerin kendi ideolojik, siyasi ve ulusal perspektiflerinin yanı sıra, AB için en iyisinin ne olduğu gibi soyut bir temeli de dikkate alarak yaptıkları tartışmalarla ortaya çıkması durumunda, komisyon en iyi şekilde işleyecektir.

Komiserler genellikle ülkelerinden gelen aşırı baskıları göğüslemek ve kendi ülkelerine yönelik halkla ilişkiler kampanyaları yürütmekte kabinelerini kullanırlar. Kabine sistemi, Fransa'nın, AB'nin idari aygıtı üzerindeki güçlü etkisini yansıtmaktadır. Yıllar içinde kabinelerin giderek genişlemesi ve güçlerinin artması, 1999'da Prodi'yi onların bu güçlerini budamaya iten bir gelişme olmuştur. İyi bir kabine kötü performans sergileyebilecek bir komiseri tepeye çıkarabilir; kötü bir kabine ise iyi bir performans sergileyebilecek bir komiseri alaşağı edebilir.

Komisyon, konseye gönderilmeden önce çeşitli girişimleri ve teklifleri tartışmak ve çözüme ulaştırmak için her çarşamba ya Brüksel'de veya eğer AP genel kurulunu yapıyorsa Strazburg'da toplanır. Komisyon toplantıları beklenmedik sonuçları olan, oldukça sert mücadelelere dönüşebilse de, genellikle başkanın istediği olur. Mücadeleye konu olan alanlar içinde en çok dikkat çekenler, komisyon otoritesinin en yüksek olduğu alanlar olan topluluk ticaret politikası, rekabet politikası ve tarımdır.

Örokrasi

Komisyonun, Birleşik Araştırma Merkezi'nde çalışan 3.200 personel ile 3.000 adet çevirmen dahil yaklaşık 17.000 olan kamu görevlisi sayısı, hayret verici biçimde düşüktür. Örokrasi, komisyonun faaliyet ve sorumluluklarına karşılık gelen, yirmi dört genel müdürlük ve az sayıdaki diğer birimlerden oluşmuştur (Bkz. Tablo 9). Genel müdürlüklerin ne sayısı, ne de sorumluluk alanları komiserlerin sayısına veya görevlerine birebir denk gelir. Başka bir deyişle, bir komiserin yetkisi dahilinde birden fazla genel müdürlük olabileceği gibi, bir genel müdürlüğün sorumlu olduğu alanlar birden fazla komiserin görev alanını kapsaya-

Tablo 9. Komisyon Genel Müdürlükleri

Dış İlişkiler
Ticaret
Kalkınma
Genişleme
Ekonomik ve Mali İşler
Girişimcilik
Bilgi Toplumu
Vergileme ve Gümrük Birliği
İç Pazar
Rekabet
İstihdam ve Sosyal Politika
Tarım
Balıkçılık
Ufı12Ulaştırma
Çevre
Araştırma
Bölgesel Politika
Enerji
Eğitim ve Kültür
Sağlık ve Tüketicilerin Korunması
Adalet ve İçişleri
Personel ve İdare
Bütçe
Mali Kontrol

bilir ya da bir komiserin yetkisi altında hiçbir genel müdürlük olmayabilir. Komisyon, genel müdürlüklerin yanı sıra, yasal hizmetler ve komisyon sözcülüğüyle çeşitli çalışma grupları gibi birimleri de içerir. Komisyon genel sekreterliği ayrı bir birimdir.

Komisyonun yerleşimi de şaşırtıcı ölçüde dağınıktır. Görevlilerin büyük bölümü Brüksel'de çalışır, fakat bazıları Lüksemburg'dadır. Brüksel'de de komisyon, Belçika hükümetinden kiralanmış veya Belçika hükümeti yoluyla sağlanmış çok sayıda binaya dağılmış durumdadır.

Komisyon işe alımlarda, üniversite mezunlarına yönelik, AB çapındaki oldukça rekabetçi bir seçim yöntemini (konkur) kullanır. Başarılı adaylardan çoğu daha önce komisyonda stajyer veya ücretli stajyer olarak deneyim kazanmış olabilir. Yeni işe alınan bir memur, daha önceki tecrübeleri ve kişisel eğilimleri doğrultusunda belirli bir genel müdürlük veya birimde çalışmak isteyebilir, fakat kendi tercih ettiği bir göreve atanabilme ihtimali oldukça düşüktür. İşe yeni alınan kişilerle orta kademelerde çalışanların terfileri, genellikle beklentilere uygun ve tartışma yaratmayacak bir şekilde olmaktadır ve büyük ölçüde kıdeme bağlıdır. Bununla birlikte daha üst düzey görevlere –A3 ve üzeri– yapılan terfilere büyük ölçüde siyaset bulaşmıştır ve bu terfileri elde etmek oldukça zordur. Sadece mevcut pozisyon sayısının daha aşağı düzeylere göre daha düşük olması değil, komiserlerin kabinelerinde çalışanlar gibi birtakım ulusal bürokratların ve diğer kişilerin komisyondaki üst düzey görevlere atlaması da, kariyerinde yükselen örokratlar açısından üst düzey görevlere terfi olasılığını azaltmaktadır.

A4 üzerindeki pozisyonlara terfi etmekteki güçlük, komisyonda çalışan orta kademe bürokratların çoğu arasında düşkırıklığı ve kızgınlık yarattı. Komisyonun ciddi bazı idari yetersizliklerinin bir bölümü, başkanın kötü performans gösteren kişileri görevden alamamasından ve ulusal hükümetlerin belirli bazı üst düzey görevler üzerinde kurdukları hâkimiyetten kaynaklanmaktadır. Komisyon Reformu Hakkındaki Spierenburg Raporu, bu sorunlara 1979 gibi erken bir tarihte işaret

ettiyse de (Spierenburg, 1979), 1999'da komisyonun istifa etmesiyle bir kriz ortaya çıkana kadar, rapordaki tavsiyelerin çoğu asla uygulamaya konmadı.

Terfileri felce uğratan ulusal önceliklere ilişkin sorunlar, komisyon içindeki mobiliteyi de engelledi. Önceliklerinin 1980'lerin sonunda önemli ölçüde değişikliğe uğramış olmasına rağmen, komisyon ve genel müdürlüklerin personel düzeylerinde değişiklik olmadı. Böylece, komisyonun kendi kadrosunda bir kalabalıklık olmasa da, bazı bölümlerde bir şişkinlik yaşanırken, bazı bölümlerin personel sayısı ciddi ölçüde düşük kaldı. Ayrıca bilhassa ABA krizinin hemen sonrasında, üye ülkeler de kamu görevlisi sayısında büyük bir artışı tasvip etmediler.

Tıpkı ATS ve tek pazar programının başlatılması gibi, 1985'te Delors'un başkanlığa atanması da komisyonun moralini yükseltti. Buna rağmen yüzyıl sona ererken Delors, örokratlar tarafından komisyon sorununun bir parçası olarak tanımlanıyordu. Delors'un birlikte çalıştığı komiserlere saygı göstermemesi, pek çok genel müdüre dudak bükmesi ve kabinesinin nüfuzundaki güç artışı, kızgınlık ve dedikodu fitilini ateşledi. 1989 ve 1990 yıllarında komisyonun sorumluluklarında beklenmedik bir artış yaşanırken, büyüklüğü ve etkinliğinde mukabil bir artışın olmaması nedeniyle, pek çok bürokrat kurumun kendi kendisini yok etmesinden kaygı duydu.

Delors sonrası dönemde komisyonun moralini ve kredibilitesini düzeltmek amacıyla iç işleyişi düzene sokmak yolunda somut çabalar gösteren Santer, bununla birlikte, yapısal ve idari problemlerin kökeninde, üye ülkelerin komisyon üzerinde olabildiğince çok nüfuz sahibi olmaktaki kararlılıklarının yattığının ve bu sorunun ardı ardına gelen genişlemeler, görevlerdeki artış ve kabinelerin elindeki aşırı güçle birleştiğinin de farkına vardı. Ancak komisyonda büyük personel değişiklikleri ve örgütsel değişiklikler, 1999 istifa kriziyle başlayan reform dalgasının zirvesinde göreve gelen Prodi başkanlığında gerçekleşebildi. Prodi'nin komisyon reformunun önündeki, üye ülkelerin etkileri ve sendikaların gücü engellerini aşıp aşamayacağı hâlâ belli değildir.

Komisyonun Rolü ve Görevleri

Yasamaya ilişkin teklifler. "Komisyon teklifte bulunur ve konsey çözümler" sloganı eski bir aksiyomdur. Konsey hâlâ yasama tekliflerinde bulunur (en azından AB'nin birinci sütununa ilişkin olarak), fakat pek çok durumda (ortak karar usulü altında) konsey ve AP ortaklaşa çözüm bulur. Komisyon tekliflerinin büyük bölümünün, antlaşmalarda veya antlaşmalarda yapılan değişikliklerde açıkça belirtilmiş bir hukuki esası bulunmaktadır. Diğer komisyon tekliflerinin hukuki esası, uygulamadaki mevcut mevzuattan veya AAD kararlarından kaynaklanabilir. Üye ülkeler bazen yorumun özüne ilişkin bir farklılık yüzünden veya siyasi nedenlerle komisyon teklifinin esasına karşı çıkabilir; AB'nin belirli bazı meselelere karışmasını veya konseyde nitelikli oy çoğunluğu ya da AP ile işbirliği ve ortak karar usullerini içeren bir hukuki esası istemeyebilirler. ABA'dan önceki dönemde, bazı üye ülkeler hem AB düzeyin-

deki eylemleri engellemek, hem de ulusal düzeyde AB mevzuatının uygulanmasını ertelemek için yapabilen yerele öncelik ilkesine başvurdular. Aslında komisyonun kendisi, genellikle bu ilke uyarınca veya var olan siyasi koşulları dikkate alarak, mevzuata ilişkin girişimlerinin hızını kesti.

Konsey ve AP'nin her ikisi de, bir teklif hazırlanmasını isteme hakkına sahip olsalar da (komisyonun uluslarüstü değil hükümetlerarası bir girişim olan ODGP içinde ortaklaşa inisiyatif hakkı vardır), mevzuatın hazırlanmasında komisyon oldukça geniş ve kıskançlıkla koruduğu yetkilere sahiptir. Teklifler, komisyonun mevzuat için girişimde bulunmasını talep etmek konusunda AP ve konseyin resmi yetkileri dışında, başka birtakım yollarla da ortaya çıkabilir. Yetkin bir komisyon başkanı, bir komiser, bir genel müdür veya başka bir bürokrat kendi astlarından mevzuat hazırlığı yapmalarını isteyebilir; teklifler daha çok bir üye ülkenin veya bir çıkar grubunun önerilerine bir cevap olarak ortaya çıkar.

1988'de, tek pazar programının başlaması ve AST'nin uygulama girmesinden sonra, komisyon AP ile birlikte, bir yıllık yasama programı geliştirmeye koyuldu. 1991'de ilk kez bir konsey başkanlığı temsilcisi, hazırlanan yasama programının kabul edilmesi konusundaki komisyon-parlamento tartışmalarına katıldı. Üç kuruluş da, AB'nin karar alma usullerini daha etkin hale getirmede ve böylece AB'nin kamuoyundaki imajını geliştirmede, yasama programlamasının önemi konusunda mutabıktırlar.

İdeal usul, teklifler resmen konseye sunulmadan önce komiserlerin bu teklifleri tartışmaları ve onaylamalarıdır; fakat yıllık olarak hazırlanan tekliflerin devasa hacmi bunu imkânsız kılmaktadır. Süreci hızlandırmak ve komiserlerin iş yükünü azaltmak amacıyla çok karmaşık ve tartışma yaratmayacak teklif taslakları komiserler arasında sirküle edilmekte ve eğer bir hafta içinde itiraz gelmezse zımnen kabul edilmektedir. Buna alternatif olarak, komiserlerin oluşturduğu bir alt grup diğerleri adına rutin nitelikteki teklifleri üstlenmeyi kabul edebilir. Her iki şekilde de kabineler tekliflerin kaderi üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Politikaları yürütmek. Komisyon, AB politikalarının (ODGP ve adalet ve içişleri dışında) uygulamasına yönelik olarak her sene yaklaşık beş bin direktif, yönetmelik ve karar yayınlar. Bu faaliyetlerin AB vatandaşlarının gündelik hayatına olan etkisinin giderek artması, kamuoyunda Brüksel bürokrasisine karşı giderek büyüyen düşmanlığın nedenidir. Buna rağmen, az sayıda insan komisyonun AB politikalarını uygulamada tamamıyla serbest olmadığının farkındadır. Kendi ulusal öncelikleri konusunda haris davranan üye ülkeler ta başlangıçtan itibaren komisyonun kendi yetkilerini kullanmasını kısıtlamak amacıyla komitoloji adı verilen karmaşık bir komite sistemi icat etmişlerdir. Dolayısıyla, komisyon çoğunlukla AB mevzuatını, hepsi ulusal kamu görevlilerinden oluşan komisyon bürokratlarının başkanlığındaki üç tip komite –danışmanı, idari ve düzenleyici– aracılığıyla uygular. danışma komiteleri komisyonun koyduğu kurallara nadiren müdahale ederken, idari ve düzenleyici komiteler uygulamaya yönelik

önlem tekliflerini gözden geçirilmek üzere konseye gönderebilirler.

BÜTÇE YÖNETİMİ. Komisyon, bir bütçe öntaslağını her sene topluluğun bütçe otoritesinin iki kolu olan konsey ve AP'ye gönderir. 1988 tarihli Delors I anlaşmasından itibaren, komisyonun senelik bütçe öntaslağı çoksenelik tahminleri de içermektedir. Komisyonun bütçenin gelir kalemlerine dair bazı yükümlükleri vardır; fakat asıl sorumlulukları harcama kalemlerine ilişkindir. Bu kalemler Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu'nun (ATGYF; ortak tarım politikası OTP'nin ana finansman mekanizması olan fon, hâlâ AB toplam harcamalarının yaklaşık yüzde ellisine karşılık gelmektedir) garanti bölümü ve toplam harcamaların yaklaşık yüzde 25'ini oluşturan yapısal fonlar (Avrupa Sosyal Fonu, Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonunun Yönlendirme Bölümü ve Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'ndan oluşur) için yapılacak idari tahsisatları içermektedir. Ayrıca 1990'lardan itibaren komisyon AB'nin artmakta olan dış politika sorumlulukları kapsamında, eski Yugoslavya ve eski Sovyet cumhuriyetleri gibi ülkelere sağlananlar benzeri acil insani yardımlar için geniş ölçekli mali tahsisatları idare etmek durumunda kalmıştır.

DIŞ İLİŞKİLERİN YÜRÜTÜLMESİ. Komisyon, Doğu Avrupa'da 1989'da yaşanan devrimden itibaren önemi giderek artan bir uluslararası aktör olmuştur. Pek çok üçüncü ülkenin ve uluslararası örgütün AB ile diplomatik ilişkileri vardır ve komisyonun dünya üzerinde yüzden fazla delegasyonu ve ofisi bulunmaktadır.

ODGP ile doğrudan ilişkisi daha az olduğu için, komisyon daha çok ticaret ve yardım konusundaki dış eylemler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Roma Antlaşması'nın 133. maddesi, komisyona, AB'nin uluslararası ticaret müzakerelerini yürütme yetkisi vermektedir, fakat üye ülkeler bu tür eylemleri hâlâ yakından izlemektedirler. 133 Komitesi olarak bilinen, üye ülke bürokratlarından oluşan komite, komisyonun müzakere stratejisi ve tekliflerini karara bağlamak üzere komisyon yetkilileriyle düzenli toplantılar yapar ve konsey de nihai anlaşmanın son şeklini onaylar. Komisyon, AB adına uluslararası diplomatik ilişkilerin yürütülmesi ve ticaret anlaşmalarının müzakeresine ilaveten üçüncü ülkelerle ortaklık anlaşmaları müzakere eder ve AB'nin genişleme sürecinde önemli bir rol oynar.

ANTLAŞMALARIN KORUYUCULUĞU. Roma Antlaşması'nın 169. maddesi uyarınca komisyon antlaşma yükümlülüklerinin uygun şekilde yerine getirilmemesi nedeniyle üye ülkeleri AAD'nın karşısına çıkarabilir. Üye ülkeler sık sık AB'ye ilişkin taahhütlerine uygun şekilde davranmazlar ve komisyon ara sıra bu konuları yargıya intikal ettirir. Bununla birlikte, pek çok üye ülkenin yaptığı ihlaller AB mevzuatını kendi iç hukuklarına uyarlamaktaki esasa ilişkin yanlış anlamalar veya yanlış yorumlardan ve gecikmelerden kaynaklanmaktadır. Yine de özellikle rekabet politikası ve iç pazar alanlarında, kasıtlı ihlallerle karşılaşılmaktadır. Siyasi ve halkla ilişkilere bağlı nedenlerle üye ülkeler ve komisyon, genellikle tüm meseleleri AAD'ye taşımak konusunda isteksizdir ve

ihtilafların büyük kısmı ilk aşamalarda çözüme kavuşturulur.

Tek pazar programının başlatılmasıyla birlikte komisyon, bilhassa rekabet politikası alanında olmak üzere, topluluk hukukunun üstünlüğüne ilişkin bazı önemli yeni yetkiler kazanmıştır. Şirket birleşmelerinin kontrolü hakkındaki Aralık 1989 tarihli konsey yönetmeliği maddeleri uyarınca, komisyon Eylül 1990'dan itibaren, yönetmelik kapsamına giren bir şirket birleşmesi hakkında, birleşmenin ihbarından sonraki bir ay içinde soruşturma başlatabilir ve yasal kararını yayınlamak için bir dört ayı daha vardır. Komisyon şirket birleşmelerine ilişkin politikanın uygulanması için, rekabet politikası genel müdürlüğü içinde çalışan Şirket Birleşmeleri Özel Grubu'na bağlıdır.

Sonuç

Komisyon her zaman "birliğin kalbi" oldu ve olmaya devam edecektir (Nugent, 1997). Buna rağmen, Maastricht'in onay krizinden Santer'in istifa krizine 1990'lardaki gelişmeler, topluluğun kendine olan güvenini sarstı ve kredibilitesini düşürdü. Ciddi bir ekonomik durgunluk ve siyasi belirsizlik döneminde, özellikle de Delors tarzı bir yönetim altında, komisyon için yeniden eski konumunu tesis etmek ve momentumunu yakalamak oldukça zordu. 1966'daki Hallstein yönetiminden 1992 yılındaki Delors yönetimine gelindiğinde komisyona verilen değerde gözlenen gerileme konusunda haksız kıyaslamalar yapıldı. Fakat Avrupa bütünleşmesindeki ilerleme ve dünyadaki değişim, komisyonun bir on beş yıl daha olduğu yerde kalmasına imkân vermeyecek boyuttaydı. Bunun da ötesinde, AB'nin 1990'ların ortaları ve sonlarında kalabalıklaşan gündemi (1995 genişlemesinin yönetimi, gelecek genişleme için hazırlık, başka bir hükümetlerarası konferans düzenlenmesi, EPB'in başlatılması ve yeni bir mali perspektifin müzakere edilmesi) komisyonun sürece daha fazla dahil olmasını gerektirmekteydi. Dramatik istifasına rağmen, Santer'in elde ettiği gösterişten uzak fakat somut başarılar (yapabilen yerele öncelik ilkesini anlamlı hale getirmek, olabildiğince geniş istişare ve bilgilendirme, düzenleyici uygulamaların ve rekabetçiliğin teşviki, tek pazarın birleştirilmesi, EPB'nin desteklenmesi) komisyonun siyasi etkisinin zamanla yeniden tesis edilmesine yardımcı oldu.

Komisyon, Temmuz 1997'de konseye sunulan AB'nin geleceği hakkındaki Gündem 2000 raporunda, "Komisyonun yönetsel ve idari işlevlerinin detaylı olarak yeniden değerlendirilmesi ve idari kültürünün değişmesi" için çağrıda bulunmuştur (Komisyon, 1997, s. 39). Bununla birlikte meşruiyet probleminin çözümü daha da sıkıntılı olacaktır. Komisyon artık AP'ye karşı daha fazla hesap vermek durumunda olsa da, AB vatandaşlarına karşı sadece dolaylı olarak sorumludur. Komiserler hâlâ seçimle değil atamayla göreve gelmektedir ve örokrasi vatandaşlara eskisinden daha da mesafeli görünmektedir. Prodi'nin enerjik liderliği altındaki komisyon için en büyük zorluk, şüpheci AB vatandaşlarının saygısını, güvenini ve bağlılığını kazanmak ve komisyonun AB sistemi içindeki merkezi yerini vurgulamaktır. ■

Desmond Dinan

Komisyon/Kaynakça

Komisyon. 1997. *Agenda 2000*. COM(97)2000 Final. 2 c. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

Edwards, Geoffrey ve David Spence. 1994. *The European Commission*. Harlow: Catermill.

Grant, Charles. 1994. *Delors: Inside the House that Jacques Built*. Londra: Nicholas Brealey.

Nugent, Neill, ed. 1997. *At the Heart of the Union: Studies of the European Commission*. Basingstoke: Macmillan.

Ross, George. 1995. *Jacques Delors and European Integration*. Cambridge: Polity Press.

Spierenburg, Dirk. 1979. "Proposals for Reform of the Commission of the European Communities and Its Services". Brüksel: Commission.

Komisyon/Güncelleme

Amsterdam Antlaşması öncesindeki hükümetlerarası konferans sırasında, komisyonun büyüklüğü ve bileşimi konuları çözüme kavuşturulamamış ve antlaşmalara eklenen bir protokolle, AB'nin bir sonraki genişlemesi sonrasında komisyon içinde her üye ülkeden sadece birer temsilci bulunacağı ve bu tarihe kadar Bakanlar Konseyi'nde geçerli oy ağırlıklarında gerekli değişikliklerin yapılacağı hükme bağlanmıştı.

23 Haziran 2000'de göreve gelen Romano Prodi başkanlığındaki komisyon, çalışma yöntemlerini modernleştirmek, karar alma sürecinin gerçekten eşitlikçi bir çerçevede işlemesini sağlamak ve uzmanlık alanlarına daha fazla sorumluluk tevdi etmek amacıyla kendi iç işleyişinde kapsamlı reformları uygulamaya soktu. Komisyonun bu reforma verdiği önemi vurguladığı 1 Mart 2000 tarihli beyaz kitabı, reform sürecinin üç ayağı olduğunu belirtmektedir: önceliklerin saptanması ve kaynakların tahsisi; insan kaynakları politikasının güçlendirilmesi; mali yönetim, etkinlik ve yetkinliğin geliştirilmesi.

Avrupa Konvansiyonu'nun hazırladığı taslak antlaşmada birinci başlık altındaki I-25 maddesi, komisyonun mevcut işlevlerini yeniden teyit etmektedir. Madde ayrıca komisyonun toplu hesap verebilirlik sorumluluğu ile AP'ye karşı olan yükümlülüklerini de içermektedir.

Birliğin son genişleme dalgasından önce, 15 üyeli AB'de komisyon, her üye ülkeden en az bir, en fazla da 2 komiser olmak üzere toplam 20 komiserden oluşuyordu. Nice Antlaşması'yla genişleme öncesinde bu düzenlemede iki aşamalı bir değişikliğe gidildi. Antlaşmaya eklenen AB'nin genişlemesine ilişkin protokolün 4. maddesi, 1 Ocak 2005'ten itibaren komisyonda her üye ülkeden sadece bir komiser bulunabileceği koşulunu getirmekteydi. Katılım antlaşmalarının 16 Nisan 2003'te imzalanması ve yeni komisyonun göreve geliş tarihinin 1 Kasım 2004'e çekilmesiyle bu düzenleme daha erken bir tarihte gerçekleşmiş oldu. Nice Antlaşması'na göre her bir üye ülke tarafından atanan 25 üyeden oluşacak komisyon, Mayıs-Kasım 2004 döneminde yeni üye ülkelerin komiserleriyle birlikte kısa bir süre için 30 üyeyle faaliyet gösterdi. Nice Antlaşması'na eklenen protokol ayrıca, AB 27 üyeye ulaştığında komisyondaki komiser sayısının üye ülke sayısından daha az olacağını şarta bağladı. Komisyonun üye sayısının konsey tarafından oybirliğiyle belirlenmesi ve komis-

yon üyelerinin eşitlik ilkesi temelinde dönüşümlü olarak göreve gelmeleri de karara bağlandı.

Nice Antlaşması ile komisyonun tayin prosedüründe önemli değişiklikler yapıldı. ABA'nın değiştirilen 214(2). maddesi uyarınca, tayin prosedürü şu şekilde işlemektedir: Öncelikle devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla toplanan Avrupa Konseyi, komisyon başkanı olarak aday göstereceği kişiyi nitelikli çoğunlukla belirler. Aday gösterilen kişinin daha sonra AP'de oyçokluğuyla güvenoyu alması gerekmektedir. Adayın AP'den güvenoyu alamaması durumunda, AP başkanı, Avrupa Konseyi'nden yeni bir kişiyi aday göstermesini talep eder. Eğer aday güvenoyu alırsa, her üye devletin hükümeti komisyon üyeliğine atamak istediği kişileri teklif eder. Konsey, komisyon başkan adayının mutabakatını sağlayarak aday listesini nitelikli çoğunlukla kabul eder. Daha sonra AP'de komisyonun tüm bileşimi için bir güven oylaması yapılır. AP'de bu güven oylaması öncesinde, kendi iç işleyiş usulleri uyarınca halihazırda onaylanmış komisyon başkanı dışındaki diğer komisyon üye adayları hakkında oturumlar düzenleyebilirler. AP'den güvenoyu alınması sonrasında, komisyon başkan ve üyeleri konsey tarafından nitelikli çoğunlukla resmi olarak atanır.

AB'nin anayasa taslağında komisyonun oluşum ve atanma prosedürüne ilişkin olarak Nice Antlaşması'ndaki düzenlemelere ek hükümler önerildi. Taslağa göre komisyon 1 Kasım 2009 sonrasında, komisyon başkanı, başkan yardımcısı (dışişleri bakanı) ve 13 komiser olmak üzere 15 üyeden oluşacaktır. 13 komisere ek olarak, oy kullanma hakkı bulunmayan ilave komiserler de atanacaktır. Böylece her üye devlet 13 Avrupa komiseri veya oy hakkı bulunmayan komiserler vasıtasıyla komisyonda temsil şansına sahip olacaktır. Bu komisyon üyeleri arasındaki dönüşüm, Nice Antlaşması'na ek protokol uyarınca, eşitlik ilkesi temelinde Avrupa Konseyi kararıyla sağlanacaktır. Komisyon başkan yardımcısı aynı zamanda dışişleri bakanlığı görevini yürüterek, daha önceki ODGP yüksek temsilcisinin görevlerini devralacaktır. Böylece ekonomi dışındaki dışişleri konuları da komisyon kapsamına alınmış olacaktır.

Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle komisyon başkanlarının yetkileri artırıldı. Nice Antlaşması'nın 217. maddede yaptığı değişiklikle komisyon başkanı, komisyonun etkin ve tutarlı bir şekilde çalışmasını sağlamak amacıyla, iç örgütlenmeye ilişkin kararları almaya yetkili kılındı. Komisyon başkanı komisyon üyeleri arasındaki görev dağılımından da sorumludur. Başkan diğer komiserlerin onayını aldıktan sonra başkan yardımcısını atar; ayrıca başkanın talep etmesi ve diğer komisyon üyelerinin onay vermesi durumunda komisyon üyeleri istifa etmek zorundadır. Konvansiyonun hazırladığı anayasa taslağında Avrupa Konseyi'nin, komisyon başkanını belirlerken, AP'de yapılacak oylamanın olası sonuçlarını dikkate almasına yönelik bir teklif yer almıştır. Taslak, başkanın üye ülkeler tarafından hazırlanan (en az bir kadın adayın yer aldığı) üç kişilik lis-

teler arasından seçim yapmasına imkân tanıyarak, komisyon başkanının tekliflerini daha da güçlendirmektedir.

Prodi Komisyonu

Santer liderliğindeki komisyon sonrasında göreve gelen ve daha sonra 2004 yılı Kasım ayına kadar yeniden göreve atanan Prodi komisyonu, yolsuzlukla mücadeleyi öncelikli çalışma alanı olarak belirledi ve bu amaçla ilk adım olarak Komisyon Başkan Yardımcısı Neil Kinnock'u komisyon ve genel müdürlüklerin iç işleyişine ilişkin reformlar üzerinde çalışmakla görevlendirdi. Bu doğrultuda hazırlanan Ekim 1999 tarihli Yenilenme İçin Yol Haritası'nda önceliklerin belirlenmesi, programlama, planlama ve kaynak tahsisatı, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve mali denetim olarak saptanan üç öncelikli tema altında uygulamaya sokulacak reformlara ilişkin stratejiler yer aldı. Prodi komisyonunun kurumsal işleyişe ilişkin reformlar konusunda yaptığı en önemli çalışma 25 Temmuz 2001 tarihli beyaz kitaptır. Geniş bir istişare süreci sonrasında hazırlanan beyaz kitap doğrultusunda komisyon 2002 yılının Mayıs ayından itibaren kendi iç işleyişine ilişkin reformları uygulamaya sokmaya başladı. Yolsuzlukla ilgili diğer önemli bir adım da 1999 yılında Avrupa Yolsuzlukla Mücadele Ofisi'nin (OLAF) kurulması oldu. Prodi başkanlığındaki komisyon, temel sorumluluk alanı AB kurumlarıyla ilgili soruşturmalar olan OLAF ve diğer reformlara rağmen 2003 yılında yaşanan EUROSTAT skandalı karşısında oldukça zor günler geçirdi. EUROSTAT hesaplarında ve ihalelerinde yapılan yolsuzluklara ilişkin skandalın ardından, özellikle OLAF sitemini daha etkin hale getirmek amacıyla AB kurumları ve ilgili birimlere ilişkin bilgilerin daha etkin biçimde sağlanacağı bir mekanizma oluşturma yoluna gitti.

Bir ekonomi profesörü olan ve komisyon başkanlığı öncesinde İtalya'nın avro alanına katılımına yönelik çalışmaları yürüten Romana Prodi'nin görev süresince etkili olduğu alanlardan biri de ekonomiydi. Ekonomik ve Parasal Birlik'in (EPB) üçüncü aşamasına ve tek para birimi olan avronun kullanımına geçildiği dönemde görevde olan Prodi komisyonunun ekonomi alanındaki en önemli başarısı, Lizbon Gündemi'nin Avrupa Konseyi tarafından benimsenmesini sağlaması oldu. Prodi komisyonu ayrıca 11 Eylül saldırıları sonrasında gerilen uluslararası ortam ve artan terörizm tehdidi döneminde de görev yaptı. Prodi komisyonunun görev süresi sona ererken AB 1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren 25 üyeye ulaştı ve Avrupa Anayasası Antlaşması imzalanarak onay süreci başlatıldı. Komisyonun görev süresince ön plana çıktığı diğer iki konu Türkiye'yle ilişkiler ve OTP'de yapılan reformlardır.

Prodi'nin komisyon başkanlığı döneminde eleştirildiği en önemli konulardan biri de İtalyan siyasetine olan ilgisiydi. Özellikle görev süresi sona erdikten sonra İtalya'da politikaya atılacağı düşünülen Prodi, son dönemlerinde komisyondaki görevlerini ihmal etmekle eleştirildi.

Yeni Komisyon

Prodi komisyonunun görev süresi sona ermeye yaklaşırken, AB içinde yeni komisyon başkanının kim olacağı konusunda tartışmalar başladı. Bu hararetli tartışmaların sonunda, Portekiz Başbakanı José Manuel Durão Barosso'ya 29 Haziran 2004 tarihinde AB liderleri tarafından komisyon başkanlığı önerildi. 1 Kasım 2004 itibarıyla görevi devralması planlanan Barosso'nun adaylığı, temmuz ayında AP tarafından yapılan oylamada 413 oyla kabul edildi; ancak Barosso liderliğindeki komisyon üyelerinin atanması süreci, AB içinde yeni bir krize neden oldu. Barosso, Avrupa Komisyonu'nda görev alacak 24 komiser için aday listesini 12 Ağustos 2004'te açıkladı ve henüz resmileşmemiş komisyon 20 Ağustos'ta ilk kez gayrıresmi olarak toplandı. AP 27 Eylül ile 8 Ekim tarihlerinde komiser adaylarıyla ilgili oturumları gerçekleştirdi. Bu oturumlar sırasında yaşanan ilk gelişme, rekabetten sorumlu komiser olarak önerilen Neelie Kroes'in uluslararası 30 şirket ile olan ilişkileri ve malvarlığı konusundaki tartışmalar oldu. Ayrıca tarım, maliye ve enerji alanından sorumlu olacak adaylar da AP tarafından eleştiriliyordu. Adaletten sorumlu komisyon üyesi olarak önerilen İtalyan Rocco Buttiglione'nin eşcinsellik aleyhtarı açıklamaları bardağı taşıran son nokta oldu ve Barosso ekibi geri çekilmek zorunda kaldı. Barosso'nun yeni bir ekip oluşturmak için ihtiyaç duyacağı süre nedeniyle, AB tarihinde ilk kez yaşanan bir uygulamayla Prodi komisyonunun görev süresi 2005 yılının Ocak ayına kadar uzatıldı.

Brüksel zirvesi sırasında AB liderleriyle komisyon adayları konusunda görüşmeler yapan Barosso, AP'nin eleştirilerine rağmeni Rocco Buttiglione'nin yerine İtalya Dışişleri Bakanı Franco Frattini'yi, Letonya adayı İngirida Udre'nin yerine Andris Piebalgs'u getirerek listede çok küçük çaplı bir değişiklik yaptı. AP'nin 18 Kasım 2004'te yapılan oylamayla Barosso'nun yeni listesini onaylaması üzerine yeni komisyon göreve atandı. ■

Hale Akay

Komitoloji

AB içinde alınan kararların büyük bölümü siyasi veya yasama karakterli olmaktan çok, idari niteliktedir. Tarım, balıkçılık, ticaret, rekabet ve yapısal kalkınma türü alanlardaki politikaları uygulayabilmek için gereken bu idari kararlarda sorumluluk fiilen komisyona aittir. Fakat kendi öncelikleri konusunda ısrarcı olan ve komisyonun uygulamada politikaları değiştirmeye çalışabileceğinden kaygı duyan üye ülkeler, AB politikalarının idaresini denetleyebilmek için, komitoloji olarak bilinen hantal bir komite sistemi kurmuşlardır. Danışma komitesi, idari komite ve düzenleyici komite olmak üzere üç tür komite vardır. Komisyon en fazla yetkiye danışma komitesi prosedüründe (danışma komitelerinin, komisyonun kendi isteği doğrultusunda hareket etmesini engelleyecek resmi yetkileri yoktur), en az yetkiye ise idari ve düzenleyici prosedürlerde (komisyonun eylemleri için, nitelikli oy çokluğu ile karar alan bu komitelerin desteği gereklidir) sahiptir. Delegasyonların yetkileri belirlenirken, konsey, komisyon ve Avrupa Parlamentosu (AP)

arasında, hangi komite prosedürünün ilgili delegasyona uygun olduğu konusunda sık sık anlaşmazlıklar çıkmaktadır. AP'nin, kendisini, ortak karar usulü kapsamına giren ilgili birincil mevzuatın uygulanmasında konseyle birlikte eşit ortak olduğu durumda bile dışlayan bu komitoloji sisteminin tamamına olan düşmanlığı, giderek artmaktadır. ■

Bkz. ayrıca Komisyon Karar Alma Usulleri

KOMİTOLOJİ/GÜNCELLEME

Komisyon ile komiteler arasındaki ilişkiler 28 Haziran 1999'da alınan Bakanlar Konseyi kararıyla yeniden düzenlendi. Komitelerin belirlenme ve işleyiş şekillerine ilişkin kriterleri içeren, aynı zamanda komitelerin çalışmalarının daha şeffaf hale getirilmesi ve çalışmalara ilişkin belgelerin kamuoyuna sunulması konusunda da hükümler içeren karar sayesinde komitelerin dokümanları 2001 yılı sonrasında kamuoyunun incelemesine açıldı. ■

Komşuluk Antlaşmaları

Avrupa Konvansiyonu'nun hazırladığı taslak Anayasa Antlaşması'nda birlik ve komşu devletler arasındaki ilişkilere dair ayrı bir bölüm yer almaktadır. Bu bölümde, ortaklık antlaşmalarından farklı olarak, komşuluk antlaşmaları adında, komşu devletlerle ilişkiler hakkında, özgül yeni bir antlaşma türü tanımlanmaktadır. Anayasanın sekizinci başlığı altında komşuluk antlaşmalarının, karşılıklı haklar ve yükümlülükler içeren ve ortaklaşa yürütülebilecek faaliyetleri hükme bağlayan, ortaklık antlaşmaları gibi diğer antlaşma türlerini tamamlayacak antlaşmalar olacağı ifade edilmiştir. Komşuluk antlaşmaları, muhtemelen Rusya gibi AB komşusu olan ve ikili ilişkilerin ortaklık ve işbirliği anlaşmaları temelinde yürütüldüğü ülkeler için geçerli bir antlaşma türü olacaktır. ■

Hale Akay

Konsey Sekreteryası

Bakanlar Konseyi sekreteryası, Örokrasi'nin bir bölümünü oluşturan, üye ülkeler tarafından istihdam edilen ve AB kurumlarına hizmet etmek üzere Brüksel'de çalışan uzmanlık temelli bir kamu hizmetidir. Konsey sekreteryası, A derecesindeki 300 memuru dahil, yaklaşık 2.300 kişilik kadrosuyla, altı aylık yasama programı taslağının hazırlanmasına yardımcı olarak, hukuki danışmanlık hizmeti sağlayarak, gündemdeki AB konuları hakkında bakanlara brifing vererek, konsey toplantılarının gündemini hazırlayarak ve toplantı tutanaklarını tutarak konseye yardımcı olur.

Konsey kadrosunun yaklaşık üçte ikisini çevirmenler oluşturur. Komisyon gibi, konsey sekreteryası da komisyonun alan dağılımından farklı birtakım genel müdürlüklere bölünmüştür. Adalet Divanı önünde konseyi temsil eden hukuk servisi, kabul edilen metinlerin birbiriyle tutarlı olmasını garanti ettiği gibi, tüm düzeylere ilişkin olarak konseye tavsiyelerde bulunur.

Konsey sekreteryası kendini "tamamıyla başkanlığın hizmetinde çalışan, üzerinde uzlaşılmış çözümler bulma, işlerin eşgüdümünü sağlama ve genel bir bakış açısına ulaşmaya yönelik çabalarında başkanlığa destek olan" bir organ olarak

tanımlamaktadır. Aslında başkanlık, *başkanlık*+konsey sekreteryası demektir. Gereken şey, yakın bir işbirliğinden öte, başkanlık programının hazırlanması ve yürütülmesi açısından bir ortak eylem şekli veya ortak bir yaşamdır. Sekreteryanın bir üyesi, özel bir ikili konu görüşülmediği sürece bakan ve bürokrat düzeyinde her zaman başkanlığa eşlik eder. Konsey başkanlığının yürütülmesinde destek ve yönlendirme için konsey sekreteryasına bağımlı olanlar büyük devletlerden çok, küçük devletlerdir.

Amsterdam Antlaşması sadece konsey sekreteryasının örgütlenme şeklini etkilemekle kalmayıp, sekreteryanın kendisi için olumsuz sonuçlara neden olma potansiyeli taşıyan önemli bir değişiklik getirmiştir. Antlaşmanın ortak dışişleri ve güvenlik politikasına (ODGP) ilişkin hükümleri uyarınca, konsey sekreteryası genel olarak ODGP'nin yüksek otoritesi durumunu almış ve sekreteryayı vekâleten bir genel müdürlüğün yürütmesi kararlaştırılmıştır. Antlaşmadaki yenilikle, bu genel sekreterlik bürokratik değil bakanlık benzeri bir organ haline gelmekle kalmamış, sekreteyanın bir bölümü de, konsey sekreteryasının tam zıddında, sekreteryanın şimdiye kadar olmadığı ve tartışmalı olsa da, gerektiği gibi bir politika oluşturma işlevi üstlenmiştir. ■

Bkz. ayrıca Bakanlar Konseyi; Ek 9

Koordinatörler Grubu

Koordinatörler grubu, Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) üçüncü sütunu (adalet ve içişleri) kapsamındaki konuları ele alan özel komitelerin (Trevi Grubu ve Göç Özel İhtisas Komisyonu gibi) çalışmalarının eşgüdümünü sağlayan üye devlet bürokratlarından oluşan bir gruptur. ABA'nın uygulamaya girmesiyle, koordinatörler grubu, antlaşmanın ilgili maddesi dolayısıyla K4 komitesi olarak anılmaya başlandı. ■

Bkz. ayrıca Daimi Temsilciler Komitesi; Adalet ve İçişleri

Kopenhag Raporu

AT dışişleri bakanları, 1973'te, yakın bir tarihte kurulan Avrupa Siyasi İşbirliği'ni (ASİ; üye devletlerin dış politikalarının eşgüdümü için bir prosedür) güçlendirecek yolları konu alan Kopenhag Raporu'nu kabul ettiler. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Siyasi İşbirliği

Köln Süreci

Bkz. Avrupa İstihdam Stratejisi

Körfez İşbirliği Konseyi (KİK)

AB'nin, Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ve üyeleri –Suudi Arabistan, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Katar, Bahreyn ve Umman– ile olan ilişkileri gerilimlidir. 1988'de imzalanan işbirliği anlaşmasına ve 1990'da olası bir serbest ticaret anlaşması hakkında yapılan görüşmelere rağmen, temeldeki siyasi ve ekonomik farklılıklar iki tarafı birbirinden ayırmaktadır. KİK en son olarak, komisyonun bir karbondioksit vergisini uygulamaya sokma girişimine, bunun petrol talebini azaltacağı endişesiyle sert bir tepki göstermiştir. Bu teklif rafa kaldırılmış olsa da, KİK, AB'nin çevre konusundaki aktivizminden rahatsızlık duymaya devam etmektedir.

AB'nin KİK ile 1990'larda askıya alınan müzakereleri, 2001 yılı itibarıyla yeni-

den başlatıldı. İmzalanan İşbirliği Anlaşması çerçevesinde AT ile KİK arasında bir ticaret antlaşması imzalanması temelinde, bu müzakerelerin 2005 yılının Mart ayında tamamlanması umulmaktadır. 2001 yılının Aralık ayında yapılan KİK zirvesinde KİK ülkeleri, az sayıda ürün için gümrük vergileri kaldırılırken, diğer mallar için tarife oranlarının yüzde 5'e düşürülmesini ve ortak bir dış tarifenin uygulanmasını öngören bir gümrük birliği oluşturma kararı aldılar. Bu karara göre. 2003 yılı başında AB ve KİK arasında tek pazarın parasal sonuçları, topluluk ticaret politikası ve tek pazar gibi konularda bilgi ve deneyim alışverişi amacıyla bir ekonomik diyalog başlatıldı. ■

Körfez Savaşı

Körfez Savaşı, AT'nin Avrupa Birliği Antlaşması'nı (ABA) müzakere ettiği hükümetlerarası konferansların ilk aylarında, 1991 Ocak'ında başladı. Irak'ın 1990 Ağustos'unda Kuveyt'i işgaliyle başlayan savaş ve öncesindeki kriz, üye devletlerin kendi güvenlik ve savunma politikalarının eşgüdümünü sağlamaktaki beceriksizliklerini ve AT'nin ABD karşısındaki temel zayıflıklarını göz önüne serdi. Körfez Savaşı bu yüzden üye devletleri, siyasi birliğe ilişkin hükümetlerarası konferans sırasında, kurulacak AB'ye siyasi ve hatta askeri yetkiler verilmesi konusunu çözmeye teşvik etti; ancak sonuçta ne Körfez Savaşı, ne de 1991 Haziran'ında başlayan Yugoslavya'daki savaş, bir ortak savunma politikası oluşturmak konusundaki, kökleri derinlere inen ulusal tereddütlerin üstesinden gelebildi ve ABA'nın ortak dışişleri ve güvenlik politikasına (ODGP) ilişkin düzenlemeleri şaşırtıcı ölçüde zayıf kaldı. ■

Kurumlararası Anlaşmalar

Bakanlar Konseyi, Avrupa Parlamentosu (AP) ve komisyon, zaman zaman kendi aralarında AB'nin daha etkin faaliyet gösterebilmesi için gerekli hukuki, örgütsel ve bütçeyle ilgili düzenlemeler hakkında kurumsal anlaşmalar müzakere eder. Örneğin birkaç yıllık süreler için izin verilen senelik harcama düzeylerine ilişkin 1988 ve 1993 tarihli kurumlararası anlaşmalar, uzun dönemli bütçe planlamasını kolaylaştırmıştır. Kurumsal anlaşmalar AB içindeki gayrıresmi anayasal yapılaşma için önemli araçlardır. Şimdiye kadar bu tür yaklaşık otuz anlaşma imzalanmıştır. ■

Kurumsal İşler Özel İhtisas Komisyonu

Bkz. Dooge Komitesi

Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK)

NATO liderleri, 1991 Kasım'ında Roma'da yapılan zirvede Atlantik ittifakı, Varşova Paktı üyesi eski düşmanları ve diğer Avrupa devletleri arasında bir güvenlik ve işbirliği çerçevesi olarak Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'nin (KAİK) oluşturulmasına karar verdiler. KAİK açılış toplantısını 20 Aralık 1991'de yirmi beş ülkenin katılımıyla gerçekleştirdi. Aynı gün gerçekleşen Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından, KAİK tüm eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin üyeliğine açıldı. Yılda en az bir kere bakanlar düzeyinde düzenli toplantılar yapan KAİK, NATO tarafından 1994 Ocak'ında kurulan Barış İçin Ortaklık (BİO) programı nedeniyle büyük ölçüde gölgede kal-

dı ve ikame edildi. BİO, NATO ile NATO içinde yer almayan Avrupa devletleri arasında, ortak savunma planlaması, askeri tatbikatlar ve Brüksel'deki NATO karargâhında üye olmayan devletler için daimi çalışma imkânı dahil, daha yakın ilişkiler kurmaktadır. ■

Bkz. ayrıca Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)

Daha çok NATO veya Atlantik ittifakı olarak bilinen Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü 4 Nisan 1949'da on Batı Avrupa ülkesi, ABD ve Kanada tarafından Washington, D.C.'de imzalanan Kuzey Atlantik Antlaşması'nı temel alır. NATO'nun şu anki üyeleri Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, Yunanistan, Izlanda, Italya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İspanya, Türkiye, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'dir. Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya Washington antlaşmasının ellinci yıldönümünde, 1999'da NATO üyesi olacaklardır.

Atlantik ittifakı 1949'da kurulmadan önce, aynı zamanda NATO'nun kurucu üyeleri olan beş Batı Avrupa ülkesi 1948 Mart'ında imzalanan Brüksel Antlaşması ile kendi içlerinde bir ittifak oluşturdular. Her iki ittifak da, Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında, Sovyetler Birliği'nin Avrupa'daki yayılmacı davranışlarına karşı oluşturulan savunma koalisyonları olarak görüldü. İki ittifakın kuruluş tarihleri arasındaki yakınlık, savaş sonrasındaki Atlantik ötesi ilişkilerin özelliklerine örnek teşkil etmektedir: ABD'nin, Avrupa'ya sağladığı güvenlik garantilerinin Avrupa'nın kendi savunmasına yönelik tedbirleriyle ilişkilendirilmesi ve Atlantik düzeyinde ortak bir sivil ve askeri kurumsal çerçeve oluşturulması.

Kuzey Kore'nin 1950 Haziran'ında Sovyet desteği ile Güney Kore'yi işgali, Batı'da Moskova'nın daha saldırgan olmaya başladığı ve Avrupa içinde daha güçlü bir NATO varlığına ihtiyaç olduğu görüşlerini harekete geçirdi. Üye devletlerin NATO düzeyindeki örgütsel ve yönetsel yapılara askeri güçleriyle katkıda bulundukları ittifakın dengelenmiş kolektif güçleri, ABD-Batı Avrupa ilişkileri ve Avrupa birliği hareketinin gelişimi açısından, niyetlenilenin çok daha ötesine geçen birtakım sonuçlara yol açtı. Özellikle Avrupa'nın önemli güvenlik meseleleri Atlantik (NATO) içerisinde ele alınırken, ekonomik bütünleşmenin Avrupa düzeyinde ilerlemesi bir asimetri yarattı. Avrupa Savunma Topluluğu'nun (AST) 1954'te Fransa tarafından reddedilmesi, bu açığın savunma alanında bir Avrupa çekirdeği yaratılarak kapatılmasına yönelik çabaların başarısız olduğunu gösterdi. Bundan kısa bir süre sonra, Brüksel Antlaşması'nı temel alsa da geniş ölçüde istişari bir yapı olan ve Avrupa düzeyinde bir askeri kumanda yapısı bulunmayan Batı Avrupa Birliği (BAB) kuruldu. BAB'ın kurulmasının etkisi, Avrupa'nın güvenlik meselelerinde NATO'nun önceliğini güçlendirmek ve Atlantik ile Avrupa kurumları ve politika düzeyleri arasındaki –Soğuk Savaş sonrasında da devam eden– asimetriyi derinleştirmek oldu.

İttifak, 1960'lar süresince Sovyetler'in askeri ilerlemeleri sonucunda bazı baskılar altında kaldı. NATO daha önceleri

caydırıcılığa ve caydırıcılık başarısız olduğunda misilleme için nükleer silahlara dayanmaktaydı; ancak ABD'nin, Sovyetler'in nükleer gücünün artması sonrasında giderek güç kaybetmesi, NATO'nun nükleer silahlara dayanan doktrininin güvenilirliğini azalttı ve ABD'yi, Sovyet liderliğindeki konvansiyonel (nükleer olmayan) bir Varşova Paktı saldırısının, NATO'nun konvansiyonel güçlerince caydırılmasını öngören daha esnek bir tepki stratejisi izlemeye itti. Bazı Avrupalılar bu yeni stratejiyi, NATO'nun nükleer güçlerinin temelde nükleer bir saldırıyı caydırma amaçlı olduğunu göstererek, konvansiyonel güçlerin saldırıları caydırma olasılığını zayıflattığını ileri sürerek eleştirdiler. Buna rağmen, ABD'nin NATO'nun nükleer planlamasına Avrupa'nın katılımının artması gibi ortaklarına güvence vermeye yönelik çabaları sonrasında, esnek tepki stratejisi 1967'de ittifak tarafından kabul edildi.

NATO ile Varşova Paktı arasındaki askeri çekişmenin devam etmesine karşın, Küba'daki füze krizi (1962) sonrasında, Soğuk Savaş'ta 1970'lerin ortalarına kadar süren yumuşama dönemi, sadece Sovyetler'in Çekoslovakya'ya 1968'de yaptığı askeri müdahale sırasında kısa bir süreliğine kesintiye uğradı. NATO'nun kendini Doğu-Batı arasındaki daha ılımlı havaya göre ayarlamasının sinyalini, ittifakın gelecekteki planları hakkındaki, NATO'nun savunma ve *détente* (yumuşama) gibi iki amacı olduğunu teyit eden Harmel Raporu vermekteydi. İttifak tarafından 1967'de kabul edilen Harmel Raporu, Soğuk Savaş'ta istikrar sağlamayı ve en nihayetinde Soğuk Savaş'ı bitirmeyi amaçlayan daha sonraki Batı girişimleri için bir dayanak oldu.

NATO'nun 1960'lardaki değişen Doğu-Batı ilişkilerine uyumu, ittifak içindeki siyasi kriz nedeniyle tehlikeye girdi. Ülkesinin bağımsızlığının ve uluslararası konumunun inatçı bir savunucusu olan Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle, 1958'de ittifak içinde, özgür bir dünya için siyasi ve askeri stratejiler tasarlayacak ve gerektiğinde nükleer silahların kullanımı konusunda karar alacak bir ABD-İngiliz-Fransız yönetimi oluşturulması önerisinde bulundu. ABD büyük ölçüde bu üç gücün ayrıcalıklı siyasi rollerini resmileştireceği ve ittifak içinde bölücü nitelikte bir statü hiyerarşisi yatacağı için bu girişime karşı çıktı. NATO ile ilişkiler bunun sonrasında gerginleşti ve de Gaulle, Fransa ittifakın diğer faaliyetleri içerisinde yer almaya devam etse de, 1966'da Fransız kuvvetlerini NATO'nun birleşik askeri kumandasından geri çekti. Fransa ayrıca, de Gaulle'ün 1961'deki, halihazırda var olan AT'ye paralel bir ortak dış politika ve savunma politikası geliştirilmesi önerisi (Fouchet Planı) nedeniyle de Avrupa'daki müttefikleriyle sorunlar yaşadı. Uzun süren müzakerelere rağmen, proje büyük ölçüde üye devletlerin, de Gaulle'ün uluslarüstü yerine hükümetlerarası bir yaklaşım izlemesine karşı çıkmaları ve Fransa'nın bağımsızlığını, Atlantik ittifakının birliğini zedeleyecek şekilde Avrupa düzeyine çıkarmaya çalıştığına ilişkin şüpheleri yüzünden başarısız oldu. Ancak daha sonraları AT'nin dışişleri politikasının eşgüdüm usulü olan Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) 1970'lerde başlatıldığında ve özünde hükümetlerara-

sı bir işbirliğini temel alan ortak dışişleri ve güvenlik politikasının (ODGP) şekillendirilmesine yönelik daha güncel çabalar ortaya çıktığında, Fransa'nın tutumunun doğruluğu bir şekilde kanıtlanmış oldu.

Atlantik ve bazı Avrupa ülkelerinin savunma yaklaşımları arasındaki örtük gerilim, 1980'lerde Avrupa'nın BAB yoluyla savunma konusundaki işbirliğini yeniden harekete geçirme çabalarıyla su yüzüne çıktı. Savunma alanında yetkilere sahip tek çoktaraflı Avrupa yapısı olması ve halihazırda kurulu bir örgütü ve (NATO'dan daha bağlayıcı çoktaraflı savunma taahhütleri içeren) bir şartı olması sayesinde BAB bariz avantajlara sahipti. 1984'teki BAB müzakerelerinde, NATO tarafından da ele alınan konulara paralel –savunma, silahlanmanın kontrolü ve Doğu-Batı ilişkileri dahil– geniş bir gündem kabul edildi ve bu durum ABD'nin, ittifak içinde kendi liderliğine rakip olacak veya bu liderliği zorlayacak, ayrı bir Avrupalı NATO üyeleri grubu oluşmasının yaratacağı sonuçlar hakkında endişe duymasına neden oldu. Buna rağmen BAB'ın yeniden hayata dönüşü, süper güçlerin arasında silahların kontrolü konusunda diplomatik çalışmaların başladığı 1986'daki ABD-Sovyet zirvesi sonrasında başka bir faktör tarafından daha teşvik edildi. Zirve, büyük bölümü Avrupa'da konuşlanmış olan ABD ve Sovyetler'in orta menzilli nükleer silahlarının tasfiyesini içeren bir anlaşmayla sonuçlandı. Silahların azaltılmasına ilişkin bu adım genelde Avrupa açısından olumlu bulunmuş olmasına rağmen, aynı zamanda Avrupa'nın güvenliğinin süper güçler arasındaki diplomasiye olan bağımlılığını gözden kaçırıyordu.

Soğuk Savaş'ın ittifak üzerinde birtakım anormal etkileri oldu. Bir taraftan ABD ve Avrupa'nın, Sovyetler Birliği'yle mücadele ve Doğu-Batı ilişkilerinin yürütülmesi konularındaki farklı perspektifleri sıklıkla Atlantik ötesi ilişkilerde sürtüşmelere neden oldu; diğer taraftan, Soğuk Savaş ortamı ve Sovyetlerin Avrupa içindeki ürkütücü askeri varlığı, ABD ile Avrupa arasındaki, ittifakın siyasi uyumunun ve savunma konusundaki hazırlıklılığının korunmasına ilişkin farklılıkların yumuşamasına yol açtı. Ayrıca, Avrupa'nın AT yoluyla ekonomik konularda giderek artan bağımsız hareket edebilme kapasitesi ve eğilimi ile savunma konularında NATO yoluyla ABD'ye olan bağımlılığının sürmesi arasında bir çelişki ortaya çıktı.

Soğuk Savaş'ın bitmesi ve karşılığında bir askeri koalisyon olarak NATO'nun öneminin azalması (veya en azından değişmesi), Batı Avrupa'nın savunma konusunda ABD'ye olan geleneksel bağımlılığının niteliğinde bir değişim yarattı. Ancak ittifaka Avrupa'nın Soğuk Savaş sonrasındaki geçiş döneminin istikrarı ve idaresinden sorumlu yapının bir parçası olarak merkezi bir rol verilmesi fikri, sadece Sovyetler Birliği'nin (veya daha sonraki Rusya'nın) yada düşük bir olasılık olsa da birleşmiş Almanya'nın ileride ortaya çıkabilecek hegemonik iddiaları nedeniyle değil, Avrupa içindeki eski Yugoslavya gibi çatışmaların çıkabileceği bölgeler nedeniyle de, Atlantik'in iki yakasından da geniş destek gördü.

NATO'nun 1991'deki bakanlar düzeyindeki toplantıları ve zirveleri, Soğuk Savaş'ın sona ermesine karşın Kuzey Ameri-

ka'nın Avrupa'nın güvenliği konusuyla bağlantısının devam ettiğini gösterdi. Bu toplantılarda BAB yoluyla bir Avrupa güvenlik ve savunma kimliği oluşturulması memnuniyetle karşılandı, fakat NATO'nun üye devletlerin NATO antlaşması kapsamındaki ilgili politikalar için anlaşma zemini olmaya devam ettiğine dikkat çekildi. Ayrıca, Atlantik ittifakıyla BAB ve AT üyesi devletlerin savunma ve güvenlik politikalarına ilişkin eylemlerinin şeffaflığı ve tamamlayıcılığı (birbirini tekrarlamaması) kabul edildi. Özellikle BAB, NATO ile yeni kurulan AB arasında bir köprü olarak görüldü. Son olarak NATO içindeki Avrupa savunma işbirliği ilerledikçe, ittifakın Avrupalı üyelerinin kendi savunmaları konusunda daha fazla sorumluluk üstelenmelerine yönelik beklenti ifade edildi. NATO liderleri bu değişimi kolaylaştırmak amacıyla 1994 Ocak'ında, NATO veya BAB tarafından kullanılabilecek "ayrılabilen fakat ayrı olmayan" bir askeri yapılanmanın oluşturulmasını gözeten birleşik müşterek görev gücünün (BMGG) kurulmasını benimsediler. Bu yapılanma, BAB içinde hareket eden NATO'nun Avrupalı üyelerinin ABD'nin yer almayı tercih etmediği operasyonlar için NATO'nun askeri imkânlarını kullanabilmelerini olası kılıyordu.

NATO ve Avrupa yaklaşımları arasında uyum sağlamaya yönelik daha sonraki adımlar, tam anlamıyla operasyonel hale 1995'te gelen acil mukabele gücü niteliğindeki Avrupa kolordusunun, Avrupalı üyeleri tarafından kabul edildiği takdirde savaş durumunda NATO kumandası altına girmesi konusunda sağlanan anlaşmayla atıldı. Dolayısıyla hem NATO-Avrupa kolordusu arasındaki ilişkiler, hem de BMGG'ye ilişkin anlaşma, Avrupa ve Atlantik'in savunma yaklaşımları arasında bir uzlaşma sağlanması konusundaki esnekliğin sinyalini vermekteydi.

Benzer şekilde 1995'te Cumhurbaşkanı Jacques Chirac yönetimindeki Fransız politikası, çok daha önce Cumhurbaşkanı François Mitterand tarafından başlatılan Fransız-ittifak ilişkilerindeki ilerlemeyi geliştirerek NATO ile daha yakın bir çizgiye geldi. Fransa, özellikle ittifakın en üst düzey askeri planlama yapısı olan NATO Askeri Komitesi'ne geri döneceğini ve NATO'nun bakanlar düzeyindeki görüşmelerine aktif bir şekilde katılacağını ilan etti. Bu hareket Fransa'nın Bosna'daki askeri faaliyetlerinin NATO'nunkilerle eşgüdümünün sağlanması gibi pratik bir ihtiyaçtan kaynaklanmış olsa da, ilan edilen uzun vadeli amaç, ittifakın Avrupa sütununun, özellikle BAB'ın güçlendirilmesiydi. Bu karar aynı zamanda Fransa'nın, NATO'nun öngörülebilir bir gelecekte Soğuk Savaş sonrası Avrupa'sının güvenliğinin merkezinde olmaya devam edeceğini kabul ettiğini göstermekteydi.

Doğu-Batı arasındaki askeri çekişmenin sona ermesi, Sovyetler Birliği'nin yıkılması, Orta ve Doğu Avrupa ile eski Sovyetler Birliği'nde demokratik akımlar ve ekonomik özelleştirmelerin yaygınlaşması NATO'yu bu yeni duruma istikrar sağlayacak ve Avrupa'nın Soğuk Savaş sonrasındaki dönüşümünü yönlendirecek tedbirleri uygulamaya sokmaya teşvik etti. İttifak üyeleri 1992'de BM'nin talebi üzerine NATO'nun savunma çerçevesine girmeyen alanlarda barışın korunması amaç-

lı askeri yardımlarda bulunulması ilkesini benimsediler. NATO'nun bu yeni rolünün ilk örneği, ittifakın 1995 Aralık'ında, NATO güçlerinin yeni kurulan Müslüman-Hırvat federasyonu ile Bosnalı Sırplar arasına konuşlandırılması dahil, Bosna hakkındaki barış planının uygulanması görevini üstlenmesi oldu. ABD ve Rusya dahil, otuz iki ülkeden yaklaşık altmış bin askerden oluşan NATO liderliğindeki güçler, ittifak tarihindeki en geniş askeri operasyonu gerçekleştirdiler.

NATO üyesi hükümetler eski Varşova Paktı üyeleri ve diğer eski Sovyet cumhuriyetleri arasında 1991'de dış politika ve güvenlik konularında düzenli görüşmelerin başlaması amacıyla Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK) oluşturuldu. Benzer bir hareket de, 1994 Ocak'ındaki NATO zirvesinde oluşturulan Barış İçin Ortaklık (BİO) programıdır; böylelikle NATO'nun eski Varşova Paktı üyeleri ve diğer Avrupa devletleri ile olan ilişkilerinin, ortak savunma planlaması, askeri tatbikatlar ve Brüksel'deki NATO karargâhında sağlanacak daimi çalışma imkânları da dahil, her ülkenin kendi özgül koşullarına uyarlanmış biçimde devamı sağlanmış oldu.

Son olarak, 1990'ların ikinci yarısında NATO'nun önündeki en önemli mesele, Rusya'nın yeni emperyalist eğilimleri karşısında bir güvenlik şemsiyesi ve teminatına ihtiyaç duyan Orta ve Doğu Avrupa (ODA) ülkelerini içine katarak doğuya doğru genişlemesidir. Bu devletlerin çoğu, Batı ile olan bağlarını yakınlaştırmak ve sağlamlaştırmak amacıyla AB üyesi olmayı da istemektedirler. İttifakın genişleme ilkesi üyeliğe kabul edilen devletlerin tam üyeliğin tüm yükümlülüklerini üstlenmelerini şart koştuğundan, muhtemel ilk üyelerin (Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya) davet edildikleri 1997 Temmuz'undaki NATO zirvesine kadar belirli bir zaman planı oluşturmaktan kaçınılmıştı. Aynı zamanda, NATO'nun genişlemesiyle Rusya'nın bu genişlemenin kendi güvenliğini olumsuz yönde etkileyeceğine dair endişelerinin giderilmesi için yoğun gayretler gösterildi. Bu çabalar 1997 Mayıs'ında NATO ile Rusya Federasyonu arasında imzalanan İkili İlişkiler, İşbirliği ve Güvenlik Hakkındaki Kurucu Anlaşma ile sonuçlandı. Bu nedenle genişleme konusu, Rusya'yı da içeren, uygun bir Soğuk Savaş sonrası Avrupa güvenlik yapısı tasarlanması gibi daha geniş kapsamlı bir işin bir parçasını oluşturmaktadır. ■

William C. Cromwell

Bkz. ayrıca Soğuk Savaş;
Batı Avrupa Birliği; Ek 3

KUZEY ATLANTİK ANTLAŞMASI ÖRGÜTÜ
KAYNAKÇA

Algieri, Franco, Josef Janning ve Dirk Rumberg, ed. 1996. *Managing Security in Europe: The Challenge of Enlargement*. Washington: Brookings.

Cromwell, William C. 1992. *The United States and the European Pillar: The Strained Alliance*. New York: St. Martin's.

Gompert, David C. ve Stephen Larrabee, ed. 1997. *America and Europe: A New Partnership for a New Era*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gordon, Philip, ed. 1997. *NATO's Transformation: The Changing Shape of the Atlantic Alliance*. Lanham, MD: Rowman and Littlefield.

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü Güncelleme

NATO'nun üye sayısı 12 Mart 1999'da Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'nin; 29 Mart 2004'te Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovenya ve Slovakya'nın katılımı ile 26'ya yükseldi.

NATO-AB İlişkileri

Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girdiği 1 Mayıs 1999'un ardından 3-4 Haziran 1999'da Köln'de gerçekleştirilen Avrupa Konseyi toplantısında, AB'nin "ortak bir Avrupa güvenlik ve savunma politikası için gerekli araçlara ve kapasiteye sahip kılınması" kararı verildi. Bu karara göre, daha önce BAB tarafından üstlenilen sorumluklular kademeli olarak AB'ye aktarılacak, bu sürede BAB'ın, NATO'nun askeri teçhizatı ve gücünü kullanarak gerçekleştireceği bir kriz yönetimi operasyonu ihtimali karşısında NATO iki örgüt arasındaki işbirliğini kolaylaştırmak amacıyla BAB ile ortak çalışmalar yürütmeye devam edecektir. AB üyesi ülkeler, aynı yılın aralık ayında gerçekleştirilen Helsinki zirvesinde, Petersberg görevlerinde kullanılmak üzere 2003 yılına kadar 15 tugay oluşturulması da dahil, bir takım hedefler üzerinde anlaşma sağladılar; ayrıca bu yapının bu tür operasyonlar için siyasi ve stratejik kılavuzluk sağlanması ihtiyacına istinaden bir siyaset ve güvenlik komitesi, askeri komite ve askeri personel oluşturulması konusunda da karara vardılar. Avrupa Konseyi, bu alandaki düzenlemelerin NATO ile işbirliği ve şeffaflık içinde yürütüleceğini, Avrupa'daki AB üyesi olmayan NATO üyesi ülkelerle Avrupa güvenlik ve savunma politikası ve Avrupa'da çıkacak krizlerin yönetimi konusunda gerekli diyaloğun kurulacağını, istişare ve işbirliğinin sağlanacağını ifade etti. NATO ve AB geçici Siyasi ve Güvenlik Komitesi, NATO-AB ilişkilerinin gelişimi hakkındaki ilk ortak toplantısını 19 Eylül 2000'de gerçekleştirdi. 2000 yılı Şubat'ında NATO ve BAB, kriz yönetimi konusunda bir tatbikat gerçekleştirdi ve BAB'ın Bakanlar nezdindeki toplantısında geçiş dönemi için gerekli olanlar dışında, NATO ile BAB arasında sürmekte olan tüm istişare mekanizmalarının askıya alınması kararı alındı.

7 Nisan 2000'de imzalanan ve 2003 Şubat'ında yürürlüğe girmesi planlanan Nice Antlaşması'yla, ABA metninde Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin (AGSK) bağımsız bir Avrupa politikası haline getirilmesine ilişkin değişiklikler yapıldı. Nice'teki Avrupa Konseyi ve bunu takiben yine aralık ayında Brüksel'de gerçekleştirilen NATO toplantılarında, AB üyesi devletlerin kriz yönetimi konusunda AB ve NATO arasında işbirliği yapılması fikrini benimsemeye devam ettikleri ifade edildi.

NATO ve AB arasında, 2001 yılı başlarında İsveç'in dönem başkanlığında NATO ile gerçekleşen mektup alışverişleri sonrasında, Amsterdam ve Nice antlaşmalarının getirdiği değişikliklerle uyumlu, yeni bir düzenli görüşme yapısı oluşturuldu. Bu düzenlemeye göre NATO ve AB arasında, bakanlar düzeyinde yılda iki kez, büyükelçi düzeyinde (Siyaset ve Gü-

venlik Komitesi) her altı aylık dönemde en az üç kez, Askeri Komite düzeyinde her altı aylık dönemde iki kez düzenli toplantılar gerçekleştirilmektedir. NATO ve AB dışişleri bakanları toplantılarının ilki, 2001 Mayıs'ında NATO bakanlar toplantısına paralel olarak yapıldı.

NATO içinde Avrupa'nın kumanda seçeneklerinin belirlenmesi, önceden tanımlanmış teçhizat ve kuvvetlerin tedariki, ittifakın savunma planlaması ve kriz dönemlerinde NATO ve AB arasında yürütülecek istişareler gibi, AGSK'nın oluşumunda ilerleme sağlamaya yönelik çalışmalar, 2001 ve 2002 yıllarında da sürdürüldü. NATO üyeleri, 21-22 Kasım 2002'de gerçekleştirilen Prag zirvesinde, AB'nin NATO'nun fiilen katılmadığı askeri operasyonlar için NATO teçhizatına ve kuvvetlerine erişimini sağlamaya hazır olduklarını beyan ettiler.

16 Aralık 2002'de kabul edilen AGSK Hakkındaki NATO-AB Deklarasyonu'yla askeri güç kullanımının yanı sıra, iki örgüt arasındaki stratejik ortaklığa ilişkin siyasi ilkeler de kabul edildi. Bu ilkeler etkin karşılıklı görüş alışverişi, AB ve NATO'nun karar alma özerkliklerinin eşit düzeyde kabulü, AB ve NATO üyelerinin çıkarlarına saygı, BM Şartı'na saygı, iki örgütün ortak askeri kapasitelerinin tutarlı, şeffaf ve karşılıklı bir şekilde geliştirilmesidir. Bu deklarasyonu takiben, 17 Mart 2003'te kabul edilen "Berlin+" düzenlemeleri, AB'nin kendi idaresindeki operasyonlarda NATO'nun ortak askeri imkânlarını kullanmasına izin vererek kriz yönetimi konusunda NATO-AB arasında yapılan işbirliğinin temelini oluşturdu. Bu düzenlemeler, sınıflandırılmış istihbaratın değişimini içeren bir NATO-AB Güvenlik Anlaşması'nı; AB yönetimindeki kriz yönetimi operasyonlarına gerekli askeri planlama için, AB'nin, NATO'nun planlama kapasitesini ve iletişim birimleri genel karargâh benzeri ortak NATO varlıklarını kullanımını; AB kullanımına verilen NATO varlıklarının belirlenmesi, takibi, geri çağrılması ve yeniden talep edilmesi prosedürlerini; NATO'nun AB yönetimindeki operasyonlardan sorumlu (ve her zaman için Avrupalı) olacak komutan yardımcısının görevlerini; AB yönetimindeki, NATO güçlerinin kullanıldığı operasyonlar için geçerli istişare mekanizmalarını ve iki örgüt arasında, askeri kuvvetlerin, NATO'da uzun zamandır oluşturulmuş olan savunma planlaması sistemi içinde eğitimine yönelik işbirliği yapılmasını içermektedir. Bu doğrultuda AB yönetimindeki ilk operasyon gücü, 31 Mart 2003'te Makedonya'daki NATO misyonunun görevlerini devraldı ve 15 Aralık 2003'te de askeri misyonun yerine AB idaresindeki siyasi misyon geçti. NATO ve AB, aynı yılın aralık ayında Bosna'daki NATO SFOR (istikrar gücü) misyonunun yerine geçecek bir AB misyonu konusunda görüşmelere başladılar. Avrupa Konseyi'nin bu bölgedeki değişiklikler doğrultusunda bir "Avrupa güvenlik stratejisi"ni kabul etmesiyle birlikte, 2004 Haziran'ında İstanbul'da yapılan NATO zirvesinde, SFOR'un 2004 sonuna kadar geri çekilmesi ve yerini kademeli olarak Berlin+ düzenlemeleri doğrultusunda AB yönetimindeki bir misyonun alması karara bağlandı.

İstanbul zirvesi, Irak krizi ve savaşı sırasında teşkilatta yaşanan parçalanma sonrasında yapılan ilk NATO zirvesi olması nedeniyle büyük önem taşıdı. NATO liderleri özellikle kamuoyu nezdinde Irak krizi sonrasında ortaya çıkan uzlaşmazlık havasına son vermeye yönelik çabalar sergilediler. Bu kapsamda, zirve sırasında ABD tarafından Irak yönetimini devraldığı açıklanan yeni Irak hükümetine destek verme konusunda oybirliğiyle karar alındı ve Irak güvenlik birimlerinin eğitimine katkıda bulunmaya istekli müttefiklerin bu faaliyetlere katılmalarına imkân sağlandı. Diğer taraftan NATO, Afganistan'daki asker sayısını artırarak ve bu ülkedeki sorumluluk ve etki alanını genişletmeyi kararlaştırarak, savunma ve terörizme karşı mücadeledeki kararlılığının altını çizdi. Son NATO zirvesindeki en önemli sorun, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in zirveye katılmaması ve NATO ile AB arasındaki zirvenin de, Kıbrıs Rum kesiminin Türkiye tarafından tanınmaması nedeniyle yapılamaması oldu. Askeri açıdan NATO bünyesindeki istihbarat birimlerinin günün koşullarına uyarlanması, yüksek teknoloji kullanımı, müttefikler arası istihbarat alışverişi, terör eylemleri karşısında dayanışmanın somutlaştırılması, Akdeniz'deki NATO denetleme operasyonunun kapsamının ve yetenek gücünün genişletilmesi gibi konularda yeni ve ciddi adımlar atıldı. Ayrıca ittifak liderleri, yeni tehditlere karşı koyabilmek ve savunma alanının küresel boyuta taşınması için gerekenleri uygulamaya geçirebilmek amacıyla NATO'nun kendini yenilemesine yönelik çalışmaların başlatılmasını da kararlaştırdılar. Bu çerçevede, müttefiklerin savunma bütçeleriyle ilgili yeni düzenlemelere girmeleri ve daha esnek, süratli, yetenekli askeri birimler kurulması yönünde kararlar alındı. Bu kararlar kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer silahlara karşı korunma, istihbaratın geliştirilmesi, hava-kara izlemesi, iletişim ve komuta kontrolü, stratejik hava ve deniz ulaşımı, uçakların havada ikmali, savaşta taktik ve lojistik destek yeteneklerinin geliştirilmesi gibi alanlarda önemli adımlar atılmasını içermektedir. ■

Hale Akay

Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ'ler)

Tek pazarın sadece iş dünyasındaki büyük şirketlerin işine yaradığı eleştirilerine maruz kalan komisyon, 1980'lerin sonlarında, piyasa bütünleşmesinin yararlarından istifade etmeleri ve AB düzenlemelerinin getirdiği bazı engellerin üstesinden gelebilmeleri için, küçük ve orta boy işletmelere (KOBİ'ler) yönelik bir strateji geliştirdi. Bu amaçla KOBİ'ler için çoksenelik bir program oluşturan (1997-2000 dönemi için geçerli üçüncü program 1996'da kabul edildi) komisyon, böylelikle küçük işletmelerin birbirleriyle bağlantı kurmalarını ve işbirliği yapmalarını teşvik etmek üzere, verileri gizli tutulan İşletmelerarası İşbirliği Ağı (BC-Net), gizli olmayan konulardaki İşletmelerarası İşbirliği Merkezi (BCC) ve tüm Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) içindeki KOBİ'lere bilgi ve yardım sağlayan Avrupa Bilgi Merkezi (ABM) ofisleri gibi birtakım

girişimler başlattı. Komisyon daha genel olarak da 1993 yılındaki *Büyüme, Rekabet Edebilirlik ve İstihdam* başlıklı beyaz kitabında ve 1995 tarihli Avrupa İstihdam Paktı'nda KOBİ'lerin ekonomik açıdan taşıdıkları önemi vurguladı. ■

Küçük ve Orta Boy İşletmeler Güncelleme

23-24 Mart 2000 tarihlerinde düzenlenen Lizbon Avrupa Konseyi, AB'nin 2010 yılında dünyada dinamizmi ve rekabet edebilirliği en yüksek bilgi toplumu olması hedefini sağlayacak ekonomik ve sosyal reformları gerçekleştirme kararı aldı. Bu amaçla tasarlanan ve çerçevesi zirve sonuç bildirgesiyle çizilen Lizbon stratejisinin ana odaklarından biri de KOBİ'lerdi. Avrupa Konseyi, zirve sonuç bildirgesinde Küçük ve Orta Boy İşletmelere Yönelik Eylemler başlığı altında, bilgiye dayalı ekonomiye geçiş için yatırımı, teknolojik yeniliği ve girişimciliği teşvik eden düzenleyici tedbirlerin uygulamaya koyularak özellikle KOBİ'ler için yük oluşturan, lüzumsuz bürokratik işlemlerin azaltılması gereğini vurgulamıştı. Avrupa Konseyi, bu amaçla Bakanlar Konseyi ve komisyondan, 2000 yılı Haziran ayına kadar, şirket kuruluşları sırasında ortaya çıkan zaman kaybı, maliyetler ve kuruluş için gerekli sermaye miktarları konularında çalışmalar yapılmasını ve bu çalışmaların sonuçlarının en geç 2000 Aralık'ına kadar sunulmasını talep etmişti. Komisyon ayrıca KOBİ'lerin bilgi ekonomisine geçişi için, 2001-2005 döneminde uygulanacak çokyıllık bir girişim ve girişimcilik programı hakkında hazırlıkları yürütecek, küçük işletmeler hakkındaki Avrupa Şartı da 2000 yılı Haziran ayına kadar yürürlüğe sokulacaktı.

Lizbon'da yapılan Avrupa Konseyi toplantısında iş dünyasında yaratıcılığın geliştirilmesi ve artırılması doğrultusunda alınan karar uyarınca konsey, 13 Nisan'da KOBİ'ler için Avrupa Şartı'nı kabul etti. Şart, üye devletlerin ve komisyonun KOBİ'lerin faaliyetlerini desteklerken öncelik verecekleri on temel alanı belirler. Bu öncelikler; girişimcilik öğretimi ve eğitimi, iş kurma prosedürlerinin daha ucuz ve hızlı hale getirilmesi, mevzuat ve düzenleyici tedbirlerin geliştirilmesi, beceri kapasitesinin artırılması, online erişimin geliştirilmesi, tek pazar avantajlarından daha iyi yararlanılması, vergileme ve mali konular, KOBİ'lerin teknolojik kapasitelerinin güçlendirilmesi, sanal ortamdaki ticari faaliyetlerinin geliştirilmesi ve çıkarlarının AB kurumları ve ulusal hükümetler nezdinde daha iyi temsil edilmesidir. Şart, özellikle AB'nin, KOBİ'lerin dijital ekonomiden tam anlamıyla yararlanmak için ihtiyaç duydukları donanıma sahip olmaları konusundaki taahhütlerini içermektedir. Bu kapsamda KOBİ'lere yönelik şu eylemlere öncelik verileceği belirtilmiştir: Girişimcilik eğitimi; iş kurma sürecinin ucuzlaştırılması ve hızlandırılması; mevzuat ve düzenlemelerin iyileştirilmesi; mevcut nitelikli emeğin artırılması; online erişim imkânlarının geliştirilmesi; tek pazarın avantajlarından daha iyi bir şekilde faydalanılması; vergileme ve mali konulara ilişkin kolaylaştırıcı tedbirler; küçük işletmele-

rin teknolojik kapasitelerinin güçlendirilmesi; başarılı e-iş modelleri geliştirilmesi; küçük işletmelerin çıkarlarının birlik ve üye ülke düzeyinde daha iyi şekilde temsil edilmesi.

Diğer taraftan komisyonun, girişimcilik politikasını küreselleşme ve bilgiye dayanan yeni ekonominin koşullarına uyarlamaya yönelik, Nisan 2000 tarihli çokyıllık program teklifi, 20 Aralık 2000'de Bakanlar Konseyi'nce kabul edildi. Program KOBİ'lerin yeni ekonomi ortamında yaşadıkları güçlükler üzerinde durmakta ve AB üyesi ülkeler, AEA-EFTA ülkeleri ve aday ülkelerin KOBİ'ler için Avrupa Şartı kapsamında ilerleme sağlarken dikkate alacakları amaçları belirlemektedir. 21 Ocak 2003'te KOBİ paketi olarak anılan ve şartın üye ve aday devletlerdeki uygulamalarını analiz eden bir paketi de kabul eden komisyonun KOBİ'lere yönelik girişimlerinden biri de oluşturulan KOBİ memurluğudur.

AB düzeyinde yürütülen tüm politikaların KOBİ'lerle bağlantılı unsurları bulunmaktadır. Birlik 2000-2006 döneminde KOBİ'leri hedef alan yapısal fon projelerine 16 milyar avroluk bir bütçe ayırdı. Ayrıca araştırma ve teknoloji geliştirme hakkındaki altıncı çerçeve program kapsamında, KOBİ'lerle ilgili araştırmalara 2002-2006 dönemi için 2.2 milyar avroluk bir kaynak ayrıldı.

Küçük İşletmeler Hakkındaki Avrupa Şartı konusunda yayınlanan uygulama raporları ve Rekabet Edebilirlik Konseyi'nin ilgili tavsiyeleri hakkında görüş alışverişinde bulunmak amacıyla 2004 Haziran'ında, Dublin'de bir konferans düzenlendi. Konferansta özellikle yeni teşebbüslere yönelik sermaye olanakları ve mikro krediler, teknolojik yenilikler ve teknoloji transferiyle küçük işletmelere yönelik istişare mekanizmaları üzerinde duruldu. Şarta imza atan 34 ülkeden 250'ye yakın katılımcının iştirak ettiği konferansta, yeni dönem için öncelikli üç alan belirlendi. Bunlar, özellikle lise seviyesinde girişimcilik eğitimi verilmesi, başta iflas hukuku olmak üzere mevcut düzenlemelerin iyileştirilmesi ile bu alanda yaşanan beceri düzeyi yüksek eleman sıkıntısıydı. ■

Ece Öztan, Hale Akay

Küçük ve Orta Boy İşletmeler Güncelleme Kaynakçası

Komisyon. 2003. Communication, "Thinking Small in an Enlarging Europe". COM(2003) 26 Final. Brüksel.

Komisyon. 2000. Communication, Challenges for enterprise policy in the knowledge-driven economy. COM(2000) 256 Final. Brüksel.

Konsey Kararı (2000/819/EC). "Multiannual programme for enterprise and entrepreneurship, and in particular for small and medium-sized enterprises (SMEs) (2001-2005)". OJ L 333, 29.12.2000.

European Charter for SMEs. (http://europa.eu.int/comm/enterprise/enterprise_policy/charter/index.htm)

KÜLTÜR 2000

Yedi yıllık bir dönem (2000-2006) için uygulamaya konulan KÜLTÜR 2000 programı, sanatçıların yaratıcılıkları ve dolaşımlarını teşvik etmeyi, kamunun kültürel faaliyetlere erişim imkânlarını

geliştirmeyi, sanat ve kültür faaliyetlerinin yaygınlaştırılmasını, kültürlerarası diyaloğun artırılmasını ve Avrupa'nın tarihsel ve kültürel mirası konusunda AB vatandaşlarının bilgilendirilmesini amaçlamaktadır. Programın temel hedefi AB vatandaşlarının ulusal ve bölgesel kültürel çeşitliliklerine saygı gösteren bir Avrupa kültür alanı oluşturmaktır. Daha önce bu alanla ilgili olarak uygulamada olan RAPHAEL, KALEIDOSCOPE ve ARIANE programları kapsamındaki faaliyetler, KÜLTÜR 2000 altına alınmıştır.

KÜLTÜR 2000'de, en az üç ülkenin katılımıyla uygulanabilen, yeni kültürel ifade normlarının yaygınlaşmasını, başta gençler ve engelliler olmak üzere, toplumun kültürel faaliyetlere erişim imkânlarını geliştirmeyi ve yeni teknolojilerin kullanılması yoluyla kültürel etkinliklerin canlı olarak yayınlanmasına destek verilmesine yönelik faaliyetleri içeren spesifik yaratıcı ve/veya deneysel eylemler; en az beş katılımcı ülkeyle yürütülebilen, üç yıllık bir süre zarfında daha önceden belirlenmiş kültürel amaçlar doğrultusunda yapılandırılmış kültürel eylemler yaratmayı amaçlayan, çok-senelik kültürel işbirliği anlaşmaları kapsamındaki bütünleşik eylemler ve büyük ölçekli ve kapsamlı, toplumsal aidiyet hissini geliştirmeye yönelik özel kültürel etkinlikler yürütülmektedir.

KÜLTÜR 2000 altında faaliyet gösterilen alanlardan biri de, daha önce LINGUA programı vasıtasıyla desteklenen, son genişlemeyle konuşulan resmi dillerin sayısının 20'ye çıktığı, AB içindeki dil çeşitliliği konusudur.

KÜLTÜR 2000 programı için 2000-2006 döneminde geçerli olmak üzere 236.5 milyon avroluk bir bütçe tahsis edilmiştir. Bir danışma komitesinin yardımıyla komisyon tarafından yürütülen programdan 25 AB üyesi ülke dahil, toplam 30 ülke yararlanabilmektedir. ■

Hale Akay

Bkz. Kültür Politikası

Kültür Politikası

1 Kasım 1993'te yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) ile AT kültürel konularda yetki sahibi oldu. Bu tarihten yaklaşık kırk yıl kadar önce Roma Antlaşması'nı imzalayanlar, giriş bölümünde "Avrupalılar arasında daha da yakın bir birliğin temellerini oluşturmaya kararlı olduklarını" beyan etmişlerdi ve çoğu kişi için, daha derin bir kültürel anlayışa yönelik çabaların topluluk faaliyetlerinin bir bölümünü oluşturması doğal bir sonuçtu. Ancak bir kültür boyutunun oluşturulmasının çetin bir mücadele olduğu ortaya çıktı.

19 Haziran 1983'te Stuttgart'ta on üye ülkenin devlet başkanlarınca imzalanan Avrupa Birliği Deklarasyonu, çeşitli kültürel sektörlerde "topluluk eylemlerini tamamlayacak bir bakış açısıyla" işbirliği çağrısında bulunan bir bölüm içermekteydi. 28-29 Haziran 1995'te Milano'da yapılan Avrupa Konseyi zirvesinde onaylanan Vatandaşlar Avrupası Özel İhtisas Komisyonu'nun (Adonnino Komitesi) raporu, kültür ve iletişim alanlarında işbirliğini gerekli görmekteydi. Avrupa Parlamentosu'nun (AP) desteğiyle komisyon, kültürel projeler için küçük bir destek programı sağladı. Topluluğun kültür bakanları

Kasım 1983 sonrasında düzenli olarak toplanmaya başladı ve topluluk bütçesinden kısıtlı miktarda finansman sağlanması sonucunda tavsiye kararları alarak çalıştılar. 1980'lerde konsey içinde çeşitli ekonomi başlıkları altında, önemli kültürel sonuçları olan daha da fazla sayıda konu, bu kültürel niteliklere özel bir ihtimam gösterilmeksizin ele alındı.

Bununla birlikte, üç üye devlet grubu, topluluğun önemli kültürel faaliyetlerde bulunmasına imkân vermekte isteksizdi: Bu üç grup, topluluğa kültür alanında herhangi bir yetki vermek konusunda ya topluluğun faaliyetlerinin kesinlikle ekonomik alanla sınırlı kalması gerektiğini hissettikleri veya kültürel faaliyetlerin olabildiği ölçüde ademi merkeziyetçi bir işleyişle yürümesi gerektiği inancını taşımaları nedeniyle isteksiz olanlar; topluluk bütçesine net katkıda bulunan ve dolayısıyla tüm bütçe ödeneklerini kendilerine asgari yükümlülük sağlaması açısından değerlendirenler ile müdahaleci olmayan ve piyasa temelinde bir kültürel yaklaşımı bulunanlardan oluşmaktaydı.

ABA'nın 128. Maddesi

ABA'ya yeni konulan 128. madde, antlaşmada kültür kelimesinin, topluluğun faaliyetlerinin genişlemesine olanak vermek amacıyla geçmesini isteyen üye devletlerle, aşılmaması gereken sınırların belirlenmesi amacıyla geçmesini isteyenler arasında bir denge sağlamaktadır. 128. maddenin 1. ve 2. paragrafları AB'ye kültürel sektörlerde geniş çaplı, uyumlu eylemlerde bulunma imkânı verir. "Topluluğun, bu antlaşmanın diğer hükümleri uyarınca gerçekleştirdiği faaliyetlerde kültürel boyutu göz önünde tutacağını" ifade eden 4. paragraf, kültür sektörünün kendisini etkileyen ekonomik kararlarda bir muhafız gibi hareket etmesini sağlamaktadır.

Diğer yandan 128. madde Avrupa'da kültürel işbirliği için ana sorumluluğun üye ülkelere ait olduğunu teslim etmektedir. Bu, yapabilen yerele öncelik ilkesinin uygulamasına yönelik bir modeldir: Bir topluluk kültür politikası yerine, topluluğun üye ülkelerin faaliyetlerini teşvik etmesi ve "eğer gerekliyse" onların faaliyetlerinin desteklenmesi ve tamamlanması söz konusudur; üye ülkelerdeki kanun ve yönetmeliklerin uyumlaştırılması kapsam dışında bırakılmıştır ve uzun bir karar alma usulünü (ortak karar) gerekli kılmaktadır. Karar almayı güçleştiren son faktör –daha sonra Amsterdam Antlaşması ile değiştirilmiş olan– konseyin (pek çok topluluk kararı için öngörülen nitelikli çoğunluk yerine) oybirliğiyle hareket etme zorunluluğudur.

Özellikle kültürel faaliyetlere taraftar olan AP'nin baskısı altındaki komisyon, ABA yürürlüğe girdikten sonra çabucak, uyumlu ve yeterli fona sahip programları uygulamaya koyma amacındaydı. Bununla birlikte, bütün bu kısıtlar altında, topluluğun 128. madde kapsamındaki kültürel programlarının kabulünün, takvimin gerisinde kalmış olması şaşırtıcı değildir. Komisyon tekliflerinin geçici olarak yürütülen mevcut kültürel faaliyet türleri üzerine inşa edildiği göz önüne alındığında, yaratıcı projeler ve kültürel ağlar hakkında işbirliğini (KALEIDOSCOPE programı), çeviriler dahil kitaplar ve kitap okuma alışanlığını (teklif edilen ARIANE programı) ve

kültürel mirasın korunmasını (teklif edilen RAPHAEL programı) ilgilendiren topluluk kültürel faaliyetlerinin genel hatlarını çizmek mümkündür. Topluluğun yoğun bir kültürel içeriğe sahip bir başka girişimi de Avrupa sinema ve televizyon endüstrisine destek programı olan MEDIA II'dir.

KALEIDOSCOPE (Kültürel Etkinlikler)

Komisyonun kültürel etkinliklere yıllar içinde verdiği genel destek üzerine kurulan KALEIDOSCOPE programı, 29 Mart 1996'da AP ve konsey başkanları tarafından imzalandı. Programın amacı, yaratıcı projeler ve kültürel etkinliklere ilaveten yaratıcı alanlar ve sahne sanatlarıyla uğraşan gençlerin ve kültürel alanlardaki diğer çalışanların becerilerinin geliştirilmesi hakkında çoktaraflı işbirliğini (en az üç üye devletin katılımı gereklidir) teşvik etmektir. Bunların büyük bölümü, topluluğun –toplam maliyetin yüzde 50'sini aşmayan– katkısının 50.000 ekülük bir üst sınırının bulunduğu görece küçük ölçekli faaliyetlerdir. Avrupa Topluluğu Gençler Orkestrası gibi daha önce var olanlar dahil, bazı geniş ölçekli projeler de kapsam altına alınacaktır. Topluluğun en bilinen kültürel faaliyeti olan Avrupa kültür kenti ile Avrupa kültür ayı etkinlikleri geçici olarak KALEIDOSCOPE içinde yer alacaktır; komisyon bu etkinliklerin 2000 yılından itibaren bağımsız olarak yürütülmesini kapsayan bir topluluk kararı için teklif sunmaya davet edilmiştir.

ARIANE (Kitap ve Okuma Alışkanlığı)

AB'nin kitaplar ve kitap okuma alışkanlığını destekleyen tedbirlerinin çoğu, eğitime ilişkin faaliyetlerin bir bölümü olarak okuma alışkanlığının teşvik edilmesi, vergilere ilişkin kararlardaki kitaplardan alınan katma değer vergisi, iç pazarda telif hakları, rekabet politikasındaki sabit kitap fiyatları gibi kültür dışı alanlarda başlatıldı. Bu durum, kitaplar ve kitap okuma alışkanlığı hakkında uyumlu ve tatmin edici bir kültür programının gerçekleştirilmesini güçleştirmektedir. Şu ana kadar geçici olarak yürütülen eylemler, edebi çalışmaların diğer dillere çevrilmesi için mali destek sağlayan pilot planı, edebiyat çevirmenleri arasında bir ağ kurulmasının desteklenmesini ve ARISTEION Avrupa edebiyat ve çeviri ödüllerini içermektedir.

Komisyon tarafından Ekim 1994'te sunulan ARIANE programı kapsamındaki ilk ve en büyük eylem, diğer AB dillerindeki edebi çalışmalarla oyunların ve referans niteliğindeki çalışmaların çevirilerinin desteklenmesini ele almaktadır. Başlıca amaç, ilk kez daha az kullanılan bir resmi AB dilinde veya üye ülkelerdeki bölgesel dillerin birinde yayınlanmış eserlerin dolaşımını, bu çalışmaların diğer AB dillerine çevrilmesi yoluyla artırmaktır.

Diğer eylemler, ilgili çeşitli gruplar (yazarlar, kitapçılar, kütüphaneciler ve kitapları ve kitap okuma alışkanlığını teşvik eden diğerleri) arasında oluşturulacak ağlar yoluyla yürütülecek projelere verilecek destekleri, pek çok üye devlette bulunan edebiyat çevirmenleri tarafından yürütülecek ortak faaliyetler dahil beceri geliştirme amaçlı tedbirleri ve biri çağdaş bir Avrupa edebiyat eserine ve diğeri edebiyat çevirilerine verilen ARISTEION ödüllerini kapsamaktadır.

RAPHAEL (Kültürel Mirasın Korunması)

Kültürel miras Avrupa çapında bir işbirliği ihtiyacının aşikâr olduğu bir alandır ve 128. maddede "Avrupa açısından önem taşıyan kültürel mirasın korunması" ihtiyacından dikkat çekecek şekilde söz edilir. Birkaç yıl süresince komisyon, her üye ülke başına kültürel mirasın korunması amaçlı iki veya üç projeye, her sene belli bir temanın (kamusal kültür merkezi yapıları, dini amaçlar için kullanılan yapılar ve kültürel miras parkları son dönemdeki temalardır) temel alındığı yıllık faaliyetlere yardımda bulundu. Ayrıca yangın nedeniyle zarar görmüş kültürel ve tarihi yapılar dahil, özel bir önem taşıyan birkaç koruma projesine de destek verildi.

Komisyonun planı doğrultusunda geliştirilen koruma projeleri esnasında pek çok önemli ders alındı. Bununla birlikte sektördeki uzmanlarla yapılan tartışmalar sonrasında, daha hedefe yönelik bir yaklaşımın Avrupa için daha büyük bir fayda sağlayacağı hissedildi: Kültürel mirasın korunmasında yeniliklere ihtiyaç duyan ortak sorunlar saptanmalı, bunlardan uygun olanlarına çözüm bulmak için çokuluslu ekiplerin deneyimleri bir havuzda toplanmalı ve bu ekipler birlikte çalışmalıdır; bu faaliyetlerin sonuçları yayınlar yoluyla yaygınlaştırılacaktır.

Bu yaklaşım, komisyon tarafından Nisan 1995'te sunulan RAPHAEL programının çekirdeğini oluşturmaktadır. Program, istisnai bir tarihi, mimari ve sanatsal öneme sahip eserler, anıtlar ve kentler ile ilgili sınırlı sayıda "Avrupa kültürel miras laboratuvarına" (üye devletler tarafından sunulan projeler çeşitli disiplinlerden bir Avrupa uzman takımını bir araya getirmelidir) ve kültürel mirasın korunması hakkındaki ortak temalarla bağlantılı daha fazla sayıdaki koruma amaçlı (topluluk desteğinin toplam maliyetin yarısını ve 150.000 eküyü aşmayacağı) projelere destek vermektedir. Projeler, ilgili idari ve/veya kültürel mirasın korunmasındaki problemler hakkında elde edilen deneyimi yeterince yaygınlaştırılacağı güvencesini vermesi beklenen, ilgili kültürel mirasın mülk sahibi tarafından sunulmalıdır.

Yenilikler ve yeni teknolojilere ilaveten, uzmanların dolaşımı ve mesleki eğitimi konusunda yapılacak işbirliklerine de destek verilecektir. Diğer bir eylemde, kamunun kültürel mirasa erişmekte karşılaştığı sorunlar ele alınacaktır. Son olarak program, üye devletlerin müze ve arşivlerinin ortak eylemleri için bir odak noktası görevi görecek bir merkez sağlayacaktır.

MEDIA II (Sinema ve Televizyon Endüstrisinin Desteklenmesi)

Aralık 1995'te kabul edilen MEDIA II programı, 1996-2000 döneminde Avrupa sinema ve televizyon programcılığı endüstrisini güçlendirmek üzere tasarlanmış yardımlar sağlamaktadır. Program pek çok üreticinin, Avrupa ve dünya piyasasında rekabet edemeyecek kadar küçük olmasıyla ulusal pazarlara bölünmüşlük ve Avrupa filmlerinin sinemalara dağıtımında ve televizyon yayınlarında dolaşımındaki ciddi zayıflığa ilaveten, endüstrideki aşırı sağlıksız mali taban olarak tanımlanabilecek ekonomik eksiklikleri ele almaktadır.

MEDIA II programının bir tamamlayıcısı olarak komisyonun, Avrupa sine-

ma ve televizyon alanına sermaye akışını yoğunlaştırmak için tasarladığı Avrupa görsel-işitsel garanti fonuna ilişkin 30 Kasım 1995 tarihli teklifine de değinilmelidir. Sadece iktisadi hizmetler değil, kültürün yaygınlaşmasını da sağlayan sinema ve televizyon programları alanındaki Avrupa sanayisinin güçlendirilmesi ya geniş ölçekli çokuluslu prodüksiyonlar veya Avrupa içindeki çeşitli kültürler arasındaki karşılıklı anlayışı geliştirecek prodüksiyonlar yoluyla aynı zamanda Avrupa kültürünü de teşvik edecektir.

Kültür İstatistiklerinin Teşviki

AB'nin diğer alanlarında olduğu gibi, kültür alanında da eğer kıyaslanabilir verileri temel alan benzer varsayımlardan hareket edilebilirse, işbirliği çok daha sorunsuz sağlanabilecektir. 1995'te istatistik enstitüleriyle ulusal kültürel idarelerin başkanlarının katıldığı iki toplantı yapıldı ve konsey, Kasım 1995'te kabul ettiği bir kararla "karşılaştırılabilir istatistiksel göstergeler oluşturmak ve kültürel istatistiklerin uyumlulaştırılması hakkındaki çalışmaların sürmesine" karar verdi. Bu karar istatistiki çalışmaları, kültürün iktisadi yanları ve istihdam yaratıcı rolü hakkındaki Avrupa faaliyetleri ve deneyim alışverişiyle ilişkilendirmektedir.

Antlaşmanın Diğer Maddeleri Kapsamındaki Eylemlerin Kültürel Yönleri

1980'lerde, topluluk faaliyetlerinde iktisadi kaygılar temel alınmış, bu eylemlerin kültürel yönlerinin dikkate alınmasına pek imkân verilmemişti. Bununla birlikte Ekim 1989'da düzenlenen görsel-işitsel konulara ilişkin konferansta Komisyon Başkanı Jacques Delors, komisyon adına ilk kez "kültürün diğer mallar gibi bir meta olmadığına ve kültüre bir metaymış gibi yaklaşılmaması gerektiğine" dair bir taahhütte bulundu. 128. maddenin 4. paragrafı komisyonun bu taahhüdünü daha da ileri bir noktaya taşımaktadır: "Topluluk, bu antlaşmanın diğer hükümleri uyarınca gerçekleştirdiği faaliyetlerde kültürel boyutu göz önünde tutacaktır." Kültürün topluluk eylemlerinde dikkate alınıp alınmadığını kanıtlamak güç olsa da, bu paragraf kültür lehine eylemler için güçlü bir moral silah niteliği taşımaktadır. Sorun, politikaları kültürel yönde etkileyebilmek için bu politikaların oluşum aşamalarında nasıl yeterince erken müdahale edilebileceğidir. Konseyin taleplerini takiben komisyon Mayıs 1996'da konu hakkında geniş çaplı bir rapor sunmuştur.

Antlaşma kapsamı dışında bırakılan kültürel meselelerden biri, sanatsal, tarihi ve arkeolojik değeri bulunan ulusal hazinelerin korunması temelinde gerekçelendirilen ithalat ve ihracat kısıtlamalarıdır. Topluluk içindeki ekonomik sınırların tek pazarın tamamlanması yoluyla kaldırılması, üye ülkelerin aksi takdirde topluluk içinde serbestçe dolaşabilecek ulusal hazinelerini ellerinde tutabilmeleri için bir sistemin kurulmasını gerektirmekteydi. (Hiçbir üye devlet "Avrupa hazineleri" kavramını kabul etmeye hazır değildi.) Bu sistem "üye ülkelerin topraklarından yasalara aykırı olarak çıkarılmış kültürel varlıkların geri verilmesi" hakkındaki direktif yoluyla kuruldu. Bu direktife "kültürel malların ihracatı" hakkındaki yönetmelik eşlik etti.

Sonuç

Yukarıda açıklanan kültürel programlarla 128. maddenin iki şartının –üye ülkelerin kültürlerinin ulusal ve bölgesel çeşitliliğine saygı ve aynı zamanda ortak kültürel mirası öne çıkarmak– yerine gelmesi için elden gelenin en iyisi yapılmaya çalışılmakta, en azından kültürel çeşitliliğe daha fazla ağırlık verilmektedir. Pek çok kişi Avrupa kültürünün zenginliğinin çeşitliliğinden kaynaklandığı savının doğruluğunu kabul edeceğinden, bu olumsuz bir yaklaşım değildir ve AB'nin eylemleriyle vatandaşlarını birbirlerine yaklaştırabilir.

Kültürel programlar için ayrılan ödenekler aşırı ölçüde mütevazıdır ve yardım taleplerinin yalnızca ufak bir miktarı sağlanabilmektedir. Bununla birlikte, kültürel programların sembolik bir önemi vardır ve antlaşmanın 128. madde dışında kalan hükümleri uyarınca yürütülen topluluk eylemlerinin kültürel unsurlarının tam olarak dikkate alınması için bir katalizör görevi görebilirler. Gerçekte Amsterdam Antlaşması "Topluluk özellikle kültürel çeşitliliğe saygı gösterilmesi ve teşvik edilmesi amacıyla ... diğer (antlaşma) maddeler altındaki eylemlerin kültürel yönlerini dikkate alacaktır" ifadesini kullanmaktadır. Ayrıca, kültürel programlar AB'nin üçüncü ülkelerle kuracağı kültürel işbirlikleri için bir sıçrama tahtası niteliğindedir ve özellikle Orta ve Doğu Avrupa devletlerinin yanı sıra Kıbrıs'ın da AB'ye katılımı çerçevesinde özel bir önem taşımaktadırlar. ■

Alan Forrest

Bkz. ayrıca Görsel-İşitsel Politikalar

Kür

Kürsü Sistemi (Eşit Statü)

Kürsü sistemi komisyonun bir "akademi" şeklindeki çalışma tarzını –komiserler grubunun kendisini– ifade etmektedir. Komiserler resmi yetkileri açısından görünüşte eşittir ve (Amsterdam Antlaşması'nda komisyonun "başkanın siyasi rehberliği altında çalışacağı" belirtilmiş olmasına rağmen) başkan sadece "eşitler arasındaki birincidir". Gerçekte ise bazı komiserler (komiserin geldiği ülke, kişisel nitelikleri ve komisyonda sorumlu olduğu alana bağlı olarak) diğerlerine göre çok daha fazla nüfuz sahibidir ve (aynı nedenlerden dolayı) bazen de başkan, en nüfuzlu komiser değildir. Gerçek veya hayali bir kürsü sistemi halinde çalışmak ve bir kulübün üyesi olmak komiserlerin sosyal hayata katılmalarına ve milliyetçi veya ideolojik olmak yerine, daha "Avrupalı" görüşlere sahip olmalarına yardımcı olmaktadır. Örneğin böylece, Belçikalı sosyalist bir komiser, mutlaka Belçika'nın acil ulusal çıkarları veya Avrupa sosyalizminin menfaatleriyle bağdaşmasa da, AB çıkarlarına uyan bir karar alabilmektedir. ■

Bkz. ayrıca Komisyon

Kürsü Sistemi/Güncelleme

Amsterdam ve Nice antlaşmalarında yapılan değişikliklerle kürsü sisteminde başkanın rolü güçlendirildi. Bu yeni düzenlemeler sonucunda komisyonun tutarlı ve etkin çalışabilmesi için iç örgütlenmesiyle ilgili olarak alınacak kararlar, komisyon başkanına bırakıldı. Antlaşmalarla getirilen başka bir yenilik de toplu

hesap verebilirlik ilkesinin kurucu antlaşmalara eklenmesi oldu. ■

Kyoto Protokolü

Küresel ısınmanın, gelecekte yaratacağı ciddi sonuçlar karşısında önlem alınması konusunda harekete geçen hükümetlerin çabalarıyla, Haziran 1992'de Rio de Janeiro'da yapılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda "İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC)" imzaya açıldı.

Kyoto Protokolü olarak anılan III. Taraflar Konferansı (COP3), 1997'de Japonya'nın Kyoto şehrinde düzenlendi ve bu konferansta iklim değişikliğine yol açan sera gazı emisyonlarının azaltılmasına yönelik yükümlülükler ve uygulanabilecek mekanizmalar daha da ayrıntılandırıldı. Kyoto Protokolü İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Ek I'e dahil olan ülkelerin sera gazı salınımlarını, 2008-2012 yılı bütçe döneminde, 1990 seviyesinin yüzde 5 altına indirmelerini öngörmekteydi. Kyoto Protokolü'nün uygulamaya geçmesi için, sera gazlarının en az yüzde 55'inin salınımından sorumlu olan gelişmiş ülkelerin onayı gerekmekteydi. AB ve üye devletlerin 31 Mayıs 2002'de imzaladıkları protokol, ABD'nin çekilmesi nedeniyle, 126 ülkenin imzasına karşın yedi yıl boyunca yürürlüğe giremedi. Sera gazı emisyonlarında yüzde 17'lik paya sahip Rusya'nın 2004 Ekim'inde imzalamayı kabul etmesiyle birlikte, protokolün yürürlüğe girmesi için gerekli koşullar sağlanmış oldu. Rusya'nın da Kasım 2004'te imzaladığı protokol 16 Şubat 2005'te yürürlüğe girdi. ■

Ece Öztan, Hale Akay

Lahey Kongresi

Bkz. Avrupa Kongresi

Lahey Platformu

Batı Avrupa Birliği (BAB) konseyinin 1987 Ekim'inde Lahey'de kabul ettiği Avrupa Güvenlik Çıkarları Platformu (Lahey Platformu), otuz yılı aşkın bir kış uykusundan sonra BAB'ın yeniden hayata dönüşündeki önemli kilometre taşlarından biri oldu. Deklarasyon, BAB'ın, AT'nin kurulacak olan savunma gücü ve NATO'nun güçlendirilmiş Avrupa ayağının temeli olarak kendi rolüne ilişkin genel prensipleri ortaya koymuştur. ■

Bkz. ayrıca Batı Avrupa Birliği

Lahey Zirvesi

AT üyesi altı ülkenin devlet ve hükümet başkanlarının katıldığı, 1-2 Aralık 1969 tarihli Lahey zirvesi, AT'nin, aynı yılın başındaki istifasına kadar genişleme ve uluslarüstücülüğü durduran Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'ün gölgesinden çıkışının sembolü oldu. Yeni cumhurbaşkanı Georges Pompidou, Almanya'nın yeni Ostpolitik'inin (Sovyet blokuyla yakınlaşma politikası; Doğu politikası) olası etkilerinin Batı'da yarattığı endişelerin ve Fransa'nın AT içinde bir girişimde bulunmasına yönelik iç baskıların sonucunda, özel bir zirve yapılması çağrısında bulundu. (O dönem Avrupa Konseyi toplantıları henüz başlamamıştı.) AT dönem başkanlığı daha sonra Hollanda'ya geçeceğinden, zirve Lahey'de yapıldı. Bu, 1967'deki Roma Antlaşması'nın onuncu yıldönümü kutlamalarından sonra, AT liderlerinin yaptığı ilk toplantıydı. De Gaul-

le'ün gitmesi ve genişlemenin tekrar gündemin merkezine oturmasıyla birlikte, üye ülkelerin büyük bölümü önemli bir hamle beklentisindeydi; sonuçta zirve "Lahey ruhunu", AT'nin yeniden harekete geçtiği hissini yarattı. ■

Bkz. ayrıca Pompidou, Georges

Lamers Bildirisi

Lamers Bildirisi, 1994 Eylül'ünde Almanya'da iktidarda olan Hıristiyan Demokrat Parti adına, Karl Lamers ve Wolfgang Scheuble tarafından kaleme alınan bir siyasi bildirgedir. AB içinde farklılaşmış bütünleşmeyi savunması ve AB'nin sert çekirdeğini oluşturacak üye devletleri –Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg (İtalya hariç AT'nin ilk altı üyesi)– belirlemesi nedeniyle bildiri tartışmalara neden oldu. ■

Bkz. ayrıca Almanya

Latin Amerika

Avrupa ile Latin Amerika arasında uzun dönemli ve derin tarihi ve kültürel ilişkiler bulunmaktadır. 15. yüzyılın sonlarındaki ilk İspanyol ve Portekizli kâşiflerden bugüne, iki taraf da diğerinin eylem ve emellerinden etkilendi. Latin Amerika ulus-devlet kavramını, hâkim dini geleneklerini ve hukuki sistemini Avrupa'dan aldı. Demografi de bölgelerarasındaki karşılıklı etkileşimi kolaylaştıran bir unsur oldu. Güney yarımküredeki Arjantin, Uruguay ve Şili'de, ataları İtalya, Almanya, İspanya, Portekiz ve İngiltere'den gelmiş birçok vatandaş yaşamaktadır. Her iki bölge de diğeri için cazip bir piyasa oluşturacak kadar yüksek bir nüfusa sahiptir. AB içinde 372 milyon potansiyel tüketici bulunmaktadır; (Karayipler dışında) Latin Amerika'nın ise 445 milyon gibi daha da büyük bir nüfusu vardır. Son olarak, 20. yüzyılda değişik düzeylerde ve zamanlarda ABD ile başa çıkmak zorunda kalan Avrupa ve Latin Amerika devletleri, birbirlerine ABD'nin ekonomik ve diplomatik hâkimiyetine karşı bir güç gözüyle bakmışlardır.

Bu birikim hiç kuşkusuz ekonomik ve siyasi ilişkileri şekillendirdi. Avrupa, ABD'den sonra Latin Amerika'nın en büyük ikinci ticari ortağıdır. Bölgenin ihracat ve ithalatının yüzde 23'ü Avrupa ile bağlantılıdır. Buna karşın, ABD Latin Amerika'nın yaptığı ihracatta yüzde 41'lik, ithalatta ise yüzde 45'lik paya sahiptir. Latin Amerika ayrıca giderek doğrudan dış yatırımlar için de cazip hale gelmektedir. Bu açıdan, ABD'nin yüzde 47'lik payına kıyasla bölgeye yapılan yatırımlarda yüzde 37'lik bir paya sahip olan Avrupa, bu alanda da ABD'nin ardından ikinci sıradadır; başta Arjantin ve Brezilya olmak üzere, bazı ülkelerdeki yatırım payı açısından ise ABD'yi geçmektedir. Latin Amerika'nın dış borçlarının yüzde 40'ı, yani ABD bankalarına olanın iki katı, Avrupalı finans kurumlarıyla ilişkilidir (Friscia ve Simon, 1995). AB her sene Latin Amerika ülkelerine 500 milyon dolarlık kalkınma yardımı sağlamaktadır (Smith Perera, 1995, s. 106). Avrupa'nın sosyalist, sosyal demokrat ve Hıristiyan demokrat partilerinin Latin Amerika'daki benzerleriyle siyasi ve kültürel bağları bulunmakta ve sivil toplum kuruluşları arasındaki bölgelerarası etkileşim giderek artmaktadır.

Ancak bu ilişkiler ve benzerlikler, Latin Amerika'nın AB ülkeleri açısından öne-

mini azaltan faktörleri saf dışı etmeye yetmedi. Ekonomik ilişkiler, bölgeler arasındaki ve içindeki kalkınma seviyeleri arasındaki farklılıklar nedeniyle sınırlı kaldı. Ayrıca, AB'nin kendi bütünleşme deneyimi, Afrika, Pasifik ve Karayipler'deki eski sömürgeleriyle olan ilişkileri ve ortak tarım politikası (OTP) gibi politikalarla meşgul olması, Latin Amerika'nın Avrupa piyasalarına erişimini kısıtladı. Atlantik'in diğer yanında ise, Latin Amerikalı hükümetlerin milliyetçi ve korumacı eğilimleri, çok fazla çeşitlilik arz etmeyen ihracat ürünleri ve bölgenin ağır dış borç yükü, ticaret ve yatırım olanaklarını azalttı. Siyasi-askeri açılardan genellikle Latin Amerika'yı ABD'nin hâkimiyet alanına giren bir bölge olarak görmesi nedeniyle, Avrupa, birkaç istisna haricinde, bölgeye çok az ilgi gösterdi. Mevcut ilişkilerin yapısal ve algısal asimetrisi nedeniyle bu ilişkilerin muğlak, düzensiz ve dolambaçlı bir gelişim göstermiş olması şaşırtıcı değildir.

AT, 1950'lerdeki kuruluşundan itibaren, Latin Amerika'daki bütünleşme çabaları için hem bir itici güç, hem de bir model oluşturdu. Örneğin Orta Amerika ortak pazarı (CACM) (1960), Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği (LAFTA) (1960) ve And Paktı'nın (1969) yanı sıra, Latin Amerika ekonomik sistemi (SELA) (1975) de kısmen Latin Amerika ülkeleri arasında işbirliğini teşvik etmek ve Avrupa'nın yarattığı ticaret saptırıcı etkilerin üstesinden gelmek için tasarlandı. AT, 1963'te Brüksel'de komisyon ile Latin Amerikan diplomatik misyonları arasında "irtibat grupları" oluşturarak Latin Amerika ile daha yakın ilişiler kurmayı amaçladığını göstermiş olsa da, Avrupalılar 1950'lerde ve 1960'ların başlarında daha çok kendi bütünleşmeleriyle meşgul oldular (Muniz, 1980, s. 56-57). AT daha çok Afrika'daki eski sömürgeleriyle yakın ilişkiler kurmayı tercih ettiğinden ve komisyonun 1966 tarihli, Brüksel'deki AT temsilcileriyle Latin Amerikan misyonlarının liderleri arasındaki bölgelerarası ekonomik işbirliği bağlarının güçlendirilmesini ve istişare amaçlı daha resmi mekanizmaların kurulmasını tavsiye eden "Latin Amerika zabıtı" unsurlarını göz ardı ettiğinden, bu yakın ilişkiler aslında söylem düzeyinde kaldı (Mower, 1982, s. 37-38). 1960'lar ve 70'ler boyunca, AT-Latin Amerika ilişkilerinin en önemli boyutunu ekonomik ilişkiler oluşturdu ve iki bölge arasındaki ticaret hacmi artış gösterdi. Latin Amerikalıların özellikle CACM ve And Paktı yoluyla bütünleşmeye yönelik çabalarında, AT'nin teknik ve kalkınma yardımlarından yararlanıldı (Mower, 1982, s. 38-45).

1970 Temmuz'unda kabul edilen Buenos Aires Deklarasyonu, gelişen ilişkiler açısından önemli bir mihenk taşı oluşturdu. Latin Amerikalıların OTP ve AT'nin ortaklık politikalarına yönelik eleştirilerinin yanı sıra, ekonomik ve siyasi diyaloğun genişletilmesine yönelik çağrılarını da içeren deklarasyon, Bakanlar Konseyi tarafından da benimsendi. AT-Latin Amerika ortaklık komitesinin kuruluşu, Arjantin (1971), Brezilya (1973), Uruguay (1973) ve Meksika (1975) ile bir dizi, tercihli olmayan iki taraflı anlaşmanın müzakeresi için de bir temel oluşturdu (Kornat, 1985). SELA'nın kuruluşu Latin Amerika'nın bu etkileşimi bölgesel düzeyde kolaylaştırma yö-

nündeki isteğine işaret ediyordu. 1978 ve 1979'da SELA'nın üst organı Latin Amerika Konseyi, bazı ekonomik ve siyasi konularda Avrupa'ya yönelik bir politika önerisinde bulundu (Muniz, 1980, s. 62-63). Ancak bu proje, bölgelerarası ilişkileri etkileyemeden "bir tarafta unutuldu" (Baldinelli, 1986). Ve aslında, 1970'lerin sonunda Latin Amerika-AT ilişkileri, bir yönden ve tanımdan yoksun bir özellik gösterdi (Muniz, 1980).

1980'lerde birtakım faktörlerin bir araya gelmesiyle Avrupa'nın güney yarıküreye olan ilgisi arttı. 80'lerin ortalarında Latin Amerika, Batı bankalarına ve uluslararası kredi kuruluşlarına yaklaşık 350 milyar dolar borçluydu; Meksika ve Brezilya gibi ülkelerin borçları 120 milyar doları aşmıştı. (Başta İngiliz bankaları olmak üzere) Avrupa bankaları Latin Amerika'nın borçlarının yaklaşık üçte birini sağlamış olsalar da, AT, genellikle ABD'nin ortaya koyduğu geri ödeme tekliflerini ertelemekteydi. Avrupa'nın, Latin Amerika'nın borçlarının ihracatın teşviki yoluyla azaltılmasına verdiği destek yine büyük ölçüde lafta kalmıştı: AT, Lomé Konvansiyonu yoluyla Afrika, Karayip ve Pasifik (AKP) ülkeleriyle yapılan tercihli ticaretin kapsamını genişletmiş olduğu halde, AB bu ülkelerden daha büyük olan Latin Amerika ülkeleri için genelleştirilmiş tercihler sistemi (GTS) altında özel bir düzenlemeye gitmemişti.

1980'ler ayrıca AT'nin doğrudan ekonomiyle ilgili olmayan birtakım konularla ilgilenmeye başladığı bir dönemdi. Arjantin ve İngiltere arasında, 1982'de, Falkland Adası (Islas Malvinas) ile ilgili olarak çıkan ihtilafta AT, Arjantin'i adaları işgal etmekle suçlayarak İngiltere'ye destek verdi ve İngiltere'nin zaferini hızlandıran ekonomik ambargolar ve silah satışı ambargoları uyguladı (Edwards, 1984). Tahmin edilebileceği gibi, Latin Amerikalılar görünüşteki müttefiklerinin ihanetine uğradıklarını düşündüklerinden, bu olay ilişkileri bozdu. Orta Amerika'daki sivilleri hedef alan çatışmalarda ise Avrupa daha da zorlayıcı ve doğrudan bir tepki vererek hareket etti (Smith, 1995). Brüksel'in görüşüne göre, ABD'nin Nikaragua'daki kontrgerillalara verdiği destek ile El Salvador'un pek de parlak bir insan hakları siciline sahip olmayan hükümetine yaptığı yardımlar, en hafif ifadeyle yanlış bir yoldu. Daha sert bir bakış açısıyla, Avrupalılara göre, meseleye Soğuk Savaş terminolojisiyle yaklaşan ve Orta Amerika'daki krizin dış güçlerce çıkarılıp desteklendiğini savunan ABD, Sovyetler Birliği'yle olan ilişkilerde gerilimin tırmanması ve bu nedenle Avrupa'nın güvenliğinin tehdit altına girmesi riskine neden olmaktaydı. AT bu yüzden, ABD ile Orta Amerika'da yaşanan dramın oyuncuları arasında arabuluculuk yapmaya çalıştı. AT üyesi devletlerle AT kurumlarının temsilcileri, Orta Amerika ülkelerinin dışişleri bakanları ve 1984 San José Konferansı'nda bir araya gelen Cantodora grubu (Kolombiya, Meksika, Panama ve Venezüella) ülkelerinin başbakanlarıyla yapılan tarihi toplantılara katıldılar. Bu görüşmeler "AT'nin Avrupa Siyasi İşbirliği yapısı altındaki ilk ortak çabası" oldu (Boselli, 1985, s. 12).

İspanya ve Portekiz'in 1982'de AT'ye katılmaları, Avrupa'nın Latin Amerika'ya

olan ilgisinin artmasını teşvik etti. Her iki ülkenin de Latin Amerika ile tarihsel bağları bulunduğundan, AT kurumları içinde bölge adına konuşabilmekteydiler. Benzer şekilde, her iki ülke de kısa bir süre önce otoriter siyasi sistemlerden çıkmışlardı ve bu yüzden Latin Amerika'nın demokrasiye geçişi için bir model teşkil edebilirlerdi. Latin Amerika'nın AT'nin radarına girmesinde ve AT'nin kurumsal eğilim ve politikalarının bu yönde değiştirilmesinde İspanya'nın rolü göz ardı edilemez. Madrid'in bu etkisi, 1987'de AT'nin Latin Amerika politikasının gözden geçirilmesinden, bölgedeki diplomatik misyonlarının sayısının dörtten ona çıkarılmasından, Amerikan Devletleri Örgütü'ne (OAS) gözlemci statüsüyle katılımından ve Latin Amerikalı temsilcilerle senelik toplantılar yoluyla kurulan bağların resmileştirilmesinden anlaşılmaktadır. Latin Amerika ile yapılmış tercihli olmayan ticaret anlaşmalarının kapsamının genişletilmesi ve Lomé Konvansiyonu'nun Haiti ve Dominik cumhuriyetlerini de içermesi için yapılan lobi çalışmalarında da Ispanya'nın parmağı vardı (Schumacher, 1995, s. 119-125). Madrid ayrıca, Avrupa Parlamentosu (AP) tarafından 1984'te bölgelerarası ilişkileri güçlendirmek üzere kurulan bir örgüt olan Avrupa-Latin Amerika İlişkileri Enstitüsü'ne de (IRELA), bu kuruluşun faaliyetlerinden çok fazla hoşnut olmamasına rağmen ev sahipliği yapmaktaydı (Wiarda, 1990, s. 165). Bölgeler arasındaki bağların artırılmasına ve sıkılaştırılmasına katkı sağlayan tek ülkenin İspanya olmadığı aşikârdı. İtalya ve Portekiz'in de bölge üzerinde önemli çıkarları bulunmaktaydı. Ayrıca Almanya'nın bu konudaki diplomatik ve ekonomik önemi de göz ardı edilmemelidir (van Klaveren, 1994, s. 89-94).

1990'ların sonu itibarıyla, üzerinde durulması gereken soru, Latin Amerika'daki siyasi ve ekonomik reformların tek pazarın oluşturulması, ekonomik ve parasal birliğe geçilmesi, Orta ve Doğu Avrupa'ya doğru genişleme, Pasifik bölgesi ve Kuzey Afrika ile olan bağların sıkılaştırılması gibi konularla meşgul olan Avrupa'nın ilgisini çekebilecek kadar cazip olup olmadıklarıdır. Latin Amerika'daki demokrasiye geçiş, siyasi ilişkilerin derinleşmesi için fırsatlar sunmaktadır. Belki de en önemlisi, 1990 Roma Deklarasyonu sonrasında Rio Grubu ile AB arasında kurulan siyasi diyaloğun sürdürülmesidir. Latin Amerika'daki reformlar aynı zamanda AB için ekonomik fırsatları da artırmaktadır. Örneğin özelleştirme akımı başta elektronik ve telekomünikasyon sektörleri olmak üzere Avrupa'nın bölgeye olan yatırımlarını artırmıştır. Bunun da ötesinde, Avrupa'nın geleneksel ticaret ortaklarıyla olan ilişkilerini geliştirmek istediğini gösteren bir işaret de, AB ile MERCOSUR (güney ortak pazarı) arasındaki, iki gümrük birliği arasında yapılmış ilk anlaşma olan, Aralık 1995 tarihli işbirliği anlaşması ile Meksika ve Şili ile yapılan ikili anlaşmaların kabul edilmesidir. Bu son düzenlemeler AB'ye başta Kuzey Amerika Serbest Ticaret Antlaşması (NAFTA) ve And Paktı olmak üzere, diğer bölgesel gruplara erişim imkânı sağlamaktadır.

Bölgelerarası ortaklığın geliştiğini gösteren emareler olmasına rağmen, bazı önemli kısıtlayıcı faktörler de bulun-

maktadır. Bunlardan ilki, Latin Amerika'nın AB açısından bir ihracat ve ithalat kaynağı olarak konumunun giderek düşüş göstermesidir. İthalat açısından, bölgenin 1965'te yüzde 8,7 olan payı 1991'de yüzde 5,2'ye düşmüş, AB ihracatı içindeki payı ise 1965'te yüzde 6,4 iken, 1991'de yüzde 4,13'e gerilemiştir (Friscia ve Simon, 1995, s. 16). Diğer bir faktör de bölgelerarası ticaret dengelerindeki değişimdir. AB yıllar boyunca Latin Amerika karşısında bir ticaret açığına sahipken, 1993'te 1,7 milyar ekülük bir fazla vermiştir (Smith Perera, 1995, s. 101). Bu durum ekonomik ilişkilerin geleceğini belirsizleştirmektedir ve hatta Avrupa'ya karşı korumacı tedbirlerin artmasına yol açarak, son yıllardaki olumlu siyasi kazanımlara zarar verebilir. Tek pazarın Latin Amerika üzerindeki ticaret yaratıcı ve ticaret saptırıcı etkileri hakkında farklı görüşler bulunmaktadır (Simon ve Purcell, 1995). Kısıtlayıcı faktörlerden biri de Latin Amerika'nın bütünleşmesindeki farklı hızlardır. Mevcut kurumların ve ekonomik düzenlemelerin çeşitliliği, AB için bölgesel düzeydeki ilişkilerin yürütülmesini güçleştirmektedir. Belki de Amerikalararası Serbest Ticaret Bölgesi (FTAA) teklifi, bölgeler arasındaki ilişkilerin "uzaktan arkadaş" düzeyinde kalması yerine, daha "yakın bir ortaklık" yönüne girmesini sağlayacak bir sinerji yaratmakta katalizör işlevi görebilir (Smith Perera, 1995, s. 99). Kırk yıllık bir süre sonunda, Latin Amerika ve Avrupa hâlâ ilişkilerinin gideceği yönü bulmaya çalışmaktadırlar (Vellinga, 1995). ■

Cleveland R. Fraser

Latin Amerika/Kaynakça

Baldinelli, Elvio. 1986. "Turning the Page Between Latin America and the European Communities." *CEPAL Review* no. 30, s. 87-96.

Boselli, Luigi. 1985. "EC Boosts Ties to Latin America: Political and Economic Dialogue Is Institutionalized at Ministerial Level". *Europe* no. 252, s. 12-14.

Edwards, Geoffrey. 1984. "Europe and the Falklands Crisis of 1982". *Journal of Common Market Studies* 22, no. 4, s. 295-313.

Friscia, A. Blake ve Françoise Simon. 1995. "The Economic Relationship Between Europe and Latin America". Susan Kaufman Purcell ve Françoise Simon, ed., *Europe and Latin America in the World Economy*, s. 5-37. Boulder: Lynne Rienner.

Kornat, Gerhard D. 1985. "Europe's Rediscovery of Latin America". Wolf Grabbendorf ve Riordan Roett, ed., *Latin America, Western Europe and the US: Reevaluating the Atlantic Triangle*, s. 59-77. New York: Praeger.

Mower, A. Glenn. 1982. *The European Community and Latin America: A Case Study in Global Expansion.* Westport, CT: Greenwood Press.

Muniz, Blanca. 1980. "EEC-Latin America: A Relationship to Be Defined". *Journal of Common Market Studies* 19, no. 1, s. 55-64.

Schumacher, Edward. 1995. "Spain and Latin America: The Resurgence of a Special Relationship". Susan Kaufman Purcell ve Françoise Simon, ed., *Europe and Latin America in the World Economy*, s. 113-137. Boulder: Lynne Rienner.

Simon, Françoise ve Susan Kaufman Purcell. 1995. "The Impact of Regional Integration on European-Latin American Relations". Susan Kaufman Purcell ve Françoise Simon, ed., *Europe and Latin America in the World Economy*, s. 39-84. Boulder: Lynne Rienner.

Smith, Hazel. 1995. *European Union Foreign Policy and Central America.* N. York: St. Martin's Press.

Smith Perera, Roberto. 1995. "Economic Relations Between Latin America and the European Union". *CEPAL Review* no. 56, s. 97-110.

van Klaveren, Alberto. 1994. "Europe and Latin America in the 1990s". Abraham F. Lowenthal ve Gregory F. Theverton, ed., *Latin America in a New World*, s. 81-104. Boulder: Westview.

Vellinga, Menno. 1995. "The European Community and Latin America: A Search for Direction". *Journal of Third World Studies* 12, no. 2, s. 238-265.

Wiarda, Howard J. 1990. "Europe's Ambigous Relations with Latin America: Blowing Hot and Cold in the Western Hemisphere". *Washington Quarterly* 13, no. 2, s. 153-167.

Latin Amerika/Güncelleme

Komisyon, 1995'te yayınladığı "Avrupa Birliği-Latin Amerika: Mevcut Durum ve Ortaklığın Geleceği (1996-2000)" başlıklı tebliğde, Latin Amerika için ülke ve bölge temelinde farklı yaklaşımlar oluşturulmasına duyulan ihtiyaca değinerek, bölge ve dünyada son dönemlerde yaşanan değişimlerin ışığında, AB ile Latin Amerika arasındaki ortaklığın güçlendirilmesini teklif etti (COM[95] 495). Bu öncelik komisyonun 1999'da, ilk AB-Latin Amerika ve Karayip zirvesi (AB-LAK zirvesi) için hazırlık olarak yayınladığı tebliğde bir kez daha vurgulandı.

İlk AB-LAK zirvesi 28-29 Haziran 1999'da Rio de Janerio'da düzenlendi. Bu zirveyle Latin Amerika ile kurulacak stratejik ilişkiler için ilk adımlar atıldı ve bir eylem planı kabul edildi. Komisyon zirvenin ardından yayınladığı tebliğde, stratejik ortaklığın üç öncelik –insan haklarına saygı ve insan haklarının korunması, bilgi toplumunun teşvik edilmesi ve yoksulluğa karşı kampanya tarzı küresel yaklaşımlar vasıtasıyla azaltılması– temelinde yürütülmesi gerektiğini belirtti (COM [2000] 670). Komisyona göre temel amaç "insani gelişim ve sivil toplumun iki bölge arasındaki ilişkilerin merkezini oluşturmasıdır." Aynı yılın kasım ayında konsey ve komisyonun kalkınma politikası hakkında yayınladıkları ortak bildirgede, birliğin yürüteceği eylemlere kılavuzluk edecek amaç ve ilkeler tanımlandı ve gelişmekte olan ülkelere yapılan yardıınlarla ilgili reformun içeriği açıklandı. Bildirge ayrıca, gelişmekte olan her ülke için stratejik belgeler hazırlanmasını şart koştu. Komisyonun bu bildirgeye istinaden hazırladığı Nisan 2002 tarihli Latin Amerika Bölgesel Strateji Belgesi'nde (Komisyon [2002]), 2002-2006 döneminde iki bölge arasındaki faaliyet alanları ve stratejiler belirlenerek, söz konusu dönem için dört temel faaliyet alanı tanımlandı: iki bölge arasındaki ilişkilerin sivil toplum ağları arasındaki ortaklıkların güçlendirilmesi yoluyla desteklenmesi; eşitsizliklerin dezavantajlı grupları hedefleyen eylemler yoluyla azaltılmasını amaçlayan sosyal girişim; doğal afetlere yönelik hazırlıklar, afetlerin önlemesi ve afete maruz kalan bölgelerin yeniden inşası; stratejik ortaklığı destekleyecek eylemler.

2. AB-LAK zirvesi 17-18 Mayıs 2002'de Madrid'de gerçekleştirildi. Bu zirvede, Rio zirvesinde oluşturulmuş stratejik ortaklık çerçevesi geliştirilerek, stratejik

ortaklığın üç sacayağı belirlendi. Bunlar siyasi diyalog, ticaret ve sermaye akışı dahil ekonomik ve mali ilişkiler ve bazı alanlarda işbirliğidir. Madrid zirvesinde sürdürülebilir kalkınmanın teşviki, siyasi kurumların her iki bölgede de güçlendirilmesi, yoksulluğun azaltılması, kültürel çeşitlilik, adalet ve sosyal eşitliğin teşvik edilmesi, bölgesel bütünleşme sürecinin ve dünya ekonomisiyle ilişkilerin derinleştirilmesi gibi birtakım yeni taahhütlerde bulunuldu. Bu zirvede AB, Orta Amerika ile bir siyasi diyalog ve işbirliği anlaşması imzalamaya karar verdi ve anlaşma 2003 yılının Aralık ayında Roma'da imzalandı.

33'ü Latin Amerika ve Karayipler, 25'i AB ülkesi olmak üzere toplam 58 katılımcı ülkeyle 28 Mayıs 2004'te Guadalajara'da (Meksika) gerçekleştirilen son AB-LAK zirvesinde sosyal uyum, bölgesel entegrasyon ve çoktaraflılık konularında önemli somut kararlar alındı. Guadalajara zirvesinin temel amacının "yoksulluğun, eşitsizliğin ve toplumsal dışlanmanın azaltılmasına yönelik taahhütleri ihlal etmemek kaydıyla sürdürülebilir büyüme oranlarına ulaşılması" için stratejik ortaklığın güçlendirilmesi olduğu belirtildi. AB, bu zirvede Orta Amerika ile bir ortaklık anlaşması imzalanması için müzakereleri başlatma kararı aldı.

2002 itibarıyla AB'nin Latin Amerika ve Karayip ülkelerinden yaptığı ithalat 53,7 milyar, bu bölgelere yaptığı ihracat ise 57,5 milyar avro seviyesine ulaştı. Diğer taraftan AB Meksika ve Şili ile geniş kapsamlı serbest ticaret anlaşmaları yaptı. Ayrıca ticaretin serbestleştirilmesine yönelik bir anlaşma için MERCOSUR'le yapılan müzakereler devam etmektedir.

1995 sonrasında Latin Amerika ülkelerinde yürütülen özelleştirme programları doğrudan dış yatırımların artmasını sağladı. Bu süre zarfında AB, Latin Amerika'nın en büyük doğrudan dış yatırım kaynağı haline gelirken, gelişmekte olan ekonomilere yapılan AB yatırımlarının büyük bölümü de bu bölgeye gitti. Doğrudan dış yatırımlar 2000 yılında doruk noktasına ulaştıysa da, bu tarihten sonra, özellikle Arjantin gibi bazı Latin Amerika ülkelerinin ekonomilerinde yaşanan krizler sonucunda düşmeye başladı. ■

Ece Öztan

LATİN AMERİKA/GÜNCELLEME KAYNAKÇASI

Komisyon. 2002. Latin America Regional Strategy Document: 2002-2006 Programming, Nisan 2002. Brüksel.

Komisyon. 2000. Communication from the Comission to the Council and the European Parliament, Follow-up to the First Summit Between Latin America, the Caribbean and the European Union, COM(2000) 670 Final. Brüksel.

Komisyon. 1999. Communication from the Comission to the Council and the European Parliament, A new European Union-Latin America partnership on the eve of the 21st century, COM(99) 105 Final. Brüksel.

Komisyon. 1995. Communication from the Comission to the Council and the European Parliament, 'The European Union and Latin America - the present situation and prospects for closer partnership 1996-2000, COM(95) 495 Final. Brüksel.

LEADER+

Topluluğun LEADER+ girişimi, ortak tarım politikasında (OTP) yapılan son re-

form sonrasında, bu politikanın ikinci sütunu haline gelen kırsal kalkınma politikası altındaki bir programdır. Daha önceki LEADER I ve II programından elde edilen deneyimler ışığında 2000-2006 dönemi için uygulamaya konulan LEADER+, OTP'nin bütünleşmiş ve sürdürülebilir kırsal kalkınma politikasına katkıda bulunan yeni yaklaşımlara destek vermektedir. Yapısal fonların 1, 2. ve 3. amaçları kapsamına giren bu programda, yerel aktörler doğal ve kültürel mirası koruyacak, istihdam yaratmak amacıyla çevrenin korunmasına yönelik çalışmalar yapacak ve toplumun örgütsel kapasitesini geliştirecek yeni yollar tasarlamaktadır. 2000-2006 dönemi için LEADER+'a ayrılan bütçe, 1999 fiyatlarıyla yaklaşık 2 milyon avrodur. ■

Hale Akay

Bkz. ayrıca Ortak Tarım Politikası

LEONARDO DA VINCI

"Üye devletlerin mesleki eğitim ve nitelik kazandırma için serbest bir Avrupa bölgesi oluşturmaya yönelik faaliyetlerini destekleyecek bir araç olarak mesleki eğitim politikasının uygulanışını güvence altına almak amacıyla" tasarlanan LEONARDO DA VINCI programı, 1995-1999 dönemi için 800 milyon ekülük bir bütçeye sahiptir. Programın amaçları, üye devletlerin sistemlerinin, düzenlemelerinin ve politikalarının kalitesini korumak; mesleki eğitim piyasasındaki yaratıcı faaliyetleri desteklemek ve mesleki eğitimde "Avrupa boyutunun" dikkate alınmasını teşvik etmektir. ■

Bkz. ayrıca Eğitim, Mesleki Eğitim ve Gençlik Politikası

LEONARDO DA VINCI/GÜNCELLEME

LEONARDO DA VINCI programının 1 Ocak 2001'de başlayan ikinci aşaması 31 Aralık 2006'ya kadar devam edecektir. Temelde üye ülkelerdeki hayat boyu eğitim amaçlı programlara destek veren LEONARDO DA VINCI programından, Helsinki zirvesiyle aday ülke statüsü kazanan Türkiye, komisyon ve Türkiyeli yetkililerce imzalanan ve 1 Nisan 2004'te yürürlüğe giren Mutabakat Zaptı (MOU) kapsamında yararlanabilmektedir. ■

Letonya *Bkz. Baltık Devletleri*

LIFE *bkz. Çevre İçin Mali Enstrüman*

LINGUA

1996'da başlatılan LINGUA (Avrupa Topluluğu Yabancı Dil Eğitimini Teşvik Eylem Programı), eğitim ve mesleki eğitimle doğrudan ilgili yabancı dillerin öğrenilmesine imkân sağlayarak, öğrencilerin ve çalışanların AB içindeki hareketliliklerini kolaylaştırmayı amaçlayan bir programdır. İkili veya çoktaraflı sınırlar arası değişim programlarını, kurumlar arası işbirliklerini, ortak eğitim projelerini, kardeş kent ve kasaba uygulamalarını ve dil eğitimine yönelik bursları teşvik eden LINGUA, 1995'te, AB'nin eğitim alanında 1995-1999 döneminde geçerli şemsiye programı olan SOCRATES içine alındı. LINGUA programı 2000-2006 tarihlerini kapsayan SOCRATES programının ikinci dönemi kapsamında halen devam etmektedir. ■

Bkz. ayrıca Eğitim, Mesleki Eğitim ve Gençlik Politikası

Liberal Hükümetlerarası Yaklaşım

Yeni işlevselciliğin bir eleştirisi olan liberal hükümetlerarası yaklaşım, dış ekonomik politikalar, devletlerarası pazarlıklar ve uluslararası rejimlerin oluşumuna ilişkin kuramlar arasında, oybirliğiyle alınan önemli (Avrupa Tek Senedi [ATS] ve Avrupa Birliği Antlaşması [ABA] gibi) AB kararlarını tutarlı şekilde açıklayan bir sentez çerçevesi olarak sunulmuş olmasına rağmen, diğer tür AB kararlarını açıklamakta da kullanılabilmektedir. Bu yaklaşım, AB karar alma sürecini her biri farklı faktör kümeleriyle açıklanan üç aşamaya –tercihlerin oluşturulması, devletlerarası pazarlıklar ve kurumsal yetkilendirme– böler. Değişik liberal hükümetlerarası yaklaşım modellerinin büyük bölümü, ulusal tercihlerde jeopolitik endişelerin ikincil bir rol oynadığını ve bu tercihlerin ekonomik karşılıklı bağımlılığın hükümetler üzerinde değişik konularda yarattığı baskıları yansıttıklarını; pazarlıklarda uluslarüstü aktörlerin ikincil bir rol üstlendiklerini ve bu pazarlıkların sonuçlarının ulusal tercihlerin nitelikleri ve yoğunluklarının yarattığı nispi güç dengelerini temsil ettiklerini; kurumlara yapılan yetki devirlerinde ideolojik ve teknokratik endişelerin ikincil bir rol oynadıklarını ve bu yetki devirlerinin yapılan taahhütleri inandırıcı kılma arzusunu yansıttıklarını ileri sürmektedirler. ■

Bkz. ayrıca Bütünleşme Kuramı

Lihtenştayn

Lihtenştayn 1995 Mayıs'ında beklenmedik bir adım atarak, yakın bağlara sahip olduğu İsviçre'nin katılmama kararı aldığı Avrupa Ekonomik Alanı'na (AEA) –AB ile Lihtenştayn'ın üye olduğu Avrupa Serbest Ticaret Birliği arasındaki iktisadi bir anlaşma– katıldı. Ancak AB'ye katılma konusunda fazla istekli olmayan bu küçük ülke, üyelik durumunda cömert vergi düzenlemelerinin büyük bölümünü değiştirmek zorunda kalacaktır ve katılımın idari yüklerini kaldıramayabilir. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Ekonomik Alanı

Lizbon Stratejisi

23-24 Mart 2000'de düzenlenen Lizbon Avrupa Konseyi, 2010 yılında AB'nin dünyada dinamizmi ve rekabet gücü en yüksek bilgi toplumu olma hedefini sağlayacak ekonomik ve sosyal reformları gerçekleştirme kararı aldı. Lizbon zirvesinin zirve sonuç bildirgesinde, AB'nin 2010 yılına kadar önüne koyduğu stratejik hedefin, istihdamın hem düzey, hem de kalite açısından artırılması ve toplumsal uzlaşma yoluyla sürdürülebilir ekonomik büyümeyi gerçekleştirebilecek, bilgiye dayalı, dünyanın en rekabetçi ve dinamik ekonomisi durumuna gelinmesi olduğu ifade edildi. Lizbon stratejisi olarak anılan bu genel strateji, üç temel nokta üzerinde odaklanmaktaydı: 1) AB'nin dünyadaki rakipleri karşısında geride olduğu bilgi toplumu, araştırma ve geliştirme, rekabet gücü ve teknolojik yenilik konularında ihtiyaç duyduğu yapısal dönüşüm sürecini hızlandırmak ve iç pazar bütünleşmesini tamamlayarak bilgiye dayalı bir ekonomiye ve topluma geçiş için hazırlanmak; 2) Avrupa toplumsal modeli yolunda ilerleme kaydetmek, beşeri sermayeyi geliştirmeye yönelik yatırımlar yapmak ve toplumsal dışlanmaya karşı mücadele vermek; 3) Uy-

gun makroekonomik politikalar izleyerek ekonomik yapıyı güçlendirmek ve büyümeyi teşvik ederek sürdürülebilir kılmak.

Zirve sonuç bildirgesinde, tasarlanan stratejiyle AB içinde tam istihdamın ve bölgesel uyumun yakalanmasının hedeflendiği ifade edildi ve stratejinin gerekli gördüğü tedbirlerin uygulanması durumunda, AB'nin gelecek yıllarda yüzde 3'lük bir büyüme düzeyini yakalayarak, bu düzeyi sürdürülebilir kılacağının gerçekçi bir tahmin olduğunun altı çizildi.

Lizbon zirvesinde geliştirilen stratejinin başlıca amaçları ve eylemleri şu şekilde gruplanabilir:

Rekabetçi, Dinamik ve Bilgiye Dayalı Ekonomiye Geçiş. Zirvede yeni dijital ve bilgiye dayalı ekonominin sadece büyüme ve istihdam yaratmakla kalmayıp, AB vatandaşlarının hayat koşullarının kalitesini de yükseltmekte olduğuna dikkat çekilerek, bilgiye dayalı ekonomiden tam anlamıyla faydalanılabilmesi amacıyla, komisyondan aynı yılın haziran ayına kadar herkese açık bir eşgüdüm yöntemi kullanarak bir e-Avrupa eylem planı hazırlaması talep edildi. Bilgiye dayalı ekonominin sağladığı önemli bir üstünlüğün, eğitim ve öğretim alanında kullanılan yeni yöntemler sunması olduğunun altı çizilerek, AB vatandaşlarının ve iş dünyasının bilişim hizmetlerinden en ucuz fiyatla en etkin şekilde yararlanabilmesi için gerekli altyapı çalışmalarının yapılması, bilgiye dayalı teknolojilerin yarattığı "bilgiden dışlanma sorunu"yla mücadele edilmesi ve bu bağlamda engellilerin ihtiyaçlarına özel bir önem gösterilmesi kararlaştırıldı. Bilgiye dayalı ekonomide rekabet gücünü artırmak amacıyla e-ticaret imkânları ve bu tür ticari faaliyetlerin güvenliği konularında ilerleme kaydedileceği ifade edildi; Avrupa Konseyi bu kapsamda, beklemede olan e-ticaret mevzuatının kabul edilmesi için Bakanlar Konseyi ve AP'ye, komisyonun hazırladığı yeni telekomünikasyon tedbirlerini 2001 yılı içinde sonuca bağlamaları, üye devletlere yerel internet hizmetlerinin ucuzlatılmasına yönelik faaliyetlerine hız vermeleri ve temel kamu hizmetlerine elektronik erişim imkânı konusundaki çalışmalarını 2003 yılına kadar tamamlamaları için çağrıda bulundu. Zirve sonuç bildirgesinde bilgi ekonomisine yönelik altyapı çalışmalarının Avrupa Yatırım Bankası (AYB) kanalıyla destekleneceği ve bu konuyla ilgili detayların e-Avrupa eylem planı içerisinde tanımlanacağı ifade edildi.

Avrupa Araştırma ve Teknolojik Yenilik Alanının Oluşturulması. Bu kapsamda komisyonun hazırlamış olduğu "Bir Avrupa Araştırma Alanına Doğru" başlıklı bildirim temel alınarak, üye ülke ve birlik düzeyinde yürütülen araştırma faaliyetlerinin bütünleştirilmesi, Avrupa'nın en iyi beyinleri için elverişli ortamın oluşturulması ve patent tescili yöntemiyle araştırma ve teknoloji geliştirme ve yaratıcı fikirlerin desteklenmesi yönünde adımlar atılacağı ifade edildi. Avrupa Konseyi bu amaçla Bakanlar Konseyi'ni ve komisyonu Avrupa araştırma alanını oluşturmak için gerekli ulusal ve ortak araştırma ağlarının kurulması; özel sektör için mevcut araştırma ve geliştirme ortamının geliştirilmesi; 2000 yılına kadar farklı alanlara ilişkin performans kriterlerinin, 2001 yılı Haziran ayına kadar da Avrupa Teknolojik Yenilik

Karnesi'nin oluşturulması; AYB desteğiyle 2001 sonuna kadar elektronik bilimsel iletişim için araştırma kuruluşlarının, üniversitelerin, bilimsel kütüphane ve merkezlerin yer alacağı Avrupa şebekesinin meydana getirilmesi ve 2001 yılı sonuna kadar topluluk patent sisteminin tamamlanması yönünde çalışmakla görevlendirdi.

Küçük ve Orta Boy İşletmelere Yönelik Eylemler. Avrupa Konseyi bilgiye dayalı ekonomiye geçiş için yatırım, teknolojik yenilik ve girişimciliği teşvik eden düzenleyici tedbirlerin uygulamaya koyularak, özellikle küçük ve orta boy işletmeler (KOBİ) için yük oluşturan gereksiz bürokratik işlemlerin azaltılması gerektiğini vurguladı ve bu amaçla Bakanlar Konseyi ve komisyondan 2000 yılı Haziran ayına kadar şirket kuruluşları sırasında ortaya çıkan zaman kaybı, maliyetler ve şirket kuruluşları için gerekli sermaye miktarları konularında çalışmalar yapılmasını ve bu çalışmalarının sonuçlarının en geç 2000 Aralık'ına kadar sunulmasını talep etti. Komisyon ayrıca KOBİ'lerin bilgi ekonomisine geçişi için, 2001-2005 döneminde uygulanacak çokyıllık bir girişim ve girişimcilik programı hakkında hazırlıkları yürütecek, küçük işletmeler hakkındaki Avrupa Şartı 2000 yılının Haziran ayına kadar yürürlüğe sokulacaktır.

İç Pazar. Avrupa Konseyi belirli sektörlerde iç pazarın tamamlanmasında yaşanan gecikmenin bilgiye dayalı ekonomiye geçişe sekte vurduğuna dikkat çekti ve iç pazarın sağladığı avantajlardan tam olarak istifade edilmesine duyulan ihtiyaca atıfta bulundu. Konsey bu kapsamda üye devletlerden, hizmet ticaretinin önündeki engellerin kaldırılması ve gaz, elektrik, posta hizmetleri, ulaştırma gibi sektörlerdeki serbestleşme çalışmalarının tamamlanması konusunda daha etkin bir şekilde çalışmalarını talep etti. Üye devletler ayrıca kamu ihalelerinin internet ortamından gerçekleştirilebilmesi, düzenleyici tedbirlere ilişkin mevzuatın sadeleştirilmesi ve devlet yardımlarının düzeylerinin düşürülmesinden de sorumlu tutuldu. Avrupa Konseyi, Bakanlar Konseyi'ni büyüme, istihdam ve sosyal dışlanmayla mücadele konularındaki hedeflerin tutturulabilmesi için yapısal performans göstergelerinin geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapmaya davet etti.

Etkin ve Bütünleştirilmiş Mali Piyasalar. Mali piyasaların etkin ve şeffaf bir şekilde faaliyet göstermesi sermaye dağılımında etkinliği sağlamakta ve maliyetleri düşürmektedir. Avrupa Konseyi bu nedenle mali piyasalarda iç pazarın oluşturulması sürecinin tamamlanması için çağrıda bulundu ve bu amaçla mali hizmetler eylem planı için katı bir takvim belirlenmesi, sermaye yatırımlarının önündeki engellerin kaldırılması, şirketlerin mali raporlarının tektipleştirilmesi, sermaye riski eylem planının uygulamaya sokulması ve beklemede olan vergi paketinin kabul edilmesi gibi adımlar atılmasını öngördü.

Makroekonomik Politikaların Eşgüdümü. Bilgiye dayalı ekonomiye geçişte makroekonomik politikaların eşgüdümünde ön plana çıkan konu, yapısal politikalardır. Avrupa Konseyi yapısal politikaların oluşturulmasında ilgili tüm taraflar arasında bir işbirliği ve güven ortamı yaratılması yönünde girişimlerde bulunulması-

nın taşıdığı öneme dikkat çekti. Konsey, makroekonomik politikaların eşgüdümüyle ilgili olarak, Bakanlar Konseyi ve komisyonu mevcut vergi uygulamalarının çalışanlar üzerinde yarattığı baskılar, fiziki ve beşeri sermayeyi artırmaya yönelik dolaylı kamu harcamaları ve kamu harcamalarının uzun vadede sürdürülebilirliği konularını ele alan bir rapor hazırlamaya davet etti.

Avrupa Toplum Modeli ve Refah Toplumu. Avrupa Konseyi yeni ekonominin işsizliği, sosyal dışlanmışlığı ve yoksulluğu artırmaması gerektiğine dikkat çekti. Bilgiye dayalı ekonomi için ulaşılması gerekli hedeflerden biri, bilgi toplumu modeline uygun eğitim-öğretim ve mesleki eğitim ortamının yaratılmasıdır. Bu bağlamda çeşitli hedef grupları (gençler, işsizler, teknolojik gelişme sonucu istihdam olanaklarını yitirenler) dikkate alarak yerel eğitim merkezlerinin geliştirilmesi, yeni temel becerilerin edinilmesi ve mesleki beceri kazanma sürecinin şeffaflaştırılmasını amaçlayan eylemler uygulamaya koyulacaktır.

Daha Fazla ve Daha İyi İş İmkânı. Avrupa Konseyi bu başlık altında iş bulabilme olasılığının artırılması ve yurttaşlar arasındaki beceri farklılıklarının azaltılması, hayat boyu eğitime yönelik eylemlere öncelik verilmesi, hizmetler sektöründeki istihdam olanaklarının artırılması ve her tür ayrımcılığın ve eşitsiz muamelenin engellenmesini öncelikli alanlar olarak belirledi.

Sosyal Güvenliğin Modernizasyonu. Avrupa Konseyi bilgiye dayalı ekonomiye geçişin, sosyal güvenlik sistemlerinde de bir dönüşümü zorunlu kıldığına dikkat çekti; yeni oluşan sistemin, yaşlanan nüfus gerçeği karşısında uzun dönemde sürdürülebilir olması, sosyal dışlanmışlığı ve cinsiyet ayrımcılığını gidermesi ve sağlık hizmetlerinin kalitesini artırması gerektiğini vurguladı ve bu amaçla üye ülkeler arasında işbirliğinin artırılması ve sosyal güvenlik konusunda bir çalışma grubu kurulmasını atılacak ilk adımlar olarak belirledi.

Sosyal Dışlanmışlıkla Mücadele. AB içinde, yoksulluk sınırının altında yaşayan ve sosyal olarak dışlanan insan sayısının kabul edilemez bir düzeyde olduğunu vurgulayan Avrupa Konseyi, bu alandaki çalışmaların sosyal güvenlik ve bilgiye dayalı ekonomiyle bağlantılı eğitim ve öğretim başlıklarıyla ilgili olarak yürütüleceğini belirterek, amacın büyüme ve istihdam düzeyinin yükselmesiyle toplumun tüm kesimlerinin refah düzeyinin artırılması olduğunu ifade etti.

Avrupa Konseyi'nin sosyal dışlanmışlık konusuna verdiği önem, AB içinde uzun yıllardır ya göz ardı edilmiş ya da üye ülkeler arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle yeterli ilerleme kaydedilmemiş bir alan olan sosyal politikanın, yeni dönemde AB gündeminin öncelikleri arasında olacağını göstermektedir. Lizbon sürecinin başarısı bir ölçüde sürecin iki ayağı olarak nitelendirilebilecek rekabet gücünün artırılmasına yönelik serbestleşme hedefleriyle toplumu yeni ekonomik dönüşüme hazırlamayı amaçlayan sosyal hedefler arasında sağlanacak dengeye bağlı olacaktır.

Avrupa Konseyi zirve sonuç bildirgesinde, son olarak, Lizbon stratejisinin uygulanmasına yönelik tutarlı ve stratejik yaklaşımı tanımlanmaktadır. Bu alanda yeni bir sürece ihtiyaç duyulmadığına ve Lük-

semburg, Cardiff ve Köln zirvelerinde belirlenen ekonomi politikası kılavuz ilkelerinin, ihtiyaç duyulan enstrümanları sağladığına dikkat çekilmiştir. Lizbon stratejisinin metodolojik açıdan en büyük yeniliği olan "yeni açık eşgüdüm yöntemi", üye devletlerin kendi politikalarını geliştirmelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla AB için kısa, orta ve uzun vadeli hedeflere ulaşılmasına yönelik takvimler belirlenecek, üye devletlerin farklı ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanmış nicel ve nitel göstergeler ve eşikler oluşturulacak, ulusal ve bölgesel farklılıklar dikkate alınarak ulusal ve bölgesel politikalar Avrupa düzeyindeki politikalara uyumlu hale getirilecek ve periyodik değerlendirme çalışmaları yürütülecektir. Konsey bu yöntem izlenirken, başta sosyal ortaklar ve sivil toplum kuruluşları olmak üzere, tüm ilgili tarafların katılımına açık, merkezi olmayan bir çalışma yöntemi izleneceğini ifade etmiştir.

Avrupa Konseyi'nin, stratejinin değerlendirilmesi ve yönlendirilmesinde daha etkin bir rol oynayabilmesi amacıyla, Lizbon stratejisi çerçevesinde kaydedilen ilerlemelerin görüşülmesi için her yılın bahar aylarında Avrupa Konseyi toplantıları düzenlenmesi kararlaştırıldı. Bu kapsamda şimdiye kadar Stockholm (23-24 Mart 2001), Barselona (15-16 Mart 2002) ve Brüksel (20-21 Mart 2003 ve Mart 2004) toplantıları düzenlendi.

2003 Mart'ında gerçekleştirilen Brüksel zirvesinin sonuç bildirgesinin "Bizim Avrupa'mızda Büyüme, İstihdam ve Refah" başlıklı birinci kısmında, dünyanın diğer ekonomileri gibi AB'nin de, son dönemde büyüme ve istihdam yaratılmasında bir duraklama devresi içinde bulunduğu ifade edildi. Bu duraklama dönemi, sağlıklı makroekonomik politikalar ve yapısal reformlar yoluyla AB ekonomisinin büyüme kapasitesinin artırılmasını daha da önemli hale getirmektedir. Avrupa Konseyi, Lizbon zirvesinde belirlenen hedefler doğrultusunda başta enerji piyasalarının serbestleştirilmesi, rekabet politikasının iyileştirilmesi ve Avrupa çapında bütünleşmiş bir mali piyasa oluşturulması gibi önemli ilerlemeler kaydedilmesine rağmen, hâlâ yapılması gereken çok şey bulunduğunu vurguladı ve bu amaçla sürdürülebilir kalkınma ve istihdamın AB'nin en önemli gündem maddeleri olmaya devam edeceğini belirterek, şu öncelikleri belirledi: istihdamı ve sosyal uzlaşmayı artırmak, yeniliklere ve girişimciliğe öncelik vermek, iç pazarı güçlendirerek Avrupa'yı birleştirmek ve büyüme ve istihdamın çevre üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak.

Sonuç bildirgesinde, bu önceliklere ilişkin olarak on iki aylık dönemde uygulanacak eylemler tanımlandı. Bu zirvede üzerinde önemle durulan bir nokta da, 2004 yılında gerçekleşecek genişleme dalgasıyla Lizbon stratejisi hedefleri arasında tutarlılığı sağlamak oldu. Genişlemenin ekonomik büyüme potansiyelini artıracağını ifade eden Avrupa Konseyi, 25 üye ile genişleyen AB iç pazarından en iyi şekilde istifade edilebilmesi için girişimcilik, sağlıklı ve şeffaf kamu yönetimi, büyüme ve istikrar temelli ekonomik politikalar gibi Lizbon sürecinin temel değerlerine önem verilmesi gerektiğinin altını çizdi.

25-26 Mart 2004 tarihinde yine Brüksel'de gerçekleştirilen son Avrupa Konseyi

zirvesinde ise, Lizbon stratejisinin başlatılmasından dört yıl sonra karşılaşılan tablonun oldukça muğlak olduğu ifade edildi ve Lizbon stratejisi hedeflerinin hâlâ geçerliliğini koruduğu vurgulanırken, bunun başarılabilmesi için yapısal reform sürecinde belirgin bir hızlanmaya ihtiyaç duyulduğu belirtildi. Avrupa Konseyi bu konuda tüm AB'ye kararlılık ve güven mesajı vererek, AB'nin bu amaçları gerçekleştirecek kapasiteye sahip olduğunu ve mayıs ayında gerçekleşecek genişlemenin büyüme ve istihdamı artıracağına dikkat çekti.

Avrupa Konseyi, Lizbon stratejisinin kamuoyu nezdindeki inandırıcılığının, strateji için birtakım yeni taahhütlerde bulunulmasından çok, var olan taahhütlerin daha etkin bir şekilde uygulamaya geçirilmesi yoluyla artırılmasına ihtiyaç duyulduğunu ifade etmişti. Özellikle odaklanılması gereken hususlar üye ülkelerin performanslarının daha iyi bir şekilde takip edilmesi, AB düzeyindeki tedbirlerin daha hızlı bir şekilde ulusal mevzuata geçirilmesi ve Lizbon gündemiyle ilgili mevzuat programının tamamlanmasıdır.

Avrupa Konseyi'nin Brüksel zirvesinde Lizbon gündemiyle ilgili olarak üzerinde durduğu en önemli iki başlık, sürdürülebilir kalkınma ve daha fazla ve daha iyi iş imkânı oldu. Sürdürülebilir kalkınma başlığı altında 2003 yılının ortalarından itibaren bir ekonomik toparlanmanın hissedilmeye başladığı ifade edildi ve birliğin iç reform sürecini hızlandırıp dış ilişkilerinde başlıca ticaret ortaklarıyla daha dinamik ekonomik ilişkiler geliştirerek, bu olumlu ortamdan istifade etmesi gerektiği belirtildi. Konsey, bu kapsamda üye devletlere İstikrar ve Büyüme Paktı altında taahhüt ettikleri bütçe disiplinini sağlamaları, kamu maliyesinin uzun dönemde sürdürülebilirliğini güvence altına almaya yönelik kamu borçlarını azaltmaları ve sosyal güvenlik reformları konusuna ağırlık vermeleri çağrısında bulundu. Konsey, sürdürülebilir kalkınma konusunda kısa vadede 2003 yılının Aralık ayındaki Avrupa Konseyi toplantısında kabul edilen, fiziki ve beşeri sermaye yatırımlarını artırmaya yönelik Avrupa büyüme eylemi ile ulaştırma, enerji, telekomünikasyon, araştırma ve geliştirme gibi sektörlerdeki gerekli kriterlere uygun projelere destek veren açık ve dinamik bir program olan hızlı başlangıç programına öncelik verileceğini ifade etti.

Avrupa Konseyi, büyüme için gerekli önkoşullardan birinin AB'nin rekabet gücünün artırılması olduğunu tekrar vurgulayarak, AB'nin iç pazarın avantajlarından hâlâ tam anlamıyla istifade edemediğini ve özellikle hizmet ticareti konusundaki aksaklıkların giderilemediğini belirtti. Üzerinde durulan bir başka nokta da araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde istenilen hedeflerin tutturulabilmesi için bu alanda uygulamada olan Avrupa çerçeve programının, özellikle KOBİ'ler ve piyasaya yeni giriş yapacak şirketlerin rahatça kullanabileceği şekilde basitleştirilmesine duyulan ihtiyaçtı. Konsey, sürdürülebilir büyüme başlığı altında, komisyonu, 2005 yılındaki konsey toplantısında yapılacak tartışmalar için temel oluşturması amacıyla mevcut politikaların hem rekabet hem de çevre üzerindeki etkilerini eşzamanlı olarak inceleyen bir fayda/maliyet analizi hazırlamakla görevlendirdi.

Avrupa Konseyi bir sonraki bahar konseyinde, üzerinde durulacak başlıca konunun Lizbon gündeminin istihdam konusundaki hedefleri olacağını ifade etti. 2005 yılı, Lizbon stratejisi ile ilgili ara değerlendirmenin gerçekleştirileceği yıl olacaktır. Konsey bu ara değerlendirmede orta vadeli hedeflerin 25 üyeli AB dikkate alınarak yeniden gözden geçirilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Avrupa Konseyi, ara değerlendirme çalışmalarında şu noktalara öncelik verilmesini öngörmüştür: değişik sektörlere ilişkin hedeflerde ve üye devletlerin performanslarını ölçmeye yönelik yapısal göstergelerin ve eşiklerin belirlenmesinde sağlanan ilerleme, küresel ölçekte Avrupa'nın gösterdiği performans, 2000 hedeflerine ulaşılması yolunda yeni ekonomik ve jeopolitik ortam dikkate alınarak uygulamaya konulması gereken önlemler, Lizbon hedeflerine ulaşılması için gerekli idari ve diğer tedbirler ile Lizbon stratejisinde izlenen yöntemin geliştirilmesine yönelik seçenekler.

Avrupa Konseyi 2005 yılı dönemi için yapılacak hazırlıklar için bir ön çalışma olarak, komisyonu Lizbon stratejisi ile ilgili bir değerlendirme raporu hazırlamak üzere Wim Kok başkanlığında bir uzmanlar grubu oluşturmaya davet etti ve Konseyi bu raporda Lizbon hedefleri ile tutarlı bir strateji izlenebilmesi için alınması gereken tedbirlerin tanımlanacağını ifade etti.

Lizbon gündemi ile ilgili olarak yürütülen faaliyetlere rağmen, stratejinin temelde başarısız olduğuna ilişkin görüşler, başta eski Komisyon Başkanı Romano Prodi olmak üzere çeşitli kesimlerde ifade edilmeye başlandı. Örneğin Avrupa Sanayi ve İşverenler Konfederasyonu Birliği (UNICE), 6 Mart 2003 tarihinde, Brüksel'de düzenlenen bir toplantıda AB Lizbon Stratejisi'nin değerlendirildiği ülke raporlarını kamuoyuna açıklayarak, üç yılın sonunda gelinen noktanın tatmin edici olmadığına, Lizbon stratejisi hedeflerine yönelik ulusal düzeyde yapılan uygulamaların yetersiz kaldığına ve hedefe ulaşmakta gecikildiğine dikkat çekti.

2004 Brüksel Zirvesi'nde Avrupa Konseyi kararı ile Avrupa Komisyonu'nun danışmanlarından Hollanda eski Başbakanı Wim Kok tarafından AB liderlerine verilmek üzere hazırlanan ve Lizbon stratejisi hedefinde yapılan çalışmaların irdelendiği, 2004 yılının Kasım ayında sunulan raporda, AB'nin 2010'da rekabet gücü en yüksek ticari blok ve en büyük bilgi ekonomisi olma yolunda, ABD ve Uzakdoğu ülkelerinin gerisinde kalmakta olduğu ifade edildi. Avrupa toplumunun mevcut haliyle sürdürülebilirliğinin ciddi risk altında olduğunu ifade eden rapor, Avrupa'nın yaşlanan nüfusunun yarattığı emekliler ordusunun getirdiği mali yükün kaldırılamaz bir noktaya geldiğine dikkat çekerek, demografik yapının ekonomik büyümeyi durgunluğa, kurumları çözülme ve gerilemeye zorlayacağını vurguladı. Raporda, genişleme sürecinde AB üyesi olan ülkelerin zayıf ekonomik performansları nedeniyle Lizbon stratejisi hedeflerine ulaşılması açısından sorun teşkil etmekle birlikte, AB içinde ekonomik dinamizm yarattıkları belirtildi. 2010 tarihinin daha ileriye atılması fikrine sıcak yaklaşmayan raporda, AB'ye "ABD'yi taklit etmemesi, ondan farklılaşması" tavsiye edildi. ■

Hale Akay

Lobi Faaliyetleri Bkz. *Çıkar Grupları*

Lomé Konvansiyonu

Adını, 1975'te ilk konvansiyonun imzalandığı Togo'nun başkentinden alan Lomé Konvansiyonu, AB'nin küresel Kuzey-Güney işbirliği politikasının amiral gemisini temsil etmektedir. AB üyeleriyle yoksul Afrika, Karayip ve Pasifik (AKP) ülkeleri arasındaki bir ticaret ve yardım anlaşması olan ilk Lomé Konvansiyonu, iyimserler ve pragmatiklerce Avrupa'nın eski sömürgeleriyle yeni ilişkiler kurmasının bir aracı olarak görüldü. I. Lomé (1975-1980) sömürge dönemi sonrasında ortaklıklar geliştirmek için bir temel oluşturulması yönündeki umutları artırdı. Bu anlaşmadan, bazılarının inancına göre ülkeler arasındaki asimetrik ilişkileri yeniden düzenleyecek bir dizi yeni ve hatta daha yaratıcı yapı ortaya çıktı. Yeni uluslararası ekonomik düzen için yapılan çağrılar, 1970'lerin başında az gelişmiş ülkelerin (G77) talepleri için retorik bir mihenk taşı işlevi gördü. I. Lomé hem bir yeni uluslararası ekonomik düzen kurulmasına yönelik talepleri, hem de bu taleplere verilen dönemin moda cevaplarını yansıtmaktaydı.

II. (1980-1985) ve III. (1985-1990) Lomé konvansiyonları, birincinin başarısızlıklarını gidermek ve özellikle Afrika'da giderek kötüleşen koşullara yönelik gidişatı değiştirmek için yapılmış girişimlerdi; ancak ne Lomé konvansiyonları, ne de diğer iki taraflı veya çoktaraflı mekanizmalar, AKP ülkelerinin ekonomilerinin kötüye gitmesinin önüne geçebildi. 1975'ten itibaren AB, Lomé ülkeleri adına 340 milyar eküyü aşan bir harcama yaptı. Günümüzdeki 70 AKP devleti, Avrupa'nın cömert kaynak aktarımının arkasında, geçmişteki yanlışların ve son dönemlerdeki doğal ve yapay engellerin bulunduğu konusunda hâlâ ısrarlıdır.

IV. (1990-2000) Lomé müzakereleri yüzyılın sonundaki bazı gerçeklikleri yansıtmaktaydı. Lomé ortakları esasen durağan bir ilişki için, birkaç yılda bir yeniden yorucu müzakereler yapmaya devam etmek istemiyorlardı. Bunun yerine, beş yıl sonra fonların yeniden değerlendirilip düzenleneceği on yıllık bir antlaşma üzerinde anlaştılar. 1990'ların ortasına gelindiğinde AB'nin bazı üyelerinin Lomé düzenlemelerinden çıkmak yönündeki istekleri giderek arttı. Mauritus'ta imzalanan bir anlaşmayla (Kasım 1995) IV. Lomé'un sona ereceği 2000 yılına kadar AKP grubuna sağlanan bazı ticari ve yardım ayrıcalıklarının kapsamı genişletilmeye devam edildi; ancak 1970'lerde yeni bir ortaklığın habercisi gibi duran ilişkiler, on yıllık IV. Lomé ile sona ermesi planlanan ve bu yüzden tüm ilgili taraflarca görüntüyü kurtaran bir dizi jestten ibaret bir hale gelmişti.

1995'te AKP ülkelerine yapılan mali yardımların aynı çizgide devam edeceği garantisinin verilmesi için çalışan Fransa'nın istekleri, başta bu tür yardımların sona erdirilmesini tercih eden İngiltere ve Almanya olmak üzere, diğer AB üyelerinin muhalefetiyle karşılaştı. 1990'ların ortalarında AB, aralarında hükümetlerinin yeterince çalışmadığı iddia edilen Nijerya, Zaire ve Sudan'ın da olduğu on beş AKP üyesine yönelik yardımları ve imtiyazları azaltmış veya askıya almıştı. Hâlâ yardımlardan ve ticari imtiyazlardan yararlanan

AKP ülkeleri için ise, 1995'teki son Lomé düzenlemeleri, yardımların ve ticari avantajların (daha iyi bir tarım ürünleri ihracatının) eski seviyesinde devam edeceğini garanti etmeyi sürdürerek, AKP ülkelerinin bazı Lomé kazanımlarını korumalarına imkân vermekteydi.

Lomé ortaklığına dair 1970'lerdeki beklentilerle yirmi yıl sonraki beklentiler arasında hayli fark vardı. Yeni uluslararası ekonomik düzen kurulmasına yönelik çağrılar ve ekonomik kalkınma konusundaki iyimserlik, 1990'larda yerini, Soğuk Savaş sonrasındaki rekabete, uluslararası yardımlarda genel bir düşüşe, AB'nin AKP ülkeleriyle tarihsel bağları olmayan yeni ülkeleri içine alarak genişlediği ve Afrika'nın büyük bölümünde kanlı çatışmalara neden olan siyasi kaos ve sivillere yönelik müdahalelerin yaşandığı bir ortama bırakmıştı. Belki de yüzyılın sonu geldiğinde Lomé ortaklığının bir süreliğine dinlendirilmesinde fayda olacaktı, ancak 21. yüzyılın kurumları ve politikalarına ilişkin arayış başlamadan önce, yirmi beş yıllık bu ortaklık deneyimi yeniden gözden geçirilmeyi hak etmekteydi.

I. Lomé'un başlangıcından, IV. Lomé'un karanlık yıllarına kadar geçen süredeki Lomé düzenlemeleri asimetrik bir özellik taşıyordu. 1975-1995 yılları arasında, AKP ülkelerinin pazarlıklardaki gücü artmak şöyle dursun, aksine zayıfladı. Bu dönem boyunca, AB'den yardım taleplerinde bulunuldu ve Lomé'un yardım musluğu açık tutuldu; ancak bu kaynak transferleri, 1980'lerde AKP ülkelerinin borçlarının iki katına çıktığı ve büyük bölümünün Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) yapısal uyum programlarına muhtaç kaldığı gerçeği karşısında değerlendirilmelidir. AB yardımları ve hibeleri olmaksızın pek çok AKP ülkesindeki koşullar daha da kötüleşebilirdi, fakat Lomé yardımlarının en olumlu bakışla AKP ülkeleri için sadece dişin kovuğunu dolduracak bir miktarda kaldığı da ortadadır.

Lomé düzenlemeleri ayrıca AKP ürünlerinin AB piyasalarına erişiminde sağlanan avantajlar açısından da asimetrik kaldı. AKP devletlerinin üçte ikisi ihracat geliri elde etmekte petrol dışındaki mallara bağımlı olmakla birlikte, AKP'den gelen hammaddelere yönelik AB pazarı yirmi yıl içinde giderek küçüldü. AKP piyasasının AB ithalatı içindeki payı açısından da benzer bir durum söz konusudur. AB piyasalarına erişim için sağlanan avantajlar, Avrupa'daki talebin ve AKP ülkelerinin, AKP dışı hammadde üreticilerinin rekabeti karşısında kendilerine sağlanan tercihli tarifelerden yaralanabilme becerilerinin artmasında çok etkili olmadı.

Lomé ilişkisi, ortaklar arasındaki mütekabiliyet eksikliğini ve ekonomik koşullarda giderek artan asimetriyi ortadan kaldır(a)madı. I. Lomé'la başlayan yapısal nitelikteki yaratıcı çabaların amacı, zengin ve yoksul ülkeler arasındaki eşitsizlikleri zaman içinde azaltacak kurumları geliştirmekti. Lomé, sömürgeci geçmişten kaynaklanan, olumlu ve yaratıcı müdahaleleri gerekli kılan yapısal asimetriler hakkındaki yeni uluslararası ekonomik düzen benzeri görüşleri ciddiye almıştı.

Belki de I. Lomé'dan itibaren sağlanan en yaratıcı gelişme Tarımsal Ürün İhracatı Kazançlarının Dengelenmesi Siste-

mi (STABEX) olmuştur. STABEX'in amacı, ihracat gelirleri büyük ölçüde tek bir ürüne bağlı olan ülkelerin, kronik derecede istikrarsız (ve genellikle düşen) ihracat gelirleriyle ilgili sorunlarına çözüm bulmaktı. Bu sisteme göre, ihracat gelirleri büyük ölçüde çay, kakao, kahve ve pamuk gibi STABEX listesinde yer alan ürünlere dayanan ülkeler, ihracat gelirleri belli bir seviyenin altına düştüğünde mali yardımlardan yararlanabilmekteydi. Sistem, listedeki her ürünle ilgili olarak her ülke için düzenli biçimde yeniden hesaplanan bir eşik bağımlılık miktarını temel almaktaydı. Daha sonra devreye, STABEX fikrinin minerallere uygulanması biçimindeki diğer program olan, benzer hükümlere sahip Mineral İhracatı Kazançlarının Dengelenmesi Sistemi (SYSMIN) girdi.

1980'lerde pek çok temel ürünün dünya piyasasındaki fiyatları düştükçe, doğal olarak, bu sistemlere yönelik talepler de mevcut kaynakları aştı. Telafi taleplerinin incelenmesi süreci yavaş ilerlemekteydi ve AKP ülkeleri kapsam altına alınan ürün listesinin genişletilmesi gerektiğini savunuyorlardı. STABEX ve SYSMIN programlarını eleştirenler, uluslararası piyasalardaki belirsizliklere yönelik tedbirlerin, bu ekonomilerin ihracat gelirlerinin kısıtlı sayıda temel ürüne daha az bağımlı kalmasını sağlayacak bir ürün çeşitlenmesine gitme konusundaki motivasyonlarını da azalttığı iddiasındaydılar.

Çeşitli Lomé konvansiyonları süresince, STABEX ve SYSMIN programları geliştirildi ve güncellendiyse de Lomé'un AKP ülkelerinde temelden bir yeniden yapılanma sağlama sözü tutulamadı. Dünya ticaret sisteminin, gelişmekte olan ülkeler için ayrımcı etkileri azaldı ve daha fazla çeşitlilik arz eden ekonomiler yaratmak amacıyla sistemin yeniden yapılandırılması konusunda da benzer bir başarısızlık yaşandı. Dezavantajlı konumdaki ekonomilerin zararlarının telafi edilmesini ve bu ülkelerdeki ekonomik reformların başlaması için kaynak sağlanmasını amaçlayan planların başarısı, işbaşında bu yeni olanaklardan yararlanabilen yetkin ve dürüst hükümetlerin olmasına da bağlıydı. Pek çok AKP ülkesinde, STABEX ve SYSMIN programlarından sağlanan fonlar, fiyatlardaki düşüşler nedeniyle zararları telafi edilecek ve ürün çeşitliliğini artırmaya teşvik olunacak çiftçilerin değil, hükümet yetkililerin ceplerine girdi. Buradan, tarihi nitelikteki yapısal ekonomik dezavantajlara çözüm bulmayı amaçlayan, kuramsal açıdan kullanışlı programların başarısının bile bu dezavantajlı durumlardaki devletlerin etkin ve etkili bir şekilde idare edilmelerine bağlı oldukları sonucu çıkarılabilir.

Lomé ilişkilerinin yapısı da bu ortaklığın siyasi ve idari açılardan asimetrik özelliklerini azaltacağına artırdı. Daha az sayıdaki AB ülkesiyle sayıları giderek artan çeşitli ülkeler (IV. Lomé kapsamında 70 AKP ülkesi bulunmaktadır) arasındaki farklılıklar, AKP üyeleri arasında bir uzlaşma sağlanmasını ve strateji geliştirilmesini güçleştirdi.

Benzer kapasite eksikliği, küçük, eleman sayısı ve niteliği yetersiz AKP sekreteryası için de geçerliydi. Lomé konvansiyonları boyunca, AB grubunun, yardım ve ticarete ilişkin verilerle stratejik ve siyasi seçenekleri inceleyebilecek yetkinliğe sahip ge-

niş bir ekipten faydalanabilmesine karşın, AKP ülkeleri müzakerelere yeterince hazırlanamadı ve verilere dayanan stratejilere sahip olamadı. Zengin ve yoksul ülkeler arasında sadece ekonomik uçurumlar değil, örgütsel ve yapısal farklılıklar da bulunmaktadır. AB, Fransa, Almanya ve İngiltere'nin mali yardımlar konusundaki farklı görüşleri arasında bir uzlaşma sağlamaya çalıştı, fakat AKP ülkeleri, Afrika ve Karayip grupları arasındaki coğrafi farklılıkların –ilk grupları yardım paketlerinin miktarı ile ilgilenirken, ikinci grubun temel kaygısı ürünlerinin Avrupa piyasalarına girişiydi– yanı sıra, İngilizce ve Fransızca konuşan Afrika ülkeleri arasındaki farklılıklar ve bu ülkelerin genelde pazarlıklara iyi bir şekilde hazırlanmadıklarını da hesaba katmak zorunda kaldı. AKP grubunda birlik sağlanamaması, destekleyici ekipler ve müzakere hazırlıklarını yapacak birinci sınıf eleman eksikliğinin yarattığı sonuçları daha da ağırlaştırdı. Lomé müzakereleri sırasında, AB masaya istatistiksel incelemelere dayanan kesin pozisyonunu belirlemiş halde otururken, AKP grubu genellikle sadece genel ilkeleri ve felsefeleri tartışıyordu.

Lomé düzenlemelerinin başarısızlıklarından biri de, Lomé'un zengin Kuzey ile yoksul Güney arasındaki kapasite farklılıkları için bir köprü oluşturamamasıdır. Aslında AKP ülkelerinin büyük bölümünün ve AKP sekreteryasının kurumsal zafiyetleri, kapasitelerindeki ve statülerindeki eşitsizlikleri daha da ağırlaştırdı. Küçük, zayıf ve idari açıdan örgütlenememiş ülkeler, daha fazla kaynak ve daha eşit bir ortaklık sağlamak için yeterli pazarlık gücü geliştiremediler. Güçlü ve zengin Avrupa devletleri, 1989'dan itibaren, iç meseleler ve Soğuk Savaş sonrasındaki Orta ve Doğu Avrupa ile ilgili çıkarlarını yeniden tanımladılar. Sadece Fransa, eski Fransız sömürgesi olan Afrika ülkelerine karşı nostaljik bir yaklaşım içerisinde oldu.

Lomé konvansiyonları en olumlu değerlendirmeyle ilginç, fakat büyük ölçüde başarısız olmuş düzenlemelerdir. Kuşkusuz, her iki taraf, AB ile AKP ülkeleri arasında yeni ilişkilerin kurulması sorununa çözüm bulmalıdır. Ayrıca, 21. yüzyılda çevre ve insan haklarına ilişkin meseleler ekonomik çıkarlarla birlikte ele alınacaktır. Yeni yüzyılın siyasetçileri, zengin ve yoksul ülkeler için karşılıklı faydalar sağlayacak, daha etkin ve simetrik bir ortaklık oluşturmaya kalkışmadan önce, Lomé'un uğradığı başarısızlıkları hazmetmek zorundadırlar.

IV. Lomé Konvansiyonu'nun yenilenmesine ilişkin müzakereler 1998 Eylül'ünde başladı ve 2000 Şubat'ında tamamlandı. 2000 yılının Haziran ayında müzakerelerde hazırlanan nihai metnin imzalanmasıyla, Lomé Konvansiyonu'nun yerini Cotonou Anlaşması aldı. ■

Isebill V. Gruhn

Bkz. ayrıca Cotonou Anlaşması

Londra Raporu

13 Ekim 1981'de Londra'da yapılan Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) toplantısına katılan dışişleri bakanları, 1980'lerin başlarındaki, ASİ'yi –üye ülkelerin dış politikaların eşgüdümü mekanizması– daha iyi yapılandırmak yönündeki çabaların bir parçası olmak ve bu yapıyı hukuki açıdan daha bağlayıcı ve tutarlı hale getirmek

amacıyla bir rapor kabul ettiler. Londra Raporu olarak anılan bu raporda mevcut uygulamalar sistematikleştirilip güçlendirilirken, ASİ'nin uluslararası gelişmeler karşısında daha az tepkisel ve daha fazla düşünsel bir yaklaşım izlemesi ihtiyacı üzerinde de anlaşma sağlandı. Üye devletler ASİ için uygun içerik konusunu tartıştılar ve raporda, üye devletlerin ASİ'yi "güvenlik sorunlarının siyasi yönleriyle ilgili önemli dış politika sorunları" çerçevesinde tartışmak konusunda sağladıkları uzlaşma dikkate alındı. En sonunda devlet ve hükümet başkanları, 17-19 Haziran 1983 tarihinde Sttutgart'da yapılan toplantıda, ASİ tartışmalarının kapsamını "güvenliğin siyasi ve ekonomik boyutlarını" içerecek şekilde genişleten Avrupa Birliği Deklarasyonu'nu yayınladılar. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Siyasi İşbirliği

Lüksemburg

Lüksemburg Avrupa bütünleşmesinin gelişimindeki dört önemli olay üzerinde etkili oldu: 1952'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) kurulmasıyla Fransız-Alman ilişkilerindeki yumuşamanın başlangıcı, 1957'de Roma antlaşmalarının yapılmasına yol açan 1955 Messina Konferansı, 1969 tarihli parasal birlik hakkındaki Werner Planı ve başta Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB) olmak üzere 1992'deki Avrupa Birliği Antlaşması (ABA). Bunlara ilaveten eski Lüksemburg Başbakanı Gaston Thorn (1974-1979), 1981-1985 arasında komisyon başkanlığı yaptı, Eski Başbakan Jacques Santer (1984-1995) ise 1995 yılında komisyon başkanlığına seçildi.

Bu önemli katkılar 400.000'lik nüfusuyla, AB toplamının yüzde 0,2'sinden azını oluşturan, GSYİH'sı 11 milyar ekü olan bir ülkeden geliyordu (EUROSTAT, 1996). Lüksemburg AT/AB içinde genellikle bir katalizör rolü oynadı. Kritik dönemlerde, yetenekli ve oldukça deneyimli devlet adamlarının işbaşında oluşu, Avrupa birliği idealine olan sarsılmaz bağlılık, yabancı dil bilgisi ve Fransa ve Almanya'nın liderleriyle olan kişisel ilişkiler, Lüksemburg'un etkisini artıran faktörler olarak görülmektedir; bir diğer önemli faktör de küçük bir ülke olmasından dolayı herhangi bir Avrupa ülkesi için bir tehdit oluşturmaması ve bir rakip olmamasıdır (Trausch, 1996; Haag, 1996; Werner, 1996).

II. Dünya Savaşı sırasında, başta Dışişleri Bakanı Joseph Bech (1926-1959) olmak üzere Londra'da sürgünde olan Lüksemburglu liderler, savaştan sonra Fransız-Alman ilişkilerinin yumuşaması ve Avrupa'nın birliği için yeni uluslararası örgütlerin kurulması yönünde baskı yapmaya karar verdiler. Bech, özellikle ekonomik kurumlar üzerinde durdu ve 1948'de kurulan Benelüks gümrük birliği bu çabaların ilk sonucu oldu. AB üyeleri bu oluşumu Batı Avrupa için bir model olarak gördüler (Werner, 1996).

O zamandan beri hem Lüksemburglu liderler hem de Lüksemburg kamuoyu, nihai hedefleri olan siyasi birliğe ulaşmak için bir araç olarak Avrupa'nın ekonomik birliğine destek verdi; kamuoyunun "birliğin" yararları konusunda ara sıra ortaya çıkan endişeleri ise çabuk kayboldu. Bu tür endişeler, ortak tarım politikasının (OTP) tüketici fiyatlarını fırlattığı 1960'lar-

da, diğer üye devletlerin Lüksemburg'u bir vergi cenneti olmakla suçladıkları 1980'ler ve 90'larda ve 1992 tarihli ABA Antlaşması'nın AB içinde nerede ikamet ederlerse etsinler, tüm AB vatandaşlarının seçme ve seçilme hakkına sahip olacağı koşulunun Lüksemburglularda kızgınlık yarattığı dönemde ortaya çıkmıştı (Werner, 1996).

Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, Jean Monnet'nin 1950 tarihli kömür ve çelik topluluğu önerisini benimsediğinde, Lüksemburg Dışişleri Bakanı Bech, hemen Schuman'ın başlıca destekçilerinden bir oldu. Bech, Fransız-Alman ilişkileri için ideal arabulucuydu: Her iki dili de mükemmel konuşabiliyordu, ilk ve ortaokula Lüksemburg'da Schuman'la birlikte gitmişti ve Batı Almanya Şansölyesi Konrad Adenauer'i zaten yakından tanımaktaydı. Bech, sıcak, arkadaş canlısı bir kişiliğe sahipti, gecelerce süren tartışmalara dayanıklıydı, hafızası kuvvetliydi, ortak noktaları algılamak gibi bir özelliği vardı ve bakanlık görevi nedeniyle Batı Avrupa'daki herkesten daha fazla tecrübeliydi. Ayrıca, ülkesinin küçüklüğüyle orantılı düşük bir profil sergilemek konusuna da ihtimam gösteriyor, fakat aynı zamanda tüm kritik toplantılarda bulunmayı da başarıyordu. Schuman ve İtalya Başbakanı Alcide de Gasperi'yi, Adenauer'e her açıdan güvenilebileceğine ikna eden Bech, bu sayede, Fransa ve Almanya ilişkilerinin yumuşamasından, AKÇT'yi kuran 1951 Paris Antlaşması'nın imzalanışına kadarki uzun sürecin başlatılmasına katkı yaptı (Kasel, 1996; Trausch, 1996; Haag, 1996).

Bech'in üstlendiği rolün bir yan sonucu da, Lüksemburg'un Avrupa'nın üç "başkentinden" biri olarak elde ettiği statüdür. Bu statü AKÇT kurumlarının, günümüzdeki Avrupa Adalet Divanı (AAD) dahil, "geçici" bir süre Lüksemburg'a yerleşmeleriyle başladı. Bu kurumlara tek istisna, Bech küçük Lüksemburg kentini bunaltmasından endişe ettiği için Strazburg'a giden AKÇT Asamblesi (şimdiki Avrupa Parlamentosu) oldu. AKÇT'yi imzalayan ülkeler, resmi aday kentler –Liège, Nice ve Torino– üzerinde anlaşma sağlayamadıklarında, Adenauer geçici olarak Lüksemburg'u önerdi. Daha sonra Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM), Avrupa Yatırım Bankası (AYB), sayıştay ve diğer AT organları Lüksemburg'daki kurumlara eklendi, AKÇT ve AAD'nin geçici statüsü de daimi hale geldi. Lüksemburg (AKÇT Yüksek Otoritesi'nin model alındığı) yeni komisyonun büyüklüğünden endişe etmiş olsa da, topluluk liderlerinin 1957'de komisyonun Brüksel'e yerleşmesine karar vermeleriyle rahatladı (Trausch, 1996; Werner, 1996).

Bech'in son katkısı, 1955 Haziran'ında AKÇT dışişleri bakanlarına Messina Konferansı sırasında başkanlık etmesiydi. Bu konferansta, Belçika Dışişleri Bakanı Paul-Henri Spaak ile yakın işbirliği içinde, 1957 Mart'ında imzalan Roma antlaşmaları ve 1958 Ocak'ında AET ve EURATOM'un kuruluşuna yol açan süreç için teklifler oluşturmak üzerinde çalıştı.

On yıl sonra, 1969'da, Fransa Cumhurbaşkanı Georges Pompidou, AT devlet ve hükümet başkanlarının AET'nin genişlemesi ve derinleşmesi konularını tartışmak üzere 1-2 Aralık tarihlerinde Lahey'de toplanmalarını önerdi. AT liderleri burada,

Lüksemburg Başbakanı Pierre Werner'dan Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB) ile ilgili çalışmalara başkanlık etmesini istediler. Werner ayrıca maliye bakanlığı görevini de yürütmekte ve kamuoyunda 1960'tan beri parasal birlik fikrini savunmaktaydı. AT, Werner Planı sonrasında bu konuda harekete geçmekte başarısız oldu. Fransa parasal politikaların uyumlaştırılması fikrinden hoşlanmıyordu, ABD doları altın standardından çıkardı ve 1973'teki petrol şoku döviz kuru pariteleri üzerindeki baskıları daha da artırdı. Fakat AT 1979'da, Werner Raporu'ndan bir sayfa kopararak, Avrupa Para Sistemi'ni (APS) kurdu (Werner, 1996).

Gaston Thorn, üye devletlerin komisyon başkanı için ilk tercihleri üzerinde bir anlaşma sağlayamadıkları 1981'de bu göreve geldi. Thorn'un başkanlık yaptığı dört sene zor bir dönemdi. İngiltere, Avrupa birliğine yönelik her türlü ilerlemeye sert bir muhalefet göstermekte ve yaşanan derin ekonomik durgunluk sorunları daha da artırmaktaydı. Küçük bir ülkeden gelmesinden dolayı Thorn, kendi başına siyasi bir ağırlığa sahip değildi. Almanya Şansölyesi Helmut Schmidt ile yakın dostluğuna rağmen, Fransız liderleriyle derin ilişkilere sahip değildi (Trausch, 1996).

Lüksemburg 1991'in ilk altı ayında, ABA'nın taslağının hazırlandığı, kritik öneme sahip hükümetlerarası konferanslar sırasında konsey dönem başkanlığını yürüttü. Antlaşmanın yapısı ve daha sonraki içeriğinin büyük bölümü, Lüksemburg'un başkanlığı sırasında şekillendi. Özellikle Lüksemburg Dışişleri Bakanı (ve 1995 sonrasındaki başbakanı) Jean-Claude Juncker, antlaşmanın EPB'yle ilgili metni ortaya çıkaran oturumlarının gündemini belirledi, formüllerini buldu ve bu oturumlara başkanlık etti.

1991'in ilk yarısında Sovyetler Birliği'nin, Varşova Paktı'nın ve Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi'nin (COMECON) dağılmalarının yanı sıra, Körfez Savaşı'nın başlangıcına ve eski Yugoslavya'da savaşa yol açan olaylar yaşandı. O dönemde AT Genel İşler (dışişleri bakanları) Konseyi başkanlığını yürüten kişi olarak Lüksemburg Dışişleri Bakanı Jacques Poos, hem AT içi konsey toplantılarında, hem de bu olaylarla ilgili hükümetlerle yapılan görüşmelerde, AT ve üye ülkeleri temsil ederken pragmatik bir yaklaşımla ortak bir dış politika oluşturulmasını savundu.

Bazı gözlemcilere göre, herhangi bir küçük AB ülkesinin, Lüksemburg'un Avrupa bütünleşmesinin ilk yıllarında tecrübe ettiğine benzer, özel bir belirleyici rol oynaması bir daha mümkün olmayacaktır. Gözlemciler günümüzdeki problemlerin özelliklerinin, AB üyeliğinin genişlemesinin, AB içerisindeki karar alma kurallarındaki değişimin ve Avrupa liderlerinin diğer liderle ilişki kurmalarının giderek kolaylaşmasının bu tür bir rolü gereksiz veya işlevsiz kıldığına inanmaktadırlar. Yine de, AB 1995'te, ilk tercih edilen adaylar oybirliğiyle kabul edilemediğinde, yine bir Lüksemburgluyu, Başbakan Jacques Santer'i komisyon başkanlığına getirdi.

Lüksemburg 1999 yılında avro alanına giren ülkelerden biridir. ■

Edward M. Rowell

Bkz. ayrıca Ek 2; Ek 3

EUROSTAT. 1996. *Statistics in Focus: Economics and Finance* 1996-1997. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

Haag, Prof. Dr. Émile, tarihçi ve yönetici, Athenée de Lüksemburg. 1996. Yazarla söyleşi. Lüksemburg. 25 Mart.

Haag, Émile ve Émile Krier. 1987. *La Grande-Duchesse et son Gouvernement Pendant La Deuxième Guerre Mondial: 1940 l'Année du Dileme*. Esch-sur-Alzette, Lüksemburg: RTL Édition.

Kasel, Ambassador Jean-Jacques, permanent representative of Lüksemburg to the European Union. 1996. Yazarla söyleşi. Lüksemburg. 24 Mart.

Trausch, Prof. Dr. Gilbert, yönetici, Robert Schuman Center for European Studies and Research. 1996. Yazarla söyleşi. Lüksemburg. 29 Mart.

Werner, Dr. Pierre, Lüksemburg eski başbakanı. 1996. Yazarla söyleşi. Lüksemburg. 25 Mart.

Lüksemburg Uzlaşması

Ocak 1966 tarihli Lüksemburg uzlaşması, 1965 Temmuz'unda, Fransa'nın, görünüşte komisyon ve Avrupa Parlamentosu'nun uluslarüstü yetkilerinin artırılmasıyla ilgili, ama aslında konseyde (1966 Ocak'ından itibaren) nitelikli çoğunlukla oylama yapılmaya başlanacak olmasından kaynaklanan ihtilaf yüzünden Bakanlar Konseyi'nden geri çekilmesiyle çıkan boş sandalye krizini sona erdirdi. inatçı bir hükümetlerarası görüş yandaşı olan Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'e göre konseydeki oylamada azınlıkta kalma ihtimali bir felaketti. De Gaulle müzakere masasına ancak 1965 Aralık'ındaki seçimleri küçük bir oy farkıyla kazandıktan sonra döndü ve kriz 28-29 Ocak 1966'da Lüksemburg'da yapılan bir dışişleri bakanları toplantısında çözüldü. Kendi tutumlarını yeniden ifade ettikten sonra, Fransa ve diğer üye devletler nitelikli çoğunluk ilkesi geçerli olsa da, "çok önemli konular söz konusu olduğunda, tartışmaların oybirliğiyle bir anlaşma sağlanana kadar devam edeceğini" benimseyen ve Lüksemburg Uzlaşması olarak anılan kısa bir deklarasyonu kabul ettiler.

Lüksemburg Uzlaşması de Gaulle için bir zaferken, AT için ciddi bir geri adımdı. Özellikle gelecek yirmi yılda konseyin kararlarının etkinliğini engelledi ve komisyonun yetki ve girişimlerini zayıflattı. De Gaulle'ün oybirliği konusundaki ısrarı, üye devletlerin birbirlerinin çıkarları konusundaki farkındalıklarını ve önemli bir çıkar söz konusu olsa bile konseyi oylamaya çağırmaktaki tereddütlerini artırdı. Üye devletler, oybirliği sorununu, ancak tek pazar programının uygulamaya girmesi ihtiyacının ortaya çıktığı 1986'da, Avrupa Tek Senedi (ATS) içinde çözmek için kararlı bir adım atabildiler. ■

Bkz. ayrıca Boş Sandalye Krizi

Maastricht Antlaşması

AT üyesi devletlerin dışişleri bakanları, Avrupa Birliği Antlaşması'nı (ABA) 7 Şubat 1992'de, Hollanda'nın güneyindeki Maastricht kentinde imzaladılar. Antlaşma metninin nihai halini aldığı Avrupa Konseyi müzakereleri, bir önceki aralık ayında yine Maastricht'te yapıldığından, ABA yaygın olarak Maastricht Antlaşması olarak bilinmektedir. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Birliği Antlaşması

Maastricht Zirvesi

Avrupa Konseyi, bir yıl süren ekonomik ve parasal birlik ile siyasi birlik hakkındaki hükümetlerarası konferansları, 9-10 Aralık 1991 tarihlerinde yapılan Maastricht zirvesinde tamamladı. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Birliği Antlaşması

Macaristan

Macaristan'daki ekonomik reformların komünist sistemin yıkıldığı 1989'dan önce başlamış olması, ülkenin AB'ye daha erken katılımına imkân verdi. AB ve Macaristan arasındaki ticaret akışı, 1989'dan 1997'ye gelindiğinde iki kattan fazla artmıştı. (AB'nin Macaristan'ın toplam ticareti içindeki payı yüzde 70'tir.) Macaristan'ın Avrupa Anlaşması 1 Şubat 1994'te yürürlüğe girdi ve ülke, 31 Mart 1994'te AB üyeliği için başvuruda bulundu. Macaristan, tek pazara ve yan politikalarına katılmaya hazır olmak için etkin bir katılım öncesi stratejisi izledi. Komisyon 1997 Temmuz'unda Macaristan'ın katılımı lehinde görüş bildirdi ve müzakereler 1998'in ilk aylarında başladı. ■

Bkz. ayrıca Orta ve Doğu Avrupa Devletleri; Tablo 3

Macaristan/Güncelleme

Macaristan 1999'da NATO üyesi olarak AB üyeliğinde önemli bir avantaj sağladı. 2000 yılı Aralık'ında toplanan Nice zirvesi, 2001-2002 ortalarında, konsey dönem başkanlığını yürütecek üye devletlere bir yol haritası olması amacıyla müzakerelerin tamamlanmasına ilişkin bir takvimi kabul etti.

Komisyon, 9 Ekim 2002'de Macaristan'ın da dahil olduğu 10 ülkeyle müzakerelerin tamamlanması yönünde tavsiyede bulundu. Bunun ardından Aralık 2002'de Kopenhag'da gerçekleştirilen zirvede, müzakereler sonuçlandırılarak bu ülkelerin 1 Mayıs 2004'te üye olabilecekleri kararlaştırıldı.

Macaristan'da AB'ye katılım konusunun oylandığı referandum 12 Nisan 2003'te gerçekleştirildi. Katılım oranının yüzde 45,6 olduğu referandumda, Macaristan yurttaşlarının yüzde 83,76'sı AB üyeliğine destek verdi. Macaristan'ın da içinde bulunduğu on ülkeyle katılım antlaşmaları, 16 Nisan 2003 tarihinde Atina'da gerçekleştirilen bir törenle imzalandı. Antlaşmaların imzalanmasından sonraki geçiş sürecinde, bu ülkelere AB kurumlarında resmi gözlemci statüsü verildi. Gözlemci statüsündeki ülkeler, ele alınan her konuda görüş bildirme hakkına sahiptirler, ancak oy kullanamamaktadırlar. 1 Mayıs 2003 itibarıyla 24 Macaristan parlamenteri Avrupa Parlamentosu'na (AP) gözlemci olarak katılmaktadır. ■

Macmillan, Harold (1894-1986)

Harold Macmillan, İngiltere'nin AT'ye katılmak üzere yaptığı ilk başarısız başvurunun başındaki isimdi. 1957'de başbakan olan Macmillan, birtakım olumsuz koşullar nedeniyle İngiltere'nin topluluğa girişini savunmaktaydı: İngiliz Uluslar Topluluğu İngiltere'nin nüfuzunu ve refahını artırması için yeterli bir araç değildi, AT ise gelişme gösteriyordu. Başvuruda bulunulması kararı, Macmillan'ın dış politikadaki öncelikleriyle –İngiltere ve Amerika arasındaki "özel ilişkilerin" korunması ve sürdürülmesi– tamamlamaktaydı. Bu öncelik

1956'da yaşanan Süveyş krizinin yarattığı hasarın giderilmesi ve önce –Macmillan'ın II. Dünya Savaşı'nda Kuzey Afrika'da birlikte çalıştığı– Başkan Eisenhower, sonra da daha genç bir başkan olan Kennedy ile yakın dostluklar kurulması anlamına gelmekteydi. Ancak Macmillan'ın Washington'la yeniden yakın ilişkiler kurmakta sağladığı başarı, Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle İngiltere'nin Atlantik politikalarına güvenmediği ve İngiltere'nin Kıta Avrupa'sındaki komşularına olan bağlılığından kuşkulandığı için, kaçınılmaz bir şekilde İngiltere'nin AT'ye girebilmesi şansını azalttı.

1961'de başlayan katılım müzakereleri, kısa süre içinde teknik ayrıntılar bataklığına gömüldü. Takılıp kalınan noktalar, ortak tarım politikası (OTP), İngiliz Uluslar Topluluğu'nun AT piyasalarına erişimi ve AT ile Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) arasındaki ilişkilerdi. Macmillan ve Kennedy'nin 1962 Aralık'ında imzaladıkları, İngiltere'nin kendi nükleer başlıkları için ABD'nin Polaris füzelerini kullanmasına imkân veren anlaşmayla, İngiltere-Amerikan ilişkileriyle ilgili sorunlar en tepeye oturdu. O dönemler Fransa'nın nükleer silahlanması için mücadele eden de Gaulle'e göre bu, İngiltere'nin ABD karşısında egemenlik hakkından feragat etmesi anlamına gelmekteydi. İngiltere'nin de Gaulle'ün "Avrupalı Avrupa" görüşüyle olan uyumsuzluğunu daha açık gösterecek bir başka örnek olmazdı.

De Gaulle 14 Ocak 1963'teki bir basın toplantısında buna sert bir tepki verdi. Kökleri derinde olan bir soruna yönelik uzun ve geniş kapsamlı açıklamasında, İngiltere'nin Avrupa'daki rolünün tarihini özetledi ve konuşmasını İngiliz başvurusu için fiilen veto anlamına gelecek şekilde tamamladı. Katılım müzakerelerinin bu açıklamanın ardından askıya alınması, Macmillan'ın İngiltere içindeki siyasi konumunu zayıflattı. Macmillan 1963 Ekim'inde sağlık nedenlerini öne sürerek başbakanlık görevinden istifa etti; fakat emeklilik dönemini yirmi üç yıl boyunca gayet sağlıklı bir şekilde sürdürdü. ■

Bkz. ayrıca Birleşik Krallık

MacSharry Planı

AT tarafından 1992'de kabul edilen MacSharry Planı, ortak tarım politikasında (OTP) radikal bir reform yapılmasını önermekteydi. İsmini o dönemdeki tarımdan sorumlu komiser Ray MacSharry'den alan plan, çiftçilerin yüksek gelir seviyelerinin korunmasıyla tarımsal ürün fazlaların azaltılması ve ticareti saptırıcı etkileri olan ihracat teşviklerinin kaldırılması ihtiyaçları arasında bir orta nokta bulmaya çalışmaktaydı. MacSharry'nin planı, bu konudaki herhangi bir reforma muhalefet eden İrlandalılar başta olmak üzere, AT'li çiftçileri kızdırmakla birlikte, AT'nin ticaret ortaklarını (özellikle ABD'yi) memnun etti ve GATT Uruguay Raundu'nun tamamlanmasının önünü açtı. ■

Bkz. ayrıca Ortak Tarım Politikası

Madde 189b Prosedürü

Bkz. Ortak Karar Usulü

Madde 189c Prosedürü

Bkz. İşbirliği Usulü

Makedonya

Yunanistan, 1991 Kasım'ında eski Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan

eden Makedonya'nın AB tarafından tanınmasını, böyle bir devlet kurulduğu takdirde, Makedonya'nın toprak taleplerini teşvik edeceği (Yugoslavya'nın aynı adlı bir bölgesi bulunmaktadır) gerekçesiyle engelledi. Bunun sonucunda kurulan yeni devlet, Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti olarak tanındı. AB'nin Yunanistan'ın sert politikasını zımnen kabul etmesi, 1990'ların başlarında ve ortalarında eski Yugoslavya'ya yönelik AB politikalarındaki karmaşanın ve etkisizliğin de bir işareti oldu. ■

Bkz. ayrıca Yunanistan; Yugoslavya

MAKEDONYA/GÜNCELLEME

AB 1999'da Güneydoğu Avrupa'daki beş ülke için yeni bir istikrar ve ortaklık süreci teklifinde bulundu; Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti'yle yapılacak müzakerelerin başlatılmasına yönelik hazırlık incelemeleri 16 Haziran 1996'da tamamlandı. Müzakereler 24 Kasım 2000'de gerçekleştirilen Zagreb zirvesinde sona erdi ve bu ülkeyle 9 Nisan 2001 tarihinde Lüksemburg'da bir istikrar ve ortaklık anlaşması imzalandı. Bu anlaşma yürürlüğe girene kadar geçerli olacak geçici anlaşma da aynı gün imzalandı ve İstikrar ve Ortaklık Anlaşması'nın ticaret ve ticaretle ilgili konulardaki düzenlemeleri 1 Haziran 2001'de uygulamaya girdi. AB ile İstikrar ve Ortaklık Anlaşması imzalayan ilk ülke olan Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti, böylece hukuki ve ekonomik düzenlemelerini AB'ninkilerle uyumlulaştırmak, komşularıyla işbirliğini geliştirmek ve bazı konularda AB'yle işbirliği yapmak gibi birtakım yükümlülükleri kabul etti.

2001 yılının Şubat-Ağustos aylarında yaşadığı ciddi siyasi kriz, ülkenin siyasi liderleri arasında devletin sivil özelliklerinin güçlendirilmesi ve etnik azınlıkların haklarının tanınması konularını içeren bir çerçeve anlaşmanın imzalanmasıyla sonuçlandı. AB, bu ülke hakkındaki stratejik belgesini 2001 Mart'ında, bu siyasi kriz ortamında hazırladı; dolayısıyla stratejik belge yardım sağlanacak konu ve sektörleri, krizin kısa ve uzun dönemdeki sonuçlarını dikkate alarak belirledi. Strateji belgesi, Avrupa Birliği'nin Güneydoğu Avrupa'daki ülkelerin AB'yle bütünleşmesi amacıyla uygulamaya koyduğu CARDS programı kapsamında, 2000-2006 döneminde AB tarafından sağlanacak yardımların çerçevesini çizmektedir. Bu belgeye eklenen Çokyıllık Kılavuz Program, 2002-2004 döneminde öncelikli olarak belirlenen işbirliği alanları için geçerli amaçları, beklenen sonuçları ve koşulları ele almaktadır. CARDS programı kapsamında, ülkenin AB'yle bütünleşme çabalarına destek olmak amacıyla, 2001-2004 dönemi için bu ülkeye 173 milyon avroluk bir bütçe ayrıldı.

Bu gelişmelerin yanı sıra, AB ilk askeri misyonunu, 2003 yılı Nisan'ında altı aylık bir görevlendirmeyle Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti'ne gönderdi. Bu ülkeyle AB arasında 2001 Nisan'ında imzalanan İstikrar ve Ortaklık Anlaşması, 1 Nisan 2004'te onay sürecinin tamamlanmasıyla yürürlüğe girdi ve Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya 22 Mart 2004'te AB'ye tam üyelik başvurusunda bulundu. ■

Bkz. ayncaGenişleme

Komisyon. 2001. External Relations Directorate General-Directorate Western Balkans, CARDS Assistance Programme Former Yugaslav Republic of Macedonia 2002-2006. Brüksel.

Malfatti, Franco (1927-1991)

Franco Malfatti, 1970'te Jean Rey'in yerine geldiği komisyon başkanlığı görevinde sönük bir performans gösterdi. Komisyon, Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'ün 1969'daki istifasından sonra yeniden hayata dönmeye çalışmaktaydı, ancak 1965-1966 senelerindeki boş sandalye krizi sonrasında ciddi şekilde güç kaybetmişti. Eski bir İtalyan siyasetçi ve bakan yardımcısı olan Malfatti'de, komisyonun kendine güvenini yerine getirebilecek düzeyde güç ve istek yoktu. Üstelik başkanlıktaki iki yıllık görev süresi sona ermeden, İtalya'da siyasete atılmak üzere başkanlıktan istifa ederek komisyonun prestijine bir darbe daha indirdi. Malfatti sonradan bakan olarak görev yaptığı Roma'da başarılı bir kariyere sahip oldu. ■

Bkz. ayrıca Komisyon

Mali Perspektifler *Bkz. Bütçe*

Malta

Küçük (246 km²) ama stratejik öneme sahip Akdeniz ada ülkesi Malta, AT ile 1970'te bir ortaklık anlaşması imzalamıştı; bundan tam yirmi üç yıl sonra, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ülkenin muhtemel katılımı önündeki stratejik engellerin kalkmış gibi görünmesi üzerine üyelik başvurusunda bulundu. Ancak AT üyeliğiyle Malta'nın anayasal tarafsızlık ilkesi arasında bir uzlaşma sağlanması sorunu, İşçi Partisi'nin bu üyeliği uluslararası seçeneklerini sınırlayacak olmakla suçladığı ülkede bölünmelere neden olan bir iç politika sorunu haline geldi. Malta üyelik başvurusunu yaptığında iktidarda olan Muhafazakâr Parti, ülkenin Batı Avrupa Birliği'ne (BAB) tam üyeliğini reddetse de, Malta'nın AB'nin ortak dışişleri ve güvenlik politikasını (ODGP) kabul etmesinde ısrarcı olmaktan dolayı sıkıntıdaydı.

Akdeniz'in güney kanadının istikrarı konusunda endişeli ve Kuzey Afrika'daki komşularıyla köprüler kurmakta istekli olan AB, 1995 Aralık'ında, 1996-1997 hükümetlerarası konferanslarının tamamlanmasından altı ay sonra, Malta ile katılım müzakerelerini başlatmaya karar verdi. Bu süre zarfında Malta ve AB özellikle anahtar öneme sahip tarım, balıkçılık ve mali hizmetler sektörlerinde yapılacak reformlarla ülkenin üyelik için hazırlanması amacıyla "yapılandırılmış diyaloğu" başlattılar. Malta'nın kişi başına milli geliri Yunanistan ve Portekiz'den yüksek bir düzeydedir ve Ekonomik ve Parasal Birlik'in (EPB) yakınsama kriterlerine oldukça yakındır. Bunların yanı sıra, AB üyesi olarak yapısal fonlar ve gelir dağılımına yönelik diğer kazanımlardan faydalanabileceği umudundadır.

376.000'lik nüfusu Lüksemburg'unkine yakın olsa da, Malta'nın AB içinde kurumsal açıdan Lüksemburg ile aynı öneme sahip olacağını düşünmek zordur. Maltalı bir komisere sahip olmak konusunda ne düşünülürse düşünülsün, üye devletler, küçük ve deneyimsiz Malta'nın AB gündemini belirlemesi ve dönem başkanı olarak AB'yi uluslararası düzlemde temsil etmesi ihtimalinden kaçınmaya çalışacaklardır.

Malta'daki çoğunluğun, (Milliyetçi Parti'ye göre) hukuki açıdan zorunlu, siyasi açıdan ise akıllıca olmayan bir referandumla AB üyeliğini benimseyip benimsemeyeceği belirsizlik taşımaktaydı. Aslında Ekim 1996'da yapılan genel seçimler Malta'nın AB'ye katılımı konusunda bir referandum haline dönüşmüştü. İşçi Partisi'nin zaferi, AB bürokratları ve siyasetçilerinin sessizce rahatlamalarını sağlayarak Malta'nın üyelik başvurusunun askıya alınmasına yol açtı. ■

Bkz. ayrıca Akdeniz Politikası; Tablo 5

MALTA/GÜNCELLEME

5 Eylül 1998'de yapılan genel seçimlerde gerçekleşen iktidar değişikliği sonrasında, Malta ve AB arasındaki katılım müzakerelerinin yeniden başlaması gündeme geldi. AB Genel İşler Konseyi, Malta'nın ekim ayında yaptığı, üyelik sürecinin yeniden başlatılması konusundaki başvuru hakkında olumlu görüş bildirdi ve komisyondan 1993 sonrası durumu değerlendiren bir rapor hazırlamasını talep etti. Bu tarihten birkaç gün sonra Avrupa Parlamentosu (AP), Avrupa Konseyi ve komisyondan Malta'nın müzakere sürecinin en kısa sürede tamamlanmasını talep eden bir ilke kararı aldı. Komisyon Malta'yla ilgili raporunu 17 Şubat 1999'da sundu ve Avrupa Konseyi 11 Haziran 1999'da gerçekleşen Helsinki zirvesinde, Malta ile diğer beş aday ülkenin (Letonya, Litvanya, Slovakya, Bulgaristan ve Romanya) müzakerelerinin başlatılması kararını aldı. Resmi olarak 2000 Şubat'ında başlayan müzakereler 2002 Aralık'ındaki Helsinki zirvesinde tamamlandı ve Malta'ya 1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren üye olma imkânı tanındı. Ülkede 2003 Mart'ında AB üyeliği konusunda yapılan referandumda, oy kullananların yüzde 53,6'sı üyelik lehinde oy kullandı (katılım oranı yüzde 91,1'dir). Malta hükümeti Katılım Antlaşması'nı 16 Nisan 2003'te, Atina'da imzaladı.

Komisyonun 2000 yılının Mart ayında kabul ettiği yönetmelikle Malta'ya 2000-2004 dönemi için 38 milyon avro tutarında üyelik öncesi yardım sağlandı. ■

Mansholt, Sicco (1908-1995)

Sicco Mansholt 1958 Ocak'ından 1973 Ocak'ına kadar komiser olarak görev yaptı; son aylarında ise, komisyon başkanlığından İtalya'da siyasete yeniden atılmak için ayrılan Franco Malfatti'nin yerine vekâlet etti. Mansholt, komiser olarak alışılmışın ötesinde uzun olan kariyeri sırasında, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) 1958'deki kuruluşuna, 1965-1966 yıllarındaki boş sandalye krizine, 1968'deki gümrük birliğinin oluşturulmasına, Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'ün 1969'daki istifası sonrasında topluluğun yeniden canlanışına ve 1973'teki ilk genişlemeye tanıklık etti.

Mansholt'un AT'ye yaptığı en büyük katkı, ortak tarım politikasını (OTP) uygulamaya sokması ve ardından OTP'nin aşırı harcamaları konusunda makul uyarılarda bulunmasıdır. Geçmişte Hollanda tarımıyla ilgilenen ve Brüksel'e gelmeden önce Hollanda'da tarım bakanı olarak görev yapmış olan Mansholt, Avrupa'nın tarım sektörüyle ilgili ihtiyaçlarını çok iyi kavramaktaydı. Tarımdan sorumlu komisyon başkan yardım-

cısı olarak, OTP'nin sorunlarını gidermek amacıyla, 1958 Temmuz'unda, Stresa'da, komisyon bürokratlarının, üye devlet temsilcilerinin ve çiftçi örgütlerinin temsilcilerinin katıldığı bir konferans düzenledi. OTP'nin temel ilkeleri ve usulleri konusundaki ayrıntılı tartışmalar, komisyonun Bakanlar Konseyi'ne 1960 Haziran'ında bir teklif sunmasına kadar, izleyen on sekiz ay boyunca devam etti. Konseyin altı ay sonra bu planı onaylaması, komisyon ve üye devletlerin OTP'nin tam olarak nasıl işlemesi gerektiği hakkında birbirine girdiği, 1960'ların ilk yıllarında topluluğu gereğinden fazla meşgul eden karmaşık ve öfkeli müzakerelerin önünü açtı. Konsey, 1964 Aralık'ında, tarımsal ürünlerin büyük bölümü için serbest ticaretin başlangıç tarihi olarak saptanan 1 Temmuz 1967'de başlayan dönem süresince tahıl ve yem fiyatlarını topluluk çapında sabitleyen Mansholt Planı'nı kabul etti.

Bu süre zarfında Mansholt, AT içinde tarımsal üretim için garanti edilen yüksek fiyatların etkileri konusuyla ilgilendi. Ayrıca küçük ve etkin olmayan çiftliklerin azaltılarak, tarım sektörünün rasyonelleştirilmesi için gayret gösterdi. Bu konudaki reform önerileri ekonomik açıdan anlamlı olsa da, siyasi açıdan aynı durum söz konusu değildi. Ulusal hükümetler bu tekliflerdeki akılcılığı kabul etseler de, çiftçilerin protestolarıyla karşılaşma riskini almak istemediler. Mansholt'un OTP'nin biçimi ve uygulanışı konusundaki çalışmaları 1960'lar ve 70'lerdeki refah artışının temelini oluşturduysa da, komisyondan ayrılırken yaptığı öneriler nedeniyle çiftçilerin güvenini kaybetti. ■

Bkz. ayrıca Ortak Tarım Politikası

Marjolin, Robert (1911-1986)

1940'ların ortalarında Jean Monnet'nin sağ kolu ve 1960'larda komisyon başkan yardımcısı olan Robert Marjolin, AT'nin kuruluşu ve ilk yıllarında çok önemli bir rol oynadı. Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC) genel sekreteri olmadan önce, savaşın hemen sonrasındaki yıllarda, Fransa'nın modernizasyon planı konusunda Monnet ile birlikte çalıştı. 1955'te bürokrat olarak tekrar Fransa'daki görevine geri döndü.

Marjolin, Avrupa bütünleşmesine en büyük katkısını belki de Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun (EURATOM) kuruluşuna yol açan hükümetlerarası konferansın düzenlendiği 1955 ve 1956 yıllarında yaptı. Dışişleri bakanı danışmanı ve Fransa'nın baş müzakerecisi olarak, sadece Fransa adına en iyi şekilde pazarlık etmeye değil, aşamalı da olsa Fransa'daki, ulusal sanayinin faydalandığı korumacı tedbirlerin kaldırılmasına yönelik düşmanlığın da üstesinden gelmeye çalıştı. Brüksel'deki hükümetlerarası müzakerelerde Fransa adına mücadeleye ilaveten, içeride de kendini, daha sonra anılarında Paris Muharebesi olarak adlandırdığı, muhalefete karşı savaşırken buldu. Burada kazandığı kesin zafer, Fransa'nın kurulması planlanan ortak pazara katılımını mümkün kılarak AT'nin geleceğini güvence altına aldı.

1967'de komisyondaki görevinden ayrılan Marjolin, bir ekonomist olarak deneyimlerini ve büyük yeteneğini Avrupa sanayiinin hizmetine sundu. On yıl sonra, Fransa Cumhurbaşkanı Valéry Giscard

d'Estaing'in önerisiyle AT reformları hakkında bir rapor hazırlayan "üç akil adam"dan biri olarak, kısa süreliğine Avrupa bütünleşmesinin ön saflarına geri döndü. Karar alma konusunda birtakım önerilerde bulunan 1980 tarihli bu rapor, Avrupa Konseyi'nin daha da güçlendirilmesini benimsemeyerek, Giscard'ı hayal kırıklığına uğrattı. Rapor, nazik bir şekilde rafa kaldırılmış olmasına rağmen, 1980'lerin sonlarında onun bazı tavsiyelerini uygulamaya sokan daha sonraki Komisyon Başkanı Jacques Delors üzerinde etkili oldu. ■

Bkz. ayrıca Fransa

Marshall Planı

ABD'nin muhtemelen şimdiye kadarki en ünlü uluslararası girişimi olan Marshall Planı, ABD'nin II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'ya yaptığı büyük ekonomik yardımlar için kullandığı araçtı. Marshall Planı veya ilk başlardaki ismiyle Avrupa Onarım Programı, birbiriyle bağlantılı birtakım nedenlere ve amaçlara dayanmaktaydı. Bu amaçlardan biri insaniyken, diğeri stratejikti: ABD'nin ekonomik yardımları Batı Avrupa'da siyasi istikrarı sağlayacak ve bir yandan Batı Avrupa'nın doğrudan bir Sovyet saldırısı karşısında kendini savunma yeteneğine dayanak olurken, bir yandan da Avrupa ülkelerinde komünist partilere verilen desteği zayıflatacaktı. Soğuk Savaş'ın ortaya çıktığı dönemde ABD'nin Batı Avrupa'ya yönelik stratejik yaklaşımının bir parçası olan Marshall Planı, ayrıca yardımları alan ülkelerin bu yardımların talep edilmesi ve dağıtımında ortak bir yaklaşım geliştirmelerinde ısrarcı olarak, Avrupa bütünleşmesini teşvik etmeye de çalıştı.

ABD Dışişleri Bakanı General George Marshall, bu planı, 5 Haziran 1947'de Harvard Üniversitesi'ndeki bir diploma töreni konuşması sırasında ilan etti. ABD yönetimi, şüpheci kongreyi Batı Avrupa'ya tahsis edilecek büyük ölçekli yardımların ülkenin çıkarlarına uygun olduğuna ikna etmek üzere hemen çalışmaya başladı. Batı Avrupa'da ise Fransa ve İngiltere hükümetleri, ABD teklifine yönelik çoktaraflı cevabın belirlenmesini düzenlemeye öncülük ettiler. Yardım alan ülkeler, ABD'nin Marshall Planı için belirlediği önkoşulları sağlamak üzere, ABD fonları için şemsiye bir örgüt işlevi gören Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nü (OEEC) kurdular. Ancak OECC, bütünleşme için kurumsal bir işlev üstlenemeyecek kadar geniş ve farklılık içeren bir örgüttü; on sekiz üyesi, toprak büyüklüğü, nüfus ve ekonomik düzey açısından büyük bir çeşitlilik göstermekteydi. Belki daha da önemlisi, oldukça değişik siyasi kültürler ve savaş dönemi tecrübeleri, bütünleşme konusunda bir anlaşma sağlanması beklentisini azaltmaktaydı. Bu yüzden OEEC, ABD'nin beklentilerini hayata geçirmekte başarısız oldu.

Bununla birlikte Marshall Planı, Schuman Deklarasyonu'na doğrudan ilham kaynağı olarak, Avrupa bütünleşmesinin teşvikinde kilit rol oynadı. Marshall Planı, Batı Almanya'nın yeniden yapılanmasını Batı Avrupa'nın yeniden yapılanmasının ayrılmaz bir parçası olarak gördüğünden, Almanya'nın batıdaki komşularının dehşetine rağmen, bu eski düşmanın aşamalı rehabilitasyonuna yönelik bir dizi diplomatik karar alınabilmesi için ortamı hazır hale getirdi. Bu durum karşısında Fransa'nın yal-

nızca güvenliği değil, ekonomisinin düzelmesi de, muazzam bir tehdit altına giriyordu. Bu, Monnet'nin, önce Schuman'ı sonra da şüpheci Fransız hükümetini, Alman ekonomisinin durumunun düzelmesinin kaçınılmaz olduğunu kabul etmek gerektiğine inandırmak ve bu iki ülkenin kömür ve çelik üretimini bir havuzda toplamayı teklif ederek bu zorunluluktan fayda sağlamaya ikna etmek için beklediği krizdi. Marshall Planı, böylece Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) kuruluşuna yol açan önemli gelişmelerden biri oldu. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu; Avrupa Bütünleşmesi'nin Başlangıcı

Marş

Avrupa Konseyi tarafından ilk kez 1972'de kabul edilen AB Marşı, Ludwig van Beethoven'ın dokuzuncu senfonisinin son bölümüdür (Neşeye Şarkı). ■

MEDA

28 Kasım 1995'te Barselona'da yapılan konferansta başlatılan yeni Avrupa-Akdeniz ortaklığının bir parçası olan MEDA, AB'nin güneydeki Akdenizli komşularının (MED12) ekonomik gelişimini, siyasi istikrarını ve sosyal uyumunu desteklemeyi amaçlayan mali bir araçtır. AB'nin Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile eski Sovyet cumhuriyetlerine yönelik yardım programları olan Polonya ve Macaristan: Ekonominin Yeniden Yapılanmasına Destek Programı (PHARE) ile Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkelerine Teknik Yardım (TACIS) programlarını model alan MEDA, AB ile MED12 arasındaki ikili protokollerin yerini aldı. ■

Bkz. ayrıca Akdeniz Politikası

MEDA/Güncelleme

2000 yılının Kasım ayında kabul edilen yönetmelikle, 2000-2006 döneminde yürürlükte olacak MEDA II programının çerçevesi çizildi. Bu dönem için 5.350 milyon avro tutarında bir kaynağın ayrıldığı MEDA II, 2010 yılında kurulması planlanan Akdeniz Serbest Ticaret Alanı'na (ASTA) yönelik hazırlıkların temel enstrümanıdır. ■

MEDIA Programları

AB'nin daha önce görsel-işitsel politikalar kapsamında uygulamaya koyduğu MEDIA programı, artık MEDIA+ ve MEDIA Eğitim başlıklı iki bölümde yürütülmektedir. MEDIA programları görsel-işitsel hizmetler alanında çalışan uzmanların eğitimini, sinema filmleri ve görsel-işitsel programların dağıtımını, Avrupa görsel-işitsel sektörünün hem AB, hem de dünya çapında desteklenmesini ve bu alanda küçük ve orta boy işletmeler için fon imkânları yaratılmasını amaçlar. MEDIA başlığı altındaki programların yedi yıllık toplam bütçesi 493 milyon avrodur. ■

Ece Öztan, Hale Akay

Bkz. ayrıca Görsel-İşitsel Politikalar

MERCOSUR

AB, 15 Aralık 1995'te, Güney Yarıküre Ortak Pazarı (MERCOSUR; Arjantin, Brezilya, Paraguay ve Uruguay) ile bir bölgelerarası işbirliği anlaşması imzaladı. Siyasi ve ekonomik yanları olan bu anlaşma, MERCOSUR'un büyüyen bölgesel önemine ve Latin Amerika'nın küresel ticaret içinde giderek artan payına işaret etmektedir. Anlaşma uyarınca yapılan senelik

toplantıların 10 Haziran 1996'da Lüksemburg'da gerçekleştirilen ilkinde, her iki taraf da uyuşturucu ticaretiyle mücadele ve kara para aklanmasına yönelik tedbirler başta olmak üzere işbirliğinin artırılmasının ve sürdürülebilir kalkınma ile çevrenin korunmasının teşvik edilmesinin önemi üzerinde durdu. ■

Bkz. ayrıca Latin Amerika

Merkez Bankası Guvernörler Komitesi

Avrupa Merkez Bankası'nın (AMB) öncüsü olan Avrupa Para Enstitüsü (APE), her ay İsviçre'nin Basel kentindeki Uluslararası Ödemeler Bankası'nın merkezinde toplanan bir danışma organı niteliğindeki Merkez Bankası Guvernörler Komitesi'nin (üye olmayan bir ülkede düzenli toplantı yapan tek topluluk organı) yerini aldı. Komite 1991'de yapılan Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB) hakkındaki hükümetlerarası konferansta önemli rol oynadı ve üye ülkelerin parasal politikalarının eşgüdümüne yardımcı olarak EPB'nin ikinci aşamasının yolunu açtı. Üye devletlerin merkez bankalarının guvernörlerinden oluşan APE konseyinde, guvernörlerden biri başkan yardımcısı oldu; ancak APE'nin statüsü gereği konsey başkanı, Merkez Bankası guvernörleri dışında kalan, "parasal konular ve bankacılık sektöründe tanınan ve profesyonel uzmanlığı olan kişiler arasından seçiliyordu". ■

Messina Konferansı

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) altı üye ülkesinin dışişleri bakanları, Jean Monnet'nin Yüksek Otorite başkanlığından istifası sonrasında AKÇT'nin ve Fransa parlamentosunun Avrupa Savunma Topluluğu'nu (AST) reddetmesinin ardından Avrupa bütünleşmesinin geleceğini tartışmak üzere 1-3 Haziran 1955'te Sicilya'daki Messina kentinde toplandılar. Belçika Dışişleri Bakanı Paul-Henri Spaak, Benelüks ülkeleri adına, Avrupa bütünleşmesinin Monnet'nin bir atom enerjisi örgütü kurulması ve Hollanda Dışişleri Bakanı Johan Willem Beyen'in bir ortak pazar oluşturulması fikirleriyle aynı doğrultuda ilerletilmesini öneren bir not hazırlamıştı. Dışişleri bakanları Spaak'tan bir komite oluşturmasını ve önlerindeki seçeneklere ilişkin bir rapor hazırlamasını talep ettiler. Spaak Komitesi'nin çalışmaları Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nun (EURATOM) kurulmasına yol açtı. Sembolik olarak, 1996'daki hükümetlerarası konferans öncesinde yapılan ilk fikir grubu toplantısı, Messina Konferansı'nın kırkıncı yıldönümünde, 2 Haziran 1995'te Messina'da gerçekleştirildi. ■

Meşruiyet

Batılı liberal yönetim geleneğinin temel kavramlarından olan meşruiyet, uygun siyasi otoriteye yetki devri sağlar. Demokrasiyle eşanlamlı olmasa da, meşruiyetin en güçlü olduğu siyasi sistemler demokratik süreçler, normlar ve temel insan hak ve özgürlüklerine sağlanan anayasal teminatlarla idare edilenlerdir. Meşruiyet ayrıca belli bir siyasi sistemin, vatandaşlarına maddi veya manevi yararlar sağlama etkinliği ve kapasitesine dayanmaktadır. Her siyasi sistemde meşruiyetin farklı unsurları arasında bir gerilim mevcuttur; örneğin, demokratik yöntem-

lerle etkinlik arasında bir uzlaşma sağlanması güç olabilir.

AB ve kurumlarının meşruiyeti, Avrupa projesinin, üye devletlerin meşruiyetine ve Avrupa'nın barış ve refahı için bütünleşmesine verdikleri katkılara dayandığı geçmişte önemli bir sorun değildi. Ancak 1990'ların başlarından itibaren AB'nin meşruiyeti, bazı nedenlerden dolayı, Avrupa projesinin geleceği hakkındaki siyasi ve akademik tartışmalar kapsamında giderek sorgulanmaya başladı. İlk neden, Avrupa bütünleşmesinin geçmişte olmadığı ölçüde siyasallaşmasıydı. 1985'ten sonraki dördüncü, 1951'den sonraki altıncı hükümetlerarası konferans olan, 1996-1997 hükümetlerarası konferansının bazı ulusal siyasal sistemler üzerine önemli kısıtlamalar getirmiş olması, AB'nin anayasal yapılanmasına yönelik çabaların yoğunlaştığının bir göstergesidir. Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) 1992'de Danimarka tarafından kıl payı farkla reddi ve Fransa tarafından yine kıl payı farkla kabulü, siyasi liderlerin artık ülkelerindeki kamuoyunun, kendilerinin AB'nin gelecekteki yapısına ilişkin planlarıyla aynı çizgide görüşlere sahip olduklarını varsayamayacaklarını gösterdi.

İkinci olarak, AB'nin siyasi yetkileri önemli ölçüde arttı. 1986'da Avrupa Tek Senedi (ATS) büyük ölçüde tek bir pazarın oluşturulmasını ve piyasalara yönelik düzenlemelerin azaltılmasını ele almaktaydı. Tek para birimi, iç güvenlik konularında işbirliği ve dış politikalarda işbirliğinin geliştirilmesi konularındaki taahhütleriyle ABA, daha geniş ve hassas bir alana el atmaktaydı. Gıda maddeleri için izin verilen katkı maddelerini belirlemek ile ortak bir güvenlik politikası yürütmek veya tek para birimi kullanmak tamamen farklı şeylerdir. AB ulusal egemenliğin geleneksel unsurlarına temas ettiği anda, sürecin daha da siyasallaşması kaçınılmazdı. AB'nin ortak ideallerinin sayısı arttıkça, AB vatandaşlarının bütünleşmenin derinleşmesine onay verdikleri varsayımı da sorgulanmaya başladı.

Avrupa projesinin siyasallaşmasının ve meşruiyetle ilgili giderek artan tartışmaların üçüncü nedeni, bu sürecin nereye gittiğine dair daha derin kökleri olan tartışmaydı. 1989'dan itibaren kıtada yaşanan dramatik değişimler dikkate alındığında, Batı Avrupa'nın işbirliği yapmak üzere nasıl organize olması gerektiği konusunda ortak bir vizyon yoktur; sistemde öne geçmek için birbirleriyle yarışan birtakım vizyonlar bulunmaktadır. En basit şekliyle tüccar ve bankacıların mal ve hizmet ticareti yapmakta özgür oldukları bir Avrupa vizyonunun güçlü destekçileri bulunmaktadır. Ekonomik açıdan bütünleşmiş, ama siyasal açıdan bütünleşmemiş bir Avrupa'nın birtakım üye ülkelerce tercih edildiği aşikârdır. Piyasa bütünleşmesine eşlik eden güçlü bir istek de, ulus devletlerin siyasi düzenin temel unsuru olarak kalmasıdır. Özellikle 1985-1995 yılları arasında, Komisyon Başkanı Jacques Delors tarafından savunulmuş olan alternatif bir vizyona göre ise Avrupa, bir ortak pazar oluşturmanın ötesine giden, sosyal dayanışma ilişkileriyle birbirine bağlanmış bir örgütlü alandır. Delors vizyonunun bir başka unsuru da AB'nin ulus-devleti aşan bir siyasi sistem kurularak demokratikleştirilmesidir.

Meşruiyet ve demokrasinin, Avrupa projesi hakkındaki güncel tartışmaların te-

mel konuları haline gelmesi, AB'nin artık problemleri çözüme kavuşturan bir alan olmaktan çıkıp bir siyasi sistem haline dönüştüğü gerçeğini aydınlatmaktadır. AB ekonomik prangalarından kurtularak siyasi düzenin merkezindeki konulara bulaşmaya başlamıştır. Bu tartışma, hükümetlerin farklı düzeylerdeki ilişkileriyle AB ve Avrupa vatandaşları arasındaki ilişkilerin ötesine geçen konulara taşmıştır. AB kapsamında meşruiyete ilişkin her tartışma, normatif siyaset kuramının zor konularından birine temas etmek durumda kalmaktadır. Demokratik sistemlerin prosedürleri ve süreçleriyle demokrasi için gerekli önkoşullar hakkındaki kuramsal tartışmalar, ulus-devlet kapsamında ortaya çıkmışlardır. Ulus-devlet demokrasisi ve meşruiyetinin ötesine geçen yönetişim yapılarının oluşması, kurumsal biçim, siyasi hesap verebilirlik ve günümüz Avrupa'sında kurulacak bir siyasi topluluğun özelliklerine ilişkin soruların gündeme gelmesine yol açmaktadır. Dünyada uluslararasılaşmış yönetişim biçimlerinin öneminin giderek artması nedeniyle, demokrasi kuramının kendisi sorgulanmak durumunda kalabilir.

Ulusal temsili demokrasiler düzenli seçimler, ifade ve basın özgürlüğü, seçme ve seçilme hakkı, iktidardakilerin güç kullanımını sınırlayan anayasal teminatlar ve hükümetlerin özellikle parlamentolar yoluyla seçmenlerine karşı hesap verme yükümlülüklerini içeren bir dizi kurum ve uygulamaya dayanmaktadır. AB içindeki siyasi hesap verebilirlik ise oldukça sorunlu bir konudur. AB'nin hesap verebilirliğe ilişkin, birtakım zayıflıklara neden olan, oldukça parçalanmış, kapalı ve karmaşık karar alma kuralları bulunmaktadır. Avrupa hukuku, komisyonun etrafındaki danışma komiteleri ve çalışma komiteleri, Bakanlar Konseyi'ndeki çalışma grupları, Avrupa Parlamentosu (AP) komiteleri ve kurumlararası diyalogdan meydana gelen bir yapı içindeki tartışma ve müzakerelerden ortaya çıkmaktadır. gayrıresmi siyaset ve kapalı kapılar ardındaki pazarlıklar, bu sürecin temel özelliklerindendir. Taslak mevzuatı teklif etmekten sorumlu olan komisyon, AP'ye cevap vermekle yükümlü olsa da, doğrudan demokratik nitelikte bir görevlendirmeye sahip değildir. Bakanlar Konseyi, üye devletlerde doğrudan uygulamaya girecek mevzuatı geçirirken bile genellikle gizli toplantılar yapmaktadır. Ayrıca, konseyin AB düzeyinde hesap verme sorumluluğu bulunmamaktadır. Seçimlere katılımın düşük olması sebebiyle (1994 seçimlerinde yüzde 58), AP'nin demokratik nitelikleri de zayıflamaktadır.

Bütünleşme, önemli kamu politikalarını ulusal parlamentoların yetkisinden çıkararak ulusal demokrasileri de etkilemektedir. Ulusal parlamentolar, kendi bakanlarını Avrupa düzeyindeki faaliyetlerinden dolayı hesap verebilir kılmakta güçlük çekmektedirler. Ayrıca, AB mevzuatının büyük bölümünün teknik özellikleri, uzmanların siyasetçiler üzerindeki gücünün artmasına neden olmaktadır. Kararların büyük bölümü, AB kurumlarındaki komitelere atanmış bürokratlar tarafından alınmaktadır. ATS sonrasında nitelikli çoğunluğun geçerli olduğu oylamaların giderek artması, AB hukukunun konseydeki ulusal temsilcilerin desteğini gerektirmeden ulusal sınırlar içinde uygulamaya girebileceği

anlamına gelmektedir. AB sisteminde, kurumsal denge, kararların teknik özellikleri, kararlara nasıl ulaşıldığı konusunda şeffaflığın olmaması, özellikle ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP) ile adalet ve içişleriyle ilgili parlamento denetiminin zayıflığı ve kurulacak Avrupa Merkez Bankası'nın (AMB) özerkliği nedeniyle bir siyasi hesap verebilirlik zafiyeti mevcuttur.

AB ve diğer uluslararası yönetişim yapıları, günümüz yönetişim düzenlemelerindeki genel ölçek problemini gözler önüne sermektedir. Ulus-devlet temelindeki siyasi toplumlar, ulusal sınırlar, hükümetlerin işlevleri ve paylaşılan bir kimlik arasında bir uyum sağlanması sayesinde oluşmuşlardır. Günümüzdeki uluslararası sistemlerde bu uyumda bir kırılma olmuştur. Hükümetlerin görevleri, devlet düzeyini aşan kurumsal yapıların ve siyasi rejimlerin geliştirilmesini gerektirmektedir; ancak ulusal demokrasilerin daha geniş ve daha az demokratik uluslarötesi alanların bir parçası haline gelmesinin maliyeti karşısında, bundan elde edilebilecek bazı faydalar da olabilir. Vatandaşlar, bütünleşmenin ulusal demokrasileri üzerindeki etkileri ile karşılıklı bağımlılıkların yönetimiyle uğraşan yapılara katılımın sağlayacağı etkinlik arasında bir seçimle karşı karşıya kalmışlardır (Dahl, 1994). Günümüz dünyasında ulusal demokrasilerin ancak uluslarötesi yapıların da demokratik hale getirilmesiyle teminat altına alınabileceği de söylenebilir. Bu, sadece kurumsal tasarımı değil, siyasi toplumla ilgili meseleleri de gündeme getirmektedir.

AB, kelimenin herhangi bir anlamıyla bir ortak kamusal alana dayanmamaktadır: Bir siyasi Avrupa yapısı veya ortak bir siyasi kimlik bulunmamaktadır (Scharpf, 1996, s. 26). Temsili sistemlerin hâlâ büyük ölçüde ulusal ölçekte kalması, bir Avrupa kamusal alanının oluşması önünde bir engel teşkil etmektedir. Kamusal alanlar hâlâ büyük ölçüde ulusal niteliklidir. AB içindeki çeşitli siyasi topluluklar da, siyasetin geleneksel kanalları olan siyasi partiler ve medya arasındaki ilişkilerle örtüşmemektedir. Almanya Anayasa Mahkemesi 1993 Ekim'inde ABA ile ilgili olarak verdiği kararında, demokrasinin hesap verebilirlik ilkesinin ötesine geçerek, "karşıt toplumsal güçler, çıkarlar ve fikirler arasındaki siyasi hedeflerin belirleneceği sürekli özgür tartışmalara ve siyasi iradeyi bu yolla şekillendirecek bir kamuoyunun oluşmasına" duyulan ihtiyacı vurgulamıştır; ancak henüz Avrupa çapındaki kamuoyu tartışmalarına imkân verecek ortak bir dil bulunmamaktadır.

Avrupa, tek para birimine geçme ve uluslararası işbirliğini geliştirme yolunda ilerlerken, bütünleşmenin etkileri daha da önemli hale gelmektedir. Sadece maddi yararlara vurgu yapılarak, sürecek olan bağlılığın devamlılığı garanti altına alınamaz. Jacques Delors'un bir kez dikkat çektiği gibi "Ortak pazara âşık olmazsınız. Başka bir şeye ihtiyacınız vardır." (*The European*, 3 Kasım 1994, s. 13'ten alıntı). Kamuoyunun Avrupa projesiyle bütünleştirilmesine ve böylece insanların, Avrupa kurumları ve politikaları içinde kendilerini evlerinde hissetmelerine ihtiyaç vardır. İnsanların kendilerini uluslarötesi kurumlara yakın hissetmeleri için, ulus devleti aşan bir siyasi ve kültürel kimliğin geliş-

mesi gerekmektedir. Avrupa ulus devletteki gibi bir *demos* yaratamasa da, Avrupa bütünleşmesinin meşruiyeti için bir toplumun (ulusun) geliştirilmesi giderek daha da gerekli hale gelmektedir (Laffan, 1996).

Gelişiminin bu aşamasında demokratik meşruiyet, AB içinde kurulacak bir siyasi düzenin çekirdek meselesidir; ancak, Avrupa'nın demokrasi açığının kapatılmasında değişik bazı sorunlar mevcuttur. Bunun için Avrupalı seçmenlerin gözünde, sürecin siyasi hesap verebilirliğini ve görünürlüğünü artıracak bir anayasal reform gereklidir. Anayasal reform sürecinin kendisi, geçmişe göre daha toplumsallaşmış yöntemlerle idare edilmeli ve Avrupalıların onayı sağlanmalıdır. Ayrıca, ortak bir siyasi kimlik ve alan üzerine kurulu olmayan bir siyasi sistem sağlam köklere sahip olamaz. Uluslarötesi bir siyasi toplum yaratılmasının önünde muazzam siyasi ve kültürel engeller, ulus-devletin üzerindeki bir demokratik yönetişim için de gerekli kurumsal yapılar ve uygulamaların özellikleri konusunda büyük bir belirsizlik söz konusudur. Yine de AB'nin demokratikleşmesi projesi üzerinde çalışan siyasi güçler bulunmakta, Avrupa sivil toplumunun ışığı fark edilmektedir. İç politikalar artık Avrupa boyutu göz ardı edilerek idare edilememekte ve kimlikler artık ulus-devletlerin deli gömleği içinde kısıtlı kalamamaktadır. Siyasi Avrupa aksak, fakat kararlı adımlarla ekonomik Avrupa ile birleşmek için mücadele etmektedir. ■

Brigid Laffan

Bkz. ayrıca Avrupa'nın Geleceği Hakkında Konvansiyon; Avrupa Anayasası Antlaşması; Avrupa Parlamentosu; Demokrasi Açığı; Hesap Verebilirlik; Ulusal Parlamentolar, Yönetişim

MEŞRUİYET/KAYNAKÇA

Dahl, R. A. 1994. "A Democratic Dilemma". *Political Science Quarterly* 109 (Bahar), s. 23-34.

Laffan, Brigid. 1996. "The Politics of Identity and Political Order in Europe". *Journal of Common Market Studies* 34 (Mart), s. 81-101.

Scharpf, F. W. 1996. "Negative and Positive Integration in the Political Economy of European Welfare States". G. Marks, F. W. Scharpf, P. C. Schmitter ve W. Streeck, *Governance in the European Union*, s. 15-39. Londra: Sage.

Milano Zirvesi

1985 Haziran'ındaki Milano zirvesi, Avrupa bütünleşme tarihi açısından bir eşik olarak kabul edilebilir. Bu toplantıda Avrupa Konseyi'nin gündeminde başlıca iki madde bulunmaktaydı: Komisyonun tek pazar hakkındaki beyaz kitabı ve Kurumsal İşler Özel İhtisas Komisyonu'nun (Dooge Komitesi) raporu. Devlet ve hükümet başkanları beyaz kitabı hızla onayladılar; ancak Dooge Komitesi'nin AT kurumlarında ve karar alma usullerinde reform yapılması ve topluluk yetki alanının genişletilmesi yönündeki tavsiyeleri hakkında şiddetli tartışmalar yürüttüler. Avrupa Konseyi, Bakanlar Konseyi'nin oybirliğiyle aldığı kararların kapsamı sınırlanmaksızın tek pazar programının asla uygulanamayacağını fark etmişti. Ancak İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher, Danimarka Başbakanı Poul Schlüter ve Yunanistan Başbakanı Andreas Papandreou diğer liderlerin Roma Antlaşması'nda değişiklik yapılmasına yönelik çabalarına direndiler ve

bunun yerine mevzuata ilişkin karar alma sürecinin gayrıresmi anlaşmalarla geliştirilmesini savundular. En sonunda, İtalya Başbakanı Bettino Craxi antlaşmalarda yapılacak reformların müzakere edilmesi için 236. madde (AET Antlaşması) uyarınca izin verilen bir hükümetlerarası konferans toplanması çağrısında bulunarak konuyu daha da zorladı. Thatcher, Schlüter ve Papandreou itirazlarına devam edince, Craxi Avrupa Konseyi'ni oylama yapmaya çağırmak gibi alışılmadık bir adım atarak Avrupa Tek Senedi'nden (ATS) altı ay sonra toplanan hükümetlerarası konferansın önünü açtı. O zamanlar Milano zirvesi, İngiltere, Danimarka ve Yunanistan'ın topluluktan dışlanmasıyla sonuçlanan bir felaket olarak görülmekteydi; daha sonraları ise bu zirve topluluğun hayata dönüşü ve dönüşümü için belirleyici nitelikte bir ilk adım olarak kabul edilmeye başlandı. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Konseyi; Hükümetlerarası Konferans; Avrupa Tek Senedi

Mineral İhracatı Kazançlarının Dengelenmesi Sistemi (SYSMIN)

Mineral İhracatı Kazançlarının Dengelenmesi Sistemi (SYSMIN), daha önceki Tarımsal Ürün İhracatı Kazançlarının Dengelenmesi Sistemi (STABEX) programını model almakta ve Lomé Konvansiyonu altında, mineral ihracatları, listelenen her mineral için düzenli olarak yeniden hesaplanan bağımlılık eşiğini temel alan belirli bir düzeyin altına düşen Afrika, Karayip ve Pasifik (AKP) ülkelerine mali yardım sağlamaktadır. ■

Bkz. ayrıca Lomé Konvansiyonu

Mitterand, François (1916-1996)

1981'den 1995'e kadar Fransa cumhurbaşkanı olarak görev yapan François Mitterand, Avrupa bütünleşme sürecinin şekillendirilmesinde ve hızlandırılmasında belirleyici bir rol oynadı. Mitterand'ın AB'ye yönelik politikaları değişen iç ve dış koşullara tepki olarak bir değişim geçirdiyse de Avrupa'ya yönelik temel bakış açısı aynı kaldı: AB, Fransa'nın Avrupa'daki ve dünyadaki konumunun korunması ve geliştirilmesi için bir araç işlevi görmelidir.

Mitterand'ın Avrupa yanlısı tavrı siyasi kariyerinin başlangıcında dillendirilmese de görülebilmekteydi. Parlamento üyeliği yaparken 1957 Roma antlaşmaları lehinde oy kullandı, ancak Fransa'nın dış politikasının merkezinde Avrupa yerine asıl Afrika'nın yer alması gerektiğini düşünmekteydi (Cole, 1994, s. 117). 1960'larda, Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'ün, İngiltere'nin AT üyeliği başvurularını veto etmesini eleştirdi ve Avrupa bütünleşmesine yönelik desteğini ifade etmeyi sürdürdü. 1970'lerde Avrupa bütünleşmesi hakkında Fransız solu içindeki anlaşmazlıkla Mitterand'ın Sosyalist Parti (PS) lideri olarak rolü üst üste geldi ve onun güçlü bir Avrupa yanlısı duruş sergilemesini engelledi, fakat yine de PS'yi daha ılımlı bir Avrupa yanlısı yaklaşıma çekmeyi başardı.

Mitterand, 1981'de, Avrupa ile ilgili konulardan çok işsizlik gibi iç meseleler üzerinde odaklanılan bir ortamda cumhurbaşkanlığına seçildi. Başkanlığının ilk iki yılı süresince, Fransız hükümeti ekonomik büyümeyi harekete geçirmek amacıyla Keynesçi politikalar izlemek üzerinde yo-

ğunlaştığından, Avrupa ikincil bir öneme sahip bir konu oldu. 1981 Haziran'ındaki Lüksemburg zirvesinde, Avrupa bütünleşme sürecinin yeniden başlaması için bir "Avrupa sosyal alanı" (*espace social européen*) kurulması yönündeki çağrısı, Avrupa'daki ortakları arasında pek fazla heyecan yaratmadı. Ancak Fransa hükümetinin ekonomik canlanma politikasının büyük bir başarısızlığa uğraması ve frankın iki kez devalüe edilmesiyle Mitterand, Fransa'nın ekonomik refahı açısından Avrupa pazarının merkezi yerini ve Fransız-Alman ilişkilerinin önemini fark etti. 1983'te, Fransa'nın muhafazakâr maliye ve para politikalarına yaptığı u-dönüşünün harcı niteliğini taşıyan, Fransız frankı Avrupa Para Sistemi (APS) içinde kalmasına ilişkin önemli kararını açıkladı. Bu arada, Avrupa boyutu Fransız politikasının en önemli önceliği halini aldı ve Mitterand kişisel olarak yoğun bir biçimde Fransa'nın Avrupa politikasını yönlendirmeye başladı.

1984 itibarıyla Mitterand, Fransa'nın Avrupa bütünleşmesi için aktif ve inatçı bir politika izlemesi gerektiği sonucuna varmıştı. Ona göre, "görkemli" bir Fransız dış politikası izlenmesi, ancak Fransa ve Almanya'nın liderlik ettiği bir AT'nin ağırlığını arkasına alarak mümkün olabilirdi. Bütünleşmenin sağladığı yararlar, ulusal egemenlikte yaşanan bazı kayıpların maliyetini telafi edebilirdi (de Swaan, 1994, s. 16). Fransa, 1984 Ocak'ında altı aylık konsey başkanlığı görevini devraldığında, AT, İngiltere'nin AT bütçesine yaptığı katkılar, ortak tarım politikasında (OTP) yapılacak reformlar ve İspanya ile Portekiz'in AT'ye yaptığı üyelik başvuruları gibi bölünmelere yol açan birtakım sorunlarla uğraşmaktaydı. Aynı yılın haziran ayında yapılan Fontainebleau zirvesi sona erdiğinde, Mitterand'ın fedakârlıklarda bulunmak konusunda yaptığı öncülük ve gösterdiği istekliliğin başarılı olduğu görülmüştü. Zirvede İngiltere'nin bütçeyle ilgili sorunlarına çözüm getirilmiş, İspanya ve Portekiz'in AT üyelik müzakereleri hakkında karara varılmış ve ileri teknoloji alanında işbirliği yapılmasına yönelik Avrupa Enformasyon Teknolojileri Araştırma ve Geliştirme Stratejik Programı (ESPRIT) başlatılmıştı. Buna ilaveten, kurumsal reformlar hakkında önerilerde bulunmak üzere İrlandalı senatör James Dooge başkanlığında geçici bir komite de oluşturulmuştu.

Mitterand'ın 1984'teki girişimleri Avrupa bütünleşmesini daha ileriye taşımak için gerekli momentumun yaratılmasında önemli rol oynadı. 1985 Haziran'ındaki Lüksemburg zirvesinde üye ülkeler, "Mitterand'ın daha yakın bir Avrupa bütünleşmesine yönelik hareketlerin esas öncüsü olarak statüsünü güçlendiren" (Cole, 1994, s. 127) Avrupa Tek Senedi (ATS) üzerinde anlaşma sağladılar. ATS sadece tek pazarın 1 Ocak 1993'e kadar tamamlanmasına imkân vermedi, tek pazara ilişkin tekliflerde nitelikli çoğunluk ilkesinin uygulanması gibi bazı kurumsal reformlar da getirdi. Mitterand hükümetlerarası kurumlar yoluyla sıkı bir şekilde kontrol edilen bir AT fikrine sadık kalsa da, Fransa'nın ulusal çıkarları açısından hayati öneme sahip Avrupa bütünleşmesinin daha ileriye götürülmesi için fedakârlıkta bulunmaya istekli olduğunu da göstermekteydi.

Mitterand 1988'de, Avrupa'nın önemini vurgulayan, Ekonomik ve Parasal Birlik

(EPB), ortak savunma politikası ve sosyal şart konularında duyulan ilerleme ihtiyacı üzerinde duran bir kampanya ile yeniden Fransa cumhurbaşkanlığına seçildi. Ancak bütünleşmeye ilişkin bu ayrıntılar, 1989 ve sonrasındaki şaşırtıcı gelişmeler –Orta ve Doğu Avrupa'da komünizmin çöküşü, Berlin duvarının yıkılması ve bunu izleyen iki Almanya'nın birleşmesi ile Sovyetler Birliği'nin dağılması– sonrasında kısa zaman içinde gölgede kaldı. İki Almanya'nın birleşmesinin Avrupa'daki güç dengesinde Fransa'dan Almanya'ya doğru bir ağırlık kaymasına yol açacağından endişelenen Mitterand, ilk başlarda bu konuyla ilgili şüphelerini dile getirdi. Ancak iki Almanya'nın hızla birleşmesinin kaçınılmaz olduğu aşikâr hale geldikçe, Mitterand, Fransa için en fazla avantaj sağlayacak politikanın, Almanya'yı Fransız-Alman liderliğindeki Avrupa bütünleşmesine daha sıkı bir şekilde bağlamak olduğuna karar verdi. Bu politika 1992 Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) ile sonuçlandı.

ABA'nın başarısı büyük ölçüde Mitterand ve Almanya Şansölyesi Helmut Kohl'ün taahhütlerinden kaynaklandı. Mitterand, geçmişte olduğu gibi uluslarüstü bir Avrupa'ya yönelik tüm radikal girişimlere karşı çıkmaktaydı, fakat Avrupa Parlamentosu (AP) ile komisyona daha geniş ölçüde yetkiler sağlanmasına imkân vermeye razıydı. Mitterand'ın ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP) teklifi, bazı çekincelerle de olsa kabul edildi ve Batı Avrupa Birliği (BAB) resmen AB ile ilişkilendirildi. Sonuncusu ve en önemlisi, ABA, bir EPB oluşturulması için gerekli şartların, bir Avrupa Merkez Bankası'nın kurulması ve en geç 1999'a kadar tek para birimine geçilmesi olduğunu belirledi. Mitterand'a göre parasal birlik, Alman Merkez Bankası'nın Avrupa para politikaları üzerindeki hâkimiyetini zayıflatacak ve bu tür konularda Fransa'nın daha fazla ses çıkarabilmesine imkân verecekti (Cole, 1994, s. 1157). Mitterand'ın ABA'nın şekillenmesinde elde ettiği kişisel başarı, antlaşmanın ulusal referandum yoluyla onaylanması kararı almasıyla yerini şüpheye bıraktı. 1992 Eylül'ündeki referandumda antlaşmanın çok az bir oy farkıyla (yüzde 51,04'e karşılık yüzde 48,95) kabul edilmesi, Fransız kamuoyunun büyük bir bölümünün Avrupa'nın gidişatı hakkında endişeli olduğunu göstermekteydi. 1993'te yapılan parlamento seçimleri, Mitterand'ın Fransa cumhurbaşkanlığındaki ikinci görev süresinin sona erdiği 1995'in sonuna kadar süren, parlamentodaki muhafazakâr çoğunluğun yetkileri sosyalist bir cumhurbaşkanıyla paylaştığı ikinci bir birlikte yaşama dönemine yol açtı.

François Mitterand'ın Avrupa'nın en önemli devlet adamlarından biri olduğuna şüphe yoktur. Güçlü Fransız-Alman liderliği, (EPB dahil) daha derin bir bütünleşme ve ODGP'yi temel alan Fransa ve Avrupa vizyonunu gerçekleştirme yönünde büyük adımlar atmış, politikaları Avrupa'nın siyasi ve ekonomik çehresini değiştiren bir AB'nin yaratılmasına yardımcı olmuştur. Fakat belki de bıraktığı en önemli miras, AB'nin Fransa için temel öneme sahip olduğuna inanan çok sayıda Fransız ve AB'nin kendi geleceklerinin önemli bir parçası olduğuna inanan Avrupalı çoğunluktur. ■

Pia Christina Wood

Bkz. ayrıca Fransa

MITTERAND, FRANÇOIS/KAYNAKÇA

Cole, Alistair. 1994. *François Mitterrand: A Study in Political Leadership*. New York: Routledge.

de Swaan, Jean-Christophe. 1994. "Mitterrand and the Gaullist Dilemma over European Integration" .*International Relations* 12, no. 2 (Ağustos).

Drake, Helen. 1994. "François Mitterrand, France and European Integration". Gino Raymond, ed., *France During the Socialist Years*. Aldershot: Dartmouth Publishing.

Favier, Pierre ve Michel Martin-Roland. 1990. *La Décennie Mitterrand*. c. 1, *Les Ruptures*. Paris: Editions du Seuil.

— 1991. *La Décennie Mitterrand*. c. 2, *Les Epreuves*. Paris: Editions du Seuil.

Haywood, Elizabeth. 1993. "The European Policy of François Mitterrand". *Journal of Common Market Studies* 31, no. 2 (Haziran).

Molitor Grubu

Molitor Grubu, 1994 Eylül'ünde Alman ekonomik işler bakanlığının üst düzey bürokratlarından olan Bernhard Molitor başkanlığında oluşturuldu. Bu grubun kuruluşu, tek pazar programının tamamlanması sonrasında, AB içinde piyasa düzenlemelerinin esnekleştirilmesinin ve rekabetin artırılmasının teşviki amacıyla başlatılan girişimlerden biridir. On yedi bağımsız uzmandan meydana gelen grup, AB mevzuatının, dört öncelikli alan –sosyal güvenlik mevzuatı, şirketler hukuku, makinelere ilişkin çevre standartları ve gıda maddelerinin hijyeni– üzerindeki etkilerini inceledi ve komisyona 1995 Temmuz'unda bu konulara ilişkin bir rapor sundu. ■

Bkz. ayrıca Tek Pazar Programı

Monnet Planı

Resmi adı Plan de Modernisation et d'Équipement olan Monnet Planı, savaşın hemen sonrasındaki yıllarda Fransız ekonomisinin modernizasyonuna, canlanmasına ve Fransa'nın AT üyeliğine hazırlanmasına yardımcı oldu. ■

Monnet Yöntemi

"Bütünleşmenin sezdirmeden ilerlemesine" dayanan geleneksel Monnet yöntemi, Jean Monnet'nin, bütünleşmenin ekonominin bir sektöründen diğerine ve en sonunda da ekonomiden siyasete yayılmasının desteklenmesine yönelik stratejisini ifade etmektedir. Komisyon Başkanı Jacques Delors, 1980'lerin sonunda AT'de bir dönüşüm sağlamakta Monnet yöntemini kullandı; ancak, tek pazar programı insanların gündelik hayatları üzerinde etkili olmaya başladığında, Monnet yöntemi, sadece ekonomik bütünleşmede işlerliğini sürdürmesi ve büyük ölçüde gizli kapaklı yapısı nedeniyle etkinliğini kaybetti. Ayrıca, Monnet yönteminin bütünleşmenin ekonomiden siyasete yayılması açısından da büyük ölçüde başarısız olduğu ortaya çıktı. ■

Bkz. ayrıca Monnet, Jean

Monnet, Jean (1888-1979)

Fransız devlet adamı ve "Avrupa'nın babası" Jean Monnet, AT'nin temel niteliklerinin oluşturulduğu ilk kuruluş yıllarındaki mimarı, stratejisti ve arkasındaki itici güçtü. Akademik bir düşünürden çok siyasi bir girişimci olan Monnet, aynı zamanda fiilen, yeni topluluğun değerlerini tanımlamak için çalışan, Avrupa'nın tek kurucu

beyniydi. Monnet'nin bu başarıları, seçimle işbaşına gelmiş bir siyasetçi olmaması yüzünden karanlık bir kişi olarak tanınmasına neden olan, alışılmadık siyasi girişimciliği nedeniyle çok geç takdir edilebildi.

Monnet, Fransa'nın batısındaki –konyağın anavatanı– Cognac'da, 9 Kasım 1988'de dünyaya geldi ve doksan bir yıl sonra 16 Mart 1979'da Paris'in batısındaki Bazoches-su-Guyonne'da hayata veda etti. Köylü bir üretici olan babası Jean Gabriel Monnet, 1896'da, 1838'de kurulan Hennessys ve diğer benzerleri gibi konyak sanayii devleriyle rekabet amacıyla kurulmuş küçük üreticiler kooperatifinin başkanı oldu. Bir tüccar-soylu evinde büyüyen Monnet okuldan nefret etti; 16 yaşında İngilizce öğrenmek ve Londra'da çalışmak için okulu bıraktı. İki sene sonra, ebeveynlerinin "Yanına kitap alma. Kimse senin yerine düşünemez. Etrafına bak. İnsanlarla konuş." tavsiyesine uyarak aile şirketi adına dünyayı dolaşmaya (Avrupa, Kuzey Amerika, Rusya, Mısır) başladı. Monnet, hayatı boyunca insanlar ve uygulamalar yoluyla eylemde bulunmaya –kendi deneyimlerini kuramlaştırmış olsa da– kuramdan daha fazla önem verdi, en ufak nedeni bunun için değerlendirerek tüm dünyayı dolaştı ve siyasete devletten çok vatandaş temelli bir bakış açısıyla yaklaştı.

Savaş onu iki kez kamu hizmetinde bulunmaya zorlamasa, Monnet bir işadamı olarak hayatına devam edebilirdi. 1914'te askerlik için uygun bulunmayınca, 1915'in sonlarında Fransız ticaret ve posta hizmetleri bakanı olan Etienne Clémentel'in yakın danışmanı oldu ve 1918 yılına kadar bakanlığın içinde fiilen finans hariç tüm ekonomiyi yöneterek hükümette kaldı. Müttefikler arasındaki işbirliği için Clémentel'in Londra'daki ilk ajanı oldu; 1917'de en kıt kaynak olan gemicilik sektörünü elinde tutan ve bu nedenle müttefiklerin istihkakını dağıtan Müttefik Deniz Ulaşımı İdaresi'nin (AMTE) kuruluşunda rol aldı. AMTE için bu yıllarda "şimdiye kadar uluslararası işbirliği konusunda gerçekleştirilmiş en ileri deney" tanımı yapılmıştı. 1919'da Milletler Cemiyeti kurulduğunda sadece otuz yaşında olmasına rağmen Monnet, bu alandaki önemini kanıtladı ve ekonomi konularından sorumlu ilk genel sekreter yardımcısı olarak atandı.

Monnet, Milletler Cemiyeti'ndeki sağlam şöhretinden, 1922 sonlarında Cognac'daki aile şirketini kurtarmak için vazgeçmek zorunda kaldı. 1926'da önemli Wall Street yatırım bankalarından Blair & Coy'un Avrupa ofisinin başkanı oldu; II. Dünya Savaşı'na kadar, 1929-1932 yılları arasında kâh kazanıp kâh kaybederek finans alanında çalıştı. Özel sektördeyken bile, Milletler Cemiyeti'ndekilere benzer kamu operasyonları yürüttü: 1920 ve 1921'de Milletler Cemiyeti adına Yukarı Silesia ve Avusturya'daki anlaşmazlıkları çözdü; 1927 ve 1928'de Blair adına Polonya ve Romanya'da başlatılacak ekonomik kalkınma programları için krediler hakkında müzakereler yürüttü ve 1934'te serbest çalışırken o dönemler yurtdışında faaliyet gösteren Çin-Batı ortak girişimlerini, Çin'de demiryolu inşasına ve ülke modernizasyonuna yatırım yapmaya ikna etmek için çaba harcadı. Sonunda, yıpratıcı 1930'lar bu çabalarının büyük bölümünü silip götürdü.

Monnet'nin iki savaş arası dönemdeki hayatı daha sonraki kariyerini en azından iki şekilde etkiledi. İlk olarak, ekonomik çöküşü ve savaşa gidişi önlemekte uluslararası işbirliklerinin uğradığı başarısızlıkları gözlemlemesi sayesinde, ulusal vetolar geçerli olduğu sürece 1945 sonrasındaki Avrupa politikalarında işbirliğinin hiçbir anlam taşımadığını gördü. İkinci olarak da, ABD ile ilgili yirmi yıllık çalışması sayesinde güçlü bağlantılar kurdu. 1945 sonrasındaki ABD politikalarını şekillendiren Dean Acheson, John McCloy, John Foster Dulles gibi hukukçularla ve diğer kişilerle savaş öncesinden dosttu. Bu kişilerle olan kişisel ilişkisi, savaş sonrasında gözle görülmeyen muazzam bir öneme sahip oldu.

Savaş, Monnet'nin 1918'de bıraktığı kamu hizmetine dönmesine yol açtı. 1938'den 1943'e kadar ABD'yi McCloy gibi çalışma arkadaşlarının atfettikleri türden bir "demokrasi cephaneliğine" dönüşmeye zorlamak için çalıştı. 1940'ta Fransa'nın düşmesinden sonra, hâlâ Fransız vatandaşı olmasına rağmen, savaş sırasında, İngiltere Tedarik Konseyi'nin ABD'deki satın almalarından sorumlu üst düzey yetkilisi olması hasebiyle Washington'da gerçekten etkili bir isim haline geldi. ABD fazla savaş yanlısı bir tavra sahip değildi; ülkede, güçlü ve sesini çıkaran bir tecrit politikası yandaşlığı mevcuttu. Monnet, Franklin Roosevelt'in çevresindeki kendisiyle aynı düşünce yapısına sahip kişilere, tecrit politikası yandaşlarına rağmen, silah üretiminde savaşı kazanmaya yönelik büyük hedefler konması dahil (100.000 savaş uçağı ve bu adetle bağlantılı diğer silahlar), zafer programının hazırlanışı hakkındaki taktiklerin hepsine değilse de büyük bölümüne ilişkin önerilerde bulundu. Bu strateji, Roosevelt'in, ABD savaşa girdikten hemen sonra bu programı başlatabilmesini olanaklı kıldı. Monnet'yi yakından gözleyen İngiltere'nin savaş dönemindeki ABD büyükelçisi Lord Halifax şöyle yazmıştı: "Monnet, tıpkı Harry Hopkins gibi, zaferimizin başlıca mimarlarından biriydi."

Derken özgür Fransa'nın lideri general Charles de Gaulle'den hoşlanmayan Roosevelt, Monnet'yi 1943 Şubat'ında, Müttefiklerin dört ay önce ayak bastığı Cezayir'e gönderdi. Monnet orada, Kuzey Afrika'daki Amerikalıların tercih ettiği, ancak henüz acemi olan Fransız lider General Henri Giraud'a siyasi destek verecekti. Amaç, de Gaulle'ü oyunun dışına atmaktı. Monnet, de Gaulle'ün bencilliğine, 1940 Haziran'ında Londra'da bulundukları ve Fransa'nın savaşta kalabilmesine yönelik, ölü doğmuş İngiliz-Fransız Birliği planına destek verdikleri zamandan aşinaydı. Ancak Fransa'nın birliği amacına yürekten bağlı olan Monnet, Giraud'un sağlamlaştırılabilecek bir siyasi altyapısı olmadığını fark etmişti. Böylece 1943 Haziran'ında, Cezayir'de Fransa Ulusal Özgürlük Komitesi'nin (CFLN) kurulması için Giraud ve de Gaulle arasında adeta çöpçatanlık yaptı ve de Gaulle, daha sonra bu komitenin tek lideri haline geldi. Monnet CFLN'nin kuruluşundan sonra, 1950'ye kadar Fransa'nın yeniden yapılanması için çalıştı.

1945 Şubat'ında ABD ile bir kredi anlaşması müzakere etti; Roosevelt'in de Gaulle konusundaki şüpheciliği devam etti-

ğinden, anlaşma müzakereleri savaşın son dönemlerine sarkmıştı. Daha sonra, 1946 Ocak'ında de Gaulle tarafından desteklenen Monnet, Monnet Planı olarak bilinen beş yıllık yatırım ve modernizasyon planını başlattı. Fransa'nın özgürlüğünü kazanması sonrasında planlama, 1930'ların ve savaş sırasındaki Alman işgalinin yarattığı ekonomik tahribatın tamiri için revaçta olan yöntemdi. Ancak bakanlıklar kendilerini planlama yaklaşımının tehdidi altında hissediyorlardı ve biri, oldukça merkeziyetçi bir yaklaşıma sahip Pierre Mendès-France tarafından yapılmış böyle iki girişimi zaten engellemişlerdi. Monnet bu durumu değiştirdi. Planlamayı, bir meziyet gibi göstermek yerine, savaşın bitmesiyle kesilen kredi anlaşmasının yerine sağlanması gereken acil Amerikan yardımlarını elde etmenin bir aracı olarak sundu. Bir planın "ancak yeterince ayrıntılı düşünülmüş ve yeterince çok sayıda kişiyle kendileri tarafından uygulandığı sürece etkin olabileceğini" kabul etmekteydi. Daha sonra kurulan "modernizasyon komisyonları" bürokratları, sanayicileri, sendikaları ve farklı alanlardaki uzmanları bir araya getirdi. Monnet resmi bir yetki talebinde bulunmadı, fakat önemli bakanlara ve fonlara erişim imkânını kaybetmemek için uğraştı.

Monnet Planı, sorunlar yaşayarak da olsa, savaşın hemen sonrasında Fransa'daki yaygın yenilenme isteğini gerçeğe dönüştürdü. Çok sayıda siyasi parti tarafından idare edilen ve 1946'da de Gaulle sonrasında iktidarı devralan Dördüncü Cumhuriyet, yaklaşık altı ay ayakta kalabilen koalisyon hükümetlerinin kurulmasına yol açtı. Başbakanlar ve bakanlar değiştikçe, Monnet de sürekli olarak ön saflardaki adamlarında değişiklikler yapmak zorunda kaldı. İstikrarlı kariyeri ve bir fikir adamı olarak kavuştuğu ünle, toplamda başarılıydı. Ancak Amerikalılar 1946'da onun umut ettiği ölçüde dolar temin edemediler ve bunu 1947'de yaşanan kriz takip etti. Durum Marshall Planı yardımlarıyla kurtarıldı. Monnet'nin ABD'nin yardımla ilgili konulardan sorumlu bürokratları ve –daha az süreklilik taşısa da– Fransa maliye bakanlığı ile yaptığı ittifak, kendi yatırım programlarının yardımlardan aslan payını almasını sağladı. 1950'ye gelindiğinde Monnet Planı, çoğunlukla Avrupa'nın hasta adamı olarak nitelenen ülkesinde artık yavaş yavaş başarının kaynağı olarak görülmeye başlamıştı. Fransa çok yüksek bir büyüme sağlayamamıştı, fakat plan ülkenin modern bir sanayi ülkesine dönüşüm yolunda yeniden yapılanması için atılmış hayati öneme sahip bir ilk adımdı.

Monnet'nin plan sayesinde Fransız siyasi hayatında elde ettiği konum, esas başarısı olan Schuman Planı'nın 1950'de başlatılmasına imkân verdi. Bundan önce "Avrupa", özellikle Almanya ile yapılacak yeni bir başlangıç konusunda spekülasyonlar yapan siyasetçiler arasında önemli bir temaydı, fakat hükümetlerden destek almamıştı. Artık İngilizlerce desteklenen Amerikalılar Soğuk Savaş'ın kalesi olarak Almanya Federal Cumhuriyeti'ni yarattıklarına göre, Almanya yakında egemenliğini yeniden elde edecekti ve Fransa'nın savaş sonrasındaki Almanya'yı Uluslararası Ruhr Otoritesi (IRA) yoluyla kontrol etme politikası çökmek üzereydi. Çaresizce yeni bir politikaya ihtiyaç duyulmaktaydı. Fran-

sa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, 9 Mayıs 1959'da, birleşmiş bir Avrupa için ilk adım olarak Fransa ve Almanya'nın yanı sıra diğer ülkelere de açık (o dönemde İtalya ve Benelüks ülkeleri) ve kömür ve çelik ile sınırlandırılmış federal nitelikte bir topluluk kurulmasını önererek, bu yeni politikayı ortaya koydu. Schuman Planı Monnet'nin tasarısıydı ve kısa zamanda bu planın arkasındaki itici güç ve stratejistin o olduğu görüldü.

Monnet, bugün hâlâ AB'nin şekillenmesinde rol oynayan, o dönemler için oldukça tartışmalı bazı tercihlerde bulundu. Bunlardan ilki, iki ülkeye eşit şekilde muamele edilmesini isteyen Fransız-Alman uzlaşmasıydı. Schuman Planı sadece Ruhr ile sınırlı olmayan, Fransa'nın kömür ve çelik üretimini de kapsayan tam bir kontrol sağlamak amacındaydı. Bu durum ulusal demokrasiler için oldukça tanıdık olan, fakat ülkeler arasındaki geleneksel uluslararası güç dengesiyle tam bir tezat içindeki bazı ortak yapılar yoluyla hukukun üstünlüğü ilkesine bağlı kalınacağı taahhüdünde bulunulmasını gerektirmekteydi. Fransız-Alman ilişkilerinde dönüşüm sağlayan bu politika, 1963'te Şansölye Adenauer ile Başkan de Gaulle arasında imzalanan dostluk antlaşması (Elysée Antlaşması) ile bugüne kadar varlığını sürdürdü.

Bütünleşme karşıtı İngiltere yerine Almanya ile birlikte ilerlemek konusundaki ikinci tercih, savaşın üzerinden sadece beş yıl geçmiş olduğu düşünülürse çok şaşırtıcı bir değişimdi. İngiltere'nin AT üyeliğinin sadık bir destekçisi olan Monnet, İngiltere'nin vetolarının ilerlemeyi engellemesine karşı çıkmaktaydı. Bütünleşme az sayıda ülke tarafından başlatıldı ve her zaman bir öncü gruba dayalı oldu. ABD İngiltere'yi sadece bu yeni politikanın garantörü olarak görmekteydi. Özellikle Ruhr patronları üzerinde aktif bir ABD baskısı olmasaydı, muhtemelen üç topluluğun ilki olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) üzerinde asla anlaşma sağlanamazdı.

Üçüncü tercih, bu federalist deneyimi kömür ve çelikle sınırlamaktı. 1949'da Avrupa Konseyi kurulduğunda genel bir birlik yaklaşımı zaten başarısızlığa uğramıştı. Monnet, toplulukları ve Avrupa federasyonunu adım adım ileriye taşımak için AKÇT'den sağlanacak pratik deneyime ihtiyaç olduğunu iddia etmekteydi. Başlangıçtaki AKÇT vizyonu, ulus devletleri model alan bir tür Monnet Avrupa Planı'ydı. Müzakereler açıldığında, Hollandalılar bir bakanlar konseyi yoluyla hükümetlerin bu resme dahil edilmesi konusunda ısrar ettiler. Bir ay içinde –1950 Temmuz'unda– bir uzlaşma sağlandı ve değişikliklere rağmen, bugünkü sistemin de özünü oluşturan bir topluluk kurumları çerçevesi ortaya çıktı.

26 Haziran 1950'de çıkan Kore Savaşı, bölünmüş Almanya üzerinden Avrupa'da da benzer bir savaş çıkabileceği korkusu yarattığında, AKÇT'nin kuruluşu hakkındaki müzakereler henüz başlamıştı. ABD, Almanya'nın da içinde olduğu bir Batı Avrupa savunma çabası olmaksızın Avrupa'ya silahlı kuvvet konuşlandırmayacaktı. Fransızlar dehşete düşmüştü. Batılı bir müttefik olarak yeniden silahlanmasına izin verilen Batı Almanya'nın Avrupa Topluluğu'nun getireceği sınırlamaları kabul etme-

si için bir nedeni kalmayacağından endişe eden Monnet, Fransa Başbakanı René Pleven'i 24 Ekim 1950'de kömür ve çelik topluluğuna paralel bir Avrupa Savunma Topluluğu (AST) teklifi yapması için zorladı.

Monnet, Ruhr'daki kartelleşmenin ortadan kaldırılması hakkındaki uzun bir tartışmadan sonra, 10 Ağustos 1952'de faaliyete başlayan AKÇT üzerinde odaklandı ve "Avrupa'nın ilk hükümeti" olan AKÇT Yüksek Otoritesi'nin başkanı oldu. AKÇT üye devletleri AST Antlaşması'nı daha önce, 27 Mayıs 1952'de imzalamışlardı; ancak Fransız siyasi çevrelerinde giderek artan, Batı Almanya'nın yeniden silahlanmasına yönelik keskin karşıtlık, –diğer beş üyece onaylanmış olan– AST Antlaşması'nın 30 Ağustos 1954'te Fransız parlamentosu tarafından reddedilmesine neden oldu. Bu kargaşa, AKÇT'nin zayıflamasına yol açtı. Yüksek Otorite'deki Monnet yönetimi, hemen, kömür ve çelik için bir ortak pazar kurulması teklifini gündeme getirdi ve ulusal ekonomi politikalarında bulunan ticari ayrımcılıklarının büyük bölümünü ortadan kaldırdı, ancak hükümetlerin destek verdiği çelik kartellerini kontrol etme mücadelesini kaybetti. Bununla birlikte ekonomide yaşanan patlama, bu yenilginin etkilerini hafifletti.

AST'nin başarısızlığı bütünleşme konusunda kuşkular yarattı ve Fransa'da, "uluslararasıcılığı" temsil etmesi nedeniyle Monnet karşıtlığını yoğunlaştırdı. Monnet usule uygun şekilde Yüksek Otorite'deki görevinden 10 Haziran 1955'te ayrıldı. AKÇT daha sonraki "Avrupa'yı yeniden kurma" çabaları için bir model olmaya devam etti. Monnet ve Belçika Dışişleri Bakanı Paul-Henri Spaak, 1955 Nisan'ında, askeri amaçlı olmayan nükleer güç konusunda yeni bir topluluğun (Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu [EURATOM]) kurulmasını teklif ettiler. Hollanda Dışişleri Bakanı Johan Willem Beyen ile Almanlar ise bunun yerine geniş kapsamlı bir ortak pazar kurulmasına karar verdiler. İki teklif bir araya getirildi ve en sonunda Fransa'da Avrupa yanlısı sosyalist Guy Mollet'in başbakan olmasına (1956-1957) yol açan hükümet değişikliği sayesinde her iki Roma antlaşması da imzalandı ve onaylandı. AST fiyaskosu sonrası, ortak pazarın, siyasi açıdan mümkün olandan daha fazla federalizm gerektireceğinden endişe eden Monnet, EURATOM üzerinde yoğunlaştı.

De Gaulle'ün 1958'de yeniden iktidara gelmesi, Monnet'nin Fransız hükümetlerine "fikir verme" olanağını ortadan kaldırdı. AST'nin siyasi bir gelgit yüzünden çöktüğünü görmüş olan Monnet, 1955 Ekim'inde komünistler, de Gaulle yanlıları ve sempatizanları hariç, AT üyesi ülkelerdeki tüm siyasi partilerin ve sendikaların liderlerini kapsayan Avrupa Birleşik Devletleri İçin Eylem Komitesi (ACUSE) isimli lobi örgütünü kurdu. Eşi benzeri olmayan bu lobi grubu, 86 yaşındaki Monnet tarafından 1975'te dağıtılana kadar varlığını sürdürdü.

Ortak pazarı yeterince iyi değerlendiremediğini zımnen kabul eden Monnet, 1958'den sonra bunun siyasi birliğin sıçrama tahtası olması için çalıştı. 1957 yılının Kasım ayı gibi erken bir tarihte, bir Avrupa parasal birlik planı formüle edilmişti.

Monnet uluslarüstü yaklaşım yanlısı da olsa, de Gaulle'ün 1961 tarihli devlet başkanları arasında toplantılar yapılmasını içeren Fouchet Planı'ndan etkilenmişti. ACUSE ayrıca, Başkan Kennedy'nin konu hakkındaki 4 Temmuz 1962'deki ünlü konuşması öncesinde Avrupa ile ABD arasında bir "eşit ortaklık" kurulması teklifi de yaptı. Monnet bunların hiçbirinin gerçekleştiğini göremedi, ancak ortağı Max Kohnstamm, yeni bir eylem komitesi ile birlikte Jacques Delors'un 1980'lerde Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB) için yaptığı hazırlıklara yardımcı oldu.

Monnet'nin siyasetin içinde ama hükümetin dışında faal olduğu son dönemler, şimdiye kadar ekonomik güç hakkındaki argümanların ötesine geçen tek Avrupa fikrini anlatmak ve aşılamak açısından önem taşımaktadır. Onun, siyasetin sivil ve demokratik normlarının ortak kurumlar altında devletlerarası ilişkilere uygulanmasına dayanan Avrupa bütünleşmesi vizyonu ("medeniyetin sütunları"), 1950'lerden sonra giderek daha da açık bir hale geldi. Monnet hayatının son günlerinde, *Dün Gücün Üstünlüğü; Bugün Hukukun Üstünlüğü* başlıklı bir kitap yayınlamayı hayal etmekteydi. Küçük ülkelerin, kendi nüfuz ve güvenliklerini büyük güçlerin yönetimindeki bir sisteme kıyasla artıran böyle bir kulübe katılma konusunda gösterdikleri isteklilik, Avrupa bütünleşmesinin bu özelliğini kanıtlayan bir unsurdur.

Zaman zaman Monnet ile özdeşleştirilen topluluk yönteminin, ekonomik ve siyasi birliğin kimsenin tekelinde olmadığı günümüzde artık geçersiz olduğu iddia edilmektedir. Tam bir siyasi birliğin tek tip bir sistem gerektirdiği kesindir. Monnet'nin devlet ve hükümet başkanlarının topluluk kuralları dışında bir araya gelmelerine dayanan 1961'deki Fouchet Planı'na ve 1974'teki Avrupa Konseyi'ne verdiği destek, kendisinin birliğin "yüksek" ve "alçak" politika üzerindeki etkileri konusundaki zıt düşünceleri açısından bir ihanet sayılabilir. Ancak EPB ve Avrupa Polis Ofisi (EUROPOL) gibi az çok iddialı diğer tasarılar, tam bir siyasi birlik için şartlar henüz uygun olmadığından, yeni işlevselci yaklaşımın hâlâ bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. ■

François Duchêne

Bkz. ayrıca Avrupa Birleşik Devletleri İçin Eylem Komitesi; Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu; Avrupa Savunma Topluluğu; Schuman, Robert

MONNET, JEAN/KAYNAKÇA

Duchêne, François. 1994. *Jean Monnet: The First Statesman of Interdependence*. New York: Norton.

Mostar

1990'ların ortalarında AB, Balkanlar politikasındaki başarısızlığının sembolü haline gelen, Bosna'nın Hırvatlar ve Müslümanlar arasında bölünmüş Mostar kentinde, siyasi nitelikte bir yeniden yapılanma ve barışı sağlama görevi üstlendi. Mostar 1993 Mayıs'ında, Bosnalı Hırvatların Bosna'nın bir parçasının Hırvatistan'a bağlanması amacıyla, bir zamanlar Sırplara karşı müttefikleri olan Müslümanlarla çatışmaya başlamaları sonucunda harap olmuştu. Hırvat güçleri binlerce Müslümanı Neretva nehrinin batısından doğusuna doğru sürdüler ve elli beş bin Müslüman, Mostar'ın 16. yüzyıl-

dan kalma ünlü taş köprüsü dahil, Osmanlı döneminden kalan eserlerin büyük bölümünün tahrip edildiği dokuz ay boyunca, açlık içinde ve ateş altında yaşadı. Bu çatışma Müslümanlar ve Hırvatlar arasında bir federasyon kuran ABD'nin arabuluculuğundaki anlaşma sayesinde sona erdi. Üye devletler, Mostar'daki AB yönetimini, ortak dışişleri ve güvenlik politikası'nın (ODGP) bir ortak eylemi olarak kabul ederek, Bremen'in eski valisi Hans Koschnik'i AB'nin buradaki yöneticisi olarak atadılar. Bölgedeki barış antlaşması uyarınca Koschnik 175 milyon ekülük bir yeniden yapılanma programını yönetti ve (Batı Avrupa Birliği [BAB] altında faaliyet gösteren) bir ortak kolluk gücü ve hükümet kurarak yeniden birleşme sürecini başlattı; ancak bu çabalar işe yaramadı ve AB'nin paraları gereğince harcanamadı. Koschnik 1996 Temmuz'unda istifa ederek, Mostar'ın geleceğini belirsizlik içinde bıraktı. AB'nin Mostar'daki varlığı, maliyeti yüksek bir hayal kırıklığı ve AB'nin, eski Yugoslavya'nın tamamına yönelik gelecekteki politikasının başarısızlığının rahatsızlık verici bir sembolü haline geldi. ■

Bkz. ayrıca Yugoslavya

Muhabirler *Bkz. Muhabirler Grubu*

Muhabirler Grubu

Muhabirler grubu, daha önce Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ), şimdi ise ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP) alanına giren konularda, üye devletler arasındaki gündelik ilişkileri yürütmekten sorumlu genç dışişleri bürokratlarından oluşan bir gruptur. ■

Bkz. ayrıca Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası; Avrupa Siyasi İşbirliği

Muhalif Akımlar

AB muhalifi akımlar, mevcut biçimiyle Avrupa bütünleşmesine karşı bariz hedefleri olan hareketlerdir. Bu tür muhalif akımlar hem Avrupa'daki kamuoyunun komisyonun yaptığı Eurobarometer (Avrupa barometresi) araştırmaları gibi yöntemlerle ölçülen görüşlerinden, hem de protest hareketlerle bağlantılı olanlar dahil, çıkar gruplarının AB düzeyinde yürüttükleri siyasetten ayrı tutulmalıdır. Dolayısıyla, çiftçilerin ortak tarım politikası (OTP) kapsamındaki fiyat düzenlemelerine yönelik protestoları o kadar rutin ve belirli bir sektörün kendi politik dinamiklerine özgüdür ki, muhalif hareket olarak kabul edilemezler.

Geniş anlamda muhalif akımlar, liberal demokrasilerin uluslarötesi yönetişimine ilişkin siyasi parametre önerilerinde bulunmalarından dolayı, incelenmeye değerdirler. Ayrıca, hükümetlerin ve siyasi parti elitlerinin, Avrupa politikalarını yönlendirmekte, en azından İngiltere ve Danimarka'nın 1973'teki üyeliklerine kadar sürdürmeyi başardıkları müsamahakâr uzlaşma ortamının artık ortadan kalktığının bir göstergesi olmaları dolayısıyla, AB'nin mevcut işleyiş biçimini göz önüne sererler. Özellikle antlaşmalar çerçevesinde yapılan iki büyük reform –1986'daki Avrupa Tek Senedi (ATS) ve 1992'deki Avrupa Birliği Antlaşması (ABA)– sonucunda, AT karar alma mekanizmalarında ortaya çıkan aşınma ve bununla bağlantılı yapısal sorunlar, Avrupa bütünleşmesi karşıtı muhalif akımları yeniden canlandırmıştır. Brüksel kaynaklı siyasi iletişimdeki parçalanmayla ulusal or-

tamlarda zaten var olan çeşitlilik, AB muhalifi akımların kendilerini daha çok ulusal düzlemde ifade etmelerine yol açmaktadır. Ayrıca, bu akımlar nadiren diğer siyasi oluşumlardan bağımsız bir örgütsel yapıya sahiptir; çoğunlukla, var olan tüm politikalara ve kurumlara karşı daha geniş bir muhalefet gündemi benimsemiş siyasi partiler içinde yer alırlar. Fakat, bu muhalefetin "Brüksel'den" üye ülke başkentlerine veya diğer bölgelere doğru yeniden yönlendirilmesinde, üye ülkelerdeki bölgesel kimlikler büyük bir rol oynamaktadır.

"Yeni" sosyal akımlarla bağlantılı yeni meselelerin giderek daha fazla gündeme girmesiyle bütünleşmeye karşı bir tür *fronde* [başkaldırı] oluşmaya başladığı 1980'lere kadar, AT içindeki muhalif akımlar İngiltere ve Danimarka'dakilerle sınırlıydı. Barış, çevre ve kadın hareketleri bu açıdan özel bir öneme sahiptir. Bu hareketlerin adayları, ilk kez doğrudan seçimle belirlenen Avrupa Parlamentosu'na (AP) temsilci sokmakta başarısız oldu; ancak beş yıl sonra Yeşiller (Almanya ve daha sonra Fransa), bölgeciler (Kuzey İtalya, Flandr bölgesi ve Bask toprakları) ile Avrupa Topluluğu'na Karşı Danimarka Halk Hareketi'nin yöneticilerinden oluşan Birleşik Yeşil Alternatif'i kurdukları 1984 seçimlerinde bunu başardılar. 1986 ve 1987'de Danimarka ve İrlanda'da yapılan ATS referandumları, 1989 seçimleri ve üç sene sonraki Maastricht referandumlarının yanı sıra, 1994'te İsveç, Finlandiya ve Avusturya'da yapılan katılım referandumlarıyla 1994 ve –yeni üyeler için– 1995'te yapılan AP seçimleri, muhalefeti harekete geçirmekte elverişli koşullar sağladı.

ABA, Avrupa siyasi yelpazesinin yeni bir unsuru –sağ– için de kitleleri harekete geçirmeye elverişli bir ortam yarattı. AB karşıtı polemikler Front National (Fransa), Republikaner (Almanya), Vlaams Blok (Flandr) ve Freiheit Partei Österreich (FPÖ, Avusturya) gibi popülist sağ kanat oluşumlarını besledi. Bunun da ötesinde, 1994 Haziran'ında –ABA'nın yürürlüğe girmesinden yedi ay sonra– yapılan AP seçimlerinde yarışmak üzere Fransa (de Gaulle yanlısı Bernard de Villiers'in öncülük ettiği, İngiltere'den Sir James Goldsmith'in yer aldığı Liste pour l'autre Europe) ve Almanya'da (AB Komiseri Martin Bengemann'ın kabine şefliği görevinden kovulan nasyonal-liberal Manfred Brunner öncülülüğündeki Initiativ für Europa-gegen Maastricht) Maastrich karşıtı, siyasi partilere bağlı olmayan aday listeleri çıkarıldı.

AB karşıtı oluşumlara sempatinin artmasının arkasında üç farklı sorun bulunmaktadır. Yukarıda sözü geçen ülkelerdeki sağ kanat hareketleri, esasında var olan yerli/yabancı ayrımından beslenmektedir. Bu ayrımcılığın altında, yüksek seviyelere çıkan işsizliğe karşı ekonomik cepheden alınan savunmacı tavır yatmaktadır. Kalifiye olmayan işsiz erkekler bu tür muhalif hareketlere en çok destek veren gruplardır.

Devletlerin hakları olarak tanımlanabilecek ikinci sorun türü, temelde İngiltere ve Danimarka'da görülmektedir. İngiltere'de, Avrupa şüpheciliği hem İşçi Partisi'nden hem de Muhafazakâr Parti'den önemli destek görmektedir ve kökeninde devletin bağımsızlığının, ayrıcalıklarının ve prestijinin tehlikede olduğu iddiası yatmaktadır. Danimarka'daki muhalefet de benzer

şekilde, bütünleşmenin bir ortak pazarın ötesine geçmesinin, Danimarka hayat tarzını erozyona uğrattığı üzerinde durmaktadır. Diğer tüm AB üyesi devletlerden farklı olarak İngiltere'deki muhalefetin içinde, başka şartlar altında sağ kanat muhalefetin bir parçası olacak bazı unsurlara ilaveten, merkezdeki siyasi gruplar da bulunmaktadır. İrlanda bu açıdan farklı bir örnektir. İrlanda'nın tarafsızlığı, 1987'de ATS hakkında bir referandum yapılmasını zorunlu kılmıştır. Buna karşın, ülkedeki AB karşıtı muhalefet marjinal düzeydedir. Bu durum, AB ile daha derin bağlar kurulması sayesinde İngiltere'den görece daha bağımsız olabilme umudu ve AB üyeliğinin sağlayacağı büyük ekonomik faydalarla açıklanabilir. Geri kalan muhalefet ise AB hukukunun, Katolik Kilisesi'nin manevi otoritesine zarar vereceği korkusundan ortaya çıkmaktadır.

İngiliz muhaliflerin kısıtlı da olsa İrlanda'da varlık gösteren üçüncü grubu, bizi üçüncü sorun kümesine, daha önce vurgulanan, özellikle çevreye ilişkin endişelerle ilgili "yeni" meselelere getirmektedir. 1989'daki AP seçimlerinde, İngiliz Yeşiller oyların yaklaşık yüzde 15'ini almışlardır, ancak AT karşıtlığının aldıkları destek üzerinde ne kadar derin bir etkisi olduğu açık değildir. Buna en iyi örnek, 1991'e kadar ülkedeki toplumsal hareketleri en kapsamlı ve derin şekilde yansıtan ve AT'yi çevre ve sosyal haklar karşıtı (piyasa yanlısı) tasarımı, Brüksel kurumlarının Avrupalı vatandaşlarına uzaklığı ve görünürdeki barışa yönelik tehdidi temelinde esaslı biçimde eleştiren Alman Yeşilleridir. Yeşiller, yerli/yabancı ayrımı veya devletçi ikonlar nedeniyle harekete geçenlerden farklı olarak, en önemli desteği yüksek eğitimli, meslek sahibi tabakadan almaktadır.

Tüm bu eğilimlerin arkasında, ortanın sağ ve solundaki kitle partilerinin bütünleştirici kapasitelerindeki düşüş bulunmaktadır. AT'nin 1980'lerdeki yeni sosyal akımlarla bağlantılı konulara hızla uyum sağlayamamış olması, Yeşillerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Front National ve buna benzer oluşumlar, genellikle Avrupa bütünleşmesiyle ilişkili görülen ekonomik "modernizasyonun" "kaybedenlerine" hitap etmektedir. Her iki gelişme de İngiltere, Almanya, Avusturya, Benelüks ülkeleri, Fransa ve İtalya'daki rekabetçi parti sistemlerinde boşluklara yol açmıştır. Etkin ulusal politikalar yürütebilme olanağının giderek daralması, sosyal demokratların gerilemesindeki başlıca nedendir. Sanayi sonrası toplum tabanı dar olan her ülkede, sosyal demokrasinin gerilemesi, sağ kanatın sağladığı büyük başarıya yol açan etkendir.

Ancak durum bundan da karmaşıktır. Bahsi geçen sağ ve sol kanatta görece hafif kanamalara yol açan bir neden daha bulunmaktadır: bölgesel kimlikler. Özellikle tek pazarın rekabetçi baskılarıyla Ekonomik ve Parasal Birlik'in (EPB) programladığı mali disiplin altında, bazı üye devletlerdeki bölgeler, özel yatırımlar, yapısal fonlar, Avrupa Yatırım Bankası (AYB) kredileri için rekabet etme özgürlüğü sayesinde, kendi kaynaklarının ulusal hükümetlere transferine direnme imkânına sahip olmuşlardır. İki örneği ele alırsak, bu yeni durum, merkezi yönetimlerin Flandr ve Katalonya'daki bölgesel hükümetler üzerindeki denetim güçlerini zayıflatmıştır. İlk başlarda Avrupa şüphecisi bir tavrı olan İskoç milliyetçileri,

daha sonra yön değiştirerek AB'ye karşı daha olumlu bir yaklaşım göstermişlerdir. İskoçların tutumu, sadece İngiltere'deki Avrupa şüphecilerinin "devletlerin hakları" muhalefetini fitilleyebilir. Bu arada, muhtemelen EPB yaklaşırken yaşanan en dramatik gelişme, EPB'ye kuzey dahil olurken, güneyin dışarıda kalmasını amaçlayan ve dolayısıyla İtalya devletinin bölünmesini hedefleyen Umberto Bossi'nin Kuzey İtalya'daki Padania hareketidir.

Bölgesel kimlikler faktörünün ötesinde, diğer alanlarla ilgili AB karşıtı muhalif akımlardaki istikrarsızlığın nedeni, Brüksel'in, Avrupa'nın değişen jeopolitik durumuna en sonunda yeni gündemle tepki vermiş olmasıdır. Her iki faktör de Almanya'yı etkileyerek, 1993 sona ererken AB'ye yönelik tutumda temel bir değişiklik yarattı. Almanya'nın birleşmesi, Yeşilleri, Almanya'nın çoktaraflı kurumlar içinde kalmasını desteklemeye yöneltti; AB'nin giderek yükselen çevre profili, sivil toplum kuruluşları (STK'lar) toplumunu böldü ve partiyi daha pragmatik bir politika izlemeye teşvik etti. Bu süre içinde, Yeşiller iç siyaset açısından kendilerini, popülist sağdan (örneğin Brunner'ın Maastricht karşıtı kampanyası) ve komünist partiden farklı kılmak istediler.

AB'ye yönelik, aralıksız en uzun muhalefetin olduğu üye devlet olarak Danimarka, farklı bir örnek teşkil etmektedir ve bu konuda ilave yorumlar yapmak gerekmektedir. Avrupa Topluluğu'na Karşı Danimarka Halk Hareketi ile ABA karşıtı 2 Haziran Hareketi eşi benzeri olmayan bir parlamento ötesi fenomen halini almışlardır. Tematik açıdan bu akım, toplumsal hareketlerle devletlerin haklarına ilişkin endişelerin bir karışımını yansıtmaktadır. Sosyal demokratların, Sosyalist Halk Partisi'nin, radikallerin ve küçük Komünist Parti'nin önde gelen üyeleri, kendi partileriyle örgütsel bağları olmaksızın bu hareket içinde yer almaktadır. ABA hareketi, ABA ile resmi bağların sona ermesini savunanlarla, bu bağları kabul eden fakat daha ileriye gitmesine karşı çıkanlar şeklinde ikiye bölmüş, bu farklı tutumlar 1992'deki referandumda hayır oylarının yüzde elli barajının üzerine çıkmasına neden olmuş ve hükümeti EPB, ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP) ile AB vatandaşlığı konularında bazı muafiyetleri müzakere etmeye zorlamıştır. Bu tutumlar hareketin tabanının istihdam yapısı ile de tutarlıdır: (özellikle kalifiye olmayan) emek örgütlerinin geniş kapsamlı koalisyonuyla yeni toplumsal hareketler ve (hem istihdam yaratma, hem de hizmet sağlama açısından) Danimarka'daki büyük kamu hizmeti sektörünü yansıtan geniş çaplı kadın katılımı. Kısacası, siyasi açıdan Danimarka fenomeni, güçlü bir sosyal demokrasiyle –sanayi toplumu sonrası– güçlü toplumsal hareketlerin bir bileşimini temsil etmektedir. Bununla birlikte, ABA'nın onaylanması hakkındaki kampanya sırasında ortaya çıkan ve Halk Hareketi ile 2 Haziran Hareketi gibi başlıca iki grubun oluşmasına yol açan hareket içindeki örgütsel bölünmeler, sanayi sonrası topluma yönelik hareketlerin Almanya'daki Yeşilleri andırarak bağımsız bir güç haline gelmekte olduğunu belirginleştirmektedir. Halk hareketinin, Avrupa'daki sağ kanat partilerin popülist taleplerine direnmesi, hareket için bir ikilem yaratmaktadır. Şimdiye kadar hâlâ varlığını sürdürebilen sosyal demokrat güç ve Kuzey ülkeleri arasındaki

Işbirliği, sosyal demokrat gelenekler için uluslararası dayanak sağlayarak, bu tür gelişmelerin önünü kesmiştir.

Danimarka'daki bütünleşme karşıtı hareketleri belki de en iyi açıklayan, 1970'lerde siyasetle siyasaların çatışmasına yol açan özel koşulların bıraktığı mirastır. Referandum yapılan dört yılda da –1972 (katılım), 1986 (ATS) ve 1992 ile 1993 (ABA)–, Folketing'deki (parlamento) sandalyelerin yüzde 85'ini kontrol eden partiler, bütünleşme yönünde daha ileri adımlar atılmasına taraftardılar. Ancak her değişim Danimarka anayasasında bir değişiklik yapılmasını gerektirdiğinden, Folketing'de referanduma gerek duyulmadan onaylanmaları için daha fazla sandalyeye gereksinim vardı. En büyük parti olmalarından dolayı bunun anahtarı sosyal demokratlardı. Ancak, sosyal demokratlar Avrupa bütünleşmesi konusunda her zaman kendi içlerinde bölünmüş olduklarından, farklı görüşlerdeki hükümetler, Danimarka'nın uzlaşma temelli siyasi kültürü gereği konuyu vatandaşlara taşımak zorunda kalmaktaydılar.

Eğer AB'nin yeşil profili (çevre yanlısı politikaları) artış gösterirse, gelecek yıllarda muhalefetin denge merkezi kesinlikle popülist sağa doğru kayacaktır. Kamuoyuna yönelik çalışmalar, AB üyesi olduğundan bu yana geçen zamanın uzunluğuyla bütünleşmeye verilen destek arasında güçlü bir bağlantı olduğunu göstermektedir. Eğer bu ilişki varlığını sürdürürse, İsveç'teki muhalefetin Danimarka'daki duruma benzemekten çok, Almanya'daki kalıba yaklaşması beklenebilir.

AB karşıtı muhalif hareketlerin hem Brüksel kurumları içinde, hem de üye devletlerin idari ve anayasal düzenlemelerinde değişiklikleri zorunlu kıldığı ortadadır. AT kuruluşları bu hareketlere tepki olarak, bu akımların ilgi alanına giren konularla ilgilenmişlerdir. Hem komisyon, hem de parlamentonun oldukça aktif olduğu çevre politikası buna önemli bir örnek teşkil etmektedir. Komisyonun Jacques Delors'un başkanlığı sırasında bu konuda yaptığı faaliyetler gidişata ilişkin bir işarettir. STK'ların ulusal idari yapılara erişimlerine yönelik halihazırdaki uygulamalar, çevre hareketinin temel bir unsuru olan çevre STK'larının, muhalif hareketleri, komisyon ve AP ile yapılan yarı düzenli istişari görüşmeler lehine çevirdiğini göstermektedir. ABA'nın onaylanması, ulusal parlamentoların AB karar alma süreci içindeki rollerinin artırılması yönündeki anayasal reformlar üzerinde doğrudan etkili olmuş ve ulusal parlamentoların katılımlarının kapsamının genişletilmesi hakkında tartışmalara yol açmıştır.

Özellikle Avrupa bütünleşmesiyle ilgili güncel kuramsal gelişmeler açısından, burada bahsi geçen muhalefet kalıpları, çokdüzeyli yönetişim özellikleri olan bir yönetim sisteminin ortaya çıkmasına yönelik dolaylı desteğe işaret etmektedirler. Daha önce belirtildiği gibi, AB muhalefeti içindeki önemli konulardan biri, bölgelerin AB'ye yükledikleri değerlerdeki –İskoçya'daki gibi olumsuzdan olumluya veya Katalonya, Flandr ve Kuzey İtalya'daki gibi kayıtsızlıktan olumluya doğru– değişimdir. ■

Carl Lankowski

Bkz. ayrıca Demokrasi Açığı; Danimarka; Meşruiyet

Muhalif Akımlar/Kaynakça

Cafruny, Alan ve Carl Lankowski, ed. 1997. *Europe's Ambiguous Unity: Conflict Consensus in Post-Maastricht Europe.* Boulder: Lynne Rienner.

Dalton, Russell. 1995. *The Green Rainbow: Environmental Groups in Western Europe.* New Haven: Yale University Press.

Judge, David ve David Earnshaw. 1994. "Weak European Parliament Influence? A Study of the Environment Committee of the European Parliament". *Government ve Opposition* 29, no. 2 (Bahar), s. 262-276.

Ross, George. 1995. *Jacques Delors and European Integration.* New York: Oxford University Press.

Müdahale

Müdahale, ortak tarım politikasında (OTP) tarımsal üretim fazlasının satın alınması ve stoklanması için kullanılan yöntemlere verilen addır. ■

Bkz. ayrıca Ortak Tarım Politikası

NACC

Bkz. Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi

NATO

Bkz. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

Nice Antlaşması

7-11 Aralık 2000'de gerçekleştirilen Nice zirvesi AB tarihindeki en uzun ve çekişmeli zirve oldu. Zirve sonucunda kabul edilen Nice Antlaşması, genişleme dalgalarıyla büyüyen birliğin kurumsal sisteminin bu genişlemelere uygun olarak düzenlenmesine yönelik ilke ve kuralları saptamaya yöneldi. Birliğin 10 Mart 2001 tarihli resmi gazetesinde yayınlanan antlaşma, 26 Şubat 2001'de üye devletlerce imzalandı ve üye devletlerin kendi iç hukuklarında öngörülen onay prosedürünün ardından 1 Şubat 2003'te yürürlüğe girdi. İrlanda'da, antlaşmanın onayı için 7 Haziran 2001'de gerçekleştirilen referandumda seçmenler yüzde 53,87 oranında bir hayır oyuyla antlaşmaya karşı çıktı; bu konuda ancak 19 Ekim 2002'de gerçekleştirilen ikinci referandumda, yüzde 62,89 oranında bir evet oyuna ulaşıldı.

Antlaşma, Avrupa Parlamentosu (AP), AB Bakanlar Konseyi, Avrupa Komisyonu, Avrupa Adalet Divanı (AAD), Sayıştay gibi asli birlik kurumları ile Bölgeler Komitesi (BK), Ekonomik ve Sosyal Komite (ESK) gibi birlik organlarının üye sayıları ve yapılarında değişiklikler yaptı; bunların dışında karar alma süreçleri, temel hak ve özgürlükler, güvenlik ve savunma politikası, ceza hukukunda işbirliği, Avrupa siyasi partilerinin statüsü gibi çeşitli tematik alanlarda da kimi değişiklikler söz konusu oldu.

Kurumsal Reformlar

Avrupa Parlamentosu. Antlaşma, AP'nin 626 olan sandalye sayısını, genişleme sonrası 732 olarak belirledi. Ayrıca 27 üyeli bir AB projeksiyonuyla 2004'teki parlamento seçimlerinden itibaren geçerli olmak üzere, parlamentoya yeni bir sandalye dağılımı getirildi. Avrupa Birliği üye devletlerinin sayısı 2004 yılında henüz 27'ye ulaşmamış olacağından, 2004 Avrupa seçimleri için, toplamda 732'ye ulaşacak biçimde (şimdiki üye devletlerde ve 1 Ocak 2004 tarihine değin kendileriyle katılım antlaşması imza edilmiş olacak yeni üye

devletlerde) seçilecek parlamento üyelerinin sayısının, orantılı olarak artırılmasına karar verildi.

AB Konseyi. Antlaşma, genişleme sonrasında konseydeki oy dağılımını değiştirdi. Nitelikli çoğunluk oylamasının tanımı ve üye devletlere ayrılan oy sayılarının belirlenmesi, Nice zirvesinin en tartışmalı konularından biri oldu. Büyük devletler, karar alma gücünü koruyacak düzenlemelerden yana tavır koydu ve nitelikli çoğunluk sisteminin revizyonu uzun çekişmelere sahne oldu. Bu konuda Fransa ile Almanya da karşı karşıya geldi; Fransa kendisinden daha geniş bir nüfusa sahip Almanya ile aynı oy sayısına sahip olmak konusunda ısrarcı olurken, Almanya kendi oy sayısının artırılması konusunda diretti. Sonunda varılan uzlaşmada, oy sayısı bütün üye devletler için artırılmış olmakla birlikte, artış, en büyük nüfuslu üye devletler için daha yüksek oldu. Yani antlaşma, konseydeki oy dengesini daha büyük üye ülkeler lehine değiştirdi. Buna göre, Almanya, İngiltere, Fransa ve İtalya 29'ar; İspanya ve Polonya 27'şer; Romanya 15; Hollanda 13; Yunanistan, Çek Cumhuriyeti, Belçika, Macaristan ve Portekiz 12'şer; İsveç, Bulgaristan ve Avusturya 10'ar; Slovakya, Danimarka, Finlandiya, İrlanda ve Litvanya 7'şer; Letonya, Slovenya, Estonya, Kıbrıs Rum Kesimi ve Lüksemburg 4'er; Malta ise 3 oya sahip olacaktır. Antlaşma, konseydeki nitelikli çoğunluk eşiğini de değiştirmektedir. 1 Kasım 2004'ten itibaren geçerli olmak üzere, konseyde nitelikli çoğunluğa ulaşmak için karar lehine en azından belli bir sayıda oy verilmesi ve kararın, üye devletlerin çoğunluğu tarafından onaylanması gerekmektedir. Buna göre, Nice Antlaşması'nın saptadığı toplam 321 oyun, 232'si ile nitelikli çoğunluğa erişilmiş olacaktır. Ayrıca, bir konsey üyesi, nitelikli çoğunluğun Avrupa Birliği'nin toplam nüfusunun en az yüzde 62'sini temsil ettiğinin doğrulanmasını da isteyebilecektir.

AB Komisyonu. Nice Antlaşması, 1 Kasım 2004'ten itibaren geçerli olmak üzere, komisyonda her üye ülkeden bir komisyon üyesi olmasını öngördü. Böylece Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya ve İspanya gibi büyük ülkeler komisyonda iki üye bulundurma haklarını kaybettiler. Her üye devlete bir komisyon üyesi uygulaması, AB üye sayısı 27'ye yükselene dek devam edecek, üye sayısı 27'ye ulaşınca ise komisyon üyelerinin sayısı üye devlet sayısından daha az olacak ve bir sabit üye sayısı belirlenecektir. Bu durumda komisyon üyelerinin belirlenmesinde dönüşüm usulünden yararlanılacaktır.

Nice Antlaşması, komisyonun atanma usulünde ve komisyon başkanının yetkilerinde de kimi değişiklikler getirdi. Komisyon başkanının, komisyonun örgütlenmesine yönelik kararları vermesi, üyeleri görevlendirmesi, başkan yardımcılarının atanması gibi konularda yetkileri artırıldı.

Avrupa Adalet Divanı. Nice Antlaşması, Avrupa Adalet Divanı'nın (AAD) aşırı dava yükü sorununu çözmeye yönelik olarak da kimi düzenlemeler yaptı ve Bidayet Mahkemesi'yle ilgili hükümlerin antlaşma metninde yer alması, AAD ve Bidayet Mahkemesi'nin usul kurallarının oylanmasının nitelikli çoğunluk ile yapılması gibi düzenlemeler getirdi. Ayrıca, AAD ile Bidayet Mahkemesi arasındaki yetki dağılımı da düzenlendi ve Bidayet Mahkemesi bütün dolaysız

davalar, eylemsizlik davaları ve tazminat davaları için genel yetkili mahkeme kabul edildi. Bunun yanı sıra, fikri mülkiyet hakları gibi özel konulardaki davaların Bidayet Mahkemesi'nde incelenebilmesi için uzmanlaşmış daireler kurulabilmesi kararlaştırıldı.

Avrupa Merkez Bankası ve Avrupa Yatırım Bankası. Nice Antlaşması, Avrupa Merkez Bankası (AMB) Yönetim Kurulu'nun oluşumunu değiştirmemekle birlikte, karar alma kurallarında değişiklik yapılmasına olanak vermektedir. Bu değişiklik için, üye devletlerce onaylanması gereken, oybirliğiyle alınmış bir AB Konseyi kararına gerek vardır.

Ekonomik ve Sosyal Komite ve Bölgeler Komitesi. Antlaşma, Ekonomik ve Sosyal Komite (ESK) ile Bölgeler Komitesi'nin üye sayılarını ve bunların üye devletler arasındaki dağılımını değiştirmedi, ancak bu komitelerin üye sayılarının 350'yi aşamayacağını belirtti.

Karar Alma Sürecine İlişkin Değişiklikler

Nice Antlaşması nitelikli çoğunluk eşiği ve konseydeki oy sayıları konusunda getirdiği değişikliklerin yanı sıra, nitelikli çoğunluk oylamasının alanını da genişletti. Böylece, yaklaşık 30 politika alanında herhangi bir üye ülkenin ulusal çıkarları sebebiyle tek başına bir kararı veto etme ihtimali ortadan kalktı. Varılan uzlaşmaya göre nitelikli çoğunluğa geçiş bazı alanlarda antlaşma yürürlüğe girer girmez gerçekleşirken, bazı alanlarda ertelenebilecek ve/veya bazı alanlarda da şartlı olarak düzenlenebilecektir. Ancak, özellikle Almanya, İngiltere ve Fransa'nın itirazları üzerine, ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP); İngiltere, İrlanda ve Lüksemburg'un itirazları üzerine vergi politikası ve yine üye devletlerin birçoğu için hassas bir müzakere alanı olan sığınma ve göç politikası alanlarında nitelikli çoğunluk usulüne geçiş sağlanamadı. Bu gibi alanlarda konsey, oybirliğiyle karar almaya devam edecek, bir başka deyişle her devletin bu alanlarda veto hakkı olacaktır.

Nice Antlaşması, ortak karar usulünün kapsamını da genişletti. Bu usul, oybirliğinden nitelikli çoğunluk oylamasına geçen bazı hükümler için öngörüldü. Böylece, nitelikli çoğunluk yoluyla alınmış bir konsey kararını gerektiren yasal düzenlemelerin çoğu, ortak karar usulü kapsamına alınmış oldu. Ancak ortak karar usulü, zaten nitelikli çoğunluk kapsamına giren tarım politikası, ticaret politikası gibi alanlara ilişkin düzenlemelere aktarılmadı.

Antlaşma, nitelikli çoğunluk ve ortak karar usulüne ilişkin değişikliklerin dışında güçlendirilmiş işbirliğine dair hükümlerde de önemli değişiklikler yaptı; bu konudaki temel esaslar değişmemekle birlikte, güçlendirilmiş işbirliği kurmak için gerekli koşullar tek bir hüküm içinde toplandı. Antlaşmaya göre, AB içinde 8'den fazla üye ülkenin kendi aralarında anlaşmaya varması durumunda, bu ülkelerin diğer ülkeleri beklemeksizin, seçtikleri konularda daha yakın işbirliği ve entegrasyona gidebilmesi öngörüldü. (Daha önce, güçlendirilmiş işbirliği için üye devletlerin çoğunluğu gerekliydi.) Birinci sütuna ilişkin konularda güçlendirilmiş işbirliğine karşı veto olanağı ortadan kaldırıldı, bunun ye-

rine, bir üye devletin konuyu AB Konseyi'nde gündeme getirmesi olanağı tanındı. Üçüncü sütun alanında ise, ceza hukuku konularında polis ve yargı işbirliği ile ilgili olarak, güçlendirilmiş işbirliğine karşı veto olanağı kaldırıldı. Nice Antlaşması, bir ortak tutum veya ortak eylem uygulanması için, ODGP alanında güçlendirilmiş işbirliği kurma olanağını getirdi, ancak savunma konuları, "güçlendirilmiş işbirliği" kapsamı dışında bırakıldı. Güçlendirilmiş işbirliğine onay, özellikle bunun AB politikalarıyla uyumluluğu hakkındaki komisyon görüşü alındıktan sonra, konsey tarafından nitelikli çoğunlukla verilecektir.

Diğer Önemli Değişiklikler

Nice Antlaşması, Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) yedinci maddesinde, temel hakların üye devletlerce sürekli ve ağır ihlali durumlarında öngörülen yaptırım prosedürüne, önleyici bir mekanizma ekledi. Buna göre, üye devletlerin üçte birinin, komisyonun ya da parlamentonun önerisiyle ve AP'nin değerlendirmesini aldıktan sonra, konsey, üyelerinin beşte dört çoğunluğuyla, bir üye ülkenin açık bir şekilde, ciddi insan hakları ihlalinde bulunma riski olduğuna karar verebilir ve bu karar sonucunda ilgili devlete uygun tavsiyelerde bulunabilir.

Nice Antlaşması'na, birliğin mali çıkarlarını koruyacak bir Avrupa Savcılığı kurulması yönündeki komisyon önerisini hayata geçirecek bir hüküm eklenmesi konusunda anlaşmaya varılamadı. Ancak antlaşmada ceza hukuku konularında yargısal işbirliğine ilişkin başka bir düzenlemeyle, geçici olarak görevlendirilen memurlardan oluşan "EUROJUST"ın cezai kovuşturmalardan sorumlu ulusal makamların eşgüdümünde görevli olacağı hükme bağlandı ve EUROJUST'ın görev alanları tanımlandı.

Nice zirvesinde dönem başkanlığının AB'nin askeri kapasitesinin geliştirilmesini, daimi siyasal ve askeri yapıların kurulmasını ve Batı Avrupa Birliği'nin (BAB) kriz yönetim işlevlerinin AB içine dahil edilmesini öneren Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası Raporu kabul edildi. Bu çerçevede antlaşma, birlik ile BAB arasındaki ilişkileri tanımlayan hükümleri kaldırarak ilgili maddede değişiklikler yaptı; ayrıca Siyaset ve Güvenlik Komitesi'nin yetkileri artırıldı.

Bunların yanı sıra Lizbon zirvesi kararları uyarınca kurulan Sosyal Koruma Komitesi antlaşmaya dahil edildi; *Avrupa Birliği Resmi Gazetesi*'nin adı *AB Resmi Gazetesi* olarak değiştirildi; ekli deklarasyonlarla, AB Konseyi toplantılarının yerine ilişkin düzenlemeler yapıldı; parlamento, konsey ve komisyonun kurumlararası antlaşmalar yapabilecekleri öngörüldü ve AKÇT Antlaşması'nın sona ermesinin mali sonuçlarına ilişkin hükümler düzenlendi. Yine Nice Antlaşması'na ekli Birliğin Geleceği Hakkındaki Deklarasyon ile Avrupa Anayasası süreci başlatıldı. Nice zirvesinin Avrupa'nın geleceğine ilişkin bir tartışma platformu oluşturma çağrısı, Laeken zirvesinde Avrupa'nın Geleceği Hakkında Konvansiyon'un oluşturulmasıyla somutlaştırıldı. ■

Ece Öztan

Bkz. ayrıca Avrupa Temel Haklar Şartı; Avrupa'nın Geleceği Hakkında Konvansiyon; Nitelikli Çoğunluk

Nitelikli Çoğunluk

Konsey yasamaya ilişkin kararlarını ya oybirliği ya da nitelikli çoğunlukla alır. Nitelikli çoğunluk karar alma açısından daha etkin bir yoldur, fakat egemenlikleri konusunda hassas üye devletler için siyasi maliyeti oldukça yüksek olabilir. Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'ün nitelikli çoğunluğun geniş kapsamlı kullanımına ilişkin antlaşma hükmünün uygulamaya sokulmasını engelleme çabaları, sonrasında oybirliğinin konsey kararlarında geçerli norm olmaya devam ettiği 1965 ve 1966 yıllarındaki boş sandalye krizinin temel nedeniydi. Ancak, oybirliği sağlamanın güçlüğü, AT'nin yasama faaliyetlerini neredeyse durma noktasına getirdi ve üye devletleri, Avrupa Tek Senedi'nde (ATS) nitelikli çoğunluğun tek pazar programının tamamlanmasında gerekli olan kararların büyük bölümü için geçerli olmasını şart koşmaya zorladı. Daha sonraki antlaşma reformlarıyla nitelikli çoğunluğun daha genel kapsamda kullanımına yönelik bu eğilim teyit edildi.

Nitelikli çoğunlukta üye devletler şu oy ağırlıklarına sahiptir: Almanya, Fransa, İtalya ve İngiltere 10'ar oy; İspanya 8 oy; Belçika, Yunanistan, Hollanda ve Portekiz 5'er oy; Avusturya ve İsveç 4'er oy; Danimarka, Finlandiya ve İrlanda 3'er oy; Lüksemburg 2 oy (toplam 87 oy). Yasama tekliflerinin nitelikli çoğunlukla kabul edilebilmesi için, lehte en az 62 oya ihtiyaç vardır (dolayısıyla 26 oyla engelleyici azınlık sağlanabilmektedir). Nitelikli çoğunluk kurallarıyla ilgili olarak dikkat çekilmesi gereken üç nokta bulunmaktadır. İlk olarak, 1993 ile 1997 yıllarında, mevzuata ilişkin kararların İngiltere'nin katılımı olmadan alındığı (İngiltere sosyal protokolden muaftı) Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) Sosyal Protokolü için nitelikli çoğunluk 52 oyla sağlanmaktaydı. İkinci olarak, konseyin AB'nin 1994'teki genişlemesi sonrasında İngiltere ve İspanya'nın engelleyici azınlık oyunun miktarıyla ilgili endişelerini gidermek amacıyla üzerinde anlaşma sağladığı Yanya Uzlaşması'na göre, "Eğer 23 ile 25 arasında oy sayısıyla temsil edilen üyeler konseyde bir kararın nitelikli çoğunlukla alınmasına karşı çıkacakları yönünde irade beyan ederlerse, konsey makul bir zaman içinde ... en az 65 oyla kabul edilecek tatmin edici bir çözümün sağlanması için yetki alanına giren tüm çabayı gösterecektir." Son olarak, 1996-1997 hükümetlerarası konferansında, dört büyük üye ülkeye (İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya) daha fazla güç sağlanmasına yönelik çabalar 16-17 Haziran 1997'deki Amsterdam zirvesinde tıkanıklığa neden olan bir nokta haline geldi. Sonuçta, devlet ve hükümet başkanları mevcut statükoyu korudular, fakat Amsterdam Antlaşması, genişleme konusunda hukuki açıdan bağlayıcı bir protokolle büyük üye devletlerin oy sayılarının artırılmasını, bu devletlerin ikinci komiserlerinden vazgeçmeleri koşuluna bağladı. Bunun sonucunda ortaya çıkacak oy ağırlıkları, aynı zamanda nitelikli çoğunluk ve engelleyici azınlık için gerekli oy sayılarının değişmesine de neden olacaktır. ■

Bkz. ayrıca Karar Alma Usulleri; Ek 2

Nitelikli Çoğunluk/Güncelleme

Aralık 2000'deki Nice zirvesinde kararlaştırılarak 26 Şubat 2001'de imzalanan

Nice Antlaşması'yla nitelikli çoğunluk oylaması sisteminde bazı değişiklikler yapıldı. Genişleme dalgalarıyla büyüyen birliğin kurumsal sisteminin bu genişlemelere uygun olarak düzenlenmesine yönelik ilke ve kuralları saptayan antlaşma, konseyde yeni üye devletlere tanınacak oy sayılarıyla nitelikli çoğunluk eşiğinin belirlenmesi konusunda yeni düzenlemeler getirdi. Antlaşmaya göre nitelikli çoğunluk, 1 Kasım 2004'ten itibaren geçerli olmak üzere, karar lehine en azından belirli bir sayıda (nitelikli çoğunluk eşiği) oy verilmesi ve kararın üye devletlerin çoğunluğu tarafından onaylanması durumunda sağlanmış olacaktır. Nice Antlaşması, bu tarihten önce katılan aday ülkelerin konseydeki oy sayıları ve nitelikli çoğunluk eşiğinin, yeni kurallar yürürlüğe girene kadar katılım antlaşmalarıyla belirleneceğini öngördü. Bu geçici düzenleme, şimdiye değin katılım görüşmelerinde uygulanmış olan ilkelere, yani eşdeğer büyüklükte olan üye devletlerin eşit muamele görmesini sağlayan bugünkü sistemin genişletilmesine dayalı olacaktır.

Nice Antlaşması hükümlerinin kararlaştırıldığı ve bugüne kadarki en uzun zirve olan Nice zirvesinde, tartışmaların merkezinde nitelikli çoğunluk eşiğinin belirlenmesi yer aldı; sonunda varılan uzlaşma da karmaşık bir düzenleme getirdi. Her üye devlete ayrılan oyların sayısı değiştirildi, oy sayısı tüm üye devletler için artırıldı, ancak bu artış en büyük nüfuslu devletler için daha yüksek olarak gerçekleşti. Kasım 2004'te yürürlüğe giren düzenlemeye göre, 25 üyeli AB'de konseydeki nitelikli çoğunluk oyu için en az 232 oy gerekmektedir.

1 Şubat 2003'te yürürlüğe giren Nice Antlaşması'na göre antlaşma yürürlüğe girer girmez veya ertelenerek nitelikli çoğunluk oylamasına geçilen ve ortak karar usulüne alınan hükümler Ek 15'te yer almaktadır.

Avrupa Anayasası taslağını hazırlamak üzere oluşturulan konvansiyonun Temmuz 2003'te konseye sunduğu Anayasa Antlaşması taslağı da nitelikli çoğunluk oylamasına ilişkin önemli değişiklikler önermektedir. Antlaşma taslağına göre, Avrupa Konseyi veya Bakanlar Konseyi kararları nitelikli çoğunlukla alınacağı zaman, söz konusu çoğunluğun birlik nüfusunun en az beşte üçünü temsil edecek şekilde ve üye devletlerin çoğunluğundan (bazı durumlarda ise üçte ikisinden) oluşması öngörülmüştür. Anayasa taslağına göre bu yeni sistem 1 Kasım 2009'dan itibaren geçerli olacaktır. Görüldüğü gibi konvansiyonun önerisi, konseydeki oy ağırlığının ve nitelikli çoğunluk eşiğinin saptanması sorunundan kaçınarak, birliğin hem üye devletlerden hem de birlik içindeki nüfustan oluşan ikili yapısını dikkate almış ve nitelikli çoğunluk konusunda daha basit ve esnek bir sistem geliştirmiştir.

Ancak anayasa taslağının bu hükmü üzerinde uzlaşmaya varamayan üye devletler, Haziran 2004'te gerçekleştirilen hükümetlerarası konferansta nitelikli çoğunluk eşiğini yükseltmeye karar verdiler. Nüfusun beşte üçünü temsil eden üye devlet çoğunluğu kuralı yerine, nüfusun yüzde 65'ini temsil etmek ve en az 15 üye devleti kapsamak üzere, konsey üyelerinin yüzde 55'i kuralı benimsendi. Bu sisteme göre, Kasım 2009'dan itibaren

konseyde karar alınması için birlik nüfusunun yüzde 65'ini temsil etmesi şartıyla en az 15 ülkenin onayı gerekecektir. Bu temel kurala ek olarak, bazı durumlarda üç büyük üye devletin, nüfus eşiği nedeniyle nitelikli çoğunlukla alınacak bir konsey kararını engelleyebileceği gerçeğinden hareketle karar almayı engelleyecek azınlığın en az dört üye devletten oluşması kararlaştırılmıştır.

Oybirliğinden Nitelikli Çoğunluğa Aktarılabilecek Alanlar. Anayasa taslağı, Avrupa Konseyi'nin, Bakanlar Konseyi'nin belli bir alanda oybirliğiyle hareket etmesini öngördüğü durumlarda kendi inisiyatifi ve oybirliğiyle Bakanlar Konseyi'ne bu alanda nitelikli çoğunlukla hareket etme yetkisi veren bir Avrupa kararı alabileceğini de öngördü. Bu oybirliği usulüne bağlı alanlardan, nitelikli çoğunluğa geçişi sağlayan bir köprü hüküm önerisidir. Haziran 2004'te üzerinde uzlaşma sağlanan Anayasa Antlaşması'nda, bu köprü hükümle ilgili de bir sınırlama getirildi ve bu hükmün askeri ve savunmaya ilişkin konularda geçerli olmayacağı öngörüldü.

Nitelikli Çoğunluk Oylaması Alanına Dahil Edilen Yeni Alanlar. Anayasa taslağı yeni nitelikli çoğunluk sisteminin yanı sıra, nitelikli çoğunluğa konu olan alanların sayısını da artırdı ve ekonomik ve parasal politikalar, uyum politikası, ulaşım politikası, kültür, özgürlük, güvenlik ve adalet alanlarıyla iç pazara ilişkin bazı konularda, kısmen nitelikli çoğunluk oylamasına geçilmesini öngördü. Bu geçiş bazı alanlarda ileri bir tarihe ertelendi. Söz konusu alanlara ilişkin göçmenler, vergi, vatandaşlık, uluslararası ticaret antlaşmaları ve sosyal politika gibi pek çok konuda halen oybirliği usulü korunurken, ortak dış politika gibi alanlarda nitelikli çoğunluğa geçiş yapılmadı. Bu son bahsedilen alanda nitelikli çoğunluk ancak, belli konularda oybirliğinden nitelikli çoğunluğa geçiş yönünde bir karar alınmasıyla mümkün olabilecektir (köprü hüküm). ■

Ece Öztan

Bkz. Avrupa Anayasası Antlaşması; Ek 15

Nitelikli Çoğunluk/Güncelleme Kaynakçası

Treaty of Nice: A Comprehensive Guide, (http://europa.eu.int/scadplus/nice_treaty/index_en.htm)

Outcome of the European Convention, (http://europa.eu.int/scadplus/european_convention/index_en.htm)

The European Convention Secretariat (2003), Draft Treaty establishing a Constitution for Europe, CONV 850/03, Brüksel, 18 Temmuz 2003. (http://europa.eu.int/futurum/constitution/index_en.htm)

Conference of The Representatives of the Governments of the Member States. 2004. Provisional consolidated version of the draft Treaty establishing a Constitution for Europe (CIG 86/04), Brüksel. 25 Haziran 2004 (http://ue.eu.int/igcpdf/en/04/cg00/cg00086.en04.pdf)

Noël, Emile (1922-1996)

1958-1987 arasındaki yaklaşık otuz yıl boyunca komisyon genel sekreteri olarak görev yapan Emile Noël, komisyon başkanları Walter Hallstein, Jean Rey, Franco

Malfatti, Sicco Mansholt, François-Xavier Ortoli ve Roy Jenkins'e bağlı çalıştı ve bu dönem süresince, AT'nin gelişiminde anahtar bir rol oynadı: Akıllıca fikirleri ve usta önerileri sık sık belirli bir soruna temelden bir çözüm getirdi veya aksi takdirde çözülmesi zor olacak bir sorunu sonuca ulaştırdı. Noël'in Avrupa işleri ile ilgili resmi görevi, 1949 ile 1952 yılları arasında Danışma Meclisi Genel İşler Komitesi sekreteri olarak görev yaptığı Bakanlar Konseyi'nde başladı. Bundan iki yıl sonra, Avrupa Siyasi Topluluğu için plan taslakları hazırlamakla görevlendirilmiş geçici meclisin kurucu komitesinin sekreterliğini yaptı. 1950'lerin ortalarında, Guy Mollet'e, ilk başta Mollet Avrupa Konseyi Danışma Meclisi başkanlığı yaparken, daha sonra ise Fransa başbakanı olduğunda, kişisel asistan olarak hizmet verdi. Bu yüzden 1956'da Süveyş'e yönelik, yıkıcı etkileri olan İngiliz-Fransız askeri müdahalesi sırasında Mollet'nin yaptığı manevraların içinde yer aldı. Komisyondan emekli olduktan sonra, Floransa'daki Avrupa Üniversite Enstitüsü başkanlığı görevini yürüttü. ■

Bkz. ayrıca Komisyon

Nonpaper

Nonpaper, müzakerelerin ilerlemesi için –genellikle konsey başkanlığı tarafından– masaya getirilen, resmi olmayan antlaşma veya anlaşma taslağıdır. Parasal birlik hakkındaki 1991 hükümetlerarası konferansı sırasında Lüksemburg başkanlığı tarafından sunulan *nonpaper*, bu tür manevralar içinde muhtemelen en fazla bilinenidir. ■

Bkz. ayrıca Hükümetlerarası Konferans

Noordwjik Deklarasyonu

19 Haziran 1992'de Hollanda'nın Noordwijk kentinde yapılan toplantıda, Batı Avrupa Birliği (BAB) dışişleri ve savunma bakanları, yeni imzalanan Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) ışığında, BAB'ın gelişimi için kılavuz ilkeleri oluşturdular. Özel olarak BAB'ın genişlemesini ele alan Noordwjik Deklarasyonu, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve BM ile ortaklaşa yürütülecek, çatışmaların engellenmesi ve barışın korunması çabalarına destek taahhüdünde bulundu ve gelecekteki operasyonlar için bir planlama biriminin kurulacağını ilan etti. ■

Bkz. ayrıca Batı Avrupa Birliği

Nordik Konsey

1952'de bölgesel ekonomik ve siyasi işbirliğini desteklemek amacıyla kurulan Nordik Konsey'in beş üyesi (Danimarka, İzlanda, Norveç, İsveç ve Finlandiya), parlamenterler asamblesi ve bakanlardan oluşan bir kurumu bulunmaktadır. İsveç ve Finlandiya'nın 1995 Ocak'ında AB'ye katılmaları sonrasında, İzlanda ve Norveç, Nordik Konsey'in AB'ye dahil olmayan üyeleri haline geldiler. AB üyesi olan ve olmayan üyeler arasındaki ayrışma, özellikle 1994 Kasım'ında AB üyeliği hakkında Norveç'te yapılan referandumun sonrasında, Nordik Konsey'in uyumunu ve etkinliğini zayıflattı. ■

Normlar Hiyerarşisi

Bu kavram, yürütmeyle ilgili olanlardan yasamayla ilgili olanlara kadar, geniş bir çeşitlik arz eden AT kararları arasında uygun bir hiyerarşi sağlamak amacıyla yapılan sınıflandırmayı ifade etmektedir. Av-

rupa Birliği Antlaşması (ABA), Topluluk Kararlarının Hiyerarşisi Hakkında Deklarasyon'u içermektedir. AB üye devletleri, 1996-1997 senelerinde yapılan hükümetlerarası konferansta, Bakanlar Konseyi ve –bazı durumlarda– Avrupa Parlamentosu tarafından kararlaştırılan yasama tedbirleriyle AT'nin yürütme organı olan komisyon tarafından kabul edilen diğer kural niteliğindeki tasarruflar arasında açık bir ayrım yapmak üzere girişimde bulunmak konusunda anlaştılar; ancak Amsterdam Antlaşması'nda bu konu ele alınmadı. ■

Norveç

Norveç'in Avrupa bütünleşmesinden uzak duruşu, ülkenin –İsveç ile olan birliğin yıkıldığı 1905'te başlayan– kısa bağımsızlık tarihi ve çok genç bir ulus-devlet oluşuyla açıklanabilir. (Norveç'te ulus devletin kuruluşu ancak 19. yüzyılda başlamıştır ve günümüzde de devam etmektedir.) Kıtanın uzağındaki coğrafi konumu, dağınık nüfus yapısı ve petrol gelirlerine olan ekonomik bağımlılığı, ilgili diğer faktörlerdir. Ayrıca Norveç'in dış politika geleneği de Atlantik ağırlıklıdır (Riste, 1995). Karşılaştırma yapıldığında, Avrupa bütünleşmesi ancak son otuz yıldır ülkenin siyasi gündemindedir. Siyasi elitlerin büyük bölümü, ekonomik ve siyasi nedenlerden dolayı bütünleşme taraftarı olmakla birlikte, seçmenler AB ve buna benzer bağlayıcı uluslararası taahhütler hakkında derin şüphelere sahiptirler.

Tarafsızlık ve tecrit politikasına verilen önemin Norveç tarihinde derin bir yeri vardır. Ülkenin dış politikası stratejik nedenlerden çok, ticaret politikası, gemicilik ve balıkçılık etrafında yoğunlaşmıştır (Lundestad, 1985). Aslında İsveç ile olan birliğin dağılması, kısmen, Norveçlilerin kıtadaki "yüksek politikaların" içine girme korkusundan kaynaklanmıştır (Riste, 1985). Dış politikada başlangıçta, reel politikayı reddeden ve güçlü bir misyoner hareketin temelinde yatan püriten Hıristiyanlık anlayışını benimseyen misyoner bir tavır temelinde bir siyaset izlenmiştir (Mjøset, 1996). İskandinav ülkelerinin tipik bir özelliği olan, bir tür seküler misyoner hissiyatı dış politikada bugün bile hâlâ fark edilebilmektedir (Matlary, 1993).

Norveç'in daha çok stratejik değil ahlaki unsurlar üzerinde durması, iki dünya savaşında da tarafsızlık politikası izlenmesine yol açtı. Bununla birlikte Norveç, İsveç'in aksine, 1940'ta Almanya tarafından işgal edildi. Bunun sonucunda, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ülkenin dış politikasının ya Atlantik'e (serbest ticaret ve otomatik güvenlik garantisi) bağlı olacağı ya da daha güvensiz ve istikrarsız bir Avrupa düzeni içinde kalacağı dikkate alındı. Nordik işbirliği (ortak sosyal demokrat ilkeler, dil ve kültür) Atlantik yanlılığı ile gayet iyi uyum sağladı ve Kuzey devletleri zımnen ABD ve İngiltere'nin sağladığı garantilere güvendiler. Norveç'in 1949'da NATO'ya katılarak ilk kez resmi bir ittifak içinde yer alması, İşçi Partisi'nin sol kanadında derin bir çatlağa neden oldu. NATO, Avrupa –ve daha sonra AB– ülkelerinin büyük bir bölümünü kapsasa da, Norveçliler Almanya veya Latin ülkeleriyle herhangi sıkı bir bağ kurmaksızın, Amerika ve İngiltere ile olan yakın ilişkilerini sürdürdüler.

Avrupa bütünleşmesine olan kayıtsızlığına rağmen Norveç, beş olayda ken-

dini bu konuyla karşı karşıya buldu: 1948 ve 1949'daki Marshall Planı yardımları ile 1961, 1967, 1972 ve 1994'teki muhtemel AT/AB üyelikleri (Pharo, 1988). AT üyeliği açısından, Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle, İngiltere'nin üyeliğini reddederek 1963 ve 1967'de Norveç'i bundan "kurtardı". Norveç'in savaş sonrası dönemde neredeyse tüm dış politika konularında İngiltere'nin tutumuna yakın bir politika izlemeyi tercih etmesi nedeniyle, de Gaulle'ün hareketi, Oslo'nun bu konudaki kararını da belirledi (Eriksen, 1977).

İngiltere'nin stratejisi, Norveç, diğer Kuzey devletleri, İsviçre ve Avusturya tarafından desteklenen bir serbest ticaret bölgesi yaratarak bütünleşmeye karşı koymaktı. Buna paralel olarak 1960'ta Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) kuruldu, fakat İngiltere buna rağmen 1961'de AT üyeliği için başvurmaya karar verdi. Norveç'teki işçi hükümeti mütereddit bir şekilde bu kararı takip etti. Bununla birlikte, kendi içindeki NATO üyeliğiyle ilgili bölünmenin farkında olan hükümet, AT üyeliğiyle ilgili kararın referandum yoluyla alınacağını açıkladı.

1972 yılındaki, keskin bir bölünmeyi işaret eden referandumda yüzde 53,3 oranında hayır oyu verildi. Norveç AT üyeliğini reddeden ilk ülke oldu; yakın ortakları İngiltere ve Danimarka, ise topluluğa katıldılar. Hükümet ve siyasi elitlerin büyük bölümünün üyeliği savunmuş olmalarına rağmen, sol kanattaki çiftçiler ve balıkçılar, "Hıristiyanlar" ve Norveç toplumunun dış çevresinde yaşayan karşı kültürler (*teetotalers*) üyeliğe azimle direndiler. Bu, modern Norveç tarihindeki en hiddetli –büyük ölçüde Norveçlilik ve ulusal kimlik, dağınık bir nüfus yapısına sahip bir ülkenin sosyal refahının önemi, tarımsal teşviklerin düzeyi ve herhangi bir tür uluslarüstü yaklaşıma karşı muhalefet üzerinde yoğunlaşan– siyasi mücadeleydi. İktidardaki İşçi Partisi bir kez daha ikiye bölünmüştü. Avrupa bütünleşmesinin bugün hâlâ aşırı duygusal yaklaşılan bir konu olmaya devam etmesi şaşırtıcı değildir.

Referandumu takiben siyasi elitler ve dışişleri bakanlığı, görünürde AT üyeliğinin gerçekleşmeyeceğini bir parametre olarak kabul ederek Norveç'in dış politikasını yeniden formüle ettiler. 1972 sona ererken üzerinde uzlaşma sağlanan tek nokta, AT üyeliğinin siyasi gündemin olabildiğince dışında tutulmasıydı. Ancak yirmi yıl sonra üyelik hakkında yeni bir referandum yapıldı. Ara dönemde hem kamuoyunun görüşleri hem de dış koşullar değişmişti; ancak ikincisindeki değişim daha büyüktü.

Tek pazar programının yarattığı çekim karşısında Norveç, AT tam üyeliğine bir geçiş olarak yoğun bir ekonomik işbirliği yaratan Avrupa Ekonomik Alanı'nın (AEA) kurucu üyesiydi. İşçi Partisi kendisini bir kez daha AT'ye katılım konusuyla ilgili tartışmaların içinde buldu; 1992'deki senelik parti toplantısında delegeler küçük bir çoğunlukla üyelik başvurusu yapılması lehinde oy kullandılar. Bunu izleyen iki yıl içinde konu kamuoyunda daha geniş bir şekilde tartışıldı ve İşçi Partisi'nde Avrupa yanlısı bir yönetim göreve geldi. Bununla birlikte 1994 Kasım'ındaki referandum yine ülkeyi böldü ve üyelik bu kez yüzde 52,2 oy oranıyla reddedildi. Üyeliğin reddinin nedenleri önemli ölçüde 1972'dekilerle aynıydı: merkeze karşı çevre, kent kültürüne karşı kırsal kültür ve

değerler, sekülerlere karşı Hıristiyanlar. Dış ortamdaki önemli değişikliklerin, Norveçlilerin AB'ye yönelik tavrı üzerinde göz ardı edilebilecek kadar az etki yaratmış olması çarpıcıdır. Yine de evet-hayır ekseninde İsveç ve Finlandiya'da yapılan referandumların (1994) Norveç'tekine oldukça benzediğini, tek önemli farkın, bu ülkelerin güneyinde daha fazla kent merkezi bulunması olduğunu belirtmekte fayda vardır.

Kısacası Norveç'in Avrupa konusundaki isteksizliği, 1994 referandumunun sonuçlarıyla teyit edilmiştir. Elbette AB içindeki diğer Kuzey ülkeleri ve Danimarka da bütünleşme konusunda şüphecidir; ancak İsveç ve Finlandiya, Avrupa'daki siyasi etki gücünün giderek bütünleşme sürecine katılmaya bağlı olmaya başladığını fark ediyor izlenimi vermektedir. Bunun sonucunda AB içindeki Kuzey ülkeleri, Brüksel karşısında farklı yollar izlemekte ve kendi bireysel stratejilerini uygulamaktadırlar. BM gibi çoktaraflı çerçeveler içindeki geleneksel Nordik işbirliği de hızla kaybolmakta veya içi boşalmaktadır. Bugün Norveç, temelde doğu ve güneye yönelmiş bir AB ile olan bağlantılarını ve AB'yi etkileme becerisini korumak için mücadele vermektedir. Siyasetçiler ve karar alıcılar bir kez daha işlerin gidişatı hakkındaki memnuniyetsizliklerini kamuoyu önünde dile getirmektedirler, fakat 1994'te yaşanan travmadan sonra AB üyeliğinin uzun bir süre için siyasi gündeme yeniden gelme olasılığı oldukça düşüktür. ■

Janne Haaland Matlary

Bkz. ayrıca Avrupa Ekonomik Alanı; Tablo 5; Tablo 10

Norveç/Kaynakça

Eriksen, K. E. 1997. "Norge I det vestlige samarbeid". T. Bergh, *Veskt og velstand*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lundestad, G. 1985. "Nasjonalisme und internasjonalisme i norsk utenrikspolitikk: Et faglig-provoserende essay". *Internasjonal Politikk* 1, s. 39-54.

Matlary, J. H. 1993. "And Never the Twain Shall Meet: Reflections on Norway, Europe and Integration". I. Damgaard Pedersen, ed., *The Nordic Countries and the EU*. Copenhagen: CORE.

Mjøset, L. 1996. *Norge og EU*. ARENA Working Paper, no. 16. Oslo: University of Oslo, ARENA.

Pharo, H. 1988. "Norge, EF og europeisk samarbeid." *Internasjonal Politikk*, no. 6.

Riste, O. 1985. "The Historical Determinants of Norwegian Foreign Policy". J. J. Holst, ed., *Norwegian Foreign Policy in the 1980s*. Oslo: Universitetsforlaget.

Norveç/Güncelleme

Norveç'te 2001 Eylül'ünde yapılan seçimler sonrasında AB üyeliğine daha yakın duran muhafazakâr parti iktidara geçti. Norveç tam üyelik başvurusunun reddedilmesi sonrasındaki dönemde, özellikle dış politika alanında yaşanan gelişmeler ışığında AB üyeliği konusunda bir tavır değişikliği içindedir. Bu tavır değişikliğinde en büyük etken, ülkenin, AB'nin ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP) ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) süreçlerinden dışlanmak istememesidir. Norveç, AB'nin Bosna'daki ortak eylemlerine ve AGSK Acil Mukabele Gücüne destek verdi ve AB'nin Avrupa Ekonomik Alanı'na (AEA) ilişkin

mevzuatı vasıtasıyla Lizbon sürecine gayrıresmi olarak katıldı.

Son dönemde Norveç-AB ilişkilerinin odaklandığı temel konu, 1 Mayıs 2004'te yürürlüğe giren "AEA Genişleme Anlaşması" oldu. Bu anlaşmayla AEA Anlaşması'nda birtakım teknik değişiklikler yapıldı ve genişleyen iç pazar için, AEA içinde yer alan AB ve EFTA ülkelerinin sosyal ve ekonomik uyum amaçlı mali katkılarında önemli bir artış sağlandı. Bu anlaşmayla Norveç çevre, eğitim ve araştırma programları gibi AB politikalarının büyük bölümünü kapsayan çok sayıda AB programından yararlanabilme imkânına kavuştu. Anlaşma kapsamında Norveç ile çeşitli AB ajansları ve AGSK arasında ortaklık ilişkileri oluşturuldu.

Norveç ayrıca Schengen mevzuatının uygulanması ve geliştirilmesi hakkında AB ile, çalışmalarına 1999'da oluşturulan karma komite vasıtasıyla katıldığı bir ortaklık anlaşması yaptı. Ortaklık anlaşmasının uygulamaya yönelik hükümleri 2001 Mart'ında yürürlüğe girdi. Aynı yılın nisan ayında AB, İzlanda ve Norveç arasında sığınma başvurularının incelenmesi hakkında bir anlaşma yapıldı.

Norveç'te 2005 yılındaki genel seçimler yaklaşırken AB üyeliği konusu yine başlıca tartışma konularından biri haline geldi. Genel seçimlerin sonuçları AB-Norveç ilişkilerinin AEA kapsamındaki işbirliğiyle sınırlı kalıp kalmayacağı açısından belirleyici olacaktır. ■

Bkz. ayrıca Lizbon Stratejisi

OAM'ler *Bkz. Ortak Araştırma Merkezleri*

OBP *Bkz. Ortak Balıkçılık Politikası*

ODA Devletleri
Bkz. Orta ve Doğu Avrupa Devletleri

ODGP
Bkz. Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası

OECD
Bkz. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü

OEEC
Bkz. Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü

OGT *Bkz. Ortak Gümrük Tarifesi*

OİA'lar
Bkz. Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmaları

Onay

Onay, AB katılım antlaşmalarının, antlaşma değişikliklerinin ve diğer uluslararası anlaşmaların hukuka dönüştürülme yöntemidir. Onay usulleri üye ülkeden üye ülkeye ve anlaşmadan anlaşmaya değişiklik gösterir. Bazı durumlarda, halk oylamasına gidilmesi şarttır. ■

Bkz. ayrıca Hükümetlerarası Konferans

Onay Krizi

Onay krizi, 1992 Haziran'ında yapılan referandumda Danimarkalı seçmenlerin Avrupa Birliği Antlaşması'nı (ABA) küçük bir oy farkıyla reddetmeleri sonucunda AT içinde çıkan krizi ifade etmektedir. Fransız seçmenlerin 1992 Eylül'ünde yapılan referandumda antlaşmayı küçük bir oy farkıyla kabul etmeleri üzerine kriz daha da derinleşti. 1992 Aralık'ındaki Edinburgh zirvesinde, Avrupa Konseyi, Danimarka'nın antlaşmanın belli bölümlerinden muaf olmasını kabul etti; bu değişikliğin 1993'ün Mayıs ayında ya-

pılan referandumda Danimarkalı seçmenlerce benimsenmesiyle bu önemli kriz sona erdi. Ancak, daha geniş bir açıdan ele alındığında, onay krizi aslında AB'nin siyasi meşruiyetine ilişkin bir gelişmedir ve 1990'ların sonunda da varlığını devam ettirmiştir. ■

Bkz. ayrıca Hükümetlerarası Konferans; Avrupa Birliği Antlaşması

Onay Usulü

Onay usulü, danışma, işbirliği ve ortak karar usulleriyle birlikte, Avrupa Parlamentosu'nun (AP) dört karar alma usulünden biridir. Normal mevzuatın sadece sınırlı bir bölümü için kullanılan onay usulü, temel olarak belirli, hassas anayasal ve siyasal konularla bazı uluslararası anlaşmalar için tasarlanmıştır. Bu usule göre Bakanlar Konseyi her zaman olmasa bile, genellikle bir komisyon teklifi uyarınca oybirliğiyle bir ortak tutum belirler ve konseyin ortak tutumu AP'ye havale edilir. Çoğu konuda üye tam sayısı çoğunluğu yerine sadece basit çoğunluğun arandığı bu usulde, AP, konseyin tutumuna onay verir ya da vermez. AP'nin ortak tutumda değişiklik yapma yetkisi yoktur; eğer ortak tutumun uygun olduğu görüşüne varırsa konsey öneriyi uygulamaya koyar. Onay usulünün uygulandığı alanlara, yeni üye ülkelerin katılımı, bütçeye veya mevzuata ilişkin belirli sonuçları bulunan uluslararası anlaşmalar, AP seçimlerine ilişkin şekli prosedür, ikamet hakkı ve dolaşım özgürlüğü, yapısal fonların ve uyum fonlarının organizasyonu ve amaçlarıyla Avrupa Merkez Bankası (AMB) tarafından üstlenilecek özel görevler dahildir. Bu usulün kapsamı Amsterdam Antlaşması'ndaki yeni bir hükümle genişletilmiştir. Bu hüküm, bir üye ülke tarafından temel hakların ciddi ve sürekli ihlali karşısında uygulanacak müeyyideleri konu almaktadır. ■

Bkz. ayrıca Karar Alma Usulleri

ONAY USULÜ/GÜNCELLEME

2001 Aralık'ındaki Laeken zirvesinde alınan kararla Avrupa Anayasası Antlaşması taslağını hazırlamak üzere oluşturulan Avrupa Konvansiyonu'nun hazırladığı taslak metinde, bu usul "özel mevzuat prosedürleri" kapsamına alındı. ■

Bkz. ayrıca Avrupa'nın Geleceği Hakkında Konvansiyon; Avrupa Anayasası Antlaşması

On İkiler

İspanya ve Portekiz'in 1986'da AT'ye katılmalarının ardından, AT zaman zaman –üye sayısı olan– "on ikiler" ismiyle anılır oldu. 1995 Ocak'ında yeni kurulmuş olan AB, Avusturya, Finlandiya ve Isveç'in katılımlarıyla on iki üyeden on beş üyeye çıktı. ■

Onlar

Yunanistan'ın 1981'de AT'ye katılmasıyla AT dokuz üyeden on üyeye çıktı. Bu nedenle AT bu yıldan, İspanya ve Portekiz'in katılımlarıyla üye ülke sayısının on ikiye yükseldiği 1986'ya kadar "onlar" olarak anıldı. ■

ONP *Bkz. Açık Şebeke Tedariki*

OPD *Bkz. Ortak Piyasa Düzenlemeleri*

Opt Out Opsiyonu

Opt Out Opsiyonu, bir antlaşma hükmü veya antlaşma tadilatı dışında kalma anlamına gelmektedir. Bunun çarpıcı

bir örneği İngiltere'nin 1993 ile 1997 yılları arasında Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) sosyal haklarla ilgili bölümünün dışında kalmasıdır. ■

Bknz. ayrıca Farklılaşmış Bütünleşme.

Orantılılık

Orantılılık ilkesi, önerilen bir AB eyleminin ölçeğini ve etkisini ifade eder ve genellikle AB düzeyine yeni yetkilerin aktarılmasının engellenmesi için kullanılır. Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) yapabilen yerele öncelik ilkesini tanımlayan 3b maddesi, "topluluğun hiçbir eyleminin, antlaşmanın amaçlarına ulaşmak için gerekli olanın ötesine geçemeyeceğini" açıklayarak, orantılılık ilkesini de kapsamaktadır. Benzer şekilde K.3.2(b) maddesi de konseyin "öngörülen eylemin ölçeği ve etkileri temelinde, ortak eylemler birliğin amaçlarına ulaşılmasını, üye devletlerin bireysel eylemlerine kıyasla daha mümkün kılmadığı sürece" konseyin adalet ve içişleri alanında ortak eylem uygulayamayacağı koşulunu getirmektedir. ■

Bkz. ayrıca Yapabilen Yerele Öncelik

Ormancılık

AB'nin bir ortak ormancılık politikası bulunmamakta, ancak ormancılıkla ilgili meseleler ortak tarım politikası (OTP) ile yapısal politika içinde gündeme gelmektedir. ■

Bkz. ayrıca Ortak Tarım Politikası

Orta Amerika Ortak Pazarı

Bkz. Latin Amerika; San José Diyaloğu

Orta Avrupa İnisiyatifi (CEI)

Orta Avrupa İnisiyatifi (CEI), Orta Avrupa'da bulunan ülkelerin (Avusturya ve İtalya [iki AB üyesi], Arnavutluk, Belarus,.Bosna, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Makedonya, Polonya, Romanya, Slovakya, Slovenya ve Ukrayna) bölgede ekonomik işbirliği ve siyasi yakınlaşmayı teşvik etmek amacıyla oluşturdukları bir topluluktur. Aralık 1996'da Dublin'de toplanan Avrupa Konseyi, komisyonun hazırlamış olduğu, Orta Avrupa'nın istikrarı için önemli bir unsur olarak bölgesel işbirliğini destekleyen ve Orta ve Doğu Avrupa devletleriyle AB arasındaki bağları açıklayan raporu memnuniyetle karşılamıştır. ■

ORTA AVRUPA İNİSİYATİFİ/GÜNCELLEME

Yugoslavya'nın da katılımıyla (Sırbistan ve Karadağ) 2000 yılında CEI'nin üye sayısı 17'ye yükseldi. 2001 Haziran'ında Milano'da yapılan dışişleri bakanları toplantısında, üye devletlerin senelik olarak yapacakları katkılardan oluşan ve CEI program ve projelerinin yürütülmesinde kullanılacak bir CEI İşbirliği Fonu oluşturulmasına karar verildi. 2002 yılında Skopje'de devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla gerçekleşen toplantıda CEI'nin çalışma ilkelerine yönelik değişikliklere gidilerek, ulusal parlamentoların ve özel sektör örgütlerinin toplulukla bağları güçlendirildi. ■

Ortadoğu

Özel bir coğrafi bölge olarak Ortadoğu'ya yönelik bir AB politikası, 1970'lerin başlarına kadar oluşturulmadı. Bu tarihten önce, AT sadece İsrail ile ticari konuları ele alan, ilki (1964) tercihli olmayan ticaret, ikincisi (1970) tercihli ticaret te-

melindeki anlaşmalara dayalı bir ilişki kurmuştu. Ortadoğu'ya yönelik, bu bölgedeki üye olmayan neredeyse tüm Akdeniz ülkelerini içeren daha kapsamlı bir yaklaşıma 1972'de geçildi. Bu politika sadece ekonomik konuları kapsayan (temelde ticaret ve kalkınma yardımları) Küresel Akdeniz politikasıydı (KAP). AT'nin doğrudan Ortadoğu'ya yönelik ilk girişimi, aynı dönemde, 1973'teki Ortadoğu savaşının başlangıcında üye devletler Arap-İsrail anlaşmazlığına dikkat göstermeye ve Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) yoluyla bu konudaki dış politika tutumlarının eşgüdümünü sağlamaya çalıştıkları zaman başlatıldı.

AT'nin Ortadoğu'ya yönelik daha sonraki faaliyetlerinin başlıcalarından biri, AT ve Arap Ligi'nin yirmi üye ülkesinin katıldığı Avrupa-Arap diyaloğuydu (EAD). 31 Temmuz 1974'te yapılan ilk toplantıda, Avrupa-Arap Genel Komisyonu ve bir dizi çalışma grubunun oluşturulması kararlaştırıldıysa da, iki taraf bu diyaloğun özellikleri ve geleceği konusunda tamamen farklı görüşlere sahip olduklarından, bu girişimden somut bir sonuç çıkmadı: Avrupa tarafı, Filistin'in bu oluşumda temsil edilmesi türü siyasi konuları gündeme taşımayı reddetti, Arap tarafı da Avrupa ülkelerine petrol arzıyla ilgili özel garantiler vermek konusunda istekli davranmadı. İsrail ve Mısır arasında ABD'nin arabuluculuğuyla gerçekleşen ve Mısır'ın Arap Ligi'nden ihraç edilmesiyle sonuçlanan tarihi Camp David görüşmelerinin yürütüldüğü 1978 yılında, Avrupa-Arap diyaloğu donma noktasına geldi. Diyalog 1981'de bir ara ve daha sonra 1989-1990 yıllarında yeniden hayata geçirildiyse de, Irak'ın Kuveyt'i işgali sırasında tamamen çöktü.

EAD döneminde, üye devletler ASİ vasıtasıyla Arap-İsrail anlaşmazlığı konusunda deklarasyonlar yayınladı. Bu metinlerin içeriği zamanla Filistinlilerin haklarının daha fazla tanınması yönünde bir değişim geçirdi. Filistinliler, 1973 Kasım'ında "meşru nedenlerle" hâlâ mülteci olarak görülürken, 1977 Haziran'ı geldiğinde üye devletler Filistinlilerin "anavatanlarında yaşama haklarını" vurgulamaya başlamışlardı. Üye devletlerin Haziran 1980 tarihli ünlü Venedik Deklarasyonu, Filistinlilerin kendi kaderlerini tayin ve Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) bu anlaşmazlığın çözümüne yönelik her türlü müzakereye dahil olma hakkına destek vererek birkaç adım daha öteye gitti.

Venedik Deklarasyonu, İsrail'e bir teselli olması amacıyla bölgedeki tüm devletlerin barış ve güvenlik içinde yaşama haklarını da vurgulamakta, ancak bu ülkenin yerleşim politikası eleştirilmekteydi. Üye devletler ayrıca kapsamlı barış görüşmelerine doğrudan katılmak yönündeki isteklerini de beyan etmişlerdi. Deklarasyon anlamlı bir şekilde İran şahının 1979'un başlarında tahttan indirilmesi sonrasında çıkan ikinci petrol kriziyle aynı tarihlere denk gelmişti. Bu zamanlama, ayrıca eski beyanlarıyla Ortadoğu anlaşmazlığına, havuçlarla (Filistinlilere yapılan ekonomik yardımlar) bir anlamda sopaları (İsrail'e karşı küçük müeyyideler) birleştiren çözümler öneren Avrupa Konseyi'nin de daha aktif bir tavır almaya başladığını göstermekteydi.

Venedik deklarasyonu öncesinde, AT'nin Filistinlilere yönelik yardımları, mültecilere yapılan yardımlardan ibaretti;

deklarasyon sonrasında ise AT bütçesinden Filistinlilere yapılan doğrudan yardımlara (Filistinlilere Körfez savaşında uğradıkları zararlar sonucunda yapılanlar dahil) ve AT'nin Filistinlilere yönelik yardım programları yürüten sivil toplum kuruluşlarına (STK'lar) sağladığı finansmana dayalı yeni bir yaklaşım geliştirildi.

Ticaret açısından 1986'dan başlayarak AT, 1975 İsrail-AT Serbest Ticaret Anlaşması'nı uygulamadan kaldırmaksızın ve tarımsal ürünler ticaretinde İsrailli ihracat tekellerinin kullanımını kısıtlamaksızın, doğrudan Filistinlilere yönelik tercihli ticaret uygulamaları sağladı. İşgal altındaki topraklara ayrı bir ekonomik bölge muamelesi yaptığından (aslında bu topraklar İsrail'in gümrük bölgesi içindeydi), bu, büyük ölçüde sembolik bir değişiklikti. Filistinlilere yapılacak yardımların, AT'nin İsrail otoritelerinin nihai onayını almasını gerektirmeksizin uygulamaya gireceğini ifade eden 1986 tarihli konsey ilke kararı da, aynı siyasi mesajı dile getirmekteydi. Siyasetin ötesinde, bu karar, AT'nin işgal altındaki topraklarda barış ve ekonomik kalkınma arasında ilk kez bir bağlantı kurmuş olması açısından da önemliydi.

İsrail'in Lübnan'ı işgalinden kısa süre sonra, ilk kez İsrail'e yönelik müeyyidelerde bulunuldu. AT dışişleri bakanları, 1982 Haziran'ında AT ile İsrail arasında imzalanacak ikinci mali protokolün imzalanmasını ertelemeye ve İsrail-AT işbirliği konseyi bakanlar toplantısını iptal etmeye karar verdi. İsrail bu tedbirleri, İsrail-Arap anlaşmazlığıyla hiçbir ilgisi olmayan KAP altında imzalanan uluslararası ekonomik anlaşmanın ihlali olarak kabul etti. 1987 Aralık'ında, intifadanın (Filistinlilerin İsrail işgaline karşı başlattıkları halk direnişi) başlangıç günlerinde Avrupa Parlamentosu (AP) 1975 tarihli AT-İsrail Anlaşması'nın üçüncü mali protokülünün onaylanmasının ertelenmesi yönünde karar verdi. Ancak bu müeyyide uzun ömürlü olmadı: 1988 Ekim'inde, AP bu konudaki beşinci girişimde en sonunda protokolün onaylanması kararına vardı.

Venedik Deklarasyonu Ortadoğu'ya yönelik AT politikasının ana referans noktası haline geldi. Örneğin Avrupa Konseyi 1987'de Venedik Deklarasyonu'nu temel alarak BM himayesinde uluslararası bir Ortadoğu konferansı toplanması çağrısında bulundu. Avrupa Konseyi, 1989 Haziran'ında açıkça Filistinlilerin barış konferansına katılımlarını talep ederken de yine Venedik Deklarasyonu'na başvurdu. Daha sonra gelen deklarasyonlar, intifadaya yönelik mücadelesinde, İsrail'in insan haklarına saygı göstermesi gereği üzerinde durmaktaydılar. Ayrıca, 1990 Haziran'ındaki Dublin zirvesinde, devlet ve hükümet başkanları işgal altındaki topraklara gözlemci olarak bir komisyon yetkilisinin gönderilmesine ve bu topraklara yapılan doğrudan yardım programlarının 1992 itibarıyla iki katına çıkarılmasına karar verdiler.

ABD'yle SSCB'nin bir uluslararası barış konferansı düzenlenmesi üzerinde anlaştıkları ve AT'nin de bu konferansta aktif bir katılımcı olmaya çalıştığı 1991 Körfez Savaşı sonrasında, AT-Ortadoğu ilişkileri açısından yeni bir dönem başladı. İsrail, AT'nin 1975 AT-İsrail ekonomik anlaşmasını yeniden gözden geçirme sözü vermesi karşılığında, 1991 Haziran'ında

isteksiz bir şekilde AT'nin bu konferansa katılımını kabul etti. Ancak ABD Dışişleri Bakanı James Baker'in AT'ye verdiği rol Avrupalıları hoşnut etmedi: AT, sadece ekonomik kalkınma konularıyla sınırlanan bir "gözlemci statüsüne" sahip olacaktı. Bu duruma karşın, barış konferansı topluluk başkentlerinden Madrid'de yapıldı.

Kısa bir süre sonra, AT'nin başlangıçta düşünülene kıyasla daha önemli bir rol oynayacağı ortaya çıktı. Barış süreci (geçmiş) anlaşmazlıkların çözümüyle ilgili ikili görüşmeler ile (gelecek) barışın güvence altına alınmasına yönelik çoktaraflı görüşmeler şeklinde iki farklı yol izleyecekti. Çoktaraflı görüşmeler, Avrupa bütünleşmesinin merkezinde yer alan bir kavram olan işlevsel ekonomik işbirliğini temel alacaktı. Ekonomik, sosyal ve çevresel konuları ele alan beş çalışma grubu bulunmaktaydı. Bu gruplardan biri olan Bölgesel Ekonomik Kalkınma Çalışma Grubu'nun başkanlığını yapan AT, su ve çevre konularını ele alan diğer ikisinde destekleyicilerden biriydi. Katılımcı sayısı ve muhtemel projeler açısından Bölgesel Ekonomik Kalkınma Çalışma Grubu en büyük grubu oluşturduğundan, AT çoktaraflı görüşmelerin başlıca aktörlerinden biri haline geldi.

Madrid konferansı ve onu takip eden toplantıların önemi, 1993'ün sonlarında İsrail ile FKÖ'nün gizli bir ikili anlaşma için müzakereler yürüttüklerinin (Oslo süreci) ortaya çıkmasıyla daha da arttı. AT dahil tüm uluslararası toplum böyle bir gelişmeye büyük destek verdi. AT bu gelişmeye üç yolla tepki gösterdi. İlk olarak, 1993 Eylül'ünün başlarında Akdeniz'e yönelik yaklaşımının kapsamını, ilerlemeye açık bir kurumsallaşma politikası yoluyla Ortadoğu'ya yönelik Maşrık ülkelerini (Mısır, Ürdün, Lübnan ve Suriye) içine alan bölgesel işbirliğini içerecek şekilde genişletti.

İkincisi, AB olarak kuruluşundan kısa bir süre sonra, uluslararası toplumla birlikte işgal altındaki toprakların ekonomik kalkınması için iddialı bir işbirliği programı başlatacağını ilan etti. Bu doğrultuda 1994-1998 dönemi için –yarısı Avrupa Yatırım Bankası tarafından karşılanan– 500 milyon ekü ayırarak bu planın en büyük mali destekçisi oldu. Bu gelişme AB'yi, İşgal Altındaki Topraklara Yapılan Uluslararası Yardımların Eşgüdümü İçin Geçici Kolaylaştırıcı Komite'nin merkezine oturttu.

Üçüncü olarak, 1993 Kasım'ında yapılan Bölgesel Ekonomik Kalkınma Çalışma Grubu genel kurulunda, başlangıçta belirlenen öncelikli faaliyetlere ve bunlara yönelik fizibilite çalışmalarına 9,2 milyon ekü tahsis eden Kopenhag eylem planını şiddetle destekledi. Grup, 1994 Haziran'ında, önceliklerin belirlenmesinde "merkezdeki tarafların" daha doğrudan bir rol oynamalarına olanak veren bir izleme komitesi kurulmasına karar verdi. 1996 Mart'ında izleme komitesi sekreteryası, finansmanı ve diğer ihtiyaçları AB tarafından sağlanan, Ürdün'ün başkenti Amman'da bulunan bir daimi bölgesel ekonomi enstitüsüne dönüştü. Bu, kendi bölgesel anlaşmazlıkların çözümü tarihinden dolayı AB'nin çok iyi anladığı, bölgesel gelişmelerin kurumlaşmasına yönelik kilit nitelikte bir adımdı.

Eşit derecede önemli bir başka gelişme de, 1993 Aralık'ında Avrupa Konseyi'nin Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) ortak dışişleri ve güvenlik politikasına (ODGP) ilişkin j.3 maddesi uyarınca uygulayacağı ortak eylemler için Ortadoğu'yu beş öncelikli alandan biri olarak belirlemesidir. Buna paralel olarak AB, bölgede demokrasi ve insan haklarının desteklenmesi için çalışmaya başladı ve ardından, 1996 Ocak'ında işgal altındaki topraklarda yapılacak seçimlere gözlemci göndermeye karar verdi.

AB, Ortadoğu barış sürecindeki merkezi rolü yüzünden, bölgedeki aktörlerin 1994 Ekim'inde Kazablanka'da bir ekonomi zirvesi –aslında ABD ve Rusya tarafından desteklenen iş dünyasına yönelik bir forum– düzenlenmesi kararı karşısında şaşkınlığa uğradı. Bu toplantıda, AB'nin başlangıçta reddettiği bir Ortadoğu kalkınma bankası kurulması fikri şekillenmeye başladı. AB ayrıca, Kazablanka zirvesinde ele alınan konuların, başkanlığını AB'nin yaptığı Bölgesel Ekonomik Kalkınma Çalışma Grubu'nun kapsamına giren konularla çakışmasından da rahatsızlık duydu ve ABD ile başka diğer bölgesel aktörlerin rol çalmaya çalıştığı izlenimi edindi. Aslında, 1995 Kasım'ında Barselona Deklarasyonu'nun kabul edilmesiyle meyve vermeye başlayan komisyonun Avrupa-Akdeniz Ortaklığı (AAO) girişiminin, AB'nin, Ortadoğu barış sürecinde kendi hâkimiyetinde gördüğü bir alanda –ekonomik işbirliği ve kalkınma– giderek artan ABD etkisini dengelemeye yönelik bir karşı eylem olduğu da iddia edilebilir. ■

Alfred Tovias

Bkz. ayrıca Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası; Avrupa Siyasi İşbirliği; Akdeniz Politikası

Ortadoğu/Kaynakça

Allen, David ve Alfred Pijpers, ed. 1984. *European Foreign Policy-Making and the Arab-Israeli Conflict*. The Hague: Nijhoff.

Hollis, Rosemary. 1997. "Europe in the Middle East: Power by Stealth?" *International Affairs* 73(1): 15-29.

Tovias, Alfred. 1990. *Foreign Economic Relations of the European Community*. Boulder: Lynne Rienner.

Ortadoğu/Güncelleme

AB 1990'ların ortalarından itibaren Ortadoğu barış sürecinde aktif bir rol oynamaya çalıştı. AB'nin barış sürecinde üstlendiği kolaylaştırıcılık rolü, AB liderleri ve troykasının bölgeye yaptığı ziyaretler ve AB'nin BM ve barış süreci temsilcilerinin faaliyetleriyle desteklendi. Avrupa Konseyi'nin 24 Mart 1999 tarihli Berlin Bildirgesi'nde, AB'nin İsrail'in güvenliği ve bölgede eşit statüde bir ortak olarak kabulünün sağlanması için en iyi teminatın, mevcut anlaşmalar ve müzakereler çerçevesinde demokratik ve barışçı, bağımsız bir Filistin devletinin kurulması olduğunu düşündüğü belirtildi. ABD, Rusya Federasyonu ve BM ile birlikte, barış süreci için yol haritası oluşturmayı hedefleyen Uluslararası Dörtlü'nün bir üyesi olan AB, 2002 yılının Temmuz ayında Filistin'deki reform sürecini izlemek ve desteklemek amacıyla oluşturulan Uluslararası Görev Gücü'nde de öncü bir rol oynadı.

Ancak, gerek İsrail-Filistin arasındaki barış sürecinin 2000'lerin başından

itibaren kesintiye uğraması ve bölgedeki şiddetin artması, gerekse 11 Eylül saldırıları sonrası uluslararası sistemin maruz kaldığı terör tehdidi ve bunu takiben yaşanan ABD'nin Afganistan harekâtı ile Irak'ı işgali, AB üyesi devletlerin Ortadoğu politikasında bir ayrışmaya neden oldu. AB içerisinde Tony Blair iktidarındaki İngiliz hükümetinin Irak'ın işgali konusunda ABD'ye verdiği destek ve başta İspanya olmak üzere bazı AB üyesi devletlerin işgale askeri güçlerini göndermeleri, hem AB içinde ODGP'nin geleceği konusunu belirsizleştirdi, hem de üye devletler arasındaki ilişkilerde gerginliklere yol açtı. Bugün gelinen noktada AB, Irak'ın yeniden inşası konusunda sağladığı yardımlar dışında, Irak'taki durum ve İsrail-Filistin meselelerinde bir bütün olarak uluslararası nüfuzunu önemli ölçüde yitirmiş izlenimi vermektedir. ■

Orta ve Doğu Avrupa Devletleri (ODA)

Orta ve Doğu Avrupa (ODA) devletleriyle AB arasındaki ilişkilerin gelişimi, Soğuk Savaş süresince siyasi, ekonomik ve ideolojik faktörlerce kısıtlanmıştı. Bütünleşmiş bir Batı Avrupa'nın oluşumuna karşı çıkan Sovyetler Birliği, AT ile ilişki kurulmasını veya uluslararası ticarette topluluğun uluslarötesi yetkilerinin tanınmasını reddetti. Romanya istisna olmak kaydıyla, Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi (COMECON) üyesi olan ODA devletlerinin büyük bölümü, Sovyet çizgisini takip ettiler. Batı tarafında ise topluluk, Sovyetler'in ODA devletleri üzerindeki yönlendirici gücünü artıracak anlaşmalara karşı ihtiyatlıydı ve bu nedenle 1970'lerden itibaren Doğu Bloku ülkelerinin yaptığı COMECON-AT arasındaki şemsiye anlaşma tekliflerini bir kenara itti.

Sovyetler Birliği'nin AT'ye karşı daha esnek bir siyaset uygulaması ve ODA devletlerinin kendi ulusal çıkarlarını koruma konusunda daha fazla özgürlük kazanmalarıyla birlikte, durum 1980'lerde değişmeye başladı. Haziran 1988'de AT ve COMECON diplomatik ilişkilerin kurulmasını içeren bir ortak deklarasyon imzaladılar. Aynı ay içinde Macaristan AT ile on yıl süreli bir ticaret ve işbirliği anlaşmasını imzaladı. Polonya ile 1989, Bulgaristan ve Çekoslovakya ile 1990 ve Romanya ile 1990'ların başında benzer anlaşmalar imzalandı.

Bu ilk kuşak anlaşmalar kısa bir süre zarfında bölgedeki hızlı değişim karşısında yetersiz kaldı. Temmuz 1989'da yapılan Paris zirvesinde, G7 ülkeleri, Macaristan ve Polonya'da uygulamaya koyulan ekonomik ve siyasi reformları desteklemek amacıyla bir yardım programı başlatmaya karar verdiler. Avrupa Komisyonu'ndan, G24'lerden (sanayileşmiş yirmi dört batı ülkesinden oluşan grup) gelen yardımların eşgüdümünü sağlamasının talep edilmesi, topluluğun Doğu-Batı ilişkilerindeki rolünün önemindeki ciddi artışa bir işaretti. 1989 sonlarında Bakanlar Konseyi özel girişimciliğin gelişmesini ve piyasa ekonomilerinin yapılandırılmasını teşvik etmek amacıyla, topluluğun finansman sağladığı bir teknik yardım programı olan Polonya ve Macaristan: Ekonominin Yeniden Yapılanmasına Destek Programı'nın (PHARE) başlatılmasını onayladı.

Kasım 1989'da Berlin duvarının yıkılması ve diğer ODA devletlerinde ger-

çekleşen devrimlerle birlikte, topluluk kendini, tüm bölgede komünizm sonrası düzenin istikrarının sağlanmasına yardımcı olmak gibi, daha da talepkâr bir sorumluluğun karşısında buldu. PHARE, Temmuz 1990 itibarıyla Bulgaristan, Çekoslovakya, Yugoslavya ve aynı yılın ekim ayında Batı Almanya ile birleşmeden önce Doğu Almanya'yı da içine alacak şekilde genişletildi. Topluluk, ayrıca, bölgedeki projelere krediler ve teknik yardım yoluyla destek sağlamak amacıyla 1991 Nisan'ında açılan Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'nın (AİKB) kuruluşunda da büyük rol oynadı.

Topluluk Aralık 1991'de Polonya, Macaristan ve Çekoslovakya ile ilk Avrupa anlaşmalarını imzaladı. (Çekoslovakya ile yapılan anlaşma ülkenin bölünmesi nedeniyle asla yürürlüğe girmedi, fakat Slovakya ve Çek Cumhuriyeti ile yapılan anlaşmalar Ekim 1993'te imzalandı.) Daha önce bu ülkelerle aslında hâlâ komünist oldukları dönemde yapılan ticaret ve işbirliği anlaşmalarının yerine geçen bu anlaşmalara, AB ile ODA devletleri arasındaki ilişkilerin özel niteliğini ifade etmeleri için bu isim verildi. Yeni anlaşmalar iktisadi işbirliğinin yanı sıra dış politikaların eşgüdümüyle kültürel alışverişe dair hükümler de içermekteydi ve kısmen, ODA devletlerinin AB'ye katılım hakkında dile getirdikleri isteklere cevabi bir nitelik taşımaktaydılar. Anlaşmalar AB üyeliğiyle ilgili açık taahhütler içermemekteydi, fakat katılım isteklerine anlaşmaların girişinde dikkat çekilmişti ve bu istekler uygulamaya ilişkin hükümleri de zımni olarak belirlemişti. Daha sonra Romanya (Şubat 1993), Bulgaristan (Mart, 1993), Baltık devletleri (Haziran 1992) ve Slovenya (Haziran 1996) ile Avrupa anlaşmaları imzalandı. Avrupa anlaşmaları, Roma Antlaşması'nın topluluğa, üye olmayan ülkelerle "karşılıklı haklar ve yükümlülükler, ortak eylemler ve özel prosedürler içeren ortaklıklar" kurma hakkı tanıyan 238. maddesi uyarınca müzakere edilmişti. Bu anlaşmalar hem topluluğun, hem de ülkelerin yetkisi dahilinde olan alanları kapsayan karma anlaşmalar oldukları için AT ve üye ülkelerce imzalanmış ve yürürlüğe girmeden önce Avrupa Parlamentosu (AP), üye ülke parlamentoları ve ilgili ülkelerin parlamentolarının onayını gerektirmişlerdi. Onay süreci boyunca ticaret ve yatırımları kolaylaştırmak amacıyla komisyon, topluluk yetki alanına giren ticaretin serbestleştirilmesiyle diğer konuları kapsayan geçici anlaşmalar imzaladı. Çekoslovakya, Macaristan ve Polonya ile yapılan, temelde Avrupa anlaşmalarının ticarete ilişkin hükümlerini kapsayan bu geçici anlaşmalar Mart 1992'de yürürlüğe girdi.

Avrupa anlaşmaları, beş yıllık iki aşamadan oluşan on yılık bir dönem içinde ikili serbest ticaret bölgelerinin kurulmasını sağlamaktadır. Tekstil ve giyim ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kapsamına giren ürünler istisna olmak kaydıyla, geçici anlaşmaların yürürlüğe giriş tarihleri itibarıyla, AB'ye yapılan sanayi ürünleri ithalatına uygulanan tüm miktar kısıtlamaları kalkıyordu. Tarım ürünlerinde kotalar yürürlükte kalsa da, piyasalara erişim imkânı geliştiriliyordu. Anlaşmanın tarafları gümrük tarifelerini karşılıklı olarak indirmekteydi, fakat AB'nin bu tarifeleri ODA devletlerinden daha hızlı bir şekilde düşürmesi şart koşulmuştu.

Anlaşmalar tam bir ticari serbestleşmeye doğru önemli bir adımı temsil etseler de, hâlâ içerdikleri koruma oranı nedeniyle değişik çevrelerin eleştirisine maruz kaldılar. Tekstil, çelik ve tarım ürünlerindeki kısıtlamalar, özellikle ODA devletlerinin ihracatında daha üstün oldukları malları etkilemekteydi. Anlaşmalar ayrıca bazı gözlemcilerin doğrudan yabancı yatırımlara zarar vermesinden endişe ettikleri anti-damping ve koruma amaçlı maddeler de içermekteydi. Bu eleştirilere ve diğer kaygılara cevaben AB, daha sonra serbestleşme sürecini hızlandıracak adımlar atmayı tek taraflı olarak üstlendi. Ne olursa olsun, ODA devletlerinin, 1991 başında dağılan COMECON ülkeleriyle olan ticaretinin yönü Batı Avrupa ve küresel pazara doğru kaydı ve AB ile bu ülkeler arasındaki ticaret, hem ithalat, hem de ihracat açısından hızla büyüdü.

Ticarete konu olmayan alanlarda bu anlaşmalar, ODA devletlerinin mevzuatlarının giderek AB normlarına yaklaşmasını ve AB rekabet kurallarının bu ülkelerin hukuk sistemine uyarlanmasını şart koşmaktaydı. Ayrıca işçilerin serbest dolaşımı, hizmet ticareti ve örgütlenme hakkı da ele alınmıştı. Anlaşmaların bu hassas konulardaki serbestleştirici etkisi daha ılımlıdır ve ana katkıları, yeni insan akışını kolaylaştırmaktan çok, zaten AB içinde yerleşik olan ODA devletlerinden gelmiş işçilerin durumlarını iyileştirmek olmuştur. Avrupa anlaşmaları daha geniş siyasi diyalog ve kültürel işbirliği tesis etmekte, anlaşmaların uygulanışını izlemek amacıyla ikili ortaklık konseyleri kurmakta ve PHARE kapsamındaki hibe yardımlarıdan ve Avrupa Yatırım Bankası (AYB) kredilerinden yararlanma yoluyla mali işbirliği sağlamaktadır.

Avrupa anlaşmaları ile sağlanan ilerlemeye karşın, ODA devletlerinin AB'ye üyelikleri, birlik içinde anlaşmazlıklara neden olan bir konu olmaya devam etti ve 1990'ların başında yaygın olarak tartışıldı. Federalistler, AB'nin farklı kültürlere ve siyasi geleneklere sahip, nispeten geri kalmış geniş bir ülke grubunu içine alarak genişlemesinin, birliğin derinleşmesinde daha güçlü kurumlar ve tek para birimi yoluyla kaydedilecek ilerlemeyi yavaşlatmasından endişe ediyorlardı. AB'nin, özellikle doğrudan genişlemeyle ilgili olan ortak tarım politikası (OTP) ve uyum politikası harcamaları başta olmak üzere, genişlemenin maliyetlerine dair kaygılar da mevcuttu. Diğer yandan genişleme taraftarları, AB içine yüz milyon ve belki daha fazla tüketicinin girmesinin getireceği potansiyel ekonomik avantajların yanı sıra, ODA devletlerinin demokrasilerinde istikrarın sağlanması mecburiyeti üzerinde de durmaktaydılar.

Bu tartışma, AB'ye üye devletlerin genişlemenin AB için kesin bir hedef olduğunu resmen beyan ettikleri Avrupa Konseyi'nin Haziran 1993 tarihli Kopenhag toplantısında az çok çözülmüş oldu. Devlet ve hükümet başkanları, bu yönde bir takvim belirlememiş olsalar da, katılımın "ortak ülkelerin gerekli ekonomik ve siyasi koşulları karşılayarak üyelik yükümlülüklerine hazır olması durumunda en kısa süre içinde gerçekleşeceğini" kabul ettiler (Komisyon, 1995a). Ortak ülkeler, AB'nin anlaşmaları imzaladığı veya imzalamayı planladığı ülkeler olarak tanımlanmıştı. Bu

açıklamalar Baltık devletlerinin gelecekte üyeliğe aday oldukları anlamına gelirken, bu durum Rusya, Ukrayna ve eski SSCB içindeki diğer ülkeler için geçerli değildi.

Üyelik için dört koşul belirlenmişti: 1) demokrasiye, hukukun üstünlüğüne ve azınlık haklarına saygı gösterilmesini ve bu hakların korunmasını güvence altına alan kurumların varlığı, (2) işleyen bir serbest piyasa ekonomisinin varlığı, (3) AB içindeki rekabetçi baskılara ve diğer serbest piyasa güçlerine dayanabilme kapasitesi, (4) birliğin, siyasi, ekonomik ve parasal hedeflerine bağlı kalmak üzere üyelik için gerekli yükümlülükleri yerine getirebilme kabiliyeti. Son koşul Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) ile oluşturulan üç sütuna katılım dahil, tüm topluluk müktesabatının (*acquis communautaire*) kabul edilmesi anlamına gelmektedir.

Bunlara ilaveten Avrupa Konseyi "birliğin, Avrupa bütünleşmesinin momentumunu muhafaza ederken, yeni üyeleri özümseme kapasitesinin de Birlik ve aday ülkeler için önemli" bir konu olduğu garantisini verdi. Bu koşul, daha sonra Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in Ocak 1995'te birliğe katılımlarını takiben, yeni adaylarla yapılacak müzakerelerin (Kıbrıs ve Malta ile başlayan ve kısaca ODA devletleriyle devam eden), AB'nin kurumsal reform konusunu ele alacak 1996-1997 hükümetlerarası konferansının tamamlanmasının üzerinden en az altı ay geçmeden başlamayacağı şeklinde yorumlandı.

Avrupa Konseyi, Kopenhag'da ilkesel olarak genişleme kararı almış olsa da, 1993 ve 1994 yılları boyunca Avrupa anlaşmalarının yürürlüğe giriş tarihlerindeki ertelemeler, beklenmedik derecede çetin geçen ABA'nın onaylanma süreci ve Avusturya, Finlandiya ve İsveç ile katılım anlaşmalarının son haline getirilmesi meselesi nedeniyle, genişleme çabalarının arkasında aslında çok düşük bir momentum bulunmaktaydı. İlerleme açısından Avrupa Konseyi'nin, komisyonu "Avrupa anlaşmalarının ve Avrupa Konseyi'nin Kopenhag'da verdiği kararların, daha ileri düzeyde uygulanması için olabilecek en kısa süre içinde özel teklifler hazırlamaya" davet ettiği Haziran 1994'teki Korfu zirvesiyle gerçek bir aşama kaydedilmiş oldu (Komisyon, 1995a).

Komisyon, bu isteği temel alarak, Avrupa Konseyi tarafından Aralık 1994'te Essen'de kabul edilen katılım öncesi stratejisinin temelini oluşturan birçok belge hazırladı. Essen'deki en kayda değer yenilik, yapılandırılmış diyaloğun kurulmasıydı. Her ortak devleti, konsey ile bir artı on beş üye ülke biçiminde bir araya getiren ortaklık konseylerinin aksine, yapılandırılmış diyalogda ODA devletlerinin tamamıyla, tüm AB üye devletleri yer almakta ve Avrupa Konseyi toplantılarının paralelinde, devlet ve hükümet başkanlarının yaptıkları toplantıların yanı sıra çevre, ulaşım, adalet, dışişleri ve diğer bakanlıkların toplantılarından oluşan bir program uygulanmaktaydı.

Essen zirvesi, çok zor çözümleneceği düşünülen ve ODA devletlerinin iç pazara ve tarım politikasına katılmalarını frenleyebilecek iki konuyu belirledi. Avrupa Konseyi, komisyona 1995'in ilk yarısı bitmeden önce, iç pazar hakkında bir beyaz kitap ve 1995 sonu itibarıyla genişlemeyle bağlantısı

nedeniyle tarım politikası hakkında bir rapor hazırlaması talimatını verdi.

İç pazara ilişkin beyaz kitap (Komisyon, 1995c), AB'ye tam üyeliğin, diğer serbest ticaret anlaşmalarının gerektirdiğinden daha derin ve zorlu bir bütünleşme süreci olduğu varsayımına dayanmakta ve tek pazara katılımın üye ülkelere yüklediği talepler üzerinde durmaktaydı. İç pazarın işleyişi için bir üye ülke, AT antlaşmalarının ilkelerine ve büyük bölümü ulusal hukuka uyarlanması gereken direktiflerden oluşan geniş ikincil mevzuat yapısına uyum sağlamak zorundadır. Tek pazar büyük ölçüde hakların ve yükümlülüklerin karşılıklı olarak tanınması ilkesine dayandığından, AB'ye tam üyelik, ayrıca katılacak olan ülkelerde de uygun standartların ve etkin düzenleme ve denetleme yapılarının oluşturulmasını gerektirmektedir.

Bu kalın beyaz kitap, ilgili mevzuatın ve bu mevzuatın yirmi üç sanayi sektörüyle yönetmelik alanlarında işlemesi için gerekli koşulların ana hatlarını çizmektedir ve bu nedenle iç pazara katılmak isteyen ODA devletlerine bir tür elkitabı hizmeti vermesi amaçlanmıştır. Beyaz kitabın sağladığı kılavuz ilkeleri takip eden ve AB tarafından sağlanan hukuki ve teknik yardımlardan yararlanan potansiyel üye devletler, kendi iç mevzuatlarını AB normlarıyla uyumlu hale getirmek için işe koyulmuşlardır.

OTP'yi büyük ve nispeten yoksul tarım sektörlerine sahip yeni üyeleri içine alacak şekilde genişletmenin, bazı akademisyenlerin on milyar ekülük dilimler halinde artacağını tahmin ettikleri maliyeti yaygın olarak tartışılmaktadır. Komisyon, Avrupa Konseyi'ne 1995 sonlarında sunduğu bir çalışmada yaptığı tahminlerinde daha iyimserdi ve ODA devletlerinin OTP'ye dahil olmalarının getireceği maliyetin, AB ülkelerinin OTP'nin bir bütün olarak maliyetlerinin düşürülmesi için tasarlanan 1992 MacSherry reformlarını uygulamaya devam etmeleri sayesinde, başa çıkılmayacak bir miktara ulaşmayacağı sonucuna varmıştı (Komisyon, 1995b).

Kaygı duyulan başka bir alan da yapısal fonlardır. Bu fonların büyük bölümünden yararlanan Akdeniz'deki üye ülkeler ve İrlanda, kaynaklar doğuya aktarıldıkça kendilerine yapılan yardımlarda kesintiler olacağından, AB bütçesine net olarak katkıda bulunan ülkeler ise yeni vergi ve bütçe yükleriyle karşı karşıya kalmaktan endişe duymaktadırlar. Bu sorunun çözümlenmesi için üye ve üyeliğe aday ülkeler arasında bir siyasi uzlaşma sağlanması gerekecektir; fakat bütçeyle alakalı nedenler yüzünden, ODA devletlerinin uyum fonlarından İrlanda ve Akdeniz ülkelerine sağlanana eşit düzeyde bir destek alamayacakları da görülmektedir.

Ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP) alanındaki işbirliğinde kaydedilen ilerleme doğrultusunda, ODA devletleri, BM ve diğer uluslararası forumlardaki tutumlarını giderek AB ile eşgüdümlü hale getirmektedirler. ODA devletlerine, AB'nin savunma kanadı olma yolundaki Batı Avrupa Birliği'nde (BAB) "ortaklık" statüsü tanınarak, tüm BAB toplantılarına ve misyonlarına katılma imkânı verilmiştir. İlk başta Fransa tarafından önerilen, fakat ardından AB tarafından da onaylanan, ODGP sütunu altındaki ortak eylemlerden biri olarak yürü-

tülen bir başka AB girişimi de Avrupa İstikrar Paktı'dır (Balladur Planı). Paktın amacı iyi komşuluk ilişkilerini teşvik ederek, sınırlar ve etnik azınlıklar konusundaki sorunları çözümleyerek ve bölgesel temelde demokratik kurumları destekleyerek, ODA devletlerinin istikrarını artırmaktır. Bu pakt, bu tür konulardan sorumlu bir diğer kurum olan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) Mart 1995'teki toplantısı sırasında imzalanmıştır.

Üstesinden gelinmesi gereken zorlu engellerin varlığına rağmen, ODA devletleri birliğe yaptıkları katılım başvurularıyla sürecin ilerlemesi için baskı uygulamaktadırlar ve birçok ülke 2002-2004 dönemi içinde tam üye olabilecek durumdadır. ABA'nın O maddesinde çerçevesi çizilen prosedüre göre, birliğe üye olmak isteyen devletlerin Bakanlar Konseyi'ne başvurması gerekmektedir: Bakanlar Konseyi, ancak komisyondan aday ülkenin üyeliğine ilişkin onay görüşü aldıktan sonra, başvuru konusunda karar aşamasına geçebilir. Amsterdam'daki Temmuz 1997 hükümetlerarası konferansının sonuçlanmasından hemen sonra, başvuruda bulunan ODA devletleri hakkındaki görüşünü bildiren komisyon, kendi değerlendirmelerine ve başvuran ülkelerden elde edilen detaylı bilgilere dayanarak, bu devletlerden beşi (Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya ve Slovenya) ile katılım müzakerelerinin, Kıbrıs'la yapılacak müzakerelerle aynı dönemde başlatılması tavsiyesinde bulunmuştur.

Bakanlar Konseyi Aralık 1997'de bu tavsiyeleri oybirliğiyle onaylayarak katılım müzakerelerinin 1998 başlarında başlatılması yolunu açtı. Konsey ayrıca, on ODA devletinde birliğe tam üyelik amacıyla yapılan hazırlıklara ivme kazandıracak, güçlendirilmiş bir katılım öncesi stratejisiyle, halen sürmekte olan ve müzakerelerin başlaması için takvimin belirlenmediği diğer beş ülkenin de dahil olduğu Avrupa Konferansı'nı oluşturdu. Katılım müzakerelerinin başlangıç tarihinin belirlenmesi amacıyla, bu beş devletin kaydettiği ilerlemeler yıllık olarak gözden geçirilecekti. Komisyonun asistanlığında AB dönem başkanlığı yapan ülke tarafından temsil edilen AB, bu ülkelerin katılım antlaşmalarını sonuçlandırmak amacıyla müzakereleri yürütecekti. Bu katılım antlaşmaları daha sonra salt çoğunluk sağlanarak AP ve tüm üye devletlerce ve birliğe katılacak ülkelerce onaylanmak zorundaydı.

Ülke sayısı ve içerdikleri konuların karmaşıklığı dikkate alındığında, müzakere sürecinin birkaç yıl sürmesi beklenmektedir. Birliğe katılacak ülkelere, bütünleşme kapsamına giren bazı alanlarda belirli istisnalar ve uzun geçiş dönemleri tanınabilir. Katılım başvurusu yapan ülkelerden kaynaklanan sorunlara ilaveten, yirmi ve belki de daha fazla üyeye sahip bir birlik haline gelecek olan AB, kendi bünyesi içinde de faaliyetlerini daha etkin bir şekilde yürütebilmek için, hem kurumlarında hem de politikalarındaki reformları devam ettirme baskısı altında olacaktır.

Gündem 2000'de en gelişmiş beş aday olarak gösterilen devletlerle, iktisadi ve siyasi performansları sürüncemede olan diğerlerinin tam üyelikleri arasında zaman farkı olabilir. Bu nedenle henüz birliğe kabul edilmemiş ülkeler için Avrupa anlaşmaları yürürlükte kalmaya devam

edecektir. Yine de 1989'dan 1991'e kadar yaşanan siyasi devrimler ve AB'nin ODA devletlerinin birliğe üyelikleri konusundaki kararı, kuşkusuz AB'de şu an için tahmin edilemeyecek çapta bir dönüşüme neden olmuştur. ■

John Van Oudernaren

Güncelleme için bkz. Genişleme

Orta ve Doğu Avrupa Devletleri

Kaynakça

Komisyon. 1995a. *The European Councils: Conclusions of the Presidency, 1992-1994*. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

— 1995b. "Study on Alternative Structures for the Development of Relations in the Field of Agriculture between the EU and the Associated Countries with a View to Future Accession of these Countries." Ip/95/1314. Brüksel: Commission.

— 1995c. *White Paper: Preparation of the Associated Countries of Central and Eastern Europe for Integration into the Internal Market of the Union*. COM(95) 163. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

— 1997. *Agenda 2000*. COM(97)2000 final. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

Ortak Araştırma Merkezleri (OAM'ler)

Ortak Araştırma Merkezleri (OAM'ler), AB tarafından fon sağlanan bilimsel araştırma ve geliştirme amaçlı merkez ve enstitülerdir. Ispra (İtalya), Geel (Belçika), Petten (Hollanda) ve Karlsruhe'de (Almanya) bulunan OAM'ler 1989 itibarıyla dokuz birim altında örgütlendi: Transuranyum Elementleri Enstitüsü (Karlsruhe), Nükleer Ölçümler Merkez Bürosu (Geel), İleri Materyaller Enstitüsü (Petten) ile Çevre Enstitüsü, Sistem Mühendisliği Enstitüsü, Güvenlik Teknolojisi Enstitüsü, Uzaktan Algılama Uygulamaları Enstitüsü, Geleceğe Yönelik Teknolojik Çalışmalar Enstitüsü ve Bilişim Teknolojileri ve Elektronik Merkezi (Ispra). Söz konusu merkezler, bağımsız bir kurul tarafından idare edilmekle birlikte, komisyona hesap vermekle yükümlüdür. ■

Ortak Balıkçılık Politikası (OBP)

AB içinde ortak balıkçılık politikasına (OBP) olan ihtiyaç artık yaygın kabul görmektedir. Açık deniz balıkçılığının, ortak mülkiyet kaynaklarının kullanımı açısından mükemmel bir örnek olması, balıkçılığın yönetimi kuramlarının çıkış noktası olmuştur. Eğer bu ortak kaynaklar optimal bir şekilde kullanılmazsa, balık stoklarının aşırı kullanımı ve teçhizata yapılacak aşrı yatırımlar, gelir ve kaynak dağılımda optimal olmayan sonuçlara neden olacak ve en nihayetinde balık stokları yok olduğundan balıkçılık endüstrisi çökecektir.

Bununla beraber balık stoklarının yönetimine ilişkin bir uluslararası anlaşmaya varmanın çok zor olduğu ortaya çıktı. 1970'lerin ortalarında, kıyı devletlerinin karasularının 200 mile çıkarılmış olması, Kuzey Denizi'nin büyük bölümünün AB suları olduğu anlamına gelmekteydi. Balıkçılık kaynaklarının yönetimi kuramına paralel olarak, bu gelişme ve balıkçılık sektöründeki karşılıklı bağımlılık faktörü,

AB'nin kendi karasularında bir balıkçılık politikası uygulaması için güçlü bir gerekçe sağladı. Sonuçta bir AB üyesinin karasularında yakalanan balıkların pek çoğu, başka ülkelerin karasularında yetişmiş ve/veya hayatlarının bir bölümünü geçirmişlerdir. AB içinde balıkçılık sektöründeki istihdam oranı düşük olsa da, balıkçılıkta çalışan bir kişinin, karada (balıkların işlenmesi ve gemi inşaatı gibi alanlarda) beş kişi için istihdam yarattığı tahmin edilmektedir ve balıkçılık endüstrisi, doğası gereği coğrafi olarak oldukça merkezileşme eğilimi taşımaktadır.

Balıkçılık, bariz başka önceliklere sahip ilk altı üye için görece önemsiz bir sektör olduğundan, 1960'larda bir OBP'nin uygulanması konusunda çok az baskı vardı. Aslında Roma Antlaşması, balığı bir "tarım ürünü" olarak tanımlamaktaydı. Buna rağmen, 1960'ların sonunda komisyon bir OBP için teklifte bulundu ve sonuçta OBP 1971'de uygulamaya girdi. Bu politikanın üç ana unsuru bulunmaktaydı: karasularına erişim (birbirlerinin karasularına giriş serbestisi), daha "zayıf" balıkçılık bölgelerine mali yardım ve genelde ortak tarım politikası (OTP) çizgisinde bir deniz ürünleri piyasası sistemi. Belki de politikanın içeriğinden daha da dikkat çekici olan, içerdiği istisna (balık stoklarının korunmasına hiç değinmemesi) ve zamanlamadır (Balıkçılık endüstrileri gelişmiş ve geniş karasularına sahip dört ülkeyle –İngiltere, Irlanda, Danimarka ve Norveç– katılım müzakereleri esnasında kabul edilmiştir).

Aslında dört potansiyel yeni üye de OBP'yi kabul etmediler: Üç devlet değişiklik yapılmasında ısrar etti ve sonuçta OBP, Norveç'in AB üyeliğinden vazgeçme nedenlerinden biri oldu. Neticede giriş serbestisi şartı on yıllık bir süre için askıya alındı ve yeni üyelere kara sularının altı millik (bazı yerlerde on iki millik) bölümünün OBP dışında tutulmasına ilaveten, bu düzenlemelerin daha sonra da sürebileceğine ilişkin "sözlü garantiler" verildi. Bunlara ek olarak, komisyonun 1979 yılı itibarıyla balık stoklarının korunmasına ilişkin tedbirler önermesi gerektiği kararlaştırıldı.

OBP, 1970'lerin ortalarında AB dışındaki gelişmelerden etkilendi. 1975'te İzlanda'nın öncülüğünde, güçlü balıkçılık sektörlerine sahip ülkelerin başlıcaları, kendi kıyı bölgelerinde karasularını iki yüz mile çıkardıklarını ilan etmeye başladılar ve AT de 1976'da karasularını benzer şekilde artırmak zorunda kalınca, Kuzey Denizi'nde bir AT balık havuzu yaratılmış oldu. Bundan sonraki altı yıl süresince, AT sularındaki balıkların nasıl paylaşılacağına ilişkin giderek sertleşen anlaşmazlıklar nedeniyle OBP'nin daha fazla gelişmesi imkânsız hale geldi. Özünde, İngiltere ve İrlanda, AT karasularının büyük bölümü kendilerine ait olduğundan, balıkların da onlara ait olduğunu iddia etmiş, bu iddiaya AT'nin diğer üyeleri karşı çıkmıştı. Buna rağmen, en sonunda Aralık 1982 tarihinin yaklaşmakta oluşu, üye ülkeleri bir uzlaşmaya varmaya zorladı. Eğer anlaşma sağlanamazsa, 1983 yılı itibarıyla karasularına tam giriş serbestisinin geçerlilik kazanacağı beklentisi ve (AT üyelerinin geri kalanına kıyasla daha büyük balıkçı filolarına sahip olan) İspanya ile Portekiz'in AB'ye tam üyelik tarihlerinin yaklaşmakta olması, birtakım tavizlerin verilmesini sağladı.

Sonunda ikinci bir OBP üzerinde anlaşma sağlandı.

Yirmi yıl boyunca yürürlükte kalacak (1983-2000) olan bu ikinci OBP'nin beş ana unsuru bulunmaktadır:

1. Giriş serbestisi ilkesi. AB balıkçılarının tüm AB sularına serbestçe girebilmesi anlamına gelen bu ilkenin biri genel, ikisi özel üç istisnası bulunmaktadır. Genel olarak yerel balıkçılık tekneleri için 12 millik bir kıyı alanı oluşturulmuştur. Özel olarak ise sınırlı birkaç alana büyük teknelerin girişi kısıtlanmış ve karşılıklı giriş serbestisi ilkesi, 1986'da tam üye olan İspanya ve Portekiz'i kapsayacak şekilde genişletilmemiştir. İspanya'nın AB sularının geri kalanına giriş serbestisi (veya diğer üyelerin İspanya karasularına giriş serbestisi) gayet kısıtlıdır.

2. Balık stoklarının dengeli kullanımı. Balık stokları bir koruma ve yönetim sistemi yoluyla dengeli olarak tüketilecektir. Bu amacın temel aracı, bilimsel olarak belirlenen, avlanabilecek her temel canlı türü için yıllık avlanma miktarlarını tayin eden, "tavan avlanma" miktarıdır (TAM). TAM'lar daha sonra üye ülkeler arasında bölüştürülmüş ve ağ büyüklüklerine ilişkin kısıtlamalar ve belirli dönemlerdeki geçici avlanma yasakları gibi değişik tamamlayıcı önlemlerle desteklenmiştir. Tüm sistem üye ülkelerce yürütülmüş ve küçük bir AB balıkçılık denetleme kurulu tarafından denetlenmiştir.

3. Mali yardım. Kısmen uygulamadaki kaynaklar, özellikle Avrupa Sosyal Fonu (ASF) ve Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF), kısmen de ABKF altında oluşturulan özel bir program yoluyla balıkçılık sektörünün yeniden yapılanmasına, alternatif istihdam yaratacak yatırımların bu sektöre bağımlı bölgelere çekilmesine yardımcı olmak amacıyla mali yardımlar sağlanmaktadır. Bunlara ilaveten OBP balıkçılık filolarının modernizasyonu, yeni balık stoklarının araştırılması, balık çiftliklerinin geliştirilmesi ve büyük teknelerin geçici olarak karaya çekilmesi için mali destek sağlayan 250 milyon ekü tutarında bir fona sahiptir. Aşırı kapasitenin ortadan kaldırılması için de bir sübvansiyon planı oluşturulmuştur.

4. Piyasa sistemi. Özünde ilk OBP'de oluşturulan sistem devam etmiştir.

5. Üçüncü ülkelerle anlaşmalar. Bu anlaşmalar AB düzeyinde müzakere edilmektedir. Üçüncü ülkelerle karşılıklı imtiyazların tanınmasında, üye ülkelerin balık stoklarının yönetiminden sorumlu olarak AB'nin yetkili olduğu dikkate alındığında, bu mantıklıdır. Yine de üçüncü ülkelerle anlaşmaların güçlükleri olduğu ortaya çıkmıştır ve son yıllarda AB çeşitli ülkelerle, özellikle Kanada ve Fas'la balıkçılık konusunda anlaşmazlıklar yaşamıştır.

OBP'nin, uygulama döneminin ortasında gözden geçirilmesi şart koşulmuştu ve böylelikle 1993'te, başlıcaları aşırı avlanmanın kontrolü için çokyıllık yönlendirme programı ile kullanım olanaklarını artırılması ve teknelerin denizde geçirecekleri gün sayısına sınırlar getirilmesi olan birkaç küçük değişiklik yapıldı. Çokyıllık yönlendirme programının dördüncü dönemi 1 Ocak 1997'de başlayacaktı, fakat üye ülkelerin AB'nin avlanma kapasitesindeki kesintinin miktarı konusunda anlaşamamaları nedeniyle uygulamaya girmesi ertelendi. Bununla birlikte, OBP'nin ana sınırlamaları ve çer-

çevesi değiştirilmedi. Aslında, çokyıllık yönlendirme programının kullanımının artmasından daha da önemli olan gelişme, (bu politika, daha çok Kuzey Denizi'ne yönelik olup, Akdeniz'de sınırlı olarak uygulanmakla birlikte) İspanya ve Portekiz'in 1996'da OBP'ye tam olarak dahil olmalarıdır.

OBP, pek çok açıdan AB kararalma sürecine mükemmel bir örnektir. Balıkçılık sektöründeki karşılıklı bağımlılık, AB düzeyinde bir politika yürütülmesi için güçlü bir tez sağlamakta ve OBP (tüm karar alma düzeylerinde) ekonomik ve siyasi meseleleri harmanlamaktadır. Bu nedenlerden dolayı, OBP ayrıca pek çok sorunla karşılaştı. TAM'ların işleyişinde tam bir başarı sağlanamadı. Bu miktarların belirlendiği "bilimsel baz" hakkında sık sık anlaşmazlıklar oldu, fakat pratikte sadece bir yıllık süreler için bir önceki yılın sonunda belirleniyor olmaları, balıkçılık sektörüyle ilgili her tür uzun vadeli planlamayı oldukça zorlaştırıyordu. Ayrıca, TAM'lar temel alınarak belirlenen ulusal kotalar hakkında anlaşma sağlanması bazen oldukça güçtü ve bunların uygulamasında da sık sık sorunlar yaşandı.

AB içinde aşırı avlanmaya ilişkin iddialar vardır. Bu kısmen, daha küçük balıklar ve kotaları ortadan kalkan balıklar denizde imha edildiğinden gizli kalabilmektedir. Kasten yapılan aşırı avlanmaya ise kötü kayıt tutma sistemi ve yetersiz polis takibatı imkân vermiştir: AB balıkçılık denetleme kurulu küçük bir organdır ve uygulama (bazen çok da tetikte olmayan) ulusal denetçilerin kendi ülkelerinin balıkçılarını takip etmesine dayanmaktadır. Son sorun, bir üye ülkeye bağlı balık teknesinin başka bir ülkeye kaydolması ve bu ülkenin kotalarının bir bölümünü "çalması" anlamına gelen "kota değiştirme" alışkanlığıdır. Özellikle İngiliz balıkçılar İspanyolları bu tür davranışlarla suçlamışlardır. Üye ülkeler ister istemez düşüşte olan, önemli bir aşırı kapasite sorunun bulunduğu bir endüstride kendi paylarını korumaya çalıştıklarından, bu konu OBP için sorun yaratan birçok AB içi anlaşmazlıklara bir örnektir.

Ciddi sorunlara karşın, OBP diğer alternatiflere göre üstünlüklere sahiptir: Kuzey Denizi'nin herkese açık olmasını engellemiş, üçüncü ülkelerin AB karasularına girişlerini kısıtlamış ve balık stoklarının korunması için önemli önlemlerin alınmasını olanaklı kılmıştır. AB içinde hâlâ anlaşmazlığa neden olacak birçok sorun bulunduğu doğrudur ve endüstrinin bölgesel niteliği OBP'yi tartışmalı ve siyasi olarak hassas bir konu haline getirmektedir. OBP'nin sorunları olduğu ortadadır ve pek çok balıkçıyla üye ülke hâlâ bu politikaya eleştirel yaklaşmaktadır. Bununla birlikte OBP, yapabilen yerele öncelik ilkesinin Avrupa düzeyinde bir politika ihtiyacını dayatması açısından tartışmasız güzel bir örnektir. ■

John Redmon

ORTAK BALIKÇILIK POLİTİKASI/KAYNAKÇA

Karagiannakos, Apostolos. 1995. *Fisheries Management in the European Union*. Aldershot: Avebury.

ORTAK BALIKÇILIK POLİTİKASI GÜNCELLEME

2003 yılı başından itibaren OBP'de önemli bir reform süreci başlatıldı. OBP

uygulamalarının balık rezervlerini korumak ve çevre kirliliğini önlemek konusundaki başarısızlığı nedeniyle yeni reformun amacı, AB balıkçılık havzalarının biyolojik, çevresel ve ekonomik açıdan sürdürülebilir kılınmasıdır. Avrupa Komisyonu OBP'de gerçekleştirilmesi planlanan bu reformlarla ilgili olarak, 2001 Mart'ında OBP'nin daha etkin işlemesine yönelik amaçları ve bu amaçlara ulaşılma yöntemlerini içeren bir yeşil kitap yayınladı. Bu yeşil kitap sonrasında ilgili taraflarla yürütülen tartışma ve görüş alışverişi sürecini takiben komisyon, 2002 Mayıs'ında OBP reformlarının ilk bölümüne ilişkin tekliflerini takdim etti ve bu reform paketi aynı yılın aralık ayında Bakanlar Konseyi tarafından kabul edildi.

1 Ocak 2003 tarihinde uygulamaya giren OBP'deki temel değişiklikler şu şekilde özetlenebilir: (1) Uzun dönemli yaklaşım: Daha önceki senelik uygulamada deniz ürünleri stokunun korunmasında yaşanan başarısızlık sonucunda OBP'yle ilgili temel tedbirlere ilişkin tavan eşikleri, çoksenelik hedefler doğrultusunda belirlenmektedir. (2) Avlanma miktarları: Bu konuda tavan miktarlarının, avlanma kapasitesi ile avlanma olanakları arasında kıyaslama yaparak, belirlenmesi sorumluluğu üye devletlere bırakılmıştır. Ayrıca kamunun balıkçılık sektörüne sağladığı modernizasyon amaçlı yardımlar, balıkçılık teçhizatının modernizasyonundan, güvenlik ve çalışma koşullarının iyileştirilmesine yönelik yardımlara kaydırılmıştır. (3) Kuralların uygulanması: AB Komisyonu'na bağlı müfettişlerin yetkileri artırılarak, üye devletlerdeki uygulama farklılıklarının ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. (4) Katılım: OBP'nin işleyişine uzmanlar ve balıkçıların görüş alışverişinde bulunarak katkı sağlamaları amacıyla bölgesel danışma konseyleri oluşturulmuştur. ■

Hale Akay

Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası (ODGP)

Ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP), AB üye ülkelerinin uluslararası politikada ortak beyan, tutum ve eylemler oluşturmaları ve uygulamaları amacıyla, üye devletleri içine alan, komisyonun sınırlı bir düzeyde katıldığı, gelişmekte olan bir hükümetlerarası çerçevedir. ODGP, Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) ikinci sütununu oluşturur; antlaşma, ODGP'ye ilaveten, Batı Avrupa Birliği'nin (BAB) AB'nin savunma ordusu haline gelmesini, bir Avrupa güvenlik ve savunma kimliği (AGSK) yaratılmasını ve bir ortak savunma politikasının geliştirilmesini şart koşar.

ODGP, 1970'te (AT antlaşması çerçevesi dışında) dış politika tartışmaları, istişareler, ortak beyanlar ve gerektiğinde ortak eylemler için bir hükümetlerarası forum sağlamak amacıyla oluşturulan Avrupa Siyasi İşbirliği'nin (ASİ) mirası üzerine kuruldu (Hill, 1983; Ginsberg, 1989, Holland, 1991). ASİ tamamıyla AT'nin kurumsal düzeninin dışında bırakılırken, ABA, ODGP'yi tamamen AT yapısı içine aldı (Bakanlar Konseyi sekreteryası) ve daha fazla sayıda ve sürekli personel ile ilk bütçesini temin etti. Buna rağmen ODGP, AT antlaşması çerçevesi (birinci sütun) dışında bırakıldığından, hem Avrupa Adalet Di-

vanı'nın (AAD), hem de Avrupa Parlamentosu'nun (AP) ODGP içindeki rolleri sınırlıdır. ASİ dış politikada işbirliği için gevşek düzenlemeleri ve üye ülkeler için bağlayıcı olmayan taahhütleri içerirken, ODGP üye ülke hükümetlerin en üst düzeyde destek vererek ve taahhütte bulunarak gerçekleştirecekleri ortak dış politika eylemlerinin dayanağı olarak tasarlanmıştır (Holland, 1996; Regelsberger, 1997).

ODGP, AT'nin, kökleri Roma Antlaşması'nda olan ve nitelikli oyçokluğu, komisyonun girişim hakkı ve Avrupa kurumlarının merkezi rolü türü bütünleştirici ilkeler kapsamında oluşturulup yönetilen ekonomi, insani yardım ve kalkınma alanlarındaki dış ilişkilerin, diplomatik politika ve eylemleriyle karıştırılmamalıdır. ODGP'de başrol AB kurumlarının değil üye ülkelerindir ve bugüne kadarki tüm kararlar uzlaşma ile alınmıştır. Yine de, ABA'nın başlıca amaçlarından biri, daha az köşeli, bütünsel, tutarlı ve etkin bir ODGP için Avrupa'da, AB içindeki dış politikada işbirliği konusunda AT'nin bütünleşme yanlısı yaklaşımı ile ASİ'nin uluslararası yaklaşımı arasında bir denge sağlamaktır.

ABA, Avrupa Konseyi'nin ODGP ortak eylem alanlarını tanımlamasını ve Genel İşler Konseyi'nin (dışişleri bakanları) bu eylemleri belirleyip yürütmesini şart koşmuştur. ABA ortak eylemlerin uygulanabilmesi için nitelikli oyçokluğu ilkesinin kullanımına olanak sağlıyor olsa da, bugüne kadar hiçbir eylem bu tür bir oylamaya konu olmamıştır (oyçokluğu ile karar alınmamıştır). Üye ülkelerin yanı sıra komisyon da ortak eylemler için girişimde bulunma hakkından yararlanır. Komisyon, ODGP etki alanı içinde de Roma Antlaşması'nın muhafızı olmaya devam ederek, AT'nin dış ilişkileri ve ODGP arasında tutarlılığı sağlamaya çalışmakta ve antlaşmalara göre yetkili olduğu alanlarda,AT'yi dışarıda temsil etmeye devam etmektedir. ODGP'ye konsey sekreteryasındaki ODGP genel müdürlüğünün desteğiyle konsey dönem başkanlığı başkanlık etmekte ve ODGP'ye ilişkin konularda AB'yi dışarıda temsil etmektedir.

Şimdiye kadar yaklaşık otuz ODGP ortak tutumu kabul edilmiştir. Büyük bölümü dokuz ülke ile –Libya, Brundi, Sudan, Haiti, Sırbistan, Raunda, Ukrayna, Angola ve Nijerya– ilgili olan ortak tutumların çoğu BM Güvenlik Konseyi kararları doğrultusunda belirlenmiştir. Bunlardan ikisi güvenlik sorunuyla ilgilidir: Çernobil nükleer santralinin kapatılmasına yardım edilmesi ve körlüğe yol açan lazer kullanımının insan hayatı üzerindeki etkilerine cevap vermek üzere uluslararası uzlaşmanın desteklenmesi.

Şimdiye kadar sadece bir avuç ODGP ortak eylemi yapılmıştır. Bunlar arasında Ortadoğu barış sürecine destek, seçim gözlemciliği (örneğin Güney Afrika ve Rusya), eski Yugoslavya'da insani yardım konvoylarının korunması ve Mostar kentinde sivil yönetim gibi güvenlik meseleleri, Nükleer Silahların Artmasını ve Kullanımını Önleme Antlaşması'nın yenilenmesinin teşvikine yönelik çabalar ve antipersonel mayınların ihracatının kontrolü bulunmaktadır.

Bu nedenle ortak tutumların ve eylemlerin sayısı ve kapsamı oldukça mütevazı kalmıştır. İyimserler, üye ülkelerin AB

dışına güven verebilmeleri için, önce kendi aralarında dış politikaların koordinasyonunda güven sağlamaları gerektiğini iddia etmekte, kötümserler ise AB'nin ASİ örneğini yeniden yaşamasına gerek olmadığını ve ODGP'nin başına musallat olan sorunların ortadan kaybolmayacağını öne sürmektedirler.

AB'nin savunma amaçlı ordusu BAB, kaplumbağa hızıyla gelişmiştir. Fransa'nın AGSK'nın geliştirilmesi konusundaki hırsına karşın, BAB'ın NATO benzeri bir bütünleştirilmiş kumanda yapısı, operasyonel kapasitesi ve Fransa-Almanya Avrupa kolordusu gibi BAB üyeliğinin alt gruplarının güvenlik düzenlemeleriyle açıkça tanımlanmış bir bağlantısı yoktur. Ocak 1994'te yapılan NATO Konseyi, AGSK'yı ve BAB'ı, BAB'ın Avrupa dışındaki NATO güçlerinin yer almadığı belirli (özellikle barışı koruma amaçlı) operasyonlarda NATO kuvvetlerini, teçhizatını ve kumanda yapılarını kullanabilmesine olanak veren Birleşik Müşterek Görev Gücü (BMGG) yoluyla desteklemeye karar vermiştir. Bu karardan iki buçuk yıl sonra, NATO dışişleri bakanlarının 1996 Berlin toplantısında, NATO'nun, NATO Konseyi'nin onayı ile BAB'a askeri güç ve teçhizat sağlayabileceği kararını vermeleri üzerine, BMGG'nin yapısı NATO ve BAB tarafından ortaklaşa belirlenmiştir.

Bu tür bir düzenleme artık bir AGSK'nın oluşabileceği anlamına gelse de, bu ancak ABD'nin NATO'da veto hakkına sahip olması sayesinde mümkündür. Avrupa'nın, eski Yugoslavya'daki çatışmalara arabuluculuk etmeye yönelik diplomatik çabalarının uğradığı başarısızlık, Avrupalılara acı ama gerçek bir ders vermiştir: En azından yakın bir gelecekte ABD ve NATO'dan bağımsız bir AGSK mümkün değildir. ABD'nin aracı olduğu Dayton Barış Görüşmeleri ve Birleşmiş Milletler altında operasyon yapan NATO ve NATO dışı askeri kuvvetlerin yer aldığı Tatbikat Gücü'nün (IFOR) oluşturulması, sadece BMGG için bir prototip oluşturmamakta, aynı zamanda AB'nin Atlantik ittifakına olan bağımlılığının sürmekte olduğunu da göz önüne sermektedir.

AGSK'yı ve AB'nin savunma gücü olarak BAB'ın gelişimini aksatan başka bir engel de AB'ye 1995'te üç tarafsız devletin (İsveç, Avusturya ve Finlandiya) katılmış olmasıdır. İrlanda'yla birlikte AB'nin bu üç tarafsız ülkesi, ne NATO ne de BAB üyesidirler. Bu nedenle, bu tarafsız ülkeler için bir yandan onların tarafsızlık taahhütlerinin ihlal edilmesini engelleyen, diğer yandan da AB'nin etkin eylemlerle kendi güvenlik kimliğini geliştirmesine imkân veren bir tür "yapıcı çekimserlik" uygulaması için bir yol bulunmalıdır.

Şimdiye kadar ODGP'de fazla ilerleme kaydedilemedi. ODGP'ye yönelik beklentiler, en hevesli üye ülkelerin ulusal egemenliğin çekirdeğini oluşturan bir alanı hükümetlerarası işbirliğine açma konusundaki isteklerinin bile ötesine geçti (Hill, 1995). Üye ülkeler, amaçlardan çok araçlar konusunda fikir ayrılığı taşımalarından ötürü, AB kurumlarının ODGP içindeki rolü, oylama yöntemleri ve ortak eylemlerin finansmanı konusunda ciddi biçimde bölündüler. Konsey sekreteryasındaki ODGP genel müdürlüğü kendi

bütçesine sahip olsa da, bu bütçenin ortak eylemleri finanse etmek için yeterli olmaması dolayısıyla, ortak eylemlerin finansmanı (ODGP'nin yükümlülükleri için AT fonlarının tahsis edilmesine direnen) komisyon ve (AB için daha fazla para harcamaya nadiren istekli) üye ülkeler arasında bir mücadele konusu halini aldı.

ODGP (İngiltere gibi) bazı hükümetlerin, ODGP temelinde politika oluşturmaktaki irade eksiklikleri nedeniyle de yavaşlamaktadır. Almanya gibi diğer üye ülkeler, komisyonun politikalara daha aktif biçimde müdahil olması ve oyçokluğunun uygulanması yönünde daha bütünleştirici bir yaklaşımı tercih etmeleri nedeniyle, ODGP'nin işlerlik kazanmasına daha yatkındırlar. Fransa bu konuda kararsız bir tutum sergilemektedir: Bir yandan ODGP ve AGSK'ya önderlik etmek istemektedir ve bunu yapacak siyasi iradesi mevcuttur; diğer yandan ODGP kararları dışında bir dış politika girişiminde bulunmak istediğinde bunu yalnız başına yapma eğilimindedir ve bu da ODGP'nin etkinliği ve potansiyeline zarar vererek diğer AB üyelerini rahatsız etmektedir.

AB'nin, bütünleşme yanlısı ve uluslararasıcı eğilimleri kaynaştırarak, uluslararası politikada daha tutarlı ve daha uyumlu bir hareket arayışı, henüz başarıyı yakalayamadı. Bu dış politika yaklaşımlarının 1996-1997 hükümetlerarası konferans öncesindeki ve esnasındaki mücadeleleri, ODGP'nin gelişiminin askıda kalmasına neden oldu. Amsterdam Antlaşması'nda yapılan düzenlemelere karşın, hükümetlerarası konferansın hemen sonrasında ODGP kendi zayıflığıyla bu zayıflığın nasıl giderileceğine ilişkin hükümetler arası şiddetli tartışmalar arasında geçerliğini kaybetmiş bir durumdadır.

Amsterdam Antlaşması'nın, AB içinde bir dış politika planlama ve analiz birimi oluşturarak, konsey genel sekreterliğinin ODGP yüksek otoritesi görevini üstlenmesini düzenleyerek, ODGP (konsey genel sekreterliği, komisyon başkanı veya üst düzey bir komiser ve konsey başkanından oluşan) üçlü icra komitesini (troyka) yeniden oluşturarak, ODGP'nin topluluk bütçesi içinden finanse edilmesine karar vererek, ODGP "ortak stratejilerinin" yürütülmesi için gerekli olan ortak eylemlerin uygulamaya konulmasında nitelikli oyçokluğunun kullanımını kolaylaştırarak ve belirli bir ODGP faaliyetine karşı çıkan bir üye ülkenin, çoğunluğun bunu gerçekleştirmesinin önünü tıkamadan muhalefetini kayıtlara geçirmesinde imkân veren esnek, "çokvitesli" bir yaklaşım getirerek, ODGP'de işbirliğini yeniden canlandıracak bazı değişiklikler getirmesine rağmen, ODGP'nin işleyişinde ilerleme kaydedilmesine ilişkin beklentiler pek olumlu değildir. Aslında AGSK ve gelecekteki BAB eylemleri, bu operasyonlara bütün AB ülkelerinin müdahil olmayacakları varsayımı üzerine temellendirilecektir.

AB'nin güney ve doğu ülkelerini içine katarak genişlemesi yaklaşırken, ODGP'nin işleyişinin geliştirilmesi konusunda ulusal hükümetler üzerindeki baskı ağırlaşacaktır. Buna rağmen, ODGP'de bocalansa bile, AT'nin yoğun dış ekonomik ve diplomatik politikaları AB'nin küresel iktisat politikalarındaki lider konumunun devam etmesini sağlayacaktır. Eğer ODGP başarı sağlarsa, AB küresel ekonomideki

ağırlığını, uluslararası politikada elde edeceği nüfuza yönlendirebilecektir. ABD'nin bakış açısından, ABD ve AB arasındaki dış politika ve faaliyetlerdeki işbirliğinin, ortak ve eşgüdümlü eylemlere dönüştürülmesi amacıyla Aralık 1995'te kabul edilen Yeni Trans-Atlantik Gündem'in (YTG) kaderi, büyük ölçüde, AB'nin ODGP ve AGSK'ya ilişkin kendi beklentilerini gerçekleştirebilme becerisine bağlıdır. ■

Roy H. Ginsberg

Bkz. ayrıca Avrupa Siyasi İşbirliği

Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası Kaynakça

Ginsberg, Roy H. 1989. *Foreign Policy Actions of the European Community: The Politics of Scale.* Boulder: Lynne Rienner.

Hill, Christopher. 1995. "The Capability-Expectations Gap, or Conceptualizing Europe's International Role." *Journal of Common Market Studies* 31, no. 3, s. 305-328.

Hill, Christopher, ed. 1983. *National Foreign Policies and European Political Cooperation.* Londra: Allen and Unwin.

Holland, Martin, ed. 1991. *The Future of European Political Cooperation: Essays on Theory and Practice.* Londra: Macmillan.

— 1996. *Common Foreign and Security Policy: The Record of Reforms.* Londra: Pinter.

Regelsberger, Elfriede vd. ed. 1997. *Foreign Policy of the European Union: From EPC to CFSP and Beyond.* Boulder: Lynne Rienner.

Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası Güncelleme

1 Şubat 2003'te yürürlüğe giren Nice Antlaşması, ODGP alanıyla ilgili kimi düzenlemeler de yaptı. Antlaşmanın getirdiği en büyük değişiklik 3 Haziran 1999 tarihinde yapılan Köln zirvesinde alınan kararlar doğrultusunda ortak savunma ve güvenlik politikasını bağımsız bir AB projesi haline getirmesidir. Antlaşma, öncelikle, bir ortak tutum veya ortak eylem uygulanması için, ODGP alanında güçlendirilmiş işbirliği kurma olanağı sağladı. Antlaşmaya göre ayrıca, bu türden güçlendirilmiş işbirliği, askeri işler veya savunma işlerini ilgilendiren konular için kullanılamayacaktır. Güçlendirilmiş işbirliğine onay, özellikle bunun AB politikalarıyla uyumluluğu hakkında komisyonun görüşünü aldıktan sonra, konsey tarafından nitelikli çoğunlukla verilebilir. Ancak, nitelikli çoğunluk oylaması konusunda bir "olağanüstü durum freni" öngörülmüş ve her bir üye devletin, oybirliğine dayanan bir karar amacıyla konunun Avrupa Birliği Konseyi'ne havale edilmesini isteyebileceği hükme bağlanmıştır.

Nice zirvesinde, dönem başkanlığının AB'nin askeri kapasitesinin geliştirilmesini, daimi siyasal ve askeri yapıların kurulmasını ve BAB'ın kriz yönetim işlevlerinin AB içine dahil edilmesini öngören Avrupa güvenlik ve savunma politikası raporu kabul edildi. Bu çerçevede Nice Antlaşması, birlik ile BAB arasındaki ilişkileri tanımlayan hükümleri kaldırmak yoluyla ABA'nın 17. maddesini yeniden düzenledi.

Bunun yanı sıra Nice Antlaşması, eski adı Siyasal Komite olan Siyaset ve Güvenlik Komitesi'nin yetkilerini artırdı. Buna göre, Siyaset ve Güvenlik Komitesi,

bir krizi yönetmek amacıyla konsey tarafından, kriz yönetim operasyonunun siyasi denetimini ve stratejik liderliğini sağlamak için kriz süresi boyunca ikinci sütun kapsamında uygun kararları almaya yetkilendirilebilecektir.

ODGP'nin işleyişine ilişkin yeniliklerden biri de, daha önce konsey genel sekreterliği altındaki sorumlulukların Amsterdan Antlaşması'yla yüksek temsilci adı altında oluşturulan yeni bir pozisyona devredilmesidir. Yüksek temsilcinin görevi ODGP kapsamına giren konularda siyasi kararların oluşturulması, hazırlanması ve uygulanmasına katkıda bulunarak ve gerekli olan durumlarda üçüncü ülkelerle siyasi diyaloğu yürüterek Bakanlar Konseyi'ne yardımcı olmaktır. Bu görev 1999 yılından beri Javier Solana tarafından yürütülmektedir.

Konvansiyonun hazırladığı ve Temmuz 2003'te konsey başkanlığına sunulan anayasa antlaşması taslağı, AB'nin üç sütunlu yapısına son vererek, daha önce hükümetlerarası konferans temelinde ele alınan, ODGP (ikinci sütun) ile adalet ve içişleri alanının (üçüncü sütun) topluluk çerçevesine taşınmasını öngörmektedir. Aynı zamanda komisyon başkan yardımcılığı görevini de yürütecek bir dışişleri bakanının atanmasıyla ODGP'nin güçlendirilmesi yönünde de adımlar atılmakta ve bir Avrupa Silahlanma Ajansı oluşturularak ortak savunma politikası konularının tanımlanmasına imkân sağlanmaktadır.

Nice Antlaşması'nın ABA'nın BAB ve AB ilişkilerine ilişkin bazı düzenlemelerini iptal etmesi ve BAB'ın temel sorumluluk alanını 5. madde kapsamındaki ortak savunmayla sınırlaması sonrasında, 2000 Şubat'ında BAB ve NATO, NATO'nun askeri donanımının ve kuvvetlerinin kullanılacağı BAB yönetiminde yapılacak operasyonlarda AGSK ile ilgili kavram ve düzenlemelerin test edilmesi amacıyla ilk kez bir ortak kriz yönetimi tatbikatı, 2001 Haziran'ında ise bir ortak tatbikat (JES-01) gerçekleştirdiler. Diğer taraftan AB 2000'li yılların başından itibaren krizlerin siyasi kontrolü ve stratejik yönetimi konusunda kendi daimi siyasi ve askeri yapılarını oluşturma yönünde çalışmalara başladı. 2002 yılının Aralık ayında NATO ve AB arasında kabul edilen "Berlin+" kararları doğrultusunda, AB ve NATO, kriz yönetimi konusunda bir stratejik ortaklık anlaşması imzaladılar. Diğer taraftan AB bir Avrupa savunma gücü oluşturma konusunda da ilerlemeler kaydetti. 29 Mayıs 1999'da Fransa'nın Toulouse kentinde yapılan Fransa-Almanya zirvesinde, Avrupa kolordusunun AB'nin krizlere yönelik müdahalelerinde kullanılmasına ilişkin bir karar alındı ve bu karar diğer üye devletlerce de benimsenerek, 3-4 Haziran 1999'daki Köln zirvesinde resmen açıklandı. Aynı tarihlerde Lüksemburg'da yapılan toplantıda, Avrupa kolordusu içindeki ülkeler bu yapının AB ve Atlantik ittifakı tarafından kullanılabilecek bir acil müdahale gücüne dönüştürülmesi kararını aldılar ve bu karar 5 Haziran 2001'den itibaren uygulanmaya başladı. 2002 yılının Eylül ayında Yunanistan, Polonya ve Türkiye, 2003 yılının Temmuz ayında Kanada çokuluslu genel merkeze ulusal güçlerini göndererek ve

aynı yılın şubat ayında Avusturya ve Finlandiya teknik konularda bir anlaşma imzalayarak Avrupa kolordusuna katıldılar. Yaklaşık 900 asker ve 70 sivil personelin görev yaptığı Avrupa kolordusunun genel merkezi Strazburg'da bulunmaktadır. ■

Ece Öztan, Hale Akay

Bkz. ayrıca Avrupa Anayasası Antlaşması, Nice Antlaşması

Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası Üst Düzey Uzmanlar Grubu

Dış siyasi ilişkilerden sorumlu komiser Hans van den Broek, 1994'te, ulusal hükümetler ve AB kurumları içindeki yeni ve eski üst düzey yetkilileri, 1996-1997 senesindeki hükümetlerarası konferans öncesinde dış politika ve güvenlik konularında tavsiyelerde bulunmak üzere bir araya getirdi. Ortak dışişleri ve güvenlik politikası üst düzey uzmanlar grubu, 1994 Aralık'ında "2000'e doğru Avrupa Güvenlik Politikası: İtibar Sağlamanın Yöntem ve Araçları" başlıklı bir rapor yayınladı. Çok çeşitli konulara değinen rapor, AB dış politikasıyla güvenlik politikasını yönetecek ve temsil edecek üst düzey bir politikacının atanması dahil, bazı tavsiyeleri de ele almaktaydı. ■

Bkz. ayrıca Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası

Ortak Eylem

Ortak eylem, AB'nin ikinci ve üçüncü sütununu oluşturan ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP) ile adalet ve içişleri alanlarında kullanılan bir hukuki enstrümandır. "Ortak dış politika ve güvenlik politikası için genel kılavuz ilkelerin" (Madde J.8.1) tanımlanmasından Avrupa Konseyi sorumludur; Bakanlar Konseyi bu ilkeler çerçevesinde ortak eylemleri –oybirliği veya daha önce oybirliği ile kabul edilmişse nitelikli çoğunlukla– karara bağlayabilir. Bugüne kadar, büyük bölümü uluslararası güvenlik konularını ele alan görece az sayıda ortak eylem kararı alındı; hiçbir eylem kararının nitelikli çoğunlukla alınmamış olması, üye devletlerin hükümetlerarası işbirliği alanına giren konularda oybirliğiyle karar almayı bırakma konusunda duraksadıklarını gözler önüne sermektedir. Üçüncü sütundaki K.3.2(b) maddesi konseyin, "öngörülen eylemin ölçeği veya etkileri açısından, üye devletlerin bireysel eylemler yerine ortak eylemler yoluyla hareket etmesi durumunda birliğin amaçlarına daha kolay ulaşılabilecek olduğu sürece" adalet ve içişleri alanında ortak eylem kararı almasına imkân vermektedir. Konsey şimdiye kadar, adalet ve içişleri ile ilgili olarak ODGP'ye kıyasla daha az ortak eylem kararı almıştır.

Adalet ve içişleri alanındaki ortak eylemler Amsterdam Antlaşması ile kaldırılarak, bunların yerini hukuki açıdan daha bağlayıcı olan "kararlar" ve "çerçeve kararlar" aldı. ■

Bkz. ayrıca. Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası; Adalet ve İçişleri.

Ortak Gümrük Tarifesi (OGT)

Ortak gümrük tarifesi (OGT), bir ortak pazarın kendi iç pazarını koruma yolu ve onu diğer ekonomik bütünleşme biçimlerinden ayıran özelliğidir. AB'nin ortak gümrük tarifesi, Roma Antlaşması'nın 18-

25. maddelerinde tanımlandı. AT'nin başlangıçtaki ortak tarifesi, gümrük birliği öncesindeki üye ülkelerin ulusal tarifelerinin düz aritmetik ortalamasını baz aldığından, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması'nın (GATT) uluslararası tarife düzenlemelerinde ayrımcılığı yasaklayan kuralını ihlal etmemekteydi. Daha sonra OGT, uluslararası ticaret müzakerelerinde, özellikle GATT'ın Dillon, Kennedy, Tokyo ve Uruguay raundlarında düşürüldü. ■

Bkz. ayrıca Ortak Ticaret Politikası; Ortak Pazar

Ortak Karar Usulü

Avrupa Parlamentosu'nun (AP) yetkilerini artırmak ve böylece AB'nin demokratik hesap verme sorumluluğunu genişletmek amacıyla Avrupa Birliği Antlaşması'nda (ABA) ortaya koyulan (madde 189b) aşırı karmaşık ortak karar usulü, daha önceki işbirliği usulündeki iki aşamaya üçüncü bir aşama eklemekte ve AP'ye onaylamadığı teklifleri veto etme hakkı vermektedir. Ortak karar usulünün en ayırt edici özellikleri sahneye, ikinci görüşme safhasında (genellikle bu usül altında nitelikli çoğunlukla karar alan) Bakanlar Konseyi ile (salt çoğunlukla karar alan) AP'nin tutumları farklılık gösterdiğinde çıkmaktadır. Bu durumda her iki kurumdan eşit sayıda temsilcinin yer aldığı bir uzlaşma komitesi toplanabilir. Eğer komite ortak bir metin üzerinde anlaşırsa, hem konsey hem de AP, yürürlüğe girmesi için bu metne onay vermek zorundadır. Eğer komite bir ortak metin üzerinde anlaşamazsa, konsey bu metni tek taraflı kabul edebilir, fakat salt çoğunlukla karar alan AP, metnin kabulünü veto etme yetkisine sahiptir. Ortak karar usulüyle kamuoyunda AB'nin demokratik hesap verme sorumluluğunun zayıflığına ilişkin yaygın kanaatin ortadan kaldırılması amaçlanmış olmasına rağmen, usul karmaşıklığı nedeniyle AB'nin vatandaşlarıyla arasındaki fiili mesafeyi ve vatandaşları tarafından kolay anlaşılamaması sorununu karikatürleştirmektedir. Fakat belki de, karar alma sürecine parlamentonun daha fazla katılmasıyla sürecin etkinliğinin birbirine ters düşmediğini kanıtlamak yönündeki AP arzusu nedeniyle –veya belki de yalnızca bu yeni teknik kullanışlı olduğundan– her ortak kararın alınması ortalama bir yıl sürse de, ortak karar, usul açısından başarı sağlamıştır. 1997 Amsterdam Antlaşması ortak karar usulünün kapsamını büyük ölçüde genişletmiş ve üçüncü aşamayı kaldırarak usulü basitleştirmiştir. ■

Bkz. Karar Alma Usulleri

Ortak Karar Usulü/Güncelleme

Nice Antlaşması ile ortak karar usulünün kapsamı genişletildi ve bu usulün kapsamına giren bir alanda güçlendirilmiş işbirliği kurmak için gereken onay yoluyla AP'nin sorumlulukları artırıldı. Bu prosedür, oybirliğinden nitelikli çoğunluk oylamasına geçen yedi hüküm için geçerli olacaktır. (AT Antlaşması'nın 13, 62, 63, 65, 157, 159 ve 191 sayılı maddeleri; ayrımcılığa karşı mücadele etmek için teşvik düzenlemeleri; sınır kontrolleri ve sığınma, sığınmacılar ve göç politikasıyla ilgili düzenlemeler, adalet ve içişlerine dair birtakım konular; sanayi politikasına dair konular; Avrupa düzeyinde

siyasal partiler konusunda yönetmelikler ve AT Antlaşması'nın uyum politikasıyla ilgili 161. maddesi için, antlaşma AP'nin mutabakatını öngörmektedir.) Böylece, Nice Antlaşması'ndan sonra nitelikli çoğunluk yoluyla alınmış bir konsey kararını gerektiren yasal düzenlemelerin çoğu, ortak karar usulü yoluyla kararlaştırılacaktır. Bununla birlikte usul, zaten nitelikli çoğunluk kuralının kapsamına giren yasal düzenlemelere (örneğin tarım politikası veya ticaret politikası konusundaki düzenlemeler) aktarılmamıştır.

Bu düzenlemelerin yanı sıra Nice Antlaşması ile AT Antlaşması'nın 191. maddesine, Avrupa düzeyinde siyasal partiler ve özellikle bunların finansmanıyla ilgili kurallar hakkında bir tüzüğün ortak karar usulüyle kabul edilmesine olanak veren bir hukuksal temel eklenmiştir.

Konvansiyonun Temmuz 2003'te konsey başkanlığına sunduğu ve Haziran 2004'teki hükümetlerarası konferansta üzerinde uzlaşmaya varılan Anayasa Antlaşması, birliğin karar alma usullerinde bir sadeleştirme öngörmektedir. Antlaşmada çeşitli karar alma usulleri iki temel başlık altında toplanmış ve ortak karar usulü "genel -olağan- karar alma usulü" olarak tanımlanmıştır. ■

Ece Öztan

Bkz. ayrıca Avrupa Anayasası Antlaşması; Karar Alma Usulleri

Ortak Pazar

Roma Antlaşması (1957), Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) bir ortak pazar şeklini alacak ekonomik bütünleşmenin gerçekleştirilmesi için gerekli yasal yetkileri sağladı. Ortak pazar, 1992 tarihli Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) ardından resmi olarak Avrupa Topluluğu (AT) adını almış olan AET'nin çekirdek unsurudur. ABA, ortak pazarı bir ekonomik ve parasal birliğe dönüştürmek için tek para birimini ortak pazar unsurları arasına dahil etmeye çalışmaktadır (Swann, 1996).

Bir ortak pazarın iki farklı boyutu vardır. Dış boyut, bütünleşen ülkeler etrafında bir ortak korunma duvarının örülmesi ve diğer tedbirleri içermektedir. Roma Antlaşması'nın 18-25. maddeleri altında uygulanan ortak gümrük tarifesi (OGT), dışa karşı savunma konusunda kilit öneme sahip bir düzenlemedir. Bu tür bir düzenleme, ilk bakışta, savaş sonrası uygulamaya sokulan, uluslararası tarife ayarlamalarında ayrımcılığı yasaklayan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT) kuralının bir ihlali olarak değerlendirilmişti. Ayrımcılık ihtimalinin nedeni, AT'nin ilk altı üye ülkesi (Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Lüksemburg, Hollanda) arasındaki ticaretin gümrük vergilerinden muaf tutulması, fakat (ABD gibi) üçüncü ülkelerden ithal edilen mallara ortak bir gümrük vergisinin uygulamasının teklif edilmiş olmasıydı. Bununla birlikte GATT kuralları, ortak pazarların kurulmasına olanak veren (tam adı ortak pazar unsuru olan) bir kaçış noktası sağlamaktaydı; OGT'nin düzeyi, eski ulusal tarifelerin ortalamasından daha yüksek değilse ortak pazarın oluşturulması mümkündü. Başlangıçta topluluğun OGT eski ulusal tarifelerin ağırlıklı ortalaması değil, düz aritmetik ortalaması baz alınarak hesaplandığından GATT kuralını ihlal eder duruma düş-

mekten kaçınabildi. Daha sonra bu ortak koruyucu duvarın seviyesi, gümrük tarifeleri hakkındaki uluslararası müzakerelerde, özellikle GATT'ın Dillon, Kennedy, Tokyo ve Uruguay raundlarında, aşağı çekildi.

AT, Çokelyaflılar Anlaşması benzeri, ortaklaşa müzakere edilmiş ithalat kotaları dahil, dışa karşı korunmaya yönelik başka tedbirler de oluşturdu. Bunlara ek olarak, çeşitli ülkelerin gönüllü ihracat kısıtlamaları da varlığını sürdürdü. Bu uygulamalar en sonunda 1992 tek pazar programının bir parçası olarak topluluk kapsamı altına alındı. AT ayrıca, en önemlileri ithal mallarının adil olmayan bir şekilde fiyatlanması durumunda bu mallara antidamping vergisi koyma yetkisi olan çeşitli koruma amaçlı mekanizmaları ve AT'nin ihracatının yanı sıra ithalatını da etkileyen yasadışı ticarete engel olmak üzere 1984'te uygulamaya konulan yeni ticaret politikası aracını geliştirdi. Kanunlara aykırı ticaret yapıldığı kanıtlandığında, Bakanlar Konseyi ithalat vergilerinin artırılması ve ithalat kotalarının uygulanması dahil çeşitli misilleme tedbirleri uygulayabilmektedir.

AET içinde ise, Roma Antlaşması'nın 12. maddesi uyarınca, üye ülkeler topluluk sınırları dahilinde mal ticaretine uyguladıkları tüm gümrük vergilerini kaldırmakla yükümlüydüler. Başlangıçtaki altı ülke bunu sekiz buçuk yıllık bir süre zarfında başardı; daha karşılıklı serbest ticaret anlaşmalarına dahil olmamış yeni üyelere ise bu uygulamaya uyum sağlamaları için beş ile yedi yıllık süreler tanındı.

Üye ülkeler ayrıca 12. madde uyarınca tarife benzeri engelleri de kaldırmakla yükümlüydüler. Örneğin, İtalyan hükümeti ihracat ve ithalat üzerine istatistiksel bir prelevman koyma eğilimindeydi. Bu, Avrupa Adalet Divanı'nın (AAD) gümrük vergisi tanımına giren bir uygulama olmamakla beraber tarife benzeri bir kısıtlama olduğundan kaldırıldı. Üye ülkeler bunlara ek olarak topluluk içi ithalat ve ihracatta uygulanan tüm kotaları (Roma Antlaşması 30-35. maddeler) kaldırmak zorundadırlar. Ayrıca, kotalara benzer etkileri olan tüm diğer miktar kısıtlamalarını da kaldırmaları gerekmektedir. Bu kota benzeri etkilere sahip uygulamalar hakkındaki yükümlülüğe bir örnek olarak, ünlü *Cassis de Dijon* davası verilebilir. Bu örnekte Alman otoriteleri, Alman hukukunun alkol oranı yüzde 32'nin altında (istisnai olarak bu eşik yüzde 25'e düşebilir) olan likörlerin satışını yasakladığı gerekçesiyle bu Fransız likörünün ithalatını engellemişlerdi. *Cassis*'nin alkol oranı yüzde 15-20 arasındadır. AAD, Almanya'nın tam anlamıyla bir kota olmayan, fakat Roma Antlaşması'nın 30. maddesi kapsamındaki kota benzeri etkisi olan –aslında ithalatı tamamıyla kısıtlayan– bu yasağını reddetti. *Cassis* ve onu takip eden davalar birtakım kilit ilkelerin belirlenmesine yardımcı oldu: Bir üye ülkede satışı yasal olan mallar başka üyelerin piyasasına serbestçe girebilmeliydi ve tüketicilerin korunması ve kamu sağlığı haklı gerekçeler olarak kabul edildiğinden, bu malların ithalatının yasaklanması ancak bu tür zorunlu şartlara dayandırılabilirdi. Ayrıca, uygulanan miktar kısıtlaması bu tür menfaatlerin korunması için temel bir teminat olmak zorundaydı. Böylece ortaya bir oran unsuru çıktı. *Cassis* davasındaki yasaklama oransızdı çünkü al-

kol miktarına ilişkin etiketteki bilgi bile masum tüketiciyi korumak için yeterliydi.

Roma Antlaşması malların serbest iç ticaretiyle alakalı bu koşulları, hizmet ticaretinin serbestleştirilmesini sağlamaya yönelik hükümlerle tamamladı. Başka bir deyişle, sigortacılık ve bankacılık türü hizmetleri arz edenler, bu hizmetleri sınırlar ve engeller olmadan sunabilmekte serbest olmalıydılar ve ayrımcılıklar kaldırılmalıydı (59-60. maddeler). Buna rağmen tarifelerin, tarife benzeri engellerin, kotaların, kotalara benzer önlemlerin kaldırılmasıyla hizmetlerin arzının serbestleştirilmesi şartları bir arada uygulandığında bile, bunların üye ülkeler arasında mal ve hizmet ticaretinin serbest ve ticari sapmaya neden olmadan akışını sağlamak için yetersiz olduğu görüldü. Roma Antlaşması çeşitli tarife dışı engellerin bu tedbirlere rağmen hâlâ mevcut olacağını ve tek pazarın önünü kapayacağını kabul etmekteydi. Bu nedenle, bu sorunla başa çıkabilecek şartlar koyuldu. Tarife dışı engeller sorununu (ve hizmetler ve üretim faktörleriyle ilgili diğer kısıtlamaları) gidermek için oldukça çaba harcanmış olmasına rağmen, sadece sınırlı bir ilerleme kaydedilmişti. 1986 tarihli Avrupa Tek Senedi ile temelde bu sorun nedeniyle uyum sürecine ilişkin kararların alınmasındaki yetkiler değiştirildi ve topluluğun, tek pazarın 1992'de gerçekleşmesini sağlayacak bir programı uygulamayı taahhüt etmesi sağlandı.

Roma Antlaşması'nın 85-90. maddeleri uyarınca, ulusal piyasaları paylaşmaya yönelik olan ve üye ülkeler arasındaki rekabeti engelleyen tröstleşmenin ortadan kaldırılması görevi komisyona verildi (Swann, 1995). Madde 85 ortak pazarda rekabeti kısıtlayan ve ülkeler arasındaki ticareti etkileyen kartelleri yasaklar. Bu amaçla kartellere ilişkin kurallara dair yargı yetkisi, bölge düzeyinin üzerindeki mercilere (ulusal mahkemelere ve AAD'ye) bırakılmıştır. Eğer ekonomiyi geliştirici bir etkisi ve tüketici refahının artması gibi yararları varsa, bazı kartellere istisna kabilinde izin verilebilir. Bu kurallar özel teşebbüslerin yanı sıra kamu teşebbüsleri için de geçerlidir. Komisyon para cezası ödetmek dahil, uygun zorlayıcı tedbirleri alma yetkisine sahiptir. Kartelleri yasaklamaya (veya kabul etmeye) ilişkin kararlar, öncelikle komisyonun yetkisindedir; yapılan başvuruları karara bağlama yetkisi ise AAD'ye aittir.

86. madde uyarınca, piyasa güçlerini kötüye kullanan ve üye ülkeler arasındaki ticareti etkileyen, piyasada hâkim konuma sahip firmalara karşı harekete geçme yetkisine sahip olan komisyon, fahiş fiyat uygulamak, müşterilere sağlanan olanaklarda ayrımcılık yapmak ve temel üretim girdilerinin arzını engellemek gibi, hâkim konumunu kötüye kullanan davranışlarda bulunan firmalarla başarıyla mücadele etti. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kuran 1951 Paris Antlaşması, rekabetçi olmayan şirket birleşmelerini yasaklama yetkisi vermekteyse de, Roma Antlaşması'yla benzer bir yetki açıkça tanınmamıştı. Fakat 1989'da Bakanlar Konseyi, komisyona, tek pazar programının bir yan unsuru olarak, mantık gereği şirket birleşmelerini kontrol etme yetkisi verdi. Sadece tek pazarı etkileyebilecek kadar büyük şirket birleşmeleri bu yetki kapsamına girmektedir.

Topluluk, 30. ve 59. (birinci madde miktar kısıtlamalarını yasaklamakta, ikincisi ise daha önce belirttiğimiz gibi hizmet ticaretinin serbestleştirilmesini ele almaktadır) maddeler altında, kamu ihalelerinde ayrımcılık yapılmasını engellemeye çalışmaktaydı. AT ülkelerindeki harcamaların yaklaşık yüzde 15'inin devletin mal ve hizmet harcamalarından oluşmasından ve hükümetlerin kendi ülkelerinde üretilen mal ve hizmetleri kayırma eğiliminde olmalarından dolayı, kamu ihalelerinde ayrımcılık yapılmayacağına dair bir kuralın uygulamaya konulması zorunlu hale geldi. Kamu faaliyetlerinin ilkelerini düzenlemek üzere, kamu işleri ve kamu arzı kontratlarına, kamunun kullanımı amaçlı satınalımlara ve kamunun hizmet alımlarına uygulanacak kurallar belirlendi ve bu kurallara uyulmadığı takdirde, ulusal düzeyde yasal tazminat alınması için ek koşullar koyuldu.

Rekabete ve devletlerarası ticarete zarar veren kamu yardımları (sübvansiyonlar) 92 ile 94. maddeler arasında açıkça yasaklandı. Bununla birlikte, var olan yardımın niteliğine bağlı olarak, rekabetin gelişmesi için imkânların oluşturulması istisnai bir koşul olarak getirildi. Sosyal niteliği olan devlet yardımları, bu maddelerden açıkça muaf tutuldu. Bölgesel kalkınmaya ve belirli ekonomik sektörlere yönelik yardımlar ile Avrupa açısından ortak bir önem taşıyan projeleri desteklemek için yapılan yardımlar (mesela Alplerin altından geçecek bir tünel gibi) gibi diğer devlet yardımı türlerine de muafiyet sağlanabilmektedir. Bu tür sübvansiyonların incelenmesi görevi, ilk başta devlet yardımlarına ilişkin olarak bilgilendirilmesi gereken komisyona düşmektedir. Komisyon, bölgesel yardımların değerlendirilmesini, sorunlu bölgedeki işsizlik ve kişi başına milli gelir düzeyi gibi, önerilen bölgesel yardımın ölçeği ve yerel sorunun ciddiyetiyle ilgili verileri temel alarak gerçekleştirir. Bazı yardımları yasaklayabilen komisyon, ABA sonrasında bölgesel yardım kurallarına uygun davranmayan üye devletlere mali müeyyideler de uygulayabilmektedir.

Topluluk ayrıca, A ülkesindeki standartlara uyan bir malın B'deki standartlara uymaması durumunda ortak pazar için pazar paylaşımı etkisi yaratan, gıda maddeleriyle dayanıklı tüketim mallarının tasarım ve içeriğine ilişkin ulusal standartlardaki farklılıkları da ele almak durumundadır. Bu konuda daha önceki yaklaşım, konseye ulusal standartları uyumlulaştırma olanağı veren 100. maddenin uygulanması, başka bir deyişle bir topluluk standardının yaratılmasıydı. Böylece tüm üye devletler topluluk standardına uyan malları kendi sınırları içine itirazsız kabul edebilecekti. Ne var ki bunun meşakkatli bir iş olduğu ortaya çıktı ve son zamanlarda mevcut ulusal standartların karşılıklı olarak tanınması uygulaması giderek artan ölçüde kabul görmeye başladı.

Mal ve hizmetleri etkileyen ve tarife dışı engel benzeri etkiler yaratan dolaysız vergiler sorununu da ele alan topluluğun yaklaşımı, sanayilerin örgütlenmesine yapay zararlar vermeyen ve kanun dışı ihracat teşviklerinin tespitini ve engellenmesini kolaylaştıran bir dolaylı vergi olması nedeniyle katma değer vergisini (KDV) seçmek oldu. Üye ülkeler arasındaki sınır ti-

careti hâlâ piyasalara zarar veren etkilere neden olabilmektedir, fakat nihai amaç KDV oranlarının tüm üyelerde uyumlulaştırılmasıdır. Böylece sınır ticaretinden kaynaklanan sorun ortadan kaybolacak ve mallar fiyatlara KDV dahil edilerek ihraç edilecektir. Orta vadedeki amaç alkol, tütün ve benzeri ürünlere uygulanan dolaylı vergi uygulamalarının ve oranlarının da uyumlulaştırılmasıdır.

Mal piyasasının serbestleştirilmesi, sigortacılık ve bankacılık gibi hizmetlerin arzını serbestleştirmeye yönelik adımlarla tamamlandı. Diğer konularda olduğu gibi burada da engelleyici faktör, devletlerin piyasaları düzenleyici uygulamalarıydı. Örneğin bankacılıkta ihtiyati düzenlemelerin standartları çeşitlilik arz etmekteydi ve bu da bankaların diğer üye ülkelerde şube açabilmelerinin önünü kapamaktaydı. Bankacılık sektöründeki yaklaşım, tek tip asgari düzenleyici kuralların uygulanmasıdır. Bunun sonucunda, AT üye ülkesindeki gerekliliklere uyan bir banka, diğer üye ülkelerde başka bir lisans işlemine gerek duymaksızın serbestçe şube açabilecektir.

AT, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımına paralel olarak, emeğin serbest dolaşımına ilişkin adımlar da attı (48'den 51'e kadar olan maddeler) ve bu adımları sosyal güvenlik haklarının aktarımı gibi önlemlerle tamamladı. Geçmişte uzmanların hareketliliği, farklı ulusal mesleki liyakat kuralları ve mesleki eğitimin tipi ve süresindeki farklılıklar gibi düzenlemeye ilişkin unsurlarla engellenmekteydi. Burada da uyum süreci, bazen tek bir meslek, bazen tüm meslekler açısından bir kurtarıcı görevi gördü. 1988'de döviz kontrollerinin kaldırılması kararının alınmasıyla, (artık madde 73 uyarınca düzenlenen) sermayenin serbest dolaşımının gerçekleştirilmesinde önemli bir hız sağlandı. Bununla beraber kurumlar vergisi oranlarının ülkeler arasında farklılık göstermesi nedeniyle hâlâ sermaye piyasasını saptırıcı etkiler ortaya çıkabilmekteydi. Roma Antlaşması (madde 52-58) girişimcilerin diğer üye ülkelerde yapacakları üretim faaliyetlerini düzenlemektedir. (Bu, iş kurma ve hizmet sunma özgürlüğü olarak kabul edilmektedir.) Burada da başlıca engelin ulusal düzenleyici kurallar olduğu görülmüştür. Bu yüzden İngiltere'deki bir hayat sigortası şirketinin, örneğin Almanya'da benzer bir girişimde bulunabilmesi, ancak topluluk sigorta şirketlerinin rezervleri ve aktif-pasif oranları hakkında tektip kurallar üzerinde anlaştığı zaman mümkün olabilmektedir. ■

Dennis Swan

Bkz. ayrıca Ortak Ticaret Politikası; Rekabet Politikası; Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması; Tek Pazar Programı

Ortak Pazar/Kaynakça

Swann, Dennis. 1995. *The Economics of the Common Market*. Harmondsworth: Penguin.

— 1996. *European Economic Integration*. Cheltenham: Edward Elgar.

Swann, Dennis, ed. 1992. *The Single European Market and Beyond*. Londra: Routledge.

Ortak Pazar/Güncelleme

24 Kasım 1999'da kabul edilen Avrupa İç Pazar Stratejisi, AT'nin 1999-2003 dönemindeki stratejik önceliklerini belirledi. Bu stratejinin amaçları, yurttaş-

larının hayat koşullarının kalitesinin artırılması, toplululuk mal ve sermaye piyasalarının daha etkin hale getirilmesi, ticari ortamın geliştirilmesi ve değişen dünya koşullarında iç piyasanın sağladığı avantajlardan tam anlamıyla yararlanılabilmesidir. Komisyon, bu dönemin sonunda, 2003 yılında, 2003-2006 dönemi için yeni stratejisini yayınladı. Yeni stratejinin temel odak noktası 2010 yılında AB'yi dünyanın rekabet gücü en yüksek ekonomisi haline getirmeyi amaçlayan Lizbon stratejisinin iddialı hedefleridir. Diğer taraftan strateji, 2004 yılındaki genişleme sonrasında, genişlemiş iç pazarın sağlayacağı avantajlardan tam olarak yararlanılmasını hedeflemiştir. Stratejinin son amacı da Avrupa ekonomilerinin büyüme oranlarını artırmak için ihtiyaç duyulan yapısal reformlardır. Strateji, mal ve hizmet ticaretine ilişkin AB mevzuatının tam ve etkin bir şekilde uygulanmasına yönelik öncelikler ve takvimler içermektedir. Buna göre 2003-2006 dönemi için saptanan öncelikler, malların serbest dolaşımının kolaylaştırılması, hizmet piyasalarının bütünleştirilmesi, kalite düzeyi yüksek ağ sanayiler oluşturulması, vergi engellerinin etkilerinin azaltılması, kamu ihalelerine yönelik düzenlemelerin geliştirilmesi, ticari hayat koşullarının iyileştirilmesi, demokratik sorunlar ve düzenleyici politikaların sadeleştirilmesidir. ■

Ece Öztan, Hale Akay

ORTAK PAZAR/GÜNCELLEME KAYNAKÇASI

Komisyon(1999), Communication, "The strategy for Europe's internal market", COM(1999)464 Final. Brüksel.

Komisyon(2003), Communication, " Internal Market Strategy-Priorities 2003-2006", COM(2003)238 Final. Brüksel.

Ortak Piyasa Düzenlemeleri (OPD)

Roma Antlaşması'nın 40. maddesini temel alan ortak piyasa düzenlemeleri (OPD), ortak tarım politikasının (OTP) kilit unsurlarından biridir. OTP'nin nasıl işleyeceğini tanımlayan ODP'leri, OTP'nin finansman mekanizması olan Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu'nun (ATGYF) temelini oluşturur. ■

Bkz. ayrıca Ortak Tarım Politikası

Ortak Tarım Politikası (OTP)

1957 Mart'ında Roma'da imzalanan Avrupa Ekonomik Topluluğu Antlaşması, üye ülkeler arasında malların serbest dolaşımını engelleyen gümrük tarifelerinin, miktar kısıtlamalarının ve benzer etkili diğertedbirlerin kaldırılması yoluyla bir ortak pazar kurulmasını şart koşmaktadır. Antlaşmanın ortak pazarın kuruluşuna ayrılan bölümü içindeki II. Başlık (38-47 maddeler) özel olarak tarım sektörüyle ilgilidir.

Madde 38 "ortak pazarın tarım ve tarım ürünleri ticaretini kapsayacağını" ve "ortak pazarın tarımsal ürünler için işleyiş ve gelişiminin, üye ülkeler arasında bir ortak tarım politikasının oluşturulmasıyla birlikte yürütülmesini" şart koşmaktadır. Avrupa bütünleşmesinin gelişiminde belirleyici bir rol oynayacak olan bir ortak tarım politikası (OTP) uygulanması hakkındaki bu taahhüt, madde 39 ile çerçevesi çizilen şu amaçları kapsamaktadır: Teknik ilerlemeyi geliştirerek, tarımsal üretimi rasyonel biçimde artırarak ve üretim faktörlerinin, özellikle işgücünün optimal

kullanımını sağlayarak, tarımsal verimliliği yükseltmek; özellikle tarımla uğraşanların kişisel gelirini artırarak, tarımsal nüfusun iyi bir hayat standardına kavuşmasını sağlamak; piyasalara istikrar kazandırmak; düzenli bir ürün arzını garanti altına almak ve ürünlerin tüketiciye uygun fiyatlarla ulaşmasını sağlamak.

Birinci başlık (malların serbest dolaşımı), ortak pazarın gerçekleştirilmesi için gümrük tarifeleri hakkında kesin bir takvim belirlemekteyse de, OTP'nin esasları antlaşmanın içinde belirtilmemiştir. Bunun yerine madde 43, sadece "ortak tarım politikasının ana hatlarını belirlemek amacıyla komisyonun, antlaşma yürürlüğe girer girmez, üye devletleri özellikle kaynaklarının ve ihtiyaçlarının bir bilançosunu çıkartarak tarım politikaları arasında karşılaştırma yapabilmeleri için toplantıya çağıracağını" belirtmektedir. Bu nedenle OTP için gerekli hazırlıklarla görevlendirilen yeni kuruluş komisyondu ve komisyon kısa süre içinde uygulamada önemli sonuçlar elde etti. Bu başarıyı sağlayan, esasında, ilk altı üyenin, Avrupa'nın sanayi ve tarım ürünleri için bir ortak pazar temelinde bütünleşmesini başarmak konusunda gösterdikleri siyasi irade ve ayrıca komisyonun yeni kurulan AT'yi, Avrupa ve Avrupa dışındaki başlıca ticaret ortaklarına, özellikle de ABD'ye kabul ettirmekte sergilediği büyük müzakere becerisidir.

1960'lardaki OTP, belli başlı tarımsal ürünlerde bir fiyat garantisi mekanizmasını temel almaktaydı. Antlaşma imzalandığında, madde 39 kapsamındaki amaçlara, sanayi ürünleri için belirlenen piyasa liberalizasyonu mekanizmaları kullanılarak ulaşılamayacağı gayet iyi anlaşılmıştı; bu nedenle madde 42'nin tarımsal malların üretim ve ticaretini, antlaşmanın 85-94. maddeleri arasındaki rekabete ilişkin genel hükümler kapsamı dışında tutması anlam taşımaktadır.

Ortak Tarım Politikasının Gelişimi

OTP'nin anahatları antlaşma yürürlüğe girdikten kısa bir süre sonra, Temmuz 1958'de Stresa'da yapılan bir konferansta belirlendi. Bir ortak tarımsal fiyat mekanizmasının çerçevesini çizen Stresa konferansı, üye ülkelerin tarım sistemlerinin ortak pazara dahil olmalarını sağlayacak bir piyasa çerçevesi belirliyor ve yapısal değişim ile verimlilik artışına duyulan ihtiyaç üzerinde duruyordu. Komisyon daha sonra antlaşmanın 40(2) maddesi bağlamında, ortak tarım piyasasının düzenlenmesi için teklifler hazırladı. Ortak pazara geçiş döneminin ilk aşamasının sona ermesiyle birlikte (antlaşma, madde 8), Ocak 1962'de, Bakanlar Konseyi, topluluk için önem taşıyan tahıl ürünlerinin fiyatları hakkında sağlanan uzlaşmayı temel alan bir önlemler "paketini" kabul etti.

Ortaya çıkan sistemin temel nitelikteki bir unsuru, topluluk için hedef fiyatların belirlenmesidir; bu fiyatlar daha sonra üreticilerin gelir düzeylerini korumak amacıyla konulan müdahale mekanizmaları yoluyla ithalat vergilerini ve ihracat iadelerini belirlemektedir. Sistemin direği, AT içindeki üreticilerin eline geçecek fiyatları belirleyen "hedef fiyat" sistemidir. Arz fazlası durumunda, hedef fiyat yerine "müdahale" fiyatı geçerli hale gelir; bu, üye ülkeler tarafından özellikle tarım poli-

tikası için kurulan müdahale ajanslarının, tarımsal ürünlerdeki fazlayı satın almaları gereken fiyattır (piyasada dengenin sağlanması garantisi). Müdahale sistemi, üreticilere, tarımsal ürünler için şartlar ne olursa olsun, piyasadaki fiyatlar gerekli düzeyde olmadığında bir asgari taban fiyatı garanti etmektedir. Bu asgari garanti fiyatının ana amacı, üreticilerin gelir seviyesini yeterli bir seviyede tutabilmektir. Son olarak, AT içindeki fiyat düzeyini ve genelde tarımsal üretimi korumak amacıyla "eşik fiyat" uygulanmaktadır; eşik fiyat, topluluk içine ithal edilen tarım ürünlerine uygulanan taban fiyattır. Eşik fiyatın tasarlanmasındaki amaç, AT tarım piyasasının üçüncü ülkelerden gelen düşük fiyatlı ithal malların baskınına uğramamasıdır ve ithal ürünlerin fiyatını yapay olarak eşik fiyat düzeyine yükselten "vergiler" sayesinde bu amaca ulaşılmıştır. Bu vergiler AT'nin "özkaynaklarının" bir bölümünü oluşturur ve vergilerden elde edilen gelirler, AT bütçesine tahakkuk eder. Diğer yandan, AT dışına çıkan ürünler bir ihracat sübvansiyonundan, yani, düşük dünya fiyatlarıyla AT içindeki yüksek fiyatlar arasındaki farkı kapatmak için AT tarafından ihracatçılara ödenen "iade"den yararlanır. İhracatın sübvansiyonu, AT içindeki hedef fiyatların genellikle dünya fiyatlarından daha yüksek olmasına rağmen, AT üreticilerinin ürünlerini dünya piyasasına sokabilmelerine imkân sağlar.

Antlaşmanın 40(4) maddesi, ortak tarım piyasası organizasyonu içinde "hedeflere ulaşma imkânı vermek için, bir ya da daha çok sayıda tarımsal yönlendirme ve garanti fonu kurulabileceğini" ifade etmektedir. Bu nedenle, Nisan 1962'de Bakanlar Konseyi, OTP'nin piyasa müdahaleleri yoluyla yürüttüğü fiyat mekanizmalarından ayrı, bu mekanizmayı zaman içinde tamamlayacak ve Avrupa tarımının temel yapısal koşullarını geliştirmeyi amaçlayan sosyoekonomik politikaların maliyetlerinin karşılanmasını üstlenecek olan, Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu'nu (ATGYF) kurdu. ATGYF iki bölümden oluşur: piyasa ve fiyat mekanizmalarının harcamaları için garanti bölümü (bu bölüm OTP harcamalarının aslan payını oluşturmaktadır ve hedef fiyat ile ihracat iadelerinin maliyetlerini kapsar) ve tarımsal-yapısal politikadan kaynaklanan harcamaları kapsayan yönlendirme bölümü. Başlangıçta OTP, AT ve üye ülkeler tarafından ortaklaşa finanse edilmekteydi, fakat Nisan 1970 tarihli dönüm noktası niteliğindeki anlaşmanın sonucunda, ATGYF tamamıyla AT bütçesine dahil edildi. Bu anlaşma 1960'larda yaşanan, AT'nin siyasi ve kurumsal gelişimini derinden değiştiren, ya tamamen ya da kısmen OTP'nin finansmanı konusunu ele alan bir dizi siyasi mücadelenin sonucunda ortaya çıktı; bunların en bilineni 1965-1966'daki "boş sandalye krizi"dir.

Bu nedenle, 1962 başında alınan bir dizi karar, ortak tarım politikasının dayanacağı üç temel ilkenin habercisi oldu: tek pazar, eşik fiyatlar ve ihracat vergileri ile garanti edilen topluluk içi ticaret tercihi ve ATGYF'ye dayanan mali dayanışma. OTP'nin, antlaşmanın 39. maddesinde belirlenen, "ürünlerin arzının güvence altına alınması" ve "teknik ilerlemeyi geliştirerek, tarımsal üretimi rasyonel biçimde

artırmak" gibi amaçlardan bazılarını başarmış olmasına rağmen, bir bütün olarak çok yıkıcı etkileri oldu. Dünya piyasalarında geçerli olandan daha yüksek fiyatların sınırsızca garanti edilmesiyle birlikte, tarım ekonomisi ve teknolojide sağlanan ilerlemeler, tarımsal üretim fazlasında büyük bir artış yarattı. OTP maliyetleri AT bütçesi için muazzam bir yük haline gelirken, bununla çelişen bir şekilde pek çok üreticinin gelir düzeyinde düşüş yaşandı. Kamuoyu, hem OTP'nin maliyetine, hem de kontrolsüz üretim nedeniyle ortaya çıkan tarımsal ürün fazlasına tepki gösterdi.

Topluluk içindeki tatminsizlik haricinde, OTP ayrıca AT'nin dış ekonomik ilişkilerinde de ihtilaflara neden olan önemli bir tahrik unsurudur. Pek çok sanayileşmiş ülke tarım ürünlerinin ihracatına yardımcı olmak amacıyla şu veya bu şekilde, dolaylı veya dolaysız politikalar yürütmektedir. Fakat AT'nin ihracat sübvansiyonlarının düzeyinin yüksekliği, ABD'yi açıkça tarımsal ürün ihracatını teşvik etmeye itmekle kalmamış, OTP'nin uluslararası düzlemde önemli ölçüde eleştirilmesine de neden olmuştur.

OTP'deki israf ve tarımsal ürün fazlalarının imha edilmesi ve stoklanmasına ilişkin skandallar nedeniyle giderek öfkelenen kamuoyunu yatıştırmak ve çoktaraflı ticaret mekanizmalarını kolaylaştırmak çabasıyla AT, süt ürünleri için bir kota planını uygulamaya soktuğu 1984'ten itibaren, uzun süreli bir OTP reform sürecini başlattı. Bir yıl süren tartışmalı müzakereler sonrasında, 1988 Şubat'ında Brüksel'de yapılan Olağanüstü Avrupa Konseyi'nde kabul edilen AT bütçesinin düzenlenmesine ilişkin önemli değişikliklerin (Delors I paketi) bir parçası olarak, AT'nin tarım harcamaları, ATGYF'nin garanti harcamalarının, GSYİH'nın artış hızının 1988 yılı fiyatlarıyla yüzde 74'ünün üzerine çıkmasına imkân vermeyen sıkı bir "bütçe disiplini" ile kontrol edilmektedir. Tarım harcamalarının denetimiyle ilgili 1988'de alınan bu karar, konseyin Aralık 1992'de Edinburgh'da yapılan Avrupa Konseyi sırasında varılan bir kararı (Delors II paketi) ve Ekim 1993 tarihli kurumlararası anlaşmayı temel alan tarımsal harcamaların denetimine yönelik Ekim 1994 tarihli bir diğer kararıyla güçlendirildi. AB'nin 1995'teki genişlemesinin ardından, ATGYF'nin garanti harcamaları 1996'da 40.497 milyon ekü ve 1997'de 41.805 milyon ekü olarak hesaplandı.

Uzun ve zorlu müzakereler sonunda, Bakanlar Konseyi, Mayıs 1992'de Brüksel'de yapılan bir toplantıda, OTP mekanizmasında yapılacak radikal bir değişiklik için siyasi anlaşma sağladı. MacSharry (tarımdan sorumlu komiser) reformlarının bir parçası olarak AT, tarımsal nüfusa verilecek doğrudan gelir destekleri sonucunda, tarımsal ürünlere verilen fiyat desteklerini kaldırmaya başladı. Üretimi ve bu suretle de ihracat miktarlarını azaltmayı amaçlayan bu değişim, bir yandan hayvansal üretim ve hektar başına yardım (başlangıçta ekilebilir durumdaki toprağın yüzde 15'i olarak belirlenmiş ayrı bir koşulla bağlantılı) için prim şeklinde üreticilere yapılan (belirli tavanlara tabi) doğrudan ödemeler, bir yandan da hedef fiyatlarındaki büyük kesintiler yoluyla başarılacaktı.

Üreticilere yönelik bu doğrudan ödeme sistemi, çevrenin korunmasını amaçlayan destekleyici önlemlerle bağlantılandırıldı.

Böyle radikal bir reform, niteliği gereği olumlu olsa da, hem birlik içindeki uyumu sürdürmek, hem de uluslararası anlayışı ve desteği güvence altına almak açısından AT için ürkütücü zorluklar içermektedir. Birlik içinde üye ülkelerin hukuk sistemleri arasındaki farklılıklar, AT'deki tarımsal üreticilere, topluluk hukukunun doğru uygulanması açısından bir mihenk taşı niteliğindeki "eşit muamele" ilkesine saygı gösterilmesini garanti etmenin güçlüğünü ortaya koymaktadır. Tarımsal politikaların idaresinin sorumluluğunun geniş ölçüde Washington'da olduğu ABD'den farklı olarak, OTP'nin yürütülmesindeki sorumluluk (biçimlendirilmesinden ayrı olarak) üye ülkeler veya bölgesel otoritelere aittir. Bunun idari zorluklarının yanı sıra, yolsuzlukla mücadele edecek merkezi yapıların yokluğunda her zaman mevcut olan yolsuzluk riskinin bilincinde olan konsey ve komisyon, Mayıs 1992 reform anlaşmasından sonra "uygulamaya (reforma) yönelik yönetmeliklerin ... önlemlerin ilgili kişilerce kabul edilebilmeleri için olabildiğince basit olması gerektiğini" beyan etmişlerdir.

Gelecek yıllarda AT'nin kuşkusuz yüzleşmek durumunda olacağı ve OTP reformunun pratikte uygulanmasını ister istemez karmaşıklaştıracak bir başka sorun da, 1999'da gerçekleşmesi amaçlanan Ekonomik ve Parasal Birlik ile, tek para birimine geçiş döneminde hektar başına ekü cinsinden yardım alan çiftçilerin hissedecekleri güvensizlikti. Bu nedenle, hektar bazında verilen yardımların ulusal para birimlerine dönüştürülmesi, bu yardımlardan yararlananlar açısından, özellikle üreticiler artık, 1970'lerin başında OTP'yi döviz kuru dalgalanmalarından korumak için getirilen aşırı derecede detaylı tarımsal finansman sistemi ile korunmadığı için, bir derece belirsizlik içermektedir.

Dışarıda, bir MacSharry reformu olan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT) Uruguay Raundu'nun başarısına katkıda bulundu. Reform, ABD'yle diğer büyük tarım ürünü ihracatçısı ülkeleri, AT'nin üretimi kısmak ve ihracat sübvansiyonlarını aşağı çekmek konusundaki ciddiyetine ikna ederek, uzamış ticaret müzakerelerinin sonuçlanmasının yolunun açılmasına yardımcı oldu. Bunun da ötesinde, Uruguay Raundu diğer önlemlerin yanı sıra, sübvanse edilen ihracatta yüzde 21'lik bir kesinti yapılmasını zorunlu kıldı.

Kırsal Kalkınma, Ormancılık ve Çevrenin Korunması

Kısıtlı bütçe kaynaklarına rağmen, komisyon 1970'lerin başında Avrupa tarımının modernizasyonu için bir yapısal politikayı uygulamaya sokmayı başardı. Dağlık ve daha az avantajlı bölgelerdeki tarımsal üretime yönelik özel direktifler, AT ve üye ülkelerin ortaklaşa finanse ettikleri telafi edici yardımların garanti edilmesine dayanmaktadır. Bu tarımsal-yapısal politika, tarımın modernizasyonunun kaçınılmaz bir sonucu olan kırsal kesimden göçü durdurmaya yardımcı oldu. Maalesef, bununla birlikte ortak finansman sistemi sonucu, refah düzeyi yüksek olan üye ül-

keler bu politikadan daha fazla faydalandılar: Bu nedenle AT'nin ekonomik ve sosyal uyuma yönelik başarısını daha da güçleştiren bölgesel dengesizlikler azaltılacağına artırılmış oldu.

Komisyon, 1980'lerde, tarım ve kırsal çevre için yeni kalkınma modelleri hakkında bir tartışmaya öncülük etti. Gerçi komisyon toprak kalitesindeki düşüşün durdurulması ihtiyacını daha gerçekçi biçimde ele almak yerine, aşırı üretimin korkunç sonuçlarını düzeltmek üzerinde daha çok duruyordu. Bununla birlikte, Şubat 1988'de Brüksel'de bütçe disiplinini sağlamak ve yapısal fonlarda reform amaçlarıyla toplanan özel Avrupa Konseyi, amaç 5(b) altında AT içindeki belirli "kırsal alanları" korumak için yeni bir yapısal fon kategorisi getirdi. Bu durum, Temmuz 1993'te Delors II paketinin bir parçası olarak değiştirildi.

Temmuz 1988'de komisyon, konsey ve Avrupa Parlamentosu'na (AP) ortak tartışmaları teşvik etme amacıyla "kırsal toplumun geleceği" konulu bir tebliğ sundu. Bunun sonucunda, komisyonun VI. genel direktörlüğünün adı "tarım" yerine "tarım ve kırsal kesim" olarak değiştirildi ve 1962'de komisyona OTP'nin uygulanmasında yardımcı olmak üzere kurulan Tarımsal Yapılar Daimi Komitesi, adını Tarımsal Yapılar ve Kırsal Kalkınma Komitesi (STAR) olarak değiştirdi. 1992'de OTP reformu yapılırken Komisyon, AP, Ekonomik ve Sosyal Komite ile tüm mesleki ve akademik çevrelerin sergilediği yaklaşımdaki değişime karşın, konseyin, çevrenin korunması ve kırsal çevrelerin muhafazası amacına uygun tarımsal üretim yöntemleriyle ilgili destekleyici önlemler almak ve topluluğa tarım sektöründe, ormancılık önlemleri için bir yardım planı sunmak dışında, kırsal toplumun kalkınmasına yönelik beklentilere çok az önem vermesi oldukça dikkat çekicidir.

Bu arada Avrupa Tek Senedi (ATS) ile tüm AB politikalarına, daha sonra Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) daha da güçlendirdiği bir koşul olarak bir çevresel boyut eklenmiştir. Böylece son AB çevresel eylem planı, OTP'yi özel olarak ilgilendiren hususlar içermektedir. Bununla birlikte konsey, henüz OTP harcamalarıyla çevrenin korunmasına yönelik herhangi bir eylem arasında bir bağlantı kurmaya hazır görünmemektedir.

OTP reformu çerçevesindeki başka bir önlem de ormanlaşma için yardım programıdır. Orman bölgelerindeki tarımsal mülklere uygulanabilen birtakım tedbirleri ve topluluk ormanlarını hava kirliliği ve orman yangınlarına karşı korumaya yönelik özel yönetmelikleri kabul etmenin dışında, kereste, Roma Antlaşması'nın 39-46. maddeleri kapsamındaki Ek II'deki ürün listesine dahil olmadığından, konsey ormancılığı OTP önlemleri içine dahil etmeyi göz önüne almayı sürekli reddetti. Neyse ki bu durum, komisyonun, AB'nin ulusal ormancılık politikalarını, özellikle BM Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun kapsamındaki ormancılığa dair hükümetlerarası panelde tartışılan "sürdürülebilir yönetim" ve "kerestenin çevre sertifikası alması" konuları açısından bir dereceye kadar koordine etmesini engellemedi. Ormanların kırsal kesimin kalkınmasında tartışmasız anahtar bir unsur ol-

duğu dikkate alındığında, ormancılık politikası, belirli üye ülkelerin OTP'yi piyasa organizasyonu dışında bir mekanizma olarak görmekteki isteksizliklerinin açık bir örneğidir.

Aksine, ormancılığın kırsal kalkınmaya katkısını her zaman teslim ve teşvik etmiş olan AP, AB içindeki tüm ormanların ekonomik, ekolojik, toprağı ıslah edici ve rekreasyonel işlevlerinin kalitesinin sürekli ve dengeli olarak yükseltilmesini, bir yapısal politika amacı statüsünde görmeyi uzun zamandır istemektedir. Bununla birlikte, AP bu alanda konseyin yaklaşımını yumuşatabilmesine imkân verecek "ortak karar" yetkisine henüz sahip değildir. Aslında bütçe üzerindeki önemli yetkilerine karşın, AP'nin OTP ile ilgili alınan kararlarda marjinal bir rolü bulunmaktadır.

Tarım bakanlarının tarımın günümüz toplumundaki yeriyle, çevre ve kırsal alanlarla ilişkisi hakkındaki sorunları gayrıresmi toplantılarda birkaç kere tartışmalarına rağmen, konu AB kaynaklarının bir "ortak politikaya" tahsisine geldiğinde, bakanlar aşırı ölçüde ihtiyatlı olma eğilimindedir. Özellikle gelir düzeyi yüksek ülkeler açısından, bu konularda yapabilen yerele öncelik ilkesine atıfta bulunmak cazip hale gelmektedir.

Dolayısıyla, AB'nin tarım bakanlarının, kırsal kesimin geleceğini, gayet ayrıntılı olsa da gayrıresmi bir çerçevede tartışmaya devam etmeyi tercih etmeleri çok şaşırtıcı değildir. Ayrıca, tarımdan sorumlu komiser Franz Fishler, AB'nin genişlemesi açısından, OTP'nin radikal bir reform yerine sadece basitleştirilmesi, birtakım ilavelerle tamamlanması ve piyasa eğilimleriyle daha yakın bir çizgiye taşınması gerektiğini iddia etmektedir. Uzun dönemde bu yaklaşım, çevrenin korunması ve şehir dışındaki kırsal alanların restorasyonu amaçları ile bağdaşmayabilir. Bütçe disiplini sonucunda ATGYF garanti bölümünün elindeki kaynakların sınırlı olması nedeniyle, AB fonları, en etkin üreticilerin verimliliğini artırmaya öncelik vermeye devam ederken, topluluğun kırsal kesime bu kadar önemli bir miktarda yardımla destekte bulunmayı göze alması güçtür.

Sonuç

OTP, kendisine yönelik tüm eleştirilere ve karşı karşıya kaldığı güçlüklere –en yakın zamanda yaşananı, deli dana (BSE) krizidir– karşın, en azından hâlâ AB bütçesinin yarısını emmesi nedeniyle, Avrupa bütünleşmesinin temel bir unsuru olmaya devam etmektedir. OTP'nin kuruluşundaki özellikleri değişmekte olsa da –fiyat politikasından uzaklaşıp, doğrudan gelir yardımlarına ve çevreye karşı daha fazla bilince doğru kaysa da– özellikle de AB genişlemesinin yaklaştığı düşünülürse, ortada OTP'nin geleceğine ilişkin bir belirsizlik vardır. Orta ve Doğu Avrupa'daki aday ülkelerin çoğu, büyük ve görece geri kalmış tarımsal sektörlere sahiptirler ve korkutucu çevre sorunlarıyla karşı karşıyadırlar. OTP rejiminin doğuyu da içerecek şekilde genişlemesi çok kolay olamayabilir. Genişleme olmaksızın bile, OTP'nin geleceği problemlidir. Örneğin, deli dana ile mücadelenin yüksek maliyetine rağmen, OTP'ye 1996'da, AP'nin Aralık'ta kabul ettiği bütçedeki bütçe disiplinin yetki verdi-

ği miktarın bir milyar ekü altında tahsisat verilmiştir.

OTP'nin kaderi eninde sonunda, Avrupa vatandaşlarının şiddetle hissettiği, doğal kaynakların geleceğini garanti altına almak ihtiyacına uyum gösterebilmesine bağlı olacaktır. Bu nedenle üye ülkelerin kırsal kalkınma ve çevrenin korunması sorunlarını OTP kapsamına alma zorunluluğu giderek artacaktır.

Komisyon sponsorluğunda Kasım 1996'da İrlanda'nın Cork kentinde düzenlenen konferansın sonuç deklarasyonu, kendi amaçları, ilkeleri, enstrümanları ve mali araçları olan özel bir kırsal kalkınma politikası için çağrıda bulundu. Toplantı sırasında, başta İsveç olmak üzere bazı üye ülkeler, OTP içinde çevre kirliğini ve üretim fazlasını azaltırken tarımın potansiyel çevresel yararlarını geliştirmek amacıyla daha bütünleşmiş bir yaklaşımın önemi üzerinde durmuş olsalar da, toplantıdaki bu genel coşku, bu konferansın üzerinden bir ay geçmeden Dublin'de yapılan Avrupa Konseyi'ne yansımadı.

Son reformlara karşın, üç faktör AB tarım politikasında yakın gelecekte tekrar reform yapılmasını olası hale getirmiştir: çevrenin korunması ve kırsal kalkınmaya yönelik iç baskılar, AB'nin Orta ve Doğu Avrupa genişlemesi ve ticari serbestleşme sonucunda giderek daha rekabetçi hale gelen uluslararası ekonomi. ■

Claudio D'Aloya ve Monica Mezzadri

Bkz. ayrıca Tarımsal Yapılar ve Kırsal Kalkınma Komitesi; Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu; MacSharry Planı

Ortak Tarım Politikası/Kaynakça

Komisyon. 1992. *Agriculture in Europe: Development, Constraints and Perspectives.* Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

Marsh, John ve Bryn Green, ed. 1991. *The Changing Role of the Common Agricultural Policy: The Future of Farming in Europe.* Londra: Belhaven.

Petit, Michael ve diğerleri 1995. *Agricultural Policy Formation in the European Community.* Amsterdam: Elsevier.

Ortak Tarım Politikası/Güncelleme

AB üyesi ülkelerin devlet ve hükümet başkanları 24-25 Mart 1999'da yapılan Berlin zirvesinde Gündem 2000 konusunda bir anlaşma sağladılar. OTP'nin öncelik alanlarındaki değişim, 1999'da sağlanan bu anlaşma sayesinde uygulamaya koyulan "Gündem 2000" reformlarıyla gerçekleştirildi. Daha önce 1992'de tek pazarın uygulamaya girmesiyle reformların yapıldığı OTP, böylece ikinci kez değişikliğe uğradı ve çokişlevlilik, sürdürülebilirlik ve rekabet OTP ilkeleri arasına dahil edildi. OTP'de 1999 yılından sonra başlayan bu reform sürecini teşvik eden, Uruguay Raundu ve sonrasında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kapsamında tarım sektörüne ilişkin olarak alınmış kararlardır. Gündem 2000 kapsamındaki reformların iki önemli amacı bulunmaktadır: Tarım üreticilerinin piyasa güçlerince daha fazla yönlendirilmesi ve tarımsal üretimin çevre sorunlarına daha duyarlı hale getirilmesi. OTP'ye eklenen yeni ve kapsamlı kırsal kalkınma politikasıyla üreticilerin ürün çeşitliliklerini artırmaya, ürünlerinin pazarlamasını geliştirmeye ve

olumsuz koşullar altında işlerini yeniden yapılandırmaya teşvik edilmeleri amaçlanmıştır. Bir başka düzenleme de hem üretici, hem de tüketici cephesindeki belirsizlikleri ortadan kaldırmak amacıyla 2000-2006 dönemine ilişkin OTP bütçesinin önceden belirlenmesidir.

2003 Haziran'ında Gündem 2000 reformlarıyla ilgili ara değerlendirme sırasında OTP'ye ilişkin yeni reformlar gündeme gelmiştir. 2004 ve 2005 içinde uygulamaya girecek olan bu reformlar (yeni OTP), AB'nin tarım sektörüne verdiği desteklerde köklü bir değişim yaratmaktadır. AB'li üreticilere piyasa taleplerine uygun olarak istediğini üretebilme imkânı tanıyan yeni OTP, diğer taraftan da tüketicilerle vergi mükelleflerinin çıkarlarını da tam anlamıyla dikkate almaktadır. Gelecekte verilecek tarımsal desteklerin büyük bir çoğunluğu üretim miktarından bağımsız olarak saptanacaktır. Böylece üreticilerin geçmişte aldıkları destek miktarını artırmak amacıyla üretim miktarını artırmalarının yarattığı olumsuzluklar büyük oranda azaltılacaktır. Yeni sistemde "tek çiftlik ödeme programı" kapsamında yapılacak doğrudan gelir yardımları; çevre, besin güvenliği ve hayvanların yaşama koşullarına ilişkin standartlarla ilişkilendirilecektir.

2003 reformlarının en önemli özelliklerinden biri de kırsal kalkınma politikasının belirgin bir şekilde güçlendirilmesidir. Üreticilerin yeni koşullara uyum sağlayabilmesini amaçlayan bu düzenlemeyle büyük çiftliklere verilen doğrudan yardımların miktarı azaltılarak, bu fonlar kırsal kalkınma tedbirleri amacıyla kullanılmak üzere tahsis edilecektir. Reform süreci komisyonun uygulamaya sokacağı üç direktifle tamamlanmıştır. İlk yönetmelik yeni OTP uygulamalarına uyulması ve uygulamanın denetlenmesi amacına yönelik tedbirleri içermektedir. İkinci yönetmelik yeni tek çiftlik ödeme sistemine yönelik detayları içermekte ve tarım üreticilerine ancak 1. yönetmelik kapsamındaki koşullara uymaları durumunda ödeme yapılmasına imkân vermektedir. Böylelikle, tarımsal yardımların DTÖ kurallarınca ticareti saptırıcı etkisi olmayan uygulamalar kapsamına girmesi sağlanmaktadır. Üçüncü yönetmelik gelecekte de ürün bazında verilmesi sürdürülecek yardımları kapsamaktadır.

Tüm bu değişikliklere rağmen, doğrudan yardımlar ve piyasa tedbirleri OTP harcamalarının en büyük kalemini oluşturmaya devam edecektir. Ancak bu harcamaların tavanı 2013 senesine kadar reel olarak dondurulmuştur ve bu koşul 25 üyeli AB'de birlik içindeki tarım üreticisi sayısının 4 milyon artması sonrasında da geçerliliğini korumaktadır. Harcamalara ilişkin tavanın aşılmaması için yeni bütçe disiplini ilkeleri uygulamaya sokulacaktır.

OTP alanındaki uluslararası gelişmelerin en önemlisi, 2001 yılının Kasım ayında, Katar'da gerçekleştirilen DTÖ Bakanlar Konferansı sırasında kabul edilen Doha Kalkınma Gündemi'dir. Doha Kalkınma Gündemi, OTP'nin tarım sektörüne ilişkin düzenlemelerini dikkate almıştır ve gelişmekte olan ülkelerin de benzer tedbirleri uygulamaya koymaları yönünde faaliyet göstermektedir. ■

Ece Öztan, Hale Akay

Ortak Teknik Düzenlemeler

Ortak Teknik Düzenlemeler, Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü (ETSI) tarafından telekomünikasyon standartlarını uyumlulaştırmanın aracı olarak geliştirilen zorunlu normlardır. ■

Bkz. ayrıca Düzenleyici Politika

Ortak Ticaret Politikası

AB'nin ticaret politikası, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) kuran Roma Antlaşması'nın 110-116. maddelerinde şekillendirildi. 110. madde bir gümrük birliğinin kurulacağını ilan eder; 112. madde üye olmayan ülkelere karşı tektip ticari uygulamalar yapılacağını duyurur; 113. madde Ortak Ticaret Politikası'nın yürütme sorumluluğunu, hem içeride hem de dışarıda komisyon ve Bakanlar Konseyi'ne verir ve 115. madde, üye devletlerin diğer üye devletlerden yapılan ithalata uyguladıkları kısıtlamaları kaldırmalarını şart koşarak komisyona bu konuda koruyucu tedbirler alması için yetki verir. 111, 114 ve 116. maddeler yürürlükten kaldırılmıştır.

Gümrük birliğinin kurulması ve ticarete ilişkin konularda yetkilerin AT'ye devredilmesi, bütünleşme sürecinin sadece ilk adımlarıydı. AT kurucularının bütünleşmeyi daha da ilerletmek niyetinde oldukları ortadaydı. Üye ülkeler arasındaki tüm gümrük vergilerinin ve miktar kısıtlamalarının kaldırılmasına ek olarak, Jean Monnet, Robert Marjolin ve diğer kurucular, AT içinde (dört özgürlük olarak bilinen) malların, hizmetlerin, sermayenin ve kişilerin serbest dolaşımını gerçekleştirmeyi amaçlamaktaydılar. Bu nedenle Ortak Ticaret Politikası, üye ülkeler arasında ticaretteki engellerin tamamen kaldırılması için tasarlanan tek pazar benzeri önlemleri ve belki de bir Ekonomik ve Parasal Birlik'i (EPB) içerecek şekilde ele alınmalıdır. Tek pazar programının büyük bölümü 1992 sonunda yasalaştırıldıktan hemen sonra komisyon, tek pazarın en iyi şekilde işleyişini sağlayacak tek para birimi ve parasal politikalar için bir sonraki adımın atılmasının önemini vurguladı.

Roma Antlaşması'nın iskeletini oluşturanlar, Ortak Ticaret Politikası dahil olmak üzere ekonomik bütünleşmenin, üye ülkelerin savaş sonrası dönemde refahlarının artması için kesinlikle gerekli olduğunu düşünüyorlardı. Bütünleşmenin temelindeki iktisadi savları teknolojik gelişme ve özellikle ABD'yle şiddetli rekabet döneminde, daha etkin sanayileri desteklemek için görece küçük ulusal pazarların genişlemesi ihtiyacı oluşturuyordu. Avrupa'da tam istihdamın, fiyat istikrarının ve büyümenin teşvik edilebilmesi için, bölgesel ekonomik bütünleşmenin üretici ve tüketicilere sağlayacağı faydalara ihtiyaç olduğu düşünülüyordu. Siyasi açıdan ise, güçlü ve bütünleşmiş bir Batı Avrupa ekonomisi, Almanya'nın savaş sonrasındaki uluslararası sisteme bağlı kalmasına yardımcı olacak, Sovyetlerin yayılmacı politikasına karşı güçlü bir Avrupa kuracak ve uluslararası sorunlarda Avrupa'nın baş rollerden birine sahip olmasını sağlayacaktı.

Avrupa Ekonomik Işbirliği'nin eski başkanı, Fransız dışişleri bakanının danışmanı ve daha sonra da ilk komiserlerden biri olan Robert Marjolin, Fransa'nın başlangıçta ekonomik bütünleşmeye karşı

çıkmasını açıkça eleştirmekteydi. Marjolin, Fransa'nın eğer ekonomik koşullarını iyileştirmek istiyorsa, serbest ticaret alanı ve işgücünün uluslararası bölüşümünün getireceği riskleri göze alması gerektiğini öne sürüyordu. Eğer bir ortak pazar oluşturamazsa, Avrupa'nın meydanı ABD'ye bırakacağını savunan Marjolin, gümrük birliği ve ortak pazara yönelik gelişmeleri "Avrupa'nın iradesi için bir test" olarak nitelemekteydi: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) bütünleşmeyi belirli sektörlerle sınırlayan yaklaşımı yeterli değildi (Marjolin, 1989, s. 280-290).

Gümrük Birliği

19. yüzyılda da gümrük birlikleri bulunmaktaydı, fakat Monnet ve Fransız Dışişleri Bakanı Schuman'ın, Avrupa bütünleşmesini kolaylaştıracak yollara kafa yordukları 1950'lere kadar kavrama ilişkin bir kuramsal çalışma ortaya çıkmamıştı. O zamanlar Avrupa, bir ticarete yönelik engeller cennetiydi. Bu engeller arasında yüksek gümrük vergileri, miktar kısıtlamaları, ulaşım sektöründe, üretime ilişkin düzenlemelerde ve rekabet politikalarında korumacılık, farklı ulusal vergi sistemleri ve sosyal güvenlik rejimleri, sanayinin sübvansiyonunda saldırgan politikalar, hükümetlerin döviz kuru manipülasyonları ve sermaye ve işgücünün dolaşımı üzerinde ağır denetimler bulunmaktaydı. Jacob Viner, Jan Tinbergen ve James Meade'in yaptığı çalışmalar, Monnet ve diğerlerinin bütünleşme ve liberalizasyon doğrultusunda ilerlemeleri için güçlü gerekçeler sağladı. Kıta Avrupa'sındaki altı devlet, Avrupalı üreticiler ve tüketicilere yarar sağlayacak başarılı bir gümrük birliğini kurmak için gerekli kriterlere sahip oldukları izlenimini veriyordu. Bunlar sanayileşmede benzer aşamalarda olan, gelişmiş ekonomilerdi; ortak coğrafi sınırları vardı; açık ekonomilere sahiptiler; aralarında tamamlayıcılıktan çok rekabete dayanan, uzun dönemdir süren ticari ilişkiler vardı ve görece yüksek gümrük vergileri ve miktar kısıtlamaları uygulamaktaydılar.

Gümrük birliği kuramı, miktar kısıtlamalarının –vergi ve kotaların– kaldırılmasının ve bir ortak gümrük tarifesi (OGT) uygulanmasının, üretim faktörlerinin (toprak, emek, sermaye, teknoloji ve girişimcilik) daha etkin kullanımını zorlayacağını iddia etmekteydi. Üretim maliyetleri yüksek firmalar, diğer üye ülkelerdeki rakiplerine karşı korumacı politikalardan elde ettikleri avantajları kaybedecek ve maliyetlerini düşürmek veya piyasadan çıkmak zorunda kalacak; tüketiciler, düşük fiyatlar ve seçeneklerdeki artıştan yararlanacaklardı. Bununla birlikte, sürecin, firmaların kapanması veya daha az maliyetli alanlara kaymasının yaratacağı işsizlik ile daha önce üye olmayan ülkelerden ithal edilen bazı ithal mallarının fiyatlarının artması nedeniyle tüketicilerin yaşayacakları refah kaybı gibi olumsuz etkileri vardı. Viner gümrük birliğinin ticaret yaratıcı ve ticareti saptırıcı etkilerinden söz etmekteydi. Ticaret yaratıcı etki, birlik üyesi ülkelerin yüksek maliyetlerle ürettikleri malları üretmek yerine, birlik içindeki daha düşük maliyetle üretim yapan ülkelerden ithal etmeye başlamaları sayesinde ortaya çıkmaktadır. Ticareti saptırıcı etki, üye ülkelerin daha düşük fiyatla birlik dışında kalan

ülkelerden aldıkları malları, birlik içindeki ülkelerden daha yüksek fiyatla almaya başlamalarının bir sonucudur. İktisatçılar bu etkileri gümrük birliğinin statik etkileri olarak adlandırmaktadırlar. Statik etkilere ilaveten pazarın genişlemesi, ortaya çıkan ölçek ekonomileri, artan rekabet ve yeni buluşlar ile üretim faktörlerinin serbest dolaşımı gibi dinamik etkiler de bulunmaktadır (Viner, 1950; Meade, 1955).

Uluslararası ticaret kuralları –GATT Antlaşması'nın XXIV. maddesi– gümrük birliği tarzı, üyelere özel muamele sağlayan ve GATT'ın geleneksel en çok kayırılmış ülke uygulamasından sapmaya yol açan düzenlemelerde, üyeler arasındaki ticarete yönelik tüm engellerin kaldırılmasını ve üye olmayan ülkelere uygulanan engellerin, daha önce yürürlükte olanlardan daha yüksek veya daha kısıtlayıcı olmamasını şart koşmaktadır. Ayrıca, bu düzenlemelerin geçiş dönemleri de çok uzun süreli olmamalıdır. (Madde XXIV kısmi düzenlemeleri kapsamamaktadır: AKÇT, üye ülkelerin bu düzenlemenin geleneksel ticari ortaklarına zarar vermeyeceğini garanti etmelerinden sonra GATT tarafından madde XXV [5] altında kabul edilmiştir.)

AT, GATT'ın kurulduğu 1947'den itibaren, bu örgüte 1957 tarihli AET antlaşması, üçüncü ülkelerle bazı iki taraflı ortaklık anlaşmaları ile AT ve AB'ye 1973, 1981, 1986 ve 1995 yıllarındaki yeni katılımlar da dahil, tercihli ticaret düzenlemelerine ilişkin kırk adet bildirimde bulundu. GATT asla orijinal AET antlaşmasının (ve diğer otuz dokuz başvurunun) madde XXIV'ü ihlal edip etmediği konusunda görüş bildirmedi (Schott, 1989). Bu, büyük ölçüde, AET antlaşmasıyla ilgili bildirimin yapıldığı dönemde, ABD açısından Avrupa'daki bir siyasi bütünleşmenin yararlarının, Roma Antlaşması'nın olası ticareti saptırıcı etkilerinden daha ağır basması nedeniyle, ABD'nin antlaşmaya itiraz etmemeyi tercih etmesinden kaynaklanmaktadır. AT'nin ilk yıllarına ilişkin olarak OGT ve OTP konusunda yapılan analizde, bu uygulamaların gerçekten üçüncü ülkeler açısından ticarette sapma ve refah kaybı yarattıkları ileri sürülmektedir (Krause, 1973, s. 104-117). Bu çalışmadan sonra geçen yıllar içinde AT'nin tarımsal ürünlerdeki gümrük tarifelerinin seviyesi, ardı ardına yapılan GATT toplantılarında yüzde 13'ten yaklaşık yüzde 4'e düşürüldü. Gümrük birliğinin yarattığı dinamik etkilerle birlikte gümrük tarifelerindeki düşüşün dünya ticaretini artırdığını söylemek muhtemelen yanlış olmaz.

İlk başlarda Fransa'nın, özellikle OGT'nin düzeyi üzerinde odaklanan muhalefetine ve topluluk içindeki sosyal maliyetlerin seviyesinin topluluk ürünlerinin rekabet gücünü düşüreceğine ilişkin kaygılara rağmen, antlaşmanın Ortak Ticaret Politikası'na ilişkin hükümleri çok fazla soruna neden olmadan kabul edildi. 1955'teki Messina Konferansı'nda, Benelüks ülkeleri gümrük birliğinden ortak pazara geçilmesi konusunda öncülük yapmışlardır. Almanya ticaretin serbestleştirilmesini savunmakla birlikte, Fransa'yı yalnız başına bırakmamak, süreçten koparmamak için ortak pazar hususunda daha ihtiyatlı davrandı. OTP'deki ticareti ilgilendiren tüm sorunların çözülmesi, tarifelerin aşamalı olarak düşürülmesi ve OGT'nin düzeyi be-

lirlenirken üye ülkelerin gümrük tarifelerinin ağırlıklı ortalamasının baz alınmaması üzerinde ısrarla duran Fransa, bu nedenle ortak pazar hakkındaki müzakerelerde kilit bir rol oynadı. (Bir mala yüksek tarife uygulayan ve çok düşük düzeyde ithalat yapan ülkelere aynı ağırlığın verilmesi OGT'nin seviyesini yükseltmektedir; iktisatçılar artık düşük tarifeyle bir malı yüksek miktarlarda ithal eden –ve muhtemelen satış fiyatı düşük– ülkelere daha fazla ağırlık verilmesinden yanadırlar.)

Antlaşmada üye devletlerin ayak sürümelerini engellemek için sıkı bir uygulama takvimi belirlenmişti. Tarifelerin ve miktar kısıtlamalarının sıfırlanmasına ve OGT'nin uygulamaya girmesine kadarki geçiş dönemi, her biri dört yıl süren üç aşamadan oluşmaktaydı. Birinci aşamadan ikinci aşamaya geçiş için oybirliği şarttı ve eğer üye ülkeler bu geçiş konusunda güçlükle karşılaşırlarsa, iki yılık bir ek süreye imkân tanınmıştı. Daha sonraki aşamalara geçiş için nitelikli oyçokluğu yeterliydi ve 2. aşamadan 3. aşamaya geçişin süresinin uzatılması için oybirliği gerekliydi. Tarife ve kotaların düşürülmesi aşamaları (Fransa'nın önerisiyle) antlaşmanın şart koştuğundan daha kısa bir süre içinde gerçekleşti. Üye ülkelerin tüm ürünlerde gümrük tarifelerinde kesinti yapmaları şart koşulmuş, ancak bu kesintilerin ortalaması hedeflenen düzeyi yakaladığı sürece, bazı hassas ürünlerde daha az indirime imkân tanınmıştı. Başlangıç için azami OGT oranları imalat malları için yüzde 15 ile yüzde 25, işlenmiş hammaddeler için yüzde 10 ile yüzde 15 ve hammaddeler için yüzde 3 olarak belirlenmişti. AT ayrıca 1962'de GATT Kennedy Raundu ile başlayarak, çoktaraflı ticaret müzakerelerinde bu düzeyleri hatırı sayılır ölçüde düşürdü. Tüm kotalar (tarım ürünleri hariç) Ocak 1962'de kaldırıldı ve gümrük tarifeleri Temmuz 1967 itibarıyla sıfırlandı. Bu, gümrük birliğinin antlaşmada saptanandan on sekiz ay önce, Temmuz 1968'de yürürlüğe girmesine imkân verdi.

Gümrük birliği, ticaret hacmindeki artış ile bu artışın yönünü ve üretimin topluluk içinde nerede yapılacağına ilişkin kararları etkileyebilmektedir. AT'nin geçiş dönemindeki ticaret hacmiyle ilgili çalışmalar, gümrük birliğinin topluluk içinde ticaret yaratma etkisinin çok yüksek olduğunu göstermektedir. 1958-1965 yıları arasında topluluk içi ticaret yıllık yüzde 17 artarken, üye olmayan ülkelerden yapılan ithalat sadece yüzde 9,2 oranında artmıştır. Bu ilk dönemde, sınai üretimin yerleşiminde de önemli değişiklikler olduğuna dair güçlü veriler bulunmaktadır (Walter, 1968, s. 134-160). Bugün, topluluk içi ticaret, AT'nin toplam ticaretinin yüzde 65'ini oluşturmaktadır. İktisatçılar geçiş dönemi süresince, Avrupa'nın (dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi) yıllık yüzde 5'lik büyüme oranını yakalamasında, elverişli ekonomik koşulların da rol oynadığına dikkat çekmektedirler. Bu refah artışının, AT'nin, üye ülkeler üzerinde olumsuz bir etki yaratmaksızın, öngörülenden daha erken bir tarihte gerçekleştirilmesi üzerinde olumlu etkisi olduğu aşikârdır.

Bu dönemde, tarife dışı engellerde bazı artışlar yaşandı ve bazı üyeler de kendi "ülkelerinin gözde sektörlerini", düşük

fiyatlı topluluk içi üretimin rekabetinden korumanın yollarını aradılar. Geçiş döneminde üye ülkeler arasındaki ilişkilerin güçlenmesi, muhtemelen iki petrol şokunun ve Avrupa çapında resesyonun (Öroskleroz) yaşandığı zor yılların atlatılmasına yardımcı oldu. Bu dönemde sanayi sektörlerinin ekonomik bütünleşmeye verdiği büyük desteğin, komisyonun, tek pazarın oluşturulacağı bir sonraki adımın atılması için harekete geçirilmesine faydası oldu.

Komisyonun Ticaret Politikasındaki Yetkileri

Antlaşmanın şartlarından biri olan ortak dış ticaret politikası, AT'ye üye devletlerin üçüncü ülkelerle yapılacak müzakerelerde birlikte hareket edeceği anlamına gelmektedir. Üye ülkelerin, ticarete ilişkin konularda egemenlik hakkını AT kurumlarına devretmelerinin yanı sıra, üçüncü ülkelere uyguladıkları miktar kısıtlamalarını kademeli olarak azaltmaları ve ulusal ihracat ve ithalat düzenlemelerini uyumlulaştırmaları gerekli kılınmıştır. Ayrıca üye ülkelerin üçüncü ülkelerle aralarındaki ikili ticaret anlaşmalarını, geçiş dönemi sona erdiğinde bu anlaşmaların tüm AT içinde yürürlüğe girmesi amacıyla uyumlulaştırmaları şarttı.

Ticarete ilişkin konulardaki yetkilerin topluluğa devriyle üye ülkeler arasında tek tip bir dış ticaret rejimine duyulan ihtiyaç, bundan sonra üçüncü ülkelerle yapılacak yeni ticaret antlaşmalarının ve ticaret ortağı statüsündeki diğer kurumların tamamıyla kurulacak yeni ilişkilerin müzakere edilmesine ve var olan anlaşmaların uyumlulaştırmasına dair egemenlik hakkının, AT'ye ait olduğu anlamına gelmekteydi. 133. maddenin hükümleri kapsamında dış ticaret anlaşmalarının yapılmasındaki süreç, komisyonun Bakanlar Konseyi'nden müzakerelere başlamak üzere yetki talep etmesiyle başlamaktadır. Komisyonun 1. genel müdürlüğünde çalışan ve bu müzakerelerde görevlendirilen bürokratlar, bu müzakerelere ilişkin direktifleri, konseyin üye devletlerin ticaret alanındaki üst düzey bürokratlarından oluşan bir birimi olan 113 Komitesi'nden almak zorundadırlar. Müzakerelerden çıkan anlaşma metni konsey tarafından onaylanmalıdır. Üçüncü ülkelerle ortaklık anlaşmalarına, Avrupa Parlamentosu'nun da onay vermesi gerekmektedir. Belirli bazı tip anlaşmalar ise sadece AT kurumları tarafından değil, tüm üye ülkelerin parlamentoları tarafından onaylanmalıdır.

AB üyesi ülkeler, GATT ve onu takip eden Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ile ilişkilerinde, anlaşmanın ortakları statüsündedirler, fakat genelde AB adına birlikte hareket ederler. AB üyelerinin GATT'ta kendi ülkeleri adına oy kullandıkları durumlarda da, komisyonun verdiği direktifler uyarınca hareket edilir. Bu, AT'nin DTÖ oylamalarında amaçlarına ulaşmak için on beş oya sahip olduğu anlamına gelmektedir. AT'nin tavrını açıklamadan önce, komisyon temsilcisinin üye ülkelerin bireysel tavırları arasında "eşgüdüm" sağlamaya çalışması gerekmektedir. DTÖ içinde bu eşgüdüm faaliyetlerinin yürütüldüğü yer, Cenevre'de bulunan ve tam da yapılan işin doğasına uygun olarak "ambar" olarak anılan bir merkezdir. AT, bu eş-

güdüm prosedürünü, ayrıca, BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) bünyesindeki uluslararası anlaşmalarda da kullanmaktadır.

AB ile başlangıçta AT içinde olmayan yedi ülke tarafından 1962'de AB'ye rakip olarak kurulan Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) arasındaki ilişkiler, yıllar içinde gelişti. AT, 1972'de EFTA'nın toplulukla tarifesiz ticaret imkânlarını genişletti. 1990'da, beş EFTA üyesi, AT ile genişletilmiş serbest ticaret alanı oluşturdular. Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) olarak adlandırılan bu girişim, bir gümrük birliği değildir (EFTA ülkeleri ortak gümrük tarifesi içinde yer almamaktadır), ancak EFTA üyeleri AT'nin, tek pazar programının ticaretin serbestleştirilmesine yönelik pek çok önleminden yararlanmışlardır. EFTA'nın AEA içindeki üyelerinden üçü, artık aynı zamanda AB üyesidir ve AEA artık AB üyeliğinin bir alternatifi olarak değil, birliğe daha sonra girebilmeye uygun bulunan ülkeler için bir "bekleme odası" olarak algılanmaktadır.

Lomé konvansiyonu katılımcı yetmiş yedi Afrika, Karayip ve Pasifik (AKP) ülkesinin, çok çeşitli ürünlerde AT'nin tercihli ticaret imkânlarından yaralanmalarına olanak sağlamaktadır. Ticaret dışı engellerin bazılarının azaltılmasının yanı sıra, konvansiyon ayrıca ihracat teşvikleri için mali yardım, fiyat istikrarı için bir fon ve çevre ve sanayi alanlarında işbirliği anlaşmaları sağlamaktadır. Lomé konvansiyonunun ilk yıllarında, AKP ülkeleri de AT'ye karşılık olarak tercihli ticaret olanaklarını artırdılar, fakat bu uygulamaya ABD ve diğer ülkeler, GATT kurallarının ihlal edildiği gerekçesiyle itirazda bulundular (Jackson, 1992).

AB, ABD ve diğer gelişmiş ülkelerce bir ekonomik yardım aracı olarak kullanılan genel tercihler sistemi (GTS), GATT'ın en çok kayırılan ülke kuralından bir başka sapmadır. AB'deki GTS uygulaması, yüzün üzerindeki az gelişmiş ülkeye, pek çok sanayi ve tarımsal ürün için değişik derecelerde tercihli giriş imkânı sağlamaktadır. AT, Lomé konvansiyonu ve GTS'ye ilaveten bazı Latin Amerika ve Asya ülkeleri, Körfez devletleri ve Kuzey Akdeniz ülkeleriyle ticari işbirliği anlaşmaları, Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) ve Orta Avrupa ülkeleriyle bölgesel çerçeve anlaşmaları, Mağrip ülkeleri, Mısır, Ürdün, Lübnan ve Suriye ile tercihli ticaret ve işbirliği anlaşmaları yaparak diğer azgelişmiş ülkelerle olan ilişkilerini de ilerletti.

Ortak Ticaret Politikasının Birlik İçindeki Etkileri

Birlik içinde Ortak Ticaret Politikası, önce gümrük birliği (1958-1985), daha sonra da tek pazar aşamasında (1985'ten bugüne) somut yararlar sağlayarak, ekonomik bütünleşmenin temel itici gücü oldu. Üye ülkelerin, başlangıçta, Ortak Ticaret Politikası'nın ekonomilerinde yaratacağı etkiler hakkında birçok kaygısı bulunmaktaydı. Hepsi de, ticaret ilişkin konularda egemenlik haklarının devrine (ayrıca kendi ekonomilerini korumak için tarife, kota ve daha sonra da ticaret dışı engelleri kullanma hakkını kaybetmeye) alışmak durumunda kaldılar. Üye ülkelerin sanayileri, Avrupa içinde rekabet edebilir güçte olmak veya piyasadan çekilmek zo-

runluluğuyla yüz yüze geldiler. 1985'te gerçekleşen ATS müzakereleri sırasında, İspanya ve Portekiz, Kuzey Avrupa'nın daha gelişmiş sanayileriyle birlikte kurulacak bir tek pazarın rekabet koşullarına uyum sağlamalarının kolaylaştırılması için topluluğun ekonomik yardımda bulunması (örneğin daha güçlü bir uyum politikası) konusundaki çabalarında başarı sağladılar.

Ekonomik bütünleşme bir konsolidasyon (şirketlerin imalat ve dağıtım faaliyetlerini daha rasyonel biçimde yürütebilmek için daha az sayıda, daha büyük organizasyonlara dönüşmeleri) ve konsantrasyon (şirketler arasındaki birleşme ve devirler) sürecini teşvik etti. Bu süreçler, (antitröst kurallarının ihlalini engellemek için komisyon gözetimine konu olan) şirket birleşmeleri ve devirleriyle rekabetteki artış ve fiyatlardaki düşüşle birlikte, bir Pan-Avrupa pazarı yarattı. İktisatçılar Ortak Ticaret Politikası'nın dinamik etkilerinin yönü konusunda aynı fikirde olmasalar da, bütünleşmenin yarattığı ölçek ekonomilerinin Avrupa'yı daha dik bir büyüme patikasına sokabileceği ortadadır.

Dış Etkiler

Ortak Ticaret Politikası'nın dışsal etkileri, tercihli ticaret olanağı sağlanan ülkelere (AKP ülkeleri, GTS kapsamındaki ülkeler ve Akdeniz ülkeleri) sağladığı yararlar ve neden olduğu ticaret saptırıcı etkilere maruz kalan ülkelerle AB arasındaki ihtilaflardır. ABD, kendi ihraç mallarının yerini Akdeniz ürünlerinin almasına yol açan, AT'nin tercihli ticaret uygulamasına karşı GATT içinde on altı yıl boyunca mücadele verdi. Ayrıca Akdeniz ülkelerinin AT'ye karşılık olarak sağladığı tarife imtiyazlarının kaldırılmasında da başarı sağladı. Zeytinyağı, şarap ve narenciye ürünleri dahil çok çeşitli mallarda Akdeniz ülkelerinin sahip olduğu tercih üstünlüğü, AB'ye katılım döneminde Portekiz ve İspanya'da kaygılara neden oldu. Geçen son birkaç yıl içinde, AB, birçok Orta ve Doğu Avrupa ülkesiyle olan ticaret anlaşmalarını Avrupa Anlaşmaları'na dönüştürerek kapsamlarını genişletti. Bu anlaşmalar çelik, kömür, tekstil ve belirli tarımsal ürünler gibi bazı hassas ürünler üzerinde tarifelerin ve miktar kısıtlamalarının uygulanmaya devam etmesi dışında, serbest ticaret anlaşmalarıyla benzer özelliklere sahiptir. AB, ayrıca, Doğu Avrupa ülkelerini, AB ile olan gümrük tarifelerini diğer ülkelere nazaran daha hızlı düşürebilmeleri için kendi tarife planlarını yapılandırmaya teşvik etti. Bu durum ABD ve diğer ülkelerin itirazlarına yol açtı.

Japonya ve ABD'nin AB içindeki yatırımlarının giderek artması, kısmen ulusal kotalar, gönüllü kısıtlayıcı rejimler –Fransa ve İtalya'nın Japon otomobillerine uyguladığı kotalar ve elektronik ürünlerini kapsayan gönüllü ihracat kısıtlama anlaşmaları– ve yarı iletkenlere uygulanan yüksek tarifelerden kaynaklanmaktadır. Tek pazar programı, üye ülkelerin madde 115 kapsamındaki kotalarını ve diğer miktar kısıtlamalarını kademeli olarak kaldırmalarını gerektirmektedir. Komisyon, 1991'de Japon otomobillerinin ithalatına ilişkin olarak, üye ülkelerin kendi ulusal kotalarının yerini alacak, tüm AB'yi kapsayan gönüllü ihracat kısıtlama anlaşmalarını müzakere etti. Japon otomobilleri hak-

kındaki anlaşmanın süresi 1999'da sona ermekteydi, ancak pek çok gözlemci bu sürenin uzatılacağı düşüncesindeydi.

Komisyon üçüncü ülkelerin ticarete ilişkin haksız uygulamalarıyla mücadele etmekte giderek ustalaştı. Komisyonun üçüncü ülkelerden tazminat talep edebilmesi için, birden fazla üye haksız ticaretten etkilenmiş olmalıdır. AB'nin güçlü antidamping rejimi ve hükümleri, dampinge ilişkin hukuki boşluklardan yaralanılmasını engellemeye yönelik düzenlemeler başta olmak üzere, ticari kayıpları tazmin etmeye yönelik faaliyetleri, Japonya'nın GATT'a bu konuda şikâyette bulunmasına yol açtı. GATT'taki güçlü konumundan yararlanan AB, tarımsal ürün ticaretinin hızla serbestleştirilmesine karşı savaştı ve Uruguay Raundu'na kadar GATT'ın ihtilafların çözümü mekanizmasının herhangi bir şekilde güçlendirilmesine karşı çıktı.

Birliğin genişlemesi de üçüncü ülkelerle ticari anlaşmazlıklara neden oldu. Yeni üyeler gümrük birliğine katıldığında, AB'nin OGT'siyle uyum sağlamak için belirli ürünlerde, üye olmayan ülkelere uyguladıkları vergileri yükseltmek durumunda kalabilmektedirler. Gümrük birliğinin genişlemesi nedeniyle ihracatlarında kayıplar yaşayan ülkelerin, GATT kuralları gereğince, OGT'de bu kayıplarını tazmin edecek kesintiler talep etme hakları bulunmaktadır. 1973'te İngiltere, Danimarka ve İrlanda'nın, 1986'da da İspanya ve Portekiz'in katılımı, ABD tarım sanayinin ihracatında sorunlara neden oldu. Ticarette misilleme tehdidinde bulunan ABD bu kayıpların karşılığında tazminat almayı başardı. ■

Anthony Wallace

Bkz. ayrıca Ortak Pazar; Ticaret ve Tarifeler Üzerine Genel Antlaşma; Tek Pazar

Ortak Ticaret Politikası/Kaynakça

Jackson, John H. 1992. "The European Community and World Trade: The Commercial Policy Dimension". William James Adams, ed., *Singular Europe*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Krause, Lawrence. 1973. "European Economic Integration and the United States". Melvyn B. Krauss, ed., *The Economics of Integration*. Londra: Allen & Unwin.

Marjolin, Robert. 1989. *Architect of European Unity: Memoirs 1911-1986*. Londra: Weidenfield and Nicholson.

Meade, James E. 1955. *The Theory of Customs Unions*. Amsterdam: North Holland Press.

Schott, Jeffrey. 1989. "More Free Trade Areas". Jeffrey Schott, ed., *Free Trade Areas and U. S. Policy*. Washington, DC: Institute for International Economics.

Viner, Jacob. 1950. *The Customs Union Issue*. New York: Carnegie Endowment for International Peace.

Walter, Ingo. 1968. *The European Common Market: Growth and Patterns of Trade and Production*. New York: Praeger.

Ortak Ticaret Politikası Güncelleme

Amsterdam Antlaşması ile Roma Antlaşması'nın 113. maddesinde değişiklik yapılarak, Ortak Ticaret Politikası'nın kapsamı uluslararası müzakereler, hizmet ticareti ve fikri mülkiyet hakları konularını da kapsayacak şekilde genişletildi. Nice Antlaşması da aynı maddede değişiklik yaparak uluslararası anlaşmaların nitelikli çoğunluk sağlanarak onaylanma-

sına imkân verdi. Ancak sorumluluğun AT ile üye ülkeler arasında paylaşıldığı konulardaki (kültür, görsel-işitsel hizmetler ve eğitim hizmetleri ticareti) anlaşmalar yine oybirliğiyle onaylanacaktır.

Avrupa'nın Geleceği Hakkındaki Konvansiyon çalışmaları sonucunda hazırlanan taslak anayasa metninde 113. madde basitleştirilmekle birlikte, nitelikli çoğunluk bu politika kapsamına giren tüm alanları kapsar hale getirilmedi. Taslak, Nice Antlaşması'yla getirilen iç ve dış kurallar arasında paralellik ilkesi doğrultusunda, kişilerin serbest dolaşımı ve fikri mülkiyet haklarının ticari yönlerini etkileyen hizmet ticaretine ilişkin anlaşmalar ve bu anlaşmalar uyarınca yapılacak mevzuat değişikliklerinin oybirliğine tabi olması durumunda yine oybirliğiyle onaylanacaklardır. Kültürel ve görsel-işitsel hizmetler ticaretinde de oybirliği ilkesi geçerliliğini korumaktadır.

Taslağın bir başka değişikliği de AT Antlaşması'na göre alınan kararlarda hiçbir yetkisi olmayan AP'nin, artık bu konulardaki karar alma sürecine dahil edilmesidir. Ortak Ticaret Politikası'yla ilgili kararlardaki mevzuat hükümlerinin tümü ortak karar usulüyle alınacaktır. Ayrıca tüm ticaret anlaşmalarının da AP tarafından onaylanması gerekmektedir. Son olarak AP'nin sürmekte olan ticaret müzakereleri konusunda bilgilendirilmesi zorunlu tutulmuştur. ■

Ortak Tutum

AB içinde iki tür ortak tutum vardır. İlk olarak, yasama kararları açısından, işbirliği (madde 189c) ve ortak karar (madde 189b) usulleri uyarınca ortak tutum, Bakanlar Konseyi'nin komisyonun yaptığı bir teklife ve Avrupa Parlamentosu'nun (AP) bu teklife dair görüşüne dayanarak aldığı geçici kararlarıdır. Parlamento ortak tutumda değişiklik talep edebilir ve konseyin cevabını tatmin edici bulmazsa, teklif edilen tedbiri reddedebilir.

İkinci olarak, ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP) çerçevesinde ilkelerin ve genel kılavuzların tanımlanmasından Avrupa Konseyi sorumludur; konsey bu kılavuzlar içinde kalarak (oybirliğiyle) bir ortak tutum kabul edebilir. ODGP ile ilgili operasyonel kararlar da alınabildiğinden, konsey şimdiye kadar, çoğu dünyadaki çatışma ve krizlerle ilgili olmak üzere (örneğin Brundi, Haiti, Sırbistan, Ruanda ve Nijerya) yaklaşık otuz tane ODGP ortak tutumu kabul etmiştir. ODGP ortak tutumlarının birçoğu BM Güvenlik Konseyi kararlarıyla paralel olarak alınmıştır. ■

Bkz. ayrıca Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası; Karar Alma Usulleri

Ortaklık Anlaşmaları

Ortaklık anlaşmaları AB ile komşu ülkeler arasında yapılan, muhtemelen ortaklık kurulan ülke açısından nihai olarak AB üyeliğiyle sonuçlanacak, yakın ekonomik ve siyasi işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan anlaşmalardır. Roma Antlaşması'nın AB'ye, üye olmayan ülkelerle "karşılıklı hak ve yükümlülükler, ortak eylem ve özel prosedürler içeren ortaklıklar" oluşturma hakkını veren 238. maddesi uyarınca ortaklık anlaşmalarını komisyon müzakere eder ve Bakanlar Konseyi, Avrupa

Parlamentosu'nun (AP) onay usulüne tabi olarak onaylar. Ortaklık anlaşmaları genellikle ortaklık kurulan ülkeye, çoğunlukla sanayi ürünleri için AB pazarlarına serbest giriş imkânı, tarımsal ürünlerde gümrük vergisi indirimi, mali ve teknik destek sağlarken, simetrik olmak gibi bir zorunluluklarının bulunmamasına rağmen, ortaklık kurulan ülkeler ekseriyetle karşılıklılık temelinde imtiyazlar sağlar. Ortaklık kurulan ülkelerde istikrar ve demokrasiyi teşvik amacıyla siyasi işbirliği yapılmasını da kapsayan bu anlaşmalarla üç adet iki-taraflı kurum oluşturulmaktadır: ortaklık konseyi, ortaklık komitesi ve parlamento komisyonu. Avrupa anlaşmaları ise AB ile Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri arasındaki nihai katılımı taahhüt eden ortaklık anlaşmalarına verilen addır. ■

Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmaları (OİA'lar)

Ortaklık ve işbirliği anlaşmaları (OİA'lar), AB'nin üye olmayan ülkelerle yaptığı anlaşmaların bir kategorisini oluşturmaktadır. Ekonomik ve siyasi katılım açısından –Avrupa anlaşmaları dahil– ortaklık anlaşmalarına göre daha hafif ve ticaret ve işbirliği anlaşmalarına (TİA'lar) göre daha yoğun sözleşmelerdir. OİA'lar, bir serbest ticaret bölgesi kurulması gibi ekonomik düzenlemelerin yanı sıra, insan hakları ve demokrasi ilkelerine yönelik taahhütler de içerir ve AB ile ortaklık kurulan devlet arasında hem en üst seviyede bakanlar, hem de bürokrat ve parlamenterler düzeyinde "yapılandırılmış" bir siyasi diyalog kurulmasını kapsar. Hem üye devletlerin, hem de AB'nin yetki kapsamına giren karma anlaşmalar olmaları dolayısıyla gerek AB düzeyinde gerekse üye devletlerce ulusal düzeyde onaylanmaları gerekmektedir. AB'nin eski Sovyet cumhuriyetlerinin büyük bölümüyle arasında ortaklık ve işbirliği anlaşmaları bulunmaktadır. ■

Bkz. ayrıca Bağımsız Devletler Topluluğu

Ortoli, François-Xavier (1925-)

Fransız hükümetlerinde üst düzey görevlerde bulunan ve 1968-1969 yıllarında maliye bakanı olan François-Xavier Ortoli, 1973-1976 yılları arasında komisyon başkanlığı yaptı. Fransız hükümetinde elde ettiği deneyime ve ekonomi bilgisine karşın, zayıf bir komisyon başkanı oldu. Başkanlığı, 1970'lerde yeniden canlandırılan AT'nin kaynaklarında, yaşanan petrol krizleri sonrasında ortaya çıkan yüksek enflasyon ve işsizliğin neden olduğu düşüş dönemiyle çakıştı. Ayrıca komisyonun ilgi alanlarını veya gündemini geliştirmek konusunda da oldukça ihtiyatlı ve isteksiz davrandı. Başkanlığı sona erdikten sonra, ilk olarak Roy Jenkins, daha sonra da Gaston Thorn başkanlığı altında –sık rastlanmayan bir şekilde– başkan yardımcılığı görevi yaparak, 1984'e kadar komisyonda çalışmaya devam etti. ■

OSCE

Bkz. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)

Ostpolitik

Almanya Şansölyesi Willy Brandt 1969'da iktidara geldiğinde, Ostpolitik'i (Sovyetler Birliği ve onun Orta ve Doğu Avrupa'daki uydularıyla köprüler kurma ve uz-

laşma politikası) Alman dış politikasının temel doktrini haline getirdi. Ostpolitik, Doğu Almanya'yı diplomatik olarak tanıyan Batı Avrupa devletlerini tanımayı reddeden Hallstein doktrininin yerini aldı. Federal Almanya tarihinde ilk kez muhalefette olan Hıristiyan demokratlar, yeni sosyal demokrat hükümetin Alman çıkarlarını Doğu'ya sattığını ve bunun Almanya'nın Batı'daki çıkarları açısından bir tehlike olduğunu ileri sürerek, Ostpolitik'i eleştirdiler.

Gerçekten de Almanya'nın bazı müttefikleri, Ostpolitik'in, Bonn'un AT ve NATO ile ilgili taahhütleri üzerindeki sonuçları hakkında kaygılıydılar. Müttefiklerinin ve ülkedeki Hıristiyan demokratların Ostpolitik'e ilişkin endişeleri, Brandt'ı, her halükârda yürekten benimsediği Avrupa bütünleşmesine verdiği desteği yeniden vurgulamaya mecbur etti. Brandt ayrıca, Almanya'nın yeniden dirilişi endişelerine karşı AT üyesi devletlere güvence sağlamanın bir vasıtası olarak, İngiltere'nin topluluğa katılımının taşıdığı önem üzerinde de durdu. İngiltere Başbakanı Harold Wilson, İngiltere'nin katılımının Almanya'nın milliyetçi iddialarını dizginleyeceğini ileri sürerek, Ostpolitik'i AT'ye giriş konusunda ilerleme sağlamak amacıyla kullandı. Fransa Cumhurbaşkanı Georges Pompidou da Ostpolitik'i, AT'nin genişleme nedenlerinden biri olarak gösterdi. Böylece Ostpolitik, AT'nin ilk genişlemesi üzerindeki ölü toprağının kalkmasında katkısı olan faktörlerden biri haline geldi. Devlet ve hükümet başkanlarının, aynı nedenlerle, 1969 Aralık'ındaki Lahey zirvesinde AT'yi yeniden canlandırmaya karar vermeleriyle Brandt, Doğu'ya yapacağı ilk ziyaretleri gerçekleştirmek konusunda kendini güvende hissetti.

Ostpolitik, benzer şekilde Avrupa Siyasi İşbirliği'nin (ASİ) ilk günlerinde de önemli bir rol oynadı. Pompidou, Lahey zirvesinde üye devletlerin dış politikalarının eşgüdümünü sağlamak için girişimde bulunmalarını önerdi. Almanya'nın Doğu'ya yönelik yeni politikasını özellikle dikkate alan devlet ve hükümet başkanları, en azından birbirlerinin dış politikaları hakkında bilgi sağlamanın getireceği faydaları hemen fark ettiler. Böylece, eski Belçika Dışişleri Bakanlığı bürokratlarından Etienne Davignon'u 1970'lerin ortalarına kadar bu konuda bir rapor hazırlamakla görevlendirdiler. Bunu takip eden Davignon Raporu ASİ'nin temelini oluşturdu.

Almanya kısa sürede ASİ'yi, AT çapında bir Ostpolitik kurulmasının bir aracı olarak görmeye başladı. Almanya'nın dönem başkanlığı sırasında, 1970 Kasım'ında tesadüfen Münih'te yapılan ilk —Bakanlar Konseyi toplantılarından ayrı olarak— "ASİ" toplantılarında, dışişleri bakanları ASİ'nin "Avrupa'daki yumuşamaya katkıda bulunma potansiyelinin" önemini vurguladılar. O sırada Ostpolitik yolunu açmış bulunmaktaydı: Aylar süren gergin ve oldukça karmaşık müzakerelerden sonra, Almanya ve Sovyetleri Birliği 1970 Ağustos'unda, onaylanması için Berlin'in statüsü hakkındaki dörtlü anlaşmanın beklenmesi gerekse de, bir anlaşma imzaladılar. Alman parlamentosunda çoğunluğu küçük bir farkla elinde tutan Brandt, Hıristiyan demokratların devam etmekte olan Ostpolitik muhalefeti karşısında özellikle güç durumdaydı; fakat

ASİ, Brandt'ın Doğu'daki girişimlerini Almanya'nın batılı müttefiklerine açıklayabilmesi için ek bir zemin sağlayarak, ülke içindeki muhalefetin sesini yükseltmesinin önlenmesine yardımcı oldu.

1973 geldiğinde, Ostpolitik sonucunda Bonn ile Moskova, Varşova ve Prag arasında antlaşmalar, Berlin hakkında dörtlü anlaşma ve iki Almanya arasında bir pakt imzalanmıştı. Bonn'un Doğu'ya yönelik diplomatik girişimlerinin hızı 1970'lerin ortalarında yavaşladı, fakat 1980'lerin başında ikinci Soğuk Savaş dönemi yaşanırken bile asla tamamıyla durmadı. Aksine, Ostpolitik daha az görünür bir şekilde de olsa ve artık Almanya'nın uzun süre dışişleri bakanlığını yapan Hans-Dietrich Genscher'in ardından Genscherizm olarak anılmaya da başlasa, 1990'daki bütünleşmeye kadar Alman dış politikasının demirbaşı oldu. ■

Bkz. ayrıca Almanya

OTD'ler *Bkz. Ortak Teknik Düzenlemeler*

OTP *Bkz. Ortak Tarım Politikası*

Oturumlar

Kasım 1990'da, Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) ile sonuçlanan hükümetlerarası konferansların arifesinde, Roma'da bir parlamentolar konferansı düzenlendi. Oturum olarak adlandırılan bu gruplar, ulusal parlamentolardan 173 ve Avrupa Parlamentosu'ndan 85 üyeyi, yaklaşmakta olan hükümetlerarası konferanslar hakkında bir ilke kararının kabul edilmesi amacıyla bir araya getirdi. Ardından ABA, AB içindeki ulusal parlamentoların rolüne ilişkin bir bildirgeyle Avrupa bütünleşmesinin başarısı için parlamentolararası kontrol mekanizmalarının önemini tanıdı ve başka bir bildirgeyle de hem AP'yi, hem de ulusal parlamentoları "parlamentolar konferansı örneğindeki gibi gerekli hallerde toplanmaya" davet etti. İkinci bildirgeyle bu oturumlara "Avrupa Birliği'nin temel niteliklerinin" tartışılmasında danışma rolü verilmiş olsa da, 1996-1997 hükümetlerarası konferansı çerçevesinde böyle bir konferansın düzenlenmesine yönelik ilgi sınırlı kaldı. (Roma'da yapılan konferansta, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerin parlamenterlerinin görüşleri göz ardı edilerek, AP'nin hükümetlerarası konferans hakkındaki ortak tutumu, oy çoğunluğuyla geniş destek gördü.) ■

Bkz. ayrıca Ulusal Parlamentolar

Oybirliği

AB içinde bazı kararlar –özellikle ortak dışişleri ve güvenlik politikası ile Adalet ve İçişleri alanlarıyla ilgili olanlar– için Bakanlar Konseyi'nde oybirliği sağlanması şarttır. Mevzuata ilişkin kararların daha hızlı yürürlüğe sokulabilmesi için konseyde nitelikli çoğunluk ilkesi uyarınca oylama yapılmasına yönelik bir eğilim mevcutsa da (Avrupa Tek Senedi, Avrupa Birliği Antlaşması ve Amsterdam Antlaşması ile yapılan kurumsal değişiklikler bu yönde atılmış bariz adımlardır), konsey, mümkün olduğu takdirde, oybirliği sağlayarak karar almayı tercih etmektedir. Üye ülkelerin hiçbiri oylama sonucunda azınlıkta kalmak istememekte ve konseye bir yasama organından çok bir kulüp gözüyle bakan bakanlar, oyunu eski kurallara göre oynamayı tercih etmektedirler. ■

Bkz. ayrıca Karar Alma Usulleri

ÖMB *Bkz. Özel Müzakere Birimi*

Ön Karar Usulü

Bireylerin, üye devletleri AT hukukuna uymaya zorlamalarını sağlamaya yönelik bir mekanizma olan ön karar usulü (Roma Antlaşması'nın 177. maddesi), AT hukuk sisteminde radikal bir değişime neden oldu. Usul şu şekilde işler: Kişi, ulusal mahkeme önünde ulusal bir yasa veya politikanın AT hukukuyla çeliştiğini iddia eder; eğer AT hukukunun anlamına ilişkin bir sorun varsa, ulusal mahkemenin hâkimi Avrupa Adalet Divanı'na (AAD) "ön karar başvurusunda" bulunarak, AT hukukunun yorumlanmasını talep eder. AB kurumları ve ulusal hükümetlerin yanı sıra davanın taraflarına da iddialarını AAD'ye sunma imkânı verilir; AAD savcısı divanın ne yapması gerektiği konusunda, bu iddiaların, AT içtihadının ve ilgili yasanın analizini temel alarak bir öneri sunar; AAD kararını açıklar ve ulusal mahkeme hâkimi elindeki davaya AAD'nin kararını uygular. Buna alternatif olarak, ulusal mahkemenin hâkimi, AAD'nin daha önceki kararlarını temel alarak ihtilafı kendi başına çözüme kavuşturabilir.

AAD'nin 1960'larda aldığı mihenk taşı niteliğindeki bir dizi karar, ön karar sistemini Avrupa bütünleşmesinin güçlü araçlarından biri haline getirdi. Bireyler, komisyon veya üye devletlerin asla sormayacakları yasal soruları gündeme getirerek, AAD'ye AT hukukunun ulusal alanlara erişimini ve kapsamını genişletme imkânı sağlarlar. Ulusal mahkemelerin AAD'ye yaptıkları başvurular nedeniyle, ulusal hükümetler, kendi ulusal politikalarını ilgilendiren konuları AB'nin alanı dışında tutabilme yeteneklerini önemli ölçüde kaybettiler. Ön karar sistemi ayrıca AAD kararlarının yaptırım gücünü artırarak, AAD'nin karşısındaki önemli bir siyasi tehdit olan ihlalin önemli ölçüde azalmasını sağladı. Ulusal mahkemeler, AT hukuk sistemi içinde kilit birer aracı ve AAD'nin ulusal hükümetleri siyasi olarak yönlendirmesi açısından önemli bir kaynak haline geldi. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Adalet Divanı

Örgütlü Avrupa Alanı

Bkz. Avrupa Toplum Modeli

Örosikleroz

Örosikleroz terimi 1973'teki petrol krizinin –Ortadoğu'daki savaşın hemen sonrasında, Arap petrol üreticilerinin uyguladıkları ambargo ve kartelleşmeleri sonucunda petrol fiyatlarının dört katına çıkması– ardından yaşanan stagflasyon, enflasyon ve işsizliği ifade etmektedir. Örosikleroz, 1980'lerin ilk yıllarına kadar devam etmiştir. AT üyesi devletler, 1970'lerdeki ekonomik durgunluğa toplu bir şekilde değil, birbirlerinden bağımsız olarak tepki vermeyi tercih ettiklerinden, örosikleroz Avrupa bütünleşmesinde az ve hatta sıfır ilerleme sağlanan bir dönemi de ifade etmektedir. ■

Öz Kaynaklar

Üye devletler tarafından yaratılan, fakat AB'nin mülkiyeti altında bulunan fonlardan oluşan öz kaynaklar, AB'nin tek gelir kaynağıdır. Öz kaynaklar ulusal parlamentolarda yapılan oylamalar yoluyla değil, Bakanlar Konseyi'nin oybirliğiyle aldığı, ancak Avrupa Parlamentosu'na (AP) danışılması ve üye ülkelerden onay alması

şart olan kararla sağlanmaktadır. Öz kaynakların geleneksel üç kategorisini ithalat vergileri, tarımsal ürün ithalatından alınan prelevmanlar ve üye devletler tarafından toplanan katma değer vergilerinin AB mevzuatı uyarınca alınan, fakat tüketicinin ödediği vergi içindeki miktarı belirtilmeyen belirli bir yüzdesi oluşturmaktadır. ■

Bkz. ayrıca Bütçe

Özel Müzakere Birimi (ÖMB)

Tartışmalı Avrupa İşyeri Konseyleri Yönergesi, uluslarötesi şirketlerde çalışanların temsilcilerinin veya yönetimlerin girişimiyle Özel Müzakere Birimi (ÖMB) kurulmasına ilişkin bir hüküm içermektedir. ÖMB ye bir bilgilendirme ve danışma yöntemini ya da şirket içinde oluşturulacak, tam kapsamlı bir Avrupa İşyeri Konseyi'ni (AİK) müzakere etmek üzere tasarlanmıştır. ■

Padoa-Schioppa Raporu

İtalya Merkez Bankası Genel Müdür Yardımcısı Tommaso Padoa-Schioppa, 1987 Nisan'ında, komisyona *Etkinlik, İstikrar ve Adalet: Avrupa Topluluğu Ekonomik Sisteminin Evrimi İçin Bir Strateji* başlıklı bir rapor sundu. Komisyon Başkanı Jacques Delors, Padoa-Schioppa ile altı uzmandan, İspanya ve Portekiz'in katılımlarının ve tek pazar programının AT ekonomisi üzerindeki etkilerini değerlendirecek bir rapor hazırlamalarını talep etmişti. Rapor Delors'un beklediği gibi, AT için dört öncelik belirlemekteydi: tek pazar programı, ortak para politikası, ekonomik ve sosyal uyum ile genel bir makroekonomik strateji.

Rapor özellikle "piyasaların serbestleştirilmesi yolunda ortaya çıkan bölgesel dengesizliklerin getirdiği ciddi riskler" üzerinde durmaktaydı. Tek pazarın, AT'nin zengin kuzeyi ile yoksul güneyi arasında bir ekonomik yakınsama sağlanması için var olan imkânları geliştireceği kabul edilse de, raporun hatırda kalan bir bölümünde "gerçek dünyadaki bölgesel ekonomiler için açık piyasa ekonomisi içinde 'görünmez elin' işleyeceğine yönelik aşırı beklentilerin, iktisat tarihi ve kuramının ışığı altında savunulamayacağı" yönünde bir uyarı yapılmaktaydı. Komisyonun Delors I bütçe paketini yürürlüğe sokmasından yalnızca iki ay sonra sunulan Padoa-Schioppa Raporu, üye devletler arasında çıkan ve 1988 Şubat'ındaki Brüksel zirvesinde, AT'nin daha yoksul bölgelerine giden yapısal fonların büyük ölçüde artırılmasıyla sona eren anlaşmazlıkta önemli bir rol oynamıştı. ■

Bkz. ayrıca Uyum Politikası; Tek Pazar Programı

Papandreou, Andreas (1919-1995)

1981-1989 ve 1993-1995 yıllarında Yunanistan başbakanı olan Andreas Papandreou, AB içinde oldukça kötü bir şöhrete sahipti. Papandreou'nun Amerikan karşıtlığı, daha derin bir AB bütünleşmesine muhalefeti ve aşırı milliyetçiliği, AB'deki ortaklarının çoğunu öfkelendirmişti. Liderliği döneminde Yunanistan, sertliği ve inatçılığıyla anılıyordu. Papandreou, 1980'lerin başındaki, güvenlik alanında daha sıkı işbirliği yapılması önerisine karşı çıktı, 1985'te hükümetlerarası bir konferans toplanması isteğinin aleyhinde oy kullandı, 1980'lerin sonunda bir ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP) ge-

liştirilmesi fikrine itiraz etti, 1990'ların başında AB'nin Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya'yı tanımasına engel oldu ve AB-Türkiye ilişkilerinin geliştirilmesine ket vurdu. Öte yandan, Yunanistan'a büyük mali kazanımlar sağlayan AB uyum politikalarını şiddetle destekledi. Papandreou'nun uzun bir hastalık döneminin ardından 1995'te görevinden istifa etmesi, Yunanistan'ın AB'deki ortaklarıyla arasındaki ilişkilerde uzun süredir var olan hoşnutsuzlukları ortadan kaldırdı.■

Bkz. ayrıca Yunanistan

Parasal Komite

Bkz. Ekonomik ve Mali Komite

Parasal Tazminatlar

Parasal tazminatlar, yeşil kurlar –ortak tarım politikasında AT çapında tek fiyatın geçerli olması için 1960'ların başında AT tarafından uygulamaya sokulan sanal döviz kurları– ile reel döviz kurları arasındaki farklılıkların giderilmesi amacıyla tarımsal üreticilere yapılan tazminat ödemeleridir. ■

Bkz. ayrıca Ortak Tarım Politikası

Paris Antlaşması

Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından 18 Nisan 1951'de Paris'te imzalanan Paris Antlaşması ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kuruldu. Antlaşma, yeni bir uluslarüstü makam olan yüksek otorite tarafından yönetilecek bir kömür ve çelik ortak pazarı oluşturdu. Ayrıca bir bakanlar konseyi, bir ortak meclis (gelecekteki Avrupa Parlamentosu) ve bir adalet divanı kurdu. AKÇT faaliyetlerine 1952 yılının Ağustos ayında, Lüksemburg'daki genel merkezinde başladı. Antlaşma 2002 itibarıyla geçerliliğini kaybetti. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu; Schuman, Robert

Paris Zirvesi

Fransa Cumhurbaşkanı Georges Pompidou 1972 Ekim'inde, AT'nin genişleme sonrası dönemdeki gündeminin belirlenmesi amacıyla Paris'te bir zirve düzenledi. (Avrupa Konseyi –zirveleri– o dönemlerde henüz mevcut değildi.) Zirve, sonuç bildirgesinin önsözünü oluşturan "resmi beyannamenin" son cümlesiyle ünlüdür: "Avrupa yapılanmasının itici gücü olan topluluk üyesi devletler, bu on yıllık dönem sona ermeden önce aralarındaki tüm ilişkileri bir Avrupa Birliği'ne dönüştürmek konusundaki niyetlerini teyit ederler." Bu, standart AT söylemi için bile oldukça olağandışı bir beyandı ve üye devletlerin 1970'lerin başlarında Avrupa bütünleşmesi konusunda sahip oldukları umudu yansıtmaktaydı. Ancak 1970'lerin devamında topluluk yüksek enflasyon oranları, artan işsizlik ve düşük ekonomik büyüme batağına gömüldü. Ufukta Avrupa Birliği'yle uzaktan yakından benzerliği olan bir gelişme olmayınca, Paris deklarasyonu sadece, topluluğun 70'lerin sonlarında içinde bulunduğu kargaşanın büyüklüğünün ortaya çıkmasına hizmet edebildi. ■

Parlamento Oturumları

Bkz. Oturumlar

Pasaport

AB'nin kendisi pasaport hazırlamasa da, üye devletlere ait pasaportlar birbirlerini andırmaları amacıyla yeniden tasar-

lanmıştır: Burgonya kırmızısı renkli kapağın tam ortasında "Avrupa Birliği" ibaresi yer almakta ve kapağın altında ilgili üye ülkenin adı bulunmaktadır. Bu değişim, başta Avrupa'ya karşı şüpheci ülkeler –bilhassa İngiltere ve Danimarka– olmak üzere, AB vatandaşlarının direnişine yol açmıştır. AB'nin, pasaportların görünüşleri arasında uyum sağlama isteği, kısmen AB'nin uluslararası profilini geliştirme, kısmen de Vatandaşlar Avrupası Özel İhtisas Komisyonu'nun (Adonnino Komitesi) 1985'te Avrupa Konseyi'ne sunduğu raporda tavsiye ettiği gibi bir "Vatandaşlar Avrupa'sı" yaratma amaçlı bir çabadır. ■

Passerelle

Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) K.9 maddesinin *passerelle* (geçiş) koşulu, adalet ve içişleriyle ilgili bazı konulardaki yetkilerin (sorumlulukların), Bakanlar Konseyi tarafından oybirliğiyle karar alınması ve üye devletlerce onaylanması koşuluyla, AB'nin hükümetlerarası nitelikteki üçüncü sütunundan, uluslarüstü nitelikteki birinci sütununa geçirilebilmelerine imkân vermektedir. ■

Bkz. ayrıca Adalet ve İçişleri

PES *Bkz. Avrupa Sosyalistleri Partisi*

Petersberg Deklarasyonu

Bonn yakınlarındaki Petersberg'de 1992 Haziran'ında yapılan bir toplantıda, Batı Avrupa Birliği (BAB) dışişleri ve savunma bakanları, BAB'ın, –Petersberg görevleri ve misyonları olarak anılan– gelecekteki çatışmaların engellenmesi ve barışın korunması amaçlı operasyonlara dahil olmasını kabul ettiler. NATO liderleri de, 1994 Ocak'ında, kısmen Petersberg görevlerinin yerine getirilmesi amacıyla birleşik müşterek görev gücü (BMGG) oluşturulması fikrini benimsediler. 1996-1997'deki hükümetlerarası konferans sırasında AB üyelerince müzakere edilen Amsterdam Antlaşması'nda, –"insani ve kurtarma amaçlı görevler, barışın korunması ve barışın korunması dahil kriz yönetimi amaçlı asker kullanılması" olarak tanımlanan– Petersberg operasyonları AB'nin ortak dışişleri ve güvenlik politikası kapsamına dahil edildi. AB, bu operasyonların yürütülmesi amacıyla "BAB'dan faydalanacaktır". ■

Bkz. ayrıca Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası; Batı Avrupa Birliği

Petersberg Görevleri

Bkz. Petersberg Deklarasyonu

PETRA

PETRA, gençlerin mesleki eğitimine, yetişkinliğe ve çalışma hayatına hazırlanmalarına yönelik bir programdır. 1988'de başlatılan PETRA, üye ülkelerdeki gençliğe yönelik mesleki eğitim programlarına destek olmak, işçilerin dolaşımını teşvik etmek, AT'nin araştırma ve teknolojik gelişim programını desteklemek ve tek pazarın oluşturulmasına yardımcı olmak amacıyla tasarlandı. PETRA'nın yerini 1995'te, "üye devletlerin mesleki eğitim ve nitelik kazandırma için serbest bir Avrupa bölgesi oluşturmaya yönelik faaliyetlerini destekleyecek bir araç olarak mesleki eğitim politikasının uygulanışını güvence altına almayı amaçlayan" halihazırdaki LEONARDO DA VINCI programı aldı. ■

Bkz. ayrıca Eğitim, Mesleki Eğitim ve Gençlik Politikası

PHARE

Bkz. Polonya ve Macaristan: Ekonominin Yeniden Yapılanmasına Destek Programı

Piyasa Erişim Veritabanı

AB piyasa erişim stratejisi kapsamında oluşturulan piyasa erişimi veri tabanı, internet yoluyla AB'li ihracatçılara gümrük vergisi oranları, ithalat lisansları ve özel gümrük formaliteleri gibi temel konularda bilgi sağlamaktadır. ■

Ece Öztan, Hale Akay

Bkz. ayrıca Piyasa Erişim Stratejisi

Piyasa Erişim Stratejisi

AB ihracatını teşvik çabalarının bir parçası olarak komisyon 1996 Şubat'ında ticaret ve yatırımlar için bir Avrupa piyasa erişim stratejisi geliştirdi ve ticaret politikası sorunları hakkında saha çalışması yapmak üzere bir Piyasa Erişimi Eylem Grubu oluşturdu. Bu strateji, AB ihracatçılarının diğer piyasalara erişimini artırmaya ve AB'nin ticaret politikasını sağlamlaştırmaya çalışmaktadır. ■

Piyasa Erişim Eylem Grubu

AB ihracatını destekleme çabalarının bir parçası olarak komisyon, 1996'da ticaret ve yatırımlar konusunda Avrupa Piyasa Erişim Stratejisi'ni geliştirdi ve ticaret politikasındaki sorunlara ilişkin olarak iş dünyasında saha araştırmaları yapmak üzere bir "eylem grubu" oluşturdu. Bu grubun amacı AB'li ihracatçıların diğer piyasalara erişim imkânlarını artırmak ve AB ticaret politikasını kuvvetlendirmektir. ■

Polonya

Orta Avrupa'nın en yüksek nüfusa ve en stratejik konuma sahip ülkesi Polonya, AB'ye katılan eski Sovyet bloku ülkelerinin ilkidir. Soğuk Savaş dönemindeki Doğu-Batı ilişkileri nedeniyle, AB'nin Polonya ile olan ilişkileri görece yenidir.

Mihail Gorbaçov'un Sovyetler Birliği'nde iktidara gelmesini takiben Doğu-Batı arasında yaşanan yumuşamanın bir parçası olarak, AT ve Polonya 19 Eylül 1989'da bir ticaret ve ekonomik işbirliği anlaşması imzaladı. Bunun öncesinde, 1989 Haziran'ındaki Paris zirvesinde, G7 ülkeleri, bu ülkelerde hızla uygulamaya koyulan ekonomik ve siyasi reformlara destek olmak amacıyla, Macaristan ve Polonya'ya yönelik bir yardım programı başlatmak üzerinde anlaştılar. 1989'un daha sonraki günlerinde, Bakanlar Konseyi, topluluğun fon sağladığı özel girişimciliğin gelişmesini ve serbest piyasa ekonomilerinin kurulmasını teşvik etmek amaçlı bir teknik yardım programı olan Polonya ve Macaristan: Ekonominin Yeniden Yapılanmasına Destek Programı'nın (PHARE) başlatılmasını onayladı.

AB ve Polonya 16 Aralık 1991'den 1 Şubat 1994'e kadar yürürlüğe girmeyen bir Avrupa Ortaklık Anlaşması imzaladılar. Bu anlaşma on yıl içinde kademeli olarak bir serbest ticaret bölgesinin kurulmasını ve hükümetler arasında en üst düzeyde düzenli siyasi diyalogda bulunulmasını içermekteydi. Avrupa Anlaşması'nın onaylanması beklenirken, Brüksel ve Varşova 1 Mart 1992'de, Avrupa Anlaşması'nın ekonomi ve ticarete ilişkin koşullarını kapsayan geçici bir anlaşmayı uygulamaya soktular. Polonya ayrıca, ülkeyi ekonomik ve idari olarak AB üyeliğine hazırlamak amacıyla, komisyonun onayladığı bir katılım öncesi stratejisi de uyguladı. Avrupa Konseyi'nin çeşitli deklaras-

yonları ve komisyonun olumlu görüşleri doğrultusunda, Polonya 1998'in başlarında katılım müzakerelerine başladı.

AB, Polonya'nın en önemli ticaret o r ağıydı ve katılımın Polonya'nın yeni kurulan ekonomisini büyük ölçüde güçlendirmesi bekleniyordu. Ancak AB, Polonya'nın sanayiye verdiği teşviklerle katılımın ortak tarım politikası (OTP) (Polonya'nın büyük bir tarım sektörü bulunmaktadır) ve uyum politikası (Polonya'nın GSYIH'sı AB ortalamasından oldukça düşüktür) üzerindeki etkileri konusunda endişeliydi. OTP ve uyum politikasıyla ilgili re f rmlar yapılmaksızın, Polonya'nın katılımı AB'nin bütçesini sarsabilirdi.

Polonya ayrıca AB üyeliğini, hala gerilimli ilişkilere sahip olduğu Rusya karşısında kendi güvenliğini güçlendirmenin bir yolu olarak da görmekteydi. 1 Mayıs 2004'te gerçekleşen AB üyeliği, 1999'daki NATO üyeliğiyle birlikte, AB'nin potansiyel olarak istikrarsız bir yapıya sahip doğu kanadındaki Polonya'nın ekonomik ve siyasi re f hını yine de artırdı. Ancak her derde de çare getirmedi: Öngörülebilir gelecekte, Polonya'nın işsizlik oranının muhtemelen yüzde 13 civarında olması ve Batı Avrupa'nın ekonomik standa r larına uyum sağlamanın getirdiği sıkıntıların da yaşanmaya devam etmesi bekleniyordu. •

Bkz. ayrıca Orta ve Doğu Avrupa Devletleri; Tablo 5; Genişleme

Polonya ve Macaristan: Ekonominin Yeniden Yapılanmasına Destek Programı (PHARE)

Polonya ve Macaristan: Ekonominin Yeniden Yapılanmasına Destek Programı (PHARE), çevre koruma, altyapı, nükleer güvenlik, eğitim ve mesleki eğitim ile özel sektörün gelişimi gibi alanlarda Or a ve Doğu Avrupa (ODA) ülkelerine teknik ve mali yardım amaçlı, AB f nlarıyla desteklenen bir programdır. Komisyon, 1989 Temmuz'undaki senelik **G7** zi r esinde, G24'lerin (sanayileşmiş yirmi dö r batı ülkesinden oluşan grup) o sırada komünizm sonrası siyasi ve ekonomik sistemlerini kurmaya çalışan Macaristan ve Polonya'ya yaptıkları yardımların eşgüdümünü üstlenmeyi kabul etti. 1989'un ilerleyen günlerinde Bakanlar Konseyi, bu ülkelerdeki ekonomik ve siyasi re f rmları desteklemeyi amaçlayan PHARE programını onayladı. Berlin duvarının 1989 Kasım'ında yıkılması ve diğer ODA ülkelerinde yaşanan devrimlerle birlikte, AT tüm bölgede komünizm sonrası düzenin istikrarının sağlanmasına yardımcı olmak gibi, çok daha zor bir görevle karşı karşıya kaldı. Bunun sonucunda, 1990'ların başları ve ortalarında PHARE, diğer ODA ülkelerini içerecek şekilde kademeli olarak genişletildi. Arnavutluk, Bosna, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti, Letonya, Litvanya, Macaristan, Polonya, Romanya ve Slovenya'ya destek veren PHARE çalışmaları a r ık Avrupa ötesi "koridorların" geliştirilmesi üzerinde odaklanmaktadır. AB, 1996'da PHARE'ye 1,2 milyar ekü a k ararak, Orta ve Doğu Avrupa'ya en f zla yardım sağlayan donör haline geldi. ■

Bkz. ayrıca Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri.

Polonya ve Macaristan/Güncelleme

2000 y ı ına ka d **PHARE** k psamında olan Ba l anlar' ı batsın d **ülkele-**

rin, 2001 yılında Balkanlar'ın yeniden inşası, kalkınması ve istikrarı amacıyla uygulamaya konulan CARDS programı kapsamına alınmaları dolayısıyla son durumda PHARE programı kapsamında on ülke yer almaktadır. Bunlar, yeni üye ülkeler olan Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Slovakya ve Slovenya ile Bulgaristan ve Romanya'dır.

2004 yılında on yararlanıcı ülkeden sekizinin AB üyesi olmasıyla PHARE programının kapsamında önemli değişiklikler yapıldı. Yeni üye ülkeler 2003 yılı sonrasında PHARE kapsamında yeni proje teklifi sunamamaktadırlar; bu ülkelerde sürmekte olan projeler 2005 yılı sonuna kadar ve bunlarla ilişkili mali ve idari işlemler ise 2006 yılı içinde tamamlanacaktır. PHARE programı 2000-2006 dönemi için 11 milyar avroluk bir bütçeye sahiptir. ■

Pompidou, Georges (1911-1974)

Georges Pompidou, 1969'da Fransa cumhurbaşkanı olarak Charles de Gaulle'ün yerine geçti ve ivedilikle de Gaulle'ün AT'ye yönelik karma tutumuyla mücadele etmeye başladı. 1962-1968 yılları arasında Fransa başbakanı olan Pompidou, de Gaullecülüğü gayet iyi bilirdi; ancak de Gaulle 1968 öğrenci olayları zirveye ulaştığında Pompidou'yu görevden alınca, aralarındaki ilişki kısa sürede bozuldu. Pompidou, 1969'daki cumhurbaşkanlığı seçimini kazanarak ve kendi Avrupa politikasını uygulamaya koyarak tatlı bir intikam aldı.

Pompidou en azından bir açıdan de Gaulle'e sadık kalmayı sürdürdü: Uluslarüstü yaklaşımdan hoşlanmıyordu ve hükümetlerarası yaklaşımı benimsemekteydi; genişleme konusunda ise bir ikilem yaşamaktaydı. Pompidou'nun, desteklerinden kolayca vazgeçemeyeceği tutucu de Gaulle yanlıları için, İngiltere'nin AT üyeliği başvurusunun veto edilmesi kutsal bir meseleydi; ancak Fransa kamuoyunda giderek ağırlık kazanan görüşe ve Fransa'nın AT'deki ortaklarına göre, vetonun kaldırılması Fransa'nın topluluk içindeki nüfuzunu ve güvenilirliği korumasına imkân verecek tek yoldu.

Kişisel ve siyasal tercihleri dışında, 1960'ların sonunda Fransa'da, Pompidou'yu genişlemeyi kabule zorlayan birtakım bariz değişiklikler olmaktaydı. 1968 olayları ülkeyi ekonomik açıdan zayıf düşürmüştü. Aynı dönemde Almanya ekonomik açıdan canlanmış ve siyasi açıdan iddialı bir hale gelmişti; yeni şansölye Willy Brandt, Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'ne yönelik iddialı bir girişim (Ostpolitik) başlatmak üzereydi. Almanya'nın ekonomik gücü, kendine olan siyasi güvenindeki artışla bir araya geldiğinde, genişleme Pompidou için daha da cazip bir seçenek olmaktaydı. İngiltere ve Fransa, Batı'da birlikte, Almanya'nın Doğu'da artan ağırlığını dengeleyebilir ve AT içinde jeopolitik simetriyi sağlayabilirlerdi.

Batı'da Ostpolitik'in sonuçları konusunda ortaya çıkmakta olan kaygılar ve AT içinde Fransa'nın bir girişim yapması gerektiği biçiminde iç baskılarla karşı karşıya kalan Pompidou, 1969 Aralık'ında devlet ve hükümet başkanlarına özel bir toplantı için çağrıda bulundu. Lahey zirvesi –o sırada konsey dönem başkanı Hollan-

da'ydı– Roma Antlaşması'nın 1967'deki onuncu yıldönümü kutlamasından beri topluluk liderlerinin yaptığı ilk toplantıydı. De Gaulle'ün gitmesi ve genişlemenin yine gündemin merkezine oturmasıyla birlikte, üye devletlerin büyük bölümü kesin bir hamle beklentisindeydiler; sonuçta zirvedeki "Lahey ruhu", AT'nin yeniden harekete geçtiği hissini yarattı.

Ülke içindeki kamuoyunu yatıştırmak ve sol kanatın muhalefetini bölmek amacıyla Pompidou 1972 Mart'ında AT genişlemesiyle ilgili bir referandum yapılması çağrısında bulundu. Düşük katılıma karşın, seçmenlerin çoğunluğu başkanın tavrını benimseyerek, genişlemenin önündeki siyasi engeli kaldırdı. Bu süre zarfında, katılım müzakereleri tatmin edici bir şekilde sonuçlandırılmıştı. Sonunda, 1 Ocak 1973'te İngiltere, İrlanda ve Danimarka AT'ye katıldılar. Bundan üç ay önce, Pompidou genişleme sonrasındaki dönem için, topluluk gündeminin belirlenmesi amacıyla başka bir zirve daha toplamıştı. Ancak ne genişlemenin meyvelerini görecek, ne de petrol ambargosu sonrası topluluğun ekonomik çöküşüne şahit olabilecek kadar uzun yaşadı: 1974 Nisan'ında vefat etti. ■

Bkz. ayrıca Fransa

Portekiz

1 Ocak 1986'da AT'ye katılan Portekiz'in üyeliği, 1926'dan beri iktidarda olan diktatörlük rejimine karşı, 1974 Nisan'ında yapılan askeri darbe sonrasında kurulan demokrasisinin pekiştirilmesi açısından önem taşımaktaydı. Portekiz ilk olarak 1960'ların başında AT'ye katılmaya çalışmış, fakat müzakereler sadece 22 Temmuz 1972'de imzalanan Özel İlişkiler Anlaşması ile sonuçlanmıştı. Bu anlaşma, AT ile diğer Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) ülkeleri arasında imzalanan benzer anlaşmalardan biriydi. Portekiz'in diktatörlük rejimi ve sömürge savaşları, 1974 devrimini takiben 1976 Nisan'ında demokratik bir rejim kurulana kadar, AT'nin bu ülkeyle daha yakın ilişkiler kurmasını engelledi. 25 Nisan 1976'da yapılan parlamento seçimleri sonucunda kurulan Mário Soares liderliğindeki sosyalist azınlık hükümeti, Portekiz'in AT üyeliğini önemli öncelik haline getirdi.

Portekiz'in 28 Mart 1997'de Soares tarafından sunulan başvurusu, Bakanlar Konseyi tarafından memnuniyetle karşılandı. Komisyonun bunu izleyen ve sadece Portekiz'in katılım konusunda yaşayabileceği yapısal nitelikteki ekonomik problemlere dikkat çeken görüşü olumluydu. Portekiz ve AT arasındaki müzakereler resmen 17 Ekim 1978'de Lüksemburg'da başlasa da, önemli tartışmalar 1980'lere kadar yapılamadı.

1980-1986 yılları arasında Portekiz müzakerelerde birçok güçlükle karşılaştı. Portekiz'in başvurusunun İspanya'nınkiyle ilişkilendirilmesi, İspanya daha büyük bir ekonomiye sahip olduğundan ve AT'nin daha fazla kurumsal uyarlamaya gitmesini gerektirdiğinden, önemli bir gecikmeye neden oldu. 1978-1979 ve 1983-1984 yıllarında Portekiz ekonomisinin istikrar kazanması için Uluslararası Para Fonu (IMF) ile iki *stand by* anlaşması uygulamaya koyuldu. AT de Portekiz'i üyeliğe hazırlamak amacıyla, birkaç katı-

lım öncesi mali yardım paketi sağladı. Sonunda katılım antlaşması, Lizbon yakınlarında, Belém'deki muhteşem Mosteiro dos Jerónimos'ta, 12 Haziran 1985'te imzalandı.

Portekiz'in AT ile bütünleşmesi ülkede olumlu bir etki yarattı. 1986'dan itibaren gelen yapısal fonlar Portekiz'in ekonomik dönüşümünde önemli bir faktör oldu. 1986-1988 yılları arasında Portekiz, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'ndan (ABKF) yaklaşık 1,2 milyar ekülük yardım aldı ve 1986-1990 arasında Avrupa Yatırım Bankası'ndan (AYB) yaklaşık 2,6 milyar ekü kredi sağladı. 1988'de yapısal fonlarda yapılan reform sonrasında, 1989-1993 dönemindeki ilk Topluluk Destek Çerçeveleri (TDÇ) toplamda 7,4 milyar eküye ulaştı. Bu mali transferler, ekonomik altyapıların kurulması ve modernizasyonuna, insan kaynaklarının geliştirilmesine, tarım sektöründe ve kırsal bölgelerde kalkınmaya, sanayinin dönüşümüne ve bölgesel kalkınmaya harcandı.

1994-1999 dönemindeki TDÇ ile AB'nin katkıları iki katına çıkarıldı ve Portekiz'in öncelikleri ekonomik modernizasyon, insan kaynaklarının geliştirilmesi, kamusal altyapıların modernizasyonu ve bölgesel kalkınma olarak belirlendi. Portekiz'in tamamı, hepsi yapısal fonların birinci amacı (dezavantajlı bölgeler) altında tahsis edilen ABKF, Avrupa Sosyal Fonu (ASF) ile Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu (ATYGF) yardımlarından yararlanabilmektedir. Üyeliğin etkisine ilişkin son inceleme, Portekiz'deki ekonomik eşitsizlikler varlığını sürdürse de, Portekiz ekonomisinin AB'nin ortalama kişi başına GSBİH'sı karşısında gelişme gösterdiğine (AB ortalamasının 1986'da yüzde 52, 1992'de yüzde 56'sı) işaret etmektedir. Fonların Portekiz'in batı kıyısındaki zengin bölgelerden çok daha zayıf iç bölgelerine yönlendirilmesi doğrultusundaki yeni düzenlemeler, bölgeden bölgeye değişen, daha esnek bir yaklaşım içeren yeni TDÇ için bir önceliktir. Yapısal fonlar Portekiz'in eline, ülke ekonomisinin tek pazar programına uyum sağlamakta büyük güçlükler çektiği, birçok sanayi firmasının ve tarım sektörünün diğer AB ülkeleriyle olan rekabet sonucunda neredeyse çökme noktasına geldiği, çok uygun bir dönemde geçti (Eaton, 1994; Syrett, 1994; Eisfeld, 1989).

İç siyasi kurumların AT üyeliğine uyum sağlamak için biraz zamana ihtiyacı vardı. Hükümet düzeyindeki en önemli organ, dışişleri bakanlığına bağlı Avrupa İşleri Devlet Sekreterliği (Secretario de Estado para Assuntos Europeus) oldu. Portekiz hükümeti 1986'daki AT dönem başkanlığını, bu göreve hazırlanmak için daha fazla zamana ihtiyacı olduğunu hissederek kabul etmedi; dolayısıyla, Portekiz ilk kez, Dışişleri Bakanı João de Deus Pinheiro'nın ortak tarım politikası (OTP) reformu, Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) onaylanması, BM Çevre Konferansı ve Bosna'da başlayan savaş gibi birçok çetrefil konuyla ilgilenmek zorunda kaldığı, 1992'nin ilk yarısında konsey dönem başkanlığı görevi yaptı.

Portekiz'in ulusal parlamentosu olan cumhuriyet meclisi, 1992'ye kadar AT işlerinde düşük bir profil sergiledi. Gerilimli yürütme-yasama ilişkileri, Avrupa kurumlarından gelen bilgilerin eksikliği ve parlamento üyelerinin bu konuda uzman olmamaları, meclisin AT mevzuatının ulusal hukuka ge-

çirilmesini daha önceden izlemeye başlamasını zorlaştıran başlıca engellerdi. Bu durum 1994'te meclisin Avrupa bütünleşmesi sürecini takip etmesini sağlayan bir yasanın kabul edilmesiyle değişti. 1992 Aralık'ında, Portekiz anayasası ABA'nın koşullarına uyum sağlamak amacıyla değiştirildi. (Bu, Portekiz'in son yirmi yıldaki üçüncü anayasa değişikliğidir.) (Magone, 1995)

Portekiz Brüksel'e bir komiser göndermektedir. (Santer komisyonunda Eski Dışişleri Bakanı João de Deus Pinheiro, Afrika, Karayip, Pasifik (AKP) ülkeleri ve Güney Afrika ile olan ilişkilerden sorumluydu.) Başlangıçta, Avrupa Parlamentosu'nda (AP) 24 üyesi olan Portekiz'in, artık Strazburg'da 25 temsilcisi bulunmaktadır. Ancak, genellikle yerel ve ulusal seçimlerdekine benzer bir parti dağılımıyla sonuçlanan Avrupa seçimleri, ülke için çok önem taşımamaktadır; ulusal seçimler baz alındığında AP seçimlerine katılım oranı düşüktür.

Portekiz Sosyalist Partisi (PS) ılımlı, sosyal demokrat bir partidir ve AP içindeki sosyalist grubuna üyedir. Siyasi partilerin "en Portekizlisi" olarak bilinen Sosyal Demokrat Parti (PSD) sosyal liberal bir partidir ve AP içindeki liberal, demokrat ve reformcu Avrupa grubunun üyesidir. Her iki parti de aşırı ölçüde AB taraftarıdır. Bu partilerin aksine, Komünist Demokratik Birlik Koalisyonu genelde Avrupa bütünleşme süreci, özelde ise ABA konusunda şüpheci bir yaklaşıma sahiptir. Halk Partisi (PP) başlangıçta Avrupa bütünleşmesini destekleyen Hıristiyan demokrat bir partiydi; fakat 1980'lerde ve 1990'ların başlarında seçmen sayısında yaşanan düşüş, yeni bir lideri, daha milliyetçi bir tutum izleyen ve ulusal egemenliğe getirdiği sınırlamalar nedeniyle ABA'yı reddeden Manuel Monteiro'yu yarattı (Magone, 1996c). Bunun sonucunda şaşırtıcı olmayan bir şekilde, Avrupa Halk Partisi (AP içindeki Hıristiyan demokratlar) Moneiro'nun Halk Partisi'ni ihraç etti.

Genelde, Portekizlilerin çoğunluğu Avrupa taraftarıdır. Bununla birlikte, 1980'lerdeki coşkunun yerini 1990'larda daha ayakları yere basan bir hava almıştır. Yakın tarihlerde yapılan bir *Eurobarometer* araştırması, nüfusun Avrupa bütünleşmesine yönelik güncel tavrı hakkında bazı ipuçları vermektedir: Yüzde 63 yeni AB konusunda umutludur; yüzde 46 AB üyeliğinin iyi bir şey olduğunu, yüzde 14 ise bunun aksini düşünmektedir; yüzde 63 Avrupa'nın birliğini desteklemektedir ve yüzde 58 Portekiz'in AB üyeliğinden yarar sağladığı kanısındadır; çoğunluk yüzyılın başında tek para birimine geçilebileceğini düşünmektedir; yüzde 62, 2010 yılında ortak savunma politikasının gerçeğe dönüşeceği kanısındadır; yüzde 47 kendini hem Portekizli, hem Avrupalı olarak tanımlarken yüzde 44 bu soruya sadece Portekizli şeklinde cevap vermiştir, küçük bir azınlık ise (yüzde 4) kendisini ilk olarak Avrupalı, daha sonra Portekizli olarak tanımlamaktadır, sadece yüzde 1 yalnızca Avrupalı kimliğini ifade etmiştir (Komisyon, 1995, s. 4-5, 26-27). ■

José M. Magone

Bkz. ayrıca Tablo 5; Ek 2; Ek 3

PORTEKİZ/KAYNAKÇA

Komisyon. 1995. *Eurobarometer: Public Opinion of the European Union*, 43, Güz. Lüksemburg:

Office for Official Publications of the European Communities.

Eaton, Martin. 1994. "Regional Development Funding in Portugal." *Journal of the Association for Contemporary Iberian Studies* 7, no. 2, s. 36-46.

Eisfeld, Rainer. 1989. "Portugal in the European Community 1986-1988. The Impact of the First Half of the Transition Period." *Iberian Studies* 18, no. 2, 1989, s. 156-165.

Lopes, José da Silva, ed. 1993. *Portugal and EC Membership Evaluated*. Londra: Pinter.

Magone, José M. 1995. "The Portuguese Assembleia da Republica: Discovering Europe." *Journal of Legislative Studies* 1, no. 3, s. 151-165.

— 1996a. *The Changing Architecture of Iberian Politics (1974-92): An Investigation on the Democratic Structuring of Democratic Political Systemic Culture in Semiperipheral Southern European Societies*. N. York: Mellen University Press.

— 1996b. *European Portugal: The Difficult Road to Sustainable Democracy*. Macmillan.

— 1996c. "Portugal." Juliet Lodge, ed., *The 1994 Elections to the European Parliament*, s. 147-156. Londra: Pinter.

Syrett, Stephen. 1994. "Local Power and Economic Policy: Local Authority Economic Initiatives in Portugal." *Regional Studies* 28, no. 1, s. 53-67.

Protokol

Protokoller bir antlaşmanın içeriğini açık hale getirmek veya pekiştirmek amacıyla kullanılan, (sadece protokolü kabul eden ülkeler için bile olsa) hukuki açıdan bağlayıcı antlaşma ekleridir. 1991 Aralık'ındaki Maastricht zirvesinde, üye devletler İngiltere'nin itiraz ettiği sosyal bölümü, diğer on bir ülkenin imzaladığı Avrupa Birliği Sosyal Protokolü'ne dönüştürdüler. Üye devletler protokolleri genellikle kendi kamuoylarını tatmin etmek ve/veya iç siyasi amaçlarına ulaşmak amacıyla kullanırlar. Amsterdam Antlaşması (İngiltere'nin önem verdiği) hayvan haklarından, ulusal parlamentoların AB içindeki rollerine kadar çeşitli konuları ele alan on üç protokol içermektedir. ■

Bkz. ayrıca Amsterdam Antlaşması; Avrupa Birliği Antlaşması

RACE

Bkz. Avrupa İleri Komünikasyon Teknolojileri

RAPHAEL

RAPHAEL mimarlık, arkeoloji, müzeler, koleksiyonlar ve arşivler gibi konuları kapsayan, kültürel miras alanıyla ilgili, 1996-2000 döneminde uygulanan AB programıdır. Program çok sayıdaki koruma amaçlı projeye fon sağlamaktadır. (AB desteği maliyetin yarısını aşamamakta ve 150.000 eküyü geçememektedir.) ■

Bkz. ayrıca Kültür Politikası

RAPHAEL/Güncelleme

RAPHAEL kapsamındaki faaliyetler Avrupa Birliği Antlaşması'nın 151. maddesi (eski 128. maddesi) uyarınca 1999 yılında, 7 yıllık bir dönem için uygulamaya sokulan Kültür 2000 programına dahil edildi. ■

RAPID

RAPID, AB eylemleri hakkında, kurumlar ve bu kurumların basın bildirileri kanalıyla günlük haber sunan bir AB veritabanıdır. Komisyon sözcüsüne bağlı görevliler tarafından hazırlanmaktadır. ■

RDG

Bkz. Rekabet Edebilirlik Danışma Grubu

Referandum

Avrupa bütünleşme sürecinin ayrılmaz ve önemli bir parçası haline gelen referandumlar, ister anayasal, ister siyasi nedenlerden dolayı yapılsınlar, AT/AB'ye katılıp katılmama veya AT/AB içerisinde kalıp kalmama karalarını verilmesi (İrlanda, Danimarka ve Norveç, 1972; İngiltere, 1975; Grönland 1982; Avusturya, Finlandiya, Norveç ve İsveç, 1994) ve önemli antlaşma değişikliklerinin onaylanması (Avrupa Tek Senedi hakkında İrlanda ve Danimarka 1986'da; Avrupa Birliği Antlaşması [ABA] hakkında İrlanda, Danimarka ve Fransa 1992'de ve yine ABA hakkında Danimarka 1993'te) amacıyla kullanıldı ve 1990'lar boyunca oylamalara katılanlara Avrupa bütünleşmesi hakkında giderek artan hayal kırıklıklarını ifade etme imkânı tanıdı. Bu yüzden, 1992'deki Danimarka referandumunun ABA'nın onay krizini tetiklemesi ve daha sonraki Fransız referandumunun bu durumu daha da vahimleştirmesi bir rastlantı değildir. Ancak siyasi elitler açısından taşıdıkları bariz risklere rağmen, referandumlar, AB'nin demokrasi açığına karşı yürütülen mücadelesinin kilit enstrümanı haline geldi. ■

Bkz. Tablo 10; Demokrasi Açığı; Meşruiyet

Tablo 10. AB ile İlgili Referandumlar

Ülke	Tarih	Soru	Katılım %	Evet %	Hayır %
Fransa	23 Nisan 1972	AT'nin genişlemesi[a]	60,0	61,0	32,0
	20 Eylül 1992	ABA'nın onaylanması	70,0	51,05	48,95
Birleşik Krallık	5 Haziran 1975	AT üyeliğinin devamı	64,6	67,2	32,8
Danimarka	2 Ekim 1972	AT'ye katılım	89,9	63,5	36,5
	27 Şubat 1986	ATS'nin onaylanması	74,8	56,2	43,8
	2 Haziran 1992	ABA'nın onaylanması	82,9	49,3	50,7
	18 Mayıs 1993	ABA'nın onaylanması	71,4	56,7	43,3
	28 Mayıs 1998	Ams. Ant. onaylanması	83,3	55,1	44,9
İrlanda	10 Mayıs 1972	AT'ye katılım	70,9	83,0	17,0
	26 Mayıs 1987	ATS'nin onaylanması	44,1	69,9	30,1
	18 Haziran 1992	ABA'nın onaylanması	57,0	69,0	31,0
	22 Mayıs 1998	Ams. Ant. onaylanması	56,2	61,7	38,3
Norveç	25 Eylül 1972	AT'ye katılım	79,2	46,5	53,5
	28 Kasım 1994	AB'ye katılım	89,0	47,2	52,8
Avusturya	12 Haziran 1994	AB'ye katılım	81,0	66,6	33,4
Finlandiya	16 Ekim 1994	AB'ye katılım	74,0	52,9	47,1
İsveç	13 Kasım 1994	AB'ye katılım	82,0	52,3	47,7
Grönland[b]	23 Şubat 1992	AB'den ayrılma	85,0	74,9	26,1

a Oyların yüzde 7'si geçersizdi.

b Grönland Danimarka'nın bir parçası olarak AT üyesi oldu (bkz. Tablo 6).

Rekabet Edebilirlik Danışma Grubu (RDG)

Rekabet Edebilirlik Danışma Grubu (RDG), 1995'te, her zirve toplantısından önce Avrupa Konseyi'ne rekabete ilişkin konularda tavsiyelerde bulunacak bir organ olarak, Komisyon Başkanı Jacques Santer tarafından kuruldu. Önemli sanayicilerden oluşan bir sanayi lobisi olan Avrupa Sanayicileri Yuvarlak Masası'nın telkinleri üzerine oluşturulan grup, bu lobinin bazı üyelerini, akademisyenleri, eski siyasi liderleri ve işçi sendikalarının temsilcilerini içermektedir. ■

Rekabet Edebilirlik Danışma Grubu Güncelleme

1995-1997 döneminde görev yapan kuruldan sonra, 1997-1999 dönemi için de aynı isimli bir grup daha oluşturuldu. İkinci kurulun görev süresinin dolması sonrasında, Seville zirvesinde alınan kararla grubun yetkileri, yeni kurulan Rekabet Edebilirlik Konseyi'ne (RDK) devredildi. ■

Bkz. ayrıca Rekabet Edebilirlik Konseyi

Rekabet Edebilirlik Konseyi (RDK)

AB'nin temel ilkelerinden biri, rekabet gücünün artırılmasıdır. 2002 Haziran'ında yapılan Sevile zirvesinde, bu hedef ve 2000 yılında belirlenen Lizbon gündemi doğrultusunda, rekabeti etkileyen politikalar arasında tutarlılığın sağlanması amacıyla halihazırda bulunan iç pazar, sanayi ve araştırma konseylerinin bir araya getirilerek RDK'nın oluşturulmasına karar verildi. Rekabet politikasıyla ilgili alanlardan sorumlu bakanların bir araya gelerek bu alana ilişkin ortak politikaları belirleyecekleri konseyin sorumluluğuna verilen alanlar iç pazar, turizm, sanayi ve araştırmadır.

Brüksel'de, 2003 Mart'ında gerçekleştirilen Avrupa Konseyi toplantısının sonuç bildirgesinde RDK'nın sorumluluklarının güçlendirilmesi ve böylece bu konuda bir "bekçi" görevi görebilmesinin sağlanması için çağrıda bulunularak, konseyin Lizbon stratejisi bağlamında sahip olduğu merkezi konumun altı çizildi. ■

Bkz. ayrıca Rekabet Politikası

Rekabet Politikası

AB'nin rekabet politikasının amaçları topluluk tek pazarını oluşturmak, sürdürmek ve rekabetin, bağımsız olarak hareket ederek kaynak dağılımını sağlayan ve iç ve dış piyasalarda rekabet güçlerini artırmak için mücadele eden şirketlerle birlikte, topluluk ekonomisinin itici gücü olmasını güvence altına almaktır. İlgili yasal düzenlemeler referans alınarak, rekabet politikası rekabeti kısıtlayıcı uygulamalar (Roma Antlaşması'nın 85. maddesi); hâkim durumun kötüye kullanımı (madde 86); şirket birleşmelerinin kontrolü (4064/89 sayılı yönetmelik); devlet tekelleri, kamu ihaleleri ve özel ve münhasır haklar sağlanan kamu ihaleleri ve kamu hizmeti zorunlulukları (madde 90) ile devlet yardımları (madde 92-94) olmak üzere beş kategoriye ayrılabilir.

Rekabeti Kısıtlayıcı Uygulamalar

85. madde üç paragrafa ayrılmıştır. İlk paragraf, rekabeti engelleyici, kısıtlayıcı, tahrip edici amaçları ve etkileri olan ve

üye ülkeler arasındaki ticareti etkileyebilecek, firmalar arası anlaşmaları, ortak eylemleri ve kararlara ilişkin temel yasaklamaları düzenler. (Böyle bir etkinin potansiyel veya dolaylı varlığı durumunda da 85 ve 86. maddelerin uygulanmasını gerektiren, üye ülkeler arasındaki ticareti etkileme kriteri, yetki alanlarının belirlenmesi hakkındaki bir gereksinimden kaynaklanmaktadır. Benzer biçimde, topluluk kurallarının uygulanması için anlaşma vb. kısıtlayıcı eylemlerin, topluluk içinde uygulanıyor olması şarttır.) İkinci paragraf ile rekabeti kısıtlayıcı bu tür düzenlemeler hükümsüz, geçersiz ve uygulanamaz kabul edilmiştir. Üçüncü paragraf, bu tür düzenlemelerde sağlanabilecek muafiyetleri şarta bağlar.

Pek çok rekabet politikası sisteminde olduğu gibi, topluluk hukuku ve uygulamaları da rekabeti kısıtlayıcı eylemler arasında yatay ve dikey ayrımı yapar. Rekabetin rakipler arasında ürün geliştirme, üretim, dağıtım ve rakip mal ve hizmetlerin satışında yatay olarak kısıtlanması, genellikle sert muamelelere tabidir; özellikle de fiyat veya miktarlar sabitlenmekte veya piyasalar paylaşılmaktaysa. Bu tür durumlarda komisyon, delil toplama ve para cezası verme konusundaki yetkilerinin tamamını kullanmaktadır. Bununla birlikte, topluluğun rekabet hukuku ceza hukuku kapsamına girmez ve bu alanda özel hukuk kapsamına giren –anlaşmaların hükümsüz kılınması, firmalara uygulanan para cezaları, verilen zararlara karşı ulusal mahkemelerin harekete geçebilmesi riski gibi– müeyyideler kullanılır. Küçük ve orta boy işletmeleri ilgilendirenler gibi bazı yatay kısıtlamalara izin vardır ve araştırma-geliştirme ve uzmanlaşmayla ilgili anlaşmalar için yürürlükte olan grup muafiyeti direktiflerinin yanı sıra, ulaştırma sanayii için de özel kurallar bulunmaktadır.

Dikey kısıtlamalar, belirli bir ürün veya hizmetin fikir, araştırma, geliştirme ve üretim aşamasından dağıtım sürecine ve sonunda da tüketiciye ulaştığı ilişki zinciri içinde ortaya çıkar. Topluluğun dikey ilişki zinciri içindeki fiyat kısıtlamalarına yönelik politikası, diğer sistemlerin çoğuyla benzeşmektedir, fakat üretici veya tüketici tarafından kabul ettirilen piyasa büyüklüğünü kısıtlamaya yönelik davranışlara karşı düzenlemeler, diğer rekabet hukuku sistemlerine nazaran çok daha serttir. Bu tutum büyük ölçüde topluluğun, piyasaların bütünleştirilmesini hedef almış olmasıyla bağlantılıdır. Pek çok ürünün AB içindeki dağıtımı (genellikle dil, hukuk ve tüketici davranışlarında ülkeler arasındaki farklılıklarla bağlantılı meşru nedenlerden dolayı) hâlâ ülkeler bazında bağımsız olarak yapılmaktadır ve ikinci el piyasalarının paylaşılmalarına yönelik davranışlar, piyasaların ulusal sınırlarını koruma ve topluluk vatandaşlarının tek pazardan elde edecekleri yararları engelleme eğilimindedir. Paralel ticaret yapma ve bundan yararlanma hakkı, yani üreticinin seçtiği dağıtım kanalı dışında bir üye ülkeden diğerine yapılan satışlar, topluluk rekabet hukuku açısından temel bir haktır.

Komisyon, konsey yönetmeliklerine uygun olarak, sadece madde 85(3) altında kendisinin bilgilendirildiği anlaşmalara ilişkin olarak muafiyet garanti edebilir. Konsey, bazı anlaşma kategorileri için

grup muafiyeti garanti edebilir, fakat genellikle bunu yapması için yetki devri veya konuya ilişkin yönetmelikler yoluyla komisyonu yetkilendirmektedir. Grup muafiyeti yönetmelikleri şu anlaşma kategorilerini yasallaştırmıştır: dağıtım tekeli, monopson, uzmanlaşma, araştırma ve geliştirme, sigortacılık, deniz taşımacılığı konsorsiyumları, bazı hava taşımacılığı anlaşmaları ve teknoloji transferi.

İkinci derecede önem taşıyan anlaşmalar, ortak pazar içindeki rekabet üzerinde önemli sayılır seviyede bir etkiye sahip olmamaları nedeniyle, madde 85(1) kapsamına girmemektirler. Teşebbüsler arasındaki, komisyonun ikinci derecede önemli anlaşmalar hakkındaki duyurusunun pazar payı ve ciro kriterlerine uyan anlaşmalara *de minimis* kuralı uygulanmaktadır.

Komisyon fiyat ve pazar payı anlaşmalarına karşı sert bir politika izlemekte, bu tür durumlarda genellikle yüksek para cezaları uygulanmaktadır. Özel durumlarda madde 85(3)'ün uygulanması ve onay gerektiren tüm anlaşma kategorilerine ilişkin mevzuat araçlarının kullanılması sayesinde araştırma ve geliştirme, fikri mülkiyet haklarının lisansı ve dağıtım türü alanlarda şirketler arasında işbirliği dolaylı olarak teşvik edilmektedir. Bu konudaki yetki büyük ölçüde komisyonun üzerinde olsa da, ulusal mahkemelerin topluluk rekabet hukukunun uygulanmasında önemli bir rolleri bulunmaktadır ve gelecek yıllarda topluluğun rekabet hukukunun uygulanması açısından, ulusal rekabet otoritelerinin de daha büyük bir rol oynaması muhtemeldir.

Hâkim Konumun Kötüye Kullanımı

Rekabet politikasıyla ilgili analizlerde geçen pek çok örnekte, pazarın nasıl tanımlandığı kilit bir rol oynar. Bunun özellikle önem taşıdığı 86. maddede (hâkim konumun kötüye kullanımı) piyasa tanımı, hâkim konumun mevcut olduğu mal (veya hizmet) piyasası ve coğrafi alan unsurlarıyla bağdaştırılır.

Piyasa tanımlandığı anda, olası bir piyasa hâkimiyeti de değerlendirilebilir. Pazar payının yüzde 50'nin üzerine çıkması, hâkim konumun varlığına ilişkin çürütülebilir karine teşkil eder. Tek bir firmanın hâkim konumunun veya firmaların kolektif hâkim konumlarının kötüye kullanılması madde 86'nın yasakladığı, cezai yaptırım kapsamına giren bir davranıştır. Hâkim konumun kötüye kullanılması şimdiye kadar topluluğa üye ülkeler arasındaki ticareti etkileyebileceği için yasaklanmıştır. Bu türden davranışlar genellikle –dışlayıcı ve sömürücü olmak üzere– iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Bağlayıcı sözleşmeler, fahiş fiyat uygulama veya fiyat kırma, ürün arzının reddi ve bir pazardaki hâkim konumun başka bir pazarda kötüye kullanımı bu tür kötüye kullanmalar arasındadır.

Şirket Birleşmelerinin Kontrolü

Şirket birleşmelerinin kontrolü, topluluğun rekabet hukukuna yapılan en yeni eklemedir. 4064/89 sayılı yönetmeliğin yürürlüğe girdiği Eylül 1990'dan itibaren komisyon, bir dava içtihatı ve emsal listesi oluşturdu. Şirket birleşmeleri yönetmeliğiyle birlikte, topluluğun rekabet hukukundaki son büyük boşluk da kapandı.

Yönetmeliğin uygulanmasında büyük başarı sağlandı. Topluluk bağımsız ulusal pazarlardan tek ve bütünleşmiş bir pazara geçiş devresindedir ve yönetmelik tarafından kurulan sistem, piyasa payı yerine ciro eşikleri temelinde bilgilendirmeyi şart koştuğundan, komisyona rapor edilen şirket birleşmelerinin büyük kısmının onaylanması şaşırtıcı değildir. Şirket birleşmeleri yönetmeliğinin yürürlüğe girdiği 21 Eylül 1990 ile 30 Haziran 1996 tarihleri arasında, komisyonun eline 16'sı daha sonra geri çekilen, 477 adet bildirim ulaştı. 26 vakada daha ayrıntılı inceleme için ikinci aşamaya geçildi; bunlardan 14'ü koşullu olarak onaylandı, 5'i ise yasaklandı.

Kamu İdareleri

Rekabet politikası kapsamında, buraya kadar, özel teşebbüsü ilgilendiren konular ele alınmıştır. Bununla birlikte, kuşkusuz, kamu idarelerinin de modern Avrupa ekonomisinin rekabet koşulları üzerinde büyük etkisi vardır. Bu etki 1980'lerde keşfedilmemiş, Roma Antlaşması daha en başından üye ülkelere yönelik bir dizi rekabet kuralını şart koşmuştur.

Antlaşmanın 90. maddesi, "kamu iktisadi teşebbüsleri ve üye ülkelerin özel haklar ve tekel oluşturma hakkı verdiği firmalar konusunda, üye ülkeler, antlaşmanın içerdiği kurallara, özellikle 7. madde [şimdiki 6. madde] ile 85-94. maddelerde şart koşulan kurallara aykırı herhangi bir önlemi yürürlüğe koyamazlar veya yürürlükte tutamazlar" koşulunu getirmektedir. 6. madde AT antlaşması kapsamı içinde milliyet temelinde ayrımcılık yapılmasını yasaklar. 85'ten 94'e kadar olan maddeler topluluğun rekabet kurallarını içermektedir. 90(2). madde, bunlara ilaveten genel ekonomi yararına işleyen hizmetleri yönetmekle görevli işletmelerin veya bir vergi tekeli niteliği (iktisadi amaçlı tekeller) taşıyanların, uygulanması hukuken veya fiilen kendilerine verilen özel görevlerin yerine getirilmesine ters düşmediği ölçüde antlaşmanın kurallarına, özellikle rekabet kurallarına tabi tutulacağını şart koşmaktadır. Ayrıca bu tür faaliyetler yoluyla ticaretin gelişimi topluluk çıkarlarına ters düşecek kadar etkilenmemelidir. Son olarak, 90(3). madde komisyonun, bu madde hükümlerinin uygulanmasını gözeteceğini ve gerektiğinde üye devletlere uygun direktifler ya da kararlar yollayacağını öngörmektedir.

Devlet Yardımları

Devlet yardımlarına ilişkin hükümler olmasaydı, topluluğun rekabet politikası eksik kalırdı. Tüm dünyada firmaların rekabeti engellemelerini önlemek için gösterilen çabalar, eğer üye ülkelerdeki kamu otoriteleri ve teşekküllerinin, yatırımları çekmek amacıyla sübvansiyon önererek karşılıklı kaynak israfına neden olmalarına veya kendi sınırları içindeki bazı şirket veya şirket gruplarını kayırmaya çalışmalarına olanak verilirse, işe yaramayacaktır. Devlet yardımı sarmalı, kaynakları israf eder ve topluluk içinde rekabet, üye ülkelerin maliye bakanları ve vergi mükellefleri arasında değil, daha fazla tüketici için yarışan firmalar arasında gerçekleşmelidir. Bunun da ötesinde, eğer topluluk içindeki gelir düzeyi yüksek ülkeler, bu zenginliklerini başka firmalar aleyhine kendi firmalarına adil ol-

mayan avantajlar sağlamakta kullanabilirlerse, topluluğun ekonomik ve sosyal uyum ve üye ülkelerin ekonomileriyle hayat standartları arasında yakınsama gibi amaçları büyük ölçüde zarar görecektir.

AT Antlaşması'nın 92. ve 93. maddelerinde düzenlenen kurallar üzerine inşa edilen topluluğun devlet yardımları politikası, başka bir meşru politik amacı olan yardımlar (örneğin bölgesel kalkınma, çevrenin korunması, küçük ve orta ölçekli işletmeler, araştırma ve geliştirme) ve herhangi bir sosyal fayda sağlamadan üye ülkeler arasında rekabeti engelleyen yardımlar arasında ayrım yapmaktadır. Devlet yardımı kavramı içine sübvansiyonlar, vergi avantajları ve devlet kasasından piyasa dışı koşullarla yapılan yatırımlar girmektedir.

Uluslararası Sorunlar

Uluslararası arenada komisyon, AB'nin ticaret ortaklarının bazı temel kurallara uymalarını güvence altına almaya çalışır. Bu nedenle, rekabete ilişkin kurallar Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) antlaşmasının merkezini oluşturmakta ve topluluk tarafından imzalanan diğer pek çok antlaşmada da bu kurallar bulunmaktadır. Buna bir örnek, 1995'te topluluğun ABD hükümetiyle yaptığı, komisyon ile ABD Adalet Bakanlığı ve Federal Ticaret Komisyonu arasındaki işbirliğini şarta bağlayan anlaşmadır. Orta ve Doğu Avrupa ile Akdeniz havzasındaki ülkelerle rekabete ilişkin olarak AT antlaşmasındakilere benzer hükümler içeren bir dizi anlaşma imzalanmıştır. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT) devlet yardımları hakkında yeni kurallar içermektedir ve AB tarafından yapılan bir girişimle, Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) yakın bir tarihte ticaret ve rekabet konularını ele alması beklenmektedir.

Değerlendirme

Rekabet politikası, topluluğun tek pazarı gerçekleştirmeye ve hedeflerine ulaşırken karşılaştığı güçlükleri aşmaya yönelik çabalarının bir bölümünü oluşturmaktadır. Rekabet politikasının yukarıda tartışılan çeşitli unsurları, piyasalara erişimi kısıtlayan engellemeleri önlemek ve firmaların birbiriyle rekabet etmelerine olanak sağlamak üzere tasarlanmış tek bir politika oluşturmaktadır. Bu rekabet ortamından Avrupalı tüketiciler kazançlı çıkar ve Avrupa sanayisinin rekabet edebilirlik gücü artar.

Topluluğun rekabet politikasının geliştirilmesinden sorumlu olan komisyon, rekabet hukukunun uygulanmasında başrolü oynar. Hukukun uygulanmasına yönelik eylemler, kovuşturmalarda etkinliği ve –kanunlar yoluyla– savunma hakkına saygı gösterilmesini sağlamak üzere tasarlanmış prosedüre ilişkin kompleks bir kurallar kümesine uygun şekilde yürütülür. Bidayet Mahkemesi ve Avrupa Adalet Divanı (AAD) komisyon kararlarına karşı yapılan hukuki başvurularda kilit rol oynarlar. Üye ülkelerin mahkemeleri de bu rekabet kurallarının büyük bölümünü uygulamaktadır ve AT Antlaşması'nın 177. maddesi uyarınca, bu tür başvuruları ön karar için AAD'ye sevk etmeleri sayesinde önemli bir içtihat hukuku ortaya çıkmıştır. Topluluğun yasal sistemi, uygulamaya yö-

nelik birçok resmi koşul ve önemli miktarda da, daha çok iş hayatında kullanılan jargondan oluşan gayrıresmi terimler içermektedir: Topluluk İngilizce'sinin (resmi dillerden biri olarak) kendi başına bir hukuk dili olduğu unutulmamalıdır. Örneğin, 85. maddedeki teşebbüs veya anlaşma kelimelerinin anlamı, bir sözlüğe başvurularak veya İngilizce kullanan başka bir hukuk sistemindeki anlamına bakılarak anlaşılamaz.

Topluluğun rekabet politikası benzer ulusal sistemlerden farklıdır, çünkü tüketicilerin refahı ve sanayinin rekabetçi olması gibi genel kaygılara cevap vermenin yanı sıra, üye ülkelerin pazarlarını tek bir pazarda bütünleştirmeye de çalışmaktadır. Topluluğun bugünkü sisteminde yetkiler komisyonun elinde toplanmıştır ve 85(1). maddenin esnek bir yorumla kullanılması, 85(3). madde altındaki muafiyet mekanizmasına yaygın biçimde başvurulmasına yol açmaktadır. Bu işleyiş şekli bazı çevrelerce eleştirilmektedir ve 85(1). madde kapsamına daha çok iktisadi analizin ve "muhakeme kuralının" dahil edilmesi ve bu hukukun uygulanmasının ulusal mahkemeler yoluyla ademi merkezi hale getirilmesine yönelik talepler bulunmaktadır. Bununla birlikte, antlaşma açık bir şekilde, rekabete yönelik engellerin 85(1). madde altında tanımlandığı ve bu kısıtlamalara sadece 85(3). maddedeki koşulları karşılıyorsa izin verildiği, iki aşamalı bir analiz yöntemi sağlamaktadır ve rekabete ilişkin basit davalarda bile sık sık Avrupa çapında bir analiz için hâlâ başvuruların yapılıyor olması, bu tür davaları en iyi şekilde yürütebilecek yapının, gerekli hukuki yetkiye ve delil toplama gücüne sahip bir Avrupa kurumu olabileceğini göstermektedir. Sistemin pek çok unsurunun yakın bir tarihte modernizasyonu söz konusu olsa da, yürütmeye ilişkin olarak bir "merkez-çevre" reformunun gerçekleşmesi pek olası değildir.

Piyasayı ele geçirme amaçlı ortak teşebbüslerle işbirliği amaçlılar arasında (ilki şirket birleşmeleri yönetmeliği, ikincisi 85. madde kapsamına girer) ayrım yapabilmenin güçlüğünün ortaya çıkmasına rağmen, birleşmelerin kontrolü sistemi henüz çok yenidir ve genellikle uygulamada başarılı bulunmaktadır. Komisyon, tam işlevli ortak teşebbüsleri şirket birleşmeleri yönetmeliği kapsamına sokarak ve ortak teşebbüsün yapısal çekirdeğine hâkim konum testini uygulayarak, ortak teşebbüsün kendi dışında kalan bağımsız faaliyetlere olan etkilerine de 85. madde testini uygulayarak, bu güçlüğü önemli ölçüde ortadan kaldıracak bir mevzuat değişikliği önermiştir.

Devlet yardımlarına ilişkin kurallar kademeli olarak yenilenmektedir ve prosedüre ilişkin yanları Bidayet Mahkemesi'nin ellerinde, belki de gecikmiş bir açıklığa kavuşturulma sürecinden geçmektedir. Bu alanda mevzuata, muhtemelen prosedüre ilişkin bir yönetmeliğin dahil edilmesine ve daha az resmi nitelik taşıyan, seneler içinde komisyon tarafından yayınlanan kılavuzlar, çerçeveler ve tebligatları içerecek bir onay sistemi kurulmasına gereksinim duyulmaktadır. Bununla birlikte, devlet yardımı uygulamalarındaki kilit taraflar olan üye ülkelerin, aynı zamanda konseydeki yasama faaliyetinden de sorumlu oldukları gerçeği, komisyonu

mevzuat yoluna girmekte genellikle temkinli davranmaya itmiştir.

Komisyon, 90. maddenin devletin ekonomiye müdahalesine ilişkin yanlarını etkin biçimde değerlendirebilmiş ve genel ekonomik fayda yaratan kamu hizmetlerinin sağlanması amacıyla ihtiyaç duyulan rekabet kurallarındaki muafiyetlerle ulusal monopoller ve diğer gözde şirketlerin –örneğin telekomünikasyon alanındaki serbestleşme aşamalarında– topluluk yararı göz ardı edilerek teşvikine imkân veren muafiyetler arasındaki ince çizgiyi çekebilmiştir.

Gelecekte karşılaşabilecek zorluklara, topluluğun rekabet politikasının çeşitli yönlerinin güncellenmesiyle bunlara açıklık kazandırılması da dahildir. Örneğin, daha önce değinilen grup muafiyetine ilişkin yönetmeliklerin birkaçı, yakın zamanda geçerliliğini yitirecektir. Dikey kısıtlamalar ve yatay işbirliği anlaşmaları hakkındaki tartışmaları içeren yeşil kitaplar, yayınlanmaya devam etmektedir. Şirket birleşmeleri yönetmeliği bir yeşil kitap ile tekrar gözden geçirilmiştir. Kuşkusuz, 21. yüzyıl için rekabet politikasını tamamlayan ve mükemmelleştiren başka girişimler de tasarlanmaktadır. ■

Jonathan Faull

Rekabet Politikası/Kaynakça

Komisyon. 1994. *Competition Law in the European Communities*. c. IA, *Rules Applicable to Undertakings*. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

Komisyon. *Report on Competition Policy*. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities, senelik olarak yayınlanan rekabet politikası raporları.

Rekabet Politikası/Güncelleme

Yüzyılın başında Avrupa Komisyonu rekabet politikasıyla ilgili birçok sorunla karşı karşıya kaldı. Özellikle şirket birleşmelerinin giderek artması ve mevcut onay sürecinin yarattığı bürokratik işlemler nedeniyle komisyonun başvurular arasında bir öncelik sıralaması yapmaya imkân bulamaması, böylece de rekabet politikasının yeterince etkin çalışmaması karşılaşılan sorunların en önemlisi oldu. 2002 yılında Bidayet Mahkemesi'nin kamuoyunda iyi bilinen üç ayrı şirket birleşmesi hakkında komisyonun verdiği kararı geçersiz kılması, 1999'da antitröst ve şirket birleşmeleri hakkında reform çalışmalarını başlatan ve 2001 Aralık'ında bu konuda bir yeşil kitap yayınlayan komisyonu daha da zor duruma soktu. Komisyon 11 Aralık 2002'de şirket birleşmeleri yönetmeliklerinde kapsamlı değişiklikler içeren bir paket sundu ve 2003 yılı boyunca hiçbir şirket birleşmesini engelleme kararı almayarak reform sürecini hızlandırdı. En sonunda 1 Mayıs 2004'te, AB'nin 15 üyeden 25 üyeye çıktığı gün, birliğin rekabet politikasında şimdiye kadarki en büyük değişim de uygulamaya sokuldu. 1/2003 ve 13/2004 sayılı yeni yönetmeliklerin yürürlüğe girmesiyle rekabet politikasında eski merkezi sistemin yerini, daha az merkezi ve üye ülkelerin yetkili kurumlarına daha fazla söz hakkı veren bir sistem aldı. Yeni sistemin uygulamaya sokulmasındaki temel amaç, şirketlerin bürokratik işlemlerini azaltmak ve özellikle sınır ötesine taşan büyük şirket birleşmelerinde, tüm işlemlerin tek bir başvuruyla ilerleyebileceği

daha kolay, hızlı ve şeffaf bir uygulama oluşturmaktır.

Reform paketinin ilk aşaması 1/2003 sayılı yönetmelikle antitröst tedbirleri ve rekabetin korunmasına yönelik uygulamalarda yapılan değişikliklerdir. Yeni yönetmelik, AB'nin tüm üyelerine rekabeti korumak amacıyla AB antitröst tedbirlerini uygulama yetkisi vermektedir. Yeni sistemde komisyon sadece istisnai durumlarda resmi karar mercii konumundadır ve sistem önleyici olmaktan çok, hâkim konumun kötüye kullanılmasına yönelik uygulamalarla karşılaşılması durumunda cezalandırıcı bir yaklaşım izlemektedir. Özellikle Roma Antlaşması'nın 81(3) maddesi altındaki muafiyetlerin onay gerektirmeden yürürlüğe girmesine ve bu muafiyetlerden yararlanacak özelliklere haiz olan şirketlerin zaman kaybetmeden hareket edebilmesine imkân sağlanmıştır. Yeni yönetmelikle ilgili en tartışılan konu, bu uygulamanın şirketler açısından gelecekle ilgili bir belirsizlik yaratıyor olmasıdır. Şirketler uygulamanın başlangıcında resmi bir onaya sahip olamayacaklarından, hâkim konumu kötüye kullanma kapsamına alınabilecek faaliyetlere girişirken, eskisine göre daha fazla risk altında olacaklardır. Diğer taraftan bu alandaki sorumlulukların büyük bölümünün ulusal otoritelere devredilmesi, üye ülkelerdeki olası uygulama farklılıkları ve ulusal otoritelerle komisyon arasındaki yetki paylaşımı konularının sorun yaratması ihtimalini de beraberinde getirmektedir.

139/2004 sayılı yönetmelik ise Şirket Birleşmeleri Yönetmeliği'nde büyük değişiklikler yaptı. Daha önce, 81. madde altında rekabet açısından ciddi bir tehdit içeren tüm şirket birleşmeleri için, komisyon ve ulusal otoritelere sunulmak üzere uzun başvuru formlarının doldurulması gerekmekteydi. Yeni yönetmelik ise bu hantal başvuru sürecini hızlandırmakta ve komisyon ile ulusal rekabet otoritelerinin karşı karşıya kaldıkları zaman kısıtlamalarını yumuşatmaktadır. Yönetmelikteki değişikliklerde amaç, komisyonun daha az başvuruyu daha uzun bir süre içinde inceleyebilmesine olanak sağlayarak, doğru kararlar verilmesini güvence altına almaktır. Ayrıca şirketlerin eskisi gibi hukuki açıdan bağlayıcı anlaşmalar yerine basit niyet mektuplarıyla başvuruda bulunmalarına imkân verilerek ve eskiden geçerli olan, birleşmeden bir hafta önce komisyonu şirket birleşmesi anlaşması konusunda bilgilendirme zorunluluğu ortadan kaldırılarak, şirketler açısından da kolaylaştırıcı bazı değişikliklere gidilmiştir. Bununla birlikte şirket birleşmeleriyle ilgili eşiklerde bir değişiklik yapılmamıştır; birleşen iki şirketin ortak gelirlerinin üçte ikisi tek bir AB ülkesinden elde edilmediği sürece, ortak ciroları AB içinde 250 milyon avroyu ve dünyada 5 milyar avroyu aşan tüm şirket birleşmeleri, komisyona bu konuyla ilgili bilgi vermekle yükümlüdürler. Şirketlerin genel merkezlerinin AB dışında bir ülkede olması, uygulamada farklılık yaratmamaktadır. Başka bir ülkedeki iki şirket de AB içindeki ciro eşiklerini geçmeleri durumunda, bu konuyla ilgili olarak komisyona bilgi vermek zorundadırlar. Diğer taraftan, daha önce AB içi ciro

eşiklerini geçmeyen, ancak birden fazla AB ülkesini ilgilendiren şirket birleşmelerinde, şirketlerin ilgili her ülkeye başvuruda bulunmaları ve onay almaları uygulaması da kolaylaştırılarak, üç veya daha fazla AB üye ülkesinden onay alması gereken şirketlerin, bu onayı komisyona başvurarak tek elden sağlamalarına olanak tanınmıştır. Yeni yönetmelik, hâkim konumun kötüye kullanılmasını incelemeye yönelik pratiklerde de bir değişim yaratmıştır. Eskiden bu tür incelemeleri, yapılan işlemin piyasada hâkim bir konum yaratıp yaratmayacağı çizgisi üzerinden yürüten komisyon, yeni yönetmelikle bu tür incelemelerde birleşmelerin etkileri üzerinde daha fazla duracaktır. Böylece ekonomik açıdan şirketlerin daha da büyümelerine yol açmasa bile, rekabete ciddi zararlar vermesi olası şirket birleşmelerinin önüne de geçilebilecektir. Bununla birlikte, yeni yönetmelik sonrasında bile ciro eşiklerini aşan tüm birleşmelerden komisyon sorumludur ve Bidayet Mahkemesi'ne yapılabilecek itirazlar da dikkate alındığında, şirket birleşmeleri hakkındaki süreç hâlâ bir yılı bulabilmektedir. ■

Hale Akay

Rey, Jean (1902-1983)

Belçikalı politikacı Jean Rey, 1967 yılının Temmuz ayında (topluluk kurumlarını birleştiren füzyon anlaşmanın uygulamaya girmesini takiben) Avrupa toplulukları müşterek komisyonunun ilk başkanı oldu. Komisyon başkanlığı yaptığı yıllarda (1967-1970), AT, boş sandalye krizinin (1965-1966) yarattığı şoku yavaş yavaş atlatmaya başladı ve Charles de Gaulle'ün Fransa cumhurbaşkanlığından 1969'daki istifasının ardından, ilk genişleme için hazır hale geldi; ancak Rey, topluluğun kendine olan güvenini ve kaynaklarını artırmakta başarı sağlayamadı. Aslında onun başkanlığı, on yıldan uzun süren ve Roy Jenkins'in komisyon başkanı olarak ağırlığını koymaya başlamasıyla sona eren, sönük komisyon başkanları döneminin başlangıcı oldu. ■

Bkz. ayrıca Komisyon

Rio Grubu

1990 Aralık'ındaki Roma Deklarasyonu ile AB ve Rio grubu (Arjantin, Bolivya, Brezilya, Kolombiya, Ekvador, Meksika, Panama, Paraguay, Peru, Şili, Uruguay ve Venezüella) arasındaki görüşmeler kurumsallaştığından beri, iki grup arasında, Amerikalı ve Karayipli gözlemcilerin de katıldığı, bakanlar düzeyinde senelik toplantılar yapılmaktadır. Yapılan tartışmalar, insan hakları ve siyasi çoğulculuktan, piyasa erişimi ve yatırım olanaklarına kadar çok çeşitli siyasi ve ekonomik meseleleri kapsamaktadır. ■

Bkz. ayrıca Latin Amerika

Roma Antlaşmaları

Bkz. Roma Antlaşması

Roma Antlaşması

Biri Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET), diğeri Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu (EURATOM) kuran iki Roma antlaşması bulunmakla birlikte, Roma Antlaşması genellikle ilkini ifade etmektedir. AET, Hollanda Dışişleri Bakanı Johan Willem Beyen'in 1952'de yaptığı, topluluk

içindeki kota ve tarifelerin kaldırılması, ortak bir gümrük tarifesi uygulanması, dünyanın geri kalanına yönelik tek bir ticaret politikası izlenmesi, birçok sosyoekonomik sektör için ortak politikaların tasarlanması ve tek bir iç pazarın örgütlenmesine ilişkin teklifi sonucunda ortaya çıktı. 1954 Ağustos'undaki Avrupa Savunma Topluluğu (AST) hezimetinden sonra ayakta kalabilen Beyen Planı 1955 ve 1956 yıllarında Avrupa bütünleşmesinin yeniden başlatılması amacıyla yapılan hükümetlerarası konferansın çıkış noktası oldu.

Kurulması teklif edilen ortak pazar, özellikle tarihi boyunca korumacılığa ve sübvansiyonlara eğilimli olan Fransa açısından oldukça tartışmalıydı. Fransa parlamentosu müzakerelere devam etmeyi, ancak, diğer ortaklardan, teklif edilen antlaşmada Fransa'nın deniz aşırı topraklarına yönelik yardımlar yapılacağının (gelecekteki Lomé Konvansiyonu) ve ortak pazarın tarım sektörünü de içereceğinin (gelecekteki ortak tarım politikası) teminatını aldıktan sonra kabul etti. Hükümetlerarası konferans 1957 Şubat'ındaki üst düzey toplantılarla bitti.

AET Antlaşması'nın giriş kısmı, sadece imza atan tarafların "Avrupalılar arasında daha da yakın bir birliğin temellerini oluşturmak" konusundaki kararlılığına atıfta bulunan AKÇT'nin girişine göre çok daha gösterişliydi. Antlaşma ortak pazarın temel ilkelerinin ana hatlarını çiziyordu: malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı, bir gümrük birliği ve ortak gümrük tarifesiyle çeşitli AET politikaları (örneğin tarım, ulaştırma vb). Yeni toplulukların kurumsal çerçevesi AKÇT'ninkini andırıyordu, fakat daha güçlü bir Bakanlar Konseyi, buna karşılık daha zayıf bir komisyon içermekteydi. (AST hezimetinin hemen arkasından uluslarüstücülüğe duyulan nefret nedeniyle Roma Antlaşması'nda, AKÇT'nin iddialı yüksek otoritesinin yerini komisyon aldı.) AET meclisi, AKÇT ve EURATOM ile ortak olacaktı (gelecekteki Avrupa Parlamentosu). Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda temsilcileri bu iki antlaşmayı 25 Mart 1957'de gösterişli bir seremoniyle imzaladılar.

Antlaşmanın onaylanması Fransa ve Almanya'da olaylı oldu. Fransa'da sorun yaratan (1954 yılında AST antlaşmasının Fransa meclisinde reddedilmesinde olduğu gibi), bir araya gelen de Gaulle ve komünizm taraftarları değil, hükümetin yazın başlarında düşmüş olmasıydı. Jean Monnet'nin Avrupa Birleşik Devletleri İçin Eylem Komitesi, Fransa'nın Roma Antlaşması'nı sorunsuz ve başarılı bir şekilde onaylayabilmesi açısından belirleyici olmasa da, yararlı oldu. Eylem komitesi ilk olarak antlaşmanın Almanya tarafından çabuk onaylanmasına yönelik baskı yaptı. Komitenin nüfuzu, daha önce hem AKÇT, hem de AST'ye karşı çıkmış olan Sosyal Demokrat Parti'nin desteğinin kazanılmasını sağladı. Almanya'nın onayının güvence altına alınmasıyla birlikte, eylem komitesi dikkatini, antlaşmayı 9 Temmuz 1957'de çoğunlukla kabul eden Fransa ulusal meclisine çevirdi. Senenin sonuna gelindiğinde, altı imzacı ülke antlaşmayı onaylayarak 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girmesinin yolunu açmışlardı.

Antlaşma başta Avrupa Tek Senedi (ATS; 1986), Avrupa Birliği Antlaşması (ABA, 1992) ve Amsterdam Antlaşması

(1997) yoluyla olmak üzere çeşitli kereler değişikliğe uğradı. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Ekonomik Topluluğu

Romanya

Soğuk Savaş sona erene kadar, AT (bariz nedenlerden dolayı istisnai bir niteliği olan Doğu Almanya dışında) Romanya ile diğer tüm Sovyet bloku ülkelerine kıyasla daha uzun ve derin ilişkilere sahip oldu, Bunun sebebi, Romanya'nın içeride Nikolai Çavuşesku liderliğinde, katı Stalinist bir ülke olmasına rağmen, dış politikasında görünüşte bağımsız olmasıydı. AT, Romanya ile olan ilişkilerini 1987 Nisan'ında ticaret ve ekonomik işbirliği antlaşması görüşmelerini başlatarak genişletti; fakat görüşmeler Çavuşesku üzerindeki baskılar nedeniyle 1989 Temmuz'unda askıya alındı. 1989'un Aralık ayındaki devrim ve Çavuşesku'nun idamı sonrasında, AB, 1 Şubat 1993'te, iki yıl sonra yürürlüğe girecek süresiz bir Avrupa (ortaklık) Antlaşması'nı kabul ederek Romanya ile olan ilişkilerini yeniden kurdu. Serbest ticarete yönelik bu antlaşma olası bir katılımın öncüsü niteliğindeydi. Romanya ayrıca Polonya ve Macaristan: Ekonominin Yeniden Yapılanmasına Destek Programı (PHARE) yardımlarından da yararlanmaktaydı.

Bununla birlikte Romanya'nın ekonomik serbestleşme ve siyasi reform alanlarındaki ilerleyişi oldukça yavaştır. Ekonomik açıdan, artık AB'ye yaptığı ithalat ve ihracatın, toplam dış ticaretinin yüzde 55'ini oluşturduğu Romanya, Batı'ya yönelik bir dış ticaret politikası izlemektedir. Ancak ekonomik reform ve yeniden yapılanmanın diğer alanlarında, Orta ve Doğu Avrupa'nın geçiş dönemini hızla tamlayan ülkelerinin (özellikle Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya) oldukça gerisindedir. Tarım sektörü hâlâ GSYİH'da büyük pay sahibidir (yüzde 20) ve emek gücünün büyük bir bölümünü istihdam etmektedir (yüzde 35). En kötüsü de, Romanya'da özelleştirmenin oldukça yavaş ilerlemesidir. (Özel sektörün GSYİH içindeki payının yüzde 50'inin altında olduğu tahmin edilmektedir.) Siyasi açıdan, Romanya demokrasisi olukça kırılgandır. Geriye bakıldığında, 1989 devrimi, radikal bir rejim değişikliğinden çok, bir saray devrimi görüntüsü vermektedir. Diktatörlük ve hoşgörüsüzlük tüm siyasi yapıya yayılmıştır.

Fransa'nın üyeliğin hızla gerçekleşmesi için verdiği desteğe rağmen, Romanya'nın devam eden ekonomik ve politik sorunları nedeniyle AB üyeliğinin yakın bir gelecekte gerçekleşme ihtimali uzak görünmektedir. Yine de ülkenin, AB ve NATO üyeliği açısından Orta ve Doğu Avrupa (ODA) ülkelerinin daha geri viteste giden grubu içerisinde yer alması, gerilemesini önleyebilir. AB'nin karşı karşıya olduğu zorluk, bir yandan çok yakın bir gelecek için olmasa bile üyelik kapısını açık tutarken, diğer yandan Romanya'yı anlamlı ve uzun soluklu reformlar için zorlamaktır. ■

Bkz. ayrıca Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri

Romanya/Güncelleme

Komisyon 1999 yılının Ekim ayında yayınladığı Romanya hakkındaki ikinci ilerleme raporunda, Romanya ile katılım müzakerelerinin başlatılmasını tavsiye etti ve aynı yılın sonlarına doğru Hel-

sinki'de yapılan Avrupa Konseyi toplantısında Romanya ile katılım müzakerelerinin 2000 yılının bahar aylarında başlatılması kabul edildi. 13 Ekim 2002'deki Kopenhag zirvesinde AB devlet ve hükümet başkanları, üyelik kriterleriyle ilgili koşullara uyması kaydıyla Romanya'nın 2007 yılında Bulgaristan ile birlikte AB üyesi olmasının yolunu açtılar. AB'nin beklenen bu altıncı genişleme dalgası temelinde, Avrupa Anayasası taslağında tasarlanan kurumsal raporlar 27 üyeli bir AB perspektifi dikkate alınarak hazırlandı. Romanya PHARE, ISPA ve SAPARD programları kapsamında senelik 700 milyon avroluk katılım öncesi yardımlarından yararlanmaktadır. ■

Royaumont Süreci

Avrupa'nın güneyinde istikrarı ve iyi komşuluk ilişkilerini teşvik etmeyi amaçlayan Royaumont süreci, 12 Aralık 1995'te Fransa'nın Royaumont kentinde yapılan bir konferans sırasında, AB, Rusya, ABD ve Güneydoğu Avrupa ülkelerince eski Yugoslavya'yı kapsayan Dayton Barış Antlaşması'nı desteklemek üzere başlatıldı. Royaumont deklarasyonu, tüm Orta ve Doğu Avrupa (ODA) ülkelerine yönelik olan Avrupa İstikrar Paktı'nın (Balladur Planı) daha önce yaptığı gibi, sürecin Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) ellerine bırakılması için çağrıda bulunmaktadır. ■

Bkz. ayrıca Yugoslavya

Rusya

AB'nin 1992 yılının başından itibaren izlediği Rusya politikasının temel çizgileri ABD'nin politikasını oldukça yakından takip etti. Aslında AB'nin daha büyük üye ülkeleri, Rusya politikalarının eşgüdümünü daha çok AB dışındaki diğer örgütler aracılığıyla sağladılar. Bu yöndeki girişimlerin başlıcaları, Sanayileşmiş Yediler Grubu (G7), NATO ve Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) yanı sıra birbirleri ve ABD ile yaptıkları ikili görüşmelerdir. Batı ittifakını oldukça ciddi bir şekilde bölen, Rusya ve Ukrayna anlaşmazlığına nasıl tepki verilmesi gerektiğine benzer meseleler AB içinde de bir bölünme yaratmaktadır.

AB'nin Rusya politikasının belirlenmiş temel hedefleri, komisyonun Mayıs 1995 tarihli, *Avrupa Birliği ve Rusya: Gelecekteki İlişkiler* (Komisyon, 1995) başlıklı raporu ile konseyin 1995 Kasım'ında yayınlanan *AB-Rusya İlişkileri Stratejisi*'nde özetlendi. AB'nin üzerinde durduğu esas konu, Rusya'nın içindeki değişimlere –özellikle iç istikrarın güçlendirilmesiyle insan haklarının, demokrasinin ve kapitalist piyasanın geliştirilmesi ve korunmasının teşviki– yardımcı olmaktır. Sunulan bu hedefler büyük ölçüde birbirleriyle bağlantılıdır ve ülkedeki ekonomik ve siyasi sistemi dönüştürmek için çaba gösteren başkan Yeltsin hükümetine destek verildiği şeklinde yorumlanmıştır.

AB bu iç değişiklikleri teşvik etmek amacıyla koşullu diplomasi yöntemlerini kullandı; Rusya'yı Batı'nın siyasi, ekonomik ve güvenlik yapılarının içine almaya yönelik adımlar, Batılı güçlerin taraftar olduğu iç değişimlerde ilerleme sağlanması koşuluna bağlandı. AB bu yaklaşımı sürdürmek için dört temel araca sahiptir: Rusya içinde Yeltsin hükümetine sembolik olarak destek verebilme kapasitesi; bir pa-

zar ve sermaye kaynağı olarak taşıdığı önem; başta Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkelerine Teknik Yardım Programı (TACIS) olmak üzere sahip olduğu yardım araçları ve Rusya hükümeti üzerinde, ABD ile birlikte, diğer uluslararası örgütler adına baskı yapabilme becerisi.

Ancak, bu genel politika çerçevesi içinde AB'nin siyasi ve ekonomik mülahazaları yine de birbirinden ayrıdır. Rusya'nın, özellikle Orta ve Doğu Avrupa (ODA) ülkelerine yönelik dış politikası, (başta Almanya olmak üzere) bazı AB üye devletleri için doğrudan ve büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle bir yandan Visegrad ülkelerini (Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya) Batı kurumlarıyla bütünleştirirken, diğer yandan Moskova ile iyi ilişkiler sürdürmek, hem AB hem de özellikle Almanya için önemli bir amaçtır.

AB ve üye devletlerin Rusya ile ilişkilerinde ayrıca önemli ekonomik çıkarlar mevzu bahistir. ABD ve Japonya'ya kıyasla, AB için –özel önem taşıyan enerji ve gazın yanı sıra mineraller ve hammaddeler açısından– önemli bir arz kaynağı olan Rusya, ayrıca AB malları ve yatırımları için de önemli bir pazar haline gelebilir. Enerji sektöründe AB, Avrupa Enerji Şartı girişimiyle yeni bir uluslararası rejimin oluşturulması çabalarında öncü bir rol oynamaya çalışmıştır.

Gorbaçov Döneminden İtibaren Siyasi İlişkiler

Sovyetler Birliği 1991 sonunda yıkıldığında, başkan Mihail Gorbaçov, SSCB ve AB arasında kurulan ilişkileri miras bırakmıştı. Gorbaçov'un genel sekreter olarak yaptığı ilk girişimlerden biri, 1985 baharında Avrupa Konseyi dönem başkanlığını yürüten İtalya'ya, AT ile ilişkileri yeni bir zemine taşıma yönündeki isteğinin işaretini vermesiydi. 1988'in yaz aylarında, AT ile Sovyet hâkimiyetindeki Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi (COMECON) arasında imzalanan, bu ülkelerin birbirlerini karşılıklı olarak tanıdıklarına ilişkin ortak deklarasyon ile bu konuda bir hamle yapıldı. 1989 Şubat'ında, SSCB ve AT arasında, üye devletlerin dış politikalarının eşgüdümünü sağlayan mekanizma olan Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) çerçevesinde resmi görüşmeler başlatıldı. SSCB ve AT, 1989 Aralık'ında Doğu Almanya'da yaşanan krizin telaş yaratan koşulları içinde bir Ticaret ve İşbirliği Antlaşması (TİA) imzaladılar. Bu sırada iki taraf arasında tekstil ticareti hakkında ayrı bir antlaşma da parafe edildi (*AB Resmi Gazetesi*, 1990).

Ertesi yıl Fransa ve Almanya, Avrupa Konseyi'nde komisyonun ileride AT ve SSCB arasında bir serbest ticaret rejiminin kurulmasını öngörerek daha geniş kapsamlı anlaşmalar yapılmasına yönelik teklifler sunması konusunda destek sağladı. AT ayrıca, başarılı olamasa da, ABD ile Japonya'nın, Sovyetler'in GATT üyeliği karşısında olumlu bir tavır almaları için uğraştı. Ancak bu planlar ve 1990 Haziran'ındaki Dublin ve Aralık'ındaki Roma zirvelerinden çıkan diğer girişimler, önce AT'nin kendisinin, ABD'nin Sovyetler Birliği politikasının dışına çıkmakta gösterdiği tereddüt, ardından da Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılmasına neden olan kriz sebebiyle askıya alındı.

Komisyon, SSCB'nin dağılmasına tepki olarak 1992 Ocak'ında eski Sovyet

Cumhuriyetleri ile yeni işbirliği antlaşmaları müzakere edilmesi teklifinde bulundu. Bu süre zarfında, 1989'da yapılan TİA'nın koşulları, 1993'te yapılan ikili mektup değiş tokuşları vasıtasıyla Rusya Federasyonu dahil tüm yeni cumhuriyetleri içerecek şekilde geçerli kılındı.

AT 1991'de, SSCB yıkılmadan önce, bu ülkeye yönelik bir yardım programını onaylamıştı ve bu program 1992 başlarken TACIS adı altında, Rusya ve diğer Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerini içerecek şekilde yürürlüğe kondu. TACIS Rusya'nın iç ekonomik ve siyasi dönüşümüne yardım amaçlı bir hibe programı olarak hâlâ varlığını sürdürmektedir. 1991-1995 döneminde, yarısından fazlası Rusya ile ilgili olmak üzere 2.200'ün üzerinde TACIS projesine 2.286 milyar ekülük hibe sağlandı. Konsey 1996 Temmuz'unda, 1996'dan 1999 sonuna kadar geçerli olmak üzere, BDT ve Moğolistan'a yönelik 2.224 milyar ekülük bir yardım paketini daha kabul etti. Bu yardım programı, başta demokrasi ve insan hakları olmak üzere, işbirliğinin temel unsurlarından birinin ihlal edilmesi durumunda AB'nin yardımları askıya alabilmesine imkân verecek AB koşulları ile bağlantılandırıldı.

AB, 1992'den itibaren Batı'da AB ve Doğu'da Rusya Federasyonu üzerine bina edilmiş bir kıta tahayyül etmektedir. İlk olarak 1993'te, Moskova'ya yaptığı ziyaret sırasında Komisyon Başkanı Jacques Delors tarafından ifade edilen bu görüş sık sık tekrarlanmaktadır. Örneğin Rusya hakkındaki Mayıs 1995 tarihli raporunda komisyon, AB ve Rusya'nın "Avrupa'nın iki temel gücü olarak tarihi görevlerini ve ortak çıkarlar temelinde, siyasi, sosyal ve ekonomik önemlerini yansıtacak şekilde, yakın ve iki tarafa da fayda sağlayan bir ortaklık geliştirmeleri [gerektiğini]" kabul etme zamanlarının geldiğini ifade etmiştir (Komisyon, 1995).

Bu vizyon hiç kuşkusuz ABD'nin Avrupa'da bir güç olarak rolünü göz ardı etmekte ve hem AB'nin askeri-güvenlik alanındaki zayıflığını, hem de güvenlik boyutunun AB-Rusya ilişkileri açısından taşıdığı önemi görmezden gelmektedir. Gerçekte ise ABD, Almanya ve diğer NATO üyeleri ile yakın istişareler yürüterek, AB üye devletlerinin Rusya'ya yönelik güvenlik ve siyasi politikalarının temel çizgilerini belirlemeye devam etmektedir. Hatta AB, Rusya ve diğer eski Sovyet Cumhuriyetleri ile olan ekonomik ilişkilerinde bile, ilişkilerin normalleştirilmesi yolunda IMF'nin yaptığı tavsiyeler doğrultusunda hareket etmektedir.

Ancak iki güç kavramı AB'nin Rusya politikasındaki iki temel fikre işaret etmektedir: İlk olarak, Rusya'nın gelecekte AB üyesi olmayıp AB'den bağımsız olmaya devam edeceğidir; ikincisi ise Rusya'nın BDT içindeki özel rolünün ve statüsünün zımnen kabul edilmesidir. AB şimdiye kadar Ukrayna ve Belarus gibi eski BDT ülkelerinin bir gün AB üyesi olabilecekleri fikrini reddetmiş ve böylece zımnen bu ülkelerin Rusya Federasyonu ile ortaklık yapacaklarını öngörmüştür. Eski Sovyet cumhuriyetleri arasında, sadece Baltık devletlerine AB üyeliği için imkânlar sunulmaktadır.

Bu kavramlar AB'nin gelecekte bir gün AB'ye katılabilecek eski Sovyet bloku ülkeleri (Baltık devletleri) ile yaptığı (Avrupa Antlaşmaları olarak bilinen) ortaklık

anlaşmalarıyla Rusya ve diğer BDT ülkeleriyle yaptığı ortaklık ve işbirliği anlaşmaları (OİA'lar) arasında yapılan ayrım vasıtasıyla ifade edilmektedir. Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile yapılan ortaklık anlaşmalarıyla (Rusya dahil) yeni bağımsız devletlerle yapılan OİA'lar arasındaki fark, ekonomiden çok siyasi gerçeklerden ve tercihlerden kaynaklanmaktadır.

Bakanlar Konseyi 1992 Temmuz'unda OİA'ların müzakere edilmesini kabul etti ve komisyona aynı yıl içinde bu müzakereleri başlatma yetkisi verildi. 1993 Nisan'ında yapılan OİA müzakereleri esnasında Rusya hükümeti, AB'yi 1990'ların sonu itibarıyla bir serbest ticaret rejimine doğru ilerleme olasılığını içerecek şekilde, ilk baştaki müzakere tutumunda değişiklik yapmaya zorladı (Komisyon, 1993a, 1993b). Bu değişiklik Rusya'ya AB ile olan siyasi ve ekonomik ilişkilerini geliştirmek için bir gerekçe sağlamaktadır. Bir serbest ticaret rejimine doğru ilerlemek konusunda anlaşma sağlanması, hem Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) yükümlülüklerini kabul etmesine, hem de siyasi koşullara bağlı olacaktır. 1993 Kasım'ında, Rusya hükümeti OİA'da AB'nin bir serbest ticaret rejiminin kurulması konusundaki nihai tarihin 1998 olarak belirlenmesi imtiyazını elde etmiştir (Komisyon, 1993c).

Rusya ile yapılan OİA, 1994 Haziran'ındaki Korfu zirvesinde imzalandı (Komisyon, 1994). Bu, sadece AB kurumlarını değil, AB üye devletlerini de kapsayan karma bir anlaşmadır; dolayısıyla, Avrupa Parlamentosu (AP) ve Rusya Parlamentosu'nun yanı sıra, AB'nin bağımsız hükümetlerinin de onayını gerektirmektedir. Bu zorlu ve uzun süreli onay süreci nedeniyle, OİA'nın sadece AT'nin yetki alanına giren ticaret ve ticaretle bağlantılı konuları içeren bölümleri, bağımsız bir geçici anlaşma kapsamına alındı. Bu geçici anlaşma iki tarafça 1995 Temmuz'unda imzalandı ve aynı yılın Aralık'ında onaylanıp 1996 Şubat'ında yürürlüğe girdi.

Gerek OİA'nın gerekse geçici anlaşmanın, bir tarafın, diğerinin anlaşmanın önemli bir unsurunu ihlal ettiğini düşünmesi durumunda, anlaşmaları tek taraflı olarak askıya almasına imkan vermesi, AP'ye insan hakları ihlalleri veya demokratik usullere saygı gösterilmemesi durumunda, Rusya ile olan anlaşmaların askıya alınmasını açık bir şekilde gündeme getirebilme olanağı sağlamaktadır. AB, anlaşmaları ayrıca, piyasa ekonomisi ilkelerine riayet edilmediği durumlarda da askıya alabilmektedir.

AB ve Rusya federasyonu arasındaki düzenli görüşmeler 1993'te başladı. Rusya'daki seçimlerden bir ay önce, 11 Kasım 1993'te AB ve Rusya hükümeti arasında Moskova'da bir zirve toplantısı gerçekleştirildi. Bunu, 9 Aralık 1993'te iki tarafça Brüksel'de imzalanan, daha düşük seviyelerdeki diğer düzenli siyasi görüşmelere ilaveten, iki yılda bir Rusya devlet başkanı ile komisyon ve Avrupa Konseyi başkanları arasında toplantılar yapılmasını öngören bir ortak deklarasyon takip etti (Komisyon, 1993d).

AB ile önemli üye devletler, Rusya'nın Batı'nın önemli uluslararası kurumlarına katılımına yönelik olumlu tavırlarını özellikle sergilemeye çalıştılar. Rusya'nın Çeçenya'daki savaşı kanlı bir şekilde idare

etmesine rağmen, AB, Rusya'nın 1996 Şubat'ında üye olduğu Avrupa Konseyi'ne katılmasına destek verdi. Almanya ve Fransa, Rusya'nın G7 üyeliğini desteklediler (artık G7+1 veya G8 olarak anılmaktadır) ve AB gereken zamanlarda Rusya'nın DTÖ'ye kısa zaman içerisinde katılmasına destek verdiğini beyan etti.

AB'nin Çeçenya savaşı konusundaki genel tavrı, Rusya'nın bu topraklar üzerindeki egemenlik hakkını tanırken, çatışmaların sona erdirilmesi ve müzakereler yoluyla çözüme kavuşturulması için baskı yapmak oldu. AB çatışmalar sırasında insan haklarının ihlal edilmesini eleştirdi ve Rusya'yı ayrıca Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) bu çatışmayı izlenmesine ve çözüme ulaştırılmasına izin vermeye zorlamaya çalıştı. Özellikle AP'nin Ocak ve Haziran 1995'teki ilke kararlarında önemle vurgulanan, Rusya'nın Çeçenya politikasına ilişkin endişeler, Rusya ile yapılan OİA'yı ikame eden geçici anlaşmanın imzalanması ve yürürlüğe girmesi sürecinde gecikmeye neden oldu. Konsey dönem başkanlığı, 1995 Mart'ında Moskova'ya yaptığı bir ziyaret sırasında, geçici anlaşmada ilerleme sağlanmasını Rusya hükümetinin bu çatışma konusunda atacağı dört adım ile bağlantılandırdı: AGİT'in daimi varlığına izin vermek, insani yardımların ulaştırılmasına izin vermek, bir ateşkesi yürürlüğe sokmak ve siyasi bir çözüm bulunması için çaba göstermek.

Ekonomik İlişkiler

1990'larda AB ve Rusya arasındaki ekonomik ilişkileri belirleyen, büyük ölçüde Rusya'daki ekonomik kriz ile ülkedeki oldukça istikrarsız kurumsal ortamdı. Bununla birlikte Rusya, BDT'nin AB'ye yaptığı ihracata en fazla katkıda bulunan ve AB'den yaptığı ithalatın büyük bölümünü yutan ülke olarak, BDT ve AB arasındaki ticarete hâkim olmaktadır. AB ve Rusya arasındaki ticaret dengesi, kısmen Rusya'nın AB'ye yaptığı enerji ihracatının önemi nedeniyle, kısmen de Rusya'nın iç piyasasındaki talebin hâlâ çok düşük düzeyde olması yüzünden, önemli ölçüde Rusya'nın lehinde olmuştur. Rusya'nın AB içindeki en önemli ticaret ortağı olan Almanya'yı biraz farkla İtalya takip etmekte ve diğer AB üye devletleri oldukça geriden gelmektedir.

Enerji sektöründe Rusya'nın doğal gaz ihracatının oynadığı rol özel bir önem taşımaktadır. Rusya dünyadaki doğal gaz rezervlerinin yüzde 35'ine sahiptir ve bu rezervler Gazprom isimli tek bir firmanın sıkı kontrolü altındadır. AB, Rusya'nın doğalgazı için en önemli ihracat pazarıdır ve Batı Avrupa'nın enerji piyasasındaki payı 2010 yılı itibarıyla iki katına çıkabilir. 1993'teki 25,8 milyar metreküplük ithalatıyla Almanya, İtalya'nın 13,8 ve Fransa'nın 11,6 milyar metreküplük ithalatları karşısında, Rusya doğalgazının en büyük alıcısıdır. 1994'te Almanya'nın toplam gaz tüketiminin yüzde 31'i, Avusturya'nın yüzde 72'si ve İtalya'nın yüzde 27'si Rusya tarafından sağlanmıştır.

AB, Hollanda hükümetinin 1991'deki girişimiyle sonunda 17 Aralık 1994'te imzalanan Avrupa Enerji Şartı vasıtasıyla enerji politikalarının kıta çapında düzenlenmesine yönelik yeni bir uluslararası sistem oluşturulması için çaba gösterdi. AB bu şartın, Batı Avrupa sermayesinin Rusya'nın enerji

kaynaklarını geliştirmek ve kullanmakta daha büyük bir rol üstlenmesine olanak verecek güçlü bir çerçeve sağlayacağı umudundaydı. Şart konusunda başlangıçta beslenen büyük umutlar, kısmen Batı'daki anlaşmazlıklar yüzünden zaman içinde azaldı, fakat enerji alanındaki ekonomik ilişkilerin bazı yanlarının düzenlenmesi için bir hukuki zemin de oluşturuldu.

AB tarafında, Rusya'nın ekonomik politikalarının bazı yanlarına ilişkin rahatsızlıklar yaşanmaktadır. Rusya hükümetinin, Batı'nın Rusya içinde mali hizmet sağlaması konusundaki tavrı çok kısıtlayıcı olmakla eleştirilmiştir. Daha genel olarak, Rus yetkililerin doğrudan yabancı yatırımlar için yeterince güvenli ve açık bir ortam sağlamakta başarısız olduğu görüşü mevcuttur. Rusya hükümetinin ticaret ilişkilerindeki korumacı amaçları da eleştirilere konu olmuştur.

Rusya hükümeti de kendi açısından AB'nin Rusya ile ticari ilişkilerin güçlendirilmesi konusundaki yaklaşımını oldukça kısıtlayıcı bulmaktadır. Özellikle AB'nin Rusya'yı tam bir serbest piyasa ekonomisi olarak tanımakta gösterdiği tereddüdü ve (bununla bağlantılı olarak) Rusya ihracatına karşı uygulamakta olduğu antidamping tedbirlerini eleştirmektedir. Ayrıca AB'nin Rusya'nın tekstil ve çelik ürünleri ithalatına yönelik engellerini de kısıtlayıcı bulmaktadır.

1 Şubat 1996'da yürürlüğe giren geçici anlaşma, AB açısından otomobil ve içecekler gibi belirli ürünler için Rusya pazarına erişim imkânlarını geliştirmekte, AB ürünleri ithalatına yönelik çok çeşitli miktar kısıtlamalarını ortadan kaldırmakta ve AB'nin ekonomik aktörlerinin fikri mülkiyet haklarının korunmasını güvence altına almaktadır. Rusya açısından ise, bu anlaşma AB'ye yapılan ihracatta var olan (tekstil ve çelik ile sınırlı olmayan) bazı miktar kısıtlamalarını azaltmakta ve antidamping tedbirlerinin uygulanmasına kısıtlama getirmektedir. Son olarak, geçici anlaşma, Rusya'ya diğer BDT ülkeleriyle bazı alanlarda tercihli ticaret yapma imkânı verirken, AB ile Rusya arasındaki ticari ilişkilerde en çok kayırılmış ülke statüsünü geçerli kılmaktadır. ■

Peter Gowan

Bkz. ayrıca Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri; Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası

RUSYA/KAYNAKÇA

Komisyon. 1993a. *Bulletin EC 3-1993*. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities. s. 61.

— 1993b. *Bulletin EC 4-1993*. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities. s. 59.

— 1993c. *Bulletin EC 11-1993*. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities. s. 71.

— 1993d. *Bulletin EC 12-1993*. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities. s. 103.

— 1994. *Bulletin EC 6-1994*. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

— 1995. *The European Union and Russia: The Future Relationship*. EC(COM) 223 95. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

Official Journal. 1990. no. L 68, 15/3/1990. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

Rusya/Güncelleme

AB 1999'da, Rusya'ya ilişkin ortak bir strateji belgesi kabul etti. Bu belge, AB-Rusya ilişkilerinde yeni bir aşamaya işaret etmekte ve Amsterdam Antlaşması sonrası yeni ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP) düzenlemeleri kapsamında birliğin onayladığı ilk dış politika belgesini oluşturmaktadır. Bu belgenin kabulünden yaklaşık altı ay sonra AB, Ukrayna'ya yönelik ayrı bir strateji belgesi kabul etmiştir. Her iki girişim de, birlikle yeni bağımsız devletler, yani geçmişte Sovyetler Birliği'ni oluşturan ülkeler arasındaki ortaklık ve işbirliği anlaşmalarının ötesine geçmeyi amaçlamaktadır.

2003 yılında gerçekleştirilen St. Petersburg zirvesinde mevcut İşbirliği Konseyi'nin Daimi Ortaklık Konseyi'ne dönüştürülerek, AB ile Rusya arasındaki diyaloğun güçlendirilmesi kararlaştırıldı. İlk toplantısını 27 Nisan 2004'te gerçekleştiren konseyin, düzenli olarak çeşitli başlıklar altında toplanması ve alt komitelerinin de teknik meseleleri ele alması öngörüldü. St. Petersburg zirvesinde alınan bir başka karar da, AB ile Rusya arasında ortak bir ekonomi, özgürlük, güvenlik, adalet, araştırma ve eğitim alanıyla dış güvenlik sorunlarında işbirliği alanının yaratılmasıdır. Ortak ekonomi alanıyla ilgili çalışmaların Üst Düzey Uzmanlar Grubu tarafından yürütülmesi ve çalışmalarda yatırımlarla düzenleyici politikaların uyumlulaştırılması üzerinde durulması karara bağlandı. Ortak bildirgede özgürlük, güvenlik ve adalet alanında, sınırlar ve göçmenlerle ilgili konularda işbirliği yapılarak, Avrupa'yı bölen çizgilerin kaldırılmasının ve kıta üzerindeki ulaşım ve iletişimin kolaylaştırılmasının hedeflendiği belirtildi. Uluslararası güvenlik sorunlarıyla ilgili olarak ise AB ve Rusya, silahlanmanın kontrolü konusunda işbirliği yapmayı taahhüt ettiler.

Aynı yılın kasım ayında, genişleme öncesinde yapılan son zirve olan Roma zirvesinde, AB ile Rusya arasındaki Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Antlaşması'nın yenilenmesi ve Rusya'nın diplomaların karşılıklı tanınmasına ilişkin Bologna sürecine katılması kabul edildi.

Komisyon, AB-Rusya ilişkilerini ele alan 9 Şubat 2004 tarihli bildirgesinde, aradaki karşılıklı bağımlılığın artması sonucunda AB ile Rusya'nın artık stratejik ortaklar olarak insan hakları, basın özgürlüğü, Çeçenya sorunu gibi meseleleri tartışabilecek bir noktaya gelmeleri gerektiğini vurguladı.

AB ve Rusya, genişleme öncesinde, 27 Nisan 2004'te, var olan OİA'nın yeni 10 üyeyi kapsayacak şekilde genişletilmesine ilişkin bir protokol imzaladılarr ve Rusya'nın yine aynı tarihte DTÖ üyesi olması sonucu, anlaşmazlıkların çözümü için OİA kapsamında geliştirilmiş bir mekanizma da kabul edildi. ■

Rusya/Güncelleme Kaynakçası

Komisyon. 2004. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on relations with Russia. COM(2004)106 Final. Brüksel.

Sağlam Mali Yönetim Grubu

Sağlam Mali Yönetim Grubu, komisyonun AB içindeki mali kontrolü geliştirmek amaçlı bir girişimiyle kuruldu. Başkanlığı bütçeden sorumlu komiser tarafın-

dan yapılan grup, üye devletlerin maliye bakanlarının temsilcilerinden oluşmaktadır. Avrupa Konseyi tarafından Aralık 1995'teki Madrid zirvesinde kurulması kabul edilen grup, ilk toplantısını 1996 Mart'ında yaptı. ■

Bkz. ayrıca Yolsuzluk

Sağlam ve Etkin Yönetim Girişimi (SEM 2000)

Sağlam ve Etkin Yönetim Girişimi (SEM 200), yüzde 80'i üye devletlerce idare edilen AB bütçesi üzerindeki kontrolü artırmak amacıyla son zamanlarda gösterilen çabalardan biridir. ■

Bkz. ayrıca Yolsuzluk

Sağlık Politikası

Üye devletler, bariz birtakım nedenlerden dolayı, AB'ye sağlık alanında sorumluluk verme konusunda tereddütlüdürler. Ancak, en tereddütlü üye ülkeler bile, AB'nin, özellikle ulusal politikalar ve programlar arasında eşgüdümü sağlayıp bunları geliştirerek, üye olmayan devletler ve ilgili organizasyonlarla olan ilişkileri yürüterek, kamu sağlığı açısından önemli bir rol oynayabileceğini kabul etmektedirler.

Avrupa Birliği Antlaşması (ABA), bu yüzden, Bakanlar Konseyi'ne sağlık alanında (ortak karar usulü altında) "teşvik edici tedbirler" alma yetkisi veren, ancak üye devletlerin yasaları ve düzenlemelerinin uyumlulaştırılmasını kapsamayan yeni bir hüküm (madde 129) içerdi. Komisyon, kanser, AIDS ve madde bağımlılığı gibi sekiz öncelikli alan için programlar içeren 1993 tarihli çerçeve belgede, kamu sağlığı alanında yapılacak eylemleri ana hatlarıyla çizdi. Bu programların büyük bölümü bu tarihten sonra uygulamaya girmiştir. Bundan iki sene sonra, AB, Dünya Sağlık Örgütü'yle birlikte hazırlanan ve AB'deki sağlık durumuna ilişkin ilk raporu (rapor, aslında güzel bir resim çizmekle birlikte, çözülmesi gereken çarpıcı eşitsizliklere ve önemli sağlık problemlerine dikkat çekmekteydi) ortaya koydu. 129. maddenin kapsamının darlığı ve yapabilen yerele öncelik ilkesine (üye devletlerin haklarına) verilen önem nedeniyle, sağlık alanında ister istemez AB düzeyinde çok az aşama kaydedilebildi. Aslında sağlık önemli bir politika alanından çok, ihtilaflara neden olan ortak karar mekanizması için yeni bir siyasi cephe olarak görülmekteydi. Ancak Amsterdam Antlaşması'nda 129. madde değiştirilerek, AB'ye kamu sağlığı politikasında daha geniş yetkiler tanındı. ■

Sağlık Politikası/Güncelleme

1 Şubat 2003'te yürürlüğe giren Nice Antlaşması'nda sağlık hizmetlerinin uyumlulaştırılmasına yönelik anlaşmaların, üye devletlerle ortak sorumluluk konusu olmaya devam edeceği ifade edildi. Anayasa Konvansiyonu'nun Temmuz 2003'te hazırladığı Taslak Anayasa Antlaşması'nın birlik yetkileri konusunda önerdiği yeni yetki sınıflandırması çerçevesinde de, kamu sağlığı alanı, "Birlik Politikaları ve İşleyişi" başlıklı 3. bölümde birliğin eşgüdüm sağlayıcı, tamamlayıcı ve destekleyici biçimde faaliyet göstereceği alanlar arasında sayıldı (Madde III-179).

Bu değişikliklerden sonra, AB'nin şu andaki kamu sağlığı stratejisinin üç temel hedefi bulunmaktadır: Hem AB

vatandaşlarının, hem de üye devlet hükümetlerinin sağlık konusundaki bilgilerini geliştirmek, kamu sağlığına yönelik önemli tehditlere hızla cevap verecek mekanizmalar oluşturmak ve kamu sağlığını etkileyen beslenme ve fiziksel aktivite gibi yaşam tarzıyla ya da elektromanyetik alanlarda bulunmak veya ses ve gürültü kirliliğine maruz kalmak gibi çevreyle ilgili faktörler konusunda daha fazla bilgi sağlamak. AB, bu stratejinin bilimsel tabanını oluşturmak amacıyla, 2003-2008 döneminde veri toplama, bilgi alışverişi ve AB politikalarının kamu sağlığı üzerindeki etkileri konusunda bilgilendirme amacıyla senelik 50 milyon avroluk bir kaynak tahsis etti. AB'nin öncelik verdiği diğer konu beslenme, fiziksel aktivite, tütün ve tütün ürünleri kullanımı, alkol, uyuşturucu, genetik faktörler, yaşlılık ve cinsiyet gibi kamu sağlığını etkileyen diğer konular için stratejiler üretmektir. AB ayrıca herkesin ulaşabileceği sağlık hizmeti düzeyini artırmaya yönelik projelere de fon sağlamaktadır. AB üye ülkeleri arasında obezite, bazı kanser türleri gibi vakaların ortaya çıkış oranında farklılıklar bulunmaktadır ve genişleme sonrasında, sağlık konusunda birlik çapındaki eşitsizliklerin artması muhtemeldir.

11 Eylül saldırıları sonrasında AB, yurttaşlarını salgın hastalıklar ve biyolojik tehditler karşısında koruma sorumluluğu üzerinde de durmaya başladı. Özellikle Çin'de etkili olan SARS (Severe Acute Respiratory Syndrome) hastalığı, AB için bir uyarı oldu. Bu sayede AB bir hastalığın yayılmasını takip etmek için gerekli teçhizata sahip bulunduğunu, ancak bu hastalıkların yayılmasını durdurmaya yönelik eşgüdüm mekanizmalarından yoksun olduğunu fark etti. Bu ihtiyaca cevap verebilmek amacıyla kurulan Avrupa Salgın Hastalıkların Önlenmesi ve Kontrolü Merkezi, 2005 yılında, İsveç'te faaliyete geçebilecek, böylece AB salgın hastalıklarla ilgili iletişim ağlarını tek bir merkezden idare edebilir hale gelecektir.

2003 yılının ortalarında çevre kirliliğinin sağlık üzerindeki etkileri konusunda SCALE isimli yeni bir strateji uygulamaya sokuldu. SCALE'in odak noktası bilimsel gelişme, çocuklar, toplumsal farkındalığın artırılması, hukuki düzenlemeler ve kesintisiz değerlendirmedir. 2004-2010 dönemi için belirlenen öncelikli çalışma alanları çevresel faktörlerle çocuklarda görülen astım, alerji ve solunum yoları hastalıkları arasındaki bağlantılar, yine çocuklarda görülen kanser tipleriyle otizm ve konuşma problemleri gibi büyüme bozukluklarıdır.

AB ayrıca sigara kullanımıyla da mücadele etmektedir. 1 Ağustos 2005'ten itibaren, tüm üye ülkelerde tütün ürünleri reklamlarına ve tütün ürünleri üreten şirketlerin sponsorluklarına getirilen yasaklamalar yürürlüğe girecektir. Halihazırda tütün ürünlerinin satışı, pazarlaması ve üretimi konusunda birtakım kurallarla sınırlamalar getiren AB, bu alanda 2003 yılında Dünya Sağlık Örgütü'nün Tütün Ürünlerinin Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi'ne imza koydu. AB'nin, 2000-2004 döneminde uyguladığı ve üçüncü sütununu oluşturan adalet ve içişleri alanının, uyuşturucu ticareti ve uyuşturucularla ilişkili suçlar hakkındaki başlıkları

kapsamında yürütülen eylemlere destek vermeyi amaçlayan uyuşturucu stratejisi, uyuşturucu kullanımının önlenmesi, uyuşturucu hakkında bilgilendirme ve bu konuya ilginin artırılması üzerinde odaklandı. Bu beş yıllık dönem sırasında, özellikle gençlerin yasadışı uyuşturucu kullanımlarının azaltılması, uyuşturucuyla bağlantılı olarak ortaya çıkan sağlık sorunları ve AIDS, hepatit ve tüberküloz gibi hastalık vakalarının görülme oranının düşürülmesi hedeflendi.

1 Haziran 2004'te yürürlüğe giren Avrupa sağlık sigortası karnesi uygulamasıyla AB vatandaşlarının tüm üye ülkelerde sağlık hizmeti almaları önündeki engeller kaldırıldı. ■

Sakharov Düşünce Özgürlüğü Ödülü

Avrupa Parlamentosu, 1985'te, her yıl, Doğu-Batı ilişkileri alanında, özellikle insan haklarını ilgilendiren konularda yapılan çalışmalara Sakharov Ödülü verilmesini kararlaştırdı. ■

San José Diyaloğu

1984 Kasım'ında Lüksemburg Deklarasyonu ile başlatılan San José Diyaloğu, AB ve San José Grubu (Kosta Rika, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nikaragua ve Panama) arasındaki, Kolombiya, Meksika ve Venezüella'nın "işbirliği yapılan ülkeler", Belize'nin ise gözlemci statüsünde katıldığı, bakanlar düzeyindeki senelik toplantıları içermektedir. Özellikle Orta Amerika'da demokrasi ve kalkınmanın teşvik edilmesine yönelik çabalar üzerinde odaklanan bu toplantılar, çok çeşitli ekonomik ve siyasi konuları kapsamaktadır. ■

Bkz. ayrıca Latin Amerika

San José Grubu *Bkz. San José Diyaloğu*

Sanayi Politikası

Sanayi politikası, hükümetler tarafından, iktisadi büyümeyi teşvik etmek ve bir ekonomideki belirli bir sektörün veya sektörlerin rekabet edebilirliğini artırmak amacıyla tasarlanan çok çeşitli düzenlemeler olarak tanımlanabilir. Bu türden düzenlemeler belirli sektör veya sektörler lehinde bir tercihli muameleyi gerekli kıldığından, bu tanıma, diğer sektörlerin hedef sektöre verilen destekten dolaylı yarar sağlamaları ve hiçbirinin ilgili siyasi düzenlemelerden zarar görmemesi şartlarının da eklenmesi mantıklıdır.

Geleneksel sanayi politikası araçları, makroekonomik politikalar, vergi politikaları, teşvikler, kamunun satın alma garantisi programları, araştırma ve geliştirme (ar-ge) faaliyetlerine yönelik destek, teknik standartların belirlenmesi için prosedürler, rekabeti korumaya yönelik antitröst rejimleri, ihracat yardımları ve dış ticaret ve yatırım politikalarından oluşmaktadır.

Pasif veya liberal (*laisse-faire*) sanayi politikalarını niteleyen özellikler, sanayi için istikrarlı ve öngörülebilir bir makroekonomik ortam yaratmaya atfedilen öncelik, altyapı ve insan sermayesine yapılan yatırımlar, "güçlü olanın kayrılması" uygulamalarından kaçınmak, serbest ticaret ve yatırım politikaları uygulamak, rekabet yanlısı antitröst rejimlerini kullanmak ve rekabet öncesindeki ar-ge faaliyetlerine (ticari olmayan prototip oluşturulana kadar yürütülen temel ve uygulamalı araştırmalar) verilen desteklerdir. Ekonomiyle ilgili tüm düzenleyici kararları almaya çalı-

şan Sovyet tarzı kumanda ekonomisinden, Fransa ve Japonya'daki sanayi-devlet uzlaşmasına dayalı yönlendirmeci planlama modeline kadar, çok çeşitli, saldırgan veya devlet güdümlü sanayi politikaları bulunmaktadır. Bu türden güdümlü politikaların unsurları arasında, belirli sektörler lehindeki vergi uygulamaları, üretim teşvikleri ve ticaret politikaları, rekabet öncesi dönemin ötesine geçen ar-ge faaliyetlerine destek verilmesi ve rekabeti kısıtlayıcı antitröst rejimleri bulunmaktadır.

Pek çok ulus, tarihinin değişik safhasında, güdümlü ve liberal politikaların değişik kombinasyonlarını uygulamıştır. Kendisini merkezi planlamanın olmadığı bir serbest piyasa ekonomisi olarak tanımlayan ABD'de, 1950'ler ve 60'larda uygulanan güçlü askeri harcama programları, bilgisayar ve ticari havacılık sanayileri için büyük bir itici güç sağlamıştır. Japonya'nın, otomobil sanayindeki rekabetçi yapıyı şekillendiren güçlü planlama yöntemleri olmamıştır. Avrupa'daki ulusal sanayi programlarının ekonomik koşullara tepki olarak dalgalanmalar göstermesi sonucunda, Thatcher'ın müdahalecilik karşıtı politikalarından, Fransa'nın 1960'lardaki oldukça güdümlü politikalarına kadar değişen çok çeşitli uygulamalar ortaya çıkmıştır.

Bu konudaki giderek artmakta olan araştırmalarda, bir ulusun sanayi politikasının neden diğer ülkelerden farklı bir evrim yaşadığını açıklamakta siyasi ve kültürel değerler kadar, duruma bağlı faktörlerin (ekonomik gelişmişlik düzeyleri, kurumsal, mali ve yasal yapı, faktör donanımı ve iş dünyasının manzarası) de önem taşıdığı görülmektedir. Ekonomik gelişmede "yetişme" safhasında olan uluslar, gelişmiş olanlara kıyasla daha müdahaleci politikalar uygulama eğilimindedirler. Bir başka anahtar unsur da, Thatcher döneminde İngiltere'de olduğu gibi ihtilaflı olandan, Almanya ve Fransa'daki gibi işbirliği yanlısı olanlara kadar farklı nitelikler gösteren iş dünyası-hükümet ilişkileridir. Avrupa genelinde sanayi politikasının geçirdiği önemli evrim, duruma bağlı değişkenler ve ilişki değişkenlerince büyük ölçüde açıklanmaktadır.

AB Sanayi Politikasının Safhaları

AB sanayi politikası Roma Antlaşması'nın yürürlüğe girdiği 1958'den itibaren birkaç safhadan geçti. Antlaşmada güçlü bir ortak sanayi politikasına yönelik bir şart yer almadı ve hangi sektörler lehinde politikalar uygulayacakları üye devletlere bırakıldı. Güdümlü politikaların olumsuz etkilerini engellemek amacıyla tasarlanan antlaşmada rekabet politikasıyla yönetilen bir tek pazar vizyonu (85, 86, 92-94. maddeler) ortaya konarak, gelecekte belirlenecek bir topluluk politikası için gerekli temeller oluşturuldu.

Tek taraflı politikalar ve işbirliği (1958-1975). Avrupa genelinde uygulanacak bir sanayi politikası, Roma Antlaşması'nı izleyen yirmi yıl süresince bir tartışma konusu olmadı. Üye devletler tercih ettikleri sanayi politikasını izlemekte serbesttiler. 1968'de kurulan gümrük birliğinden tek pazara geçiş, Bakanlar Konseyi kararlarında oybirliğinden oyçokluğu ilkesine geçişte yaşanan başarısızlık yüzünden ertelendi. Bunun sonucunda, tek pazarı oluşturacak ve ortak bir Avrupa sanayi po-

litikası ihtiyacını artıracak mevzuat, yıllarca etkin olamadı. O dönemdeki ulusal sanayi politikalarını belirleyen, kültürel ve konjoktürel değerlerdir. İleri teknoloji sektöründeki ABD hakimiyeti tehdidinin harekete geçirdiği Fransa ve Almanya, kendi ülkelerindeki büyük şirketleri teşvikler, destekleyici kamu politikaları, ulusal kotalar ve tarife dışı engeller gibi yollarla beslemeye başladılar. Bu dönem içinde, ulusal hükümetlerin ürün geliştirme ve hatta üretime verdikleri teşvikler sayesinde, Avrupalı ülkeler havacılık alanında (Concorde ve Airbus) önemli işbirliği projeleri başlattılar. İngiliz İşçi Partisi hükümeti, ülke sanayisinin rekabet edebilirliğini geliştirmek amacıyla tasarlanmış olan Ulusal Ekonomik Kalkınma Örgütü'nü kurma ihtiyacı hissetti.

Müdahaleci sanayi politikası (1975-1985). 1973'teki petrol krizinin ardından, Avrupa sanayi on yıl süren bir durgunluk, enflasyon ve işsizlik kabusu yaşadı. Topluluğun üye devletlerin kendi sanayilerini büyütme ve geliştirme yönündeki çabalarını tamamlamak amacıyla tasarladığı özgül sanayi politikası düzenlemeleriyle piyasalara müdahalede bulunduğu dönem, Öroskleroz olarak anılan bu dönemdir. Bu düzenlemeler, düşüşte olan çelik, kimya ve gemi inşa sanayilerini, küçülmenin getirdiği zorlukları giderecek teşvikler yoluyla canlandırma girişimlerini, modernizasyonu ve yeniden yapılanmayı içeriyordu. Komisyon ayrıca, gelişmekte olan ülkelerin topluluğa yaptığı tekstil ihracatını kısıtlayan iki taraflı anlaşmaları müzakere etmek için ticaret alanındaki yetkilerini kullandı. Elektronik ve komünikasyon gibi yüksek teknoloji sektörleri için zaten kendi içinde bir Sanayi İşleri Genel Direktörlüğü (GD III) kurmuş olan komisyon, işbirliğine yönelik ar-ge projelerine fon sağlamaya başladı.

Tek pazarın başlangıcı ve ekonomik büyüme (1985-1990). 1980'lerin başlarında Sanayi Komiseri Etienne Davignon, sanayi alanında üye ülkeler arasında topluluk desteğiyle işbirliği konularını tartışmak üzere, Avrupa Sanayicileri Yuvarlak Masası (ASYM) içindeki Avrupalı üreticilerden oluşan grubu bir araya getirdi. Ulusal sanayi politikalarının, küresel ölçekte rekabet edebilen firmalar geliştirmekte başarısız olduğunun farkında olan Avrupa'nın sanayi liderleri, "Avrupalı şampiyonlar" yaratmak için topluluk desteği almaya çalışmaktaydılar. Bu grup zamanla ar-ge projelerine verilen topluluk yardımlarını artırmaya yönelik bir lobi grubundan, rafa kalkmış olan tek pazarın uygulanması için baskı yapan etkin bir güce dönüştü. İş dünyasından gelen baskılardan cesaret alan komisyon, tek pazarın başlatılmasına yönelik son bir kararlı çaba gösterdi. 1985'teki beyaz kitap topluluk içinde malların, hizmetlerin, emeğin ve sermayenin serbest dolaşımını sağlamak için atılması gereken üç yüz civarındaki yasal adımın çerçevesini çizmekteydi. Ticareti düzenleyen kısıtlayıcı ulusal kuralların esnekleştirilmesini şart koşan tek pazar programı, Avrupa sanayisini piyasa kurallarının eline bırakma gayretindeydi. Bunun sonucunda yaşanacak rekabetin, şirket birleşmelerini zorunlu hale getirip, ölçek ekonomileri yaratarak rekabet edebilirliğini artırması beklenmekteydi. Politika,

ulusal şampiyonlar yerine Avrupalı şampiyonlar yaratmak üzere tasarlanmıştı. Bu cesur tasarının başarılı olabilmesi için Roma Antlaşması'nda büyük değişiklikler yapılması gerekiyordu. Buna uygun olarak, Avrupa Tek Senedi (ATS) ile, pek çoğu zaten taslak haline getirilmiş, ancak oybirliği gerektiğinden yasalaşamamış tek pazar mevzuatının büyük bölümü için oyçokluğunun kullanılmasına imkân vermek amacıyla kurallarda değişiklik yapıldı. ATS beyaz kitabı onayladı ve 21 Aralık 1992'yi uygulamaya girmesi için son tarih olarak belirledi. Ayrıca topluluğun, çokyıllık "çerçeve programlar" yoluyla AT'nin bilimsel ve teknolojik tabanını güçlendireceği taahhüt edildi. Teklif edilen tek pazar mevzuatının büyük bölümü 1990 yılına kadar onaylandı. Bu arada, komisyon gerilemekte olan sanayilere verilen ulusal teşviklerin (devlet yardımlarının) gözden geçirileceğini, Roma Antlaşması'nın kriterlerine uymayanların kaldırılacağını açıkladı.

Avrupa sanayi politikası hakkındaki tartışmalar (1990'dan bugüne). 1990 yılına gelindiğinde Avrupa'nın ekonomik durgunluktan çıktığı ve etkin rekabet politikasıyla birleştirilen tek pazar programının, arz yönü güçlü bir sanayi politikası aracı olduğu gayet açık hale gelmişti. Bu gelişmeler sonucunda, ekonomideki bu genişleme döneminin uzaması için, gelecekte nasıl bir Avrupa sanayi politikası izlenmesi gerektiğine ilişkin görüşlerde bir kutuplaşma ortaya çıktı. Avrupa'daki etkin güçler (özellikle ASYM), topluluk veya üye ülkeler kanalıyla stratejik sektörlere verilen desteklerin sürdürülmesini savunuyordu. Onların karşısında deregülasyon ile arz yanlı politikaların sürdürülmesini ve tamamıyla liberal bir sanayi politikası izlenmesini savunanlar bulunmaktaydı. Komisyon, bu tartışmayı çözmek amacıyla, ekonomideki düzelmenin nedenlerini oluşturan faktörleri tanımladı. 1958 ile 1990 arasında yürütülen oldukça tutarlı ve her kesimi destekleyen maliye ve ekonomi politikaları sayesinde enflasyon düşürülmüş, yatırımların getirileri ve kar oranları artırılmış, istihdam teşvik edilmişti. Bunlara ilaveten, tek pazarın engelleri kaldırma çabası da iş dünyası üzerinde olumlu etkisi olan, güçlü bir uyarıcıydı.

Tartışmanın her iki tarafını da dinledikten sonra, Avrupa sanayi politikasının geleceğine ilişkin görüşlerini ortaya koyan komisyon (komisyon, 1990), ne yukarıdan aşağıya doğru yürütülen güdümlü bir politika, ne de liberal (*laissez-faire*) bir politika tanımladı. Komisyon yeni politikada merkezi planlamanın yeri olmadığını düşünüyor ve yapabilen yerele öncelik ilkesini (en uygun yönetim kademesi tarafından yapılacak düzenlemeler) uygulama sözü veriyordu. Komisyon, AT sanayiinin karşı karşıya bulunduğu dört zorluğa işaret etmişti; bunlar, küreselleşme, emek ve sermaye maliyetlerindeki artış, teknolojik yeniliklerin diğer sektörlere yayılması ve insan sermayesini geliştirmenin önemidir. Komisyon ayrıca sınai büyümenin devam etmesini garanti altına alacak bir sanayi politikası için gerekli beş önkoşul tanımlamıştı; bu koşullar da rekabetçi bir ortam sağlanması (piyasalardaki aşırı konsantrasyon ile adil olmayan teşviklerin önlenmesi), istikrar amaçlı ve öngörülebilir

makroekonomik politikalar izlenmesi, insan sermayesindeki gelişimin sürmesinin teşviki, ekonomik yakınsama ile sosyal politikaların uyumunun desteklenmesi ve çevrenin korunmasında yüksek bir düzeyin tutturulmasıydı.

1990 raporu daha sonra değişimi teşvik edecek katalizörleri listelemekteydi. Bunlardan birincisi Avrupa genelinde ürün standartlarının belirlenmesi, devlet ihalelerini serbestleştiren yönergelerin tam anlamıyla uygulamaya sokulması, kısıtlayıcı ulusal kotaların tamamının kaldırılması, iş dünyası için tutarlı bir hukuki çerçevenin ortaya konması, enerji, ulaşım ve telekomünikasyon alanlarındaki Avrupa şebekelerinin geliştirilmesi ve sonuçta tek pazarın tamamlanmasıydı. Tek pazar, en önemli sanayi politikası aracı olarak görülmekteydi. İkinci katalizör, uluslararası kuralları temel alan, açık fakat ihtiyatlı bir ticaret politikasının yürütülmesiydi.

Avrupa'nın rekabet edebilirliliğini artıracak politikalar arasında; tabandan tavana doğru işleyecek programlar için bir ortam yaratılarak ar-ge ve teknolojik yeniliklerin desteklenmesi, hızlı know-how transferiyle geliştirilmiş eğitim programları, küçük ve orta boy işletmelere göre hazırlanmış programlar, insan kaynaklarının daha iyi kullanımı ve iş dünyasına yönelik hizmetlerde açık bir piyasa oluşturulması bulunmaktaydı.

Avrupa Birliği Antlaşması (ABA), AB'nin, üye devletlerin sanayi politikalarını tamamlama görevini tekrar teyit ederken, belirli politika tedbirleri için konseyde oybirliğini gerekli kılarak, sanayi politikasının yönetimine sınırlamalar getirdi.

Komisyonun 1993 tarihli beyaz kitabı *Büyüme, Rekabet Edebilirlik ve İstihdam*, rekabet gücünü artırmakta bilgi toplumunun temellerinin oluşturulmasının ve çokuluslu altyapı ağlarının geliştirilmesinin önemini vurgulamaktaydı. Bunun ardından gelen, sanayi politikasıyla ilgili bir bildiri (komisyon, 1994), araştırma ve eğitim hedefli programlarla desteklenen sanayi politikasında yatay bir yaklaşım, saldırgan bir rekabet politikası ve devlet yardımlarına karşı titiz ve tarafsız bir yaklaşım izleneceğini yeniden teyit etmekteydi. 1995'te, komisyon sanayiciler, akademisyenler ve eski politikacılardan meydana gelen, rekabet edebilirliğin güncel durumuna ilişkin olarak altı ayda bir raporlar hazırlamakla görevlendirilen Rekabet Edebilirlik Danışma Grubu'nu (RDG) oluşturdu.

Avrupa Sanayi Politikasının Gerçekleri

1990'daki beyanat, komisyonun serbest rekabet lehine sektörel müdahaleleri reddederek politikasında 180 derecelik bir değişim yaptığı anlamına gelmekteydi. Yapabilen yerele öncelik ilkesine yapılan atıflara rağmen yeni politika, ulusal sanayi politikalarının kapsamını büyük ölçüde kısıtlamaktaydı. Bir gözlemcinin tanımıyla bu politika eşitlik (değişik çıkarların korunması amacıyla yapılan piyasa müdahaleleri) ve etkinlik (kısıtlamalar getirilmemiş, bütünleşmiş bir piyasa) görüşleri arasında bir orta yolu temsil etmekteydi (Gaster, 1992). 1990'dan itibaren izlenen AB ticaret ve dış yatırım politikası incelendiğinde, bu görüş daha da güçlenmektedir. AB'nin, iş dünyasının zorlamasıyla, başta ar-ge'ye ve-

rilen destekler olmak üzere aktif sanayi politikası programları ve antidamping rejimi, yarı iletkenlere uygulanan yüksek tarifeler ve menşe ülke kuralları gibi ticaret politikası araçlarıyla (elektronik gibi) stratejik sektörleri desteklemeye devam ettiğini gösteren kanıtlar bulunmaktadır.

Komisyon tarafından etkin kullanımı sağlanan elektronik sektörüne yönelik bu tür bir stratejik ticaret politikası, Avrupa'ya ABD'den farklı olarak yarı iletken, bilgisayar ve tüketicilere yönelik elektronik ürünlerin üretim hacmini koruyabilme imkânı verdi. Etkin üretim kapasitesinin büyük bölümü, ticaret önündeki engelleri aşmak amacıyla Avrupa'da üretim yapan Japon, Amerikan ve Kore firmalarınca sağlandı. GD III'ün bu konudaki güçlü pozisyonuna rağmen, komisyon da, zaman zaman üye devletlerin ulusal havayolları, çelik fabrikaları, otomobil üreticileri ve tersaneler gibi zayıf alanlara yardım sağlamalarına imkân tanıyarak, 1990'dan itibaren seçici bir devlet yardımı politikası uyguladı.

Komisyonun orta yolcu sanayi politikasının çelişkili sonuçları oldu. 1990'ların ortalarındaki genel durgunluğun ardından, ekonomik büyüme Avrupa'ya geri dönmektedir, ancak işsizlik hâlâ iki haneli rakamlardadır. Üye devletler tek pazarın sanayi politikasının bazı kilit unsurlarını uygulamaya sokmakta ayak diremektedirler. Var olan politika, ulusal sanayilerin ve üye ülkelerin hükümetlerinin, dünya çapında rakipler haline gelebilmelerine duyulan ihtiyacın bir sonucu olarak oluşturulmuştur. Avrupa iş dünyası ve komisyon arasındaki etkileşim, verimliliğe yönelik ihtiyaçları giderme amaçlı politika araçlarının (tek pazar) yaratılmasında çok etkili olduğu gibi, Avrupa sanayisine diğer rakiplerini yakalamak için önemli bir şans (uluslararası ticaretteki koruyucu tedbirler) da sağlamıştır. Bu politikanın, gelecekteki ekonomik dalgalanmalar ve siyasi değişimler karşısında varlığını sürdürüp sürdüremeyeceği konusunda bir yorum yapmak için henüz çok erkendir. ■

Anthony Wallace

Bkz. ayrıca Avrupa Sanayicileri Yuvarlak Masası; Tek Pazar Programı

Sanayi Politikası/Kaynakça

Komisyon. 1990. *Industrial Policy in an Open and Competitive Environment: Guidelines for a Community Approach.* COM(90)566 Final. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

— 1994. *An Industrial Competitiveness Policy for the European Union.* COM(94)319 Final. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

Devine, P., Y. Katsoulacos ve R. Sugden. 1996. *Competitiveness, Subsidiarity and Industrial Policy.* Londra: Pinter.

Gaster, Robin. 1992. *Industrial Policy in Europe and the United States: Competition and Cooperation in the 1990s.* Study Papers Submitted to the Subcommittee on Europe and the Middle East of the Committee on Foreign Affairs of the U. S. House of Representatives. Washington, DC: U. S. Government Printing Office.

Sanayi Politikası/Güncelleme

Aralık 2000'deki Nice zirvesinde kararlaştırılarak 26 Şubat 2001'de imzalanan ve 1 Şubat 2003'te yürürlüğe giren Nice Antlaşması, nitelikli çoğunlukla ka-

rar alma kapsamını bir ölçüde genişletmektedir. Bu kapsamda sanayi politikası (AT Antlaşması'nın 157. maddesi), antlaşma yürürlüğe girer girmez oybirliğinden nitelikli çoğunluk oylamasına geçen hükümler arasında yer aldı. Bunun yanı sıra, Nice Antlaşması'yla birlikte oybirliğinden nitelikli çoğunluk kapsamına alınan alanların bir çoğunda ortak karar usulüne geçildiğinden, sanayi politikası da bu usul kapsamına alındı.

Anayasa Konvansiyonu'nun Temmuz 2003'te hazırladığı Anayasa Taslağı Antlaşması'nın birlik yetkilerine ilişkin olarak önerdiği yeni yetki sınıflandırması çerçevesinde, sanayi alanı, "Birlik Politikaları ve İşleyişi" başlıklı 3. bölümde, birliğin eşgüdüm sağlayıcı, tamamlayıcı ve destekleyici şekilde faaliyet göstereceği alanlar arasında sayıldı (Madde III-180).

Diğer taraftan sanayi politikasının içeriği konusundaki çalışmalar da devam etti. 2000-2004 döneminde, sanayi politikası konusunda üzerinde odaklanılan nokta, genişlemenin sanayi politikası üzerindeki etkileri ve sanayi politikasının güncel gelişmeler doğrultusunda ihtiyaç duyduğu yapısal değişimdir. Komisyon 2002 yılının Aralık ayında "Genişleyen Avrupa'da Sanayi Politikası" başlıklı bir rapor sundu. Bu rapor, sanayi sektörlerinin 1990'ların başından itibaren küreselleşme, toplumsal taleplerin (çevrenin korunması ve tüketici hakları) artması ve hızlı teknolojik değişim gibi önemli zorluklarla karşı karşıya kaldığına dikkat çekerek, AB'nin sanayi politikasını gözden geçirmektedir. Rapor iki nokta üzerinde önemle durmaktadır. İlk olarak, tüm AB politikalarının sanayinin rekabet edebilirliğine katkısı olmalıdır ve AT politikalarıyla sanayinin rekabet gücü arasında optimal bir sinerjinin tesis edilmesi şarttır. İkinci olarak, sınai girişimler için uygun yatay koşulları belirlerken, değişik sanayi sektörlerinin kendilerine has koşullarının dikkate alınması gerekmektedir (Komisyon, 2002, s. 714).

Komisyonun 2004 Nisan'ında kabul edilen "Genişleyen Avrupa için Sanayi Politikası: Yapısal Değişimin Teşvik Edilmesi" başlıklı diğer bir tebliği ise, 2002 tarihli raporda çerçevesi çizilen kılavuz ilkeleri derinleştirmeyi amaçlamaktadır. Tebliğin üzerinde durduğu nokta, sanayi sektörlerinin rekabet gücünü, geçirdikleri yapısal değişimler doğrultusunda artıracak somut girişimleri tanımlamaktır (Komisyon, 2004, s. 274). Tebliğin iki amacı bulunmaktadır. İlk olarak Avrupa'nın sanayi toplumu olmaktan çıktığı konusundaki endişelere cevap vermekte ve sanayinin gerilediği yolundaki endişeler açısından yeterli veri olmadığını belirtmektedir. Bununla birlikte bir taraftan Avrupa'nın sanayi sektörlerinin başlıca rakipleri karşısındaki rekabet gücünde yaşanan gerileme, diğer taraftan artan uluslararası rekabet, Avrupa ekonomisi için gerekli olan ve teşvik edilmesine ihtiyaç duyulan yapısal değişim sürecine ket vurmaktadır. Diğer amaç, bu yapısal değişim sürecine destek olacak AB çapındaki eylemleri incelemektir. Tebliğe göre düzenleyici tedbirlerin geliştirilmesi, topluluk politikaları arasındaki karşılıklı etkileşimin artırılması ve sanayi politikasının sektörel boyutuna daha fazla

önem verilmesi, bu süreci teşvik edecek başlıca yöntemlerdir. Ayrıca Avrupa'nın genişlemesiyle sanayinin daha etkin yerleşimi hususunda da bazı avantajlar elde edilecektir.

Sanayinin yerleşiminde etkinlik, geniş anlamıyla sanayi sektörlerinin üretimlerini, ekonomik bütünleşme sonrasında kurulan ekonomik birlik içinde daha etkin oldukları bölgelere kaydırmaları anlamına gelmektedir ve bu komisyonun, AB'nin genişleme süreciyle ilgili olarak üzerinde durduğu temel noktalardan biridir. Genişleme, bir taraftan sanayi sektörlerinin üretimlerini maliyet avantajları nedeniyle yeni ülkelere kaydırmaları sonucunda verimliliği artırırken, diğer taraftan da mevcut üye ülkelerdeki sanayi üretim tesislerinin kapanması sonucunda ortaya çıkacak, başta işsizlik gibi birtakım toplumsal problemleri de beraberinde getirmektedir. Komisyonun bu konuda üzerinde önemle durduğu nokta, bu tür bir yapısal değişim ile rekabet edebilirlik arasında bir denge kurulması ve bu amaçla başta tek pazar ve araştırma ve geliştirme politikaları olmak üzere, AB politikaları arasında bir eşgüdümün sağlanmasıdır. ■

Bkz. ayrıca Lizbon Gündemi

SANAYİ POLİTİKASI/GÜNCELLEME KAYNAKÇASI

Komisyon. 2002. Communication: Industrial Policy in an Enlarged Europe, COM(2002)714 Final. Brüksel.

Komisyon. 2003. Communication: Some Key Issues in Europe's Competitiveness-Towaeds an Integrated Approach, COM(2003)704 Final. Brüksel.

Komisyon. 2004. Communication: Fostering Structural Change: an Industrial Policy for an Enlarged Europe. COM(2004)274 Final. Brüksel.

Santer, Jacques (1937-)

Eski Lüksemburg başbakanlarından Jacques Santer, 1995 Ocak'ında komisyon başkanı olarak Jacques Delors'un yerini aldı. Delors gibi Santer de Avrupa federasyonu taraftarıdır, fakat Delors'a oranla daha az iddialı ve baskın bir yapıya sahiptir. Santer, başkanlığa kötü bir geçişle başladı: Adaylığına ilişkin hararetli tartışmalar ve 1994 Temmuz'unda Avrupa Parlamentosu'ndan (AP) kıl payı bir oy farkıyla onay alması otorite kurmasına engel oldu. (Parlamenterler Santer'in aday gösterilmesinden çok bu adaylığın belirleniş şekli nedeniyle kızgındılar.) Bu tartışmalar sırasında, Santer "güçlü, tutarlı ve kararlı bir komisyonun başındaki güçlü bir başkan" olmak yönündeki arzusunu dile getirdi. AB'nin en küçük ülkesinden gelmesinin, güçlü bir başkan olmasının önünde bir engel olmadığını çabucak anlamıştı; yine de Lüksemburglu olması, liderliğine kimi sınırlamalar getiriyordu. Ayrıca Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) onay krizinin ortasında Delors'u andıran bir komisyon başkanı atamaya pek istekli değildi. Bununla birlikte Santer, makul seviyede güçlü bir başkan olma potansiyeline sahip, deneyimli bir başbakandı. Ekibini belirlemeden önce üye ülke başkentlerine yaptığı ziyaretlerde, ulusal lobilere bilgi sızdırılmaması yolunda, bir başkan adayından beklenen türde beyanlar verdi. Sonunda, Sir Leon Brittan'ın dış ekonomik ilişkiler alanındaki sorumluluklarının kap-

samını daraltmak dışında, üye devletlerin arzularına uygun bir ekip oluşturdu. Böylece görece basit tek bir hareketle hem komisyondaki potansiyel bir rakibinden kurtulmuş, hem de komisyona fazla sempati beslemeyen İngiliz hükümetine bir sinyal göndermiş oldu.

Santer, komisyon başkanlığı sırasında AB'nin genişlemesinin hazmedilmesi (Avusturya, Finlandiya ve İsveç, Santer'in de komisyon başkanlığı görevine başladığı 1995 Ocak'ında üye oldular), Orta ve Doğu Avrupa (ODA) ülkeleri için bir katılım öncesi stratejisi geliştirilmesi, yeni AB-Akdeniz ortaklığı, Ekonomik ve Parasal Birlik'e (EPB) ve 1996-1997 hükümetlerarası konferansına yönelik hazırlıklar ve bu konferansa katılım gibi bazı sorunlarla boğuşmak zorunda kaldı. Geneldeki hedefi, Delors'un kişiliğinde yansımasını bulan, komisyonun var olan hırslı ve zorlayıcı imajının yerini, ihtiyatlı ve pragmatik bir imajın almasını sağlamaktı. Santer'in, hem sembolik, hem de daimi olarak başarısını sağlayacak anahtar, yapabilen yerele öncelik ilkesini anlamlı hale getirmek, olabildiğince geniş kapsamlı istişareler ve bilgilendirmeler yürütmek, piyasa düzenlemelerinin kaldırılmasını ve rekabeti teşvik etmek, tek pazarı tamamlamak, EPB'yi tanıtmak, AB içindeki yolsuzluklarla mücadele etmek ve komisyon merkezini düzene sokmaktı.

Santer ayrıca önemli bir girişimde de bulundu. 31 Ocak 1996'da AP'de yaptığı konuşmada, tek pazarı geliştirerek, devlet yardımlarını sınırlandırarak, eğitim ve öğretimi güçlendirerek ve küçük işletmeleri teşvik ederek AB içinde istihdamı artırmak amacıyla işverenler, sendikalar ve hükümetler arasında yapılacak bir İstihdam İçin Güven Paktı teklifi getirdi. İzleyen üç ayda, AB başkentlerini kapsayan bir tura çıktı, destek almak üzere işverenler ve sendikalarla konuştu ve nisanda Brüksel'de işçi ve işveren örgütlerinden yetmiş beşi aşkın temsilcinin katıldığı bir yuvarlak masa toplantısı düzenledi. Ayrıca üye ülkeleri, AB fonlarındaki fazlaların, hem tek pazar içinde komünikasyon bağlantılarını güçlendirmenin bir aracı, hem de AB kamu yatırımlarının bir sembolü olan milyarlarca dolarlık kara, demiryolu ve telekomünikasyon projelerinden oluşan Avrupa şebekeleri teklifine ayrılmasına ikna etmeye çalıştı. Fakat Almanya ve İngiltere'nin öncülüğündeki ulusal hükümetler, Haziran 1996'daki Floransa zirvesinde onun bu oldukça maliyetli girişimi geri çevirdiler. Avrupa şebekeleri için finansman sağlayamaması ve güven paktı için yeterince coşku yaratamaması, komisyon başkanının ileride yaşayacağı siyasi sorunların sinyali oldu.

Avrupa'nın derin bir durgunluktan çıktığı, kamuoyuna genelde bütünleşmeyle ilgili bir şüpheciliğin hâkim olduğu ve komisyonun imajını ve etkisini önemli ölçüde kaybettiği, 1990'ların sonlarındaki zor koşullar dikkate alındığında, Santer aslında yine de oldukça etkin bir komisyon başkanı oldu. Sahne gerisinde kalmaya çalışırken, temel ilkelerden şaşmayan Santer, topluluk tarihinin en zor dönemlerinden birinde, komisyonun inandırıcılığını, güvenilirliğini ve otoritesini zaman içinde yeniden inşa etti. ■

Bkz. ayrıca Komisyon

SAVE

Bkz. Yüksek Enerji Verimliliği İçin Özgül Eylemler

Sayıştay

İsmine karşın, sayıştayın hukuki yetkisi veya işlevi yoktur. Kamuoyuna sunduğu raporlar, esasında istişari niteliktedir. Sayıştay genellikle AB'nin dış denetçisi olarak tanımlanır. Gerçekte bu, AB'li vergi mükelleflerini israf, kötü yönetim ve yolsuzluklara karşı savunan (sık sık görev alanları çakışan) kurumsal ve ulusal kontrol otoritelerinin oluşturduğu mozaiğin bir parçasıdır.

Sayıştay 22 Temmuz 1975 tarihli Brüksel Antlaşması ile kuruldu ve Ekim 1977'de faaliyete geçti; Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) ile tam bir kurumsal statü kazandı. Ortak yargıya göre faydalı işler yapmış olsa da, daha mütevazı kaynaklara sahip olan, ancak kendisinden sonra gelen kurumun statüsüne ve bağımsızlığına sahip olmayan denetleme kurulunun yerini aldı.

Sayıştayın oluşturulması için başlangıçtaki baskı, güçlü ve bağımsız bir denetleme organının, Bakanlar Konseyi'nden AP'ye devredilen belirli bütçe yetkilerinin ve topluluğun finansmanının, ulusal katkılardan, görünüşte özerk öz kaynaklar rejimine dönüşümünün mantıki sonucu olduğunu iddia eden, belirli Avrupa Parlamentosu (AP) çevrelerinden geldi. Üye ülkeler arasında sayıştayın kurulmasının en şiddetli destekçileri İngiltere ve Almanya'ydı.

Sayıştay atamaları altı yıllık bir süre için konsey tarafından yapılır ve bu atamalar yenilenebilir. Atamalar (ve yeniden atamalar) için adaylar AP tarafından incelenir. Parlamentonun görüşü konsey için bağlayıcı değildir. Parlamentonun olumsuz görüş vermesi 1989'da bir adayın geri çekilmesine yol açtı, fakat konsey AP'nin aynı yıl bir ve 1994'te de iki aday için daha olumsuz tavsiyede bulunmuş olmasını göz ardı etti. Sayıştay kendi başkanını üç yıllık bir süre için (yenilenebilir) seçer ve kendi usul kurallarını oluşturur. Sayıştay üyelerinin ücretlerinin komisyon üyelerininkinin biraz altında ayarlanmasına ilişkin karar, belli ki yüksek bir maaş düzeyinin sayıştayın delillerinin ciddiye alınmasını sağlayacağı inancı taşıyan konseyden geldi. Her üye ülkeden bir kişinin yer aldığı sayıştayın üyeleri, yarısından fazlasının doğrudan denetime ilişkin işler için istihdam edildiği ve geri kalanlardan yaklaşık yüzde 60'ının çevirmen olarak görev yaptığı, yaklaşık 500 kişilik bir kadro tarafından desteklenir.

1975 Antlaşması sayıştayın temel denetim işinin kapsamını "topluluğun tüm gelir ve gider kayıtları" olarak tanımladı. Sayıştay tüm gelirlerin ve tüm harcamaların yasalara ve mevzuata uygun şekilde yapıldığını ve mali yönetimin sağlıklı işlediğini" denetlemekle görevlendirilmişti. Bu hükümler neredeyse harfi harfine denetleme kurulundan miras kalmıştı. Sayıştayın kayıtlara ulaşma ve iş anında denetleme yapma hakları, denetleme kurulunun buna mukabil yetkilerine göre biraz daha genişti ve üye ülkelerde denetleme yaparken, topluluk bütçesinin neredeyse tüm gelirlerini toplayan ve giderlerinin yüzde 80'ini idare eden, üye devletlerin

ulusal denetleme organlarıyla birlikte ve bu organlar kanalıyla çalışması şarttı.

Antlaşmaya göre sayıştayın üyeleri "kendi ülkelerinde dış denetim organlarında çalışmış ve çalışan ve bu iş için özellikle kalifiye olan kişiler arasından seçilecektir. Bu kişilerin bağımsızlıkları konusunda kuşku bulunmamalıdır." Farklı topluluk ülkeleri arasında, kamu denetçisi kurumlarına düşen uygun rol hakkında farklı anlayışlar bulunduğu ve hâlâ bulunmakta olduğundan, bu formül sayıştaydan beklenen görevin niteliğine bir parça ışık tutmaktadır. 1980 *Yıllık Rapor*'unda denetimde sistem temelli yaklaşım ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalmış olması, kısmen kurumun rolüne ve çalışma yöntemlerine ilişkin anlayışta ortak bir uzlaşmanın yokluğuna verilmiş bir cevaptır.

Sayıştay, başlangıçtan beri kendisini, mevcut denetim kadrosunun sorumluluğuna daha önceden saptanmış bir payın düştüğü, komisyon paralelinde yapılandırmaya karar verdi. Sektörlerin çoğu topluluk bütçesinin spesifik alanları üzerinde yoğunlaşmaktadır: örneğin, bölgesel tedbirler, tarım politikasına ilişkin tedbirler (dört sektöre bölünmüştür), kalkınma yardımları, kurumların işleyiş maliyetleri vb. Sayıştayın bütününe ilişkin sorumlulukları iki üye yerine getirir. Biri yıllık rapora ilişkin çalışmaları koordine eder ve denetim standartları ile çalışma yöntemleri üzerinde uzmanlaşır; diğeri güvence bildirimi hakkındaki ABA sonrası çalışmaların eşgüdümünü sağlar. Başkan dış ilişkileri ve sayıştay sekreterliği ile birlikte hukuki hizmetleri yürütür.

Tüm sektörlerin aynı ilgi ve öneme sahip olduğu varsayılmaktadır. Kendisine tahsis edilen sektörden tatmin olmayan bir üye, sektörel sorumlulukların ya sektörün değiştirilmesi veya mevcut sektörün sorumluluklarının artırılması yoluyla yeniden dağıtılması konusunda, diğer üyelerle bir anlaşma sağlamaya çalışabilir. Sektörler (ile kadronun görev değişimleri ve terfileri) hakkındaki pazarlıklar, başkanlık seçimleri çalışmalarının başlangıcında yaşanan normal olaylardır ve başkan değişikliğini genellikle portfolyolardaki, oldukça genel nitelikte bir yeniden ayarlama takip eder.

Sektörün başındaki sayıştay üyesi, kendisine tahsis edilen denetim kadrosu tarafından yürütülecek denetim işlerinde önceliklerin saptanması, planlama ve yönlendirilmesi üzerinde önemli ölçüde fiili özerkliğe sahiptir. Üye, hazırlamış olduğu taslak denetim raporunu, daha sonra *AB Resmi Gazetesi*'nde (normal olarak) yayınlanmak üzere diğer üyelerin görüşlerine sunduğu sırada, diğer üyelerin baskıları daha ağır bir hale gelir.

Sayıştay her yılın bütçesine ilişkin yıllık raporu, bir sonraki senenin kasım ayında yayınlar. Her bölümü kalite ve yararlılık açısından eşit düzeyde olmayan, oldukça hacimli bu yıllık rapor, sayıştayın farklı sektörlerinin katkıda bulundukları, tüm bütçeyi (ve ilgili bazı mali işlemleri) sistematik bir şekilde kapsayan farklı bölümlerin biraraya getirilmiş halidir. Sayıştay ayrıca spesifik mali konular ve bütçe tedbirleri hakkında ayrı çalışmalar da üretir. Özel raporlar olarak bilinen bu çalışmalar belirli bir yıla ait işlemler veya hesaplamalarla ya da belirli bir yayın tarihiyle sınırlandırılmamıştır. Her iki rapor türü de parasal analiz değerlerini, düzenlilik ve

yasallık hakkındaki özel sorunlara ilişkin yorumlarla birleştirir.

Sayıştay raporları hem konsey, hem de AP'ye sunulur. AP içindeki ilk inceleme, sayıştayın her zaman uyumlu olmasa bile, yakın işbirliği içinde çalıştığı Bütçe Denetim Komitesi'nin yetkisindedir. Sayıştayın yıllık ve özel raporlarının, ilk başta konsey ve ardından, daha da önemlisi, o seneye ilişkin komisyon ödemelerini, antlaşmanın 206. maddesi uyarınca garanti etme (veya erteleme ya da belki reddetme) kararının öncesinde AP'de görüşülmesi zorunludur. Parlamento, o yıla ait tahsisatları kabul etmeye karar verirken, yıllık raporu sorunlara çare olacak adımlar atabilmek için yorum ve tavsiye alma amaçlı olarak kullanabilir. Bu yorumlar prensip olarak komisyonu bağlar. Parlamentonun yıllık veya özel bir rapor üzerinde takibat amaçlı bir faaliyette bulunmaması nadir rastlanan bir durum olmakla birlikte, konseyin takibat amaçlı eylemleri bir kaide değil istisnadır. Sayıştay raporlarının basılı metinleri, komisyonun denetçilerin gözlemlerine verdiği cevapları da içerir. Bir denetim raporu taslağının sayıştay tarafından kabulünü, komisyon ile yapılan metin değiş tokuşu takip eder. Daha sonra iki metin hakkında yüz yüze pazarlıklar yapılır: Komisyon, sayıştayı en keskin eleştirilerinin haklı olmadığına ve geri çekilmeleri veya hafifletilmeleri gerektiğine ikna etmeye çalışır; sayıştay, komisyonun cevabından, denetçilerin vardıkları sonuçların doğruluğu veya makuliyeti hakkında kuşku yaratacak tüm anlaşmazlık noktalarını bertaraf etmek amacındadır. Komisyon, sık sık sayıştay metninde yapılacak düzeltmeleri telafi edecek eylemler hakkında karşılıklı olarak sözler verilmesi için pazarlık yapmaya hazır olacaktır. Genelde okunan metinlerden bu anlaşılamasa da, genellikle bu durum (*procedure contradictoire* olarak bilinen) süreci verimsizleştirmektedir.

Procedure contradictoire'in sayıştay raporlarının gerçek vurucu yanlarını örtbas etme eğilimi, zaman kısıtlamasıyla daha da artar. Bir denetleme incelemesini çokdilli, çokkültürlü bir ortamda planlamak, yürütmek ve tamamlamak muazzam zaman alan bir faaliyettir. Başlangıçtan bitişe (örneğin yayınlanmaya) kadarki üç yıllık bir oluşum dönemi, önemli özel raporlar için pek de istisna sayılmaz. Bu vakalarda, komisyonun cevapları sayıştayın karşılaşılan olaylardan elde ettiği bulguları geçersiz kılmaya yöneliktir; başka bir deyişle, komisyon denetçilerin faaliyetlerinin farkına vardıktan sonra, telafi edici tedbirlerin alınması için yeterli vakit geçmektedir.

Sayıştayın kendisi sık sık (örneğin 1993 senesinin *Yıllık Rapor*'unun sunumu sırasında) etkin çalışmasını frenleyen başlıca unsurun, komisyon ile diğer kurumların yaptığı tavsiyeler doğrultusunda hareket etmek için gerekli siyasi irade eksikliği olduğunu öne sürmüştür. Fakat raporlarının başarısızlığı hakkında onun da, diğer kurumlara yüklenen suçlamalara ilişkin bazı sorumlulukları üstlenmesi gerekir. Sayıştayın yaptığı en iyi çalışma örneklerinin de gösterdiği gibi, denetçilerin delilleri, yeterince ikna edici ve politikalarla ilintili ise komisyon ve diğer kurumları, ivedi ve yapıcı cevaplar vermeye zorlayabilmektedir. Sayıştay ürünlerinin kalitelerindeki farklılıklar, İngiliz Lordlar Kamarası Avrupa Topluluğu Özel

Kurulu'nun hazırladığı 1987 tarihli, anlayış olarak sayıştayı, yaptığı tüm çalışmaları en iyi standartlara getirmesi için sıkıştıran raporda belirtilmiştir (Sayıştay, 1987).

Sayıştay 1975 Antlaşması'nı hiçbir zaman, onun kendisini muhasebata ilişkin genel bir fikir vermekle yükümlü kıldığı şeklinde yorumlamamıştı. Bu bir gaflet değildi; bu olasılık zaman zaman dikkate alındı ve bu raporların okuruna, sayıştayın antlaşmanın kendisine verdiği "tüm gelir ve gider kayıtlarını" inceleme görevini yerine getirdiğine dair bir güvence verilmediği sonucu ile reddedildi. AB Antlaşması artık sayıştay'ı "kayıtların güvenilirliğiyle bu kayıtları teşkil eden işlemlerin yasallığı ve düzenliliği konusunda, hem Avrupa Parlamentosu'na hem de konseye bir güvence bildirimi sunmaya" zorunlu tutmaktadır. Bu güvence bildirimlerinin 1994 hesaplarına ilişkin olan ilk örneği Kasım 1995'te yayınlanmıştır. Sayıştay, muhasebe kayıtlarındaki ödemeleri teşkil eden işlemlerin yasallığı/düzenliliği hakkında olumlu güvence verilemeyecek kadar çok hata bulmuştur. Bu ilk (ve açıkça deneysel) uygulamayı temel alarak ABA'nın potansiyel öneme sahip bu hükmünün etkisinin değerlendirilmesi için henüz erkendir.

Sayıştay her yıllık raporla birlikte, önceki beş yılda yayınladığı raporların bir listesini de vermektedir. Sayıştaya ilişkin, onun görevlerinin kurumsal şartları hakkında özellikle faydalı bir özet sunan, iyi araştırılmış, bağımsız bir değerlendirme yakın bir tarihte yayınlanmıştır. ■

C. J. Carey

Bkz. ayrıca Bütçe; Avrupa Parlamentosu; Ek 1

SAYIŞTAY/KAYNAKÇA ·

Sayıştay. 1987. *Sixth Report from the House of Lords' Select Committee on the European Communities' Session, 1986-1987.*

Harden, Ian, Fidelma White ve Katy Donnelly. 1995. "The Court of Auditors and Financial Control and Accountability in the European Community". *European Public Law* 1, no. 4.

SAYIŞTAY/GÜNCELLEME

1 Şubat 2003'te yürürlüğe giren Nice Antlaşması, sayıştayın, her üye devletin bir yurttaşından oluşacağını öngörmektedir. Sayıştay, belirli türlerde raporlar veya görüşler kabul etmek üzere kendi içinde daireler kurabilecektir. Konvansiyonun hazırladığı Anayasa Taslağı ise sayıştayı temel kurumsal çerçeve içinde yer alan kurumlar arasından çıkardı ve "Diğer Kurum ve Organlar" arasında saydı. Taslak Antlaşmanın I-30. maddesinde sayıştayın işlevleri tanımlandı ve ulusal parlamentolara bilgi vermesi konusunda sorumlulukları da artırıldı. ■

SBS *Bkz. Schengen Bilgi Sistemi*

Schengen Anlaşması

AB tek pazarının temel ilkelerinden biri, kişilerin üye ülkeler arasında ve içinde serbest dolaşımına tam anlamıyla olanak vermek amacıyla birlik içindeki tüm sınır kontrollerinin kaldırılmasıdır. Schengen anlaşması, 1985 Haziran'ında Lüksemburg'un Almanya ve Fransa sınırları yakınındaki Schengen kentinde, Belçika, Almanya Federal Cumhuriyeti, Fransa, Lüksemburg ve Hollanda tarafından müzakere edildi. Anlaşmanın amacı, beş imzacı devlet arasında o zamanlar var olan

sınır kontrollerinin kaldırılmasıydı. Hedefleri arasında kişilerin sınırlar arasındaki seyahatlerinin kolaylaştırılması, ticari seyahatlerdeki kontrollerin asgariye indirilmesi, vize ve göçmen politikaları için birtakım ortak kuralların oluşturulması ile uyuşturucu, silah ticareti, terörizm, mali yolsuzluk, yasadışı göçmenler ve ulusal sınırlar arasında polisin sıcak takibi gibi konulardaki işbirliklerinin güçlendirilmesi bulunan anlaşmanın 15 Aralık 1989'da imzalanması ve 1 Ocak 1990'da –sınır kontrollerinin kaldırılması ilkesinin tüm AT çapında yürürlüğe gireceği 1992'den üç sene önce– yürürlüğe girmesi planlanmıştı.

Ancak Almanya 14 Aralık 1989'da, anlaşmanın diğer dört Schengen ülkesine seyahat etmek isteyen Doğu Almanları ne şekilde etkileyeceğini incelemek için daha fazla zamana ihtiyacı olduğunu ifade ederek, imza seremonilerini iptal etti. (Anlaşma iki Almanya'nın birleşmesinden bir sene önce imzalanacaktı.) Görünüşe göre Almanya, diğer dört imzacı ülkenin içlerinden düşündükleri bir konuyu kamuoyu önünde ifade etmekteydi; hiçbir ülke sınır kontrollerini kaldırmaya henüz hazır değildi. 1989'un sonlarında ifade edilen endişeler, 1992'de tüm sınır kontrollerinin kaldırılması hedefinin ne kadar gerçekçi olduğu konusunda kuşku yarattı. Örneğin Hollanda, mali yolsuzlukların polis işbirliği planı içindeki konuların haricinde tutulmasını isteyen Lüksemburg'un bu konudaki ısrarını kabul edemeyeceğini açıkladı. (Hollandalılar, Lüksemburg'un offshore bankacılık faaliyetlerini korumaya çalıştığını iddia etmekteydiler.) Kişisel mali bilgilerin her şart altında değiş tokuş edilebilmesine yönelik her planı reddeden Lüksemburg ise bankacılık sektöründeki gizlilikten fedakârlık etmeye razıydı, ancak diğer ülkelerdeki ulusal otoritelere, vergi kaçırdıklarından şüphe edilen kişilerin resmi olarak suçlanmaları ve mahkemeye çıkarılmaları şartıyla ayrıntı verecekti. Belçika, özel hayatın gizliliği ilkesini ihlal etmesinden endişe ettiği emniyet teşkilatları arasında kurulması öngörülen ağ ile ilgili rahatsızlığını ifade etmekteydi. Fransızlar, göçmen işçilerin dolaşım özgürlüğü konusunda getirilen şartlardan hoşnut değillerdi: Batı Almanya'ya göç edecek Doğu Almanlar orada çalışmakta olan Türklerin göç etmesine yol açabilir, Türkler de sınır kontrollerinin yokluğunda özgürce Fransa'ya girebilirdi. İki Almanya arasındaki sınırların açılması ve Schengen anlaşması Doğu Almanya'da yaşayan farklı milliyetlere sahip kişilerin (özellikle Polonyalıların) Batı'ya serbestçe geçebilmelerine imkân sağlayacağından, Benelüks ülkeleri bu konuda ihtiyatlıydılar.

Bu nedenle Schengen anlaşmasının 1 Ocak 1990'da yürürlüğe girmemesi pek de şaşırtıcı olmadı. Beş ülke müzakerelerin yeniden açılmasını kabul ederek 15 Haziran 1990'da serbest dolaşım düzenlemelerinin uygulanması için gerekli şartları ve teminatları içeren ek bir anlaşmayı (Schengen II) imzaladılar. 142 maddeden oluşan anlaşma, bazı ulusal mevzuatlarda değişiklik yapılmasını zorunlu kılmakta ve tüm imzacı ülkelerin ulusal parlamentolarından onay alınmasını gerektirmekteydi. Schengen II anlaşmasının ele aldığı en temel konu, beş ülke için ortak bir sığınma politikası oluşturulması gibi karmaşık bir meseleydi.

Schengen II, üye devletlerin hangi mülteci başvurularından sorumlu olacaklarına ilişkin kuralları belirlemekteydi. Bu kurallar "ilk ele alma" ilkesini temel almaktadır: sığınma başvurusunu ilk kez ele alan ülke, bu başvuruyu yapan kişiden sorumlu olmaya devam eder. Sorumlu devlet, anlaşmaya taraf olan başka bir ülkede yaşayan bir mülteciyi geri almayı kabul eder. Bir üye devlet tarafından alınan mültecilere ilişkin tüm kararlar, diğer ülkeleri de bağlamaktadır. Schengen II için anlaşmanın uygulanışını denetleyecek bir uluslarüstü merci oluşturulmamıştır ve bu alanda, ulusal makamlar arasında çıkabilecek ihtilafları çözüme kavuşturabilecek bir kurum da bulunmamaktadır. Dolayısıyla, Schengen II kapsamında, üye ülkelerin, diğer ülkelerle mültecilere ilişkin sorumluluklar hakkında uzun soluklu ihtilaflar yaşamamak için, sığınma başvurularını en kısa sürede sonuçlandıracakları varsayılmıştır. Schengen II'nin ilk beş ülke tarafından imzalanmasından sonra, İtalya (Kasım, 1990), İspanya ve Portekiz (Kasım 1991), Yunanistan (Kasım, 1992) ve Avusturya (Nisan 1995) anlaşmaya katılmışlardır. Başlangıçta anlaşmanın, ilk beş ülke tarafından onaylanması koşuluna bağlı olarak, 1 Ocak 1993'te yürürlüğe girmesi planlanmıştı; bu ülkelerden Fransa ve Lüksemburg anlaşmayı 1 Ocak 1993 tarihine kadar onaylamışlardı. (Portekiz ve İspanya'da onaylamıştı, fakat Belçika, Almanya, Hollanda ve İtalya onaylamamışlardı.) Schengen II'nin planlanan şekilde yürürlüğe girememesi, uyumlulaştırılmış bir Avrupa sığınma politikasına ulaşmanın önündeki gerçek problemleri su yüzüne çıkardı.

Schengen I vė II'nin üç aylık "deneme" uygulaması 1 Nisan 1995 tarihine kadar başlayamadı; tam olarak uygulamaya girmeleri bu tarihten üç ay sonra gerçekleşebildi. Schengen'in imzacı yedi ülkesinden altısında artık tüm iç sınır kontrollerinin kaldırılmış olması, sınırlardan geçiş yapan milyonlarca insan için özgür seyahat ve dolaşım dönemini başlatmıştır. Gümrük ve pasaport kontrolü olmaksızın Schengen topraklarında dolaşabilen, uçakla seyahat eden kişilerin bu düzenlemeden sağladığı faydalar şimdiden görülmektedir.

Bu altı katılımcı ülke Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Almanya, Portekiz ve İspanya'dır. İç güvenlikle ilgili endişeler nedeniyle Fransa, anlaşmanın pasaport kontrollerinin geçici bir süre daha sürdürülebilmesine imkân veren koruyucu maddesini kullanmaya karar vermiştir. Bununla birlikte, Fransa'nın komşuları anlaşma uyarınca Fransız topraklarında sıcak takip yapabilme hakkına sahiptirler.

Öteki imzacı ülkeler (İtalya, Yunanistan ve Avusturya) Schengen'in uygulanabilmesini mümkün kılacak dış sınır kontrollerinin güçlendirilmesi için gerekli fiziksel düzenlemeleri hâlâ tamamlamadılar. Danimarka, Finlandiya ve Isveç (3 AB ülkesi) ile (AB üyesi olmayan) Izlanda ve Norveç'e 1996 Nisan'ında gözlemci statüsü tanındı. Bu beş ülkenin tamamının içinde oldukları Kuzey ülkeleri serbest pasaport alanı, 1997 Amsterdam Antlaşması'nın Danimarka hakkındaki protokolüne göre, kişilerin serbest dolaşımı konusunda Avrupa'da yapılacak daha geniş kapsamlı işbirliğinin çerçevesi ile uyumludur.

Schengen toprakları AB üyesi de olan ülkeleri kapsamasına rağmen, Schengen anlaşması başlangıçta bir AB anlaşması değildi. Bunun farkında olan komisyon, anlaşmanın ilkelerinin AB mevzuatı içine alınması için girişimde bulundu. Tam serbest dolaşım özgürlüğü hedefine ulaşmak için yıllardır çaba gösteren komisyon, bu amaca ilişkin üç teklif gündeme getirdi. İlk teklif iç sınırlardaki kontrol ve formalitelere getirilen yasaklamanın kapsamını ele almakta ve uyrukları ne olursa olsun herkesin, iç sınır kontrollerinin kaldırılmasına yönelik düzenlemelerin kapsamına gireceklerini teyit etmekteydi. Bu teklif ayrıca tek pazar içindeki havaalanları ve limanlardaki pasaport kontrollerinin (İngiltere'ye bariz atıfta bulunarak) kaldırılmasını da sağlamaktaydı. Komisyonun ikinci teklifi, bir üye devletin topraklarına yasal giriş yapmış üçüncü ülke vatandaşlarına, diğer üye ülkelerde seyahat özgürlüğü tanımak amacıyla üye ülkelerdeki mevzuatların eşgüdümünü sağlamayı amaçlamaktaydı. Bu tedbir büyük bir sosyal etki yaratmaktaydı: AB vatandaşlarının aileleri dahil, AB'de ikamet eden milyonlarca yabancı, sınırlarda herhangi bir kontrole maruz kalmaksızın diğer üye ülkeleri ziyaret edebileceklerdi. Bu tedbir hiç kuşkusuz turizmi teşvik edecek, sınırlararası mal ve hizmet ticaretini artıracak ve AB'nin varlığının kamuoyu tarafından daha fazla fark edilmesini sağlayacaktı. Son olarak üçüncü teklif, ulusal mevzuatlardan iç sınır geçişlerinde kimlik gösterilmesine ilişkin tüm şartların çıkarılmasına çalışmaktaydı.

Zorlu ve uzun karar alma usullerine tabi olan bu teklifler, Schengen anlaşmasını (İngiltere ve İrlanda'yı muaf tutarak) kapsamına alan ve AB'nin Kıta Avrupa'sı üye ülkelerinin iç sınırlarını 2004 itibarıyla açacaklarını taahhüt eden Amsterdam Antlaşması ile fiilen yürürlüğe sokuldu. ■

Leon Hurwitz

Bkz. ayrıca Göç Politikası; Adalet ve İçişleri

Schengen Anlaşması/Güncelleme

1997 tarihli Amsterdam Antlaşması'na eklenen bir protokolle, Schengen müktesebatı antlaşmalar kapsamına alındı. Schengen mevzuatının düzenlemeleri ABA'nın birinci ve üçüncü sütunları arasında bölündü. Antlaşmaya (Roma Antlaşması) vizeler, mülteci, göçmen ve kişilerin serbest dolaşımı ile ilgili diğer başlıklı yeni dördüncü başlık eklendi ve Schengen muktesebatının üçüncü sütun kapsamına giren bölümü, adli konularda kolluk güçleri ve adli merciler arasında işbirliğini ele alan altıncı başlığı altına alındı. Bunlara ilaveten konsey, Schengen İdari Komitesi'nin görevlerini üstlendi ve konsey genel sekreteryası, Schengen sekreteryasının sorumluluklarını devraldı.

İrlanda ve İngiltere Amsterdam Antlaşması sonrasında da Schengen kapsamı dışında kaldılar. Ancak Schengen antlaşmasıyla ilgili protokolde, Schengen'e taraf olan ve olmayan tüm üye ülkelerin konu bazında oybirliğiyle karar almaları durumunda, bu iki ülkenin Schengen müktesebatının hükümlerini (bazılarını veya tamamını) uygulamaya koyacakları belirtildi. İngiltere bu nedenle 1999 Mart'ında üçüncü sütun kapsamındaki Schengen düzenlemeleri ve

Schengen Birliği Sistemi (SBS) içerisine dahil olmak üzere başvuruda bulundu ve Bakanlar Konseyi de 2000 yılının Mayıs ayında bu talebi kabul etti. İrlanda'nın SBS'nin uygulanması ve işleyişinde yer almak üzere 2000 ve 2001 tarihinde yaptığı başvurular, 2002 yılının Şubat ayında konsey tarafından kabul edildi. Danimarka ise Schengen anlaşmasına taraf olmakla birlikte, bu çerçevede AB tarafından alınan yeni kararları uygulamama hakkına sahiptir. ■

Ece Öztan

Schengen Bilgi Sistemi (SBS)

Schengen bilgi sistemi (SBS), Schengen Anlaşması'na taraf olan tüm ülkelerde kullanılan, kişilerin serbest dolaşımına ilişkin bir veritabanıdır. Merkezi Strazburg'da bulunan veritabanı, yabancılar, iadesi istenen kişiler, kamu veya ulusal güvenlik açısından tehdit oluşturanlar, kayıp kişiler ve kriminal soruşturmalarda kanıt olarak istenen nesneler hakkındaki bilgileri içermektedir. ■

Bkz. ayrıca Schengen Anlaşması

Schmidt, Helmut (1918-)

1974-1982 yılları arasında Almanya şansölyesi olan Helmut Schmidt, AT konusunda şaşırtıcı ölçüde kararsız bir tavra sahipti. Bir taraftan Batı Avrupa'nın ekonomik refahını ve (özellikle ABD karşısındaki) uluslararası nüfuzunu desteklemenin bir aracı olarak topluluğu şiddetle desteklemekteydi; diğer taraftan ise komisyona ayıracak fazla vakti yoktu ve zımnen hükümetlerarası yaklaşımı teşvik ediyordu. 1970'lerin sonlarında Schmidt ile Fransa Cumhurbaşkanı Valéry Giscard d'Estaing, büyük ölçüde Giscard'ın düşüncelerinin bir ürünü olan Avrupa Konseyi vasıtasıyla, topluluğu kendi aşiretleri gibi idare ediyorlardı. Komisyon güçsüz ve moralsizdi ve diğer hükümetlerin başkanları, Fransız ve Alman ortaklarının ekonomi konusundaki bilgilerinden ve uluslararası konulara hâkimiyetlerinden yoksundular. Giscard ve Schmidt arasındaki ilişkide vücut bulan Fransız-Alman ittifakı, topluluğun ilerleyişinin arkasındaki tek güç kaynağıydı. 1963 Elysée Antlaşması'nın çerçevesinin oldukça dışına taşan, her ikisi de eskiden maliye bakanlığı görevi yapmış Giscard ve Schmidt, sık sık birlikte akşam yemeği yemekte, haftada en az bir kez telefonla konuşmakta ve çoktaraflı toplantılar sırasında düzenli olarak bir araya gelmekteydiler.

Özellikle Schmidt'in Avrupa para sistemi (APS) girişiminin hayata geçirilmesinde Avrupa Konseyi işe yarar olduğunu gösterdi. 1978 Temmuz'undaki Bremen zirvesinde, İngiltere'nin, gelecekte APS'ye katılma konusundaki isteksizliği açıkça ortaya çıkmış olsa da, Schmidt'in başkanlıktaki başarısı, parasal konulara ilişkin teklifin genel kabul görmesine hayli katkıda bulundu. APS ayrıca Fransa-Almanya ittifakı ile Giscard-Schmidt dostluğuna da bir örnektir. Giscard'ın desteği olmasızın, Schmidt'in başlangıçtaki APS fikrinin başarı şansı yoktu; Fransa'nın desteği başarıyı temin etti.

ABD'nin diplomasi ve güvenlik konularıyla mali sorunlardaki zayıflığı Schmidt'i telaşlandırıyordu. Avrupa'nın 1970'lerde yaşadığı sorunların suçlusu olarak gördüğü, ABD Başkanı Jim Carter'dan da kişisel

ve siyasi olarak hoşlanmaması, onu, AT'yi NATO'nun güçlü bir temel direği haline getirmeye çalışmaya itti. Ronald Reagan'ın iktidara gelmesiyle Washington'daki yönetimin değişmesi sonrasında bile, ittifak içinde, ABD'ye karşı dengeyi sağlayacak güçlü bir Avrupa'nın savunuculuğunu yapmaya devam etti. Schmidt'in dışişleri bakanı Hans-Dietrich Genscher, 1980'lerin başlarında AT'ye bir güvenlik ve savunma boyutunun dahil edilmesi için girişimde bulunduysa da, başarısız oldu.

Schmidt'in uluslararası siyaset ve ekonomi üzerindeki hâkimiyeti, iktidardaki koalisyonun güç dengesinde ortaya çıkan kaymanın parlamentodaki çoğunluğu kaybetmesine neden olduğu 1982'de beklenmedik bir şekilde sona erdi. Bundan sonra Schmidt, Almanya'nın önde gelen eski devlet adamlarından Willy Brandt gibi, uluslararası meseleler hakkında yazılar yazmaya ve konuşmalar yapmaya başladı. ■

Bkz. ayrıca Almanya

Schuman Deklarasyonu

Bkz. ayrıca Schuman, Robert

Schuman Günü

Rober Schuman'ın 1950'de, Fransa ve Almanya'nın kömür ve çelik kaynaklarının bir havuzda toplanmasına ilişkin önerisini yaptığı 9 Mayıs günü, her sene Schuman günü veya Avrupa günü olarak kutlanmaktadır. ■

Bkz. Schuman, Robert

Schuman, Robert (1886-1963)

Fransız siyasi lider, seçkin hukukçu ve dışişleri bakanı Robert Schuman, AB'nin kurucu meleği olarak kabul edilmektedir. 29 Haziran 1886'da Fransız bir ailenin çocuğu olarak Lüksemburg'da doğdu, çok genç yaşlarda ailesiyle birlikte Almanya'nın 1871'de ilhak ettiği Lorraine bölgesinin Almanca konuşulan kısmındaki baba evine döndü. Schuman Metz'de Almanca olarak başladığı eğitimine, parlak bir öğrenci olarak tanındığı Bonn, Berlin ve Münih üniversitelerine devam etti ve Strazburg'da hukuk alanında doktorasını tamamladı. 1910 yılında Metz'de hukukçu olarak çalışmaya başlayan ve temyiz mahkemesi üyeliğine atanan Schuman, I. Dünya Savaşı'nda Alman ordusunda görev yaptı.

Schuman seçkin siyasi kariyerine, Lorraine'in Versailles Antlaşması ile yeniden Fransız topraklarına katıldığı savaş sonrasında başladı. İnançlı bir Katolik ve ihtiraslı bir demokrasi savunucusu olarak Katolik Halk Demokrat Partisi'ne katıldı. 1919'da kırk yıl süreyle görev yaptığı Fransız parlamentosuna seçildi. Fransız bir ailede büyümesi ve Alman eğitimi alması nedeniyle her iki ülkenin dili, kültürü ve tarihi hakkında bilgi sahibiydi. Bir siyasetçi ve hukukçu olarak, özellikle Alsace-Lorraine'in yeniden Fransa hâkimiyeti altına girmesinden sonra ortaya çıkan, Almanya ile ilişkili sorunlar üzerinde uzmanlaştı. 1928'den 1936'ya kadar, milletvekilleri odasının Alsace-Lorraine komisyonunda başkanlık yaptı. 1940'ta, on yedi yıl boyunca üyesi olduğu parlamento finans komisyonunun başkanı oldu. 1939'da, Alman saldırısından korkarak Alsace ve Lorraine'i boşaltan göçmenlerin yerleştirilmelerine yardımcı olmakla görevlendirildi. 1940 Mart'ında kurulan Pa-

ul Reynaud hükümetinde göçmenlerden sorumlu bakan yardımcısı olarak görev aldı, fakat aynı yılın Temmuz'unda işbirlikçi Vichy rejimini kuran Marshal Pétain'a hizmet etmeyi reddetti.

1940 Ağustos'unda, Lorraine'deki Fransız nüfusun sürülmesini kamuoyu önünde eleştirdiği Metz'e geri döndü. Açıkça dile getirdiği eleştiriler, onu, Gestapo tarafından tutuklanıp hapse atılacak ilk siyasi liderlerden biri yapmıştı. 1942'de direniş hareketinin yardımıyla hapisten kaçtı ve savaşın geri kalanı boyunca yoksullar evi, manastır, kilise gibi yerlerde saklanarak kaçak yaşadı. Bu arada yeraltı propaganda faaliyetlerinde çalıştı ve 1945'ten sonra, Fransız Hıristiyan demokratlarının başlıca organı olarak eski partisinin yerini alan Cumhuriyetçi Halk Hareketi'nin kurulmasında önemli bir rol üstlendi.

Saygı duyulan ve kararlı bir politikacı olan Schuman, savaş sonrasında kurulan Fransız hükümetlerinde kilit bir rol oynadı. 1945 Ekim'inde kurucu meclise seçildiğinde, yine finans komitesinin başkanlığına atandı. 1946 ve 1947 yıllarında, Georges Bidault ve Paul Ramadier hükümetlerinde maliye bakanlığı yapan Schuman, bir kemer sıkma programını savundu ve başlangıçta, başarılı olmasının yüksek enflasyona yol açacağından endişelendiği Jean Monnet'nin ekonomik modernizasyon programına destek verdi. Ramaider hükümeti, antienflasyonist programının bir parçası olarak, ücretleri dondurdu, ancak 1947 Kasım'ında Confédération Générale du Travail'in öncülük ettiği geniş kapsamlı bir dizi grev, Ramaider'in istifasıyla sonuçlandı. Leon Blum kabinesinin parlamentoda güvenoyu için gerekliği çoğunluğu sağlayamaması üzerine, Cumhurbaşkanı Vincent Auriol, Schuman'a hükümeti kurması yönünde bir teklif yaptı. 1947'nin sonlarına doğru parlamentodan güvenoyu alan yeni Schuman hükümeti –Fransa'nın özgürlüğüne kavuştuğu 1945'ten sonra kurulan yedinci hükümet– komünist baskılara karşı koydu, sert ekonomik tedbirleri uygulamaya soktu ve acemi dördüncü cumhuriyetin, ilk krizini atlatmasını sağladı. Schuman, 20 Haziran 1948'de, göreve geldikten sadece yedi ay sonra istifaya zorlandığında, yerini alan Radikal Sosyalist Parti'den André Marie, Schuman'ı dışişleri bakanı yaptı (Rioux, 1987, s. 126-131, 158-160).

Schuman Fransa dışişleri bakanı olarak 1948 Temmuz'undan 1952 Aralık'ına kadar görev yaptığı on Fransız hükümetinde, Fransız politikasının istikrarını ve devamlılığını sağlayarak Fransa-Almanya uzlaşması ve Avrupa'nın birliğine büyük katkılarda bulundu. Derin dini inançlara sahip Schuman, Fransa'nın Avrupa siyasi bütünleşmesi hareketinde yer alan, önde gelen kişilerinden biri oldu. Dışişleri bakanı olduğunda ilk yaptığı şey, Fransa, İngiltere ve Benelüks ülkelerinin temsilcilerini 1948 sonbaharında, bir Avrupa meclisinin kurulması hakkındaki konferansa davet etmekti. Sovyetlerin Berlin kuşatması sırasında, Avrupa'nın kademeli olarak birleşmesini savunarak, Fransız-Alman barışının önemine derinden inandığını gösterdi. 1948 Ekim'inde, savaşın bitiminden sonra Almanya'nın Fransız işgali altındaki topraklarını ziyaret eden Paris'teki ilk üst düzey yetkili oldu. Aynı yılın kasımında Fran-

sa'nın, Ingiltere ve ABD'nin hayati önem taşıyan Ruhr madenlerinin ekonomik ve stratejik mülkiyetini yeni kurulan Alman hükümetine bırakma kararını şiddetle protesto etmesi üzerine, ABD ve Ingiltere, Fransa'yı bir çözüm sağlanması için yardımcı olmaya davet ettiler. Fransa, Almanya'nın çelik üretimi üzerindeki denetimden vazgeçmesi karşılığında, 1948'deki Londra Anlaşmaları uyarınca Uluslararası Ruhr Otoritesi'nde bir sandalyeye sahip olma imtiyazını elde etti.

Schuman, Almanya ve Fransa'nın kömür ve çelik sanayilerini ortak bir yönetime teslim etmeleri teklifini yaptığı 9 Mayıs 1950'de, Avrupa'nın birliğine en büyük katkısını da yapmış oldu. Almanya'nın gerçekten demokratik bir ülke olabilmesi için moralinin düzelmesine yardımcı olunması gerektiğini fark eden Schuman, iki düşman ülkenin bir barış süreci başlatabilmeleri için pratik, somut bir yol önererek Avrupa tarihinin gidişatını değiştirdi (Rioux 1987, s. 142-143). Schuman Deklarasyonu, 1949 ile 1950'lerin başında, Fransız-Alman ilişkilerinin kritik bir hal aldığı bir ortamda ortaya çıktı. Batılı güçler ile Sovyetler Birliği arasındaki gerilim, 1947'de Almanya konusuyla ilgili müzakerelerin kesilmesi, 1948 Eylül'ünde Çekoslavakya'da gerçekleşen komünist darbe ve Berlin kuşatmasıyla birlikte giderek artmaya başlamıştı. 1949 Eylül'ünde Sovyetler'in ilk nükleer bomba kullanımı ve Kremlin'in tehditlerini sürekli yinelemesi yüzünden, Almanya'nın statüsü Doğu-Batı düşmanlığının başlıca konusu haline geldi. Marshall planının uygulamaya girmesiyle birlikte, ABD, Alman ekonomisinin düzelmesini ve Almanya'nın yeniden silahlanmasını dünyadaki güç dengesi açısından temel öneme sahip bir faktör olarak görmeye başladı. Bu yüzden, Dışişleri Bakanı Dean Acheson Schuman'a, 1949 Eylül'ünde Almanya'yı yeniden Batı ile bütünleştirecek bir plan geliştirmesi yönünde baskı yaptı (Duchêne, 1994, s. 182-190).

Fransız yetkililer Almanya'nın yarattığı sorunların bilincindeydiler. Alman Şansölyesi Konrad Adenauer Fransa'nın bölgedeki ekonomik ilhakına direndiğinden, 1950'de, Saar konusunda bir anlaşma sağlanması aciliyet arz etmekteydi. Ayrıca, Fransa'nın Almanya'nın çelik üretimine getirdiği kısıtlamalar da, Bonn'un sürekli olarak üretimin artırılması yönündeki taleplerinin baskısı altındaydı. Schuman, kendi yumuşama politikasına ülkesinin verdiği desteği göstermek amacıyla Bonn'a ilk resmi gezisini yaptı. Fransız dışişleri bakanı gelecekteki birtakım belirsiz imtiyazlar karşılığında, Almanya'nın Fransa'ya ihtilaflı Saar bölgesi için elli yıllık bir kullanım hakkı vermesini talep edince, Adenauer görüşmeleri bir anda kesti. Yeniden canlanan Almanya'ya yönelik yeni bir Fransız politikasına ihtiyaç olduğunu gören Jean Monnet, Schuman'a 29 Nisan'da takdim edilen planı geliştirdi. Bu planı gizlice uygulamaya koyan Schuman, Başbakan Georges Bidault, dışişleri bakanlığının diğer üst düzey yetkilileri ve ilgili sanayilerin temsilcilerinden onay alabilmek için hemen harekete geçerken, parlamentoya danışmaktan kaçındığı gibi, Ingilizleri de göz ardı etti. 9 Mayıs sabahı, kabinenin onayını aldıktan ve Acheson ile Adenauer'ın cesaret verici desteklerini sağladıktan sonra, aynı gün öğleden son-

ra, Londra'daki üçlü dışişleri bakanları toplantısı öncesinde, başbakanlıkta düzenlenen kalabalık bir basın toplantısıyla iddialı planını kamuoyuna açıkladı (Dinan, 1994, s. 21-23; Duchêne, 1994, s. 190-202; Rioux, 1987, s. 142).

Schuman, Monnet'nin cüretkâr fikrini, kendisinin, Fransa ve Almanya arasında barışı teşvik etme ve Almanya'nın batıyla bütünleşmesi için bir çerçeve oluşturma hedeflerinde ilerleme kaydedebilmek amacıyla kullandı. Pek çok Fransız siyasetçi politikadaki bu radikal değişim karşısında şok geçirse de, Fransız bürokrasisi genel olarak Almanya ile ekonomik bir anlaşma yapmaya taraftardı. (Schuman'ın sözleriyle) ortak çıkarlar doğrultusunda kendi ulusal egemenlik hakkından fedakârlık yapmaya istekli olan Fransa, komşularını da bu girişime katılmaya davet etti. Schuman "Fransa ve Almanya'nın kömür ve çelik üretimlerinin, diğer Avrupa ülkelerinin katılımına açık bir örgüt çerçevesi içinde ortak bir 'yüksek otoriteye' devrini" teklif ediyor, ortaya çıkacak ekonomik dayanışmanın, Fransa ve Almanya arasında yaşanacak bir savaşı "tamamen akıllardan çıkarmasa da, maddi açıdan imkânsız" hale getireceğini öne sürüyordu. Schuman, "Avrupa federasyonuna yönelik bir ilk adım olarak ekonomik kalkınma amaçlı bir ortak zemin oluşturulması" ile kurulacak ortak ekonomik sistemin kaçınılmaz sonucu olan "çıkar bütünleşmesinin", "ülkeler arasında daha geniş ve derin bir topluluğun mayasını oluşturacağını" düşünmekteydi (Fontaine, 1990, s. 43-46).

Schuman Deklarasyonu değişimin itici gücü oldu. Schuman akıllıca bir kararla, bu teklifin bir antlaşmanın içinde yer alacak ayrıntılı bir plana dönüştürülmesine yönelik müzakerelere başkanlık etmesi için Monnet'yi atadı. Saar hakkındaki zorlu manevralar konusundaki sorumluluğu üzerine aldı, hükümet içinde bu politikayı sürdürdü ve çelik üreticilerinin muhalefetine karşı tavrını korudu. Müzakereler 20 Haziran 1950'de, hepsi de uluslarüstü bir yaklaşımı bu görüşmelerin temeli olarak kabul eden, Fransa, İtalya, Benelüks ülkeleri ve Almanya arasında başladı. Müzakerelerde eşit ortak olan Almanya delegasyonuna, seçkin bir hukuk profesörü olan ve gelecekte Monnet'nin gizli desteğiyle Avrupa Komisyonu başkanlığı yapan Walter Hallstein başkanlık etmekteydi. Uluslarüstü bir yüksek otoriteye yönelik herhangi bir taahhütte bulunmayı reddeden ve Almanya politikalarını yeniden düzenlemekten ulusal bir çıkar elde etmeyecek olan İngiltere, müzakerelere katılmadı. Müzakereler 1950 Aralık'ında, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kuran antlaşmanın tamamlanmasıyla sonuçlandı. Antlaşma, gümrük vergileri ve diğer ticaret kısıtlamalarından muaf ve yürütme yetkisine sahip uluslarüstü bir organ olan Yüksek Otorite tarafından idare edilen bir kömür ve çelik tek pazarının kurulmasını şart koşmakta, ayrıca bir bakanlar konseyi, bir ortak asamble ve adalet divanı oluşturmaktaydı. Almanya'nın Fransız ve Amerikalıların şart koştuğu şekilde Ruhr bölgesindeki kartelleri ortadan kaldırmayı reddetmesi, antlaşmanın imzalanmasını geciktirdi. Fakat Almanların ABD baskılarıyla bu konuda geri atmaları sonucu, antlaşma 18 Nisan 1951'de Paris'te imzalandı

ve 13 Aralık 1951'de de katılımcı altı ülke tarafından onaylandı. Monnet, Yüksek Otorite'nin ilk başkanlığına getirildi ve AKÇT, 1952 Ağustos'unda Lüksemburg'da faaliyete başladı (Duchêne, 1994, s. 207-210; Gillingham, 1991, s. 137-150).

Seçkin hizmetlerde bulunduğu dışişleri bakanlığı görevi 1952 Aralık'ında sona eren Schuman, aynı yılın Mayıs ayında AKÇT'nin altı üyesi tarafından imzalanan Avrupa Savunma Topluluğu (AST) teklifini içeren Pleven Planı'nı destekledi ve bu teklifin 1954 Ağustos'unda Fransız parlamentosunca reddini, Avrupa bütünleşmesi açısından önemli bir geri adım olarak gördü. 1955'te adalet bakanı olarak hükümete geri döndü ve 19 Mart 1958'de AKÇT, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) ortak asamblesinin ilk başkanı seçildi. 1963 yılında sağlık nedenleriyle emekliye ayrılana kadar, (Avrupa Parlamentosu'nun öncülü) Avrupa asamblesinin üyesi olarak hizmet verdi. 4 Eylül 1963'te, yetmiş yedi yaşında vefat etmesinden birkaç gün sonra, kitabı *Pour l'Europe* yayınlandı.

Schuman'ın kurnaz ve cesur liderliği, Fransa ve Avrupa'daki istikrarın, uzlaşının ve barışçıl değişimin itici gücü oldu. Fransa-Almanya ilişkilerinde diplomatik bir hamle yapılmasına ve Almanya'nın Avrupa'ya yeniden dahil olmasına olanak veren Monnet'nin cesur girişiminin Fransa tarafından onaylanmasını o sağladı. Yine, Schuman Planı'nın AKÇT'ye dönüştürülmesini kolaylaştırarak AB'nin köşetaşlarından birinin oluşturulmasına yardımcı olan da oydu (Gillingham, 1991, s. 155-158; Duchêne, 1994, s. 207-225; Dinan, 1994, s. 29-30). ■

Sherrill Brown Wells

Bkz. ayrıca Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu; Monnet, Jean

SCHUMAN, ROBERT/KAYNAKÇA

Dinan, Desmond. 1994. *Ever Closer Union?* Boulder: Lynne Rienner.

Duchêne, François. 1994. *Jean Monnet: The First Statesman of Interdependence*. New York: Norton.

Fontaine, Pascal. 1990. *Europe: A Fresh Start; The Schuman Declaration 1950-1990*. Lüksemburg. Office for Official Publications of the European Communities.

Gillingham, John. 1991. *Coal, Steel and the Rebirth of Europe, 1945-1955*. Cambridge: Cambridge University Press.

Poidevin, Raymond. 1986. *Robert Schuman: Homme d'Etat, 1886-1963*. Paris: Imprimerie Nationale.

Rioux, Jean-Pierre. 1987. *The Fourth Republic, 1944-1958*. Cambridge: Cambridge University Press.

SEM 2000

Bkz. Sağlam ve Etkin Yönetim Girişimi

Sert Çekirdek

Farklılaşmış bütünleşmeye ilişkin çeşitli yaklaşımlar, AB'ye daha az bağlı üye devletlerden bağımsız olarak, ekonomi, siyaset ve güvenlik alanlarında daha yakın işbirliği yapacak, benzer düşünce yapısına sahip AB üyesi devletlerden meydana gelen bir "sert çekirdek" (veya "çekirdek grup") olduğunu varsayar. Sert çekirdeğe ilişkin spekülasyonlarda Fransa, Almanya ve Benelüks ülkeleri –İtalya hariç AT'nin

ilk üye ülkeleri– kaçınılmaz olarak muhtemel üyeler arasında kabul edilmektedir. ■

Bkz. Farklılaşmış Bütünleşme

Sert Ekü

Sert ekü, İngiltere'nin, Avrupa para biriminin (ekü) güçlendirilmesi amacıyla, 1990 Haziran'ında yaptığı tekliftir. Bu, kendisini oluşturan para birimleri karşısında devalüe edilemeyecek, ulusal para birimleriyle birlikte dolaşıma girecek yeni bir paralel para birimi olacaktı. Yeni kurulacak Avrupa Para Fonu (APF) tarafından basılması önerilen sert ekü, zaman içinde hâkimiyet kazanarak ortak para birimi haline gelebilir, hatta eğer üye devletler bu yönde karar verirse, tek para birimi bile olabilirdi. Üye devletlerin bazıları, bu teklifi, İngiltere'nin 1990 Aralık'ında açılan Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB) hakkındaki hükümetlerarası konferansı engelleme girişimi olarak görürken, bazıları da onun EPB'yi ciddiye aldığına dair bir işaret olarak yorumladılar. Aslında bu İngiltere'nin kendi özel durumunu temel alan bir teklifti ve tek para birimiyle ilgili tartışmaları etkileyemeyecek kadar geç bir tarihte ortaya atılmıştı. İngiltere, sert eküyü yine de, Aralık 1991'deki hükümetlerarası konferansın hemen hemen sonuna kadar savunmaya devam etti. Esas kaygısı, tek para birimine katılmama seçeneğini açık tutarken, fiilen iki-vitesli olacak AB'nin öndeki grubu içinde yer almak olan İngiltere, daha sonra sert ekü fikrinden sessiz sedasız vazgeçti. ■

Bkz. ayrıca Ekü; Ekonomik ve Parasal Birlik: Tek Para Birimine Doğru

Sığınma *Bknz. Adalet ve İçişleri*

Sınai Araştırma ve Geliştirme Danışma Komitesi (IRDAC)

Sanayi sektörleri ile sendikaların temsilcilerinden meydana gelen danışma grubu, komisyona AB'nin araştırma ve teknoloji geliştirme politikasının pratikteki uygulamalarına ilişkin tavsiyelerde bulunur. ■

Bkz. ayrıca Araştırma ve Teknoloji Geliştirme Politikası

Sınır Tanımayan Televizyon

Sınır Tanımayan Televizyon Yönergesi (tam adı Televizyon Yayıncılığı Faaliyetlerinin İzlenmesi Hakkında Üye Ülkelerdeki Yasal, Düzenleyici ve İdari Önlemlere Dair Belirli Hükümlerin Eşgüdümü Hakkındaki Yönerge'dir), komisyonun Avrupa da film ve televizyon programları üretimini teşvik etmek ve Avrupa dillerini ve kültürlerini ABD eğlence sanayisinin etkisinden korumak amacıyla yaptığı, tartışmalı bir girişimdir. Yönergenin 4. maddesi üye ülkelerin "uygulanabilir olduğunda ve uygun önlemlerle" yayıncıların yayın sürelerinin büyük bölümünü (haber, spor, oyunlar, reklamlar ve teletekst hizmetleri hariç) Avrupa kaynaklı çalışmalara ayırmalarını garanti etmelerini şart koşar. ■

Bkz. ayrıca Görsel-İşitsel Politika

Siyaset ve Güvenlik Komitesi

Daha önceki siyasi komitenin yerine geçen Siyaset ve Güvenlik Komitesi, ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP) ile ilgili uluslar arası gelişmeleri takip eder, politikaların oluşturulmasına yardımcı

olarak bunların uygulanışını izler. Nice Antlaşması ile komitenin rolü güçlendirilerek, krizi yönetmek amacıyla ve kriz süresince kriz yönetim operasyonunun siyasi kontrolünü ve stratejik liderliğini sağlaması için, konsey tarafından ikinci sütun kapsamında uygun kararları almaya yetkili olmasına imkân tanındı. ■

Ece Öztan, Hale Akay

Siyasi Birlik *Bkz. Avrupa Siyasi Birliği*

Siyasi Direktörler *Bkz. Siyasi Komite*

Siyasi Komite

AB üyesi devletlerin dışişleri bakanlıklarında görevli üst düzey yetkililerden oluşan Siyasi Komite, dışişleri bakanlarının ortak dışişleri ve güvenlik politikasını (ODGP) tartıştıkları toplantıların hazırlıklarını yürütür. Siyasi Komite resmi olarak Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER) altında çalışmakta, fakat COREPER Siyasi Komite'nin tavsiyelerinde nadiren değişiklik yapmaktadır. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Siyasi İşbirliği; Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası

Siyasi Müktesebat-Acquis Politique

Acquis communautaire teriminden türetilen *acquis politique*, AB'ye üye ülkelerin, dış siyasetlerinin eşgüdüm mekanizması olan, daha önce Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ), şimdi ise ortak dışişleri ve güvenlik politikasından (ODGP) doğan hak ve yükümlülüklerini ifade eder. ASİ'nin varlığını sürdürememesi ve ODGP'nin güçsüzlüğü nedeniyle *acquis politique* hâlâ gelişiminin ilk safhalarındadır. ■

Bkz. ayrıca Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası

Slovakya

Çekoslovakya'nın 1992 Aralık'ında bölünmesi sonrasında, Çek Cumhuriyeti AB üye olacak aday ülkeler arasında ilk sıralarda yer almış, fakat Slovakya geride kalmıştı. 1 Şubat 1995'te yürürlüğe giren Avrupa Anlaşması'na ve 27 Haziran 1995'te yapılan üyelik başvurusuna rağmen, Slovakya'nın çalkantılı siyasi ortamı ve durgun ekonomisi, AB üyeliğinin öngörülebilir bir gelecekte gerçekleşemeyeceğini göstermektedir. Bu durum, komisyonun 1997 Temmuz'unda Slovakya'nın başvurusuyla ilgili olarak sunduğu görüşte de belirtilmiştir. ■

Bkz. ayrıca Orta ve Doğu Avrupa Devletleri; Tablo 6

Slovakya/Güncelleme

13 Ekim 1999 tarihinde yayınlanan ilerleme raporlarıyla Slovak Cumhuriyeti'yle birlikte Romanya, Litvanya, Letonya, Bulgaristan ve Malta ile üyelik müzakerelerinin başlanması kararlaştırıldı. 10 Aralık 1999'daki Helsinki zirvesinden sonra, 15 Şubat 2000 tarihinde Slovakya ile katılım müzakereleri resmen başlatıldı. Avrupa Komisyonu'nun 8 Kasım 2000 tarihinde Slovakya ile ilgili olarak yayımladığı ilerleme raporunda, bu tarihe kadarki gelişmelerin olumlu olduğu ifade edilmekle birlikte, bazı eleştiriler de getirildi. 2000 tarihli ilerleme raporunun en önemli özelliği, ilk kez Slovakya'nın işler durumda bir piyasa ekonomisine sahip olduğunun ve yapısal reformların kapsamlarının genişletilip uygulanması durumunda, AB'ye katılımın yara-

tacağı rekabete orta vadede dayanabileceğinin ifade edilmiş olmasıdır.

Slovakya, 14-15 Aralık 2001 tarihli Laeken Avrupa Konseyi ile üyelik müzakerelerinin 2002 yılı içerisinde tamamlanması koşuluyla 2004 yılında AB üyesi olacak on ülkeden biri haline geldi. Komisyon ve Slovakya arasındaki üyelik müzakereleri 12-13 Aralık 2002 tarihindeki Kopenhag zirvesinde tamamlandı ve Slovakya ile Katılım Antlaşması 16 Nisan 2003'te diğer aday ülkelerle birlikte imzalandı. 16-17 Mayıs 2003 tarihlerinde AB'ye katılım konusunda düzenlenen referandumun ardından, Slovakya 1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren AB üyesi oldu. ■

Slovenya

Slovenya, bağımsızlığını ilan eden eski Yugoslav cumhuriyetlerinin ilkidir. Kısa bir askeri anlaşmazlık sonrasında, Sırbistan Slovenya'nın bağımsızlığına izin verdi (Slovenya'da ciddi bir Sırp nüfus bulunmamaktadır) ve AB, Slovenya'yı 1992 Ocak'ında tanıdı. Etnik homojenliği ve yüksek ekonomik kalkınmışlık düzeyi sayesinde, Slovenya eski Yugoslavya cumhuriyetleri arasında en istikrarlı olanıdır. Ancak İtalya ve Slovenya arasında uzun zamandır süren bir toprak anlaşmazlığı, AB-Slovenya ilişkilerinin gelişmesini geciktirdi ve bir Avrupa (ortaklık) Anlaşması ancak 10 Haziran 1996'da imzalanabildi. Kaybedilen zamanın telafi etmek üzere, Slovenya aynı gün AB üyeliği için de başvuruda bulundu. Makul ekonomik performansı ve istikrarlı demokrasisi sayesinde, Avusturya ve Almanya'nın şiddetle desteklediği ve komisyonun 1997 Temmuz'unda olumlu görüş bildirdiği Slovenya'nın yakın bir tarihte AB üyesi olma şansı yüksektir. ■

Bkz. ayrıca Yugoslavya; Tablo 6

Slovenya/Güncelleme

Slovenya ile yapılan Avrupa Anlaşması'nın ticaretle ilgili bölümlerini içeren geçici anlaşma, 1997 yılının Ocak ayında, Avrupa Anlaşması ise 1999 yılının Şubat ayında yürürlüğe girdi. Komisyon, Slovenya'nın başvurusu hakkındaki görüşünü 1997 yılında yayınladı ve Slovenya ile AB arasındaki üyelik müzakereleri 1998 yılının Mart ayında resmen başladı. Müzakereler sırasında Slovenya'nın çok az sayıda geçiş dönemi düzenlemesi talebinde bulunması da üyelik müzakerelerinin pürüzsüz bir biçimde ilerlemesine yardımcı oldu. Slovenya ile yapılan müzakereler 2002 yılının Aralık ayındaki Kopenhag zirvesiyle tamamlandı ve Katılım Antlaşması 16 Nisan 2003'te imzalandı. 23 Mart 2003'te AB üyeliği konusunda düzenlenen referandumda, oy kullananların yüzde 90'ı AB üyeliğine destek verdi (katılım oranı yüzde 60'tır). Aynı referandumda NATO üyeliği de oylandı ve yüzde 66'lık bir oy oranı ile kabul edildi. Slovenya 1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren AB üyesi oldu. ■

Soames Olayı

Ingiltere ve Fransa arasında yaşanan diplomatik bir hadise olan Soames olayı, ismini 1969 yılının Şubat ayında Paris'te, Ingiltere Büyükelçisi Christopher Soames ile Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle arasında yapılan toplantıdan alır. Bu toplantıda, de Gaulle, ABD'den bağımsız

bir Batı Avrupa devletleri birliğinin çekirdeğini oluşturacak, İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya öncülüğündeki daha geniş kapsamlı ve daha az yetkiye sahip bir AT'ye İngiltere'nin üye olma olasılığından bahsetti. De Gaulle'ün bu şüphe uyandıran teklifinin arkasında, dış politikada son dönemlerde yaşanan gerilemeyle Almanya'nın AT içindeki ekonomik ve siyasi gücünün, geç fark edilen artışının yattığı düşünülmekteydi. İngiltere kayıtlarına göre, de Gaulle, Soames'e İngiltere ve Fransa'nın bu teklifi, diğer ülkelerle istişareye geçmeden önce, ikili olarak geliştirmelerini önerdi. De Gaulle'ün daha önce iki kez AT üyeliğini veto etmiş olmasına kızgın olan ve bu teklifin Fransa'nın diplomatik bir tuzağı olmasından şüphelenen İngiltere Dışişleri Bakanlığı, de Gaulle ile Soames arasında geçen konuşmaların kayıtlarını Avrupa'nın bazı ülkelerindeki temsilciliklerine gönderdi ve onlar da ev sahibi ülkeleri bu konuda bilgilendirdiler. Bu durum, İngilizleri boşboğazlık ve güveni istismar etmekle suçlayan de Gaulle'ü öfkelendirdi. De Gaulle İngiltere'nin AT üyeliği hakkındaki fikrini değiştirmiş olsa da olmasa da, Soames olayı o iktidarda kaldığı sürece genişlemenin imkânsız hale gelmesine neden oldu. ■

SOCRATES

SOCRATES, AB içindeki kurumların işbirliği vasıtasıyla yaratıcılığı teşvik etmek ve eğitimin kalitesini artırmak amacıyla tasarlanmış bir programdır. 1995-1999 dönemi için bir milyar ekülük bir bütçesi olan SOCRATES, Avrupa Topluluğu Üniversite Öğrencilerinin Değişimi İçin Eylem Planı (ERASMUS), Avrupa Topluluğu Yabancı Dil Eğitimini Teşvik Eylem Programı (LINGUA) ve uzaktan eğitim gibi birtakım yeni ve sürmekte olan girişimleri bir araya getirmektedir. ■

Bkz. ayrıca Eğitim, Mesleki Eğitim ve Gençlik Politikası

SOCRATES/Güncelleme

SOCRATES programının ikinci uygulama dönemine ilişkin kararın alınamaması üzerine, programın devamlılığı açısından SOCRATES II'nin iki aşamadan oluşmasına karar verildi. 2000 yılında SOCRATES I kapsamındaki programlar devam ettirildi ve bu programda yapılan değişikliklerle ikinci aşama için (2000-2006) 1.850 milyon avroluk bir kaynak ayrıldı. SOCRATES kapsamında sekiz başlık bulunmaktadır. 1. COMENIUS (orta öğretim), 2. ERASMUS (Yüksek Öğrenim), 3. GRUNDTVIG (yetişkinlerin eğitimi ve diğer eğitim yöntemleri), 4. LINGUA (Avrupa dillerinin eğitimi) 5. MINERVA (eğitimde iletişim ve bilişim teknolojilerinin kullanımı), 6. Eğitim sistemleri ve politikalarının izlenmesi ve bu alanlardaki yenilikler, 7. Diğer AB programları ile ortak eylemler, 8. Destekleyici tedbirler. SOCRATES II programından AB üyesi ülkelerin yanı sıra, İzlanda, Norveç, Lihtenştayn, Bulgaristan, Romanya ve Türkiye yararlanabilmektedir. ■

Soğuk Savaş

Tarihçiler, Soğuk Savaş ile Avrupa'nın bütünleşme hareketi arasında doğrudan bir ilişki olduğu konusunda oldukça ihtiyatlı bir yaklaşım sergilemişlerdir. Bu

konuyu, süper güçler arasındaki mücadelenin ilk döneminde ele alan tarihçiler, Avrupa'daki oldukça bağımsız gelişen işbirliği sürecinin, Sovyetler'le ABD arasındaki rekabetin başlangıç günleri ve ilk gelişmeleriyle aynı tarihlere tesadüfen denk geldiğini savunarak, bu iki gelişme arasında çok dolaylı ve gevşek bir karşılıklı ilişki olduğunu öne sürmekteydiler. Tarihçilerin, 1960'ların sonlarından 1980'lerin sonuna kadarki dönemde üzerinde durduğu konu ise aksine, Avrupa'nın uluslarötesi faaliyetleriyle kapitalizm ve komünizmin küresel mücadelesi arasındaki bağlantı oldu. Soğuk Savaş sonrası dönemdeyse, son yirmi yılda "kendi kaderini tayin hakkının" kullanımının giderek artması üzerinde daha çok durulmasıyla birlikte, Soğuk Savaş ve AB arasında bir ilişki olduğu görüşü üstünlük kazandı.

Soğuk Savaş'ın başlangıcıyla bütünleşme hareketlerinin ortaya çıkışı aynı tarihlere denk gelmiş olsa da, Avrupa'daki bütünleşme hareketinin başlangıcının arkasındaki jeostratejik faktörler neredeyse tamamıyla göz ardı edilmekteydi. Özellikle 1980'lerde, pek çok ülkenin belgelerinin yayınlanması ve medya kanalıyla bu gerçek ortaya çıktı: Avrupa Hareketi'ni ve 1947 ile 1957 arasında kurulan Avrupa kurumlarını şekillendiren, büyük ölçüde süper güç politikası ve diplomasisiydi. İhtiraslı ve hatta idealist bütünleşme planlarıyla, Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB tarafından belirlenen uluslararası sistem arasında bariz ve yakın bir etkileşim bulunmaktaydı. Bununla birlikte Avrupa'nın bütünleşmesini basitçe Soğuk Savaş'la açıklamak, yalnız Avrupa Birliği fikri bundan çok daha önce kuramlaştırıldığından ve iki savaş arası dönem gibi erken tarihlerde ve hatta Londra'da sürgünde bulunan savaş zamanı hükümetlerince de ifade edildiğinden değil, 1947 öncesinde güçlü bir federalist düşüncenin Avrupalı siyasi elitlerin çoğu için önemli bir temel teşkil etmiş olmasından dolayı da olanaksızdır. Ortak politikalar doğrultusunda, ortak kurumların bünyesinde, ortak amaçlar için çalışmak ve bu amaçlara göre hareket etmek, bütünleşme yanlılarının mantrası olmuştur. Sovyet tehdidi ve Amerikan yardımlarından çok daha uzun zaman önce, çoktaraflılık, uluslarüstücülük ve egemenlik hakkından feragat, Avrupa'da hararetle tartışılan konular olduğundan, birleşme sadece Doğu-Batı ihtilafının bir ürünü değildi (Lipgens, 1982).

Bununla birlikte, ulusal hükümetler, Avrupa ve dünyanın Sovyet-ABD mücadelesinin ideolojik ve siyasi fikir ayrılıkları nedeniyle 1947-1950 döneminde ikiye bölünmesi öncesinde, bu planları uygulamaya geçirmek için çok az şey yaptılar. Ancak komünist Rusya ve onun yeni oluşturduğu blok hakkında giderek artan kaygılar, savaş sonrasında, Batı Avrupa'daki Almanya'ya ilişkin kaygılarla birleşince, Avrupa'nın bütünleşmesi Batı gündeminin öncelikli bir maddesi haline geldi. Batı ekonomisinin yeniden yapılanması, ekonomik büyüme ve refah artışı için Atlantik'e kıyısı bulunan ülkeleri birbirine bağlayacak kolektif, bölücü olmayan bir girişime gereksinim duyulduğu görülüyordu. Böylece Washington, Soğuk Savaş sırasındaki amaçları doğrultusunda Avrupa'da bütünleşmeye yönelik sınırlı sayıda da olsa bazı araçların oluşturul-

masını kabul etti. ABD dış politikası, Marshall Planı yoluyla batıyı Sovyetlerin tahribatı ve saldırganlığı karşısında güçlendiren ve koruyan, aynı zamanda da düşmanla ortak bir ekonomik cephe vasıtasıyla mücadele etme imkânı veren, Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OEEC) türü bölgesel bir işbirliği çerçevesindeki bir iktisadi yaklaşımı zorlamaktı. Çekoslovakya darbesi (1948) ve Berlin ablukası (1948-1949) kıtayı daha fazla kutuplaştırdı ve Batı Avrupa'yı ABD'yle güvenlik ittifakına itti. Askeri savunma ve iktisadi dayanışma konuları 1949 ve 1950'de iç içe geçti.

Amerikalılar güvenlik sorununun önceliği üzerinde dursalar da, Washington için başka bir itici kuvvet de, ticaret ve sermayenin sınırlar arasında kolayca hareket ettiği bir dünya ekonomisi kurmaktı (Hogan, 1987). İki savaş arasındaki dönemde, milliyetçi iktisadi yaklaşımlar pek çok Batı başkentince reddedilmekteydi, fakat bu karşıtlık özellikle bütünleşme yanlısı ülkelerde çok güçlüydü. Avrupa'nın, sadece bağımsız ulus devletler üzerine inşa edilirse, ancak sınırlı bir gücü olabileceği anlayışı, bütünleşme yanlılarının bakış açılarının temelini oluşturuyordu. Bütünleşme yanlılarına göre, ulusal pazarların büyük ölçekli bir pazara sahip, etkin ve rekabetçi bir bölgesel ekonomi oluşturmak amacıyla birleştirilmesi, bağımsız, serbest ve akışkan bir ticari sistem için önkoşuldu: Avrupa'nın ekonomik ve siyasi gücünü yeniden tesis etmek için birleşmiş, liberal, enternasyonalist ve kapitalist bir Avrupa kurulmalıydı. Avrupa için öncelikli amaç, gelişen dünya ekonomisinde gerçek bir rakip haline gelmekti.

ABD diplomasisinin altında yatan çıkarlar, ilk başlarda Avrupa bütünleşmesi içinde hayati öneme sahipti. Sovyet karşıtı duruş, 1947 sonrası inşa edilen Avrupa-Amerika ortaklığını kısmen açıklamaktaydı, fakat daha geniş bir ölçekte yeniden yapılanmakta olan küresel ekonomi, Avrupa'nın sorunlarının bölgesel çoktaraflı kuruluşlar yoluyla çözülmesi fikrini çok çekici hale getirmekteydi. Ekonominin yönetimi ve düzenlemesi için ortak kurumlar kurulması, Avrupa'nın geçmişte tekrar tekrar yaşadığı savaşları engellemek açısından idealdi. Bütünleşme yanlılarının başlıca amaçları, yüzlerce yıllık Fransız-Alman rekabetini barışçıl bir uzlaşmaya çevirmek ve Fransa ile Almanya'nın, komşularıyla aralarında bir bağ kurmaktı. Onlara göre Almanya'nın Batı toplumuyla bütünleşmesi elzemdi ve bu bütünleşmenin iktisadi bir yaklaşımla gerçekleşmesi en çok tercih edilen tutumdu. Avrupalılar, en uç noktada, federal veya uluslarüstü kurumlar ya da en azından uluslarötesi veya hükümetlerarası anlaşmalar yoluyla ortak eylemler üstlenecek bir devlet idaresinden bahsetmekteydiler (Duchene, 1994). Bütünleşmenin tohumlarının ekildiği dönem, bu nedenle, süper güçler arasındaki mücadelenin, hem komünizme karşı birleşik direnişi, hem de uluslararası kapitalist bir ekonomik düzenin kurulmasını kolaylaştıran bütünleşmeye yönelik deneyimler için yeni bir kapıyı araladığı döneme denk geldi. Amerikalılara göre dünya politikası, Batı Avrupa'nın, içinde önemli bir rol oynayacağı bir dünya ekonomisi anlamına gelmekteydi (De Porte, 1979)

Avrupalılar, ABD'nin, Avrupa içindeki Doğu-Batı bölünmesini derinleştireceği için bütünleşme yönündeki zorlamasını kabul edebilirlerdi, fakat onların da bütünleşme için kendi nedenleri bulunmaktaydı. Bu nedenler arasında, yeni uluslararası kurumları kullanarak ulus-devletleri tamamen ortadan kaldırmak yerine, onlara gerekli olduğu yerde yeniden güç kazandırmak, küçük devletlerin etkisini artırmak ve ulus-devletlerin meşruiyetini ve etkinliğini artırmak bulunuyordu (Milward, 1984, 1992). Ulusal hükümetleri bütünleştirici mekanizmalar yoluyla birbirine bağlamak, ABD'nin ekonomik ve stratejik amaçlarıyla çelişmiyor, aksine uyuşuyordu. Pek çok Batı Avrupalının, bütünleşmeyi teşvik eden, aciliyet taşıyan bir dizi ulusal ve bölgesel çıkarı ve nedenleri olduğu ve Soğuk Savaş siyasetini kendi çıkarları için kullanmak istediği inkâr edilemez. Avrupa içinde ve Atlantik'in iki kıyısında bir "ağ" oluşturan bir grup pragmatik siyasetçi ve bürokratın öncülüğüyle, hükümetler ABD ve Avrupa çıkarlarının karşılıklı olarak birbirlerini beslemesi tecrübesini yaşadılar (Willis, 1968). Bunu sağlayan tutkal komünizm karşıtlığıydı, fakat ekonomik konularda Avrupa'da gelişen ortak anlayış da giderek daha büyük bir bütünleştirici güç haline geldi. Sonuçta gelinen nokta, Birleşik Devletler'in düşündüğü gibi basit bir serbest ticaret yapılanması değil, Avrupa'nın eski gücünü yeniden bulmasını, ekonomik canlanmanın sağlanmasını ve hem Rusya, hem de Almanya'nın dizginlenmesini sağlayacak, Kıta Avrupa'sı merkezli bir Avrupa-Atlantik ortak cephesiydi. Avrupa ekonomisinin yeniden dirilmesi, devletler arasındaki ilişkilerde ulusal egemenlik modelinden daha farklı ve ortak kural ve kurumlara doğru ilerleyen reformların yapılmasına bağlıydı. Bu Avrupa devletlerinin üstlendiği iş, uluslararası ilişkiler açısından basit, fakat etkileri çok geniş bir reformdu (Laurent, 1994; Reynolds, 1985).

Süper güçler hakkındaki jeopolitik kaygıların ötesinde, birçok Avrupalı lider, bölgelerinde her iki güçten de nispeten bağımsız, rekabetçi bir "Üçüncü Kuvvet" yaratma arayışındaydı. Egemenlik haklarını birleştiren çoktaraflı işbirliği anlaşmaları sonucunda, gerçek ve küresel olarak rekabet edebilecek bir güç elde edilecekti, fakat bu ancak gümrük birliğinin ve daha sonra da ekonomik birliğin kurulmasıyla mümkündü. Bütünleşme yanlılarının kafasında, her iki süper güce de bir alternatif olarak, büyük bir Avrupa ölçek ekonomisinin kurulması sayesinde, Avrupa'nın ABD karşısında bağımsızlığını koruma arzusu vardı. Benelüks ve OEEC, hem yeniden yapılanma hem de bütünleşmenin başarılması açısından ilk modeller oldular. Bu süreç ne ABD hegemonyasına karşı bir direnişti, ne de bu hegemonyanın tam olarak kabulü anlamına gelmekteydi. Avrupa, kendi manevra özgürlüğünü en üst düzeye çıkarmaya çalıştı. Yeni Almanya devletinin ABD, İngiltere ve Fransa arasındaki üçlü ittifak yoluyla sektörel nitelikte, uluslarüstü bir yapıya bağlanması, hem Almanya'nın dizginlenmesinin taşıdığı zaruriyete, hem de bütünleşme fikrine hizmet etmekteydi (Reynolds, 1994).

Avrupa'nın yeniden yapılanmasına yönelik farklı amaçlar arasındaki bu etkileşim, iktisadi gelişmeyle askeri güvenlik

arayışını da halletmiş bir siyasi istikrar meselesinin iç içe geçmesine yol açtı. Bu bütünleşme sürecinde, ilk başta ABD'nin varlığını ve askeri desteğini, özellikle de dünya ekonomisine yönelik bakış açısını temel alan, "Küçük Avrupa'nın" (başlangıçtaki ilk altı AT üyesi ülke) uzlaştığı nokta, Fransa-Almanya ekseninde bir bölgesel ekonomiydi. Bu ülkelerin üzerinde anlaşma sağladıkları konular, ekonomik yapının kontrolünün ulus devletlerin egemenliği dışında yürütülmesi ve bunun uygulamaya ulus devletler yerine yetkiyi devralan bir ortak otorite yoluyla geçirilmesiydi. ABD'li araştırmacılar, Trans-Atlantik ilişkilerin ve Avrupa bütünleşmesinin merkezine Marshall Planını oturturken, pek çok Avrupalı, birleşmenin gerçek başlangıcı ve birleşmeye yönelik ilk adım olarak Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) üzerinde durdular (Gillingham, 1991).

Washington, bütünleşmeyi Batı'daki Sovyet karşıtlığını artırmanın ve ticaret ile diğer alanlar önündeki engellerin kalktığı, serbest piyasa güçlerinin yönlendirdiği serbest bir Avrupa ekonomisini teşvik etmenin bir aracı olarak gördüğünden, 1950'lerdeki şekliyle bu bütünleşmeyi kucakladı. Avrupa ticaretinin ve ödemeler sisteminin serbestleştirilmesi talebi karşılığında, Avrupa'nın kaynaşmasını ve bir dereceye kadar Avrupa'nın birliğini desteklemeyi kabul etti. Hatta İngiltere'nin ilk başlarda bu benzersiz ekonomik girişime katılmayı reddetmesi bile, Washington, Bonn veya Paris'i bu girişimden caydırmadı. Aslında AKÇT temeli üzerine bir genel pazar oluşumunun yapılandırıldığı 1955-1957 döneminde, ABD teşviki, Fransız liderliği ve Alman işbirliğinin yarattığı büyük potansiyele sahip bu ekonomik ittifak, başarısını Sovyet saldırganlığı ve ABD baskısı fikrinden çok, Altılar arasındaki sıkı pazarlıklara ve stratejik uzlaşmalara borçluydu. 1950'lerin ortasında Almanya ile bölgesel ekonomik ve güvenlik kurumları arasında sıkı bir bağ kurulmasıyla Paris-Bonn antantı, Yeni Avrupa'nın liderliğini üstlendi. Avrupa'nın bağımsızlığının ticaret yoluyla tesisi ile bütünleşme hedefi, birbirlerine sıkı sıkıya bağlıydı (Winand, 1993).

Bütünleşmeyi Amerikalılar zorlamış olsa da, AT yeni bir dönemi başlattı ve Soğuk Savaş'a farklı bir Avrupa boyutu kattı. AT sadece Soğuk Savaş stratejisinin ideolojik ve diplomatik bir yansıması değil, aynı zamanda uluslararasında işbirliği yoluyla sağlanan küresel ekonomik gücün Avrupa'nın uluslararası statüsünü ve prestijini artıracağını iddia eden bir birleşik Avrupa mantığının da bir sonucuydu. Altı üyeli Avrupa, küresel iktisat ve güvenlik meseleleri üzerindeki Avrupa-ABD hakimiyetinin ve hegemonyasının kritik öneme sahip bir organı işlevi gördü ve ayrıca kıtadaki faaliyetler sık sık Washington'unkinden farklı bir takım bölgesel amaçları temel aldı. Kurama göre Avrupa'da karar alma mekanizmasındaki merkezileşme, daha sonra sosyal politika, savunma ve dış politika alanlarına yayılacak ve zamanla arzu edilen siyasi birliği ortaya çıkaracak olan bir ekonomik bütünleşmeyi teşvik edecekti.

Refahın arttığı 1960'larda, uluslararası politikada istikrarlı, açık, demokratik ve kapitalist bir Avrupa gerçeği ortaya çık-

tı. AT, hâlâ tek bir ses olarak konuşmasa da, birçok ortak görüş ve politika yoluyla, hem de Gaulle'ci dönemdeki önemli iç uyumsuzluklar, hem de ABD'yle arasında artan ticari sürtüşmeler karşısında çoğunlukla ayakta kalmayı başardı. Bütünleşmedeki bağımsızlık yanlısı fikirleri, Fransa'daki bu eğilimler ve Atlantik'in iki yakası arasındaki fikir ayrılıkları besledi. De Gaulle, AT'nin gelişimini, bir uluslarüstü otorite veya oyçokluğuna dayalı karar mekanizması olmaksızın, tamamıyla hükümetlerarası bir yöne doğru kanalize ederek, bütünleşme hareketine damgasını vurma girişiminde bulundu.

AT'nin gösterdiği şaşırtıcı başarı, Avrupa'yı ayıran duvarın her iki yanındaki diğer ulusları üyelik veya en azından daha yakın bağlar kurmak için çaba göstermeye teşvik etti (Young, 1991). Bu ortaya çıkan çok kutuplu dönemde, iki ana AT girişimi, bütünleşmenin hayati önemini ve cazip olanaklarını göz önüne serdi: ticaretin Doğu Avrupa'ya açılması ve Üçüncü Dünya'daki yeni bağımsız devletlerle yakın ilişkilerin kurulması. AT'nin diğer güçlerin etkisinden görece bağımsız olduğunu kanıtlayan en önemli gelişme, Doğu Avrupa'daki komünizmi, Sovyet bloku ülkelerini, onları ya tüketecek veya cazibe yaratıp SSCB'den uzaklaştıracak bir rekabetin içine çekerek ortadan kaldırmasıdır. Batı'nın üretkenliğinin ve ekonomik performansının, totaliter ekonomiyi ve sistemi felce uğratması ümit edilen bu küresel sınavın önemli bir parçasını, temelde ekonomik amaçlara dayanan ve senaryosunu ABD'nin yazdığı, riskli nükleer silahlanma ve füze yarışı oluşturmaktaydı. Doğu-Batı ticaretindeki artış, Avrupa için Doğu'ya uzanmanın bir yolu ve yumuşama sürecinin başlıca unsuruydu. Doğu ile uzlaşma politikası meyve vermeye, 1970'lerin başında, Wiily Brandt'ın *Ostpolitik* kavramını temel alan Avrupa barış anlaşmasıyla başladı. Bu anlaşma, Avrupa'nın manevralarının, Soğuk Savaş'ın geleceğini belirlemede öncü bir rol üstlendiği noktasına işaret etmekteydi.

AT'nin Doğu politikasından belirgin bir şekilde etkilenen Doğu-Batı ilişkileri daha barışçıl bir yöne doğru ilerledi ve 1975 Helsinki Senedi'yle doruk noktasına ulaştı. Siyasi işbirliği ve çoktaraflı diplomasi, artık AT'yi, ilk baştaki ekonomik gereklilikler ve yerel çatışmaların engellenmesi amaçlarının daha ötesine taşımaktaydı. AT sadece kendi içine yeni üyeleri çekmekle kalmadı, gelişen ihracat-ithalat ilişkilerinin sağladığı kazançlar sayesinde Sovyet bloku ülkelerini de kendi tarafına çekmeyi başardı. Aynı zamanda, parasal konular, dış politikada işbirliği ve kurumsal reformda da ilerlemeler kaydetti. Bütünleşmenin geniş çaplı bir işbirliği mekanizmasından, günümüzdeki birliğe doğru aşama aşama ilerleyerek yoğunlaşması, giderek AT söyleminin bir parçası haline geldi.

Bütünleşmede sağlanan ilerlemelerde 1970'lerdeki stagflasyon nedeniyle bir süre duraklama yaşandı, fakat 1980'lerin ortalarındaki Avrupa Tek Senedi (ATS) ve İspanya ile Portekiz'in üyeliğini de içeren ikinci *rölans* devresiyle kendi dinamiklerinden çıkan, hayal gücü gerektiren, devasa bir sıçramayı gerçekleştirdi. Soğuk Savaş'ın sona ermesini etkileyen Avrupa bütünleşmesiydi, tersi değil. Soğuk Savaş

sona ermeye yüz tuttukça askeri etkilerin azalması ve buna karşılık, dünya politikasında ekonominin öneminin artmasından en çok kazançlı çıkan, (daha büyük ve daha sıkı bağlara sahip uluslarötesi bir yapı olarak) topluluktu.

İki sistem arasındaki siyasi rekabet azaldıkça, Batı ve Avrupa içindeki ilişkiler, süper güç mücadelesini değil, küresel ticari rekabeti yansıtmaya başladılar. Doğu-Batı ilişkilerindeki çarpıcı gelişme, Atlantik'in Avrupa tarafında, bütünleşmeyle ilgili kararlar açısından daha büyük bir alan yarattı. Belirleyici faktör uluslararası güvenlik çerçevesi değil, bütünleşmenin içsel dinamikleriydi.

Sovyet blokunun, kısmen AT'nin kazandığı başarı sayesinde 1989'da çökmesi ve Sovyetler Birliği'nin de 1991'de dağılması, Avrupa bütünleşmesi için hemen yeni bir dayanak yarattı ve bütünleşme önemli ölçüde yön değiştirdi. Batı Avrupa 1991'deki hükümetlerarası konferanslar öncesinde, ilk olarak, genişlemiş, birleşmiş bir Almanya hakkındaki bazı çekincelere rağmen iki Almanya'nın yeniden birleşmesini kabul ederek, ikinci olarak da bütünleşme gündemine daha ileri aşamalar ekleyerek ileriye doğru cesur adımlar attı (Ross, 1995, Zelikow and Rice, 1995). Bu kararlar bazı sorunları da beraberinde getiriyordu: Birleşme Almanya hakkındaki kaygıları yok etmemiş ve Avrupa Birliği Antlaşması pek çok Avrupalı için aşırı ölçüde havada kalmıştı. Her iki girişim de federalist yaklaşımlara göre yetersizdi, fakat bütünleşme sürecinde adım adım ve marjinal artışlarla giderek büyüyen bir hız yakalanmıştı. Bununla birlikte, yeni kurulan AB, yüzyılın sonuna kadar tam bir ekonomik ve parasal uyuma ek olarak adalet, kolluk güçleri, göç ve dışişleri/güvenlik politikası gibi yeni alanlarda bütünleşme taahhüdü verdi. 1954'ten beri bir kenarda bırakılan silahlı kuvvetlerin bütünleşmesi ve Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) yoluyla ancak kısmen başarı sağlanmış olan dış politikaların eşgüdümü konusu, 1991'de tekrar günışığına çıktı.

Soğuk Savaş'ın sona erişinin başka bir durgunluk devresiyle aynı döneme denk gelmesi sonucu ortaya çıkan ekonomik belirsizlikle canlanmakta olan etnik milliyetçilik, AB'deki bir çok ilerlemeyi bariz şekilde baltaladı. Hatta bazı gözlemciler, bütünleşmenin varabileceği sınırlara ulaştığından ve yüzyıl sonunda Avrupa bütünleşmesinin, gidemeyeceği kadar büyük bir hıza ve mesafeye doğru zorlanmaya çalışıldığından bile bahsettiler. Ancak artık bütünleşmenin, ABD'nin ekonomik enternasyonalizmine ve SSCB tehdidine bağlı veya bunların bir ürünü olmadığı ortadaydı. Barışçıl ve müreffeh Avrupa geleceğini belirleyecek olan, milliyetçilik ve enternasyonalizm arasına, yarı yola dikilmiş bu durağın, tam bütünleşmeyi ne kadar sınırlayacağıdır (Baun 1996).

Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan iki sorunun bütünleşme ve AB üzerinde etkili olması muhtemeldi. Birincisi Şansölye Kohl liderliğindeki Bonn'un demokrasiye ve bölgesel birliğe sıkı sıkıya bağlı olmasına rağmen, Avrupa içindeki, artık daha da büyümüş Almanya ile ilgili eski kuşkuların devam etmesindeki ikilemdi. Almanya'nın bölgesel bir hegemonya kurması ve bir "Alman Avrupa"

meydana getirmesi konusundaki rahatsızlık devam etmekteydi, fakat "Avrupalı Almanya" apaçık şekilde varlığını sürdürmekte olduğundan, bu rahatsızlık hafiflemişti. İkinci sorun AB'yi gerçekten bir Pan-Avrupa birliğine dönüştürecek, gerekliliği inkâr edilemez olan doğu yönündeki genişlemeydi. Bu istek, Batı'nın bölgesel güvenlik sisteminin temeli olarak, Rusların ve Amerikalıların da yer alması umulan bir yeni Avrupa düzenine doğru yavaş yavaş ilerlenmesi ihtiyacıyla birleşti. Güvenliğe, siyasi işbirliğine ve bütünleşmenin daha ileri aşamalarına ilişkin tüm sorunların, Doğu'da demokratik piyasa ekonomilerinin gelişmesiyle ilgili sorunlarla birbirine bağlı olduğu aşikardı. Bazı gözlemciler genişlemeyle alakalı bu zorunluluğun, AB kurumlarında reformların yapılmasını sağlayacak olan derinleşmeyi gölgede bıraktığına dikkat çekmekteydiler. Bütünleşmenin, aynı anda hem genişleme, hem de iç örgütlenmede değişimi gerekli kılması, bu konuda ileriye doğru atılacak bir adımın hâlâ çok karmaşık faktörleri içermekte olduğu gerçeğine ışık tutmaktaydı.

AB ve Atlantik İttifakı içinde, AB'nin genişlemesi ve NATO'nun büyümesi hakkında bile ortaya çıkan çelişkili tavırlar, AB'nin amaçlarına kolayca ulaşamayacağını göz önüne sermekteydi. Bir zamanlar Trans-Atlantik ilişkilerin ve Avrupa bütünleşmesinin çimentosu olan Soğuk Savaş artık bitmişti. AB'de daha fazla bütünleşmeyi teşvik edecek iç siyasi iradeyi ve demokratik uzlaşmayı harekete geçirecek olan başka aktörlerdi. ■

Pierre-Henri Laurent

SOĞUK SAVAŞ/KAYNAKÇA

Baun, Michael. 1996. *An Imperfect Union: The Maastricht Treaty and the New Politics of European Integration.* Boulder: Westview.

De Porte, Anton. 1979. *Europe Between the Superpowers: The Enduring Balance.* New Haven: Yale University Press.

Duchêne, François. 1994. *Jean Monnet: The First Statesman of Inderdependence.* New York: Norton.

Gillingham, John. 1991. *Coal, Steel and the Rebirth of Europe, 1945-55.* Cambridge: Cambridge University Press.

Hogan, Michael J. 1987. *The Marshall Plan: America, Britain and the Reconstruction of Western Europe, 1947-52.* Cambridge: Cambridge University Press.

Laurent, Pierre-Henri. 1994. "Reappraising the Origins of European Integration". H. J. Michelmann ve P. Soldatos, *European Integration: Theories and Approaches.* Lanham, MD: University Press of America.

Lipgens, Walter. 1982. *A History of European Integration, 1945-47: The Formation of European Unity Movement.* Oxford: Clarendon Press.

Milward, Alan. 1984. *The Reconstruction of Western Europe, 1945-51.* Berkeley: University of California Press.

— 1992. *The European Rescue of the Nationstate.* Berkeley: University of California Press.

Reynolds, David. 1985. "The Origins of the Cold War: The European Dimension". *Historical Journal* 28, s. 497-515.

Reynolds, David, ed. 1994. *The Origins of the Cold War in Europe: International Perspectives.* New Haven: Yale University Press.

Ross, George. 1995. *Jacques Delors and European Integration.* New York: Oxford Un. Press.

Simonian, Haig. 1985. *The Privileged Partnership: Franco-German Relations and the European Community*. Oxford: Clarendon Press.

Willis, F. Roy. 1968. *France, Germany and the New Europe*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Winand, Pascaline. 1993. *Eisenhower, Kennedy and the United States of Europe*. New York: St. Martin's Press.

Young, John W. 1991. *Cold War Europe*. Londra: Edward Arnold.

Zelikow, Philip ve Condoleezza Rice. 1995. *Germany Unified and Europe Transformed: A Study in Statecraft*. Cambridge: Harvard University Press.

Soğuk Savaş Sonrası Avrupa'sı İçin Bir Güvenlik ve Barış Sistemi: Gelecek Yugoslavyaların Önlenmesi

Bu başlık, Soğuk Savaş sonrası Avrupa'sı için, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) diğer görevlerinin yanı sıra, eski Yugoslavya'da yaşananlara benzer kanlı etnik çatışmaları çözüme ulaştırabileceği bir güvenlik ve barış sisteminin çerçevesini çizmektedir. Burada, ayrıca, AB'nin bu kapsamda oynadığı veya oynayabileceği role ilişkin önerilerde de bulunulmaktadır.

Kuramsal Arkaplan

Soğuk Savaş sonrasında Avrupa'da yaşanan kanlı etnik çatışmalara benzer, şiddet kullanılan çatışmaları ele alırken değinilmesi gereken bir dizi kavram vardır. Örneğin, çatışmaların çözümüne yönelik rekabetçi ve işbirlikçi yaklaşımlar arasında bir ayrıma gidebiliriz (Deutsch, 1973). Güç temelli, hasmane, çatışmacı ve nitelikleri gereği sıfır toplamlı (kazan-kaybet), rekabetçi yaklaşımlar, insan ilişkilerini reel politik bir bakış açısıyla ele alırken, güç temeline dayanmayan, barışçıl ve niteliği gereği sıfır toplamlı olmayan (kazan-kazan) işbirlikçi yaklaşımlar, ideal politik bir bakış açısını temel almaktadırlar (Sandole, 1993a).

Ayrıca negatif ve pozitif barış arasında da bir ayrım yapabiliriz (Galtung, 1969). Diplomatlar dahil birçok kişinin barış konularını dile getirirken kastettiği, düşmanlıkların yok edilmesi, engellenmesi veya durdurulması şeklindeki negatif barıştır. Bu anlamdaki barışla ilgili bir sorun olmamakla birlikte, durum resmin tamamını da yansıtmamaktadır. Resmin tamamlanmasına yardımcı olan pozitif barış, belirli bir etnik kökene, dine, ırka ve/veya diğer özelliklere mensup grupların, çoğunluğun kolayca eriştiği ve yararlandığı ekonomik, sosyal, siyasi ve diğer tip kaynaklara erişimlerinde eşitsizliklerin olduğu sistemlerde doğabilecek yapısal şiddetin engellenmesini ifade etmektedir.

Bu başlık altındaki amaçlarımız için gerekli üçüncü ve son ayrım, çatışmaların çözümünde birinci ve ikinci yol olarak anılan yaklaşımlar arasındadır. Çatışmaların çözümünde birinci yol hükümetleri, ikinci yol hükümet dışı mekanizmaları ve süreçleri içerir (Montville ve Davidson, 1982; McDonald ve Bendahmane, 1987; Diamond ve McDonald, 1991). Birinci yolun askerleri ve diplomatları, genellikle negatif bir barışı sağlamak amacıyla çeşitli tür ve derecelerdeki rekabetçi yöntemleri kullandıkları, reel politik bir çerçeve içinde faaliyet gösterirler. Burada önerilen barış ve güvenlik sisteminin tasarımı ile uygulan-

ması, bu çerçevede birinci yolun negatif barışa yönelik rekabetçi yaklaşımlarından oluşan tek boyutlu, reel politik paradigmadan, bunlara ilaveten ikinci yolun pozitif barış amaçlı, ideal politik temelindeki işbirlikçi yaklaşımlarını da içeren çokboyutlu bir sisteme geçişi gerekli kılmaktadır. Yeni Avrupa Barış ve Güvenlik Sistemi olarak adlandırılabilecek yapı içinde, bu tür bir çokboyutluluk bulunmalıdır.

Yeni Avrupa Barış ve Güvenlik Sistemi

Yeni Avrupa Barış ve Güvenlik Sistemi, Avrupa'nın mevcut kurumlarının ve bunlar arasındaki ilişkilerin çerçevesinin yeniden çizilmesini gerekli kılar. Bunlar içinde en kapsamlı ve geniş üyeye sahip kurum olan AGİT, en temel örgütsel araç hizmeti görmektedir. Örgütün "Vancouver'dan Vladivostok'a" kadar uzanan 55 üyesi arasında, Soğuk Savaş dönemindeki düşmanlara ilaveten tarafsız ve bağlantısız ülkeler de vardır. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) yirmibeş yıl önce kurulduğunda, mimarları güvenliğin siyasi/askeri, ekonomik/çevresel ve insani/insan hakları boyutlarını tanımlamışlardı (Bloed, 1993). Soğuk Savaş'ın sona ermekte olduğu günlerde, bu üç unsurun her birine tekabül eden mevcut kurumlar, Soğuk Savaş sırasındaki eski düşmanları ortak örgütlere, süreçlere ve mekanizmalara dahil ederek, ulusaldan ortak güvenlik paradigmasına doğru bir değişimi kolaylaştırmak amacıyla genişlemekte veya genişlemeyi tartışmaktaydı: Örneğin, siyasi/askeri unsurlarla ilgili olarak NATO, Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi (KAİK), Barış İçin Ortaklık (BİO) ve Batı Avrupa Birliği (BAB), ekonomik/çevresel unsurlarla ilgili olarak AB ve insani/insan hakları unsurlarıyla ilgili olarak Avrupa Konseyi (Sandole, 1993b).

Bu bağlamda üye sayısını giderek artıran AGİT, alışıldık *tepkisel* rekabetçi yöntemler kullanılmadan önce harekete geçerek, kendi erken uyarı, çatışmaları önleme ve kriz yönetimi mekanizmalarının tamamen tüketilmesini sağlamakta daha etkili olabilir. Ancak bu senaryoda bir büyük sorun bulunmaktadır. Bu noktaya kadar formüle edildiği ve geliştirildiği şekliyle Yeni Avrupa Barış ve Güvenlik Sistemi, kendisini oluşturan parçalar gibi temelde bir *devletlerarası* yapıdır; halbuki dünya çapında ortaya çıkan çatışmaların büyük bölümü devletlerin içindeki mücadelelerden kaynaklanmaktadır (Van Creveld, 1991; Sollenberg ve Wallensteen, 1995). Bu nedenle AGİT/Yeni Avrupa Barış ve Güvenlik Sistemi için ihtiyaç duyulan şey, bu yapıların devletlerin kendi içlerindeki çatışmalara etkin bir şekilde müdahale edebilecekleri, örneğin bütünleşik çatışma çözüm ağı sistemleri diye adlandırılabilecek birleşik mekanizmalar ve yöntemlerdir (Sandole, 1993c).

Yeni Avrupa Barış ve Güvenlik Sistemi'nin "bütünleşik sistemler" unsurunun dikey ve yatay iki boyutu bulunmaktadır. Dikey boyut birinci yol ve buna uygun ikinci yol mekanizma ve yöntemlerinin, başka nedenlerin yanı sıra, çatışmaların farklı düzeylere yayılmasını önlemek amacıyla yerel, toplumsal, bölgesel ve uluslararası düzeylerde –ve bu düzeyler arasında– bir arada ve işbirliği içinde kullanılmalarını içerir. Bunun bir nedeni, "ateşi" diğer düzeylere yayılmadan, yerel düzeyde engellemenin

ve durdurmanın daha kolay olmasıdır. Diğer neden ise, eğer çatışmanın farklı düzeylerde kaynakları bulunmaktaysa, çatışmayı çözmeye yönelik çabaların tüm bu düzeylere yansıtılmasının gerekmesidir.

Eğer belirli olağanüstü koşullar söz konusuysa –örneğin, çatışmanın taraflarından biri "nihai çözüm" olarak diğer grup üzerinde soykırım uyguluyorsa–, o zaman pozitif barış için gerek koşul olan (fakat kesinkes yeter koşul olmayan) negatif barışı sağlamak amacıyla, temeldeki daha geniş ideal politik stratejinin bir parçası olarak, belirli bir "ölçüde" reel politiğin kullanılabileceği yatay boyut işletilmeye başlamalıdır. Fisher ve Keashly'nin savunduğu gibi, bir müdahale ilk olarak çatışmanın yoğunluğuyla eşit ölçülü olmalı ve daha sonra "çatışmanın yoğunluğunun daha da azaltılması amacıyla, gerektiğinde, uygun koşullar altında" ilave "müdahale yöntemleri" bir arada kullanılmalıdır (1991, s. 36).

Bununla birlikte, ne denli insani ve pragmatik gerekçelere dayanırsa dayansın, şiddet kullanılması, daha fazla şiddete neden olacağından bir çözüm getirmeyecektir. Yine de, NATO'nun 1995'in Ağustos ve Eylül aylarında Bosna'daki Sırp mevzilerini bombalamasının, Bosna'da, şimdiye kadar Dayton Barış Anlaşması uyarınca ABD önderliğindeki NATO Tatbikat Gücü (IFOR) (daha sonra İstikrar Gücü [SFOR] olarak anılmaya başlanmıştır) tarafından gayet iyi bir şekilde korunan negatif barışın sağlanmasında önemli bir rol oynadığı görülmektedir; yani Dayton'un negatif barışa yinelik düzenlemelerinde bir miktar başarı sağlanmıştır, fakat, AB'nin savaşta harap olan Bosna'nın yeniden yapılanmasına katkıda bulunmasına ve AGİT'in diğer görevlerinin yanı sıra seçimlerin yapılmasıyla da ilgilenmesine rağmen, pozitif barış açısından aynı ölçüde bir başarı yakalanamamıştır.

Her zaman olduğu gibi, uluslararası toplum diplomatların ve askeri görevlilerin eğitimini aldıkları şeyi yapmaktadır: negatif barışı sağlamak ve korumak. Fakat pozitif barışı sağlamaya yönelik yöntemlerin yokluğunda, eski Yugoslavya'da sağlanan negatif barış, başarısızlığa mahkûmdur. Dolayısıyla Yeni Avrupa Barış ve Güvenlik Sistemi'nin gelecekteki "Yugoslavya'ları" engelleyebilmesi için, şimdiki Yugoslavya'da başarılı olması gerekmektedir.

Burada AB farklılık yaratabilecek bir konumdadır. Örneğin şimdiden, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya, Romanya ve Slovakya'ya (Avrupa İstikrar Paktı –Balladur Planı– kapsamındaki ülkeler), bu ülkelerin üyeliklerinin gerekli koşullarından biri olarak sınır ve azınlık sorunlarını çözmekte yardımcı olarak, ortak dışişleri ve güvenlik politikasının (ODGP) ilk iddialı projesine katılmıştır (Helenius, 1995). Bu bağlamda AB, Orta ve Doğu Avrupa'daki faaliyetlerinin, güvenliğin siyasi/askeri, çevresel ve insani/insan hakları yanlarını da yansıtması nedeniyle, AGİT'in ekonomik hedeflerine ulaşmasını kolaylaştırmaktan daha fazlasını yapmaktadır. Kısacası, AB'nin sadece Balladur Planı bağlamında Soğuk Savaş sonrası Avrupa'da yürüttüğü eylemler, AGİT/Yeni Avrupa Barış ve Güvenlik Sistemi'nin üç unsurunu da içermektedir. Ayrıca, bu eylemler, sınırlar

ve azınlıklara ilişkin anlaşmaların ve düzenlemelerin uygulanmasının değerlendirilmesi ve takibinde, Yeni Avrupa Barış ve Güvenlik Sistemi ve gelecekteki "Yugoslavya'ların" önlenmesinde kritik öneme sahip bir örgütler arası işbirliği türünü de temsil etmektedir.

Ancak uzun dönemli hedeflere ilişkin bu arkaplana karşın, kısa ve uzun vadede AB, 1996 Nisan'ında donör ülkeler için düzenlenen iki günlük toplantı sırasında Dünya Bankası ile birlikte yaptığından –uluslararası toplumu Bosna'nın yeniden inşası için gerekli fonlar için taahhütte bulunmaya teşvik etmek– daha fazlasını gerçekleştirmelidir. Ayrıca Mostar'daki Hırvat ve Müslüman nüfusu yeniden birleştirmekte yaşadığı başarısızlığın tekrarlanmaması için, dikkatini yeniden inşanın ekonomik altyapısal yanlarının yanı sıra, uzlaştırmacı yanları üzerinde de yoğunlaştırmalıdır. Belki AB'nin önerdiği Avrupa Sivil Barış Kuvvetleri teklifi bu açıdan bir rol oynayabilir.

Bosna, negatif barışın sağlanmasının pozitif barışın önkoşulu olduğuna dair bariz bir örnektir. İnandırıcı bir barış kuvveti olmaksızın, cömert mali yardımlar boşa gidecektir. Bu yüzden AB her iki cephede de eşanlı olarak faaliyet göstermelidir: Sadece Dayton barışını korumak amacıyla değil, gelecekteki "Yugoslavya'lara" müdahale edecek Yeni Avrupa Barış ve Güvenlik Sistemi benzeri bir fikri daha da geliştirmek amacıyla da, IFOR'un bölgeden çekileceği 1996 Aralık'ından sonra barış kuvvetleri bulundurmak ve ülkenin "öngörülebilen" yeniden inşa çabalarını kolaylaştırmak. AB, bu ve Soğuk Savaş sonrası Avrupa'sındaki uzun dönemli faaliyetleri yoluyla gerçekten "etnik gerilimleri yumuşatacak en önemli Avrupa örgütü" haline gelebilir (Walker, 1991, s. 50). ■

Dennis J. D. Sandole

Bkz. ayrıca Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası; Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı; Yugoslavya

SOĞUK SAVAŞ SONRASI AVRUPA'SI İÇİN BIR GÜVENLIK VE BARIŞ SISTEMI/KAYNAKÇA

Bloed, Arie, ed. 1993. *The Conference on Security and Cooperation in Europe: Analysis and Basic Documents, 1972-1993*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Deutsch, Morton. 1973. *The Resolution of Conflict: Constructive and Destructive Processes*. New Haven: Yale University Press.

Diamond, Louise ve John McDonald. 1991. *Multi-Track Diplomacy: A Systems Guide and Analysis*. Occasional Paper no. 3. Grinnell: Iowa Peace Institute.

Fisher, Ronald J. ve Loraleigh Keashly. 1991. "The Potential Complementarity of Mediation ve Consultation Within a Contingency Model of Third Party Intervention". *Journal of Peace Research* 28, no. 1, s. 29-42.

Galtung, Johan. 1969. "Peace, Violence and Peace Research". *Journal of Peace Research* 6, s. 167-191.

Helenius, Harry. 1995. "More Stability in Europe." *OSCE Review* 3, no. 1, s. 8-9.

McDonald, John ve Diane Bendahmane, ed. 1987. *Conflict Resolution: Two Track Diplomacy*. Washington, DC: U. S. Department of State, Foreign Service Institute.

Montville, Joseph V. ve William Davidson. 1982. "Foreign Policy According to Freud." *Foreign Policy*, no. 45 (Kış 1981-1982), s. 145-157.

Sandole, Dennis J. D. 1993a. "Paradigms, Theories and Metaphors in Conflict and Conflict Resolution: Coherence or Confusion?" Dennis J. D. Sandole ve Hugo van der Merwe, ed., *Conflict Resolution Theory and Practice: Integration and Application*. Manchester: Manchester University Press.

— 1993b. "Post-Cold War Peace and Security Systems in Europe: Prospects and Prescriptions". *Peace and the Sciences* (Mart), s. 5-12.

— 1993c. "Ethnic Conflict Resolution in the New Europe: A Case for an Integrated Systems Approach". Judit Balazs ve Hakan Wiberg, ed., *Peace Research for the 1990s*. Budapest: Hungarian Academy of Sciences.

Sollenberg, Margareta ve Peter Wallensteen. 1995. "Major Armed Conflicts". *SIPRI Yearbook 1995: Armaments, Disarmament and International Security* (Stockholm International Peace Research Institute). Oxford: Oxford University Press.

Van Creveld, Martin. 1991. *The Transformation of War.* New York: Free Press.

Walker, Jennone. 1991. "European Regional Organizations and Ethnic Conflict". Regina Cowen Karp, ed., *Central and Eastern Europe: The Challenge of Transition.* Oxford: Oxford University Press.

Sosyal Boyut *Bkz. Sosyal Politika*

Sosyal Diyalog

Sosyal diyalog AB'nin "sosyal ortaklarının" (işçi ve işveren temsilcileri) sosyal politika girişimleri üzerinde bir anlaşma sağlamak amacıyla yürüttükleri müzakereleri içermektedir. Sosyal diyalog, komisyonun sosyal politika alanlarından biriyle ilgili özgül bir eylem amaçladığını açıklaması ve sosyal ortaklardan bu konuda mevzuatı ikame edecek müzakereler yürütmelerini talep etmesi durumunda başlayabilmektedir. Eğer müzakereler başarılı olursa, Bakanlar Konseyi bunun sonucunda çıkan anlaşmayı yasalaştırabilir. Aksine eğer görüşmeler kesilirse, konsey sosyal ortakların fikirleriyle paralel olması gerekmeyen kendi mevzuat hazırlığı üzerinden ilerleyebilir. Konsey bu zımni "müzakere edin, yoksa biz mevzuat çıkarırız" tehdidini, ilk olarak 1994'te, uzun zamandır ertelenmekte olan Avrupa İşyeri Konseyleri'ni (AİK'lar) faaliyete geçirmek amacıyla kullandı. Sosyal ortaklar mesajı aldılar ve kısa bir süre sonra, oldukça ihtilaflı bir konu olan doğum izni konusunda Avrupa'nın ilk "toplu anlaşması" yapıldı. ■

Bkz. ayrıca Sosyal Politika

SOSYAL DİYALOG/GÜNCELLEME

Avrupa sosyal diyaloğu kapsamında 1985 yılından itibaren yürütülen faaliyetler sayesinde, sosyal ortaklar tarafından 300 ortak belge üretilmiş ve çok sayıda uluslarötesi ortak proje uygulamaya koyuldu.

Komisyon, (Amsterdam Antlaşması ile değişikliğe uğrayan) Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) Avrupa sosyal diyaloğu konusunda kendisine verdiği sorumluluklar doğrultusunda, 2001 yılında Sanayi İlişkileri ve Değişim Hakkında Üst Düzey Grup'u oluşturdu. Sanayi ilişkilerindeki mevcut fırsatlar ve güçlükleri değerlendirmek ve başarı için gerekli anahtar faktörleri belirlemekle görevlendirilen grup, bu konulara ilişkin raporunu 2002 yılının Şubat ayında sundu. Laeken'de yapılan sosyal zirvede ise sosyal ortaklar sosyal diyalog için, tek bir yeni

forumun oluşturulmasını (Büyüme ve İstihdam Hakkında Üç Taraflı Sosyal Zirve) ve bir çalışma programını içeren yeni bir çerçeve teklif ettiler. Komisyon, bu yeni çerçeveyi Avrupa Konseyi'ne teklif olarak sundu ve Büyüme ve İstihdam Hakkında Üç Taraflı Sosyal Zirve, Bakanlar Konseyi kararı ile 2003 yılının Mart ayında oluşturuldu. Diğer taraftan sanayiler arası sosyal diyalog komitesi ve 30 sektörel sosyal diyalog komitesi vasıtasıyla iki taraflı sosyal diyalog çalışmaları da sürdürülmektedir. ■

SOSYAL DİYALOG

GÜNCELLEME KAYNAKÇASI

Komisyon. 2002. Communication. "The European social dialogue, a force for innovation and change" and Proposal for a Council Decision establishing a Tripartite Social Summit for Growth and Employment. COM(2002)341 Final. Brüksel.

Sosyal Ortaklar

Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ETUC), Avrupa Sanayi ve İşverenler Konfederasyonu Birliği (UNICE) ve Avrupa Kamu İşletmeleri Merkezi (AKİM) toplu olarak "sosyal ortaklar" olarak anılırlar. Bu ortaklar sosyal diyaloğa –sosyal politika girişimleri hakkında kendi aralarında anlaşma sağlamaya yönelik müzakereler– katılır ve komisyona diğer ilgili mevzuat teklifleri konusunda tavsiyede bulunurlar. ■

Bkz. ayrıca Sosyal Politika

SOSYAL ORTAKLAR/GÜNCELLEME

Avrupa Konvansiyonu'nun hazırladığı Taslak Anayasa Antlaşması'nda sosyal ortakların rolü ve özerk sosyal diyalog anayasal güvence altına alındı. Taslağın I-47. maddesinde "Birliğin, ulusal sistemlerdeki farklılıkları göz önünde bulundurarak, sosyal ortakların rolünü Birlik düzeyinde tanıyıp teşvik edeceği, özerkliklerine saygı göstererek toplumsal ortaklar arasındaki diyaloğu kolaylaştıracağı" hükme bağlandı. Bu hüküm Haziran 2004'te üzerinde uzlaşmaya varılan Avrupa Anayasası Antlaşması metninde de korundu. ■

Sosyal Politika

Sosyal politika genelde istihdamla ilgili, emeğin serbest dolaşımına yönelik tedbirlerle çalışma hayatının kalitesini korumaya yönelik tedbirleri de içeren konuları ele almaktadır. Giandomenico Majone'a göre, hayat kalitesine yönelik endişeler nedeniyle ekonomik etkinliği dengelemeye yönelik programlar içermesi ve üye devletlerdeki sosyal refah programlarının yerini almaya çalışmaması nedeniyle, "sosyal politika" yerine "sosyal regülasyon" demek daha uygundur (Majone, 1993, s. 168). Sosyal politikanın amaçları, tam ve daha iyi koşullarda istihdam, hayat ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve sosyal ortakların AB'nin ekonomik ve sosyal konulardaki kararlarına daha fazla katılımlarıdır (Springer, 1992).

Sosyal politika yetki paylaşımının olduğu (sorumluluğun AB kurumlarıyla üye devletler arasında paylaşıldığı) bir alandır, fakat yapabilen yerele öncelik ilkesi her aktör için hangi eylemlerin daha uygun olduğu konusunda muğlak bir yol göstericidir. Komisyon Başkanı Jacques Delors,

1980'ler boyunca, AT'nin sosyal politika alanında ulusal yetkileri ele geçirmeye çalışmasına güçlü savlarla karşı çıkan İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher'a, Avrupalıların ortak sosyal değerleri olduğu ve AT'nin bu değerleri koruması ve geliştirmesi gerektiği şeklindeki, aynı derecede güçlü bir savla muhalefet etti. Üye ülkelerin ve AT'nin yetkileri hakkındaki bu ihtilaf, İngiltere'nin Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) sosyal politikaya ilişkin hükümlerine muhalefetinin hükümetlerarası konferansı kesilme tehlikesine soktuğu 1991 Aralık'ındaki Maastricht zirvesinde doruk noktasına ulaştı. Başbakan John Major İngiltere'nin antlaşmanın sosyal politika hükümleri dışında kalmasını veya daha kesin bir dille, sosyal politikanın antlaşmanın dışında kalmasını son dakikada kabul ederken, diğer on bir üye devlet antlaşmaya sosyal politikaya ilişkin bir protokol eklenmesi üzerinde anlaşma sağladılar. Ancak, Major'un yerine geçen Tony Blair yönetimi 1997 Amsterdam Antlaşması'nın sosyal politika düzenlemelerine katılmaya ve ABA'nın sosyal protokolü altında halihazırda üzerinde anlaşma sağlanmış olan yönergeleri kabul etmeye karar verdi.

Hukuki Taban ve Karar Alma

Sosyal politikanın hukuki tabanı temel antlaşmalardaki sayısız paragrafta bulunmaktadır. Roma Antlaşması'nda (1957) bu paragraflar emeğin serbest dolaşımı ile ilgili 48-51. maddeler ve anahtar nitelikteki üç maddeden (117. madde, komisyonu üye ülkelerin sosyal politika alanında daha yakın işbirliği yapmalarını teşvik etmekle görevlendirir; 118. madde, sağlık ve güvenlik, mesleki eğitim, iş hukuku ve çalışma koşulları, istihdam ve sosyal güvenliğin sosyal politika kapsamında olduğunu ifade eder ve 119. madde, kadınlar için eşit işe eşit ücret hakkı tanır) oluşan sosyal politika hakkındaki III. Başlıkta bulunmaktadır. Özel olarak sosyal politikaya bir atıfta bulunmasalar da, antlaşmanın diğer bazı maddeleri de (örneğin 54g ve 100 maddeleri) sosyal politikayla alakalı yönergeler için bir taban teşkil etmişlerdir. Antlaşma ayrıca mesleki eğitim programları ile işten çıkarılan işçilerin yeniden işe yerleştirilmesine yönelik programlara finansman sağlayan Avrupa Sosyal Fonu'nu (ASF; 123-128. maddeler) da kurmuştur.

Avrupa Tek Senedi (ATS) sosyal politika alanında çok az değişiklik yaptı. Bununla birlikte, sağlık ve güvenlik koşullarıyla ilgili yönergelerin Bakanlar Konseyi'nden nitelikli çoğunlukla geçmesine (118a maddesi) olanak sağladı. Sosyal politika yönergeleri için daha önce, topluluğun sosyal politikasının gelişmesinin önündeki en büyük engel olan, konseyde oybirliği sağlanması şart koşulmaktaydı.

ABA, sosyal politikanın hukuki tabanını hem genişletti hem de karmaşıklaştırdı. Bu konuyla ilgili hükümler Sosyal Politika Protokolü ile antlaşmaya eklenen Sosyal Politika Anlaşması içinde yer almaktadır. Bu düzenlemeler (1993-1998 arasında İngiltere'nin katılmadığı) konseye tüm AB içinde uygulanabilir yönergeleri kabul etme imkânı vermektedir. Teklif edilen yönergelerin büyük bölümü nitelikli çoğunluk (1993-1998 arasında İngiltere'nin sosyal politika dışında kalması nedeniyle ge-

rekli oy oranlarında ayarlamalar yapıldı) sağlanarak kabul edilebilmektedir.

Sosyal güvenlik gibi, üye ülkelerde hassasiyetlerin söz konusu olduğu teklifler için, (ilk başlarda İngiltere hariç) tüm üyelerin oybirliği şart koşuldu. Antlaşma ayrıca sosyal ortakların (Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu [ETUC], Avrupa Sanayi ve İşverenler Konfederasyonu Birliği [UNICE] ve Avrupa Kamu İşletmeleri Merkezi [AKİM]) aralarında anlaşma sağlayabilecekleri bir usul de oluşturdu. Komisyon, bu usul altında sosyal ortakların nitelikli çoğunluk sağlanması durumunda hukuki açıdan bağlayıcı olabilen anlaşmasını konseye sunmaktadır. Bu usul ilk kez 1995'te doğum izni konusunda bir anlaşmanın müzakere edilmesi amacıyla kullanılmıştır. Sosyal ortaklara ayrıca sosyal politikayla ilgili tüm teklifler konusunda danışılmaktadır.

Sosyal politika, çalışan kadınların haklarını korumaya yönelik eşitlik programları, sağlık ve güvenlik standartları, mesleki eğitim programları, çalışanların bilgilendirilmesi ve onlara danışılmasına yönelik politikalar gibi birtakım alt bölümlerden oluşur. Sosyal politikanın kapsamı ve yönü, çoğunlukla yönergeler vasıtasıyla uygulamaya sokulan beş yıllık eylem programları veya çerçeve programlarla belirlenmektedir.

Sosyal Politikanın Gelişimi

Sosyal politikanın tarihi, 1960'larda bu konudaki tartışmalarda hareketliliğin çok az olduğunu, 1970'ler boyunca ise bu hareketin arttığını göstermektedir. İlk çerçeve antlaşma 1974'te kabul edildi. Çalışan kadınlara yönelik tam kapsamlı bir program, eşit ücret ve eşit muamele konularıyla ilgili iki yönergenin kabul edilmesiyle başladı. Komisyon çalışanların işyerlerine katılımı hakkında bir politika taslağı oluşturmaya başladı, fakat konsey sosyal protokolün koşulları altında, 1994 Haziran'ında işyeri konseyleri yönergesini kabul edene kadar, bu konuyu sonuçlandıramadı. Sosyal politika alanında, 1970'lerdeki hareketliliğin yerini 1980'lerdeki daha suskun bir dönem aldı. Ancak 1980'lerin sonlarına doğru, tek pazar programının sosyal sonuçları konusundaki endişelere cevap olarak, *1992'nin Sosyal Boyutu* ve *Çalışanların Temel Hakları Şartı* (Sosyal Şart) başlıklı iki önemli metin kabul edildi. Bu gelişme, ekonomik gerçekliklerin bir zorunluluğu olarak ortaya çıkmış olsa da, sosyal politika alanındaki taahhütlerde bir yenilenmeye işaret etti. ABA sosyal politika alanında yeni fırsatlar sunduysa da ekonomiyle ilgili endişeler sosyal politikayı gölgelemeye devam etmektedir: 1990'larda istihdam bir numaralı öncelik haline gelmiştir.

Sosyal Şart AB sosyal politikasının temel taşı olmaya devam etmektedir (Komisyon, 1989). Bu şart bir tür ilkeler beyannamesidir ve Avrupa'nın sosyal değerlerini temsil eden toplumsal özgürlük ve sosyal demokrasi payandaları üzerinde duran Avrupa toplum modelini tanımlamaktadır; ayrıca –yaşlılar gibi– emek gücü içerisinde yer almayan kişilerle işsizlerin haklarını da içeren on iki sosyal hak belirlemektedir. En tartışmalı haklar, endüstriyel demokrasi ve topluluk düzeyinde toplu pazarlık yapma hakkıdır. Üye devletler ABA'da (başlangıçta İngiltere dışarıda ola-

rak) "1989 şartının belirlediği yoldan devam etmek" konusunda anlaşmışlardır.

Sosyal politikanın merkezinde komisyon yer almaktadır. Komisyonun istihdam, sosyal işler ve eğitimden sorumlu genel müdürlüğü (GM V) mevzuat teklifleri ve senelik olarak yayınlanan *Avrupa'da İstihdam* gibi etkili çalışmaları hazırlar. Konsey komisyona kıyasla sosyal politikaya karşı daha az ilgili ve eğilimlidir. Benzer şekilde Avrupa Konseyi de, "istihdam yaratılmasının AB ve üye ülkelerinin temel sosyal, ekonomik ve siyasi amacı olduğunu" belirttiği 1995 Aralık'ındaki Madrid toplantısında olduğu gibi, zaman zaman sosyal politikayla ilgili bir tavır almaktadır. Yetkileri ABA ile güçlendirilen Avrupa Parlamentosu (AP) sosyal politikanın savunucusudur. AP içinde, Avrupa Sosyalistleri Partisi ile Avrupa Halk Partisi (Hıristiyan Demokratlar) sık sık sosyal politika tekliflerine destek vermek üzere işbirliği yapmaktadırlar. Sosyal ortaklar da sosyal politika alanının önemli aktörlerindendir. ABA ile sosyal diyalog kurulması hakkındaki daha önceki bir anlaşma sayesinde, sosyal politikaların oluşturulmasında yarı-resmi veya işbirliği temelinde bir role sahiptirler.

Sonuç

Sosyal politika, Avrupa bütünleşmesinin farklı dönemlerinde hâkim çıkarlara cevap vermek üzere milim milim gelişmiş, ancak genellikle ekonomik önceliklerin gölgesinde kalmıştır. Sosyal politika ne kapsamlı, ne de tutarlıdır: Avrupa'nın sosyal adalet ideallerini ifade ederken, temelde ulusal politikaları tamamlamaktadır. AB için bir sosyal politika yaratmakta uygun bir rol tanımlanamamıştır; belki de böyle bir rol tanımlanamamaktadır. Bu türden bir tanımın yokluğu, ulusal hükümetlerin sosyal politikalara ilişkin yetkilerini korumak isteyenlerle AB sosyal politikasının Avrupa bütünleşmesinin temel bir unsuru olduğuna inanlar arasında hararetli tartışmalara neden olmaktadır. ABA, sosyal politikanın gelişmesinin önündeki en önemli engelleri ortadan kaldırmıştır, ama ekonomik sorunlar ve piyasaların talepleri 1990'ların şimdiye kadarki bölümünde sosyal politikayla ilgili taahhütler üzerinde hâkimiyet kurmuşlardır. Bu ihtilafların ekonomik, siyasi ve ideolojik nedenlerden dolayı Avrupa düzeyinde bir sosyal politikanın gelişmesini zorlaştırmaya devam etmeleri şaşırtıcı değildir. ■

Beverly Springer

Bkz. ayrıca Delors, Jacques; Düzenleyici Politikalar; Tek Pazar Programı

Sosyal Politika/Kaynakça

Komisyon. 1989. *Community Charter of Fundamental Social Rights*. COM (89) 248. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

Majone, Giandomenico. 1993. "The European Community Between Social Policy and Social Regulation". *Journal of Common Market Studies* 3, no. 2 (Haziran).

Springer, Beverly. 1992. *The Social Dimension of 1992*. New York: Greenwood.

Sosyal Politika/Güncelleme

Amsterdam Antlaşması'yla istihdam hakkında yeni bir Başlık oluşturularak ve bu başlık, ABA Sosyal Protokolü'nün antlaşmalar kapsamına alınarak,

Avrupa sosyal politikasında yeni bir dönem başladı. Bu alanda yürütülecek eylemler için yeni konular ve araçlar belirleyerek, Avrupa sosyal politikasının katkıda bulunacağı konuları tanımlayan Amsterdam Antlaşması'na göre, sosyal politika, istihdam konusunu AB politika gündeminin öncelikleri arasına sokacak, istihdam ve emek piyasaları konularında başlatılmış olan işbirliği sürecinde belirleyici olan ortak çıkarların, birlik düzeyinde teşvik edilmesine yardımcı olacaktır. AB bu amaç doğrultusunda Lüksemburg İstihdam Zirvesi ile somut adımlar atmaya başladı. Bu somut adımlardan biri, Bakanlar Konseyi'nin 24 Ocak 2000 tarihli kararı ile, temelde Lüksemburg sürecinde belirlenen ulusal istihdam raporlarının topluca incelenmesi, komisyon ve konsey tarafından hazırlanan ortak raporlar ve istihdama ilişkin kılavuz ilkeler hakkındaki görüşlerin hazırlanması gibi konularda faaliyet göstermek üzere, üye devlet temsilcileriyle komisyondan iki temsilcinin görev aldığı İstihdam Komitesi'nin kurulmasıdır. Diğer taraftan Amsterdam Antlaşması, üye devletlerin ve topluluğun, tutarlılığı sağlamak ve sinerjiyi geliştirmek amacıyla istihdam politikalarının daha iyi eşgüdümünü sağlamalarını şart koşmuştur. Sosyal politika, sosyal ortaklar arasındaki toplu pazarlıklar yoluyla yönlendirilecek, sosyal dışlama ve kadın-erkek eşitliği gibi ilkesel konulardaki hassasiyetler dikkate alınarak yürütülecektir.

1997 Kasım'ında yapılan Lüksemburg zirvesinde, işsizlikle mücadele alanındaki ulusal politikaların başarılı örnekleri incelenerek, AB'nin gelecekteki istihdam politikasının oluşturulmasını amaçlayan Lüksemburg süreci başlatıldı. Bu çerçevede üye ülkelerin istihdam politikaları arasında eşgüdümün sağlanması amacıyla girişimcilik, istihdam edilebilirlik, intibak ve eşit olanaklar başlıkları altında dört sütun oluşturuldu; devlet ve hükümet başkanları ayrıca, istihdam stratejisi için dört unsurdan oluşan bir yöntem öngördüler. Buna göre, komisyon ve konsey her sene üye devletlerin istihdam politikaları için birtakım kılavuz ilkeler belirler; üye ülkeler belirlenen bu kılavuz ilkeler doğrultusunda kendi ulusal eylem planlarını hazırlar; komisyon ve konsey üye ülkelerin hazırladığı ulusal eylem planlarını inceleyerek bir ortak istihdam raporu oluşturur ve konsey, gerektiği zamanlarda komisyonun teklifi üzerine nitelikli çoğunluk yöntemiyle üye ülkelere özel tavsiye kararları alır.

Devlet ve hükümet başkanları 1998 Haziran'ında gerçekleştirilen Cardiff zirvesinde, sürdürülebilir büyümenin istihdam yaratma üzerindeki etkisine dikkat çekerek, ekonomik reformlara ilişkin tartışmaların istihdam stratejisiyle eşanlı olarak başlatılması kararını aldılar. Komisyon Cardiff'de alınan kararlar doğrultusunda Ekonomi Politikaları Komitesi ve İç Pazar Yatay Grubu'yla işbirliği içinde iki rapor hazırlayarak konseye sundu. Bu raporlarda üzerinde önemle durulan nokta, iş kurma özgürlüğünü kısıtlayan engellerin ve bürokratik işlemlerin azaltılması yoluyla küçük işletmelerin faaliyetlerinin kolaylaştırılabileceği ve istihdamın artırılabileceğidir. 1999 Haziran'ında ya-

pılan Köln Avrupa Konseyi toplantısında Avrupa istihdam stratejisi yeniden gözden geçirilerek, istihdamı etkileyen tüm ekonomik faktörleri dikkate alan bir istihdam politikası için temel oluşturuldu. Bu zirvede oluşturulan ve Köln süreci olarak anılan Avrupa İstihdam Paktı'nın amacı, makroekonomik politikalarla ilgili tüm tarafların katılacağı bir diyalog ortamını teşvik etmek ve büyümeyle istihdam artışı yaratmak düşüncesinden hareketle karşılıklı güveni tesis etmektir. Pakt, istikrar paktının ilkeleriyle tutarlı bir şekilde oluşturulmuştur ve kamu fonlarını yatırıma ve rekabetçi alanlara kaydıracak bir para politikasıyla verimlilik artışına dayalı ücret artışlarını ve fiyat istikrarını temel alan bir makroekonomik politika önceliğine dayanan bir denge kurulmasına duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır.

Lizbon'da, 2000 yılı Mart'ında yapılan Avrupa Konseyi toplantısında, Avrupa'nın ekonomik gücüyle sosyal modeli arasındaki bağın önemi vurgulandı. Bu toplantıda yapılan taahhütler kapsamlı bir Avrupa sosyal politikası için gerekli siyasi zemini hazırladı. AB'yi 2010 yılına kadar bilgiye dayalı bir ekonomiye dönüştürmeyi hedefleyen Lizbon Stratejisi'nin çerçevesini oluşturan zirve sonuç bildirgesinde, üzerinde önemle durulan konulardan biri de sosyal politikalarla ekonomi politikaları arasında bir denge sağlanmasıdır. Bildirgede sosyal politikaya ilişkin olarak belirlenen perspektif şu başlıklar altında toplanmıştır:

Avrupa toplum modeli ve refah toplumu. Avrupa Konseyi yeni ekonominin işsizliği, sosyal dışlanmışlığı ve yoksulluğu artırmaması gerektiğine dikkat çekmiştir. Bilgiye dayalı ekonomi için ulaşılması gerekli hedeflerden biri, bilgi toplumu modeline uygun eğitim-öğretim ve mesleki eğitim ortamının yaratılması olarak belirlenmiş ve bu kapsamda, çeşitli hedef grupları (gençler, işsizler, teknolojik gelişme sonucu istihdam olanaklarını yitirenler) dikkate alarak yerel eğitim merkezlerinin geliştirilmesini, yeni temel becerilerin edinilmesini ve mesleki beceri kazanımının şeffaflaştırılmasını amaçlayan eylemlerin uygulamaya konacağı ifade edilmiştir.

Daha fazla ve daha iyi iş imkânı. Avrupa Konseyi bu başlık altında öncelikli dört alan belirlemiştir: iş bulabilme olasılığının artırılması ve vatandaşlar arasındaki beceri farklılıklarının azaltılması, hayat boyu eğitime yönelik eylemlere öncelik verilmesi, hizmetler sektöründeki istihdam olanaklarının artırılması ve her türden ayrımcılığın ve eşitsiz muamelenin engellenmesi.

Sosyal güvenliğin modernizasyonu. Avrupa Konseyi bilgiye dayalı ekonomiye geçişin, sosyal güvenlik sistemlerinde de bir dönüşümü gerekli hale getirdiğine dikkat çekmiş ve yeni oluşan sistemin, yaşlanan nüfus gerçeği karşısında uzun dönemde sürdürülebilir olması, sosyal dışlanmışlığı ve cinsiyet ayrımcılığını gidermesi ve sağlık hizmetlerinin kalitesini artırması gerektiğini vurgulamıştır. Konsey, bu amaçla üye ülkeler arasında işbirliğinin artırılması ve sosyal güvenlik konusunda bir çalışma grubu kurulmasını, atılacak ilk adımlar olarak belirlemiştir.

Sosyal dışlanmışlıkla mücadele. AB içinde yoksulluk sınırının altında yaşayan ve sosyal olarak dışlanan insan sayısının kabul edilemez düzeyde olduğunu vurgulayan Avrupa Konseyi, bu alandaki çalışmaların sosyal güvenlik ve bilgiye dayalı ekonomiyle bağlantılı eğitim ve öğretim başlıklarıyla bağlantılı olarak yürütüleceğini belirterek, amacın büyüme ve istihdam düzeyinin yükselmesiyle toplumun tüm kesimlerinin refah düzeyinin artırılması olduğunu ifade etmiştir.

Lizbon süreci sonucunda, 2010 yılına kadar AB'deki istihdam düzeyinin yüzde 70'e, çalışan kadınların oranın da yüzde 60'a çıkarılması hedeflendi. 2001 Mart'ında yapılan Stockholm zirvesinde ise, Lizbon stratejisinin ara değerlendirilmesinin yapılacağı 2005 yılına kadar istihdamın yüzde 67'ye, çalışan kadınların oranının da yüzde 57'ye çıkarılması hedefleri benimsendi ve böylece, komisyonun 2000 yılının Haziran ayında uygulamaya soktuğu, 2000-2005 dönemi için geçerli 1. Sosyal Politika Gündemi'nin hayata geçirilmesi yolunda adım atıldı. Lizbon zirvesinde, ekonomik ve sosyal politikaların yenilenmesine ilişkin olarak kabul edilen amaçları somut uygulamalara dönüştüren Sosyal Politika Gündemi, sosyal politika ve istihdam politikaları için kılavuz ilkeleri belirlemektedir. 2000 yılı Aralık'ında Nice'de yapılan Avrupa Konseyi toplantısında onaylanan Sosyal Politika Gündemi kapsamında, komisyonun senelik olarak rapor sunacağı altı temel alan (daha fazla ve daha iyi koşullarda istihdam imkânı; esneklik ve iş güvenliği arasında yeni bir denge oluşturularak, çalışma koşullarında yaşanan değişimlerin öngörülmesi ve şekillendirilmesi; yoksulluk ve tüm ayrımcılık türleriyle mücadele; sosyal güvenlik sistemlerinin modernizasyonu; kadın-erkek eşitliğinin desteklenmesi; genişleme ve AB'nin dış politikasının sosyal politikayla ilişkili unsurlarının geliştirilmesi) belirlendi. Sosyal Politika Gündemi'nin amacı, üye ülkelerin sosyal politikaları arasında bir uyum sağlamaktan çok, Avrupa için ortak amaçlar belirlemek ve sosyal politikaların tek pazarla tek para birimi çerçevesinde eşgüdümü konusunda ilerleme sağlamaktır. Komisyon, 2005 yılı sonrasındaki program için yapılan hazırlıklar kapsamında, istihdam ve sosyal politika konularında çalışma yapmak üzere uzmanlardan meydana gelen bir grup oluşturmuştur.

Sosyal politika Nice zirvesinde en çok tartışılan konulardan biri oldu. Zirvede, nitelikli çoğunluk usulünün sosyal politika alanına giren konuları da (AT Antlaşması 42. ve 137. maddeleri) kapsaması önerisi kabul görmeyip, oybirliği ilkesi korunurken, konseyin oybirliği sağlaması şartıyla sosyal güvenlik konuları dışındaki sosyal politika alanlarında alınacak kararlarda ortak karar usulünün kullanılmasına imkân verildi.

Nice zirvesinde kabul edilen Temel Haklar Şartı'nın en tartışmalı hükümleri sosyal haklara ilişkin olanlarıdır. Bu haklara ilişkin maddelerde kullanılan dile özellikle dikkat edilmiş ve "güvence altına alınmıştır" gibi kesin ifadelerdense, "tanıma", "saygı gösterme" gibi daha muğlak ifadeler kullanılmıştır. Ancak sonuç olarak, kullanılan ifadeler ne olursa

olsun, bu alanlarda birliğe ve üye devletlere, saygı gösterme, koruma ve olumlu edimde bulunma yükümlülüğü verilmiştir. Üye devletler arasındaki, sosyal haklara ilişkin tartışmalar, aynı zamanda şartın hukuki bağlayıcılık sorununa ilişkin çözümlerin de 2004 yılına ertelenmesi sonucunu doğurmuştur.

2002'deki Barselona zirvesinde ise Avrupa istihdam stratejisiyle ilgili ara değerlendirmeler incelenerek, stratejinin uygulama üzerinde odaklanmasına ve basitleştirilmesine gerek duyulduğuna dikkat çekilmiştir. Yeniden gözden geçirilecek olan istihdam stratejisi, Lizbon gündeminin 2010 hedefleriyle tutarlı olmak amacıyla 2006'da ara değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Barselona Konseyi, ayrıca komisyona, AB düzeyindeki çeşitli eşgüdüm mekanizmalarını harekete geçirmesi için davette bulunmuş ve komisyon 2003 Ocak'ında Avrupa İstihdam Stratejisi'nin geleceği başlıklı tebliğini sunmuştur.

AB liderleri, 2003 Mart'ında Brüksel'de gerçekleştirilen Bahar zirvesinde, yaşanan ekonomik durgunluğu dikkate alarak komisyona, eski Hollanda Başbakanı Wim Kok başkanlığında bir Avrupa İstihdam Çalışma Grubu kurulması için çağrıda bulundular. Kurulan çalışma grubunun, üye devletlerin faaliyetlerinde dikkate almaları gereken dört temel ilke emek gücünün ve girişimcilerin yeni ekonomik koşullara uyumlarının artırılması, emek piyasasına katılımın artırılması, insan sermayesine daha fazla ve daha etkin şekilde yatırım yapılması ve daha iyi yönetişim yöntemleriyle reformların etkin bir şekilde uygulanmasının güvence altına alınmasıdır. Rapor, istihdam stratejisinin, kılavuz ilkelerin uygulanmasından çok, mevcut reformların uygulanması üzerinde durulmasını gerektirdiğini ifade etti.

Nice ve Laeken zirvelerinde alınan kararlar doğrultusunda Avrupa'nın geleceğine yön verecek anayasa metninin hazırlanması için oluşturulan konvansiyonun temel hedeflerinden biri de, Avrupa Temel Haklar Şartı'nın anayasa metnine dahil edilmesi oldu. Bu çerçevede, Temmuz 2003'te konvansiyonun hazırlamış olduğu taslak anayasa antlaşmasının ve Haziran 2004'teki hükümetlerarası konferansta üzerinde uzlaşmaya varılan anayasa antlaşmasının ikinci bölümünü Avrupa Temel Haklar Şartı meydana getirmekle birlikte, anayasa antlaşmasının onaylanıp yürürlüğe girmesi halinde, bir bütün olarak şartın düzenlediği hak ve özgürlükler birlik düzeyinde bir anayasal güvenceye erişmiş olacaktır.

Temel Haklar Şartı'nın anayasa antlaşması metnine dahil edilmesinin yanı sıra, antlaşmada nitelikli çoğunluk oylamasının kullanım alanı da genişletildi; ancak sosyal politika alanında oybirliği usulü yine korundu. ■

Ece Öztan, Hale Akay

Sosyal Politika Güncelleme Kaynakçası

Komisyon. 2003. Communication. "Mid-term review of the Social Policy Agenda". COM(2003) 312 Final. Brüksel.

Komisyon. 2000. Communication. "Social Policy Agenda". COM(2000) 379 Final. Brüksel.

Treaty of Nice: A Comprehensive Guide. (http://europa.eu.int/scadplus/nice_treaty/index_en.htm)

The European Convention Secretariat. 2003. Draft Treaty establishing a Constitution for Europe. CONV 850/03. Brüksel. 18 Temmuz 2003. (http://europa.eu.int/futurum/constitution/index_en.htm)

Conference of The Representatives of the Governments of the Member States. 2004. Provisional consolidated version of the draft Treaty establishing a Constitution for Europe (CIG 86/04). Brüksel. 25 Haziran 2004. (http://ue.eu.int/igcpdf/en/04/cg00/cg00086.en04.pdf)

Sosyal Protokol

Siyasi birlik hakkındaki 1991 hükümetlerarası konferansında, İngiltere Başbakanı John Major'ın AT'nin sosyal politikaya ilişkin eylemlerinde bir değişiklik istemediği aşikârdı. Aralık ayındaki Maastricht zirvesinde, Major, teklif edilen antlaşmanın, görüşmelerin sona ermesini sağlayacak olan sosyal politika bölümünün taslağı üzerinde en ufak bir değişiklik bile yapılmasına izin vermeyince, sosyal politika takılıp kalınan son nokta haline geldi. Almanya Şansölyesi Helmut Kohl'ü arabulucu olarak kullanan Komisyon Başkanı Jacques Delors, bunun yerine, antlaşmaya diğer üye devletlerin, yanlarında İngiltere olmaksızın, kapsamı genişletilmiş bir sosyal politika yönünde ilerlemelerine imkân verecek bir sosyal protokol ilave edilmesini teklif etti. Böylece Sosyal Politika Protokolü, bir arada hareket eden diğer üye devletlere 1989 Sosyal Şartı'nı uygulamak için AB'nin altyapısını kullanabilme imkânı verdi. İngiltere, Major'ın yerine gelen Tony Blair iktidarında, 1997 Amsterdam Antlaşması'nın sosyal hükümlerine katılmaya ve ABA'nın sosyal protokolü altında halihazırda üzerinde anlaşma sağlanmış olan yönergeleri kabul etmeye karar verdi. ■

Bkz. ayrıca Sosyal Politika

Sosyal Şart

Komisyon Başkanı Jacques Delors, AT içindeki işçilerin tek pazarın işleyişinden işadamları kadar yarar sağlamalarını amaçlayan Sosyal Şart fikrini, tek pazar programını tamamlayacak bir girişim olarak destekledi. Bunu yaparken, üye ülkelerin "ekonomik ve sosyal ilerlemesi" ile "üye ülkelerdeki vatandaşların yaşama ve çalışma koşullarının sürekli olarak gelişmesini" AT'nin amaçları arasında sayan Roma Antlaşması'nın giriş bölümüne atıfta bulunuyordu. 1988 Haziran'ındaki Hannover zirvesinde Avrupa Konseyi tek pazarın sosyal boyutunun taşıdığı önemi vurguladı. Bakanlar Konseyi, Avrupa Parlamentosu (AP) ve Ekonomik ve Sosyal Komite'nin (ESK) yaptığı katkıları temel alarak, 1989 Ekim'inde Avrupa toplum modelini tanımlayan ilkelere ilişkin bir beyanat niteliğindeki, Çalışanların Temel Sosyal Hakları Şartı'nın taslağını tamamladı.

Başta Margaret Thatcher olmak üzere bazı siyasetçilerin Sosyal Şart'ın emek maliyetlerini yükselterek tek pazarın kazanımlarını yok edeceğini iddia etmelerinden dolayı, bu konu oldukça tartışmalı bir hal aldı. Thatcher, diğer topluluk liderlerinin konseyin Sosyal Şart metnini bir deklarasyon olarak kabul ettikleri 1989

Aralık'ındaki Strazburg zirvesinde, bu tavrını ortaya koydu. Avrupa Konseyi, komisyonun bir eylem planı oluşturduğuna dikkat çekti ve komisyonu mevzuata dönüştürülmek üzere somut teklifler hazırlamaya davet etti.

Eylem planı ve Sosyal Şart ücretler, daha iyi yaşama ve çalışma koşulları, sosyal güvenlik, örgütlenme ve toplu pazarlık özgürlüğü, sağlık önlemleri ve işyeri güvenliğiyle en çok anlaşmazlığa neden olan çalışanların işletmelerin yönetimiyle ilgili olarak bilgilendirilmesi, onlara danışılması ve katılımlarının sağlanması konularını kapsamaktaydı. Sosyal Şart hukuki açıdan bağlayıcı değildi, fakat on iki üye devletten on birinin amacının, tek pazarda ilerleme sağlandıkça bu konuları mevzuat kapsamına almak olduğunu işaret etmekteydi.

1991 Aralık'ındaki Maastricht zirvesinde, İngiltere'nin yeni başbakanı John Major kendi selefinin Sosyal Şart ile ilgili tavrını korudu ve bu şartın Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) içinde yer almamasını sağlama konusunda başarılı oldu. Diğer üye devletler, bunun yerine antlaşmaya ek olarak hukuki açıdan bağlayıcı bir protokol imzaladılar ve var olan kurumların ve karar alma usullerinin sosyal politikanın yürütülmesi amacıyla da kullanılması konusunda anlaşma sağladılar. İngiltere, ancak John Major'un yerine Tony Blair'ın geçmesiyle 1997 Amsterdam Antlaşması'nın sosyal hükümlerine katılmaya ve ABA'nın sosyal protokolü altında, halihazırda üzerinde anlaşma sağlanmış yönergeleri kabul etmeye karar verdi. ■

Bkz. ayrıca Sosyal Politika

Sosyalist Grup
Bkz. Avrupa Sosyalistleri Partisi

Spaak Raporu *Bkz. Spaak, Paul-Henri*

Spaak, Paul-Henri (1899-1972)

Paul-Henri Spaak'a "Bay Avrupa" adı, savaş sonrasındaki Avrupa bütünleşme hareketi içinde oynadığı öncü rolden dolayı takılmıştır. 1935'e kadar hükümette bakanlık görevi yürüten ve 1938-1939 yıllarında kısa süreliğine Belçika'nın ilk sosyalist başbakanı olan Spaak, savaş öncesinde Belçika siyasi hayatının ünlü simalarından biriydi. Hükümetteyken Belçika'nın tarafsızlığını destekledi ve ülkesini yaklaşmakta olan kargaşanın uzağında tutmaya çalıştı. Ancak Belçika'nın 1940 Mayıs'ında teslim olması ve kendisinin Londra'da sürgünde geçirdiği izleyen dört yıldaki Alman işgali, onun görüşlerinde radikal bir değişime neden oldu ve hem uluslararası ittifaklara, hem de Avrupa bütünleşmesine tamamıyla inanmasını sağladı.

Spaak, savaşın hemen ertesindeki yıllarda, bazen ayrı ayrı, bazen aynı anda Belçika başbakanı ve dışişleri bakanı olarak görev yaptı. Aynı tarihlerde, önce yeni kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün, (OEEC) daha sonra da Avrupa Konseyi Danışma Meclisi'nin başkanı olarak, Avrupa sahnesinde de giderek tanınmaya başladı, ayrıca Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) kuran Schuman Planı ile hayal kırıklığıyla sonuçlanan Avrupa Savunma Topluluğu (AST) hakkındaki Pleven Planı'nın sadık destekçilerinden oldu.

Spaak AT'ye en büyük katkısını, 1955 Haziran'ındaki Messina Konferansı'ndan sonra, Avrupa bütünleşmesini daha ileriye

taşımak için planlar hazırlamak amacıyla başlatılan hükümetlerarası konferansa başkanlık ettiği dönemde yaptı. Bu zorlu müzakereleri idare edecek bir şöhrete, sükûnete ve ikna kabiliyetine sahipti. 26 Haziran 1955'te açılan ama gerçek anlamda sonbaharın başlarında başlayan hükümetlerarası konferansın başkanı olarak, nihai teklifin çeşitli bölümlerine ilişkin taslakları hazırlayan çeşitli komitelerin ve alt komitelerin çalışmalarını yönetti. 1956 Mayıs'ında Venedik'te diğer dışişleri bakanlarına sunduğu raporu, sektörel (atom enerjisi) bütünleşmeyle daha geniş kapsamlı ekonomik bütünleşme (ortak pazar) amaçlarının, farklı örgütler içinde, farklı antlaşmalarla gerçekleştirilmesini önermekteydi. Dışişleri bakanlarının Venedik toplantısı, 1957 Mart'ında Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) kuran Roma Antlaşmaları'nın imzalanmasıyla sonuçlanan, uzun yıllar sürecek hükümetlerarası müzakereler sürecinin ilk aşamasını sona erdiriyordu.

Spaak 1960'lara kadar, sadece 1957-1961 yılları arasındaki NATO genel sekreterliği görevi nedeniyle ara vererek, Belçika dışişleri bakanlığı görevini sürdürdü. Dışişleri bakanı ve Avrupa bütünleşmesinin önde gelen savunucusu olarak görevdeki son yıllarında, Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle ile, önce onun 1963'teki İngiltere'nin AT üyelik başvurusunu vetosu, daha sonra da 1965-1966'daki boş sandalye krizi nedeniyle birtakım çatışmalar yaşadı. De Gaulle'ün AT'deki ortaklarına yönelik kahramanlık taslayan davranışlarından üzüntü duyan, 1960'ların başında Belçika'nın Kongo'da yaşadığı problemler yüzünden oldukça meşgul olan ve ilgisi giderek ülkesindeki anadil sorunları üzerinde yoğunlaşan Spaak, 1966'da görevinden son kez ayrıldı. ■

Bkz. ayrıca Belçika

Spierenburg Raporu

Komisyon Başkanı Roy Jenkins, 1979'da Hollandalı diplomat ve Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) Yüksek Otoritesi'nin eski üyesi Dirk Spierenburg'dan komisyonla ilgili reformları ele alacak bir komiteye başkanlık etmesini istedi. Spierenburg, aynı yılın eylül ayında, "Avrupa Toplulukları Komisyonunun ve Hizmetlerinin Reformuna İlişkin Teklifler" başlıklı raporunu sundu. Spierenburg Raporu olarak anılan bu rapor, komiser sayısının azaltılması, komisyonun görevlerinin rasyonelleştirilmesi ve genel müdürlükleri arasındaki iletişim ve eşgüdümün artırılması gibi, zamanı gelmiş birtakım tekliflerde bulunuyordu. Jenkins'in rapordan hoşnut olmasına rağmen, bu tavsiyelerden çok azı uygulamaya kondu. Ancak 1996-1997'deki hükümetlerarası konferansta, Spierenburg tarafından yirmi yıl önce ele alınan bu meselelerin büyük bölümü incelendi. ■

Bkz. ayrıca Komisyon

Spinelli, Altiero (1907-1986)

Eski komiser (1970-1976) ve Avrupa Parlamentosu üyesi Altiero Spinelli, Avrupa'nın önde gelen federalistlerindendi. Avrupa bütünleşmesi hareketi içinde yer alışı, antifaşist eylemleri yüzünden İtalya'nın Ventotene adasına sürgün edildiği, II. Dünya Savaşı dönemine kadar gider.

Burada 1940 ve 1941 yıllarında "özgür ve birleşik bir Avrupa" için bir manifesto hazırladı. Musollini'nin 1943'te alaşağı edilişinin ardından serbest bırakılan Spinelli, Milano'da Avrupa Federalist Hareketi'ni kurdu. Daha sonra Avrupa Direniş Hareketi temsilcileriyle buluşmak üzere gizlice İsviçre'ye geçti. 1944 yılının Haziran ve Temmuz aylarında Cenevre'de yapılan bu toplantıdan, "Avrupalılar arasında federal birlik" çağrısı da yapan, Avrupa Direnişi Taslak Deklarasyonu çıktı.

Savaş sonrası dönemde Avrupa hareketinin önde gelen figürlerinden biri olan Spinelli, ülkesi İtalya'da, kurucu üyesi olduğu ve 1962'ye kadar genel sekreterliğini yürüttüğü Eylem Partisi içinde siyasete devam etti. 1960'ların ortalarında Roma'daki prestijli Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nü kurdu ve yönetti, ardından 1960'ların sonlarında İtalya dışişleri bakanına danışman oldu.

Spinelli, 1970'te komiser oldu, fakat 1976'da AP'ye bağımsız bir komünist olarak katılmak üzere beklenmedik bir şekilde Brüksel'den ayrıldı. Burada şaşırtıcı olan sadece siyasi eğilimi değildi –1937'de komünizmden uzaklaşmıştı–; o zamanlar görece zayıf bir konumda olan AP'ye üye olma kararı da pek akıllıca görünmüyordu. Ancak Spinelli kendisinin ilk kez doğrudan seçimle belirlenecek parlamento içinde etkili bir figür olacağını düşünüyordu. Aslında 1979 Haziran'ında yapılan bu ilk doğrudan seçimlerdeki sonuçları, AT içinde yapısal bir değişim başlatmak için bir yetkilendirme olarak görüyordu. Spinelli ve benzer görüşlere sahip Avrupa parlamenterlerinden oluşan grup, AP'nin Strazburg'daki genel kurulları esnasında Crocodile restoranında toplanmayı alışkanlık haline getirdikleri için, Crocodile (Timsah) Grubu olarak anılmaya başlandılar. Crocodile Grubu, 14 Şubat 1984'te kabul edilen Avrupa Birliği Taslak Antlaşması'nı kaleme alan AP Kurumsal İşler Özel İhtisas Komisyonu'nun kurulması yönünde yaptığı baskılarda başarılı oldu.

Spinelli'nin idealist ve hayalci tavrına karşın, Taslak Antlaşma üye devletleri AT'nin çalışmayan kurumsal çerçevesini yeniden canlandırmaya ikna etmeye çalışan pragmatik bir metindi. Spinelli'nin taktiği büyük ölçüde işe yaradı. AT'nin 1980'lerdeki Avrupa Tek Senedi (ATS) ile ifadesini bulan dirilişine yol açan başka birtakım gelişmelerle de (Genscher-Colombo Teklifleri, Yunanistan'ın katılımı, İspanya ve Portekiz'in katılımlarının yaklaşması ve Avrupa iş çevrelerinin tek pazarın kurulmasına olan ilgisinin artması) aynı zamana denk gelmişti. ■

SPRINT

Bkz. Yenilikçi Uygulamalar ve Teknoloji Transferi Stratejik Programı

STABEX

Bkz. Tarımsal Ürün İhracat Kazançlarının Dengelenmesi Sistemi

Standartlar ve Uygunluk Değerlendirmesi

Ürün standartları malların Avrupa tek pazarı içinde serbestçe dolaşmasını garanti etmekte temel bir role sahiptirler. Sanayiler, üye devletlerdeki standartlardan sorumlu kuruluşlar ile Avrupa Standardizasyon Komitesi (CEN) ve Avrupa Elektro-

teknik Standardizasyon Komitesi (CENELEC) gibi Avrupa standart kuruluşları vasıtasıyla, ürün kalitesini ve uyumluluğunu garanti edecek gönüllü standartlar geliştirirler. Ayrıca, hükümetler de tüketicilerin ve çalışanların sağlık ve güvenliklerini korumak amacıyla (otomobil gibi bazı ürünler için) bazı teknik ürün standartlarını zorunlu kılmaktadır. Üye ülkeler arasında, bu standartlarla ilgili tutarsızlıklar veya uyumsuzluklar söz konusu olduğunda, bunlar ticaretin önünde bir tür teknik engel yaratmaktadır.

Roma Antlaşması, meşru sağlık ve güvenlik koşulları dışında, genel olarak ticaretin önündeki teknik engelleri yasaklamaktadır. Komisyon, bu istisnai kategorileri, geleneksel olarak üye ülkelerdeki standartları birbirlerine yaklaştırarak ve uyumlulaştırarak AT için zorunlu ortak standartlar yaratma biçiminde ele almaktadır ve bu yolla her bir ürün için tek tip standartlar belirleyen iki yüzün üzerinde yönerge kabul etmiştir. Ancak bu, ağır işleyen ve hantal bir yöntemdir. Bunun sonucunda, üye devletlerdeki düzenlemeler AT'deki uyumlulaştırmadan daha hızlı geliştiğinde, ticaretin önündeki teknik engeller olarak ortaya çıkmaktadırlar. Ayrıca, güvenlik ve sağlık koşullarıyla çok az ilgisi olan (ya da hiç ilgisi olmayan), üye ülkelerdeki bazı geleneksel yiyecek-içecek ürünlerine ilişkin standartlar (örneğin Almanya'da yüzyıllardır biranın içindeki katkı maddelerini sınırlayan kurallar veya İtalya'da makarnada durum buğdayının kullanımına yönelik koşullar) piyasayı daha da fazla parçalamaktadır.

Avrupa Adalet Divanı'nın (AAD) 1979 Şubat'ında aldığı mihenk taşı niteliğindeki bir karar, komisyona bu can sıkıcı sorunu çözmesi için bir yol açtı. Divan, Fransız likörü Cassis de Dijon'un, asgari alkol miktarıyla ilgili ulusal koşullara uymadığı gerekçesiyle Almanya'ya ithali üzerine konan yasaklamayı kaldırdı. AAD, Almanya'nın, üye ülkelerde belirlenen temel sağlık ve güvenlik standartlarına uyan ürünlere karşı ayrımcılık yapamayacağını belirterek, antlaşmayı sağlık, güvenlik ve diğer teknik standartların *karşılıklı tanıma* ilkesini gerekli kıldığı şeklinde yorumladı.

Komisyon bu önemli ilkenin, sektörel uyumlulaştırma konusundaki iş yükünü hafifletmek ve iç pazarı üye devletlerdeki ürün düzenlemeleri nedeniyle ortaya çıkan teknik engellerden kurtarmak için yeni bir yöntem sunduğunu bilmektedir. Tek pazarın tamamlanmasına ilişkin 1985 tarihli beyaz kitapta çerçevesi çizilen, ticaretin önündeki teknik engellerin kaldırılmasına yönelik yeni strateji içinde, üye devletlerin birbirlerinin sağlık ve güvenlik düzenlemelerini karşılıklı tanıyarak, herhangi bir ülkenin temel koşullarına uyum sağlayan ürünlerin AT içinde serbestçe dolaşmalarına olanak veren karşılıklı tanıma ilkesi; belirli ürünlerde (örneğin oyuncaklar, tıbbi aletler) tüm üye ülkeler için bağlayıcı olan temel sağlık ve güvenlik koşullarını belirleyen topluluk teknik kuralları; standartların belirlenmesi sürecinin ulusal kurumlardan, CEN ve CENELEC gibi Avrupa kurumlarına kaymasıyla ulusal standartların çeşitliliğine son vermek ve piyasaları hem üreticiler hem de tüketiciler için basitleştirmek yer almaktadır.

Komisyon, bu yeni yaklaşım sayesinde, enerjisini (otomotiv sektörü gibi bazı

istisnai alanlar hariç) ayrıntılı teknik standartlar yerine ürünlerin serbest dolaşımına imkân verecek genel nitelikteki "temel koşulları" belirlemek için harcamaya başladı. Üye devletlerin ulusal mevzuatlarında bu temel koşulların ötesine geçmeleri yasaklandı. Üreticiler bu koşullara uyduklarını, ürünlerinin gerekli koşullara uyduğunu kendi çabalarıyla kanıtlayarak veya ilgili yönergenin koşullarıyla tutarlı ulusal standartlara uyduklarını ve bu koşullardan yola çıkan bir Avrupa normuna uyduklarını göstererek belirtebilirler. Üreticilerin büyük bölümü, pratik sorunlardan dolayı, ulusal standartlara veya Avrupa normlarına uyduklarını kanıtlamayı tercih etmektedirler. AT çapındaki standart kuruluşları olan CEN ve CENELEC'in yanı sıra, telekomünikasyon ve bilişim teknolojisi sektörleri için standartlar geliştirmek üzere yeni kurulan Avrupa Telekomüniskasyon Standartları Enstitüsü (ETSI) bu yeni yaklaşım yönergelerini tamamlayacak Avrupa Normlarının geliştirilmesinden sorumludur.

Uygunluk değerlendirmesi –test etme ve sertifikasyon gibi ürünlerin gerçekten gerekli koşulara uyup uymadığını belirlemeye yönelik prosedürler– sistemin kritik öneme sahip bir unsurudur. Burada da büyük ülkeler arasında önemli farklılıklar mevcuttur. Örneğin, belli bazı ürünler için kimi üyelerde devlet kurumlarının onayı gerekliyken, kimilerinde gerekli değildir; benzer şekilde bazı hükümetler firmaların kendi testlerini kendilerinin yapmasına izin verirken, diğerleri bağımsız laboratuvarların elde ettiği sonuçları kabul etmektedir. Ürünlerin regülasyonuna ilişkin yeni yaklaşım yönteminin bir uzantısı olarak, komisyon, yeni yaklaşım yönergelerine veya geçerli olan Avrupa standartlarına ya da ulusal standartlara uygunluğun kanıtlanmasına yönelik birtakım kurallar saptamıştır.

Küresel yaklaşım olarak bilinen bu uygulama, büyük ölçüde hasarlı-bozuk olma durumunda, ürünlerin tüketiciler açısından getirdiği riski temel alarak, uygunluğu kanıtlamaya yönelik birtakım yöntemler belirlemiştir. Örneğin görece basit ürünler olarak nitelenebilecek oyuncak benzeri ürünlerin üreticileri, uygunluğu "üretici uygunluk beyannamesi" vasıtasıyla belirtebilirler. Yelpazenin diğer ucunda, kalp atışını ayarlayan cihazlar benzeri karmaşık ve riskli ürünler için devlet kurumlarından onaylı testler ve sertifikasyon kurumlarını içeren, uygunluğu kanıtlamaya yönelik daha karmaşık yollar kullanılmaktadır. Bu yaklaşımın altında, temel ürün koşullarını saptayan her yönergenin, bu koşullara uygunluğun kanıtlanması için üreticilerin atacakları adımları da belirlemesi gerektiği yatmaktadır. Her üye ülke hükümeti, verdikleri onayla belirli bir yönergeye uyulduğunu temin eden ulusal kurumlara ilişkin bir liste oluşturmalıdır. Bu kurumlar, ülkeye ve ürüne bağlı olarak, devlet kurumlarını, yarı kamusal örgütleri ve özel laboratuvarları içerebilirler. Kurumların onayından geçen ürünler (yönergenin buna izin vermesi durumunda) CE işareti taşıyabilir ve tek pazar içerisinde serbest dolaşabilirler.

Bu sistem üye ülkelerdeki üreticiler için işi basitleştirmiş olsa da, bazıları daha önceleri AB pazarlarına üçüncü ülkelerle üye devletler arasında yapılan anlaşmalara uygun onay koşulları temelinde giren ithal ürünler için sorunlar yaratmaktadır. Ko-

misyon bu nedenle, AB üyesi olmayan ülkelerle sektörlere özel karşılıklı tanıma anlaşmaları imzalamaya yönelik müzakereler başlatmıştır. Buna göre AB bu ülkelerden ithal ettiği, onaylı ürünlerin, başka bir uygunluk değerlendirmesine gerek kalmadan kendi iç pazarında serbestçe satılmasına izin verecek, buna karşılık AB üyesi olmayan ülkeler de, AB ürünleri için aynı imkânı sağlayacaklardır. Komisyon bazı ticaret ortakları (örneğin Singapur) ile bazı ürünlere ilişkin olarak bu tür anlaşmalara yapmış olsa da, diğer ülkelerle, bilhassa ABD ile karşılıklı tanıma anlaşmalarının müzakere edilmesinin, kısmen ürünlerle ilgili düzenlemelerde kamusal ve özel kurumların rolleri, devletin onayı için gerekli yasal koşullar veya onay için belirlenen kriterler gibi alanlarda geçerli olan, oldukça farklı ve tutarsız yaklaşımlar nedeniyle, güç olduğu ve zaman aldığı ortaya çıkmıştır. Tıbbi ürünler gibi birtakım sektörlerde, bazı hükümetler tek tip onay kriterleri için bir zemin oluşturulması yönünde çaba göstermişlerdir, fakat bu tür çabaların başarılı olması için muazzam teknik hazırlıklar gereklidir ve bu çabalar ancak orta veya uzun vadede sonuç vermeye başlayacaktır. ■

Bkz. ayrıca Düzenleyici Politikalar; Tek Pazar Programı

Standartlar ve Uygunluk Değerlendirmesi/Güncelleme

Komisyon 1999 yılında "Yeni Yaklaşım ve Küresel Yaklaşım ile İlişkili Uygulama Yönergeleri Rehberini" gözden geçirerek yeniden yayınladı. Bundaki amaç, standartlar ve uygunluk değerlendirmesi konusundaki yeni yaklaşımın ilgili tüm aktörlerce daha iyi anlaşılmasını sağlamaktır. 2000 yılı ile başlayan değişim sürecinde yeni yaklaşıma ek iki unsur dahil oldu. İlk olarak yeni yaklaşımın artık uluslararası bir boyutu bulunmaktadır. Bu kapsamda AB, üçüncü ülkelerin AB'nin düzenleyici çerçevesini temel alan veya bu çerçeveyle uyumlu olan düzenlemelerinin uygulamaya konulmasına destek vermektedir. İç pazarın genişlemesi dikkate alınarak aday ülkelerle Uygunluk Değerlendirmesi ve Endüstriyel Ürünlerin Tanınması Hakkında Protokoller müzakere edilmiştir. Yeni yaklaşımın ikinci yeni unsuru küçük ve orta boy işletmelere (KOBİ) yönelik yeni çalışmalardır. Bu çalışmaların başlıca amacı KOBİ'ler için basit ve şeffaf bir düzenleyici çerçeve sağlamaktır.

Komisyonun 25 üyeli, genişleyen AB için 2003-2006 dönemine yönelik olarak uygulamaya koyduğu yeni tek pazar stratejisi kapsamında, malların serbest dolaşımını sağlamak amacıyla yeni yaklaşım çerçevesinde 20'den fazla yönerge uygulamaya kondu. Bu süre zarfında AB standartlarının sayısında da önemli bir artış yaşandı. 2004 yılı Ağustos ayı itibarıyla CEN kapsamında çeşitlik sektörlere ilişkin 7000, CENELEC kapsamında 3300 Avrupa standardı oluşturuldu. ETSI ise standardizasyon hakkında 3200 belge yayınlamış durumdadır. ■

Standartlar ve Uygunluk Değerlendirmesi Güncelleme Kaynakçası

Komisyon. 2003. Communication. "Enhancing the Implementation of the New Approach Directives". COM(2003)240 Final. Brüksel.

STAR

Bkz. Tarımsal Yapılar ve Kırsal Kalkınma Komitesi

Strazburg

Avrupa Parlamentosu (AP) burada sadece (genelde ayda en fazla dört gün süren) bazı genel kurullarını yapıyor olsa da, Strazburg AP'nin evi olarak bilinmektedir. 1940'ların sonlarında, Avrupa Konseyi'nin kurucu devletleri, konsey meclisinin, Fransa ile Almanya arasında sık sık çatışmalara konu olan Strazburg sınır kentine yerleşmesine karar verdiler. Bu kararın amacı, hem bu meclisi bir başkentin uzağında tutmak, hem de Avrupa barışını simgelemesini sağlamaktı. Daha sonraları, AT'nin kurucu üyeleri de aynı yolu izledi ve AP de buraya yerleşti. AT 1980'lerde yeniden hayata dönerek dinamizm kazandığında, Avrupa parlamenterlerinin büyük bölümü, parlamento merkezi olarak, Brüksel'deki komisyon ve Bakanlar Konseyi sekreteryasından iki yüz mil uzaklıktaki Strazburg'un tercih edilmiş olmasından pişmanlık duymaya başladılar. Onlara göre Strazburg, Fransa-Almanya barışını değil, kendi kurumlarının gözlerden uzak tutulmaya çalışılmasının ve görece daha az önemli kabul edilmesinin bir sembolüydü. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Parlamentosu

Stresa Konferansı

Ulusal hükümetlerin ve tarım üreticileri örgütlerinin temsilcileri 1958 Temmuz'unda, ortak tarım politikasını (OTP) başlatmak üzere İtalya'nın Stresa kentinde bir araya geldiler. ■

Bkz. ayrıca Ortak Tarım Politikası

Stuttgart Deklarasyonu

Bkz. Avrupa Birliği Deklarasyonu

Sutherland Raporu

Komisyon, 1992 Nisan'ında, iç pazarın 1 Ocak 1993 sonrasında iyi bir şekilde işleyebilmesini güvence altına alacak bir strateji geliştirilmesi amacıyla eski komiser Peter Sutherland başkanlığında geçici bir komite kurulmasını talep etti. 1992 Ekim'inde yayınlanan Sutherland Raporu, sadece iç pazara değil, AT'nin genel nitelikteki mevzuatına da uygulanabilecek geniş kapsamlı bir dizi girişimde –örneğin daha fazla şeffaflık ve yaptırım gücü– bulunulmasını savunmaktaydı. Ulusal ve yerel otoritelerin rollerinin en yüksek düzeye ulaştırılması ve tek pazarın bölünmesinin önlenebilmesi için aralarında denge sağlanması ihtiyacına dikkat çeken rapor, yapabilen yerele öncelik ilkesinin önemini de vurgulamaktaydı. Komisyon, 1992 Aralık'ında rapora genel ilkelerinin birçoğuna uyma sözü vererek ve üye devletlerden tek pazarın uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla idari altyapılarını geliştirmeleri talebinde bulunarak cevap verdi. Özellikle tek pazar hakkında senelik rapor yayınlama, tasarlanan mevzuatın kamuoyuna duyurulması amacıyla yeşil kitapları daha sistematik bir şekilde kullanma ve ilgili taraflarla daha fazla istişarede bulunma sözü veren komisyon, bu sözlerini tutarak tek pazar (1993) hakkındaki ilk senelik raporunu 14 Mart 1994'te yayınladı. ■

Bkz. ayrıca Tek Pazar Programı

Sür

Süt

Şef

Sürdürülebilir Tarım ve Kırsal Kalkınmaya Destek Programı (SAPARD)

21 Haziran 1999 tarihli konsey yönetmeliğiyle oluşturulan, Orta ve Doğu Avrupa (ODA) ülkelerinde Sürdürülebilir Tarım ve Kırsal Kalkınmaya Destek Programı SAPARD'ın, ODA ülkelerine katılım öncesinde yardım sağlaması, tarım sektörüyle kırsal bölgelerin uzun dönemli uyum sorunlarına çözüm bulması ve topluluğun tarım sektörüne ilişkin müktesebatının uygulamaya geçmesini sağlaması amaçlandı. SAPARD yoluyla sağlanacak mali yardımlarda tarımsal mülkiyete yatırım, tarım ve balıkçılık ürünlerinin işlem ve pazarlama faaliyetlerinin geliştirilmesi, ürün kalitesi ve tüketicilerin korunması, çevreyi korumaya yönelik üretim teknikleri, çiftçilere yönelik idari mekanizmalar oluşturulması, üretici gruplarının oluşturulması, köylerin yenilenmesi ve kalkınmasıyla kırsal mirasın korunması, toprak kalitesinin artırılması ve toprak düzenlemesi, tarım tescillerinin güncellenmesi, mesleki eğitimin geliştirilmesi, kırsal altyapının geliştirilmesi ve güçlendirilmesi, su havzalarının yönetimi ve ormancılık konularına öncelik verildi. SAPARD'ın 2000-2006 için toplam bütçesi yıllık 20 milyon avrodur; bu bütçeden faydalanacak projelerin seçimi SAPARD İzleme Komitesi tarafından belirlenmektedir. ■

Ece Öztan, Hale Akay

Bkz. ayrıca Ortak Tarım Politikası; Genişleme

Sütunlar

AB'nin üç sütunu bulunmaktadır. Birinci sütun olan AT, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu (EURATOM) kapsamaktadır. İkinci sütun ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP), üçüncü sütun ise adalet ve içişleri alanlarında işbirliğidir. Birinci sütun uluslarüstü, ikinci ve üçüncü sütunlar hükümetlerarası yapıdadır.

AB'nin üç sütun üzerine bina edilen yapısı imzalanan Avrupa Anayasası Antlaşması ile tek sütundan oluşan bir yapıya indirgenmektedir. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Birliği Antlaşması; Avrupa Anayasası Antlaşması

SYSMIN

Bkz. Mineral İhracatı Kazançlarının Dengelenmesi Sistemi

Şeffaflık

AB'nin yaşamakta olduğu düşünülen şeffaflık krizine karşılık vermek ve "demokrasi açığını" kapatmak amacıyla, AB kurumları kendi faaliyetlerini yürütürken daha açık ve şeffaf olma sözü verdiler. Bilhassa 25 Ekim 1993 tarihinde Lüksemburg'da yapılan kurumlararası bir konferansta konsey, komisyon ve Avrupa Parlamentosu (AP), demokrasi, şeffaflık ve yapabilen yerele öncelik ilkesini konu alan, kurumları daha açık hale getirerek vatandaşların AB'yi daha kolayca anlamalarına olanak sağlama sözü veren bir bildirge yayınladılar. Konsey bu konuda şu adımları atmayı kararlaştırdı:

- Bazı toplantıların kamuoyuna açılması
- Oylamalara ilişkin kayıtların ve açıklamaların yayınlanması
- Ortak tutumların yayınlanması

- Çalışmaları ve kararları hakkında basına ve kamuoyuna verilen bilgilerin artırılması
- Rolü ve eylemleri hakkındaki genel nitelikli bilgilerin geliştirilmesi
- Diğer kurumlarla işbirliği içinde mevzuatın kolaylaştırılması, birleştirilmesi
- Arşivlere erişimin sağlanması

Komisyon ise şunları kabul etti:

- Teklifleri sunmadan önce daha geniş kapsamlı istişarelerde bulunmak
- Yayınlanan yeşil ve beyaz kitap sayısını artırmak
- *AB Resmi Gazetesi*'nde, hazırlanmakta olan tekliflerle ilgili olarak ilgili tarafların yorumlarını sunmaları için bir tarih sınırlaması da içerecek şekilde özetler yayınlamak
- Çalışma ve yasama programlarını *AB Resmi Gazetesi*'nde yayınlamak
- Yıllık yasama programına AB mevzuatının birleştirilmesine ilişkin planları dahil etmek
- Kamuoyunun gerekli belgelere daha kolay erişebilmesini sağlamak
- Haber nakleden şebekeler dahil olmak üzere, var olan veritabanları ve bunlara erişim imkânları hakkında daha iyi bilgilendirme yapmak
- Her kurumun örgütsel yapısı hakkındaki ayrıntıları içeren kurumlararası bir yıllık hazırlamak
- Dokümanların tüm AB dillerinde yayınlanmasını hızlandırmak
- Yeni ve daha etkili bir enformasyon ve iletişim politikası izlemek
- Komisyonun içinde ve dışında yürütülen bilgilendirme faaliyetlerinin eşgüdümünü hızlandırmak
- Kamuoyunun, komisyonun ne yaptığını daha iyi anlamasını kolaylaştıracak önlemler almak
- Medyadan gelen taleplere uygun bir şekilde cevap vermek
- Vatandaşlar ve komisyon arasında, telefon, posta ve kişisel görüşmeler yoluyla kurulan bağlantılardaki muameleyi iyileştirmek
- Çıkar gruplarından, kendileri için davranış ilkeleri tüzüğü ve rehber hazırlamalarını isteyerek, onların kendi faaliyetlerini kendilerinin düzenlemelerini teşvik etmek.
- Çıkar grupları hakkında, kamuoyu ve AB bürokrasisi tarafından kullanılabilecek bir veri tabanı hazırlamak

Son olarak AP, komite toplantılarının ve genel kurullarının kamuoyuna açık olduğunu tekrar teyit etti.

Bu açıklamalara rağmen, usule ilişkin nedenlerden dolayı özellikle konsey verdiği sözleri gerçekleştirmekte yavaş kaldı. Bu anlaşmanın sınırları kısa bir süre sonra, İngiliz *The Guardian* gazetesinin, konseyi, belli toplantıların tutanaklarını teslim etmemesi nedeniyle dava etmesi sonucunda test edildi. Avrupa Adalet Divanı (AAD) 1995 sonbaharında gazete lehinde bir karar verdi ve konseye bu tür materyalleri yayınlamama kararlarını gerekçelendirme yükümlülüğü getirdi. AAD'nin bu kararı, kamuoyuna açıklık konusunda güçlü geleneklere sahip olan İsveç ve Finlandiya'nın birliğe katılımlarıyla aynı tarihlere denk geldi.

Şeffaflık, birliği vatandaşlarına yaklaştırma çabalarının bir parçası olarak

Amsterdam Antlaşması'na da, "birliğin tüm vatandaşlarına ve bir üye ülkede ikamet eden veya faaliyet gösteren tüm özel ve tüzel kişilere... Avrupa Parlamentosu, konsey ve komisyon dokümanlarına erişim hakkı" biçiminde girdi. ■

Bkz. ayrıca Demokrasi Açığı; Meşruiyet

ŞEFFAFLIK/GÜNCELLEME

Amsterdam Antlaşması'nın 255. maddesinin uygulamaya girmesi için 30 Mayıs 2001 tarihinde kabul edilen yönetmelik, söz konusu erişim hakkını iki istisnayla sınırladı: erişimin (kamu güvenliği, savunma ve uluslar arası ilişkiler gerekçeleriyle) otomatik olarak reddedildiği durumlar ve kamuoyunun çıkarları açısından gerekli olmadıkça reddedildiği (özel ve tüzel kişilerin ticari çıkarlarının korunması gibi) durumlar. Avrupa Konseyi de 255. madde uyarınca çalışma ilkelerinde değişiklik yaparak, kamuoyunun konseydeki oylamalar ve hazırlık aşamasındaki mevzuat hakkında konseyde yapılan açıklamalar konusunda bilgilendirilmesini sağladı.

2001 yılının Aralık ayında gerçekleşen Laeken zirvesinde kabul edilen Laeken Deklarasyonu'nun ortaya koyduğu ve Avrupa Konvansiyonu çalışmalarıyla yanıt bulunmaya çalışılacak dört temel konudan biri de AB'nin demokrasi, şeffaflık ve etkinlik sorunuydu. Avrupa Konvansiyonu, Nice ve Laeken zirvelerinde alınan kararlar uyarınca, taslak anayasa metni üzerindeki çalışmasını Temmuz 2003'te tamamladı. Konvansiyonun hazırladığı taslak antlaşmanın ilk bölümündeki "Demokratik Yaşam" başlığı altındaki 8 madde arasında birlik kurumlarının işlemlerinin şeffaflığı ve belgelere erişim konuları da düzenlendi (I-44 –51). ■

Bkz. ayrıca Avrupa'nın Geleceği Hakkında Konvansiyon; Yönetişim

Şirketler Hukuku

Roma Antlaşması'nın 58. maddesi AT'ye, üye ülkelerin şirketleri veya firmalarının gereksinim duyduğu garantilerin topluluk içinde denkleştirilmesi amacıyla eşgüdümlerinin sağlanması için, şirketler hukuku alanında faaliyette bulunma yetkisi vermektedir. 1960'lı ve 70'li yıllarda kabul edilen şirketler hukuku direktifleriyle işletmelere azami dolaşım serbestliği sağlamak için üye ülkelerdeki yasal düzenlemelerin birbirleriyle uyumlulaştırılmasına çalışıldı. AT, tek pazar programının bir parçası olarak bu çalışmaların ötesine geçip, üye ülkeler arasındaki şirket faaliyetlerini düzenleyecek bir çerçeve oluşturma girişiminde bulundu. Mevzuatın tek pazara ilişkin diğer bölümlerinde olduğu gibi, AT'nin bu faaliyetlerindeki amaçlarından biri, Avrupa firmalarının büyümelerinin ve etkinliklerini artırmalarının yolunu açarak, bu firmaların rekabet edebilirliklerini yükseltmekti.

Komisyonun 1985 tarihli beyaz kitabı, bu amaçlar doğrultusunda şirketler hukukuna ilişkin bir dizi direktif teklifinde bulunmuştur. 1992 sonu itibarıyla kabul edilen önlemler arasında, ortak bir amaç için kaynaklarını bir havuzda toplamak isteyen ama birleşmek istemeyen firmalar ve diğer kuruluşlar (bu tür grupların belki de en fazla bilinen örneği Airbus'tır) arasında uzlaş-

ma sağlamak üzere oluşturulmuş bir tüzel kişilik olan Avrupa Ekonomik Çıkar Grubu'nu tanımlayan bir yönetmelik, şirketler hukuku hakkındaki on birinci direktif (şube faaliyetleri için açılış şartları), on ikinci direktif ve şirket sermayelerinin ana varlıklarının şeffaflaştırılması bulunmaktadır. Komisyon programın geri kalanında daha az başarı sağlamış ve işverenlerle üye ülkelerin artan muhalefeti karşısında, en sonunda zarureti erdem sayarak şirket devri teklifleri ve muhasebesi gibi, tek pazarın oluşturulması için öncelik teşkil etmeyen meselelerle uğraşan bir dizi şirketler hukuku direktifini ilan etmiştir. ■

Şirketler Hukuku/Güncelleme

Komisyon 30 Mayıs 2001'de şirketlerin senelik hesap ve raporlarında çevresel konuların belirtilmesine ilişkin bir tavsiye kararını kabul etti. Tavsiye kararının amacı şirketlerin hesap ve raporlarında çevre konusundaki bilgilerde kaliteyi, şeffaflığı ve kıyaslanabilirliği geliştirmektedir.

ABD'de yaşanan Enron krizi sırasında, Ekonomi ve Maliye Bakanları Konseyi (ECOFIN) 2002 yılında komisyonu şirketler hukukunun modernizasyon yöntemlerini incelemekle görevlendirdi. Komisyonun bu görevlendirme sonucunda hazırladığı 21 Mayıs 2003 tarihli eylem planı, bağımsız unsurlardan (mali hizmetler eylem planı, mali raporlama stratejisi, şirketlerin toplumsal sorumluluğu hakkındaki tebliğ, genişleyen Avrupa'da sanayi politikası tebliği ve AB içindeki şirketlerin mali denetimindeki öncelikler hakkındaki tebliğ) oluşan bütünsel bir yaklaşımla ve bütünleşme sonrası genişleyen iç pazarın sağlayacağı avantajlardan tam olarak yararlanılması, daha bütünleşmiş bir sermaye piyasası oluşturulması ve modern teknolojilerin imkânlarından istifade edilmesi gibi birtakım amaçlar doğrultusunda şekillendirildi. ■

TACIS

Bkz. Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkelerine Teknik Yardım Programı

TAD *Bkz. Trans-Atlantik Deklarasyon*

TAFTA

Bkz. Trans-Atlantik Serbest Ticaret Bölgesi

TAİD *Bkz. Trans-Atlantik İş Diyaloğu*

TAM *Bkz. Tavan Av Miktarı*

Tamamlayıcılık

Tamamlayıcılık, AB bölgesel kalkınma fonlarının, üye devlet fonlarına ikame olarak değil, tamamlayıcı olarak tahsis edilmesi gerektiğine ilişkin kuraldır. Komisyon, yapısal fon harcamalarında üye ülkelerin uygulamamalarının tamamlayıcılık kurallarına uygun olmasını dikkatle takip eder. ■

Bkz. ayrıca Uyum Politikası

Tarımsal Ürün İhracatı Kazançlarının Dengelenmesi Sistemi (STABEX)

Lomé Konvansiyonu'nun tarımsal ürün ihracatı kazançlarının dengelenmesi sistemi (STABEX), büyük ölçüde tek bir ürüne bağımlı olan katılımcı Afrika, Karayip ve Pasifik ülkelerinin kronik istikrarsız ihracat gelirleri sorununa cevap vermektedir. Bu sistem altında, ihracat gelirleri büyük ölçüde çay, kakao, kahve ve pamuk gibi STABEX listesinde yer alan ürünlere da-

Tar

yanan ülkeler, ihracat gelirleri belli bir seviyenin altına düştüğünde mali yardımlardan yararlanabilmektedir. Sistem, listedeki her ürünle ilgili olarak, her ülke için muntazaman yeniden hesaplanan bir eşik bağımlılık miktarını temel almaktadır. ■

Bkz. ayrıca Lomé Konvansiyonu

Tarımsal Yapılar Daimi Komitesi

Tarımsal Yapılar Daimi Komitesi, 1962'de, ortak tarım politikasının (OTP) başlatılmasıyla birlikte tarım bakanları konseyinin toplantı hazırlıklarını yürütmek üzere kuruldu. Komite, kırsal kalkınma ve tarımsal fiyat desteklemelerine verdiği önemi göstermeye yönelik çalışmalarının bir parçası olarak, 1988 yılında ismini Tarımsal Yapılar ve Kırsal Kalkınma Komitesi (STAR) olarak değiştirdi. ■

Bkz. ayrıca Ortak Tarım Politikası

Tav

Tavan Avlanma Miktarı (TAM)

Tavan Avlanma Miktarı (TAM), AB'nin ortak balıkçılık politikasının (OBP) kilit unsuru olan balıkçılık kaynaklarının korunması ve yönetimi ("dengeli tüketim") sisteminin merkezini oluşturmaktadır. Bilimsel olarak hesaplanan miktarlar, her türle ilgili olarak, yakalanmasına izin verilen ve üye ülkeler arasında paylaştırılan senelik toplam avlanma miktarını belirler. Bu belirleme, ağ büyüklüğüyle ilgili sınırlamalar, çeşitli bölgelere ve belirli türlere ilişkin geçici av yasakları gibi tamamlayıcı tedbirlerle desteklenir. Sistemin üye devletlerce uygulanması küçük bir AB balıkçılık müfettişliği sayesinde sağlanmaktadır. ■

Bkz. ayrıca Ortak Balıkçılık Politikası

Tavsiye

Bakanlar Konseyi veya komisyon, üye devletlerin eylemlerini etkilemek amacıyla hukuki açıdan bağlayıcı olmayan tavsiye kararları alabilir. ■

Tay

Tayin

Tayin, Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) hükümleri uyarınca, komisyon başkanı ve üyelerinin atanmasında geçerli Avrupa Parlamentosu (AP) onay usulünü ifade eder. Yeni tayin usulü ilk kez 1994'te uygulandı. Usulün ilk bölümü –komisyon başkanı hakkındaki AP görüşmesi ve onayı– Avrupa Konseyi'nin Jacques Santer'i (Almanya'nın Hollanda Başbakanı Ruud Lubber'ı, İngiltere'nin de Belçika Başbakanı Luc Dehane'i reddetmeleri sonrasında Santer, üzerinde uzlaşma sağlanmış adaydı) aday gösterme şekli nedeniyle gölgelendi. Santer'in nitelikleri ve işe uygunluğu hakkında ve ayrıca bu şekilde seçilen bir adayın benimsenip benimsenmemesi konusunda AP'de farklı görüşler ortaya çıktı. Sonunda AP'nin küçük bir oy farkıyla Santer'i onaylaması, bir halkla ilişkiler felaketini engellemiş olsa da, komisyonun konumunu zayıflattı. Tayin usulünün geri kalanında –komiser adaylarına ilişkin görüşmeler ve onay– AP (antlaşmada böyle bir uygulama açıkça ifade edilmemiş olmasına rağmen) komiser adayı için kamuya açık toplantılar yapmaktadır. AP'nin ilk tayin örneğinde komisyon üyelerini büyük bir çoğunlukla onaylaması, kuşkusuz komisyonun meşruiyetini artırmış, ancak tayin süreci çok uzun zaman almıştır. 1994 Temmuz'unda Santer'in aday gösterilmesiyle başlayan ve 1995 yılının Ocak ayında

AP'nin komiserlerin atanmasını onaylamasıyla sona eren bu süreç, yaklaşık yedi ay sürdü. ■

Bkz. ayrıca Komisyon; Avrupa Parlamentosu Anayasası

TDÇ'ler *Bkz. Topluluk Destek Çerçeveleri*

Tek Para Birimi

Bkz. Ekonomik ve Parasal Birlik: Tek Para Birimine Doğru

Tek Pazar Programı

Tek pazar programı AT'nin malların, hizmetlerin, sermayenin ve kişilerin, üye devletler arasında serbest dolaşımını engelleyen mevcut engellerin ortadan kaldırılması amacıyla üstelendiği bir girişimdi. 1985'te başlatılan program, 1992 sonunda tamamlanacaktı. Bu nedenle programın tamamlanmasına yönelik çabalar yaygın olarak "AT 1992 programı" olarak bilinmektedir.

Başlangıç

Kuruluşunun ilk yıllarında gümrük birliğinin başarıyla oluşturulmasının ardından, AT, engellerden muaf bir tek pazarı geliştirmek konusunda 1970'ler ve 1980'lerin başlarında büyük güçlüklerle karşılaştı. Üye devletler arasında var olan engeller, iş dünyasının faaliyetlerini baltaladı ve bu engellerin AT'nin karşılaştığı ciddi ekonomik sorunlara –büyümedeki durgunluk ve yükselen işsizliğin yanı sıra, Avrupa dışındaki rekabetin artması– katkıda bulundukları, giderek kabul görmeye başlandı. Bunun sonucunda, 1980'lerin ilk başlarında, AT kurumları ve özel sektör içinde "tamamlanmamış" iç pazarın yarattığı sorunlara kapsamlı ve sistematik bir çözüm bulunması yönündeki baskılar çığ gibi büyüdü.

Bu nedenle, Jacques Delors, topluluğun gerilemekte olan ruhunu diriltmek ve bütünleşme yönünde yeniden harekete geçirmek hedefiyle komisyon başkanlığı görevine geldiğinde, koşullar bu hedeflere ulaşılması için elverişliydi. Delors, amaca yönelik başlıca araç olarak tek pazarı seçti. Onun tek pazar programını tasarlamakta ve uygulamaya sokmaktaki başlıca yardımcısı, kendisiyle aynı zamanda göreve gelen ve tek pazarla ilgili sorumluluk yüklenen, İngiltere'nin eski bakanlarından Lord Cockfield'dı. Delors-Cockfield ortaklığı programın başarısı açısından kritik bir öneme sahip oldu; Delors entelektüel ve siyasi liderliği üstlenmiş, Cockfield sıkı bir kararlılıkla ayrıntıları oluşturmuş ve programı ileriye taşımıştı.

Ancak, tek pazar programı başlatılmadan önce, büyük bir kurumsal değişikliğe gidilmesi gerekmekteydi. AT'nin 1970'ler ve 80'ler süresinde bu engelleri ortadan kaldıramamasının temel nedenlerinden biri, Bakanlar Konseyi'nde kararların yaygın olarak oybirliğiyle alınmasıydı. Bu yüzden, konseyin tek pazara ilişkin konularda nitelikli çoğunlukla karar almasını sağlayan Avrupa Tek Senedi'nin 1987'de yürürlüğe girmesi, AT 1992 programını mümkün kılacak önemli bir faktördü.

1985 Beyaz Kitabı

Tek pazar stratejisi, komisyon tarafından hazırlanan ve konsey tarafından 1985 Haziran'ında kabul edilen beyaz kitapta yer almaktaydı. Beyaz kitap bu girişi-

min arka planını açıklamakta, dört özgürlüğün (malların, hizmetlerin, sermayenin ve kişilerin, topluluk içinde serbest dolaşımı) önündeki engelleri listelemekte ve bu engellerin üstesinden gelinmesi için yapılacak eylemlerin türlerini tanımlamaktaydı. Bu amaçlara ulaşmayı sağlayacak mevzuat programı, bazıları halihazırda gündemde, diğerleri ise geliştirilecek olan, yaklaşık üç yüz tedbir içermekteydi (Komisyon, 1985).

Kaldırılması gereken engeller, fiziki, teknik ve mali engeller olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştı. Fiziki engeller malların ve kişilerin üye devletlerin sınırları arasındaki dolaşımlarıyla ilgiliydiler. Teknik engeller üye devletlerde tek tip teknik standartların olmamasını, kamu ihale uygulamalarının getirdiği kısıtlamaları, emeğin ve serbest meslek sahiplerinin serbest dolaşımlarına getirilen sınırlamaları, hizmetler için bir ortak pazarın bulunmamasını, sermayenin dolaşımı üzerindeki kısıtlamaları, fikri ve sınai mülkiyet konusundaki farklı düzenlemeleri ve üye devletlerin şirketlerin faaliyetlerine ilişkin hukuki düzenlemeleri arasındaki farklılıkları içermekteydi. Mali engeller katma değer ve satış vergilerini konu almaktaydı.

Tek pazar programının iki anahtar unsuru, programın kapsamının genişliği ve belirlenmiş zaman planıydı. Program, istisnaya yer bırakmaksızın harekete geçilecek kapsamlı bir konular paketinden oluşmaktaydı. Tüm bu konularda, mevzuatın her aşaması için geçerli tarihler belirlenmişti; buna göre son eylem 1992 senesi sona ermeden önce (ya konsey tarafından kabul edilecek bir yönetmelik veya üye devletler tarafından uygulamaya sokulacak bir yönergeyle) tamamlanacaktı.

Beyaz kitap AT'nin ekonomik bütünleşmesi yolunda büyük bir adım niteliği taşımaktaydı ve başladığı 1985'ten sona erdiği 1992'ye kadarki sekiz sene süresince, AT faaliyetlerinin temel odak noktası oldu. Ayrıca, tesadüfen ekonomik büyüme dönemine de denk gelen 1992 programı, Avrupa yanlısı görüşlerin bu dönemde güç kazanması sayesinde, AT ruhunun yeniden canlanmasının da temel taşı niteliğini aldı.

Tek pazar programın kapsamının genişliğine rağmen, bu pazarın kurulması açısından (olmazsa olmaz değilse bile) önem taşıyan birtakım sektörler programa dahil edilmemişti. Ekonomik ve parasal birlikle tek para birimine geçiş, aynı tarihlerde teklif edilmeyecek kadar ileri hedefler olarak görülmüştü, fakat kısa bir süre sonra farklı bir yoldan bu hedefler doğrultusunda da ilerleme sağlandı. Benzer şekilde, telekomünikasyon alanındaki düzenlemelerin kaldırılması ve bu alanın serbestleşmesi meselesi dahil, bazı konuların ayrı bir şekilde ele alınması tercih edilmişti. Üye devletlerin muhalefetinin öngörülebilir gelecekte bir AT enerji rejimi oluşturmasını engelleyeceği görülmüş ve çevreyle ilgili konulara çok az yer verilmişti.

Bunlara ilaveten, komisyon ve özellikle de Jacques Delors, AT içindeki işçilerin haklarını koruyacak ve geliştirecek yan tedbirler alınmadıkça tek pazar programının gerekli siyasi desteği alamayacağına inanmaktaydı; böylece bir "sosyal eylem gündeminin" (kapsamlı bir sosyal politika) kabul edilmesi yönünde çaba gösteril-

di. Son olarak, daha az gelişmiş üye devletlerin kabulünü sağlayan kritik bir unsur, AT'nin yapısal programları altında, bu ülkelere tahsis edilen fonların iki katına çıkarılmasına ilişkin karardı. Bu kararın amacı, daha yoksul üye devletlerin kalkınmasını hızlandırıp, onları AT içindeki engellerin ortadan kaldırılması sonucunda artması beklenen rekabetle daha kolay başa çıkabilir hale getirerek, ekonomik ve sosyal uyumu teşvik etmekti.

Gerçekleşenler

1992 sonu itibarıyla, AT tek pazar programı altında öngörülen tedbirlerin yüzde 95'e yakınını uygulamaya sokmuştu. 1997'ye gelindiğinde, tek pazara ilişkin olarak, çözüme kavuşturulmamış –üye devletlerin, konseyde karar alınması için gerekli fedakârlıklar üzerinde anlaşma sağlayamadıkları– bir avuç mesele kalmıştı. Avrupa şirketi statüsüne yönelik düzenlemeler ve satışın yapıldığı değil, menşe ülkede ödeme yapılmasını temel alan bir katma değer sisteminin kurulması gibi, az sayıda da olsa hâlâ çözüme kavuşturulmamış bazı teklifler, tek pazar açısından önemli bir geri adım teşkil etmekteydiler.

Tek pazar programının sonuçlarına ilişkin bir değerlendirmede, AT mevzuatının kabul edilmesinin sadece bir ilk adım olduğu gerçeği, her halükârda dikkate alınmak zorundadır. Yönetmelikler üye devletler üzerinde hukuki yaptırım gücüne sahip olsalar da, (AB mevzuatının yaklaşık yüzde 80'ini oluşturan yönergeler) üye devletler tarafından kendi hukuk sistemlerine uyarlanmak zorundadır. 1997 itibarıyla, üye devletler şart koşulan tedbirlerin yaklaşık yüzde 90'ını iç hukuklarına geçirmişlerdi. Ancak, üye devletler arasında, henüz iç hukuka uyarlanmamış tedbîrler açısından farklılıklar olduğundan, tek pazar yönergelerinin sadece yüzde 60'ı tüm üye devletlerce yürürlüğe sokulmuştu. Bu yüzden, başta kamu ihaleleri ve sigorta hizmetleri olmak üzere, belirli sektörlerde tam olarak yürürlüğe girmeyi bekleyen çok sayıda mevzuat bulunmaktaydı. Bunların iç hukuka geçmelerindeki gecikmelerin başlıca nedeni, mevzuatın teknik karmaşıklığı ve üye devletlerin karar alma süreçleriyle ilgili usule dair problemlerdi (Komisyon, 1996c).

Ayrıca, ortadan kaldırılan engellerin miktarı ve serbest dolaşımın ne ölçüde genişletildiğine ilişkin olarak, hem nicel, hem de nitel açıdan bir değerlendirme yapılmalıdır (Calingaert, 1996). Göz alıcı başarıların olduğu ve AB'nin doğru yönde ilerlediği alanlar bulunmakla birlikte, hâlâ yapılması gereken çok fazla şeyin bulunduğu alanlar mevcuttur ve bazı konularda da çok kısıtlı bir ilerleme sağlanabilmiştir.

Başarılar. Malların, AB içindeki sınırlardan fiziki geçişi esnasında yapılan kontroller kaldırıldı. Sermaye hareketlerinin tam serbestleşmesi sağlanarak, sermaye akışkanlığı artırıldı ve mali piyasaların bütünleşmesinde ilerleme kaydedildi.

Doğru yönde ilerleyenler. Mali hizmetler için tek elden faaliyet lisansı alınması ilkesi getirildi. Bu lisans, temel düzenleyici denetim sorumluluğuna sahip ev sahibi ülke tarafından verilmektedir ve tüm AB'de geçerlidir. Bezer bir rejim bankacılık faaliyetleri için de söz konusu oldu; sigorta şirketlerine yönelik paralel

bir düzenleme daha sonra yürürlüğe girdi, fakat kısa sürede daha rekabetçi bir yapının ortaya çıkmasını sağladı; 1996'da bunlara yatırım hizmetleri de eklendi.

Havayolu taşımacılığının serbestleşmesi konusunda, AB taşımacılık şirketlerinin uçuş sıklıkları ve rotaları üzerindeki son engelleri ve hükümetlerin uyguladıkları fiyat kısıtlamalarını kaldıran son hukuki tedbir paketi, 1997 itibarıyla uygulamaya sokuldu. Ancak, bu mevzuattan sağlanacak faydalar, özellikle önemli havaalanlarındaki iniş-kalkış tahsisatlarının sayılarındaki sınırlar ve bunlar üzerindeki devlet kontrolleri, ayrıca taşımacılık şirketlerinin faaliyetlerini kısıtlayan bazı başka uygulamalar nedeniyle etkilerini kısmen kaybettiler. Üye devletler arasındaki karayolu taşımacılığı üzerindeki kısıtlamalar da kısmen ortadan kaldırıldı.

Tek pazar programı sonucunda gerçekleşen önemli değişikliklerden biri, spesifik Avrupa teknik standartları oluşturmaya yönelik çabaların yerini, Avrupa ürün standartlarının gelişmesi amacıyla ve Avrupa'nın standartlarla ilgili organlarının eşgüdümü sayesinde belirli ürün kategorileri için belirlenen ve özel sektör tarafından uyulması gereken "temel şartlar"ın almasıdır. Diğer alanlarda, AB düzeyinde ayrıntılandırılmış konulara ilişkin mevzuat oluşturulmasına devam edilmektedir ve AB'nin uyumlulaştırma mevzuatı kapsamında olmayan ürünler için üye devletlerin standartlarının diğer üye devletlerce karşılıklı olarak tanınması ilkesi yürürlüktedir. Hâlâ yapılması gereken birçok şey olsa da, bu konuda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.

Hayvan ve bitki sağlığı kontrollerinin uyumlulaştırılması büyük ölçüde tamamlandı. Mesleki kalifikasyonların karşılıklı olarak tanınmasında, sorumluluğun tanımayı reddeden üye devlete bırakılmasıyla, epey yol alındı; ancak hâlâ uygulamaya ilişkin sorunlar yaşanmaktadır. Fikri mülkiyet haklarını korumaya yönelik tedbirlerin –Topluluk Marka Ofisi (TMO) ile telif hakları konusuna ilişkin bazı tedbirler– uyumlulaştırılmasında önemli bir ilerleme kaydedildi: Bununla birlikte, endüstriyel tasarımların ve biyoteknoloji ürünlerinin korunması gibi alanlara yönelik bazı tedbirler hâlâ beklemededir.

Yapılması gerekenler. Ürün testleri ve sertifikasyonlarının karşılıklı tanınmaları için gerekli yapıların ve uygulamaların geliştirilmesi konusundaki ilerleme oldukça yavaştır.

Devlet kuruluşları ile devlet tarafından tanınmış özel veya münhasır teminatlar temelinde faaliyet gösteren özel sektör kuruluşlarının ihaleleri için kapsamlı bir mevzuat uygulamaya sokularak, şeffaf ve ayrımcı olmayan bir düzenleme sağlanmıştır. Belli bir sektördeki ekonomik sonuçları, bu sektördeki korumacılığın niteliğine bağlı olduğundan, bu mevzuatın kapsamı oldukça geniştir.

Üye devlet vatandaşlarına tüm AB içinde ikamet etme hakkı tanınmış olmasına rağmen, hâlâ üye devlet sınırlarından geçiş yapan kişilere uygulanan bazı kontroller mevcuttur. Bu konudaki serbestleşmenin itici gücü, AB çerçevesi dışında oluştu. Bu itici güç, (İngiltere ve İrlanda dışında) on üç üye devlet ile İzlanda ve Norveç'in sınır kontrollerini kaldırmayı ka-

bul ettikleri Schengen anlaşmasıdır. Ancak, üç ülke uygulamaya katılmadı ve dördüncü ülke olan Fransa anlaşma hükümlerini uygulamayı reddetti. Amsterdam Antlaşması, İngiltere ve İrlanda'nın muaf olma haklarını saklı tutarak, Schengen anlaşmasını AB kapsamına aldı.

Katma değer vergileriyle ilgili asgari seviyeler belirlendi (böylece vergi oranları arasındaki farklılıklar azaltıldı) ve daha basit ve kolay kullanılabilir geçici bir sistem uygulamaya sokuldu. Ancak üye devletler, vergi gelirlerinde meydana gelebilecek önemli düşüşler nedeniyle (şu anda olduğu gibi "iç piyasa malları" ile AB'ye satılan "ihraç malları" arasında yapılan ayrımı ortadan kaldıran) satış yapılan üye ülke yerine, menşe ülkede ödeme yapılmasını temel alan bir vergi sistemi üzerinde anlaşma sağlayamadılar.

Sınırlı ilerleme kaydedilen alanlar. Firmaların sınır ötesi faaliyetlerini kolaylaştırmayı amaçlayan şirketler hukuku ve vergilendirmeyle ilgili birtakım tedbirler kabul edilmiş olsa da, önem taşıyan bazı mevzuat teklifleri, özellikle işçilerin firmaların karar alma süreçlerine katılmasına imkân veren teklifler, haklarında uzun zamandır sürmekte olan ihtilaflar nedeniyle rafa kalktı. Başlangıçtaki, satış vergileri arasındaki farklılıkların büyük ölçüde azaltılması niyetine rağmen, ödemenin satışın gerçekleştiği ülkede yapılması ilkesi korunarak, asgari oranları belirlemeye yönelik daha mütevazı bir düzenlemeye gidildi.

Değerlendirme

AB'nin gelişimi açısından önemli bir olay ve Avrupa bütünleşmesi yönünde önemli bir adım olan tek pazar programı son kertede bir başarı sağladı. Engellerin kaldırılması yönünde önemli ilerlemeler kaydedildi ve sonuçları birbirinin üzerine eklenecek –hem piyasanın ilerleyiş kuralları, hem de eşit derecede önemli olan piyasa aktörlerinin davranışlarına yönelik– bir değişim süreci başlatıldı.

Ancak, elde edilen ekonomik faydaları net bir şekilde değerlendirmek zordur. Ekonomik bütünleşme kuramı genelde ticaret ve diğer üretim faktörleri üzerindeki engellerin azaltılmasının, ekonomik faaliyetlerde, başka türlü mümkün olmayacak bir artışa yol açtığını varsaysa da, AB içinde 1985'ten itibaren yaşanan ekonomik gelişmeler sadece tek pazar programının değil, birçok faktörün sonucudur. Bununla birlikte, olumlu etkileri, bu dönem içinde doğrudan AB içi yatırımlar, şirket birleşmeleri ve satın almalarında kaydedilen keskin artışlardan görülebilmektedir.

Benzer şekilde, AB içi ticaret hacmi engellerin kaldırılmasından olumlu bir şekilde etkilendi (Buigues ve Sheehy, 1995). Komisyon 1996'da bağımsız uzmanların yaptıkları incelemeleri temel alan ve tek pazarın (kitlesel olmasa bile) önemli birtakım faydalar (gelirlerde yüzde 1,1-1,5, istihdamda 300.000-900.00 arasında artış, enflasyonda yüzde 1-1,5 oranında düşüş, yatırımlarda yüzde 2,7'lik artış, AB içi ticarette yoğunlaşma, AB'nin bölgeleri arasındaki yakınsamanın artması ve karayolu ile diğer taşımacılık faaliyetlerindeki 5 milyar ekülük maliyet tasarrufu gibi) sağladığı sonucuna varan bir değerlendirme yayınladı (Komisyon, 1996a, 1996b).

Resmi bitiş tarihi olan 31 Aralık 1992'ye ve bu son tarihi yakalamaya yönelik çabalara karşın, tek pazar programı süregiden ve evrilen bir süreç oldu ve olmaya devam etmektedir. Başlangıçtan bu tarihe kadar, tek pazarın kurulması için gerekli tüm tedbirlerin uygulamaya konamayacağı ve tek pazarı etkileyen koşullarda zaman içinde değişiklikler olabileceği kabul edildi.

Ancak, AB düzeyindeki faaliyetlerin odak noktası mevzuat programından uzaklaştı. Yeni mevzuat tekliflerinde, hem gerekli tedbirler için mevcut fonların bitmiş olması, hem de hukuki eylemlerin ancak, bu amaçlara üye devletler tarafından ulaşılamayacağı durumlarda AB düzeyinde yürütülmesini şart koşan yapabilen yerele öncelik ilkesi nedeniyle, 1990'dan itibaren önemli bir düşüş yaşandı. Bunun sonucunda, komisyon var olan mevzuatın basitleştirilmesi ve birleştirilmesiyle beklemekte olan tekliflerin geri çekilmesi ve gözden geçirilmesine yönelik bir programı uygulamaya soktu.

AB düzeyindeki eylemler giderek tek pazarın etkin bir şekilde işlemesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bunun anahtar unsuru, üç şekilde olabilen yaptırım gücüdür: (1) Komisyon, tek pazar hakkındaki yönergelerin iç hukuka uygun bir şekilde geçirilmesi dahil, üye devletlerin antlaşmalara ve mevzuata uymalarını denetlemektedir. Bir ihlal durumunda, komisyon bunu telafi edecek icraatlar için çağrıda bulunabilir, resmi usulleri uygulamaya sokabilir ve son seçenek olarak konuyu Avrupa Adalet Divanı'na (AAD) taşıyabilir. Komisyon bu işlevini dikkatle yerine getirmektedir. (2) Şirketlerin ve hükümetlerin rekabete zarar veren davranışlarını ve uygulamalarını engelleyen rekabet politikası, tek pazar programının ayrılmaz bir parçasıdır. 1985'ten itibaren, komisyon, rekabeti kısıtlayan anlaşmaları ve hâkim gücün kötüye kullanımını engellemek, öngörülen şirket birleşmelerinin ve el değiştirmelerinin hâkim gücün kötüye kullanılmasına yol açmamalarını sağlamak ve siyasi açıdan oldukça hassas bir konu olan devlet yardımlarının antlaşmada belirlenen sınırlar dahilinde kalmalarını temin etmek amacıyla yaptırım gücü yetkisini aktif olarak kullanmıştır. (3) AAD ekonomik bütünleşmeyi koruyan ve genişleten kararlar almış ve buna yönelik bir hukuki teamül oluşturmuştur.

AAD, son yıllarda, tek pazara ilişkin konuları etkileyen kararlarda aşırı temkinli davranmaya başlamış olsa da, bu üç yaptırım kanalının, tek pazar programının korunması ve ilerlemesinde aktif ve önemli roller oynamaya devam etmeleri beklenebilir.

Ancak, tek pazar programının geleceği giderek üye devlet düzeyindeki icraatlara bağlı hale gelmektedir. İlk bakışta bu, ilerleme kaydedilmesi gereken bir alan olan, AB yönergelerinin iç hukuka geçirilmeleri konusuyla bağlantılıdır. Daha geniş anlamda ise, üye devlet yetkili ve ilgililerinin bu konularda birlikte çalışabilme, özellikle de birbirlerinin, düzenleme ve yaptırım uygulamalarının karşılıklı kabulünü sağlayacak düzenleme ve yaptırım sistem ve mekanizmalarına güvenebilme derecesine bağlıdır; çünkü AB'nin başka herhangi bir yerindeki uygulamaların karşılık-

lı tanınması, tek pazar programının –resmi olsun veya olmasın– temel ilkesini oluşturmaktadır. Komisyon bu tür işbirliklerini artırmaya yönelik bazı programlar yürütmekteyse de, bunların sonuçlarının hissedilmesi uzun zaman alacaktır.

Tek pazar programı bu yüzden, mevzuat tedbirlerine ilişkin belirli bir dönemi (1985-1992) kapsayan, resmi, kapsamlı bir program yoluyla başlatılan, fakat aslında zaman ve içerik açısından bir bitiş noktası olmayan, süregiden bir süreç olarak kabul edilmelidir. Harekete geçirilen ekonomik ivme, ekonomik bütünleşmenin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Bu konuda daha küçük kapsamlı eylemlerin yapılması yeni girişimlere kıyasla daha kolaydır ve tek pazarın "tamamlandığı" noktanın belirlenmesi, muhtemelen asla mümkün olmayacaktır. Aslında, bu süreç, kuşkusuz bütünleşmenin derecesinde bir artış yaratacak olsa da, bazı alanlarda diğerlerine kıyasla daha fazla bütünleşme gerçekleşecek, bazıları da tek pazara yönelik çabaların oldukça dışında kalmaya devam edeceklerdir. ■

Michael Calingaert

Bkz. ayrıca Ortak Pazar; Rekabet Politikası; Ekonomik ve Parasal Birlik: Tek Para Birimine Doğru; Schengen Anlaşması

Tek Pazar Programı/Kaynakça

Buigues, Pierre ve John Sheehy. 1995. "The Internal Market Program: The Impact on European Integration". Document II/133/95. Brüksel: Commission.

Calingaert, Michael. 1996. *European Integration Revisited: Progress, Prospects and U. S. Interests.* Boulder: Westview.

Komisyon. 1985. *Completing the Internal Market.* COM (85) 310. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

— 1996a. *The Impact and Effectiveness of the Single Market.* COM(96)520. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

— 1996b. *The Single Market and Tomorrow's Europe.* Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

— 1996c. "Single Market Cannot Deliver Full Benefits Without Better Implementation". MEMO/96/100.

Tek Pazar Programı/Güncelleme

16-17 Haziran 1997 tarihinde Amsterdam'da gerçekleştirilen Avrupa Konseyi toplantısında, 1 Ocak 1999 tarihine kadar tek pazarın işleyişini geliştirme amacı taşıyan tek pazar eylem planı kabul edildi. Eylem planı tek pazarı genişlemeye ve tek para birimine geçişe hazırlamak, tek pazar tedbirlerinin üye ülkelerin arasındaki ekonomik yakınsamaya da katkıda bulunmalarını sağlamak ve tek pazarın hâlâ sürüncemede olan veya güvenilirliğini kaybeden tedbirlerini uygulamaya geçirmek amacıyla tasarlandı. Plan, kuralları daha etkin hale getirmek, kilit öneme sahip piyasa aksaklıklarını gidermek, piyasaların bütünleşmesi önündeki engelleri ortadan kaldırmak ve tüm vatandaşların tek pazarın faydalarından istifade etmelerini sağlamak gibi dört stratejik hedef ve bu hedeflere yönelik tedbirlerin uygulamaya girmesini kapsayan üç aşamalı bir takvim içermekteydi.

Avrupa Komisyonu'nun 2002 yılının Nisan ayında Avrupa Konseyi'nin ba-

har zirvesine hazırlık olarak yayınladığı iç pazar stratejisi hakkındaki raporda, ilk kez olarak tek senelik değil 2003-2006 dönemini kapsayan çok senelik bir iç pazar stratejisine yönelik teklifler yer aldı. 1999 yılı itibarıyla tek pazar eylem planı kapsamında getirilen değişiklikler, Lizbon zirvesiyle alınan kararlar ve daha sonraları da senelik bazda yapılan gözden geçirmelere rağmen, tek pazar programının işleyişinde hâlâ belli birtakım sorunlar mevcuttur. Örneğin 2004 itibarıyla tek pazarla ilgili mevzuatın yaklaşık yüzde 8,5'lik bölümü, gerekli zaman sınırının aşılmasına rağmen bazı üye devletlerde hâlâ uygulamaya girmemiştir. Tek pazar mevzuatını ulusal politikalarına uyarlamakta başı çeken ülkeler Fransa, Almanya, Lüksemburg, Yunanistan, İtalya ve Belçika'dır. Diğer taraftan tek pazar mevzuatı tedbirlerine aykırı uygulamalar da sorun yaratmaktadır. Bu tür sorunlara cevap vermeyi amaçlayan yeni iç pazar stratejisinde bu doğrultuda 2003-2006 dönemi için, malların serbest dolaşımının kolaylaştırılması, hizmet piyasalarının bütünleştirilmesi, kalite düzeyi yüksek ağ sanayiler oluşturulması, vergi engellerinin etkilerinin azaltılması, kamu ihalelerine yönelik düzenlemelerin geliştirilmesi, ticari hayat koşullarının iyileştirilmesi, demokratik sorunlar ve düzenleyici politikaların sadeleştirilmesi konularına öncelik tanınmıştır. ■

Teknolojik Eğitim ve Öğretim Eylem Programı (COMETT)

Teknolojik Eğitim ve Öğretim Eylem Programı (COMETT) ileri teknoloji sektöründe eğitim ve öğretimin niteliğini artırmaya yönelik bir programdır. COMETT I (1986-1994) üniversiteler ve özel sektör arasında, 200 ortaklık kurulmasına ve öğrencilerle mezunlar için 40.000 uluslararası değişim programının örgütlenmesine, ayrıca 250.000 kişiyi kapsayan 10.000 adet ileri eğitim kursu düzenlenmesine olanak sağlamıştır. 1995'te, birliğin mesleki eğitim alanındaki şemsiye programı olan LEONARDO DA VINCI altında başlatılan COMETT II, 31 Aralık 2006'da sona erecektir. ■

Bkz. ayrıca Eğitim, Mesleki Eğitim ve Gençlik Politikası

Telekomünikasyon Politikası

Avrupa telekomünikasyon sektörü, devlet hâkimiyeti altında geçen yüz yıllık bir süreden sonra 1998'de sesli telefon ve ağ faaliyetlerini (Yunanistan, İrlanda, Lüksemburg, Portekiz ve İspanya için geçiş dönemi uzatılmıştır) serbestleştirerek özelleştirmeler ve artan rekabetle baş etmeye çalıştı. Yeni teknolojiler yeni iletişim seçenekleri sunduğu, ileri telekomünikasyon teknikleri ise tüm ekonomideki bilgi ve işlem maliyetlerini düşürdüğü için, telekomünikasyon sektörü ekonominin tamamı açısından stratejik önem taşıyan bir sektördür. Daha ucuz ve daha hızlı bilgi ise, ülkeler arasında daha üretken şirket ağları kurulmasını kolaylaştıracaktır. Bu sebeple modern telekomünikasyon sektörü sadece piyasaların rolünü güçlendirmemekte, firmaların da giderek daha az merkezi ve esnek yapılara dönüşmesine imkân vermektedir. Almanya'daki ampirik bulguların gösterdiği gibi, telekomünikas-

yon firmalar arasındaki bilgi akışını ve iletişimi kolaylaştırarak ekonomik büyümeyi teşvik etmektedir (Jungmittag ve Welfens, 1996). Telekomünikasyon sektörünün ekonomik kalkınma açısından önemi üzerinde duran başka birçok güncel çalışma vardır (örn. Wellenius vd., 1993).

Avrupa telekomünikasyon sektörü uzun yıllar boyunca ulusal tekellerin hâkimiyetindeydi. Siyasi karar alıcılar, ağ faaliyetlerinin getirdiği ortalama maliyet düşüşünün kendiliğinden bir tekel yarattığı inancındaydılar; çünkü en hızlı büyüyen şirketin tattığı verimlilik avantajları, onun tüm rakiplerini alt edip bir tekel haline gelmesine imkân verecekti (Welfens, 1995). Ne var ki tekeller geleneksel olarak verimsiz yapılardır; tekelci bir piyasada, ağın büyüklüğü ve aramaların miktarı, tam rekabet piyasasına göre daha düşük olmaktadır. Eğer fiyat (ortalama maliyetten daha düşük olan) marjinal maliyete eşitlenirse, optimum noktada bir üretim açığı ortaya çıkacaktır. Bu noktada iki parçalı tarifeler, soruna devlet desteği olmaksızın bir çözüm getirebilir. İki parçalı tarifeler, bir *p* birim fiyatı (*p* marjinal maliyete eşittir) ile tüketimi *p* sabit fiyatından satın alabilmek için ödenen bir erişim ücretinden oluşmaktadır.

Ekonomik terimlerle ifade etmek gerekirse, sadece ağ operatörünün bütçe kısıtı dikkate alındığında, çeşitli telekomünikasyon hizmetlerinin fiyatları marjinal maliyetlerin üzerinde ve talep esnekliğiyle orantılı olmalıdır (Mitchell ve Vogelsang, 1991). Ancak ulusal telekomünikasyon firmalarının bu kadar ayrıntılı fiyatlama kuralları uygulayıp uygulamadıkları kuşkuludur; fiyat yapısı genellikle siyasi güçler tarafından bozulmaktadır. Örneğin siyasi açıdan popüler olan evrensel hizmet ve tek tip fiyat kavramları, telekomünikasyonun devletin sağlaması gereken temel bir altyapı hizmeti olması gerekçesiyle telekomünikasyon şebekelerinin genel bir özelliği olagelmiştir. Bu nedenle telekomünikasyon alanındaki devlet tekellerinde genellikle gözlenen, kalıp fiyatların yerel görüşmeler için maliyetin altında, fakat uzun mesafe ve uluslararası görüşmeler için maliyetin üstünde belirlenmesiydi. Bu durum fiilen, telekomünikasyon hizmetlerinden iş amaçlı yararlananların, hanehalklarını sübvanse etmeleri anlamına gelmekteydi. Telefon kiralamada tek tip fiyatın geçerli olması, bu sefer de kira ücretinin, daha yüksek olan şebeke bakım masraflarını yansıtmadığı kırsal bölgeler lehine büyük miktarda bir sübvansiyona yol açmaktaydı. Tek tip fiyatın tam rekabet altındaki tek fiyat kanununu taklit ettiği düşünülmekteydi, oysa gerçekte özellikle Atlantik aşırı telefon görüşmelerinde büyük uluslararası fiyat farklılaşmaları söz konusuydu. Örneğin ABD'de uzun mesafe görüşmeleri rekabete açıldığında, ABD'den yapılan Atlantik aşırı aramalar, AT üyesi devletlerden ABD'ye yapılan aramalara oranla çok daha düşük bir fiyat üzerinden gerçekleşmeye başladı.

Telekomünikasyon Sektörü Hakkında Geleneksel ve Yeni Görüşler

Devlet tekelleri, Avrupa'nın bu sektörle ilgili rekabet ve fiyatlama problemlerine bulduğu geleneksel çözüm olsa da –ayrıca bu tür bir politikayı destekleyen, ölçek ekonomileri ve sabit hat şebekesinin

operasyon yoğunluğu temelinde savlar da bulunmaktadır– ekonomistler aslında telekomünikasyon hizmetleri alanı için bir doğal tekelin söz konusu olmadığına inanmaktadır. Ekonomi perspektifinden bu problem için en etkin çözüm, ağ faaliyetleriyle telekomünikasyon hizmetlerinin birbirinden ayrılması ve piyasaya yeni ağ operatörlerinin girişiyle geleneksel tekelin ortadan kalkmasıdır. Geleneksel teknolojilerde, piyasaya yeni giriş yapan şirketler ağa erişim imkânı sağlamak için genellikle devlet kontrolündeki operatörle karmaşık ara bağlantı anlaşmaları yapmak zorunda kalmaktaydılar. Mobil telefonlarda sağlanan ilerleme, operatörlere yeni dijital dağıtım teknolojileri (GSM, CDMA veya DECT) sayesinde, var olan ağları kullanmama olanağı vermektedir. Ancak bu teknolojilerin kullanımı, ortaya kısıtlı sayıdaki radyo frekanslarının tahsisi sorununu ortaya çıkarmakta ve bu sorun devletin bu sektördeki rolünün ileride de süreceğini göstermektedir.

Hukuki kısıtlamaların veya engellerin olmadığı durumlarda bile, yeni firmaların sektöre girişi çok kolay olmamaktadır. Telekomünikasyon sektörünün özellikleri, küresel rekabet, yüksek teknoloji sanayiinin dinamikleri ve yüksek sermaye yoğunluğudur. Büyük miktarda sermaye gerekliliği, istikrarlı bir düzenleme çerçevesini zorunlu hale getirmektedir. Yüksek batık maliyetler –piyasadan çıkıldığında kurtarılamayan belirli yatırım maliyetleri– piyasada yerleşik olan operatörlere yeni firmalar karşısında önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu yüzden yeni firmalar ancak yeterli teknolojiye veya özel maliyet avantajlarına (örneğin halihazırda gerekli olan yasal hakları almışlarsa) sahipseler piyasaya başarılı bir giriş yapabilmektedirler. İstikrarlı bir düzenleyici politika çerçevesi, yeni şirketleri sektöre girmek için gerekli yüksek miktarda sermaye yatırımını yapmaya teşvik etmek açısından temel öneme sahiptir.

Bununla birlikte, Batı Avrupa'da daha iyi teknoloji, bir ağı işletmenin sermaye maliyetlerinin giderek düştüğü anlamına gelmektedir. Örneğin, kırsal bölgelerdeki haneler kablosuz iletim teknolojileri sayesinde şebekeye daha ucuza bağlanabilmektedirler. Bu yüzden, nüfus yoğunluğunun oldukça düşük olduğu İsveç ve Finlandiya gibi ülkelerde bile, birbirleriyle rekabet eden birkaç şebeke operatörü, kârlarını koruyarak piyasada kalabilmektedir. Çapraz sübvansiyon Avrupa'da geçerli bir norm olsa da, rekabet ve buna bağlı olarak üretim artışı güçlü olduğunda, tüm gruplara uygulanan fiyatlarda bir düşüş görülebilir. (İngiltere'de sektörün özelleştirilmesinden itibaren telekomünikasyon sektöründeki reel fiyatlar yüzde 30 düşüş göstermiştir.) Bu yüzden, temel teknolojide ilerlemeler kaydedildikçe, geleneksel tekellerin korunmasına karşı çıkan savlar da güç kazanmaktadır.

Komisyon bu önemli sektörde rekabeti teşvik etmek amacıyla bazı çalışmalar yaptı ve girişimlerde bulundu. Bunlar arasında en önemlileri, komisyonun *Büyüme, Rekabet Edebilirlik ve İstihdam* başlıklı 1993 tarihli beyaz kitabıyla üye devletlerin telekomünikasyon sektörlerini, "hâlâ tekellerin idaresinde olan altyapı ve hizmetleri rekabete açarak" serbestleştirmelerini tavsiye eden Bangemann Grubu'nun *Avrupa*

ve Küresel Bilgi Toplumu başlıklı raporudur. Son olarak, komisyonun 1995'te yayınladığı *Telekomünikasyon Altyapılarının ve Kablolu Televizyon Şebekelerinin Serbestleşmesi* başlıklı yeşil kitabı, serbestleşme yönünde atılacak somut adımlar yelpazesinin genişlemesini öngördü.

Yeşil kitap, gelecekteki düzenleyici politikaların telekomünikasyon sektörüne ilişkin olarak cevaplamaları gereken soruları gündeme getirdi: Evrensel nitelikteki hizmetler nasıl geliştirilebilir? Bunun maliyeti nedir ve bu maliyeti kimler karşılayacaktır? Ara bağlantı ve ara operatör sorunları nasıl halledilecektir? Hükümetler lisanslarla ilgili olarak hangi kısıtlamaları ve koşulları zorunlu tutmalıdırlar? Adil rekabet ortamı nasıl yaratılacaktır? Altyapılarla ilgili rekabet istihdamı nasıl artırabilir? Avrupa, telekomünikasyon sektöründeki istihdamda yaşanan değişimlere nasıl çözüm bulacaktır? Avrupa, küresel piyasalara üstün ve etkin bir şekilde erişim sağlamayı nasıl güvence altına alacaktır? Son olarak, bilgi toplumunun daha büyük toplumsal etkileri nelerdir?

Ağ operasyonlarının ve hizmetlerinin 1998'de serbestleştirilmesi muhtemelen rekabette muazzam bir artışa yol açacaktır (Welfens ve Graack, 1996). Yeşil kitap bu sektöre yönelik düzenlemelerin büyük ölçüde ulusal düzeyde kalmasını tavsiye etmiştir. Yeni teknolojik ilerleme nedeniyle bu durum, ulusal regülasyon kurumlarının ileride sadece geleneksel telekomünikasyon şebekeleri değil, yeşil kitapta yer almayan kablolu televizyon ve elektrik sektörleri gibi sektörler üzerinde de yoğunlaşacakları anlamına gelmektedir.

Yeşil kitap "gelecekteki altyapıya ilişkin düzenleyici çerçevelerin tümünün, telekomünikasyon, bilişim teknolojisi ve yayıncılık alanlarının birbirlerine yaklaşmasının getireceği zorluklarla başa çıkabilecek esneklikte olması gerektiğini" vurgulamıştır. Bu yaklaşım, bilişim, fotoğraf ve müzikte dijitalizasyona geçilmesiyle birlikte, bu geleneksel olarak birbirinden ayrı olan sektörler arasındaki sınırların belirsizleşeceğini kabul etmektedir. Ancak yeşil kitap, enerji şebekelerinin telekomünikasyon alanına girmelerinin yarattığı rekabet sorunlarını ele almamıştır.

Alternatif Şebekeler ve Piyasaya Girecek Potansiyel Firmalar

Telekomünikasyon alanındaki potansiyel alternatif altyapılar arasında karasal ağlar, kablolu televizyon ağları, hücresel sistemler, uydu sistemleri ve elektrik şirketleriyle sağlam dahili ağlar ve yaygın yol haklarına sahip demiryolu şirketleri bulunmaktadır. Uygun bir şekilde geliştirildiğinde şirketlerin kurumsal dahili ağları 1998 sonrasında kamuya açılabilir.

Kablolu televizyon ağları ilkesel olarak, Almanya ve Portekiz'de olduğu gibi hâkim operatörün kablo ağına da sahip olması gibi istisnai bir durum haricinde, telekomünikasyon piyasasına yeni giriş yapacaklar için ideal bir platform olabilir. Aslında kablolu televizyon ağı, telekomünikasyon alanı için tam anlamıyla alternatif bir altyapı sunabilir. Ancak, İtalya, Portekiz ve Yunanistan, kapsama alanı darlığı nedeniyle kısa vadede benzer problemlerle karşı karşıyadırlar. Ayrıca geniş çaplı uluslararası ağlarda faaliyet gösteren

elektrik ve demiryolu şirketleri de piyasaya giriş yapabilirler. Güncellendikleri ve genişletildikleri anda, bu ağlar kamuya açık telefon hizmeti sağlayabilirler. Örneğin elektrik dağıtım şirketleri, elektrik iletim şebekesine fiberoptik kablolar eklenerek ve şebekenin işlemesi için uygun değişiklikler ve yazılımlar sağlanarak, görece oldukça düşük marjinal maliyetlerle telefon hatlarına ve yerel piyasalara giriş yapabilirler. Aynı durum bankalara ve çokuluslu şirketlere ait iç şebekeler için de geçerlidir. Dijitalizasyon aslında bu şebekelerin üçüncü taraflara ses ve diğer "bilgileri" iletmelerine imkân verecektir. Yerel erişim elbette yeni giriş yapan şirketlerin başlıca problemidir, fakat yeni kablosuz teknolojiler hâkim operatöre mecbur kalmamayı kolaylaştırabilirler. Kablosuz veya karasal şebekelerin alternatifi, hâkim grubun kiraladığı hatları kullanmaktır; bu durumda, ara bağlantı anlaşmalarının koşulları, yeni giriş yapan şirketlerinin başarıları üzerinde büyük öneme sahip olacaktır.

Ara bağlantı fiyatları, özellikle yeni giriş yapanların hâkim şirketle anlaşma yapmalarının zorunlu olduğu durumlarda, telekomünikasyon sektöründe rekabeti azaltabilecek ve verimsizliği teşvik edebilecek, çözüm bulunmamış bir sorun olmaya devam etmektedir. Bir alternatif, regülasyon yoluyla temel ara bağlantı fiyatlama kurallarının geliştirilmesi ve güçlendirilmesidir; daha etkin bir alternatif ise enerji dağıtım şirketleri, kablolu televizyon şirketleri ve diğer yeni karasal şebekeler gibi potansiyel rakiplerin piyasalara girmesiyle şebeke operatörleri arasındaki rekabetin artmasıdır. Kiralanmış hatlara sahip olanların ellerindeki kapasiteleri tekrar satışa çıkarmaları rekabete yeni bir unsur katacaktır. İngiltere bu türden kapasite satışlarına izin vermiş ve hükümet 1996'da uluslararası telefon hizmetlerine yeni giriş yapan şirketlerin lisanslarını genişletmiştir.

Düzenleyici Çerçeve ve Düzenleyici Politikalar

Piyasada (muhtemelen yeni giriş yapan firmaları koruyan) rekabeti ve yeni telekomünikasyon teknolojilerinden azami ekonomik yararın sağlanmasını güvence altına almak için, gelecekteki düzenleyici kurallar şu alanları kapsamak zorundadır: tüketicilerin bir telekomünikasyon firmasından diğerine serbestçe geçiş yapmasına imkân verecek numara taşınabilirliğini güvence altına alan numaralama planları (Fransa'da –1997 yılından beri özerk olan– düzenleme kurumu, telekomünikasyon kullanıcısının uzun mesafe aramalarında kullanacağı şirketi, tuşladığı ilk numaralarla belirleyebileceği ve böylece arama bazında istediği operatörü kullanabileceği yeni bir plan sunmuştur); maliyet temelli fiyatlamayı ve (örneğin fiyat farkları ile) teknolojik ilerlemeyi teşvik edecek fiyatlama kuralları; hem teknik protokolleri, hem de şebekeye erişim ücretini kapsayan ara bağlantı kuralları; tanımlanması ve finanse edilmesi gereken evrensel hizmet yükümlülükleri (örneğin piyasa payı veya erişim ücretleri temelinde alınan vergiler); mobil telefonlar için frekans tahsisi; şebekelerin aralarında operasyon yapabilmelerini sağlayan teknik düzenlemeler ve tüketicinin korunmasına yönelik kurallar.

Ayrıca, tam rekabet piyasasına ulaşabilmek için regülasyon kurumlarının gerekli yetkilere ve yapılanmaya sahip olmaları da şarttır. Örneğin, düzenlemeye tabi olan sanayiler, bu politikaların bazı çevrelerin ellerine geçmesi, bir başka deyişle sanayi temsilcilerinin kararları etkilemesi ve rekabeti boğan, ilgili tarafların rant sağlama (kâr etme) çabalarına imkân veren düzenlemeleri kabul ettirmeleri sorunuyla karşı karşıyadırlar (Posner, 1974; Sigler, 1975). Oysa bu her zaman böyle olmak zorunda değildir: Örneğin Avrupa'daki deneyimlerden farklı olarak İngiltere'nin muhafazakâr hükümeti, düzenleyici yetkilerini, daha önce tek bir şirketin egemenliğinde olan bir piyasanın rekabete açılması ve bu rekabetin sürmesi için kullanmıştır. Bu sayede İngiliz Telekomünikasyon Bürosu (OFTEL), piyasaya yeni giren şirketlerden çok, hâkim konumdaki operatöre kısıtlamalar getiren, asimetrik bir regülasyonu uygulamaya sokmuştur. Ayrıca, uygulamaya sokulan kuralların inandırıcılığı açısından düzenleyici kurumların siyasi açıdan özerk olması da gerekmektedir. Tüm AB ülkelerinde benzer düzenleyici kurallar uygulanmalıdır. Ortak düzenleyici ilkelerin geliştirilmesi açısından, telekomünikasyon sektörüne olan ilgisi giderek artan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) bir forum işlevi görebilir (Ypsilanti ve Kelly, 1993).

AB ve ulusal düzenleme kuruluşları şimdiden, yukarıda listelenen özgül düzenleme gerekleriyle boğuşmaya başlamışlardır. AB regülasyonu, ulusal düzenleyici kurumların kendi ulusal hukukları, AB hukuku ve tek pazarın ilkeleriyle tutarlı bir şekilde faaliyet gösterebilecekleri bir çerçeve sunmaktadır. Hâkim konumda bir şirketin bulunması halinde rekabet, ancak açık ara bağlantı kurallarının bulunması ve açık şebeke tedarikinin (ONP) uygulanması durumunda mümkündür. Komisyon 1980'lerden itibaren ONP ilkesi üzerinde önemle durmaktadır. AB 1996'da kabul ettiği ortak tutumda, ulusal makamların, şu dört şart haricinde, telekomünikasyon operatörlerine lisans vermeyi reddedemeyeceğini belirtmektedir: mobil telefonlar için radyo frekanslarına erişim lisansı verilmesi veya yeterli sayıda numaranın olmaması; özel veya kamusal bir alana erişim lisansı verilmesi; evrensel hizmet yükümlülüklerinin zorunlu hale getirilmesi ve hâkim konumda bir sabit şebeke operatörünün bulunması durumunda ara bağlantıların güvence altına alınması. Bir komisyon yetkilisinin başkanlık ettiği ve üye devletlerin temsilcilerinden meydana gelen ONP komitesi, AB'nin en önemli düzenleyici makamıdır. ONP komitesinin kararları nitelikli çoğunlukla alınmakta, fakat komisyon tarafından veto edilebilmektedir. Ancak Bakanlar Konseyi, komisyonun vetosunu geçersiz kılabilir. ONP komitesi operatörler arası işlemleri güvence altına almaya çalışmakta ve böylece AB'nin ONP kiralanan hatlar yönergesiyle ilgili olarak çıkan sorunlarda arabulucu işlevi görmektedir.

İngiltere AB içinde teşvik düzenlemesinin öncülüğünü yaptı. İngiltere'nin düzenleyici kurumu OFTEL, düzenleyici kurumlar hâkim konumdaki şirketlerin arz fiyatlarını belirlerken, kuramdaki yatırımın "getiri oranı" kavramını kullandıklarında

ortaya çıkan ABD kaynaklı sorunların (aşırı sermaye yatırımı veya yetersiz teknolojik ilerleme) üstesinden gelmek amacıyla, birçok şebeke faaliyeti veya hizmeti için tavan fiyatları belirledi. Özellikle, fiyatların tüketici fiyatları endeksi eksi beklenen verimlilik artış oranıyla aynı oranda yükselmesine izin verildi; ilk başta yüzde 3 olması beklenen bu oran 1995'te yüzde 7,5 olarak gerçekleşti. OFTEL, başlangıç fiyatlarını belirlerken, gerçek maliyetlerle tutarlı bir çizgiye getirmek amacıyla var olan tarifelerde yeni bir dengelemeye gitme ihtiyacı duydu.

Fiyat politikasının bir başka yönü de, ABD'nin var olan durumla ilgili tatminsizliğinin giderek artması nedeniyle, uluslararası aramalarla ilgili hesaplama sisteminin kısa bir süre sonra değiştirilmek zorunda kalacağıdır. Rekabet Avrupa'daki yüksek tekel fiyatlarına kıyasla ABD'deki uluslararası görüşme fiyatlarını oldukça düşürdüğünden, Atlantik ötesi görüşmelerin büyük bölümü ABD'den Avrupa'ya doğru yapılmakta ve bu Avrupalı operatörler için bir "ticaret fazlası" yaratmaktadır. Avrupalı operatörler sadece Avrupa'dan yapılan görüşmelerin yüksek fiyatlarından fayda sağlamakla kalmamakta, mevcut uluslararası ödemeler sistemi uyarınca, ABD'li şebeke operatörlerinden yapılan görüşmelerin Avrupa ayağının tamamlanabilmesi için de ücret alarak, ABD'deki düşük fiyatlar yüzünden artan görüşme hacminden de avantaj sağlamaktadırlar. ABD hükümetinin, AB üyesi ülkelere, telekomünikasyon piyasasının ABD'li şebeke operatörlerine açılmasına ve ABD açısından daha az sapma yaratacak yeni bir uluslararası hesaplama oranının kabul edilmesine yönelik baskı uygulayacağına kuşku yoktur.

Özelleştirme ve Dış Yatırımlar

Özelleştirme Avrupa için önemli bir meseledir. İngiltere 1984'te telekomünikasyon sektörünün rekabete açılmasına öncülük ederken bir düopol oluşturmuştur. Ancak, eskiden tekel konumundaki operatör olan British Telecommunications (BT), 1995 yılı geldiğinde hâlâ İngiliz piyasasının yüzde 85'ine hâkimdi. O tarihten itibaren kablolu televizyon sektörü vasıtasıyla piyasaya yeni giren şirketler (bunlar arasında Nynex, Cablecomms ile Cable and Wireles ile güç birliği yapan Bell Cablemedia gibi ABD şirketleri de bulunmaktadır) telekomünikasyon sektöründe hareketlilik yarattılar. Bu gelişme, dijitalleşmenin, video, audio ve ses iletimi arasındaki geleneksel piyasa sınırlarını ortadan kaldırarak, telekomünikasyon sektöründeki rekabeti güçlendirmesi sayesinde mümkün olabildi.

1990'ların ortalarında Hollanda, Danimarka ve İspanya'nın (Telefonica) İngiltere'yi izlemiş olmalarına karşılık, Almanya ve Fransa bu konuda tereddütlüydüler. Almanya pazarın sadece üçte birini özelleştirirken, Fransa 1999'a kadar yüzde 49'luk kademeli bir özelleştirme öngörmüştür. Hükümetler devlet tekellerinin özelleştirmesinden oldukça yüksek gelirler sağlamayı ummakta, fakat işten çıkarmalardan endişe duyan sendikalar buna genellikle oldukça sert bir muhalefet göstermektedirler. Özelleştirme, yönetimler üzerinde, yatırımlardan olabilecek en re-

kabetçi getirinin elde edilmesi yönünde bir baskı yaratmaktadır. Bu işten çıkarmalara neden olabilir, fakat aynı zamanda katma değeri yüksek yeni hizmetlerin geliştirilmesiyle yabancı piyasalara girilmesini de teşvik etmektedir. Uzun vadede, özelleştirme, AB pazarında mesafeden kaynaklanan maliyetleri anlamsızlaştıracağından, bu sektörde bütünleşmiş bir piyasanın oluşmasına yol açacaktır.

Telekomünikasyon sektörüne yönelik doğrudan dış yatırımlar, ABD'li birçok "küçük Bell'in" Avrupa'daki mobil telefon hizmetleri sektöründe faaliyete geçtiği ve komşu pazarlara girmek isteyen AB'li operatörlerle işbirliği yaptığı 1990'larda hızla arttı. Hem BT, hem de France Telecom/Deutsche Telekom ABD'li ortaklarla güç birliğine gittiler (sırasıyla MCI ve Sprint). AT&T, İsviçre'den PTT, Hollanda'dan KPN, İsveç'ten Telia ve İspanya'dan Telefonica'nın bulunduğu bir konsorsiyum olan Unisource ile ortak girişimlerde bulundu. Geniş kapsamlı uluslararası konsorsiyumların oluşturulmasının bir nedeni, müşterilerin, özellikle de çokuluslu şirketlerin telekomünikasyon hizmetlerini tek elden almak istemeleridir.

AB pazarına girmekle ilgilenen ABD'li telekomünikasyon operatörleri, İngiltere, Almanya ve Fransa üzerinde serbestleşme –özellikle de hakim konumdaki operatörün piyasaya yeni giren şirketlere, yerel şebekelere erişim konusunda ayrımcılık yapmamasını güvence altına almak– için baskı kurmakta bu yeni ortak girişimleri kullandılar. GATT'ın Uruguay Raundu anlaşmaları –katma değerli telekomünikasyon hizmetleri dahil– hizmet sektörüyle ilgili bir bölüm içerdiğinden, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) pek çok ülkedeki serbestleşme sürecini takip etmektedir. Uruguay Raundu'nun tamamlanmasından sonra, DTÖ içinde (doğrudan dış yatırımlar dahil) telekomünikasyon sektörünün kendine özgü sorunlarının ele alınacağı özel bir Temel Telekomünikasyon Hizmetleri Hakkında Müzakere Grubu oluşturulmuştur. Uzun zamandır bu sektörle ilgili (örneğin uluslararası hesaplama oranlarını belirleyen) en önemli çokuluslu örgüt olan Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU) bu yüzden giderek güç kaybetmektedir. AB'nin telekomünikasyon sektörünü serbestleştirmesiyle birlikte, mevcut hesaplama kurallarının yerini piyasada müzakere edilen ara bağlantı ücretleri alacaktır.

Komünist dönemde telekomünikasyon hizmetlerine yönelik bir talep fazlasının olduğu Orta ve Doğu Avrupa'da, sektör hızlı bir dönüşümden geçmektedir (Welfens, 1992; Welfens ve Yarrow, 1996; Schenk, Muller ve Schnoring, 1995). AB ile anlaşmalar imzalayan Orta ve Doğu Avrupa (ODA) ülkeleri AB'nin rekabet kurallarını uygulamak zorundadır (Hoekman ve Mavroidis, 1995). Bu yüzden AB deregülasyonu, yani düzenlemelerin ortadan kaldırılması Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini de etkileyecektir. Ayrıca, ABD firmalarının yanı sıra, bu bölgeye yatırım yapan yabancı yatırımcıların büyük bölümünü, Deutsche Telecommunications, Dutch PTT, Tele Denmark, BT ve Finnish Telecommunications gibi AB şirketleri oluşturmaktadır. Batı, Orta ve Doğu Avrupa'nın bütünleşmesi, kısmen yeni mo-

dern telekomünikasyon şebekesi sayesinde başarılacaktır. ■

Paul J. J. Welfens

Bkz. ayrıca Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü

Telekomünikasyon Politikası Kaynakça

Hoekman, B. M. ve P. C. Mavroidis. 1995. "Linking Competition and Trade Policies in Central and East European Countries". L. A. Winters, ed., *Foundations of an Open Economy*, s. 111-153. Londra: Center for European Policy Research.

Jungmittag, A. ve P. J. J. Welfens. 1996. *Telekommunikation, Innovation und die langfristige Produktionsfunktion: Theoretische Aspekte und Kointegrationsanalyse für die Bundesrepublik Deutschland*. Discussion Paper, no. 20. Potsdam: European Institute for International Economic Relations/University of Potsdam.

Mitchell, B. M. ve I. Vogelsang. 1991. *Theory of Telecommunication Pricing*. Discussion Paper, no. 65. Bad Honnef: WIK.

Posner, R. 1974. "Theories of Economic Regulation". *Bell Journal of Economics and Management Science* 5. no. 3, s. 335-357.

Schenk, K.-H., J. Muller ve T. Schnoring, ed. 1995. *Mobile Telecommunications: Emerging European Markets*. Boston: Artech House.

Stigler, G. J. 1975. *The Citizen and the State: Essays on Regulation*. Chicago: University of Chicago Press.

Welfens, P. J. J. 1992. *Market-Oriented Systemic Transformations in Eastern Europe*. New York: Springer.

— 1995. "Telecommunications and Transition in Central and Eastern Europe". *Telecommunications Policy* 19, no. 7, s. 561-577.

Welfens, P. J. J. ve C. Graack. 1996. *Telekommunikationswirtschaft*. Heidelberg: Springer.

Welfens, P. J. J. ve C. Yarrow, ed. 1996. *Telecommunications and Energy in Transforming Economies. International Dynamics, Deregulation and Adjustment in Network Industries*. Heidelberg: Springer.

Wellenius, B. ve diğerleri 1993. *Telecommunications: World Bank Experience and Strategy*. World Bank Discussion Paper, no. 192. Washington, DC: World Bank.

Ypsilanti, D. ve T. Kelly. 1993. *Fostering Telecommunications Development: The Role of the OECD*. C. Steinfield, J. M. Bauer ve L. Caby, ed., *Telecommunications in Transition*, s. 118-139. Londra: Sage.

Telekomünikasyon Politikası Güncelleme

Avrupa Komisyonu 1999'dan itibaren, düzenleyici tedbirlerle Avrupa'nın rekabet kuralları arasında bir denge sağlayarak bilgi toplumuna erişim olanaklarını artırmak amacıyla, telekomünikasyon sektörüne yönelik düzenleyici politikaları yeniden ele almaya başladı. Telekom paketi olarak da anılan yeni düzenleyici çerçeve uyumlulaştırma amaçlı, çerçeve program, erişim ve ara bağlantılar, yetkilendirme, evrensel hizmet ve kullanıcı haklarıyla özel hayatın gizliliği konularını ele alan beş yönergeden oluşmaktadır. 24 Temmuz 2003'e kadar, üye ülkelerin kendi yasal mevzuatlarına geçirmeleri şart koşulan Telekom paketiyle AB'nin bu alandaki düzenleyici politikalarının kapsamı, telekomünikasyon sektörünün yanı sıra diğer iletişim sektörleri ve altyapı meselelerini de ele alacak şe-

kilde genişletildi. Çerçeve direktifle, üye devletlerin telekomünikasyon politikası hedefleri tanımlandı ve tüketicilerin garanti altına alınması gereken hakları, iletişim hizmetleri ve donanımlarının kendi aralarındaki işleyişi, ulusal düzenleyici kurumların hakları ve yükümlülükleriyle yeni kurulacak İletişim Komitesi ve Üst Düzey İletişim Grubu'na ilişkin kurallar gibi konular ele alındı.

Diğer taraftan komisyon telekomünikasyon sektörünün rekabete açılması amaçlı çalışmaları da sürdürmektedir ve bu konuyla ilgili dört önceliği, iletişim ağları ve hizmetleri için genel yetkilendirme ve lisans kurallarının uygulamaya girmesi; yayıncılık ağları da dahil, iletişim altyapısına yönelik kapsamlı ve tutarlı politikaların oluşturulması; yetkilendirme maliyetlerinin makul ve idari maliyetleri karşılar bir düzeye düşürülmesi ve internet hizmetlerinde yetkilendirmenin diğer iletişim hizmetleriyle benzer kurallara tabi olması şeklinde belirlemiştir.

Komisyon, 19 Kasım 2003'te elektronik iletişim sektörüyle ilgili faaliyetler konusunda sunduğu raporunda, iletişim sektörünün 2000'lerin başında girdiği durgunluktan çıkarak, 2003 yılı itibarıyla yeniden genişlemeye geçtiğini vurguladı ve sektördeki bu büyümeyi teşvik edecek yatırımların önemine dikkat çekti. Ayrıca yeni düzenleyici çerçevenin ulusal yasal mevzuatlara uyarlanmasının sadece sekiz ülkede tamamlanabildiğini ve bu nedenle yükümlülüklerini yerine getirmeyen Almanya, Fransa, Belçika, Yunanistan, Lüksemburg, Hollanda ve Brüksel'e yönelik idari tedbirlerin, Ekim 2003 itibarıyla kullanılması yoluna gidildiğini de ifade etti. Komisyon yeni düzenleyici çerçeve kapsamındaki faaliyetlerinde, gelecek dönemde ulusal düzenleyici kurumların işleyişi, frekansların bireysel kullanım hakkı, evrensel hizmet ilkesinin piyasadaki sapmaların asgariye indirilmesi ve ayrımcılık yapılmaması gereğinin dikkate alınarak uygulanması konularına öncelik vereceğini açıkladı.

Bunlara ilaveten, son dönemde radyo bantları hakkında yeni bir yönerge de yürürlüğe sokuldu. AB ayrıca üçüncü nesil mobil iletişim hizmetlerini de aktif bir biçimde teşvik etmektedir. Yeni bir gelişme de Avrupa Konseyi'nin 10 Mart 2004 tarihli tüzüğüyle Avrupa Şebeke ve Enformasyon Güvenliği Ajansı'nın kurulmasıdır. ■

Temas Grubu

Temas grubu olarak adlandırılan oluşum, İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya ve ABD'nin, Bosna ve diğer eski Yugoslav cumhuriyetlerine ilişkin politikalarını koordine eden üst düzey diplomatlarından meydana gelmektedir. 1995'te Bosna'da sağlanan ateşkes için arabuluculukta ve Dayton Barış Görüşmeleri müzakerelerinde yararlı olan temas grubunun varlığı ve göreli başarısı, bu grup içinde temsil edilmeyen AB üye ülkelerinde, İngiltere, Fransa ve Almanya'nın ortak dışişleri ve güvenlik politikasını (ODGP) fiilen kendi başlarına yürütmeye çalıştıklarına ilişkin kaygılar yarattı. ■

Bkz. ayrıca Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası; Yugoslavya

Ter

TEMPUS

Bkz. Üniversite Öğrencileri Dolaşım Programı

TEN's *Bkz. Avrupa Şebekeleri*

Tercihli Ticaret Anlaşmaları (TTA'lar)

Tercihli ticaret anlaşmaları (TTA'lar) AB ile üye olmayan bir devlet arasında yapılacak, kapsamı en hafif olan ekonomik anlaşma şeklidir. ■

Bkz. ayrıca Ortak Ticaret Politikası

Tha

Thatcher, Margaret (1925-)

İngiltere'nin eski başbakanı (1979-1990) Margaret Thatcher, Şubat 1992 tarihli Avrupa Birliği Antlaşması'na (ABA), özellikle de antlaşmanın Ekonomik ve Parasal Birlik'e (EPB) ilişkin düzenlemelerine karşı çıkmasıyla ün kazandı. Kesteven Baronesi unvanını yeni almış olan Thatcher, 1992'lerin sonlarında antlaşmayı kötülemek ve İngiltere'de onaylanmasını engellemek için muhafazakârların görüşlerini etkilemek amacıyla eline geçen her fırsatı kullandı. Thatcher'ın ABA'ya karşı sert tutumu Brüksel'le arasında uzun zamandır sürmekte olan siyasi ve ideolojik anlaşmazlıkların ve anlayış farklılıklarının bir sonucuydu. Ulusal egemenliğin sadık bir savunucusu olan Thatcher, komisyonun federalizm yanlısı gündeminden ve AT'nin uluslarötesi olma iddialarından hoşnut değildi.

Margaret Thatcher sık sık Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle ile kıyaslanmıştır: Her ikisi de milliyetçiydi ve topluluğun, ülkelerinin egemenlik hakkı üzerinde giderek artan yetkilerine karşı azimle muhalefet etmekteydiler. Ancak yine de ikisi arasında çok önemli farklar bulunmaktadır. Bu farkların en çarpıcı olanı ABD'ye yönelik tavır ve davranışlarıdır. De Gaulle ABD'nin ittifak içindeki hegemonyasına çok öfkelenmekteydi ve Avrupa ile Fransa'nın, Washington'dan bağımsız olduğunu vurgulamak için elinden geleni yaptı. Onun, iki süper gücün kanatları altında bölünmüş bir Avrupa yerine, bir devletler Avrupa'sı oluşturmaya çalışması ve 1966'da NATO ile ilişkileri kesmesi efsane haline geldi. Thatcher ise aksine, bariz bir şekilde İngiltere ve Amerika arasındaki "özel ilişkileri" güçlendirmiş ve Başkan Ronald Reagan ile sıcak bir dostluk kurmuştu. Avrupa'ya yönelik politikasını büyük ölçüde ABD'ye yönelik politikasını gözeterek oluşturdu. Washington'ın en güvendiği müttefiki ve Atlantik ötesi ekonomik, diplomatik ve siyasi meselelerinde tercih ettiği arabulucusu olmaya çalıştı.

AT, Thatcher'ın siyasi kariyeri üzerinde daima önemli bir rol oynadı. 1975'te avam kamarasında muhafazakârların lideri olarak yaptığı ilk konuşma, o zamanlar hararetle tartışılmakta olan İngiltere'nin katılım koşullarının yeniden müzakere edilmesi ve üyeliğin sürüp sürmemesi hakkında bir referandum yapılması hakkındaydı. Bu konuşmada bildik keskin diliyle anayasada yeri olmayan referanduma karşı çıktı; işçi hükümetinin her ne olursa olsun referandum yapmak konusundaki görüşüne karşı, İngiltere'nin topluluk içinde kalmasını savundu. 1992 yılı geldiğinde, her iki görüşü ile de çelişiyormuş izlenimi veriyorsa da bu ilk görüşü için geçerliydi. 1992'de eski duruşundan vazgeçerek, İngiltere'de ABA konusunda bir refe-

randum yapılması için çağrıda bulundu. Ancak AT üyeliğine baştan beri verdiği destek devam etmekteydi. Geçmişte olduğu gibi 1992'de de karşı çıktığı konu, ortak ekonomik politikalar uygulamak üzere kurulmuş bir uluslararası örgüt değil, Avrupa bütünleşmesi içinde saklı olan ve 1980'lerin sonunda Jacques Delors'un komisyon başkanlığı döneminde giderek güçlenen federalizm yandaşlığıydı.

AT üyelik koşullarının yeniden müzakere edilmesindeki amaç, İngiltere'nin Brüksel bütçesine yaptığı katkılara ilişkin sıcak bir sorunu çözüme kavuşturmaktı. Halbuki 1975'te yeniden yapılan müzakereler İngiliz kamuoyunu yatıştırmak ve İşçi Partisi'nin AB yanlısı ve karşıtı üyelerini bir arada tutmak gibi kozmetik bir değişiklikten ibaret kaldı. Ayrıca İngiltere'ye geçiş dönemleri için sağlanan avantajlar, ülkenin bütçe katkıları konusunda karşı karşıya kaldığı adaletsizliği daha da artırdı. Thatcher 1979 Mayıs'ında iktidara geldiğinde, bütçedeki bu muazzam anormallik iyice kendini göstermişti. Diğer üye ülkelerle kıyaslandığında, İngiltere AT dışından çok daha fazla sanayi ve tarım ürünü satın almakta ve topluluğun kasasına daha çok ithalat vergisi ve tarım ürünleri için prelevman ödemekteydi. Diğer taraftan, İngiltere etkinlik seviyesi yüksek bir tarım sektörüne sahip olduğundan, topluluk harcamalarının yüzde 70'inden fazlasını oluşturan ortak tarım politikasından (OTP) çok az kaynak alabilmekteydi. Thatcher'ın AT'deki ortakları İngiltere örneğindeki adaletsizliği kabul etseler de, İngiltere'nin bütçe sorunu olarak bilinen mesele kısa sürede topluluğun en sıcak ve tartışmalı meselesi haline geldi. Bu anlaşmazlık, büyük ölçüde Thatcher'ın inatçılığı, uzlaşmaz tutumu ve diplomatik anlaşma sağlanması olasılığını tamamen göz ardı etmesi yüzünden, beş yıldan daha uzun bir süre devam etti ve 1984 Haziran'ındaki Fontainebleau zirvesinde çözüme kavuşturulana kadar yapılan on beş Avrupa Konseyi'ne hâkim oldu.

Bütçe sorununun zayıflatıcı etkisine rağmen, Thatcher, AT'nin 1980'lerin ortasındaki dirilişinde önemli bir rol oynadı. Piyasa müdahalelerinin kaldırılmasının ve serbestleşmenin tartışılmaz öncüsü olarak, topluluğun uzun zamandır beklemede olan tek pazarının kurulmasını inatla savundu, tek pazar hakkındaki beyaz kitabına destek verdi ve programın uygulanması için yoğun baskı yaptı.

O zamanlar herkes gibi Thatcher da, tek pazar programının daha derin bir Avrupa bütünleşmesini amaçlayan hareketi yeniden dirilteceğini düşünmemişti. Komisyonun yetkilerini artırdığı ve uluslarüstü yapıyı biraz daha güçlendirdiği için Avrupa Tek Senedi'ne (ATS) karşı ılımlı yaklaşmaktaydı; tek pazar mevzuatının kabul edilmesi için bir anayasa değişikliği gerekmekteydi. Tek pazarın doğal bir sonucu olan EPB konusuna olan ilginin yeniden artmasından duyduğu endişe, Thatcher'ı, sadece doğrudan faydaları yüzünden değil, Avrupa bütünleşmesini teşvik etme potansiyelinden dolayı da EPB'yi coşkuyla benimsemiş olan Delors ile karşı karşıya getirdi; Delors ile onun temsil ettiklerine karşı muhalefeti, 1988 Eylül'ünde Brugge'deki College of Europe'da yaptığı, "ütopik" bir Avrupa'ya ve sosyalist, mer-

kezileşmiş bir topluluğa karşı parlak bir nutuk olarak nitelenebilecek konuşmasına yol açtı.

Ancak Thatcher kendini, Delors'un EPB planlarına karşı Brüksel ve Londra'da yapılan bir artçı harekâtın içinde buldu. Kilit mesele İngiltere'nin Avrupa para sisteminin (APS) döviz kuru mekanizmasına katılması haline geldi. Thatcher ancak İngiltere için en elverişli ortam oluştuğunda döviz kuru mekanizmasına katılma sözü verdi. Kabinedeki çalışma arkadaşları 1988 ve 1989 yıllarında, hem poundun güçlenmesi, hem de ülkenin EPB ile ilgili taahhütleri hakkında işaret verilmesi amacıyla, döviz kuru mekanizmasına katılım konusunda baskı yaptılar. Ülke içindeki yeni vergi yöntemleriyle ilgili sert anlaşmazlıkla birleşen döviz kuru mekanizması konusundaki ihtilaf, hükümet içindeki ilişkileri tahrip etti. Eskisinden de fazla üstünlük taslamaya başlayan Thatcher, giderek popülaritesini kaybetti ve dışlandı. Kabinedeki bakanları, büyük nefret yaratan yeni vergilere destek vermeyi sürdürmesi halinde, Muhafazakâr Parti'nin Thatcher liderliğinde yeni bir seçim kazanmasının imkânsız hale geleceğini fark ettiler ve hızlı bir saray darbesi gerçekleştirdiler. 1990 Kasım'ında, Thatcher parti liderliğini ve dolayısıyla başbakanlığı kaybetti.

Thatcher'ın gözden düşmesinde EPB'ye yönelik muhalefetinin katkısı oldu. Daha derin bir Avrupa bütünleşmesi İngiltere'de hiçbir zaman popüler olmamıştı, fakat Thatcher'ın ülkenin giderek durgunluğa girdiği bir dönemde bu konudaki keskin muhalefeti, kendi destekçilerini bile ona yabancılaştırdı. Yerine geçen John Major (en azından başlangıçta) topluluk meselelerine yapıcı bir yaklaşım göstererek kendisini farklılaştırdı; 1991 Aralık'ındaki Maastricht zirvesinde, EPB'de İngiltere'yi koruyacak avantajlar ve sosyal şarttan muafiyet sağladı. Ancak İngiltere'de, avam kamarasının arka sıralarında somurtmakta olan Thatcher, Major'ın İngiltere'yi satması olarak gördüğü bu durumu kınadı. Bu tarihten sonra, lordlar kamarasında siyasetten oldukça uzak bir şekilde, hükümetin ABA'nın onay krizi sırasında yaşadığı bozgunla ve Muhafazakâr Parti içindeki Avrupa şüphecileriyle Avrupa ılımlıları arasında giderek derinleşen ayrılıkla dalga geçerek, efelenmeye devam etti. ■

Bkz. ayrıca Birleşik Krallık

THERMIE

THERMIE AB'nin araştırma ve teknoloji geliştirme politikası kapsamındaki nükleer olmayan enerji kaynakları araştırma programının (piyasaya yönelik) uygulama bölümüdür. (Kardeş program JOULE, nükleer olmayan enerji kaynaklarıyla ilgili kuramsal araştırmalara destek olur.) Araştırma ve geliştirme planlarının tamamlandığı yaratıcı enerji teknikleri, yöntemleri ve ürünlerinin geliştirilmesi veya uygulanmasına yönelik projeleri, yaratıcı enerji teknolojileri hakkındaki bilgilerin yaygınlaştırılmasını ve küçük ve orta boy işletmelere verilen destekleri içeren THERMIE, komisyonun XVII. genel müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.

1995-1998 yılları arasında uygulanan THERMIE programı kapsamındaki faaliyetler, daha sonra Avrupa akıllı enerji çalışmaları altına dahil edildi. ■

Thorn, Gaston (1938-)

Gaston Thorn 1981'de komisyon başkanı olarak Roy Jenkins'in yerine geçti ve 1985'te Jacques Delors'a devredene kadar dört yıl boyunca bu görevde kaldı. Brüksel'e gelmeden önce, 1969'dan itibaren Lüksemburg'da bakanlık ve 1974-1979 yılları arasında da başbakanlık yapmıştı. Bu yüzden Bakanlar Konseyi'nin bakış açısından, AT'nin nasıl çalıştığı (veya çalışmadığı) konusunda sağlam bir bilgiye sahipti. Ayrıca, 1959 ile 1969 yılları arasında da bir dönem Avrupa Parlamentosu üyeliği yapmıştı; ancak komisyon başkanlığı hayal kırıklığı yarattı. Jenkins'in yakaladığı ivmeyi sürdürmeyi başaramadı ve yaptıkları daha sonra yerine geçen Jacques Delors'un gölgesinde kaldı. 1980-1984 dönemi komisyonu, Thorne'dan çok, ondan daha hırslı ve etkili bir görüntü veren Etienne Davignon'la hatırlanır. Thorne Brüksel'den ayrıldıktan sonra, uluslararası bankacılık sektörüne girdi. ■

Bkz. ayrıca Komisyon; Lüksemburg

TİA'lar *Bkz. Ticaret ve İşbirliği Anlaşmaları*

Ticaret ve İşbirliği Anlaşmaları (TİA'lar)

Ticaret ve işbirliği anlaşmaları (TİA'lar), AB'nin üye olmayan devletlerle yaptığı bir anlaşma türüdür. Ekonomik ve siyasi içerik açısından, sadece ticari ilişkilerin gelişmesi ve çeşitlenmesini, ekonomik ve ticari işbirliğinin desteklenmesini hedefleyen bu anlaşmalar, diğer anlaşma türlerine kıyasla daha gevşek ve daha az zorlayıcıdır. AT bu anlaşmaların ilk kuşağını 1989 Aralık'ında SSCB ile imzaladı ve SSCB'nin 1991 Aralık'ında dağılması üzerine, Rusya ve diğer eski Sovyet cumhuriyetlerini kapsayacak şekilde genişletti. Eski Sovyet cumhuriyetleri ve Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle yapılan TCA'lar önce ortaklık ve işbirliği anlaşmalarına ve daha sonra da Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için ortaklık (Avrupa) anlaşmalarına dönüştürüldü. ■

Bkz. ayrıca Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri; Rusya

Tindemans Raporu

Devlet ve hükümet başkanları, 9-10 Aralık 1974'te Paris'te yapılan bir zirvede –gerçek bir ilgiden çok, görev duygusuyla– Belçika başbakanı ve federalizm destekçisi Leo Tindemans'tan Avrupa'nın birliğine ilişkin bir rapor hazırlamasını istediler. Tindemans AT başkentlerini ziyaret etti, pek çok AT ve üye devlet yetkilisiyle görüşmeler yaptı ve 1976 Ocak'ında vardığı sonuçları sundu. Tindemans Raporu federal Avrupa'nın kurulması gibi iddialı bir hedeften çok, mevcut AT kurumlarıyla ilgili olarak yapılması gereken reformlar (örneğin komiser sayısının azaltılması, oybirliğinin yerini nitelikli çoğunluğun alması, altı aylık konsey dönem başkanlığı süresinin uzatılması) ve başta dış politika ve güvenlik olmak üzere topluluk yetkilerinin genişletilmesi gibi acil ihtiyaçlar üzerinde durmaktaydı. Raporun en tartışmalı yanı, AT'nin her üye ülkenin isteği ve becerisine bağlı olarak, farklı oranlarda bütünleşmesi anlamına gelen "iki vitesli Avrupa" fikrini –açıktan onay vermese de– tartışmaya açmasıydı. Küçük üye devletler birinci ve ikinci sınıf AT fikrinden hoşlanmadılar ve Almanya ile İtalya dışındaki büyük üye

devletler de egemenlik hakkının iyice kaybedileceğinden endişelendiler. Fransa Cumhurbaşkanı Giscard d'Estaing başı çekerek Tindemans'ın sertçe şikâyet ettiği şekilde raporun bürokratik yollarla hasıraltı edilmesini sağladı: Hükümet başkanları, dışişleri bakanlarından raporu tekrar gözden geçirmelerini istediler, dışişleri bakanları bu işi üst düzey bürokratlarına havale ettiler, üst düzey bürokratlar raporlarını dışişleri bakanlarına sundular, dışişleri bakanları rapor hakkındaki raporların raporunu 29-30 Kasım 1976'da Lahey'de yapılan Avrupa Konseyi'ne sundular ve Avrupa Konseyi konunun gündemden düşmesine karar verdi. ■

TMO *Bkz. Topluluk Marka Ofisi*

Topluluk Ajansları

Kurumlar ve organlara ek olarak AB'de, üye ülkelere yayılmış –hizmet sağlayıcılardan beyin takımlarına kadar geniş kapsamlı– bir uzman ajanslar bolluğu vardır. Bu ajansların kurulmasının arkasındaki mantık, birçok durumda AB politika ve programlarının daha iyi yönetilmesi ve kontrolü türü meşru ihtiyaçlara cevap vermek değil, ulusal duyarlılıkları tatmin etmek ve ademi merkeziyetçiliği teşvik etmek oldu. İstihdam prosedürleri ve ajans çalışanlarının ücretlendirilmesi türü pratik problemlerle, yeterli denetim türü siyasi problemler hâlâ çözümlenmemiş olduğundan, ajansların statüsü ve hesap verebilirliği konusu belirsizliğini korumaktadır. Üye ülkeler arasında oldukça tartışma yaratan ajansların yerleşim yerleri konusu en sonunda, Ekim 1993'te Brüksel'de yapılan özel bir zirveyle çözüme kavuştu. ■

Topluluk Destek Çerçeveleri (TDÇ)

AT içinde sosyal ve ekonomik uyumu teşvik etmek amacıyla yapısal politikada 1988'de yapılan radikal reformun bir parçası olarak, komisyon bir dizi yeni ilke ve prosedür belirledi ve var olanları da güçlendirdi. Artık komisyon, yapısal programın her aşamasında, üye ülkelerle bölgesel ve yerel yapılar arasında yakın istişare ve işbirliğini teşvik etmek amacıyla, topluluk destek çerçevelerine (TDÇ) dahil edilmek üzere, kalkınma yardımları için uygun üye ülke planlarını gerekli kılmaktadır. Komisyon, ulusal otoriteler ve yerel otoriteler arasında varılan sözleşmeler olan TDÇ'ler, programın önceliklerini, yardım türünü, finansman yöntemini vb belirlerler. Yapısal fonların reformu, proje temelli yardımlar yönteminden, program temelli yardım ve yerinden yönetim yöntemine doğru yapılmış önemli bir dönüştür. Bu yöntem geçici eylemler yerine, planlama ve sürekliliğe önem vermektedir. Komisyon eski sistemde binlerce farklı proje ile uğraşırken, bu kez sadece daha az sayıdaki TDÇ'nin idaresinden sorumludur. ■

Topluluk Marka Ofisi (TMO)

Komisyon, tek pazar programının bir parçası olarak, ticaretin önündeki teknik engellerin kaldırılması genel başlığı altında, tüm üye ülkelerde geçerli olacak bir topluluk marka sicil sistemi ve Topluluk Marka Ofisi (TMO) oluşturmak da dahil, fikri mülkiyet haklarının çeşitli yönlerini ele alan bir dizi direktif teklif etti. Fakat ofisin kuruluşu konusunda ilk olarak 1987'de önerilen mevzuat, önce faaliyet yeri, daha sonra da kullanılacak çalışma dillerine iliş-

kin incir çekirdeğini doldurmaz ve görünürde çetrefil anlaşmazlıklarla rayından çıktı. En sonunda, Ekim 1993'te Brüksel'de yapılan özel zirvede müzakere edilen AB kurumları ve ajanslarının faaliyet merkezlerini konu alan siyasi paket için yapılan pazarlıkların sonrasında, TMO 1996'da İspanya'nın Alicante kentinde açıldı. TMO'nun resmi adı İç Pazarı Uyumlaştırma Ofisi: Markalar, Tasarımlar ve Modeller olarak geçmektedir. ■

Topluluk Marka Ofisi/Güncelleme

Avrupa Topluluğu'nun dünya çapında ticari markaları korumayı amaçlayan Madrid protokolüne taraf olması sonucunda, TMO, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü tarafından idare edilecek yeni uluslararası tescil sistemine yönelik değişiklikler yapmak amacıyla, protokolün yürürlüğe girdiği 2002 yılında bir çalışma grubu oluşturdu. Yeni uluslararası sistemde TMO, uluslararası başvurularda topluluk ticari markasının kullanılması durumunda iki ticari markanın aynı olup olmadığı incelemekten ve sonra da başvuruyu Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü'ne yollamaktan sorumludur. Daha sonra örgütün uluslararası bürosu markayı tescil etmekte ve tescil edilen markayı uluslararası gazetede yayınlayarak, ilgili ülkelerdeki ofisleri bu konuda bilgilendirmektedir. Örgüt 1 Ekim 2004'ten itibaren uluslararası marka başvurularını da kabul etmeye başlamıştır. ■

Topluluk Müktesebatı
Acquis Communautaire

Fransızca *acquis communautaire* terimi, AB antlaşmaları, yasaları ve yönetmeliklerinden doğan hak ve yükümlülükleri ifade eder. Daha esnek ve farklılaşmış bir bütünleşmenin topluluk müktesebatı üzerinde nasıl bir etki yaratacağı henüz belli olmasa da, üyelik başvurusu yapan ülkelerin, kendi katılım dönemlerinde geçerli olan *acquis communautaire*'i kabule hazır olmaları gerekir. ■

Bkz. ayrıca Farklılaşmış Bütünleşme

Trans-Atlantik Ekonomik Alanı

Trans-Atlantik ekonomik alanı terimi, ABD ile AB arasındaki olası yeni siyasi ve ekonomik düzenlemeleri ifade etmek amacıyla 1995 yılında kullanılmaya başlandı. ABD-AB arasındaki müzakereler 1995 Aralık'ında daha yakın bir ekonomik işbirliği konusundaki taahhütleri içeren, buna karşın daha az iddialı bir yeni trans-Atlantik gündemin (YTG) oluşturulmasıyla sonuçlandı. ■

Trans-Atlantik İş Diyaloğu (TAİD)

Trans-Atlantik İş Diyaloğu (TAİD) dünyanın en önemli ekonomik ilişkisiyle –ABD ile AB arasındaki ilişkiler– ilgili meseleleri ele almak üzere devlet ile iş dünyası ortaklığının gerçekleştirdiği, benzeri görülmemiş bir girişimdir. TAİD'in resmi bir yapısı ve resmi bir sekreteryası olmadığı gibi, siyasi karar alıcıları etkilemek üzere kurulmuş yeni bir kuruluş ya da başka bir sermaye örgütü değildir. Aksine ticaretin yeni gerçeğine –yani şirketlerin artık küresel ölçekte faaliyet gösterdikleri ve uluslararası ticaret politikasının oluşturulmasında yer almalarının, bu tür bir küreselleşmenin doğal bir sonucu olduğu gerçeğine– cevap vermek üzere tasarlanmış bir özel sektör gücüdür.

TAİD, ABD ve AB iş dünyası liderlerinin ortak amaçlar etrafında, CEO düzeyinde bir araya geldikleri bir "girişimci diplomasisi deneyi" (Levine, 1996) olarak adlandırılmaktadır. Bu amaçlar daha sonra, ortak bir toplantıyla, rekabet edebilirliğini artırıp yeni istihdam alanları yaratarak her iki ekonomiye de fayda sağlamak için "akıllıca" politikalar geliştirmek üzere birlikte çalışan üst düzey ABD ve AB uzmanlarına aktarılır.

İş dünyasının öncülük ettiği bir Atlantik ötesi diyalog fikri, Amerikan Ticaret Odası'nın AB temsilciliğinin 15 Aralık 1994'te Brüksel'de düzenlediği ve ABD Ticaret Bakanı Ron Brown'ın katıldığı bir toplantıyla başlatıldı. ABD ile AB arasındaki ekonomik ilişkilerin önemini göz önüne alan Brown, devletten devlete kurulan iletişimin artık yeterli olmadığını, iş dünyası uluslararası ticaretin uygulayıcısı olduğuna göre, bu dünyanın liderlerinin de ticaret politikasının pratikteki etkilerini en iyi görebilecek konumda olduklarını, bu yüzden de politikaların oluşturulması sürecinde onlara danışılması gerektiğini düşünmekteydi.

Brown bu fikri geliştirmek üzere Komisyon Başkan Yardımcısı Leon Brittan ve Sanayiden Sorumlu Komiser Martin Bangemann ile görüştü. Daha sonra üçü birlikte, iş dünyasının ilgisini çekmek amacıyla bin sekiz yüz ABD ve AB şirketiyle sermaye örgütüne ortak bir mektup gönderdiler. Bu mektuplara gelen cevapları temel alan komisyon ve ticaret bakanlığı, kısa bir değerlendirme yaptılar ve gösterilen ilginin, Trans-Atlantik ticaret ilişkileriyle ilgili devletlerin ve iş dünyasının katılacakları bir konferans düzenlenmesini sağlayacak ölçüde olduğu sonucuna vardılar. Brown, Brittan ve Bangemann, konferansı İspanya'nın dönem başkanlığı sırasında, 1995 Kasım'ında İspanya'nın Seville kentinde düzenlemeye karar verdiler. İş dünyasından gelen cevaplar Seville Konferansı'nda oluşturulacak dört çalışma grubunun ele alacağı başlıkları standartlar, sertifikasyon ve düzenleyici politikalar; ticaretin serbestleştirilmesi; yatırım ve üçüncü ülkelerle olan ilişkiler olarak belirledi.

Seville Konferansı büyük bir başarı kazandı. ABD tarafına, Xerox'un CEO'su Paul Allaire ile Ford Motor Company CEO'su Alex Trotman'ın ve AB tarafına BAF CEO'su Jürgen Strube ile Goldman Sachs International'ın yönetim kurulu başkanı Peter Sutherland'in başkanlık ettiği Atlantik ötesi iş dünyası, ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik pratik yollar hakkında yapılan yetmiş tavsiyeyi içeren bir ortak metin hazırlamak üzere, birlikte verimli çalışmalar yürüttü. Avrupa ve ABD iş dünyası liderleri arasındaki işbirliği ortamı "Seville ruhu" olarak anılmaya başlandı. Konferansın sonuç bildirgesi TAİD'in amacının "siyasi liderleri, mevcut yasaların ve düzenlemelerin, piyasa güçlerinin ekonomik büyümeyi ve istihdam yaratmayı hızlandırmasına ve uluslararası rekabet edebilirliğini geliştirmesine imkân vermek üzere, birbiriyle olabildiğince uyumlu hale getirilmesi için, Atlantik'in her iki tarafındaki rekabet koşullarını çözümlemeye teşvik etmek" olduğunu ifade ediyordu.

Hükümet yetkilileri, birçoğu Yeni Trans-Atlantik Gündem (YTG) ile ABD Başkanı Bill Clinton, Komisyon Başkanı

Jacques Santer ve İspanya Başbakanı Felipe Gonzáles tarafından 1995 Aralık'ında yapılan ABD-AB zirvesinde onaylanan ABD-AB eylem planı içine alınan Seville tavsiyelerine büyük bir önem verdiler.

Seville Konferansı'nın ortak başkanları TAİD'in yürütülmesi için yeni kurumların kurulmasının gerekmediği kararına vardılar. Bunun yerine, ilgili şirketlerin ticaret ekspertizlerini kullanacak ve halihazırda trans-Atlantik ilişkiler konusunda çalışmakta olan örgütlerin olanaklarından yararlanacaklardı. Dolayısıyla, konferansın tavsiyeleri on beş konuya bölünerek, her konu için Atlantik'in her iki yakasında iş dünyasının bu alanlara olan ilgisini yönlendirecek yöneticiler atandı. Örneğin, ilk grup olan Standartlar, Sertifikasyon ve Düzenleyici Politikalar Trans-Atlantik Danışma Komitesi (TACS) daha sonra otomotiv, ilaç, elektronik, telekomünikasyon ve bilişim teknolojisi gibi sektörler bazında yeniden bölündü.

1996 Mayıs'ında Brüksel'de gerçekleşen TAİD idari komite toplantısında, bu konulardan sorumlu yöneticiler Seville tavsiyelerini hükümet icraatına yönelik somut tekliflere dönüştüren bir ilerleme raporu sundular ve iş dünyasının beklentilerinin ana hatlarını çizdiler. Kilit kategoriler ve hedefler şöyledir:

Standartlar, Sertifikasyon ve Düzenleyici Politikalar. Ticaretin önündeki, standartlar ve düzenleyici politikalar arasındaki farklılıkların neden olduğu maliyetli engellerin kaldırılması için düzenleyici politikalar konusundaki işbirliğinin artırılması, iki taraflı tanıma anlaşmalarının yapılması.

Dünya Ticaret Örgütü Meseleleri. Çoktaraflı sürece olan inancın devam etmesi, önceliğin Uruguay Raundu'nda yapılan taahhütlerin tam olarak uygulanmasına verilmesi ve bunlara ilaveten, Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) katılımı konusunda ilerleme sağlanması.

Bilişim Teknolojisi Anlaşması (ITA). En yüksek sayıda ülke ve ürünü kapsaması hedeflenen 1996 Aralık'ındaki ITA müzakerelerinin başarıyla tamamlanması.

Fikri Mülkiyet. ABD, AB ve AB üyesi ülkelerin Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması'nı tam ve eksiksiz olarak uygulamaları ve anlaşmanın kilit öneme sahip üçüncü ülkelerde hızla uygulamaya girmesi.

Uluslararası Ticaret Uygulamaları. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) 1994 ve 1996 yıllarında yaptığı, aralarında rüşvetle ilgili konularında bulunduğu tavsiyelerin eksiksiz uygulanmasının taahhüt edilmesi.

Küçük ve Orta Boy İşletmeler. Küçük ölçekli işletmelerin ticari olanakları araştırmalarına, ortak girişimler oluşturmalarına ve ihracat finansmanı sağlamalarına yardımcı olacak bir program ile yeni bir enformasyon sistemini de içerecek bir küçük ölçekli işletme girişiminin geliştirilmesi ve uygulamaya sokulması.

Yatırım, Araştırma ve Geliştirme. Yatırım rejimlerinin, devletlerin yatırımcılara ve yatırımlara yönelik uygulamalarına ilişkin ilkeleri içerecek şekilde serbestleştirilmesinin taahhüt edilmesi.

Libertad (Helms-Burton) Yasası ile ABD'nin İran ve Libya'ya yönelik benzer tedbirlerinin 1996 Haziran'ında ve daha

sonra yapılan ABD-AB zirvelerine büyük ölçüde gölge düşürmesi sonucunda TAİD, Atlantik ötesi gündemin Haziran 1996'daki toplantısının olumlu birkaç maddesinden biri haline geldi. Zirve sırasında ABD Ticaret Bakanı Mickey Kantor'un evsahipliğinde düzenlenen ve Komisyon Başkanı Santer ile ABD ticaret dünyasını temsilen Charlene Barshefsky'nin katıldıkları bir öğle yemeği sırasında, şirket yöneticileri, tarafları ilerleme raporunda ana hatları çizilen iş dünyasının ortak tekliflerini hızla uygulamaya sokmaları için zorladılar. Siyasi liderler özel sektörün ticari amaçları ve belirli bazı ticaret politikaları hakkındaki hoşnutsuzluklarına dair görüşlerini netleştirirken, iş dünyasının yöneticileri de siyasi karar alıcıların karşı karşıya oldukları önemli siyasi gerçeklikleri daha iyi kavradılar.

TAİD, trans-Atlantik pazarın geleceğinin şekillenmesinde özel sektöre masada bir sandalye sağladı. ABD hükümeti ve komisyon TAİD sürecinin devam etmesi konusundaki arzularını zaten göstermişlerdi. TAİD idari komitesinin 23 Mayıs 1996'daki toplantısını takiben yapılan basın toplantısında, Ticaret Bakan Yardımcısı Stuart Eizenstat şu ifadeleri kullandı: "TAİD Atlantik'in iki yakasındaki hükümetlerin aldıkları kararlar üzerinde etkili olmuştur. ABD hükümetinin düzenleyici tedbirler, ticaret ve iş hayatını ilgilendiren kararlar alma sürecini sarmış ve bu sürece sızmıştır... [ve] ülkemizde, Atlantik ötesi diyalogda ve çoktaraflı ilişkilerde gerçekten önem kazanmıştır." (Eizenstat, 1996).

İş dünyası ise, eğer ABD ve AB bu eylemlerinin devam edeceğini kanıtlayabilirlerse, diyaloğu sürdürmek konusunda isteklidir. 6-7 Kasım 1997'de Roma'da gerçekleştirilen senelik konferanslar, özel sektörün Atlantik ötesi ticaret politikasına ilişkin önceliklerine yetkililerin ilgisinin tekrar odaklanmasına olanak sağlamıştır. Gelecekteki gelişmeler bu "girişim diplomasisi deneyinin" gerçekten işe yarayıp yaramayacağını gösterecektir. Eğer işe yararsa, TAİD diğer ticari ilişkiler açısından da bir model haline gelebilir. ■

Selina Jackson

Bkz. ayrıca ABD-AB İlişkileri: Ortaklık Politikası

TRANS-ATLANTİK İŞ DİYALOĞU/KAYNAKÇA

Eizenstat, Stuart. 1996. "Statement at the TABD Press Briefing". Brüksel (23 Mayıs).

Levine, Norman. 1996. "A Trans-Atlantic Bargain". *Journal of Commerce* (10 Mayıs), s. 6A.

Trans-Atlantik Serbest Ticaret Bölgesi (TAFTA)

ABD-AB arasındaki ilişkilerin değişmeye başladığı 1995'te, ABD ve Avrupa'nın bazı üst düzey yetkilileri bir trans-Atlantik serbest ticaret bölgesi (TAFTA) kurulması için çağrıda bulundular. Atlantik ötesi ilişkilerde yaşanan ayrışmadan endişe duyan bu kişileri harekete geçiren, ekonomik olmaktan çok siyasi nedenlerdi. TAFTA için henüz erken olduğu ortaya çıksa da, ABD-AB arasındaki müzakereler 1995 Aralık'ında daha yakın bir ekonomik işbirliği konusundaki taahhütleri içeren, bir yeni trans-Atlantik gündemin (YTG) oluşturulmasıyla sonuçlandı. ■

Bkz. ayrıca ABD-AB İlişkileri: Ticaret ve Yatırımlar

Trans-Avrupa Şebekeleri
Bkz. Avrupa Şebekeleri

Trevi Grubu
Üye devletlerin adalet ve içişleri bakanlıklarının üst düzey bürokratlarından oluşan Trevi Grubu, Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) bu konuları AB'nin üçüncü sütunu kapsamına alana kadar, terörizm, uyuşturucu ticareti, örgütlü suçlar ve yasadışı göçmenlerle mücadele konularında AT içinde yapılan işbirliğinin eşgüdümünü sağlamaktaydı. ■

Bkz. ayrıca Adalet ve İçişleri

Troyka
Troyka ilk başlarda, her konsey dönem başkanlığının, ortak dışişleri ve güvenlik politikasının (ODGP) yürütülmesiyle ilgili olarak, dönem başkanlığı sıralamasında kendinden bir önce gelen ve bir sonra gelecek ülkelerin hükümetlerinden tüm düzeylerde yardım almasına yönelik bir düzenlemeydi. ODGP 1993 Kasım'ında uygulamaya girmeden önce, troyka, ODGP'nin, yerine geçtiği Avrupa Siyasi İşbirliği'nin (ASİ) yürütülmesine yardımcı olmaktaydı. Amsterdam Antlaşması eski troykayı ortadan kaldırdı ve ODGP'nin yürütülmesi için, (sıradaki bir sonraki ülkenin yardımcı olduğu) konsey başkanlığı, yüksek temsilci (konsey genel sekreterliği) ve komisyon başkanından (veya başka bir üst düzey komiser) meydana gelen yeni bir troyka oluşturdu. ■

Bkz. ayrıca Anayasa; Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası

TTA'lar *Bkz. Tercihli Ticaret Anlaşmaları*

Turizm
Dokuz milyon kişinin istihdam edildiği ve GSYİH'nın yüzde 5,5'ini oluşturan turizm, AB ekonomisi üzerinde önemli bir etkiye sahip olsa ve bölgesel politikayla tüketici, çevre ve ulaştırma politikalarından etkilense de, AB'nin gelişmiş bir turizm politikası bulunmamaktadır. Komisyon, 1996 Nisan'ında çok az başarı kazanan az sayıdaki mevcut turizm girişiminin yerini almak üzere, AB düzeyindeki (PHILOXENIA isimli) ilk çokyıllık turizm programını (1997-2000) teklif etti. PHILOXENIA teklifi AB üye ülkeleri arasında turizm politikasına ilişkin görülmemiş bir bölünme yaratmıştır: Yapabilen yerele öncelik ve etkinlik kavramlarına atıfta bulunan çoğunluk, AB'nin bu konuyla ilişkisini asgari düzeyde tutmak istemektedir; mali destek umudu taşıyan (başta Yunanistan, Lüksemburg ve İrlanda) azınlık ise turizmin tamamen AB'nin yetki alanına giren bir politika alanı olması isteğindedir. ■

Turizm/Güncelleme
Avrupa Konseyi, 13 Kasım 2001 tarihinde, Avrupa turizm sektörünün rekabetçi potansiyelinden nasıl daha fazla yarar sağlanabileceğine ilişkin bir rapor sundu. Bu raporunda turizm politikaları ile ilgili tarafların işbirliği yapmalarının ve tutarlı politikalar izlemelerinin önemine değinen komisyon, sürdürülebilir kalkınma, çevre ve kültürel değerlerle ilişkili olarak Gündem 21 ilkeleriyle ilişkili birtakım tavsiyelerde bulundu. Raporu temel alan Bakanlar Konseyi, 21 Mayıs 2002'de Avrupa turizm sektörüne ilişkin olarak ilk kez bir ilke kararı aldı ve AB

mevzuatının turizm sektörü üzerindeki etkilerinin incelenmesini ve Avrupa'nın turistik promosyonuna destek verilmesini önererek sektörü AB ve üye ülkelerin çabalarına destek vermeye davet etti. ■

Tüketici Politikası

Tüketici politikası diğer politikalara göre daha yavaş ve AB tarihinin son dönemlerinde gelişen bir alandır. Roma Antlaşması özel olarak bu politikaya değinmemiş, komisyon içindeki ilk tüketici politikası birimi, ancak 1968'de (rekabet politikası genel müdürlüğü altında) kurulabilmişti. 1970'li yıllarda atılan deneme mahiyetindeki adımlar arasında, Avrupa düzeyinde tüketicilerin çıkarlarını temsil eden dört örgütün (Avrupa Tüketici Birlikleri Bürosu, topluluk içindeki Aile Örgütleri Komitesi [COFACE], Avrupa Tüketici Kooperatifleri Topluluğu ve Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu) üyelerinden oluşan Tüketici Danışma Komitesi'nin (TDK) kurulması sayılabilir. Bu komiteye ayrıca bağımsız uzmanlar da dahil edilmişti. Komisyon 1975'te TDK'yla birlikte tüketicilerin korunması ve bilgilendirilmesi için bir program tasarladı ve program 1981'de güncellendi. Bir sonraki yıl yapılan Bakanlar Konseyi, tamamen tüketici hakları konusuna odaklanarak, yanıltıcı reklam, doğrudan satış (kapı önünde pazarlama) ve kusurlu mallar için sorumluluk hakkındaki ilk direktifleri tartıştı.

Tek pazar programının başlatılmasıyla ister istemez tüketici politikaları üzerindeki ilgi yoğunlaştı. Aslında Avrupa Tek Senedi'nin (ATS) tek pazara ilişkin mevzuatta nitelikli çoğunlukla karar alınmasına olanak veren 100a maddesi, komisyonun "sağlık, güvenlik, çevre ve tüketicilerin korunmasına yönelik" tekliflerinin "yüksek bir koruma düzeyini baz alacağını" şart koşmaktadır. Tek pazar programının zirvesi olan 1989'da, AT'de tüketicilerin temsiliyeti, ürün güvenliği ve hukuki tazminat alabilme gibi konuların ve tüketiciyi korumaya yönelik politikaların diğer topluluk politikalarıyla bütünleştirilmesiyle uğraşan bir Bağımsız Tüketici Politikası Servisi başlatıldı. Bunu daha sonra komisyonun diğer eylem planları takip etti.

Giderek Avrupa düzeyinde bir tüketici politikasının gelişmesiyle birlikte, Avrupa Birliği Antlaşması'na (ABA) tüketicilerin korunmasına ilişkin yeni bir başlık (madde 129a) eklendi. Bu madde "topluluğun iç pazarın gerçekleştirilmesi çerçevesinde 100a maddesinin uygulanmasına bağlı olarak kabul ettiği önlemler ile tüketicilerin sağlığını, güvenliğini ve ekonomik çıkarlarını korumak ve uygun şekilde bilgilendirilmelerini sağlamak amacıyla üye devletlerin sürdürdükleri politikaları destekleyen ve tamamlayan özel faaliyetler yoluyla tüketicilerin yüksek bir seviyede korunmasının gerçekleştirilmesine katkıda bulunacağını" teminat altına almaktadır.

Bununla birlikte üye ülkeler tüketicilerin korunması konusunda sorumluluğu Brüksel'e devretmek konusunda isteksizdiler ve ABA'nın onay krizinin siyasi etkileri nedeniyle sendelemekte olan komisyon da bu konuda baskı yapmaktan kaçınmaktaydı. 1990'ların ortasına gelindiğinde, tüketici grupları sürekli olarak, AB'nin tüketici politikasını göz ardı ederek, rekabet ve yapabilen yerele öncelik üzerinde durdu-

ğundan şikâyet etmekteydiler. AB yetkilileriyle tüketici grupları arasında daha etkin bir diyaloğu teşvik etmek ve AB politikalarının oluşturulmasında tüketicilerin görüşlerinin dikkate alınmasını sağlamak amacıyla TDK'nın, 1994'te Tüketici Komitesi olarak görünüşte geliştirilmesi, tüketici politikasının AB gündeminin alt sıralarında yer aldığı gerçeğini gizleyemedi.

Avrupa düzeyinde tüketici politikasına olan ilgi, nihayet 1996'da Ingiltere'nin, deli dana hastalığı ve insan beyniyle ilgili Creutzfeldt-Jakob hastalığı arasındaki muhtemel bağlantı hakkındaki açıklamasıyla tetiklenen deli dana krizi (BSE) sırasında kabardı. Krize kamuoyunun tepkisi ve komisyonun bu krizi yönetme şekline yönelik eleştiriler, AB içinde tüketici politikasına verilen önemin yeniden canlanmasına yol açtı. Bu durum sonuçta, komisyon ve Avrupa Parlamentosu'yla (AP) konsey arasında, parlamentoların tarım mevzuatına katılımı konusundaki çekişmelere yol açtı. Bu çekişmenin görünür olduğu konu, komisyonun Mart 1997 tarihli, 2000 yılı itibarıyla sığır etinin menşe ülkesi ile etiketlendirilmesine ilişkin teklifiydi. Komisyon bu teklifi 100a maddesi altında sunarak, tüketicilerin çıkarlarının daha iyi temsil edilmesini temin etmek için AP'yi yasama sürecine dahil etmeye çalıştı. Bununla birlikte, konsey teklifi tarımsal mevzuatın geleneksel tabanı olan ve parlamentonun incelemesini dışlayan 43. madde altında ele aldı. Bu gerçek tartışmayı gizleyen usule ilişkin anlaşmazlık, sadece AB karar alma süreci hakkında AP ve konsey arasında yaşanan kronik gerilim açısından değil, AB içinde tüketici politikasının giderek artan önemi açısından da bir belirti niteliğindeydi. Amsterdam Antlaşması'nın, madde 129a'nın kapsamını, AB'nin tüketicilerin korunmasına yönelik meselelere daha fazla dahil olmasını sağlayacak şekilde değiştirmesiyle birlikte, tüketici politikasının önemi daha da arttı. ■

Tüketici Politikası/Güncelleme

Amsterdam Antlaşması'nın 129a (yeni numaralandırmayla 153.) maddesi tüketici politikasının genel amacının, tüketicilerin sağlık, güvenlik ve ekonomik açılardan çıkarlarını korumak olduğunu ifade etmiştir. Antlaşmanın kamu sağlığına ilişkin maddelerinde de tüketici haklarına atıfta bulunulmaktadır.

Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girdiği 1999 yılında, 1999-2001 dönemi için, tüketici politikasıyla ilgili olarak uygulamaya konulan eylem planı, temsiliyet, eğitim ve işbirliği; tüketicilerin sağlık ve güvenlik açısından korunmasına yönelik eylemler ve mevcut mevzuatın etkin bir şekilde uygulanması yoluyla tüketicilerin ekonomik çıkarlarının korunması alanlarındaki faaliyetleri içeriyordu. Aynı süre zarfında başta ortak tarım politikasında (OTP) başlatılan reform süreci olmak üzere, birinci sütun kapsamına giren AT politikalarında tüketicilerin çıkarlarını korumaya yönelik tedbirler dikkate alınmaya başlandı. Bu tür yeni düzenlemelere, tüketicilerin haklarını korumaya yönelik olarak tüketicilere tüm AB çapındaki alışverişlerinde karşılaştıkları hak ihlallerine karşı koruma sağlayan komisyon teklifi, çevre politikası alanında tüketicilerin bilgilendirilmesi

ve genetik değişime uğramış ürünlerin kullanımı konusundaki düzenlemeler örnek verilebilir. 7 Mayıs 2002'de kabul edilen ve 2002-2006 dönemi için uygulamada olan tüketici politikası eylem programı, daha önceki programın faaliyet alanlarını izlemekle birlikte, genişleme öncesi ve sonrasında iç pazarın genişlemesinden azami fayda elde edecek ve tüketici haklarının korunması konusunda AB içinde uyumu sağlayacak şekilde oluşturuldu. Tüketici eylem programı üç amaç kapsamındaki düzenlemeleri oluşturmaktadır. Tüketicilerin korunma düzeyinin artırılmasına yönelik ilk amaç altında, üye devletler arasındaki farklı uygulamaların tutarlı bir çerçeveye sokulması hedeflenmektedir. Eylem planı ayrıca ikinci amaç altında tüketicilere ilişkin mevzuatın daha etkili bir şekilde uygulanmasına yönelik tedbirleri tanımlamakta ve üçüncü amaç kapsamında tüketici örgütlerinin ilgili politikaların oluşturulması sürecine katılımlarını amaçlayan mekanizmaları devreye sokmaktadır.

Tüketici politikası kapsamındaki yeni uygulamalar arasında, tüketicilerin çıkarlarını etkileyebilecek sınır ötesi ticari faaliyetler hakkında bir bilgi ağı kuran Uluslararası Piyasa İzleme Ağı'na katılım, profesyonellerle tüketiciler arasındaki sözleşmelerdeki adaletsiz düzenlemeler ilişkin CLAB veritabanının oluşturulması, ürünlerden kaynaklanan yaralanmalar hakkında bir bilgi bankası oluşturulması hedefine yönelik acil uyarı sistemi olan RAPECX'in kurulması, sınırötesi ticari anlaşmazlıklara ilişkin olarak oluşturulan EEJ ağı ve tüm AB üyelerinde kurulmaya başlanan Avrupa Tüketici Merkezleri (Euroguichets) bulunmaktadır. ■

Türkiye

AB ile Türkiye ilişkileri her zaman çalkantılı ve zıtlaşmalarla dolu bir seyir izledi. Ancak Türkiye uzun yıllardır Avrupalılaşma çabası içinde. Osmanlı döneminde başlayan bu çabaların dönüm noktası Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından Atatürk'ün izlediği reform programıdır. Bu programın anahtar unsurları miladi takvimin, İsviçre Medeni Kanunu'nun ve İtalyan Ceza Kanunu'nun uygulamaya sokulması, devlet dini uygulamasından vazgeçilerek laik esasların uygulanmaya başlaması ve Latin alfabesinin kabulüdür. Reformun amacı Batılılaşma yoluyla Avrupa'yla bütünleşmektir. Türkiye I. Dünya Savaşından sonra Milletler Ligi'ne katıldı ancak 1929'da Fransa Dışişleri Bakanı Aristide Briand'ın lige sunduğu Avrupa Birliği önerisinin çerçevesi dışında bırakılınca hayal kırıklığına uğradı. Türkiye'nin II. Dünya Savaşı sonrasındaki dış politikası da, ülkenin 1948 yılında Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'ne (OECD), 1949'da Avrupa Konseyi'ne ve 1952'de NATO'ya dahil olmasıyla, yine Batılılaşma yönünde gelişti. Türkiye'nin Avrupa bütünleşmesine büyük ilgi göstermesi ve başlangıcından itibaren AB ile yakın ilişkiler içinde olması bu tarihsel geri plan nedeniyle şaşırtıcı değildir.

Aslında AT-Türkiye ilişkileri beş döneme ayrılabilir: iyimserlik (1960'lar), kriz (1970'ler), donma (1980'ler), ilerleme (1990'ların başı ve ortası) ve belirsizlik.

Türkiye AT'ye başlangıçta Yunanistan'a benzer bir ortaklık anlaşması talebiyle yaklaştı. Ancak Türkiye ile yapılan müzakereler ülkede yaşanan askeri darbe nedeniyle ertelendi; Ankara Antlaşması da bu nedenle 12 Eylül 1963 tarihine kadar imzalanmadı ve 1 Aralık 1964 tarihine kadar da yürürlüğe giremedi. Antlaşma üç aşamadan oluşmaktaydı:

1. AT'nin Türkiye için dört temel tarımsal ihraç ürünü (tütün, kuru üzüm, kuru incir ve fındık) ile ilgili olarak sağladığı imtiyazlarla beş yıllık bir dönem içinde verilecek 175 milyon ekülük hibeden oluşan 5-9 yıl sürecek hazırlık aşaması,
2. AT ve Türkiye'nin ekonomi politikaları arasında uyum sağlayarak, gümrük birliğine doğru ilerleyecekleri 12-22 yıllık dönemi kapsayan geçiş dönemi,
3. Geçiş dönemi sonunda, bu konu hakkında bir takvim saptanmamış olsa da tam üyeliği de kapsayabilecek nihai aşama.

Hazırlık aşamasının amacı gümrük birliğinin oluşturulması ile daha uzun vadede tam üyelik için gerekli ekonomik tedbirleri alması için Türkiye'ye zaman tanımaktı. Ancak, bu konuda bazı anlaşmazlıklar olsa da, AT'ye katılımın otomatik bir süreçten çok Türkiye hazır olduğunda incelenebilecek bir ihtimal (veya hedef) olarak belirlendiğine dikkat çekmek gerekir.

Geçiş dönemi ile ilgili detayların tamamlanması için bunu izleyen bir başka anlaşma da gerekmekteydi (3 Kasım 1970 tarihinde Katma Protokol üzerinde anlaşma sağlandı ve protokol 1 Ocak 1973'te yürürlüğe girdi). Katma Protokol'ün temel düzenlemeleri arasında 22 yıllık geçiş döneminin 12. yılından itibaren AT ile Türkiye arasında emek ve sermayenin serbest dolaşımının sağlanması, ekonomi politikalarının birbirlerine yakınlaştırılması ve (ikinci) bir mali protokol imzalanması bulunmaktaydı. İlk anlaşmada yer alan otomatik katılım hakkı açısından, emeğin serbest dolaşımının uygulamaya gireceği tarih konusunda farklı yorumlar bulunmaktaydı.

Ancak 1960'lardaki iyimserlik yerini 1970'lerde krizlere bıraktı. Türkiye hazırlık aşamasını ekonomisini güçlendirmek için kullanmadı ve katılım anlaşması 1970'lerin ortalarında ekonomik açıdan çöktü. Bu sonuçta her iki tarafın da hatalarının katkısı vardı: Türkiye özünde katılım ile tutarlı olmayan bir ithal ikameci politika izlemekteydi; benzer şekilde AT de kendi üreticileri açısından yaratacağı rekabet yüzünden Türkiye'ye sağladığı imtiyazları tam anlamıyla uygulamaya geçirmekte isteksizdi. Ancak anlaşma 1980 askeri darbesi sonucunda siyaseten bitti ve bu tarihten sonra da fiilen askıya alındı. Demokrasiye geçiş ve bunu takiben Türkiye'nin 1987 yılında AT'ye tam üyelik için başvurması ise hızlı gelişmelere yol açmadı. Bu nedenle 1980'ler bir duraklama dönemiydi ve daha fazla ilerleme için komisyonun 20 Aralık 1989 tarihinde yayınladığı, Türkiye'nin tam üyelik başvurusu hakkındaki görüşünün beklenmesi gerekmekteydi.

Aslında komisyonun dört spesifik tedbiri –gümrük birliğinin tamamlanması, mali yardımların yeniden yürürlüğe girmesi ve yoğunlaştırılması, sınai ve tekno-

lojik işbirliğinin geliştirilmesi ile siyasi ve kültürel bağların güçlendirilmesi– içeren görüşü, kapıyı tam üyelik için tam olarak kapamasa bile Türkiye'nin reddi anlamına gelmekteydi. Katılım anlaşmasını fiilen gözden geçiren komisyonun görüşü Türkiye'nin AB üyeliği hakkındaki dört temel konuyu –ekonomik, siyasi, stratejik ve kültürel– içeriyor ve genel kabul gören argümanları yansıtıyordu. Buna göre Türkiye'ye sadece stratejik açıdan olumlu puan veriliyordu.

Ekonomik alanda da birçok endişe vardı. Türkiye görece büyük ve yoksul bir ülkeydi ve AB bütçesinden net olarak katkı alması muhtemeldi. Yapısal fonlar ve –tarım sektörünün büyüklüğü nedeniyle– ortak tarım politikası (OTP) üzerinde ağır mali talepler ortaya çıkacaktı. Verimliliğin ve sosyal standartların düşüklüğü, sınai korumacılık düzeyinin yüksekliği ek sorunlar yaratıyordu. Türkiye'nin enflasyon oranı ve borçları da oldukça yüksekti; öngörülebilir bir gelecekte Ekonomik ve Parasal Birliğe (EPB) üye olamayacağı anlaşılıyordu. Son olarak Türkiyeli işçilerin AB içindeki dolaşımları ve Avrupa'da yaşayan Türk göçmenler AB ile Türkiye arasında sürtüşmelere neden olmaktaydı.

İç siyaset cephesinde ise, 1996-1997 yıllarındaki koalisyon hükümeti içinde yer alan Refah Partisi'nin niyetleri konusunda endişeler vardı. Daha da spesifik olarak, Türkiye hükümeti kendi insan hakları sicilini savunsa ve son yıllarda önemli hukuki ve yapısal reformların gerçekleştirildiğine işaret etse bile Avrupa'da ve diğer ülkelerde bu konuda hâlâ önemli eksiklikler olduğu görüşü hâkimdi. Özellikle Türkiye'nin Kürtlere yönelik politikaları bir anlaşmazlık nedeniydi. Ayrıca Türkiye'de insan haklarına saygı konusunda büyük eksiklikler bulunmaktaydı ve geçmiş yıllarda Avrupa Parlamentosu'nda bu konuda oldukça fazla tepki ortaya çıkmıştı. Türkiye ile Yunanistan'ın ilişkilerindeki sorunlar dış politika alanında da zorluklar yaratıyordu. Bu sorunlar kendini en bariz olarak Kıbrıs sorununda göstermekteydi. Gerek Kıbrıs ve gerekse Ege Denizi'ndeki karasuları ve hava sahası konularındaki anlaşmazlıkların devam edeceği anlaşılıyordu. Yunanlılar Türkiye'nin AB'ye katılımına karşı bir tutum sergilemekteydiler ve sık sık Türkiye'ye yönelik çeşitli mali protokollerin kabulünü veto ediyorlardı.

Olumsuzlukların bulunduğu üçüncü alan, başta din olmak üzere kültürel meselelerle ilgiliydi. Bazı Avrupa ülkelerinde Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalma önyargılar sorun oluşturmaktaydı; İslamcı Refah Partisi'nin yükselişi ile Akdeniz'deki diğer bölgelerde radikal İslama yöneliş de endişeleri artırıyordu. AB'nin bazı üyelerinde önemli sayıda Müslüman azınlığın bulunması ve başka aday ülkelere uygulanmamış ve uygulanmayacak olan standartların kendisine karşı uygulandığını hissetmesi nedeniyle Türkiye de rahatsızdı.

Türkiye'nin stratejik açıdan geleneksel değeri, özellikle Sovyetler'in Karadeniz bölgesindeki yayılmacılığına karşı NATO'nun Doğu Akdeniz kalesi olarak üstlendiği rolden kaynaklanıyordu. Sovyetler Birliği'nin dağılması bu rolün önemini azalttı, ancak hem AB hem de Batı ittifakındaki diğer ülkeler açısından Türkiye'nin

Ortadoğu'da bir müttefik ve askeri üs olarak önemini artıran Körfez savaşı bu durumu yeniden değiştirdi. Türkiye ayrıca, Orta Asya'daki eski Sovyet cumhuriyetleri için laik, demokratik ve Müslüman bir ülke modeli olması açısından anahtar bir rol üstlenmekteydi.

Bu nedenlerden dolayı Türkiye AB için bir ikilem yaratmaktaydı. Temelde ekonomik ve siyasi faktörler ile pratikte Yunanistan'ın tutumu AB'nin yakın bir gelecekte Türkiye'nin tam üyeliğini kabul edebilmesini güçleştirmekteydi. Ancak stratejik endişelerle, Türkiye'nin AB üyeliğine uygun olduğu konusundaki genel kabul, üyeliğin açıkça reddedilmesini imkânsız hale getirmekteydi. Türkiye'nin katılımı çok yakın bir gelecekte gerçekleşmese bile, 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren AB ile Türkiye arasında sanayi mallarında gerçekleştirilen gümrük birliği, katılımın ileride mümkün olabileceğini gösteriyordu. Ekonomik ve mali işbirliği ile kültürel diyaloğu genişleten bu anlaşma fikri mülkiyet hakları ile iş kurma özgürlüğüne de atıfta bulunuyordu. Gümrük Birliği'nin uygulanmasıyla ortaya çıkan ilk işaretler cesaret vericiydi. Avrupa'yla artan rekabetin Türkiye'de fiyatları düşürmekte olduğu ve Avrupa'nın Türkiye'ye yönelik yatırımlarının 1996-1997 yıllarında rekor seviyelere ulaştığı gözleniyordu. ■

John Redmond

Bkz. ayrıca Akdeniz Politikası; Tablo 6

Türkiye/Güncelleme

Türkiye, 12-13 Aralık 1997 tarihlerinde Lüksemburg'da gerçekleştirilen zirvede genişleme politikası kapsamı dışında bırakılınca AB ile ilişkilerini askıya aldı. 1998 başında AB dönem başkanlığını üstlenen İngiltere'nin Türkiye ile ilişkileri normalleştirme çabaları da çok olumlu sonuçlar vermedi. Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye için bir Avrupa stratejisi geliştirilmesi konusunda bir öneri paketi hazırlamakla görevlendirilen komisyonun 4 Mart 1998 tarihinde kabul edilen "Türkiye İçin Avrupa Stratejisi, Komisyonun Uygulamaya Yönelik Ön Tavsiyeleri" başlıklı raporunda Türkiye'nin AB'nin genişleme sürecinde yer alacağı ifade edildi ve AB'nin Türkiye'ye yönelik mali yardımları konusunda ilerleme sağlanabileceğine dikkat çekildi.

15-16 Haziran 1998'de yapılan Cardiff Zirvesi'nin sonuç bildirgesinde Türkiye için "üyelik adayı" tanımlamasının kullanılması Türkiye açısından yeterince tatminkâr bulunmadı. 17 Ağustos 1999'daki Marmara depreminin ardından Türkiye ve AB ile arasındaki ilişkilerde ve özellikle de Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde olumlu bir hava yakalandı. AB Komisyonu, Ekim 1999 tarihli ikinci ilerleme raporunda Türkiye'yi tam üyeliğe aday ülke olarak gösterdi. Bu raporun ardından 10-11 Aralık tarihlerinde Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde Türkiye, diğer aday ülkelerle eşit şartlarda Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak kabul edildi. Bu çerçevede Türkiye için bir "Katılım öncesi strateji" geliştirilmesi kararlaştırıldı ve katılım sürecinde, Türkiye'nin de AB programlarından faydalandırılacağı ve AB ile diğer aday üye ülkeler arasında yapılacak toplantılara dahil

edileceği ifade edildi. Zirve sonuç bildirisinde, Türkiye'nin AB'ye katılımında AB müktesebatının üstlenilmesine ilişkin bir ulusal program hazırlaması öngörüldü. Komisyon, bu doğrultuda üstlenilmesi gereken AB mevzuatına ilişkin olarak bir çalışma yapmak ve katılım öncesi sağlanacak tüm mali yardımların koordinasyonuna ilişkin bir çerçeve hazırlamakla görevlendirildi.

Helsinki Zirvesi'nin ardından 11 Nisan 2000 tarihinde Türkiye-AB Ortaklık Konseyi'nin dönem toplantısında, diğer aday ülkelere yönelik olarak yürütülen çalışmalar paralelinde, bir anlamda katılım müzakerelerine ön adım teşkil eden, birlik müktesebatını oluşturan alanlarda tarama (*screening*) çalışmalarına yürütecek, Ortaklık Komitesi'ne bağlı sekiz alt komite kuruldu (Tarım ve Balıkçılık; İç Pazar ve Rekabet; Ulaştırma, Çevre ve Enerji; Teknolojik Yenilik, Eğitim ve Araştırma Programları; Bölgesel Kalkınma, İstihdam ve Sosyal Politika; Ticaret, Sanayi ve AKÇT Ürünleri; Ekonomik ve Mali Konular, Sermaye Hareketleri ve İstatistik Alt Komiteleri ile Gümrükler, Vergilendirme, Uyuşturucu Trafiği ve Kara Para Aklanmasının Önlenmesi Alt Komitesi).

11 Nisan 2000 tarihli Türkiye-AB Ortaklık Konseyi toplantısında ayrıca, Türkiye'ye yönelik mali kaynak tahsisatının iki katına çıkarılacağı belirtildi. 1996-1999 döneminde Türkiye'ye yıllık olarak ortalama 90 milyon euronun biraz üzerinde bir mali kaynak aktarıldığından, 2000 yılından itibaren yıllık tahsisatın 180 milyon avro civarına yükselmesi öngörüldü. Bu gelişmeler üzerine, Genel İşler Konseyi toplantısında katılım ortaklığına ilişkin usuller ile katılım ortaklığı çerçevesinde Türkiye'nin alacağı yardımların temelini oluşturacak çerçeve yönetmelik 26 Şubat 2001'de kabul edildi.

Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Program

Türkiye'nin, Helsinki zirvesinde, diğer aday ülkelerle eşit şartlarda aday ülke statüsünü kazanmasının ardından, komisyon tarafından hazırlanarak Aralık 2000'de AB Konseyi'nce onaylanan ilk Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) 24 Mart 2001 tarihinde yayınlandı. Hukuksal niteliği itibariyle tek taraflı bir irade beyanı niteliğinde olan KOB, Türkiye'nin, Kopenhag kriterlerine uyum için yapması gerekenleri, AB müktesebatına uyum yükümlülüklerini, sağlanması gereken mali yardımları ve üyelik için gerekli kısa ve orta vadeli öncelikleri içeren bir yol haritasıydı. Katılım Ortaklığı Belgesi'nde, kısa vadede Kıbrıs'ta çözüme destek verilmesi dışında, ifade özgürlüğü; dernek kurma özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşleri özgürlüğü; işkenceye karşı mücadele; idam cezalarında moratoryumun devamı; kamu görevlilerinin insan hakları eğitimi; gözaltı koşullarının iyileştirilmesi, bölgesel dengesizlikler ve Güneydoğu'nun geliştirilmesi ve anadilde yayın gibi alanlarda gelişmeler sağlanması siyasi kriterler olarak ortaya konmuştu. Orta vadede ise idam cezalarının kaldırılması, uluslararası sözleşmelerin onaylanması, cezaevi koşullarının iyileştirilmesi, AİHS'ye göre anayasanın gözden

geçirilmesi, dil, inanç ve cinsiyet farkı gözetilmemesi, olağanüstü halin kaldırılması, Milli Güvenlik Kurulu'nun danışma organı niteliği taşıması ve anadilde eğitim gibi konular siyasi kriterler arasında yer aldı. Bu siyasi kriterlerin yanı sıra KOB, IMF ve Dünya Bankası ile yürütülen istikrar ve yapısal reform programının uygulanması, merkez bankasının bağımsızlaştırılması, emeklilik ve sosyal güvenlik sistemlerinin düzenlenmesi, kamu harcamalarının denetim altına alınması gibi bir dizi alanda kısa ve orta vadeli öncelikler saptadı.

Bunun karşılığında Türkiye'nin hazırlaması gereken birlik müktesebatının üstlenilmesine ilişkin ulusal programın (UP) hazırlıkları da KOB ile eşzamanlı olarak yürütüldü. UP, 19 Mart 2001'de kabul edildi ve KOB'un onaylanıp yayınlanmasının ardından 26 Mart 2001 tarihinde komisyona iletildi. UP, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan kısa ve orta vadeli öncelikler çerçevesinde, geniş çaplı bir siyasi ve ekonomik reform gündemi öngörmekteydi. Haziran 2001'de Göteborg'da toplanan Avrupa Konseyi, UP'yi olumlu bir gelişme olarak karşıladı ve programın hayata geçirilmesi için destek verdi. Komisyon Helsinki sonrasındaki ilk ilerleme raporunu 13 Ekim 2000'de açıklamıştı (Türkiye ile ilgili 3. Rapor).

2001 yılı, Türkiye için, ulusal programda öngörülen önceliklerin yerine getirilmesine yönelik yoğun bir reform gündemi ile geçti. Siyasi kriterler alanında atılan en önemli adımlardan biri Ekim 2001'de gerçekleştirilen 34 maddelik anayasa değişikliği oldu. 2001 değişiklikleri büyük ölçüde UP'nin gerekleri çerçevesinde şekillendirildi. Ekonomik alanda ise ekonomik krizle mücadele etmek amacıyla reformlar uygulamaya kondu.

AB, Türkiye'nin birlik programlarına katılımı ve mali işbirliğinin etkili bir biçimde işlemesi için gerekli olan tek çerçevenin tamamlamasına yönelik çalışmaları sürdürdü ve ilgili kararları Aralık 2001'de onayladı. Bu çerçevede, bundan böyle Türkiye-AB mali işbirliğinde PHARE prosedürleri uygulanacak ve birlik programlarına ilişkin Çerçeve Anlaşma'nın onaylanmasını takiben Türkiye 2002 yılından itibaren topluluk programlarına katılabilecekti.

2001 İlerleme Raporu ve Laeken Zirvesi (14-15 Aralık 2001)

Komisyonun Türkiye ile ilgili dördüncü ilerleme raporu 13 Kasım 2001 tarihinde açıklandı. Komisyon, genişleme süreci çerçevesinde önümüzdeki dönemde izlenecek yönteme ilişkin önerilerini içeren strateji belgesini de yayınladı. Raporda, birlik müktesebatına uyuma ilişkin resmi tarama sürecine yönelik ön hazırlıklara başlanması önerilmiş, ancak resmi tarama sürecine geçiş için henüz erken olduğuna değinilmişti. Ayrıca Türkiye'deki ekonomik ve siyasi gelişmelerin önemi vurgulanmış fakat Türkiye'nin henüz Kopenhag kriterlerini karşılamaktan uzak olduğu ve atılması gereken pek çok adım olduğu belirtilmişti. Siyasi kriterlere ilişkin bölümde ağırlıklı olarak insan hakları alanına işaret edilmiş ve gerçekleştirilen anayasa değişikliklerine rağmen, bunların uygulamasına vurgu yapılmıştı. İn-

san hakları alanında özellikle ifade özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ndeki davalar, F-tipi cezaevleri ve yolsuzlukla mücadeleye ağırlık verilmişti. Strateji belgesinde, "Türkiye dışında tüm adaylarca Kopenhag siyasi kriterlerine uyum sağlandığı, Kopenhag ekonomik kriterleri bağlamında ise, Türkiye, Bulgaristan ve Romanya hariç, diğer aday ülkelerin işleyen piyasa ekonomilerine sahip oldukları" belirtilmişti.

14-15 Aralık 2001 tarihlerinde Laeken'de gerçekleştirilen devlet ve hükümet başkanları zirvesinde Türkiye'nin Ekim 2001'de gerçekleştirdiği anayasa değişiklikleri, müzakerelerin başlaması yönünde önemli bir gelişme olarak kabul edildi ve siyasi ve ekonomik kriterlere uyum yönünde atılacak diğer adımlara destek verildi. Zirvede ayrıca Türkiye'nin diğer adaylarla eşit bir biçimde Avrupa'nın Geleceği Hakkında Konvansiyon çalışmalarına katılmasına karar verildi. Laeken zirvesi, genel olarak AB-Türkiye ilişkileri açısından olumlu bir havada geçti.

2002 Uyum Yasaları

Ekim 2001'de gerçekleştirilen anayasa değişikliklerini takiben Türk Ceza Kanunu (TCK) 159. ve 312. maddelerinde Terörle Mücadele Kanunu'nun (TMK) 7. ve 8. maddeleri ile DGM'ler ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunlarında (CMUK) değişiklikler öngören birinci uyum yasaları paketi Şubat 2002'de kabul edildi ve Türkiye'nin ulusal programındaki öncelikler kapsamında yürütülen yasama çalışmaları 2002 yılı boyunca devam etti. AB'ye uyum çerçevesinde Ekim 2001 anayasa değişiklikleri ve Kasım 2001'deki Medeni Kanun değişikliklerine paralel olarak hazırlanan ve 26 Mart 2002 tarihinde kabul edilen ikinci uyum yasaları paketiyle, İl İdaresi Kanunu, Devlet Memurları Kanunu, Siyasi Partiler Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ile Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'da değişiklikler yapıldı. 2002 içinde UP çerçevesinde hazırlanan en kapsamlı uyum paketi 3 Ağustos 2002 tarihinde kabul edildi. Bu paket ile TCK, Dernekler Kanunu, CMUK, Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu (HMUK), RTÜK Kanunu, Basın Kanunu, Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu (PVSK), Yabancı Dil ve Öğretim Kanunu, Vakıflar Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu gibi 14 önemli yasada değişiklikler yapıldı.

Avrupa Komisyonu'nun Ekim 2002'de 5. ilerleme raporunu yayınlamasından sonra da yasama alanındaki çalışmalar devam etti. Aralık 2002 ve Ocak 2003'te TCK, CMUK, Vakıflar Kanunu, Dernekler Kanunu, DGM Kanunu, Adli Sicil Kanunu, HMUK, Yükseköğretim Kanunu, Siyasi Partiler Kanunu, Medeni Kanun gibi temel yasalarda değişiklikler öngören dördüncü ve beşinci uyum paketleri meclise sevk edildi.

2002 İlerleme Raporu ve Kopenhag Zirvesi

Komisyonun Türkiye'nin üyelik öncesi durumuna ait son değerlendirme-

lerinin yer aldığı 5. ilerleme raporu Ekim 2002 tarihinde açıklandı. Raporda, Ekim 2001'de başlayan süreçte gerçekleştirilen anayasal reform ve yasa uyum paketleri ile Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan temel önceliklerin büyük ölçüde yerine getirildiğine değinildi ve özellikle Ağustos 2002'de kabul edilen üçüncü uyum yasaları paketi son derece olumlu karşılandı. Ancak, Türkiye'nin Kopenhag Kriterleri olarak nitelendirilen siyasi üyelik kriterlerine henüz tam olarak uyum sağlamadığı ve uygulamada aksaklıklar olduğu da belirtildi.

12-13 Aralık 2002 tarihlerinde Kopenhag'ta gerçekleştirilen devlet ve hükümet başkanları zirvesi gerek birliğin genişleme süreci gerekse Türkiye ile ilişkileri açısından önemli zirvelerden biri oldu. Bu zirvede AB'nin 10 aday ülke ile yürüttüğü üyelik müzakereleri sonuçlandırılarak bu ülkelerin 1 Mayıs 2004 tarihinden itibaren üye olmaları benimsendi, halen müzakereleri devam etmekte olan Bulgaristan ve Romanya için ise 2007 yılı üyelik tarihi olarak önerildi. Türkiye'de 2002 yılında Kopenhag kriterlerine uyum yönünde kaydedilen ilerlemeler olumlu karşılanmakla birlikte, siyasi kriterlere uyum bakımından uygulamanın da önem taşıdığı tekrar vurgulandı. Komisyonun görüş ve tavsiyeleri ışığında, Aralık 2004'te toplanacak zirvede Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiği yönünde bir karar alması durumunda müzakerelerin gecikmeksizin başlatılacağı da ifade edildi. Kopenhag zirvesinde ayrıca, Türkiye ile ilgili yeni bir KOB hazırlanması da kararlaştırıldı.

2003 Katılım Ortaklığı Belgesi ve Gözden Geçirilmiş Ulusal Program

Zirvede alınan kararlar doğrultusunda komisyonun hazırladığı yeni KOB, Mayıs 2003'te konsey tarafından kabul edildi. Yeni Katılım Ortaklığı Belgesi'nde, komisyonun 2002 ilerleme raporunda belirlediği ek çalışma gereken öncelikli alanlar vurgulanmakta ve bu öncelikleri uygulamada destek olacak mali yardımlarla ilgili şartlar tek bir çerçeve altında belirlenmekteydi. Belgede siyasi öncelikler 2003-2004 döneminde gerçekleştirilmesi gereken kısa vadeli öncelikler arasında yer alırken, ekonomik kriterler kısa ve uzun vadeler arasında paylaştırılmıştı. Siyasi kriterler ve güçlendirilmiş siyasi diyalog bölümünde, bir önceki KOB'da olduğu gibi, Kıbrıs sorununun çözümü için BM genel sekreterinin girişimlerine destek sağlanması ve komşu ülkelerle sınır anlaşmazlıklarının barışçı yollardan çözümü için çaba gösterilmesi gibi konular da yer almaktaydı. Siyasi kriterler bölümünde ayrıca, AİHM kararlarının uygulanması, AİHS'nin idam cezası ile ilgili 6 no'lu protokolünün kabulü, ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü gibi alanlardaki yasal değişikliklerin uygulamaya geçirilmesi, sendikalara yönelik kısıtlamaların ortadan kaldırılması, yeniden yargılama olanağının hayata geçirilebilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması, kültürel hakların tanınması, Türkçe dışındaki dillerde yayın haklarının etkin bir şekilde kullanılmasını sağlayacak düzenlemelerin yapılması, Milli Güvenlik Kurulu'nun işleyişinin yeniden düzen-

lenmesi, bölgesel dengesizliklerin giderilmesi, şiddet içermeyen görüşlerden dolayı mahkûm olanların durumlarının düzeltilmesi, güvenlik görevlilerinin eğitimi, yargı bağımsızlığının güçlendirilmesi, dini toplulukların düşünce, inanç ve din özgürlüklerini kullanabilmeleri için gerekli düzenlemelerin yapılması gibi öncelikler yer alıyordu.

Yeni KOB'un kabulünden sonra Türkiye, KOB'un ortaya koyduğu öncelikler çerçevesinde gözden geçirilmiş ulusal programını hazırladı. "Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı" Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edildi ve 24 Temmuz 2003'te *Resmi Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe girdi.

Ulusal programın hazırlandığı dönemde AB'ye uyum süreci çerçevesinde TCK, Vakıflar Kanunu, Nüfus Kanunu, Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri hakkında Kanun, DGM Kanunu, gibi çeşitli yasalarda değişiklik yapan altıncı uyum paketi de meclise sevk edildi ve 19 Temmuz 2003 tarihinde *Resmi Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe girdi. Ulusal programın kabul edilmesini takiben de, yedinci uyum paketi ile ilgili hazırlıklar tamamlandı ve KOB ile UP çerçevesinde 33 yasada değişiklikler öngören uyum yasası 30 Temmuz 2004 tarihinde kabul edildi. Tasarı ile getirilen en önemli düzenleme MGK'nın görev tanımı ile ilgili değişiklikler oldu. Kapsamlı değişiklikler içeren yedinci uyum paketi AB çevrelerinden olumlu tepkiler aldı ve Kopenhag kriterlerinin yerine getirilmesinde önemli bir aşama olarak kabul edildi.

2003 ve 2004 İlerleme Raporları

Komisyonun Kasım 2003'te kabul ettiği Türkiye ile ilgili oldukça kapsamlı ilerleme raporunda son bir yılda gerçekleştirilen reformlar vurgulandı, hükümetin Eylül 2003'te AB uyum yasalarının izlenmesi amacıyla oluşturduğu Reform İzleme Komitesi de olumlu karşılandı. Raporda, kapsamlı uyum paketleri, insan haklarına duyarlı yaklaşım gibi konular önemli ilerlemeler olarak sayılmakla birlikte, ordunun sivil yönetim ve kurumlar üzerindeki etkisi, dinsel cemaatlerin etkinlikleri, kadın hakları, çocuk hakları, sendikal haklar, kültürel haklar, örgütlenme özgürlükleri gibi alanlarda kimi eksikliklere de dikkat çekilmişti. Komisyon raporunda bu eksikliklerin yanı sıra, anadil öğrenimi ve yayını, yargının işleyişi, hapishane koşulları, yolsuzlukla mücadele, kadın hakları, çocuk hakları ve siyasal yaşamda ordunun rolü gibi alanlarda uygulama sorunlarına vurgu yapıldı. Ayrıca, uyum paketlerindeki yasaların uygulama yönetmeliklerindeki eksiklikler de belirtildi. 2003 raporunda, kimi eksiklik ve uygulama sorunlarına dikkat çekilmekle birlikte, Türkiye'nin öncelikleri gerçekleştirmede ve uygulama sorunlarını ortadan kaldırmada önemli bir mesafe kat etmiş olduğu da ayrıca vurgulandı. Kıbrıs sorununa ilişkin olarak Annan Planı çerçevesinde çözümün önemi bu raporda da tekrarlandı.

Komisyonun 2003 raporunun ardından 2004 yılı Türkiye-AB ilişkileri açısından hareketli bir yıl oldu. Türkiye, 2004'ün hemen başında, AB'ye uyum çerçevesinde Avrupa İnsan Hakları Söz-

leşmesi'nin ölüm cezasının savaş ve yakın savaş tehdidi halinde de kaldırılmasına ilişkin 13. protokolü ile Birleşmiş Milletler Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi'nin kendi denetim organı olan İnsan Hakları Komitesi'ne bireysel şikâyetleri kabul etme yetkisi veren ek ihtiyari protokolü de imzaladı.

2004 yılında belirleyici olan bir başka gelişme de Kıbrıs'ta yaşanan referandum sürecidir. Kıbrıs'ın AB üyesi olacağı 1 Mayıs 2004 tarihi yaklaştıkça sorunun çözüme kavuşturulmasına yönelik iç ve dış baskılar arttı. Diğer taraftan 14 Aralık 2003 tarihinde KKTC'de yapılan genel seçimler öncesindeki propaganda dönemi çözüm yanlıları ile karşıtlarının mücadelesine sahne oldu, seçimlerin sonucu olarak parlamentodaki sandalyelerin eşit dağılımı KKTC halkının Kıbrıs sorunu konusundaki bölünmüşlüğe ayna tuttu. Seçim sonrasında Cumhuriyetçi Türk Partisi lideri Mehmet Ali Talat yönetiminde kurulan hükümet, Kıbrıs sorununu çözüme kavuşturmak ve KKTC'yi mayıs ayında Güney Kıbrıs ile birlikte AB üyesi yapmak amacıyla adımlar atmaya başladı. Uluslararası baskıların yeniden yoğunlaşması ile iki taraf 10 Şubat 2004'te Annan Planı konusunda New York'ta müzakerelere başladılar. İki taraf, New York görüşmelerinde sağlanan mutabakat ile garantör ülkeler olan Yunanistan ve Türkiye'nin de katılımıyla mart ayının sonunda plana verilecek nihai şeklin tartışmak üzere Bürgenstock'ta gerçekleştirilen dörtlü konferansa katıldılar. BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın son şeklini vermiş olduğu "Kıbrıs Sorununun Kapsamlı Çözümü"ne ilişkin planı (4. Annan Planı) bu görüşmeler sırasında 29 Mart 2004'te taraflara sunuldu. 31 Mart 2004 tarihinde sona eren Bürgenstock görüşmeleri sonrasında 4. Annan Planının adanın iki tarafında referanduma sunulması süreci başladı. Referandum öncesindeki dönemde hem KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, hem de Rum lider Papadopulos referanduma ilişkin olarak aktif bir hayır kampanyası yürüttüler. Bununla birlikte adanın iki tarafındaki halkın plana yönelik yaklaşımlarında bariz farklılıklar ortaya çıktı. Güney Kıbrıs'ta, referandumdan çıkacak sonucun Güney Kıbrıs'ın üyeliğini etkilemeyeceği yönündeki AB teminatının da bir sonucu olarak referandum karşıtı eğilim güç kazandı. Diğer taraftan KKTC'de evet ve hayırcı taraflar arasında yoğun bir propaganda dönemi yaşandı. Plan hakkındaki referandum 24 Nisan 2004'te Kıbrıs Türk ve Rum tarafında eşzamanlı olarak gerçekleştirildi. Referandum sonucunda KKTC'deki yüzde 64,9'luk evet oyuna karşılık, Güney'de verilen yüzde 75,8'lik hayır oyu ile Anan Planı reddedildi. Kıbrıs 1 Mayıs 2004'te, birleşme sağlanamadan AB'ye üye oldu.

Referandum sırasında hem KKTC hükümetinin gösterdiği tutum, hem de çıkan yüksek evet oyu AB KKTC ilişkilerinde yeni bir dönemin başlamasını sağladı. KKTC'ye yönelik uluslararası ambargoların kalkması ve KKTC'nin tanınması konusu referandum sonrasında sık sık dile getirilmeye başlandı. Referandumun hemen sonrasında KKTC Başbakanı Mehmet Ali Talat'ın ABD'ye yaptığı gezi-

de KKTC'nin tanınması ve Ercan Havaalanı'nın uluslararası uçuşlara açılması konuları gündeme geldi. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan da haziran ayında referanduma ilişkin olarak sunduğu raporunda, bu tarihten sonra KKTC'ye yönelik tecridin kaldırılması gerektiğini ifade etti ve bunun artık adanın bölünmüşlüğüne değil birleşmesine katkıda bulunacağının altını çizdi. Raporun yayınlanmasının hemen sonrasında KKTC Başbakanı Mehmet Ali Talat, Brüksel'e giderek, başta genişlemeden sorumlu komiser Günter Verheugen olmak üzere AB yetkilileri ile temaslarda bulundu. Bu temasların sonrasında ve referandumun ardından konseyin, çözüm halinde Kuzey Kıbrıs'a verilmesi öngörülen 259 milyon avronun serbest bırakılmasına ilişkin tavsiye kararı doğrultusunda, AB Komisyonu 7 Temmuz 2004 tarihinde KKTC'ye yönelik mali yardım paketini onayladı. "Kıbrıs Türk toplumunun ekonomik gelişmesine destek amacıyla mali yardım unsurları" başlıklı pakette Türk tarafına 3 yılda yapılması öngörülen 259 milyon avro tutarındaki mali yardımın serbest bırakılmasının yanı sıra KKTC ile AB arasında doğrudan ticaret yolları açıldı ve AB'nin adanın kuzeyinde bir büro kurarak KKTC ile ilgili ticari ilişkiler başlatması karara bağlandı; AB ayrıca, KKTC'ye yönelik yardımlar konusunda Kıbrıs Rum yönetimini devreden çıkardı. Kıbrıs sorunuyla ilgili bu gelişmeler Türkiye ile ilgili kararın alınacağı aralık ayındaki zirve öncesinde, bu soruna ilişkin olarak Türkiye'ye yönelik tutumun daha olumlu olacağı yönündeki beklentileri artırdı.

Kıbrıs'a ilişkin gelişmelerin yanı sıra Mayıs 2004'te, anayasanın 9 maddesinde değişiklik öngören bir maddesini de ortadan kaldıran anayasa değişikliği onaylanarak yürürlüğe girdi. Bu değişiklikler çerçevesinde ölüm cezası tamamen anayasadan çıkarılmış, Genelkurmay Başkanlığı'nın YÖK'e temsilci göndermesi uygulamasına son verilmiş, DGM'lerin kuruluşuna ilişkin 143. madde yürürlükten kaldırılmış, uluslararası antlaşmalarla kanunların çatışması durumunda uluslararası antlaşma hükümlerinin esas alınacağı hükme bağlanmış, Silahlı Kuvvetler elindeki devlet mallarının TBMM adına Sayıştay tarafından denetleneceği belirtilmişti. Eşitlik ile ilgili maddeye kadın-erkek eşitliğini güçlendirecek ifadeler eklenmekle birlikte, bu eşitliğin hayata geçirilmesini sağlayacak önemli mekanizmalardan biri olarak kabul edilen "olumlu ayrımcılık" hükmü anayasaya eklenmedi.

2004 yılına ilişkin bu temel gelişmelerin ardından 6 Ekim 2004'te yayınlanan ilerleme raporu, Türkiye-AB ilişkileri açısından önemli bir dönüm noktası oldu. Bilindiği üzere, Aralık 2002'de gerçekleştirilen Kopenhag zirvesinde, Aralık 2004'te toplanacak zirvede Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiği yönünde bir karar alınması durumunda müzakerelerin gecikmeksizin başlatılacağı ifade edilmişti. 17 Aralık 2004'te gerçekleşecek bu zirve öncesinde yayınlanan 183 sayfalık kapsamlı raporda, insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve azınlıkların korunması gibi konularda Helsinki zirvesinden bu

yana Türkiye'nin attığı önemli adımlar ve gerçekleştirdiği yasal düzenleme ve reformlar değerlendiriliyordu. İlerleme raporuna dayanarak komisyon, Türkiye'nin "müzakerelere başlayabilmek üzere önkoşul olan Kopenhag siyasi kriterlerine yeterli ölçüde uymakta olduğu"nu belirterek, hazırlık aşamasında olan bazı temel mevzuat çalışmalarının tamamlanması koşuluyla, Türkiye ile müzakerelerin başlamasını Avrupa Konseyi'ne oyçokluğu ile tavsiye etti. Bu çerçevede, ilerleme raporu ile birlikte "tavsiye belgesi" ve Türkiye'nin üyeliğinin yaratabileceği etkilere ilişkin etki raporu da aynı tarihte yayınlandı. Komisyonun yayınladığı 18 sayfalık "tavsiye belgesi"nde sekiz maddede, ulaşılan sonuçlara ve tavsiyelere yer veriliyordu.

İlerleme raporunda Türkiye ile ilişkilerde üç ayaklı bir strateji geliştirilmesi önerilmektedir. Siyasi reformlar bu stratejinin ilk ayağını oluşturacaktır. Kopenhag siyasi kriterlerine ilişkin siyasi reform sürecinin devamı için siyasal reformlar yakından izlenecek ve bu amaçla gözden geçirilmiş bir KOB temel alınarak 2005 sonundan itibaren siyasi reformlara ilişkin genel değerlendirmeler yapılacaktır. Raporda ayrıca, Türkiye'de insan hakları ve demokratikleşme konusunda sorunlar yaşanması durumunda, konseyin nitelikli oy çoğunluğu ile hareket ederek müzakereleri askıya alabileceği belirtiliyordu.

Müzakere yöntemi ve kuralları ise stratejinin ikinci ayağını oluşturuyordu. Komisyon bu alanda Türkiye ile yürütülecek müzakerelerdeki konu başlıklarının bir hükümetlerarası konferans tarafından belirlenmesi ve bir müzakere başlığının sonuçlandırılması için müktesebatın ulusal yasaya çevrilmesinin yanı sıra uygulanmaya da başlanması gerektiğini vurguluyordu. Bu nedenle raporda başta serbest dolaşım olmak üzere müktesebatın uygulanması için uzun süreli geçiş dönemleri de öngörülebilecekti. Komisyon, serbest dolaşım konusunda uzun bir geçiş sürecinin yanı sıra "AB işgücü piyasasındaki ciddi rahatsızlıklardan kaçınmak için kalıcı bir ihtiyati koruma hükmü" getirilebileceğini de belirtiyordu. Ancak tavsiye belgesine Türkiye'nin nüfus dinamiklerinin AB toplumlarındaki yaşlanma eğilimini dengelemede bir katkı sağlayabileceği de eklenmişti. Raporda, müzakere sürecinin doğası gereği ucunun açık olduğu, sonucunun garanti edilemeyeceği de vurgulanıyordu.

Raporun sonuç bölümünde Türkiye'nin birçok alanda kaydettiği ilerlemelere vurgu yapılmakla birlikte, siyasi reformların uygulanma sürecinin güçlendirilerek pekiştirilmesi gerektiğine değiniliyordu. İlerlemelere rağmen halen açıkların bulunduğu alanların sayıldığı raporda din özgürlüğü, asker-sivil ilişkileri, siyasi partiler, kadın hakları, çocuk hakları, kültürel haklar, işkence ve kötü muamele ve yolsuzluk gibi alanlarda yapılması gerekenlere dikkat çekilmişti.

Türkiye'nin AB üyeliğine ilişkin etki değerlendirmesinde ise şu ifadeler yer alıyordu:

"Türkiye'nin birliğe katılımı, hem AB hem Türkiye açısından zorlu olacaktır. Doğru yönetildiği takdirde, her iki ta-

raf için de önemli fırsatlar sunacaktır. Katılıma ilişkin gerekli hazırlıklar gelecek on yıl içinde tamamlanabilecektir. AB bu süreç içinde evrim geçirecek, Türkiye'nin ise çok daha radikal bir şekilde değişmesi gerekecektir. Müktesebat gelişecek ve 27 ya da daha fazla üyeli AB'nin ihtiyaçlarına cevap verir hale gelecektir. Bu gelişme, Türkiye'nin katılımının getireceği fırsat ve tehditleri de öngörerek gerçekleşebilir.

Komisyon, AB'nin mevcut politikaları ve bilgisi temelinde, önümüzdeki yıllarda oluşturulacak fikir ve analizler için aşağıdaki konuları belirlemiştir:

- Türkiye'nin katılımı nüfusu, boyutları, coğrafi konumu, ekonomik, güvenlik ve askeri potansiyeli gibi faktörlerin birleşiminden doğan etki nedeniyle, önceki genişlemelerden farkı olacaktır. Bu faktörler Türkiye'ye, bölgesel ve uluslararası istikrara katkıda bulunma kapasitesi vermektedir. Türkiye'nin komşularıyla var olan siyasi ve ekonomik bağlarını dikkate alarak, AB'nin söz konusu bölgelere yönelik politikalarına ilişkin beklentiler artacaktır. Bu beklentilerin büyük çoğunluğu, tarihsel olarak istikrarsızlık ve krizle tanımlanmış olan bölgelerde, Ortadoğu ve Kafkaslar dahil olmak üzere, AB'nin orta vadede tam donanımlı bir dış politika oyuncusu olma görevini üstlenme biçimine bağlı olacaktır.

- Türkiye, içinde bulunduğumuz dönemde, zihniyet değişimi de dahil olmak üzere, radikal bir değişim sürecinden geçmektedir. Mevcut dönüşüm sürecinin devamı tüm tarafların yararınadır. Türkiye, nüfusunun büyük çoğunluğu Müslüman olan bir ülkenin, özgürlük, demokrasi, insan hakları ve temel özgürlükler ile hukukun üstünlüğüne saygı ilkelerine bağlılığı konusunda önemli bir model teşkil edebilir.

- Türkiye'nin katılımının ekonomik etkisi, Türkiye ekonomisinin büyüklüğü ve katılım öncesinde halihazırda sağlanmış olan ekonomik entegrasyon nedeniyle, olumlu fakat görece küçük olacaktır. Ekonomik katkı büyük ölçüde Türk ekonomisinde gelecekte gerçekleşecek gelişmelere bağlıdır. Katılım müzakerelerinin açılması, Türkiye'nin makroekonomik istikrarı sağlama, yatırımı, büyümeyi ve sosyal gelişimi teşvik etme çabalarını desteklemelidir. Bu şartlar altında, Türkiye'nin GSYİH'sının AB ortalamasından daha hızlı artması beklenmektedir.

- Düşük-orta gelir düzeyine sahip bir ülke olan Türkiye'nin katılımı, genişlemiş AB içindeki bölgesel farklılıkları, son genişlemede olduğu gibi artıracak ve uyum politikası için büyük bir tehdit oluşturacaktır. Türkiye, uzun vadede yapısal ve uyum fonlarından önemli destek alacaktır. Mevcut üye ülkelerde yapısal fonlardan yararlanan bazı bölgeler, var olan kurallar temelinde bu haklarını kaybedebileceklerdir.

- Türkiye'nin iç pazara entegrasyonu faydalı olacaktır. Ancak bu, sadece gümrük birliğinden doğan yükümlülüklerin tamamlanmasına değil, şirket yönetişiminin ve düzenleyici çerçevenin güçlendirilmesi, yolsuzlukla mücadelenin yoğunlaştırılması ve en önemlisi yargının işleyişinin geliştirilmesi gibi yatay reformların gerçekleştirilmesine bağlıdır.

• AB'de yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşları içinde en büyük grubu üç milyonu geçen nüfusları ile Türkler oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalara göre Türkiye'nin katılımı ile göçün artacağı tahmin edilmektedir. AB işgücü piyasasını korumak amacıyla, uzun geçiş dönemleri ve kalıcı bir koruyucu hüküm öngörülebilir. Diğer taraftan, Türkiye'nin nüfus dinamiklerinin AB'nin yaşlanan nüfusunu dengeleyeceği beklenebilir. Bu bağlamda. AB'nin, önümüzdeki on yıl içinde, Türkiye'de, eğitim ve öğretim alanlarında reform ve yatırım yapılmasında güçlü çıkarı bulunmaktadır.

• Türkiye'de tarım, en önemli ekonomik ve sosyal sektörlerden birini oluşturmakta ve özel dikkat gerektirmektedir. Ortak tarım politikasına başarılı katılımı sağlayacak en iyi şartların yaratılması için, Türkiye'den kırsal kalkınma amacıyla sürekli çaba göstermesi ve idari kapasitenin iyileştirilmesi talep edilmelidir. Türkiye, tarımla ilgili bazı sektörlerin rekabet gücünü artırmak için uzun süreye ihtiyaç duyacaktır. AB'deki mevcut sistem çerçevesinde Türkiye bu konuda önemli destek alabilecektir. Veterinerlik alanında, hayvan sağlığını geliştirmeye ve katılım sonrasında ortaya çıkabilecek ciddi sorunları önlemek için doğu sınır noktalarındaki kontrole yönelik ciddi çaba harcanması gerekmektedir.

• Türkiye'nin katılımı, AB'ye, enerji tedariki açısından daha iyi nakil yolları sağlayabilecektir. Su kaynaklarının ve ilgili altyapının yönetimine ilişkin AB politikalarının geliştirilmesi gerekebilecektir. Sınır ötesi etkileri sebebiyle, Türkiye'nin çevre, ulaşım, enerji ve tüketicinin korunması alanlarındaki diğer AB politikalarını iyi bir şekilde uygulaması tüm AB vatandaşları üzerinde olumlu etki yaratacaktır.

• AB'nin, yeni uzun dış sınırlarının yönetimi önemli bir politika konusu olacak ve yatırıma ihtiyaç duyulacaktır. Göç ve sığınma politikası, organize suçla, terörle, insan ticaretiyle, uyuşturucu ve silah kaçakçılığıyla mücadele edilmesi, katılım öncesi ve sonrasında yakın işbirliği ile kolaylaşacaktır.

• Türkiye'nin AB'ye katılımının bütçeye etkileri, Türkiye ile mali müzakerelerin 2014 sonrasına ilişkin mali perspektifler bağlamında tanımlanması ile tam olarak değerlendirilebilir. Türkiye'ye yapılacak transferlerin doğası ve miktarı, AB'nin bölgesel ve tarım politikaları ve Türkiye ile müzakerelerde anlaşma sağlanan özel düzenlemeler ile o dönemdeki bütçe hükümleri, özellikle genel bütçe tavanı gibi bazı değişen faktörlere bağlıdır. Ancak, mevcut politikalar temelinde Türkiye'nin katılımının bütçeye etkisinin önemli boyutta olacağı açıktır.

• Kurumlara ilişkin olarak ise, Türkiye'nin katılımı, anayasa temelinde değerlendirildiğinde, mevcut üye ülkelerin, özellikle de orta ve büyük olanların, Avrupa Parlamentosu'ndaki dağılımını ciddi ölçüde etkileyecektir. Konseyde Türkiye, oylama sistemine yansıyacak nüfus oranı nedeniyle, karar alma sürecinde önemli bir yere sahip olacaktır. Komisyondaki etki ise, 2014 sonrasında komisyon üyelerinin sayısının azaltılmasının

planlanması nedeniyle daha az önemli olacaktır" (www.ikv.org).

Brüksel Zirvesi

16-17 Aralık tarihlerinde gerçekleştirilen Brüksel zirvesi öncesinde Türkiye'nin AB üyeliği Avrupa gündeminin ilk sıralarını oluşturmaya başladı ve hararetli tartışmalar yarattı. Sadece Fransa ve Avusturya gibi Türkiye'nin üyeliği öncesinde devlet ve hükümet başkanlarının olumsuz tavırlarının açıkça sergilendiği ülkelerde değil, hemen hemen tüm AB üyesi ülkelerde kamuoyunun Türkiye'nin üyeliğine şüphe ile yaklaştığı gözlenmiştir. Türkiye'nin üyeliğine yönelik muhalefet iki temele dayanmaktadır. Bunlardan birincisi özellikle Avrupa Konvansiyonu Başkanı Valery Giscard D'estaing tarafından açık bir dille ifade edilen Türkiye'nin Avrupalılığı veya bir başka deyişle Avrupa değerlerine uygunluğu sorunudur. Bu tartışmalarda din farklılığından Türkiye'nin insan hakları ve demokratikleşmedeki eksikliklerine kadar birçok farklı argüman öne sürüldü. Diğer bir sorun ise Türkiye'nin üyeliğinin AB ekonomisine getireceği yük ve özellikle kişilerin serbest dolaşımı sonrasında bazı AB ülkelerinde göçmen Türk işçilerin sayısında patlama yaşanacağı beklentisidir. Diğer taraftan özellikle Romano Prodi yönetimindeki komisyon bu tartışmalarda Türkiye'nin AB üyeliğine destek verdi. AB üyeliğinin sağlayacağı ekonomik faydaların yanı sıra, özellikle 11 Eylül sonrası yeniden şekillenen dünya politikasında AB'nin bir güç haline gelebilmesi açısından Türkiye'nin taşıdığı önem de üyeler tarafından vurgulandı. Zirve öncesinde özellikle Almanya Şansölyesi Schroeder ile Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac arasında gerçekleştirilen görüşmeler ve Türk yetkililerinin AB temsilcileri ve üye ülkelerine yaptıkları ziyaretler Türkiye'ye yönelik tutum konusunda zirve öncesindeki belirsizliği gideremedi. Türkiye ile ilgili kararın bu kadar tartışmalı hale gelmesinin en önemli nedenlerinden biri AB'nin büyük ortaklarında yaklaşan seçimler ve Avrupa Anayasası konusundaki referandumlardır. Hem AB üye ülkelerinde, hem de Avrupa Parlamentosu'nda özellikle Hıristiyan demokratların öncülüğünü yaptığı muhalefet zirve öncesinde Türkiye için tam üyelikten çok bir imtiyazlı ortaklığın daha uygun olacağını savundular. Diğer taraftan Kıbrıs'ın tam üyeliği sonrasında Kıbrıs lideri Papadopulos'un Türkiye'nin üyeliği konusunda veto hakkını kullanması ihtimalini de ortaya çıkardı ve mayıs ayındaki referandum sonrasında Kıbrıs konusunda yaşanan olumlu hava zirvenin hemen öncesinde sertleşmeye başladı.

Brüksel zirvesi öncesindeki en önemli gelişmelerden biri Avrupa Parlamentosu'nda Türkiye'nin üyeliği hakkında yapılan oylama oldu. Türkiye'nin üyeliği konusunda AP içindeki gruplar arasındaki farklı görüşler, oylamanın gizli yapılması sonucunu doğurdu ve bu da tepkilere neden oldu. AP'nin 15 Aralık 2004 tarihindeki Türkiye hakkındaki özel oturumunda, gizli oylama evet oyu kullanan üyelerin taktiği ile başarısızlığa uğratıldı ve komisyonun Türkiye'yle müzakerelere

gecikmeden başlanmasını öngören rapor ve tavsiye kararı 262 'hayır'a karşılık 407 'evet' oyuyla kabul edildi. AP'deki oylamanın hemen sonrasında Jacques Chirac'ın önceki tutumuna göre oldukça olumlu açıklamalar yapması, zirve öncesindeki olumlu beklentileri artırdı.

16-17 Aralık zirvesi AB tarihindeki en tartışmalı zirvelerden biri haline geldi. Zirvenin en çok gerginlik yaratan konusu Kıbrıs'ın tanınması meselesi oldu ve müzakereler zirvenin ikinci günü sabahında kopma noktasına geldi. Sonunda ilerleyen saatlerde Türkiye'nin "Ankara Anlaşması'nın uyarlanmasına ilişkin protokolü katılım müzakerelerinin fiilen başlamasından önce ve AB üyeliğinin mevcut durumu çerçevesinde gerekli olan uyarlamaların üzerinde anlaşmaya varılması ve tamamlanması ertesinde imzalamaya hazır" olduğu yönündeki sözlü beyanatı sayesinde uzlaşma sağlandı ve Türkiye'nin AB üyeliğine yönelik müzakerelerin 3 Ekim 2005'te başlatılması kararlaştırıldı. Zirve sonuç bildirgesinin 17. maddesinde "Türkiye, diğer aday ülkelere uygulananlar ile aynı kriterler temelinde birliğe katılmaya yönelmiş bir aday ülkedir" ifadesi yer aldı. 18. maddede Türkiye'nin reform sürecinde sağlanan gelişmeler karşısındaki memnuniyet ifade edildi ve Türkiye'den, komisyon tarafından belirlenmiş olan altı ayrı mevzuat başlığının yürürlüğe koyulmasına yönelik çabalarını etkin bir şekilde sürdürmesini beklendiği ve siyasi reform sürecinin bu sürecin geri dönülmezliğinin temin edilmesi ve tam, etkili ve kapsamlı uygulamanın sağlanması için, özellikle temel özgürlükler ve insan haklarına saygı gösterilmesi kapsamında, komisyon tarafından yakın bir şekilde izlenmeye devam edileceği ifade edildi. Komisyon, bu bağlamda, işkence ve kötü muameleye sıfır-hoşgörü politikası da dahil olmak üzere, 2004 yılı raporunda altı çizilen hususlar ve tavsiyeler temelinde, konsey tarafından düzenli rapor vermeye davet edildi.

Brüksel zirvesinde ayrıca bu tarihten itibaren aday ülkelerle yapılacak müzakerelere ilişkin düzenlemelere ilişkin kararlar da alındı. Kabul edilen bu müzakere çerçevesi şu unsurlardan oluşmaktadır:

- Daha önceki müzakerelerde olduğu gibi, müzakerelerin esası, üye ülkelerin bir tarafta aday ülkenin diğer tarafta yer aldığı, kararların oybirliğine dayandığı hükümetlerarası konferansta belirlenecek ve her biri ayrı bir politika alanını kapsayan müzakere başlıklarına ayrılacaktır. Komisyon tavsiyesi üzerine oybirliği ile hareket eden konsey, müzakere başlığının geçici olarak kapatılması ve uygun olduğunda her başlığın açılması için gerekli kıyas koşullarını belirleyecektir; ilgili müktesebat başlığına bağlı olarak bu koşullar, mevzuat uyumu ve müktesebatın yeterli derecede uygulanmasının yanı sıra Avrupa Birliği ile sözleşmeye bağlı ilişkilerden doğan yükümlülüklere dayanacaktır.

- Uzun geçiş dönemleri, istisnalar, özel düzenlemeler ya da kalıcı koruma önlemleri, örneğin koruma önlemlerinin temelini oluşturacak daimi olarak kullanılabilecek maddeler, göz önünde bulundurulabilecektir. Komisyon uygun gördüğü hallerde bunları kişilerin serbest

dolaşımı, yapısal politikalar ya da tarım gibi alanlarda müzakere çerçevesi önerilerine koyacaktır. Ayrıca, kişilerin serbest dolaşımını nihai olarak tesis eden karar alma mekanizması, üye ülkelere azami rol vermelidir. Geçiş düzenlemeleri ya da koruma önlemleri rekabete ve tek pazarın işleyişine etkilerine göre gözden geçirilmelidir.

• Aday ülkenin birliğe katılımının mali yönleri, uygulanan mali çerçeve kapsamında ele alınmalıdır. Bundan ötürü, müzakerelere henüz başlamamış ve Birliğe katılımı mali reform gerektirecek kadar büyük mali sonuçlar yaratacak olan adaylar ile müzakereler, olası önemli mali reformlarla birlikte ancak 2014 yılından sonraki dönemi kapsayan mali çerçevenin oluşturulmasından sonra tamamlanabilecektir.

• Müzakerelerin ortak hedefi birliğe üyeliktir. Sonuçları önceden garanti edilemeyen bu müzakereler açık uçludur. Tüm Kopenhag kriterleri dikkate alındığında, aday ülkenin üyeliğin tüm gereklerini tam olarak üstlenecek durumda olmaması halinde, aday ülkenin Avrupa yapılarına en sıkı bağlarla bağlanması temin edilmelidir.

• Özgürlük, demokrasi, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı ve hukukun üstünlüğü gibi birliğin üzerine kurulduğu değerlerin bir aday ülkede ciddi ve sürekli ihlal edilmesi durumunda, komisyon kendi girişimi ya da üye ülkelerin üçte birinin talebiyle müzakerelerin askıya alınıp alınmamasını tavsiye edebilir ve müzakerelerin yeniden başlayabilmesi için gerekli koşulları önerebilir. Konsey, aday ülkeye söz hakkı verdikten sonra, müzakerelerin askıya alınması ve yeniden başlatılması koşullarına ilişkin komisyon önerisi ile ilgili kararını nitelikli çoğunlukla alacaktır. Üye ülkeler, hükümetlerarası konferansta (HAK), oybirliği ile karar alma gerekliliğine halel getirmeksizin, konsey kararına göre hareket edeceklerdir. Avrupa Parlamentosu bu konuda bilgilendirilecektir.

• Katılım müzakerelerine paralel olarak birlik her aday ülkeyle kapsamlı bir siyasi ve kültürel diyaloğa girecektir. Bu kapsamlı diyalog, kişileri bir araya getirerek karşılıklı anlayışı iyileştirmek amacıyla sivil toplumu da kapsayacaktır (www.ikv.org).

Ece Öztan-Hale Akay

Tüzük *Bkz. Yönetmelik*

UFE *Bkz. Avrupa İçin Birlik*

Ufuk 2000

AB'nin kalkınma politikasıyla üye devletlerin yardım programları arasındaki eşgüdümü geliştirme çabasındaki komisyon, 1992'de, işbirliği ve ortaklık için 2000 yılına kadar geçerli stratejiler öneren Ufuk 2000 raporunu hazırladı. ■

Bkz. ayrıca Kalkınma Politikası

Ukrayna

Bkz. Bağımsız Devletler Topluluğu

Ulaştırma Politikası

Paris ve Roma antlaşmalarında öngörülmüş ve birçok komisyon teklifine konu olmuş olmasına rağmen, AB'nin bugüne kadarki tarihi, büyük ölçüde bir ortak

ulaştırma politikası geliştirilmesinin zaman alacak bir hedef olduğunu gösterdi. Böyle bir politikaya ilişkin tasarılar genellikle uyumlulaştırma ve serbestleştirmenin bir karışımı oldu: Yatırımların eşgüdümü ve oyunun ortak kurallarla oynanması, bütünleşmiş bir açık pazar rekabeti sayesinde yararlar sağlarken, lojistik maliyetlerin düşmesine yol açacaktır. Ancak hükümetlerin ulusal ulaştırma piyasalarına yaygın müdahaleleri ve ulaştırma sanayilerinin genellikle devlet mülkiyetinde olması nedeniyle, bu konuda pek başarı sağlanamadı.

Ekonominin antlaşmalarda sahip olduğu ağırlık dikkate alındığında, ulaştırma politikasının odak noktasını kıta içindeki ulaştırma sorunlarının oluşturmuş olması şaşırtıcı değildir. Karayolu, demiryolu ve nehir taşımacılığı topluluk içi ticaretin temel ulaştırma yöntemleri olarak kabul edilmiş, deniz ve hava taşımacılığı –geçici olarak olsa bile– Roma Antlaşması'nın 84. maddesi kapsamı dışında bırakılmıştı. 1960'lar boyunca, ortak ulaştırma politikası'nı teşvike yönelik –genelde piyasaların kademeli olarak serbestleştirilmesi ile mali, sosyal ve teknik koşulların uyumlaştırılmasına ilişkin– çeşitli girişimlerden çok az şey çıktı. (Sadece karayolu taşıma ücretleri ve demiryolu taşımacılığı sektörüne ilişkin birkaç teklif üzerinde anlaşma sağlanabildi ve bu tekliflerin taşımacılık şirketleri ve tüketiciler üzerinde çok fazla bir etkisi olmadı.) Topluluğun genişlemesi bu konuyla ilgili çıkarların kapsamını da genişlettiğinden, 1970'lerde ortak ulaştırma politikası hakkındaki tartışmalar da yavaşladı. Ulaştırma sektörüne dair, üzerinde anlaşma sağlanmış topluluk politikaları konusunda ilerleme o kadar azdı ki, 1983'te Avrupa Parlamentosu, Bakanlar Konseyi'nin antlaşma yükümlülüklerini yerine getirmediği gerekçesiyle Avrupa Adalet Divanı'na (AAD) başvurmaya karar verdi. AAD'nin kararı, konseyi, özellikle ulaştırma sektörünün topluluk içi rekabete açılması gereken alanlarıyla ilgili ortak politikalar konusunda daha önemli adımlar atmaya zorladı.

AAD'nin kararı, komisyonun, ulaştırmayı tek pazar girişimlerinin önceliklerinden biri yapma kararına dayanak oldu. 1985 beyaz kitabı ulaştırma hizmetlerini rekabete açmaya yönelik olarak tasarlanmıştı ve malların karayoluyla taşınmasına ilişkin kotaların sona erdirilmesi, karayoluyla yolcu taşımacılığı hizmetlerinin serbest bırakılması, karayolu ve iç sulardaki taşımacılığa ilişkin kabotaj hakları, deniz ve havayolu taşımacılık hizmetlerinin serbestleştirilmesi gibi bazı girişimlerin ana hatlarını çizmekteydi. Komisyon bunlara ek olarak, ulaşım akışının serbestleşmesine olanak vermek amacıyla sınır denetimlerinin kaldırılması ve ulaştırma sanayilerine uygulanan dolaylı vergi yöntemlerinin uyumlulaştırılması için çalıştı. Divanın verdiği kararla cesaret bulan ve diğer yöntemler tüketildiğinde rekabet kurallarının uygulanması konusunda ortaya yeni çıkan isteklilikten güç alan komisyon, 1980'lerin ikinci yarısında ulaştırma politikası alanında önemli bir ilerleme kaydetti. (Ancak yine de topluluğun diğer konulardaki reformlarına kıyasla ilerleme yavaştı.)

1997'ye gelindiğinde ulaştırma sektörünün piyasa güçlerine bırakılması neredeyse tamamlanmıştı. Hava taşımacılığı

sektörü 1997 baharında tamamen serbestleştirildi ve bu alandaki politika, artık serbest rekabetin mümkün hale gelmesi ve havaalanlarıyla uçuş sahalarındaki yığılmanın asgariye indirilmesi üzerinde yoğunlaşmaya başladı. Gemicilik sektöründe, deniz taşımacılığının, sanayi üzerindeki rekabet politikası denetimlerinin artırılarak ve teşvikler ve koruma önlemleri yoluyla desteklemelerin azaltılarak liberalleşmesi yönündeki eğilim güçlendi. İç sulardaki taşımacılık sektöründe üzerinde durulan konular, kapasite fazlasının azaltılması ve pazar paylaşımı anlaşmalarının sınırlanmasıydı. Ücretli karayolu taşımacılığı sektöründe piyasanın liberalleştirilmesine yönelik ilerleme büyük ölçüde 1990'ların ortalarında tamamlandı, fakat bunun rekabet üzerinde çok büyük bir etkisi olmadı. Demiryolu taşımacılığı sektöründe, asıl önemin altyapı ve hizmetlerin birbirinden ayrılmasına ve muhasebe işlemlerinin şeffaflaştırılmasına verilmesiyle birlikte, liberalleşme yönünde yavaş bir ilerleme sağlandı. Rekabet ilk başta nakliyecilik ve havayolu yolcu taşımacılığıyla sınırlandırıldı. Komisyonun, rekabete açılan piyasaların (yerel hizmetlere yönelik imtiyaz haklarının da rekabete açılması dahil) genişletilmesi yönündeki teklifine rağmen, orta vadede bile bu yönde anlaşma sağlanması için çok fazla umut yoktur.

Bununla birlikte, piyasaların serbestleştirilmesi hiçbir zaman Avrupa ulaştırma politikasının tek amacı olmadı ve 1980'lerin sonunda özellikle altyapı sorunları ve ulaştırmanın çevre üzerindeki etkileri gibi başka unsurlar da önem kazanmaya başladı. Uzun yıllar boyunca, gelir düzeyi daha düşük üye ülkelere ve bölgelere sağlanan yapısal fonlar sayesinde ortak ulaştırma politikası çerçevesi dışında tutulan altyapı sorunu, Avrupa şebekeleri girişimiyle birlikte ön plana çıktı. Avrupa şebekeleri kapsamında telekomünikasyon ve enerji sektörünün de olmasına rağmen, ulaştırma programın en önemli şebeke endüstrisidir. Avrupa şebekeleri girişimi üye devletlerin kendi içlerinde ve aralarındaki bağlantıların geliştirilmesi amacıyla tasarlanmış ve Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) ile benimsenmişti. Ulaştırma araştırmaları politikası, mali kaynakları kısıtlı olsa da, yeni şebekelerin oluşturulmasına ve yeni ulaştırma teknolojilerinin teşvik edilmesine yönelik çalışmalara yönlendirildi.

Serbestleştirme ve Avrupa şebekeleri, genellikle Avrupa ulaştırma politikasının öteki önemli ayağı, çevrenin korunması ile çelişiyor izlenimi verdi. Avrupa ulaştırma politikasıyla bağlantılı çevre sorunları birkaç yıl öncesinden gündeme gelmeye başladıysa da, bu meselenin ciddiye alınması 1990'ların ortalarını buldu. Komisyonun 1992'de yayınladığı *Ortak Ulaştırma Politikasının Gelecekteki Gelişimi* başlıklı beyaz kitap, ulaştırma politikasının gelişimini çevre konularına yakınlaştırdı. "Sürdürülebilir dolaşım" kavramını gündeme getiren beyaz kitap, ulaştırma piyasasının rekabete açılmasıyla birlikte politikasının odak noktasını sosyal ve çevresel sorunların oluşturacağının işaretini verdi. Komisyona göre, politikanın öncelikleri artık beş temadan oluşmaktadır: AB ulaştırma sisteminin gelişimi ve bütünleşmesi, ulaştırmada güvenlik, çevrenin korunması sosyal güvenlik ve dış ilişkiler. Beyaz kitabın ilk mey-

veleri –karayolu taşımacılık fiyatları ve kamu taşımacılığına erişim imkânlarının artırılması (vatandaşlar ağı)– alınmaya başlamakla birlikte, bunların nasıl etkin topluluk politikalarına dönüştürülecekleri bir soru işareti olarak kalmaktadır.

Son on yılda, özellikle piyasaların serbestleştirilmesine yönelik, giderek daha fazla sayıda komisyon teklifinin somut politikalara dönüştürüldüğü görülmüştür, fakat hep birlikte ele alındıklarında AB'nin çeşitli girişimlerinin ne ölçüde bir ortak ulaştırma politikası teşkil edebildiği tartışmaya açık bir konudur. Herbiri açısından bu politikaların etkinliğini sorgulamak için yeterince gerekçe bulunmaktadır: Devlet mülkiyetindeki bazı havayolu şirketlerine sağlanan önemli miktardaki devlet yardımı yüzünden hava taşımacılığı sektörünün serbestleşmesinde geri adımlar atılmış ve Avrupa şebekeleri programı topluluk kurumları arasındaki anlaşmazlıklar yüzünden askıya alınmıştır. Farklı programlar arasındaki –serbestleşmenin rekabetçi ruhu ile Avrupa şebekelerinin planlamacı ruhu ve Avrupa şebekelerinin büyüme amaçlı perspektifiyle çevre politikasının sürdürülebilirliği arasındaki– gerilim, AB ulaştırma politikasının kendi içindeki çelişen amaçları arasında bir orta nokta bulunmasını güçleştirmektedir. ■

Francis McGowan

Bkz. ayrıca Avrupa Şebekeleri

Ulaştırma Politikası/Kaynakça

Abbati, C. 1987. *Transport and European Integration.* Brüksel: Commission.

Komisyon. 1992. *The Future Development of the Common Transport Policy.* COM(92)494. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

— 1995. *Citizens Network Community.* COM(95) 601. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

Erdmenger, J. 1983. *European Community Transport Policy: Toward a Common Transport Policy.* Aldershot: Gower.

Whiteleg, J. 1988. *Transport Policy in the EEC.* Londra: Routledge.

Ulaştırma Politikası/Güncelleme

Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte, AET Antlaşması'nın 251. maddesi uyarınca, ulaştırma politikasıyla ilgili kararlar, istisnalar –konsey, hayat standartları, istihdam ve ulaştırma hizmetleri üzerinde önemli etkileri olacak düzenlemeler için oybirliğiyle karar alırken, deniz ve hava taşımacılığına özgü tedbirlerde hangi usulün uygulanacağına nitelikli çoğunlukla karar vermektedir– haricinde ortak karar usulüyle alınmaktadır.

Komisyonun 2001'de yayınladığı ulaştırma politikasına ilişkin beyaz kitabında öncelikli hedef, 2010 yılına kadar, demiryollarını yeniden canlandıracak, denizlerde ve iç sulardaki taşımacılığı teşvik edecek politikalar yoluyla değişik ulaştırma yöntemlerinin ağırlıkları arasında yeni bir denge sağlanması olarak belirlendi. Komisyon bu beyaz kitapta her sektör için öncelikler belirledi ve bunların bir bölümü uygulamaya sokuldu. ■

Ulusal Parlamentolar

1993 Ekim'inde yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması (ABA), bazı üye devletlerde (özellikle Fransa ve Alman-

ya'da) ulusal parlamentoların AB konularındaki rollerine ilişkin değişiklikler içeren anayasal reformların yapılmasına yol açtı. Belçika, İspanya, İrlanda, Hollanda ve Portekiz'de, parlamentoların Avrupa konularındaki yetkilerinin güçlendirilmesini içeren özel kanunlar ve hükümetlerle parlamentolar arasında yapılan anlaşmalar uygulamaya sokuldu. Ulusal meclisler de aynı dönemlerde Avrupa ile ilgili konulardaki kapasitelerini artırmak amacıyla kendi usul kurallarında değişiklikler yaptılar (Masclet ve Maus, 1993).

Bu değişiklikler, kamuoyunun, bütünleşme süreci ve bu süreçteki gelişmeler karşısında giderek daha eleştirel bir tavır aldığı bir ortamda gerçekleşti. Ulusal parlamentolar kendilerini, kurumsal konumlarının ve usule ilişkin işlevlerinin giderek daha fazla sorgulandığı bir ortamda buldular. Ulusal parlamentolar için Roma Antlaşması'nın imzalandığı 1957'de özel bir rol belirlenmediği için, bu yeni bir gelişmeydi. Aksine Roma Antlaşması'nda ulusal parlamentoların AT ile ilgili konulara katılımı antlaşmalarda yapılan değişikliklerin ve bütçe düzenlemelerinin onayıyla sınırlanmıştı. Bununla birlikte, ulusal parlamentolarla AT'nin kurumsal sistemi arasında iki yolla bir organik bağ kurulmuştu. İlk olarak, 1979'a kadar Avrupa Parlamentosu'nun (AP) üyeleri ulusal parlamentolardan seçiliyordu. Bunun sonucu olarak, konuyla ilgilenen ulusal parlamenterler (kısıtlı da olsa) AT'nin karar alma sürecine katılma ve ulusal parlamentolarında gayrıresmi, fakat bazı zamanlar oldukça etkin kontrol mekanizmaları oluşturma imkânına sahiptiler. Ulusal parlamentodaki çoğunluk grubunun bir üyesi olmaları halinde, bu AP üyeleri, kendi hükümetlerini ve Bakanlar Konseyi'ndeki temsilcilerini de etkileyebiliyorlardı. İkinci olarak, Avrupa Tek Senedi (ATS) öncesinde, Bakanlar Konseyi tarafından alınan önemli kararların neredeyse tamamı oybirliğiyle alındığından, hükümetlerin ulusal parlamentoların çekincelerini gerekçe göstererek kararları engelleme olanakları bulunmaktaydı. Bunun sonucunda parlamentolar kendi hükümetlerini kontrol ederek, Avrupa düzeyinde alınan kararları etkileyebilmek için en azından şekli bir olanağa sahiptiler.

Ulusal parlamentolar, ATS ve ABA sonucunda konseyde nitelikli çoğunlukla alınan kararların kapsamının genişletilmesinden ve doğrudan seçimle göreve gelen AP üyelerinin ulusal parlamentolardan bağımsız olmalarından etkilendiler. Bunun ötesinde, AB faaliyetlerinin kapsamının giderek artması, ulusal parlamentoların geleneksel yasama işlevlerini etkilemekte ve zayıflatmaktadır. Buna karşın, Roma Antlaşması'nın 189. maddesinin, bazı alanlarda bir yönergenin yürürlüğe girmesi için gerekli şekil ve yöntemin belirlenmesinde tercih hakkı tanıdığı "ulusal otorite" olmaları sayesinde, ulusal parlamentoların topluluğun ikincil mevzuatının kabul edilmesindeki rolleri giderek artmaktadır. Bunlara ek olarak ABA, ulusal parlamentolara yeni onay yetkileri vermiştir: K.3.2[c] maddesi altındaki sözleşmeler, K.9 maddesi altındaki *passerelle* (geçiş) şartı ve vatandaşlıkla bağlantılı yeni hakların yaratılması, üye devletlerin ulusal onayına tabi konulardır.

Ulus-devletlerin yetki alanlarına giren konuların Avrupa düzeyine aktarılmaları, ulusal parlamentoların sahip olduğu yasama yetkilerinin, fiilen Bakanlar Konseyi, komisyon veya daha az bir ölçüde de olsa AP'ye geçmesi anlamına gelmektedir. AP, AT mevzuatı alanında, ancak işbirliği (madde 189c) ve ortak karar usullerinin (madde 189b) uygulamaya girmesi sonrasında önemli yetkilere sahip olabildi. Bununla birlikte, ABA altında bile ulusal parlamentoların yetkilerinin Avrupa düzeyine aktarımı, bu yetkilerin AP'ye verilmesini icap ettirmedi. Nothomb'un dikkat çektiği gibi "ulusal yetkilerin Avrupa düzeyine geçişi, hem AP'nin yetkilerinin hem de Avrupa mevzuatının geliştirilmesinde ulusal parlamentoların inceleme yetkilerinin güçlendirilmesinden daha geniş kapsamlı ve hızlı bir şekilde gerçekleşti" (Nothomb, 1994, s. 12).

Yasama yetkilerinin kaybı, belki ulusal parlamentoların denetim işlevlerinin arttırılmasıyla telafi edilebilir. Almanya Federal Meclisi'nin (Bundesrat) 1957'deki, AT ile ilgili işlerden sorumlu özel bir komite oluşturulması kararı sonrasında, diğer üye ülkelerdeki parlamentolar kendi hükümetlerinin AT karar alma sürecindeki eylemlerini denetlemek amacıyla usuller ve kurumlar oluşturdular. Bununla birlikte, fiili parlamento inceleme yetkisinin derecesi ülkeden ülkeye büyük farklılık göstermektedir (Laprat, 1995, s. 4-10; Norton, 1995).

1991'de yapılan hükümetlerarası konferans sırasında, İngiltere ve Fransa'nın yaptığı teklifler temel alınarak, ABA'ya ulusal parlamentoların AB içindeki rollerine ilişkin bir deklarasyon dahil edildi (Corbett, 1993, s. 61-62). Bu deklarasyon uyarınca hükümetler, "Komisyon tekliflerinin, ulusal parlamentolarının bilgilenme ve gerektiğince inceleme için yeterli vakte sahip olacak şekilde ulaştırılmasını" sağlamaktan sorumludurlar. Böylelikle deklarasyon, parlamentoların AB işlerindeki hesap verebilirliklerinin etkinliği hakkında, hükümetler ve parlamentolar arasında siyasi tartışmalar ve anlaşmazlıklar yaratacak bir kaynak olmaktan öteye geçmeyen, hukuki açıdan bağlayıcılığı olmayan ihtiyari bir şart getirmiş olmaktadır.

Hükümetler tarafından parlamentolara gönderilen metinler sonucunda ortaya çıkan inceleme yetkilerine gelince, bazı meclisler sadece komisyon tarafından yayınlanan taslak mevzuatlara erişebilme imkânına sahiptirler. Danimarka, Belçika, Hollanda ve Almanya parlamentoları ayrıca yeşil ve beyaz kitapları, tavsiye kararlarını, tebliğleri, AP ilke kararlarını ve Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB), ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP) ile adalet ve içişleri alanlarındaki eylemleri inceleyebilmektedirler. Bu inceleme sürecini hızlandırmak amacıyla bazı hükümetler, sadece orijinal AB metinlerini değil, belirli bir hukuki kararın üye devletlerin kamu otoriteleri, kuruluşları, vatandaşları, kamu finansmanı ve çevre koşulları üzerindeki olası etkileri hakkındaki bilgileri de parlamentolara göndermektedirler. Son olarak, parlamentoların, hükümetlerinin belirli bir hukuki kararla ilgili tutumları hakkında ilave bilgiler ve Antici grubu, Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER) gibi konseyin altında cereyan eden toplantılarla ilgili enformasyon alabilmeleri halinde, bu izleme süreci daha da hızlandırılabilir.

Ancak parlamentoların inceleme yetkileri, ulus-devletler içindeki hiyerarşileri belirleyen ulusal normlar sayesinde sınırlandırılabilir. Fransa, sadece "yasama niteliği" taşıyan ve bu yüzden kabul edildiği anda Fransız Anayasası'nın 34. maddesi uyarınca ulusal hukukun bir parçası haline gelecek olan topluluk eylemleri hakkındaki tasarıları inceleyebilen parlamentosuyla, buna bir örnektir. Fransa parlamentosu bu sayede kendisine gönderilen mevzuat taslaklarının ancak yüzde 15-20'sini inceleyebilmektedir (De Berranger, 1995, s. 423); Avrupa Parlamentosu, 1995, s. 32).

Etkin bir inceleme için karar alma öncesinde kanun taslaklarının parlamentoların eline zamanında geçmesi şarttır. Bu bağlamda, parlamentoların Avrupa işlerinin izleme sürecini belirleyen kurallar, hükümetlerin gerekli belgeleri olabilecek en erken tarihte göndermelerini gerekli kılmaktadır. Uygulamada parlamentoların yaptığı incelemelerin zamanlaması, Avrupa işlerinin ülke içinde hükümetler ve parlamentolar tarafından idare şekilleriyle parlamentoların hükümetlerinin Avrupa politikalarını denetleme yetkilerinin şartlarına göre çeşitlilik arz etmektedir. Eğer ulusal parlamentolar hükümetleri bağlayıcı kararlar alabiliyorlarsa, hükümetler, konuyla ilgili belgeleri, ulusal parlamentoların, ilgili konsey toplantısı yapılmadan önce bunları inceleyebilmesine olanak verecek bir süre içinde göndermek konusunda siyasi açıdan sorumludurlar. Buna rağmen gerçekte bu belgeler, konsey toplantılarından ancak birkaç gün önce parlamentoların eline ulaşmaktadır.

Son olarak, inceleme yetkilerinin kapsamı her ulusal parlamento için farklıdır. ABA altında bile bazı parlamentoların inceleme yetkisi, hükümetlerin yürüttükleri Avrupa politikası üzerinde fazla etkili olmayan bir bilgi toplama işlevi ile sınırlıdır. Ancak ulusal parlamentoların büyük bölümü, artık sadece AB içinde beklemede olan mevzuat hakkında bilgi sahibi olmayı değil, hükümetlerinin konsey içindeki tavrı üzerinde etkili olmayı da talep etmektedir. Danimarka'da bakanlar, ortaklarıyla yürütecekleri müzakereler ve konsey kararlarında nasıl hareket edecekleri konusunda parlamentodan direktif almaktadırlar; parlamentonun inceleme süreci tamamlanmadıkça, konseyin yaptığı bir teklifle ilgili karara katılamazlar. İngiltere'de parlamento, metnin incelemesi tamamlana kadar, hükümetten konseyde karar alınmamasını isteyebilir. Benzer şekilde Fransa'da 1994 Temmuz'unda bakanlara, ulusal parlamentonun inceleme süreci tamamlanmadan, herhangi bir metin hakkında karar bildirmemeleri direktifi verilmiştir. Dolayısıyla, parlamentolar konsey toplantısı öncesinde yasama niteliği taşıyan metinleri inceleme konusunda niyet bildirdiklerinde, Fransa'nın konseydeki temsilcileri, parlamentonun inceleme konusundaki çekincesini ifade ederek konsey kararının askıya alınmasına yol açabilmektedirler. Bu karar ayrıca COREPER toplantıları için de uygulanmaktadır.

Ulusal parlamentolar, yeni topluluk mevzuatına cevaben parlamento faaliyetleriyle ilgili düzenlemelerde gerekli ayarlama ve düzenlemeleri sürekli olarak yapmaktadırlar. ODGP ve adalet ve içişleri ko-

nularında AP, tek başına ortak tutumları belirleyen, ortak eylem ve tutumları uygulamaya sokan konsey ile birlikte karar alma sürecine katılamamaktadır. Adalet ve içişlerinde kabul edilen sözleşmeler sadece ulusal parlamentolarca onaylanmak zorundadır. Ulusal hükümetler ve parlamentolar adalet ve içişleri konularının kendi egemenlik alanlarına girdiği ve bunun sonucunda kendi yetki alanı kapsamlarında olduğunu öne sürerek, bu konuları kendi kontrolleri altında tutmak konusunda her zaman kararlı olmuşlardır. ODGP ile adalet ve içişlerinin usul düzenlemeleri açısından, ulusal yasama organı yasama ve denetim için gerekli araçlara sahip olduğu sürece, bu konuların hükümetlerarası sütunlar içinde yer alması bir demokrasi eksikliği yaratmaz. Ancak uygulama, bazı ulusal parlamentoların bu iki alan konusundaki kararlara katılımlarının oldukça sınırlı kaldığını göstermektedir (Maurer, 1995, s. 95).

Bu kapsamda Fransız parlamentosu örneği oldukça aydınlatıcıdır: 1994 Haziran'ında, ulusal parlamentonun ismi değiştirilen yeni Avrupa Birliği İşleri Delegasyonu, hükümetten ODGP ve adalet ve içişleriyle ilgili tüm hukuki eylemlerin eline ulaştırılmasını talep etmiştir. Hükümet adalet ve içişleriyle ilgili belgeleri göndermeyi kabul etmesine rağmen, 1995 Ekim'ine kadar ODGP çerçevesindeki konsey karar taslakları hakkındaki talebe cevap vermemiştir. Bazı üye devletlerde, parlamentoların, hükümetlerarası işbirliği kapsamına giren konulardaki rolleri daha da sınırlıdır; bu parlamentolar ODGP ve adalet ve içişleri çerçevesinde sağlanan ilerlemeler konusunda, ancak hükümetlerinin bu konudaki özel talepleri kabul etmesi durumunda, bilgilendirilmektedirler. Yelpazenin diğer ucunda sürece çok daha geniş bir şekilde katılabilen parlamentolar bulunmaktadır: Danimarka parlamentosu direktif verme usulünü iki hükümetlerarası sütun için de kullanmaktadır. Hollanda parlamentosu ve Avusturya'nın Nationalrat'ı gibi bazı diğer parlamentolar ise üçüncü sütun altında yayınlanan teklifler konusunda, kendi hükümetlerinin tutumu hakkında oylama yapabilmektedirler.

Ulusal parlamentoların rolü her şeyden çok her üye ülkenin kendine özgü anayasal yapısına bağlı olduğundan, bu konu kaçınılmaz bir şekilde 1996-1997 hükümetlerarası konferansında ele alındı. Aslında hükümetler ve parlamentolar, hükümetlerarası konferansa, ilgili AT hukukunun AB ile üye devletler arasında bir yetki paylaşımı gerektirdiğini veya yapabilen yerele öncelik ilkesini ihlal ettiğini düşünen ulusal parlamentoların, Avrupa Adalet Divanı'na (AAD) başvuru haklarını teminat altına alan teklifler ilettiler. Hükümetlerarası konferansta tartışılan başka bir teklif ise, ulusal parlamentolara konseyin gündemindeki yasama taslakları için gereken zamanı sağlamak amacıyla bazı üye devletlerde bulunan "parlamentonun incelemede bulunma gerekçesinin" hukuki bir zorunluluk haline getirilmesi hakkındadır.

Sonuçta hükümetlerarası konferanstan çıkan Amsterdam Antlaşması, ulusal parlamentoların AB içindeki rolleri hakkında bir protokol içerdi. Bu protokol komisyonun danışma niteliğindeki tüm belgelerinin ulusal parlamentolara "en kı-

sa zamanda gönderilmesini", komisyonun yasama tekliflerinin "her üye devlet hükümetine, kendi ulusal parlamentosuna bunu uygun bir zaman içinde gönderebilmesine imkan verecek bir süre içerisinde ulaştırılmasını" ve komisyonun bir yasama taslağı veya adalet ve içişleri çerçevesindeki bir öneriyi konsey ve AP'ye "tüm dillerde" göndermesi ile bir eylem veya ortak tutum konusunda karar vermek için bu teklifleri gündemine alması arasında altı ay süre olmasını şart koşmaktadır.

Çeşitli tek taraflı kontrol mekanizmalarına rağmen, AP ve ulusal parlamentolar, AB içindeki demokratik hesap verebilirlik eksikliğiyle mücadele etmeye yönelik parlamentolararası işbirliği için farklı stratejiler izlediler. En eski formül, her altı ayda bir toplanan AB Parlamento Başkanları ve Sözcüleri Konferansı'dır. Oldukça fazla denenmiş bir araç olsa da, bu konferansın iki sakıncası bulunmaktadır: İlk olarak, bazı başkanlar ve sözcüler, uluslararası forumlarda siyasi konular hakkında veya kendi parlamentoları adına konuşma yetkisine sahip olmadıkları için, etki gücü sınırlıdır. İkincisi başkanlar ve sözcüler AB'ye ilişkin meselelerin parlamentolararası denetimine özel bir önem atfediyor olsalar da, diğer görevleri nedeniyle bu konularla istedikleri ölçüde ilgilenemeyebilirler. Sözcüler Konferansı 1989 Kasım'ında, ulusal parlamentolar ve AP'nin yer aldığı bir Avrupa İşleri Komiteler Konferansı (AİKK) kurulması kararını aldı. Bu yeni yapı yılda iki kez konsey dönem başkanlığını yapan ülkede toplanmaktadır. 1991'de özel usul kuralları belirlenmiştir. Bu kurallar, yapı içindeki toplantı sürelerini, bu toplantıların bileşimini ve düzenlenişini ve kararların mevcut katılımcılar tarafından oybirliğiyle alınmasını içermektedir. Toplantıyı düzenleyen parlamentonun, toplantı öncesinde gündemdeki konularla ilgili bir anket dağıtması rutin bir uygulama halini almıştır. Ayrıca AİKK toplantılarında genellikle konsey dönem başkanlığını yürüten ülkenin başbakanı ve dışişleri bakanı konuşma yapmakta ve komiserler de bazen bu toplantılara iştirak etmektedir.

AİKK toplantıları belirli konular hakkında bir görüş alışverişi ortamı geliştirilmesine yardımcı olmaktadır. Ulusal parlamentolar arasında, ulusal parlamentoların AB ile ilgili meselelerden sorumlu komitelerinin parlamenter süreç içindeki önemleri ve rolleriyle bu tür komitelerin diğer uzmanlık komiteleri karşısındaki yetkileri açısından var olan görüş farklılıkları nedeniyle, AİKK genel veya kurumsal nitelikteki meselelerin ötesine pek fazla geçememektedir. Yine, delegasyonların büyük bölümü kendi meclisleri tarafından görevlendirilmiş olduğundan, AİKK'nın bileşiminin de temsili bir niteliği bulunmamaktadır.

Bunların sonucunda, AT hukukunun hazırlanması ve uygulanması konusunda daha sistematik ve politikalara yönelik bir izleme sürecin geliştirilmesi için üçüncü bir parlamentolararası işbirliği şeklinin oluşturulması daha uygun görünmektedir. ATS'nin kabulünden itibaren AP, ulusal parlamentoları, incelemede veya sırada olan AT mevzuatını tartışmak üzere AP'nin özel komiteleriyle ulusal komiteler arasında iki taraflı veya çoktaraflı toplantılar düzenlemeye davet etmektedir. Yasal nitelikleri olmasa da, bu toplantılar AB'nin

karar alma usulleri çerçevesinde AP tarafından ifade edilen görüşler hakkında bilgi alışverişi imkânı sağlamıştır. AP'nin teklif edilen yönergelerin geçmesinin yaratabileceği potansiyel ve öngörülebilir sorunlar hakkında bilgi sahibi olmasını sağlayan bu toplantılar, böylece AB'nin karar alma sürecinde daha etkin olma ihtiyacının giderilmesine zımni olarak katkıda bulunmaktadır. Benzer biçimde, ulusal parlamentolardaki uzman komiteler de diğer hükümetlerin ve parlamentoların olası müzakere stratejileri ve tutumları konusunda bilgi sahibi olmaktadırlar. Bunun sonucunda her iki tür hükümetlerarası işbirliği de programa eşit derecede hizmet etmekte ve AB içindeki parlamentoların inceleme usullerini sistemleştirmektedir.

ABA, ulusal parlamentoların AB içindeki rollerini ele alan deklarasyonda parlamentolararası denetim mekanizmalarının önemini kabul etmektedir. 1990 Kasım'ında Roma'da toplanan, o zamanlar gündemde olan hükümetlerarası konferans hakkında bir ilke kararının alınması amacıyla 173 ulusal parlamento üyesi ile 85 AP üyesini bir araya getiren oturumlar (*Assizes*) sonucunda ortaya çıkan başka bir deklarasyon, AP ve ulusal parlamentoları "bir parlamentolar konferansının gerektirdiği sıklıkta toplanmaya" davet etti. Bu deklarasyonun, oturumlara "Avrupa Birliği'nin temel özellikleri" hakkındaki tartışmalarda istişari bir rol vermesine rağmen, 1996-1997 hükümetlerarası konferansı çerçevesinde bu tür bir toplantı yapmak için pek fazla bir istek olmadı. Bu isteksizliğin temel nedeni, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerdeki parlamenterlerin, daha önceki Roma Konferansı sırasında oyçokluğuyla alınan ilke kararında, kendi görüşlerinin yansıtılmamış olmasına ilişkin endişeleridir (Shacleton, 1995, s. 173).

1996-1997 hükümetlerarası konferansında, AB'nin kurumsal reformu konusunda ulusal parlamentoların Avrupa politikalarının belirlenmesi sürecine daha fazla katılmalarına yönelik bazı fikirler gündeme getirildi. Fransa parlamentosu, ulusal parlamentoların AB karar alma süreci içinde temsil edilmeleri için en iyi yöntemin, her üye devletten eşit sayıda temsilcinin bulunduğu bir Avrupa Senatosu veya daimi bir parlamentolararası komitenin kurulması olduğu görüşündeydi; ancak ulusal parlamentoların çoğu, yeni yapıların yaratılmasının AB'nin kurumsal çerçevesini daha da ağırlaştıracağını iddia ederek bu fikre karşı çıktılar. Bazı parlamentolar ve hükümetler bunun yerine AİKK'nın, yapabilen yerele öncelik ilkesiyle ikinci ve üçüncü sütunların işleyişine paralel bir şekilde pragmatik bir yaklaşımla yenilenmesini önerdiler. ODGP ve adalet ve içişleri hükümetlerarası bir çerçevede kaldığı ve AP fiilen ne yasama ne de istişari yetkilere sahip olduğu sürece, ulusal parlamentoların bu sütunlara daha fazla ve hatta belki de daha kurumsallaşmış bir şekilde katılımları, muhtemelen AB'nin parlamentolara karşı demokratik hesap verebilirlik sorumluluğunun güçlendirilmesi açısından en gerçekçi seçenektir. Ancak, Amsterdam Antlaşması'nın, ulusal parlamentoların AB içindeki rolüne ilişkin deklarasyonu, AİKK'nın "AB kurumlarının dikkat göstermesini uygun gördüğü her konuda istediği katkıyı yapabileceği" şartı-

nı getirse de, aynı zamanda konferansın yaptığı katkıların temel olarak "bireylerin hak ve özgürlükleri üzerinde doğrudan etkisi olabilecek bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturulmasına" yönelmesi gerektiğini açıkça ifade etmiştir. ■

Andreas Maurer

Bkz. ayrıca Avrupa Parlamentosu; Karar Alma Usulleri

ULUSAL PARLEMENTOLAR/KAYNAKÇA

Corbett, Richard. 1993. *The Treaty of Maastricht.* Harlow: Longman Information and Reference.

De Berranger, Thibaut. 1995. *Constitutions nationales et construction communautaire.* Paris: Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence.

European Parliament. 1995. *European Affairs Committees of the Parliaments of the Member States.* Brüksel/Lüksemburg: European Parliament.

Laprat, Gérard. 1995. "Parliamentary Scrutiny of Community Legislation: An Evolving Idea". Finn Laursen ve Spyros A. Pappas, ed., *The Changing Role of Parliaments in the European Union.* Maastricht: European Institute of Public Administration.

Masclet, Jean Claude ve Didier Maus, ed. 1993. *Les Constitutions nationales à l'épreuve de l'Europe.* Paris: La Documentation Francaise.

Maurer, Andreas. 1995. *Options and Recommendations for Inter-Parliamentary Cooperation Between the European Parliament and National Parliaments.* Study IV/95/20 for the European Parliament, Directorate-General IV. Brüksel: European Parliament.

Norton, Philip, ed. 1995. *National Parliaments and the European Union.* Special Issue of *Journal of Legislative Studies* 1, no. 3.

Nothomb, Charles-Ferdinand. 1994. "The Role of National Parliaments and the European Parliament in Building the European Union". *The Brussels Review,* no. 4.

Shackleton, Michael. 1995. "Inter-Parliamentary Cooperation and the 1996 Intergovernmental Conference". Finn Laursen ve Spyros A. Pappas, ed., *The Changing Role of Parliaments in the European Union.* Maastricht: European Institute of Public Administration.

ULUSAL PARLEMENTOLAR/GÜNCELLEME

Aralık 2001'deki Laeken zirvesinde, ulusal parlamentoların AB karar alma sürecine katılımları, AB kurumlarının demokratik hesap verebilirlikleri ve meşruiyetleri gibi temel sorunlardan hareketle alınan karar uyarınca, Avrupa'nın geleceğine yön verecek bir temel anayasa metni üzerinde uzlaşma sağlamakla görevlendirilen bir konvansiyon oluşturuldu. Ulusal parlamentoların AB nezdindeki rollerinin tespiti konusu, Aralık 2000 tarihli Nice zirvesinde kabul edilen "Birliğin Geleceği Hakkındaki Nice Deklarasyonu"nda da, genişleme öncesinde kurumsal reform yapılması gereken alanlar olarak nitelendirilen dört temel alan arasında sayılmıştı. Ayrıca, daha demokratik, daha şeffaf ve daha etkin bir birlik için, kurumların demokratik meşruiyeti, genişlemiş Avrupa'da karar alma süreçleri ve kurumsal işleyişle ulusal parlamentoların rolleri konularının önceliği Laeken Deklerasyonu'nda da bir kez daha vurgulandı.

Bu kapsamda konvansiyon içinde ulusal parlamentoların rolleriyle ilgili ayrı bir çalışma grubu da oluşturuldu; kon-

vansiyonun oluşumunda seçimle işbaşına gelen 16 AP üyesi parlamenterin yanı sıra, üye ve aday ülke ulusal parlamentolarından gelen ikişer parlamenter de yer aldı. Ayrıca konvansiyon çalışmalarına destek olmak amacıyla, sivil toplumu temsil eden örgütlenmelere açık bir forum da örgütlendi. Konvansiyonun seçimle işbaşına gelen kesimlere ve sivil toplum örgütlerine açık örgütlenme tarzıyla demokratik meşruiyete yönelik kaygıları ortadan kaldırmaya yöneldiği söylenebilir. Daha başından itibaren ulusal parlamentolar da birlik çehresini değiştirecek kapsamlı kurumsal reform sürecine doğrudan dahil edilmek istenmiştir.

Çalışmalarını Temmuz 2003'te tamamlayan konvansiyonun konseye sunduğu Taslak Anayasa Antlaşması'nın 4. bölümünde, Amsterdam Antlaşması'na eklenmiş olan "Karar Alma Sürecinde Ulusal Parlamentoların Rolü Hakkındaki Protokol" ile "Yapabilen Yerele Öncelik ve Orantılılık İlkelerinin Uygulanması Hakkındaki Protokol" de yer aldı. Konvansiyon bu protokollerde de ulusal parlamentolarla iletişimin artırılmasına ilişkin bazı değişiklikler yaptı.

Anayasa taslağının önsözünde, "Avrupa Birliği'nin demokratiklik, şeffaflık ve etkinliğini, ulusal parlamentoların Avrupa projesinin meşruluğuna katılımını geliştirerek ve Avrupa kurumlarının işleyişini daha şeffaf ve anlaşılır kılarak arttıracak önlemler" önerildiği belirtilmektedir. Taslağın bu alandaki düzenlemeleri, genelde ulusal parlamentolarla birlik arasındaki iletişim ve bilgi akışını güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra ulusal parlamentolara yapabilen yerele öncelik ilkesine uyum konusunda da kimi işlevler yüklenmiştir. Buna göre, ulusal parlamentolar söz konusu ilkenin, anayasa ekindeki Yapabilen Yerele Öncelik ve Orantılılık İlkelerinin Uygulanması Hakkındaki Protokol'de ortaya koyulan prosedüre uygun bir şekilde uygulanmasını sağlayacak ve bir yasa tasarısının yapabilen yerele öncelik ilkesine uyumluluğu hakkındaki görüşlerini AP başkanlarına, konseye ve komisyona gönderebilecektir.

Taslağın I-17. maddesi yapabilen yerele öncelik ilkesine bir esneklik getirmiştir. Buna göre birlik düzeyinde karar almayı gerektiren, ama anayasanın gerekli yetkileri vermediği durumlarda, komisyonun bir teklifi üzerine ve AP'nin onayının ardından harekete geçen Bakanlar Konseyi, gerekli önlemleri oybirliğiyle alabilecektir. Bu yola başvurulacak olması durumunda komisyonun, üye devletlerin ulusal parlamentolarını bilgilendirmesi gerekecektir. Ulusal parlamentolar, özgürlük, güvenlik ve adalet alanlarında, taslakta öngörülen değerlendirme mekanizmalarına katılabilecek, ayrıca EUROJUST'un faaliyetlerinin değerlendirilmesinde ve EUROPOL'ün siyasi kontrolünde yer alacaklardır (I-41/2 ve III-160). EUROPOL'ün faaliyetlerinin, üye devletlerin ulusal parlamentolarıyla AP tarafından incelenmesi prosedürleri, Avrupa yasalarınca belirlenecektir (III-177). Ulusal parlamentolar özgürlük, güvenlik ve adalet alanında saptanan birlik politikalarının üye devletlerde uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla yürütülen tüm değerlen-

dirmelerin içeriği ve sonuçları hakkında da bilgilendirilecektir (III-161).

Ulusal parlamentolar için öngörülen önemli bir rol de, anayasayı oluşturan antlaşmanın gözden geçirilmesi prosedürüne ilişkindir. Herhangi bir üye ülke hükümeti, antlaşmayı değiştirme yönünde bir teklif getirdiğinde, bu teklif tüm ulusal parlamentolara gönderilecek; konsey AP ve komisyona danıştıktan sonra, salt çoğunlukla konsey başkanı ve üye devletlerin ulusal parlamentoları, ülke başkanları veya üye devlet hükümetleri, AP ve komisyon temsilcilerinden oluşan bir konvansiyon düzenlenmesine karar verilebilecektir. Taslak metinde ulusal parlamentolara ilişkin olarak önerilen bu hükümler, Haziran 2004'teki hükümetlerarası konferansta üzerinde uzlaşma sağlanan Anayasa Antlaşması metninde de yer almıştır.

Taslak metinde yer alan bu düzenlemelere ilişkin ve ulusal parlamentolarla birlik kurumların faaliyetleri arasında yakınlık kurulmasını sağlayacak temel ilkeler, anayasa taslağına eklenen "AB'de Ulusal Parlamentoların Rolü Hakkındaki Protokol"de de sıralanmıştır. Bu protokole göre, komisyonun yeşil kitap-beyaz kitap gibi tüm bildirim ve danışma belgeleri, yıllık yasama programı, yasama planlaması ve politika stratejisiyle ilgili tüm belgeler, AP ve Bakanlar Konseyi'ne gönderilen tüm yasa tasarıları, sayıştay yıllık raporu gibi belge ve bilgiler, aynı zamanda üye devletlerin ulusal parlamentolarına da gönderilecektir. Protokolde ayrıca AP ile ulusal parlamentolar arasında işbirliğinin geliştirilmesine yönelik ilkelere de yer verilmiştir. Yapabilen Yerele Öncelik ve Orantılılık İlkelerinin Uygulanması Hakkındaki Protokol'deki ulusal parlamentolara ilişkin en temel yenilik, bu ilkelerin gözetiminde ilk kez doğrudan ulusal parlamentoların rollerine gönderme yapılmasıdır. Parlamentolar yapabilen yerele öncelik ilkesine uymadığını düşündükleri öneri ve tasarruflar karşısında harekete geçebileceklerdir. Örneğin eğer parlamentoların üçte biri, bir önerinin yapabilen yerele öncelik ilkesini ihlal ettiği görüşündeyse, komisyon önerisini yeniden gözden geçirecektir. Özgürlük, güvenlik ve adalet alanına ilişkin konularda ise böyle bir önerinin yeniden gözden geçirilmesi için gerekli eşik dörtte birdir. Komisyon bu durumlarda öneriyi değiştirmeye, korumaya veya geri çekmeye karar verebilir, ama her durumda ayrıntılı gerekçelerini bildirmek durumundadır. Protokol ayrıca ulusal parlamentolara, bir yasal düzenlemenin yapabilen yerele öncelik ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle Adalet Divanı önünde de harekete geçme imkanı tanımaktadır. ■

Ece Öztan

Bkz. ayrıca Avrupa'nın Geleceği Hakkında Konvansiyon; Avrupa Anayasası Antlaşması

Ulusal Parlementolar Güncelleme Kaynakçası

Outcome of the European Convention. (http://europa.eu.int/scadplus/european_convention/index_en.htm)

The European Convention Secretariat. 2003. Draft Treaty establishing a Constitution for Europe, CONV 850/03, Brüksel, 18 Temmuz 2003. (http://europa.eu.int/futurum/constitution/index_en.htm)

Conference of The Representatives of the Governments of the Member States. 2004. Provisional consolidated version of the draft Treaty establishing a Constitution for Europe (CIG 86/04). Brüksel. 25 Haziran 2004. (http://ue.eu.int/igcpdf/en/04/cg00/cg00086.en04.pdf)

Uluslar Avrupası Grubu

Uluslar Avrupası Grubu, Avrupa Parlamentosu'ndaki (AP) daha fazla bütünleşme aleyhtarı Fransız ve Danimarkalı üyelerle bazı Hollandalı parlamenterlerden oluşan, varlığını kısa bir süre devam ettirmiş bir siyasi gruptur. Önemli bir Avrupa şüphecisi olan, önde gelen üyesi De Villers'ın ismiyle de anılmaktadır. Grup 1996 Kasım'ında üyelerinin AP'ye tekrar seçilememesi üzerine dağılmıştır. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Parlamentosu'ndaki Parti Grupları

Uluslararası Ruhr Otoritesi (IRA)

Almanya'nın Ruhr bölgesindeki kömür ve çelik üretimini idare etmek amacıyla 1949 Nisan'ında kuruldu. Önde gelen üyelerden Fransa, bu kurumu, Almanya'nın ekonomik açıdan toparlanmasını engelleyebilmek için bir yol olarak görmekteydi. Otorite etkin bir şekilde çalışamaması nedeniyle lağvedilme noktasına geldiğinde, Jean Monnet, Almanya Federal Cumhuriyeti'ni Batı Avrupa'ya bağlayan alternatif ve sonuçta daha başarılı olmuş bir teklif olan Schuman Planı'yla ortaya çıktı. Bu plan, AT ve AB'nin öncüsü Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) temelini oluşturdu. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

Uluslarüstücülük

Uluslarüstücülük, ulusal hükümetlerin egemenlik haklarını, hukukları ve politikaları bu hükümetler üzerinde bağlayıcı olan uluslarötesi kurumlarla paylaşmaları sürecidir. Ulusal temsilcilerin çoğunluk ilkesi uyarınca karar almaları, ulusal denetimden bağımsız yürütme ve yasama kurumlarının varlığı ve kararları ulusal düzeyde bağlayıcı olan bir bağımsız mahkeme, uluslarüstü bir örgütün en önemli ve ayırt edici özellikleridir. AB uluslarüstücülük ile hükümetlerarasıcılığın bir karışımıdır; birinci sütun (AT) özünde uluslarüstü bir nitelik taşırken, ikinci ve üçüncü sütunlar (ortak dışişleri ve güvenlik politikası ile adalet ve içişleri alanında işbirliği) neredeyse tamamen hükümetlerarası niteliktedirler. ■

Bkz. ayrıca Bütünleşme Kuramı

UNICE

Bkz. Avrupa Sanayi ve İşverenler Konfederasyonu Birliği

URBAN

İlk olarak 1994'te başlatılan URBAN girişiminin temel amacı, kentlerin sürdürülebilir kalkınmasına destek olmak amacıyla, krizdeki kentlerin ve komşu çevrelerin ekonomik ve sosyal yenilenmeleri için AB kılavuz ilkelerini belirlemektir. 1994-1999 döneminde uygulanan ilk URBAN programında, bu kapsamda 118 kent alanına 900 milyon avro tutarında yardım sağlandı ve bu faaliyetlerden 3 milyonu aşkın kişi yararlandı. URBAN I'in kazandığı başarıdan hareketle, komisyon URBAN II faaliyetlerini tanımlarken, özellikle yaratıcı

çözümler içeren uygulama projelerine büyük önem verdi.

URBAN II 70 kente destek verecektir; fonlardan yararlanacak kentlerin, ekonomik durgunluk, ekonomik ve sosyal sorunlara bağlı olarak değişime duyulan özel ihtiyaç; uzun dönemli yüksek işsizlik oranı; yoksulluk ve sosyal dışlanma; düşük eğitim düzeyi, gerekli becerilerin eksikliği ve yüksek bir eğitimi terk oranı; çok sayıda sığınmacı, etnik grup ve azınlık grubu veya göçmenin varlığı; tehlike yaratan demografik eğilimler ve giderek bozulan bir çevre kriterlerinden an az birine uyması şarttır. ■

Hale Akay

Bkz. ayrıca Uyum Politikası

Uydu ile Avrupa (EBS)

Uydu ile Avrupa (EBS), Avrupa ile Akdeniz bölgesindeki televizyon şirketleri tarafından dağıtılan, AB sponsorluğundaki bir uydu bilgilendirme hizmetidir. EBS, gündelik olarak önemli haberler, gelişmeler ve basın toplantılarından canlı bağlantılar sunmaktadır. ■

Uygulama

AB'nin antlaşma yükümlülüklerinin, hukukunun ve politikalarının uygulamasına ilişkin konular, 1980'lerin başından itibaren ve tek pazar programının uygulamaya girmesiyle birlikte, Avrupa bütünleşme sürecinin ana siyasi meselelerinden biri haline geldi. AB kurumlarıyla ulusal hükümetler içindeki ve önde gelen sosyal ve ekonomik aktörler arasındaki uygulamaya ilişkin tartışmalar, uymaları beklenen hukuki düzenlemelerdeki artışı ve AB'ye karşı olan yükümlülüklerin yarattığı kaynak talebinin ölçeğini yansıtmaktadır. Sahadaki uygulama farklılıklarının Avrupa Adalet Divanı'nı almaya zorladığı dönüm noktası niteliğindeki kararların bir bölümü, ulusal hükümetleri bunaltmış ve ulusal egemenlik haklarında bir erozyon yaratmıştır.

Uygulamaya ilişkin kaygıların üç geniş alanı kapsamakta olduğu söylenebilir: ulusal hukuk sistemlerinin birincil veya ikincil hukuk olarak veya idari uygulamalarda yapılan değişikliklerle AB mevzuatına göre uyarlanması; ilgili otoritelerin AB hukukuna ilişkin uygulamaları ve ihlal durumunda uygulanacak cezalar dahil, AB hukukunun yaptırım gücü.

AB'nin hukuk düzenine uygun davranma sorumluluğunun kime ait olduğu, AB kurumlarının kullandığı hukuki enstrümanlara göre çeşitlilik göstermektedir. Antlaşmanın bazı bölümlerinin doğrudan etkisi bulunur (örneğin madde 119 eşit işe eşit ücret ödenmesini şart koşar) ve bu durumda AB hukukuna uygun davranmak, başka herhangi bir hükümet müdahalesi gerektirmeden tüm bireylerin görevi haline gelir. Ancak AB'nin en gelişmiş politikalarının çoğu, üye devletlere AB çapında kabul edilmiş politikaların amaçlarını belirli bir zaman sınırı içinde gerçekleştirme görevi veren, bu amaçların hangi araçlarla gerçekleştirileceği konusunu üye devletlerin takdirine bırakan yönergeler yoluyla yürürlüğe koyulmaktadır.

AB içindeki uygulamalar komisyonun gözetimi altındadır ve bazı politikaların günlük işlerinin –örneğin, tarım, balık havzalarının korunması, ticaret, rekabet ve yapısal fonlar– idari sorumluluğu komisyona aittir. Komisyon, özgül alanlarda

AB hukukuna uymadığından şüphelenilen kişi, kurum ve hükümetlerin davalarını ele alma hakkına sahiptir ve AB'nin hukuki mekanizmasını bu ihlallerin telafisi amacıyla kullanabilir. Var olan AB politikalarının birçok bölümü, uygulamaya yönelik amaçlar nedeniyle, birlik içindeki temsilci veya bürokratlardan oluşan idari, düzenleyici ve danışma komitelerince (komitoloji olarak bilinen usul) idare edilmektedir. Uygulamaya ilişkin diğer görevler Londra'daki Avrupa Tıbbi Ürünler Değerlendirme Ajansı (EMEA), Kopenhag'daki Avrupa Çevre Ajansı (AÇA) ve Lahey'deki Avrupa Polis Ofisi (EUROPOL) gibi uzman birimlere verilebilmektedir. Ulusal hükümetler de, AB'nin diğer politikalarla ilgili olarak onlara devrettiği yönergelerin içeriklerinin ve AB'yi kuran çeşitli antlaşmaların doğurduğu yükümlülüklerin etkin bir şekilde uygulamaya girmesinde –örneğin gümrük vergilerinin toplanması– ana sorumluluğa sahiptirler. Ulusal mahkemeler, AAD ve onun yan mahkemesi olan Bidayet Mahkemesi, uygulama sürecinin bir parçası olarak, antlaşma maddelerini ve bazı özel durumlarda AB mevzuatını yorumlamaktan ve uygulamaktan sorumludurlar. Uygulamanın ilk aşamasını, genellikle ulusal hukukun veya ulusal, bölgesel ve yerel idari düzenlemelerin, gereken yerlerde AB hukukuna uyarlanması oluşturur. Komisyon bu tür değişiklikleri etkileyebilmek amacıyla, ulusal hükümetlerin attığı adımları dikkatle inceler ve eğer tatmin olmazsa, davayı mahkemeye taşımadan önce hükümetlere resmi "gerekçeli görüşünü" sunar (madde 169). Başta İtalya olmak üzere sadece birkaç üye ülke, mevzuatlarını AB'nin belirlediği zaman sınırlaması içinde değiştirmemekten dolayı kötü bir şöhrete sahiptir. Bazı devletler de komisyonun incelemesi veya yargı yoluyla ortaya çıkan bazı uygulama hataları yaparlar. Komisyon birincil ve ikinci hukuktan çok, üye devletlerin isteğe göre değişiklikler yapabilecekleri idari sirkülerlerinin içeriğine özel bir dikkat göstermektedir. Tek pazarın planlanmış kuruluş tarihi olan 1 Ocak 1993'ten üç yıl sonra komisyon, ulusal hukuklarda ilgili tedbirler doğrultusunda yapılacak uyarlamaların Danimarka ve Hollanda tarafından tamamlandığını, ancak Almanya ve Belçika'da yüzde 90'ının gerçekleştirildiğini kaydetmiştir.

Antlaşma ilkelerinin ve mevzuatın uygulaması, genellikle ilk bakışta üye devletlerin sorumluluğundadır; bu devletlerin hükümetleri, bu sorumluluğu bölgesel veya yerel yönetimlere, ulusal sanayilere veya devletin diğer kurumlarına devredebilirler. Üye devletler arasında, bu tür rollerin kamu organları arasında paylaştırılma şekli açısından büyük farklılıklar bulunmaktadır. AB, Avrupa kurallarının ulusal sınırlar dahilinde doğru şekilde uygulanmasının sağlanması işini üye devletlere bırakmakta ve en son seçenek olarak ulusal hükümetleri AAD'ye gönderebilmekte ve göndermektedir. Her üye devlet içindeki devlet kurumları ile kamusal veya özel hizmet kuruluşları ve şirketlerden, özel olarak kendi ulusal hükümetlerince bundan yükümlü tutulmaları gerekmeksizin AB kurallarına uymaları beklenmektedir.

İlgili hukuki sorunların içtihat hukuku altında karara bağlanmış olduğu konularda Avrupa hukuku ulusal mahkemeler-

ce uygulanır. Bazı özel davalarda Avrupa hukukunun yorumlanış şekliyle ilgili kuşkular olduğunda, ulusal mahkemeler, kesin bir hukuki karara varmadan önce, Roma Antlaşması'nın 177. maddesini kullanarak ön karar için AAD'ye başvurabilirler. Lüksemburg'da bulunan mahkemelere her sene bu türden yaklaşık 250 talep ulaşmaktadır.

AB hukukunun üye devletlerde ve AB çapında uygulanmasının komisyonun gözetiminde olmasına rağmen, komisyon doğrudan kontrolü dışında kalan sorumluluk alanlarında bu türden bir denetim için gerekli araçlara normalde sahip değildir. 1990'larda sayıştay tarafından ortaya çıkarılan artan sayıdaki yolsuzluk vakasından sonra, bu araç eksikliğinin istisnaları ile karşılaşılmaktadır. Komisyon daha çok, AB kurallarına uyulmama ihtimalinin olduğu durumlarda bir araştırma başlatmak için, dış kaynaklarca –bireyler, çıkar grupları, basın haberleri ve ulusal hükümetler– yöneltilen şikâyetlere ve verilen bilgilere ihtiyaç duyar. Buna ek olarak, pek çok politika alanında ulusal hükümetler, AB hukuku tarafından mevzuatın belirli kısımlarının uygulamasında yaşadıkları tecrübeler hakkında komisyona periyodik raporlar sunmakla yükümlü tutulmuşlardır, ama bu raporların kalitesi değişebilmekte ve gerekli bilgi sık sık çok gecikmeli gelmektedir.

AB kurallarının yaptırımına ilişkin, AB ile ulusal, bölgesel ve yerel idari kurumların ortak sorumluluğundaki yetkilerin paylaşım şekli, ilgili devletin hukuk ve geleneklerine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bu yetkilerden sorumlu olanlar –polis, gümrük yetkilileri, göçmen bürosu memurları ile çevre, ulaşım ve emek piyasalarından sorumlu müfettişler– genellikle, sadece bazıları AB mevzuatından kaynaklanan, çok çeşitli işlevler üstlenmektedirler. Bu yüzden bu tür yapıların AB hukukunu zorlayıcı kılma kapasiteleri, ulusal, bölgesel ve yerel idarelerce kaynak sağlanmasına ve üye devletlerin bu işlerden sorumlu kurumları veya karar alıcıları tarafından politikalarla ilgili olarak kararlaştırılan önceliklere bağlıdır.

Doğrudan komisyon tarafından idare edilen politikalar haricinde, AB kurallarının ihlal edilmesi durumunda uygulanacak cezalar, kendi ulusal normları ve geleneklerine uygun bir şekilde üye ülkelerce belirlenmektedir. Komisyon, AB rekabet hukukunun ihlali durumunda, suçlu şirketin cirosunun yüzde onuna kadar çıkabilen para cezaları uygulayabilmektedir. AAD, AB hukukunun bazı özgül ihlallerine karşı hakkaniyetli, caydırıcı ve uygun cezalar belirleme çabasındadır. Bakanlar Konseyi, uygunluk ve sınır ötesi ihlallerin giderilmesi temelinde, ceza ve müeyyidelerin daha fazla uyumlulaştırılmasına ihtiyaç olduğunun giderek daha çok farkına varmaktadır. Avrupa Birliği Antlaşması'nın 171. maddesi de, AAD'ye, komisyonun tavsiyesi üzerine, AB hukukunu ihlal eden üye devletlere parasal ceza uygulama izni vermektedir. İspanya ve İtalya, 1994'te süt kotası rejimine uymamalarından dolayı ağır cezalar almışlardır. 1991 tarihli *Francovich* kararının ardından, özel kişiler de AB yönergelerini uygulamayan üye devlet hükümetlerinin verdikleri zararların tazmini için talepte bulunabilmektedirler.

AB kurallarının değişik şekilde yorumlanması, üzerlerinde anlaşma sağlanmış politikaların sonuçlarını büyük ölçüde etkileyebilmekte ve tek pazarın işleyişine zarar veren sonuçlar yaratabilmektedir. Bu durum, çevre standartlarıyla işyerlerindeki sağlık ve güvenlik koşulları gibi, AB kurallarına uymayan bir üye devlette bulunan firmalara, bu kuralların ihlalinin getirdiği maliyet tasarrufları nedeniyle karşılaştırmalı üstünlük sağlayan düzenleyici politika alanlarında ortaya çıkmaktadır.

AB kurallarının uygulamasında ve uygulamasının denetimindeki bu çeşitlilik, AB hukukunun uygulanmasındaki farklılıkları asgariye indirmek amacıyla, AB politikalarının pratikteki etkilerini ve birlik yönergelerinin gittikçe ayrıntıya inen içeriklerini izlemekten sorumlu (Avrupa Çevre Ajansı [AÇA]) özel kurumlar oluşturulması yönünde bir baskı yaratmıştır.

AB hukukunun en kötü uygulamaları arasında, Vahşi Kuşlar Yönergesi (1979), su kalitesi hakkındaki birkaç yönerge, Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönergesi (1985), kamu ihaleleri hakkındaki yönergeler, yeni ulusal teknik standartların yaratılmasını düzenleyen kurallar ve ticari kamyon şoförlerinin çalışma saatlerini sınırlayan yönetmelikler bulunmaktadır. Komisyon 1996'da AB kurallarına uyulmaması ihtimalinin bulunduğu vakalarla ilgili olarak 1.138 ihlal soruşturması başlatmıştır.

Antlaşmaların ve diğer hukuki şartların uygulamasındaki zayıflığın nedenleri çok çeşitlidir. Sorunun bir kısmını, bazen yeterince iyi düşünülmemiş veya kötü tercüme edilmiş veyahut ulusal hukuk geleneğine iyi biçimde uyarlanmamış olabilen mevzuatın kendi kalitesi oluşturmaktadır. Üye devletler AB kurallarını uygulamak için gerekli teknik ve idari kapasiteden yoksun olabilmekte veya bu tedbirler için gerekli mali kaynakları, parlamento onayını ve kamuoyu desteğini sağlamakta gerçekten sorunlar yaşayabilmektedirler. AB mevzuatı kabul edilmeden önce, ilgili taraflar veya konuyla ilgili resmi kurumlarla yeterince görüş alışverişinde bulunulmaması, özellikle federal devletlerde, uygulamada ardı ardına yaşanan sorunlara ve gecikmelere neden olmaktadır.

Bir üye devletteki bir bireyin ya da şirketin, AB hukuku altındaki haklarını başka bir üye devlette talep etmesi durumunda da zorluklar ortaya çıkabilmektedir. Sınırlar arasında yasal faaliyetler başlatmaya yönelik olarak son zamanlarda sözü edilen bir alternatif, uygulamanın düzeltilmesi için, her ülkedeki ilgili devlet kurumlarının oluşturduğu ilişki ağını kullanan "idari işbirliği" mekanizmaları oluşturmaktır.

Siyasi kurumlarca belirlenen uygulamaya ilişkin sorunlar ve sosyoekonomik çıkarlar, AB otoritelerinin politikalara ilişkin değerlendirmelerinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Karar almadan sorumlu kamu kurumlarıyla, kuralları uygulamaktan veya bu kuralları uygulamanın idari maliyetlerini karşılamaktan sorumlu olanların birbirinden ayrılması, özellikle yoksul üye ülkelerde önemli bir mesele haline gelmiştir. Uyum fonu, AB çevre standartlarının İspanya, Portekiz, Yunanistan ve Irlanda'da uygulanması için 1992'den beri mali katkı sağlamaktadır.

Şu anda komisyonun tek pazar ve çevre alanlarında ilgilendiği asıl konu,

mevcut politikaların etkin bir şekilde uygulanmasıdır. 21. yüzyılın başında AB'ye ekonomik açıdan daha az gelişmiş yeni üye ülkelerin katılacak olması ihtimali, AB yetkililerinin bütünleşmeden elde edilen kazanımları etkin uygulama gündemiyle pekiştirme yönündeki hırslarını artırmaktadır. Bunu yaparken, çok çeşitli siyasi, toplumsal ve iktisadi aktörün desteğini almaktadırlar.

Siyaset bilimciler, AB politikalarının etkin ve adil uygulanmasına verilmeye başlanan bu önemin, üye devletlerin egemenlik hakları açısından büyük bir kısıtlama getirip getirmediği konusu üzerinde fikir yürütmektedir. Tartışmaya açık bir başka konu da, AB gibi karmaşık yönetim hiyerarşileri için, geleneksel "yukarıdan aşağıya" veya "aşağıdan yukarıya" uygulama modellerinin mi, yoksa çok düzeyli pazarlıkları veya politika ağlarını merkez alan modellerin mi daha uygun olduğu konusudur. ■

Allen Butt Philip

Bkz. ayrıca Komisyon; Avrupa Adalet Divanı; Tek Pazar Programı

Uygulama/Kaynakça

Majone, Giandominico, ed. 1996. ***Regulating Europe***. Londra: Routledge.

Uyum Fonu

Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) hükümleri uyarınca Mayıs 1994'te kurulan Uyum Fonu, Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB) yakınsama kriterlerine uymalarına yardımcı olmak amacıyla, iktisadi açıdan azgelişmiş üye ülkelerdeki –kişi başına milli gelirleri AB ortalamasının yüzde 90'ından düşük olan ülkeler– çevre ve altyapı projelerine katkıda bulunur. Gerçekte Uyum Fonu, Yunanistan, İspanya, İrlanda ve Portekiz'e, ABA'nın kabul edildiği hükümetlerarası konferans sırasında EPB'ye desteklerini sağlamak amacıyla pek de gizlice verilmemiş bir rüşvettir. Felipe Gonzales tarafından savunulan fon, Aralık 1991'deki Maastricht zirvesine kadar olan dönemdeki sıkı pazarlıklar sonrasında ilkesel olarak kabul edildi ve yine Aralık 1992'deki Edinburgh zirvesinde sonuçlanan, aynı ölçüde sıkı pazarlıklar sonrasında cömert bir tahsisat elde etti.

2000-2006 döneminde Uyum Fonu'ndan yaralanan ülkelerde bir değişiklik olmadı ve bu dönem için fona 18 milyar avroluk kaynak ayrıldı;, yani reel olarak ayrılan kaynak miktarında önemli bir artış yapılmadı. ■

Bkz. ayrıca Uyum Politikası

Uyum Politikası

Zengin ve yoksul bölgeler arasındaki ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin azaltılması anlamıma gelen uyum (kaynaşma), AB'nin en temel amaçlarından biridir. Bu yöndeki eşitsizlikler tek pazar ile Ekonomik ve Parasal Birlik'in (EPB) geleceğini tehdit etmekle kalmamakta, ideal bir ortamda Avrupa bütünleşmesinin ilham kaynağı olacak olan topluluğa aidiyet ve dayanışma duygularıyla da bağdaşmamaktadır. Aslında, özellikle AT'nin 1980'lerde Akdeniz ülkelerini içine katarak genişlemesinden itibaren, topluluk içinde bir uyum arayışını harekete geçiren unsur, idealizm ve oportunizmin olağandışı bir harmanıdır. Ancak, –uyum amacını des-

tekleyen araçlar olan– yapısal fonlar ve uyum fonlarının yönetim biçimleri ve faydalarıyla iktisadi açıdan azgelişmiş Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini içine katan bir AB'deki tahmini maliyetleri hakkındaki kaygılar, uyum politikasının geleceğini kuşkuya düşürmektedir.

Bölgesel politikayı (yerel eşitsizlikleri azaltılması, eski sanayi bölgelerinin ıslahı ve kırsal kalkınmaya yardım), sosyal politikanın bazı bölümlerini (uzun dönemli işsizlikle mücadele ile mesleki eğitim ve stajların teşviki) ve ortak tarım politikasının (OTP) küçük bir bölümünü (kırsal kalkınma yardımları) içine alan uyum politikası, AT tarihinde nispeten geç gelişmiş bir alandır. Roma Antlaşması'nın giriş bölümü bölgesel eşitsizliklerin azaltılması ihtiyacına değinmekte, fakat antlaşma gelir dağılımına yönelik çok az sayıda mekanizma içermektedir. Bu antlaşma ile kurulan Avrupa Sosyal Fonu (ASF) ve Avrupa Yatırım Bankası'nın (AYB) birincil amaçları uyumun teşvik edilmesi olmasa da, bunların yine de AT'nin daha yoksul olan bölgelerine yardımcı olmaları beklendi. Benzer şekilde madde 92(3) "hayat standartlarının anormal seviyede düşük olduğu ve iş alanlarında ciddi yetersizliklerin bulunduğu bölgelerin kalkınmasını" destekleyecek ulusal teşvik mekanizmalarının ortak pazarla tutarlı olacağını beyan etti.

Bu ayrıcalıklardan ayrı olarak, 1957'de hâkim olan yaklaşım –antlaşmanın 2. maddesinde dile getirilen– ortak pazarın kendi başına "topluluk içindeki iktisadi faaliyetlerin uyumlu gelişimini destekleyeceği" ve böylece bölgeler arasındaki eşitsizliklerin azaltılacağı yolundaki tavırdı. Sonuçta Roma Antlaşması, topluluk kaynaklarının zengin ve yoksul bölgeler arasında yeniden dağılımıyla değil, gelir ve giderlerinin üye ülkeler arasındaki dağılımıyla ilgili bir pakettir. Dikkate değer bir istisna olan Güney İtalya haricinde, AT'nin altı üye ülkesindeki bölgesel eşitsizlikler ile 9, 10 ve 12 üyeye kadar genişlemiş bir AT'deki eşitsizlikler, her halükârda 15 üye ülkeden oluşan bir AB'deki kadar çarpıcı değildir.

Bu nedenle ardı ardına gelen genişlemeler, gelir, istihdam, öğretim ve mesleki eğitim, verimlilik ve altyapı açısından bölgesel eşitsizlikleri artırmıştır. AT'de giderek artan bölgesel eşitsizlik, kendisini İrlanda'nın güney kampına dahil olduğu bir kuzey-güney bölünmesiyle belli etmiştir. Topluluk içindeki bölgesel dengesizliklerin yerel bir nitelik taşıması (ülkeler arasından çok aynı üye devletin farklı bölgeleri arasındaki eşitsizlikler şeklinde ortaya çıkması) bölgeler içinde ve arasındaki eşitsizlikleri inceleyen iktisatçılar ve sosyal bilimciler arasında yaygın olarak kullanılan merkez-çevre kavramıyla bağdaşmaktadır. Bunun sonucunda, topluluk kendi uyum politikasını büyük ölçüde yoksul çevre (İskoçya, İrlanda, Portekiz, Orta ve Güney İspanya, Korsika, Güney İtalya, Yunanistan ve 1990 sonrasında Doğu Almanya) ve zengin merkez (Güney İngiltere, Kuzeydoğu Fransa, Hollanda ve Belçika, Kuzeybatı Almanya ve Kuzey İtalya) varsayımına göre oluşturmuştur.

İrlanda'nın 1972 tarihli AT'ye katılım senedinin 30. protokolü, topluluk içindeki bölgesel eşitsizliklerin sona erdirilmesi ihtiyacı üzerinde durmaktaydı, fakat 1975'te

kurulan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'nun (ABKF) tek amacı, İngiltere'nin OTP'den elde ettiği düşük gelirden uğradığı zararın telafi edilmesi oldu. Topluluğun kendi bölgesel yardım politikasında bir gelişme sağlanmamasına rağmen, AT 1970'lerin sonunda üye ülkelerin bölgesel yardım planlarını koordine etmeye başladı. AT'nin bölgesel eşitsizlikleri gidermek konusundaki başarısızlığı, 1981'de Yunanistan'ın ve 1986'da İspanya ile Portekiz'in topluluğa üyelik süreçleri sırasında iyice aşikâr hale geldi. AT'nin Güney İtalya ve Yunanistan'daki dezavantajlı bölgeler, İber yarımadasının topluluğa katılmasından zarar göreceğine dair kaygılar, 1985 başında uyum politikasının ilk başlardaki araçlarından biri olan Bütünleşik Akdeniz programları (BAP) konusunda üye devletler arasındaki fikir ayrılıklarını artırdı. Komisyon başkanlığına ikinci kez atanan Jacques Delors, BAP sorununun çözümünü şahsen üstlenerek, görevi süresince uyum konusunun öneminin giderek arttığına dair işaretler verdi.

Komisyonun, AT'nin ikinci ve üçüncü genişlemeleri sonrasındaki uyumu teşvik çabalarına ekonomik, siyasi ve ahlaki savlar destek oldu. Delors, topluluk içindeki zengin-yoksul ayrımındaki artışın, İspanya ve Portekiz'in katılımıyla şiddetleneceğinin uzun zamandır farkındaydı. Komisyonun 1985 yılı programı bölgesel eşitsizliklerin "siyasi rahatsızlıkların daimi bir kaynağı haline gelebileceği" hakkında uyarıda bulunuyor ve güneye "iktisadi kalkınmanın yarattığı kazançlardan daha adil bir pay" verilmesi gerektiğini ileri sürüyordu (Komisyon, 1985, s.15). Delors, Mart 1985'te Avrupa Parlamentosu'na (AP) Yunanistan, İspanya ve Portekizle yapılan katılım müzakerelerine ilişkin şu ikazda bulunuyordu: "(bu katılımlar) Avrupa içindeki bir gerilimi ortaya çıkardı; bununla yüzleşelim, bu kuzey ve güney arasındaki gerilimdir. Bu gerilim sadece mali sorunlardan değil, bazı ülkelerin topluluğun temel taşlarından biri olması gereken dayanışma değerine sırt çevirmelerine destek olan bir anlayış eksikliğinden, bir kültür çatışmasından ortaya çıkmaktadır; dayanışma kavramı sadece yardım anlamında anlaşılmamalı, Avrupa'nın var olmasını sağlayan enerjiye katkıda bulunan ortak menfaatleri ilgilendiren bir kavram olarak ele alınmalıdır." (Delors, 1985, s. 6)

Tek pazar programı komisyonun ve daha yoksul ülkelerin, daha güçlü bir uyum politikası lehindeki savlarına büyük ölçüde destek oldu. 1960'lardan itibaren bölgesel eşitsizliklerin giderek kötüleşmesi, piyasa serbestleşmesinin topluluktaki zengin-yoksul ayrımını daraltmak yerine genişleteceği izlenimini vermekteydi. Daha güçlü bir yapısal politikayı savunanlar, tek pazar programının gelir dağılımı üzerinde yaratacağı sonuçların taşıdığı belirsizliği, uyum politikası için baskı yapmak amacıyla kullanıyorlardı. Tek pazarın, zengin bölgeleri daha zengin, yoksul bölgeleri daha yoksul hale getireceği ve piyasa serbestleşmesi dinamiklerinin var olan eşitsizlikleri yoğunlaştıracağı endişesiyle uyum politikası ve 1992 programı arasında açık bir ilişki kuruldu. Komisyonun tabiriyle "eşitsizliklerin azaltılmasıyla ekonomik ve sosyal uyumun güçlendirilmesi, geniş bir iç pazarın uygulamaya

geçmesiyle ele ele yürümeliydi." (Komisyon, 1992b, s. 9)

"Dayanışma ilkesi"nden ayrı olarak daha büyük bir bölgesel dengesizliğin muhtemel ekonomik ve sosyal etkileri de, uyum sorununun varlığına ilişkin bir kanıttı. Eğer yoksul ülkeler çok yüksek düzeydeki eşitsizlikler nedeniyle tek pazar programının mevzuatını engellese ve uygulanmasına engel olsaydılar, AT bırakın zenginleşmeyi, varlığını bile sürdüremeyebilirdi. Dolayısıyla 1985'teki hükümetlerarası konferansta, komisyon, topluluğun daha az zengin bölgelerine yönelik, önemli ölçüde yeniden kaynak dağılımı yaratacak bir bölüşümü savundu. Mali sorunlarla kuşatılmış AT için tek pazar programının çekici yanlarından biri nispeten maliyetsiz oluşu olsa da, komisyonun uyum konusuna verdiği önem, bütçede önemli miktarda bir artış yaşanacağı beklentisini artırdı. Hükümetlerarası konferans, yapısal fonların, AYB kredilerinin ve daha yoksul ülkelere yönelik tüm diğer yardım türlerinin miktarını artırmaya ilişkin kararı daha sonraki bir tarihe erteledi, fakat üye ülkeleri ekonomik uyumu sağlamak ve bölgesel farklılıkları azaltmakla yükümlü kıldı.

Sonuç olarak Avrupa Tek Senedi'nin (ATS) 23. maddesi ile Roma Antlaşması'na "Ekonomik ve Sosyal Uyum" isimli yeni bir başlık eklendi. Topluluğa "değişik bölgeler arasındaki eşitsizlikleri ve en kötü durumdaki bölgelerin geri kalmışlığını azaltma" görevi veren bu madde, diğer AT politikaları ve uyum politikası arasında bir eşgüdümü gerekli kılıyor ve konseyi, komisyonun tekliflerini temel alarak, ATS'nin uygulamaya girmesinden sonraki bir yıl içinde yapısal fonlarda reform yapmakla yükümlü kılıyordu. Bu değişikliğin hemen ardından Delors, değiştirilmiş antlaşmanın yapısal politikaya ilişkin şartlarını, ATS'nin "temel amaçlarından" biri olarak tanımladı (Delors, 1988, s. 11).

Delors I ve Yapısal Fonların Reformu

Komisyon, 1987 Şubat'ında, tarımsal harcamaları kontrol etmek, topluluğun özkaynaklarını artırmak ve bütçe disiplini getirmek amacıyla beş yıllık bir bütçe paketi sundu. Delors I paketi olarak anılan bu paket, uyum politikasının araçları olan yapısal fonlarda reform yapılmasını, bu fonlara sağlanan kaynakların reel olarak iki katına çıkarılmasını –1989'dan 1993'e kadar toplam 60 milyar ekü sağlanmasını– ve kişi başına ortalama gelirin topluluk ortalamasının yüzde 75'inden düşük olduğu bölgelere özel bir dikkat gösterilmesini önermekteydi. Delors, nasıl tek pazarı savunan argümanlarına dayanak olarak geniş kapsamlı Cecchini Raporu'nu kullandıysa, bu sefer de yapısal fonların reformu konusunu zorunlu hale getirmek için Padoa-Schioppa Raporu'na atıfta bulunmaktaydı. Nisan 1987'deyayınlanan bu rapor "tek pazarın ve sonuncu genişlemenin uygulamaya girmesinin ... topluluğun ekonomik sistemi üzerindeki sonuçlarını" tespit etmekteydi. Raporun en önemli sonuçlarından biri "piyasaların serbestleşmesi yolunda bölgesel dengesizliklerin şiddetlenmesinin getirdiği ciddi risklere" işaret ediyor ve "gerçek dünyadaki bölgesel ekonomiler için serbest piyasa ekonomisi içindeki 'görünmez elin' işleyeceğine yönelik aşırı beklentilerin, iktisat tarihi ve kuramının ışığı

altında savunulamayacağı" şeklindeki ünlü cümleyle ikazda bulunuyordu (Padoa-Schioppa, 1987, s. 3-4, 10).

Raporun sonuçları, kaynakların dağılımında önemli bir yeniden bölüşümü savunan Delors'un bu tartışmayı kazanmasında ekmeğine yağ sürmekte ve güney ülkelerinin bu konudaki kararlılığını artırmaktaydı. Bununla birlikte sadık bir muhafazakâr olan İngiltere Başbakanı Margeret Thatcher, Padoa-Schioppa Raporu'ndaki "görünmez ele" rehberlik edilmesi gerektiğine ilişkin iddiayı anında reddetti. Thatcher'a göre, topluluğun tamamındaki piyasa serbestleşmesi, güneydeki üye ülkelerin iktisadi kalkınmasını engellemek yerine besleyecekti. Helmuth Kohl güney ülkelerine sempati duymaktaydı, fakat teklif edilen bütçe artışına en fazla katkıda bulunacak ülkenin Almanya olacağını biliyordu. Avrupa Konseyi'nin, Şubat 1988'deki özel Brüksel zirvesinde Kohl'un cömertliği sayesinde sonunda çözüme kavuşturduğu bu uzamış anlaşmazlıktaki mevziler, böylece kendilerini belli etmiş oldular. Bu çözümden memnun olan Delors, Avrupa Konseyi'nin 1993 itibarıyla yapısal fonları iki katına çıkarma kararını "İkinci Marshall Planı" olarak adlandırdı (*Ekonomist*, 27 Şubat 1988, s. 41'den alıntı). Thatcher'ın şüphelerine rağmen, kuzey ülkelerinin Delors I paketini kabul etmeleri, gelir bölüşümünde dayanışmayı piyasa bütünleşmesinin bir parçası olarak kabul ettiklerinin göstergesiydi.

Üç yapısal fona, yani ABKF'nin bölgesel politikalarına, ASF'ye ve OTP'nin Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu'nun (ATGYF) yönlendirme bölümüne yapılan tahsisatları iki katına çıkarmayı kabul eden konsey, 1988'in Haziran ve Aralık aylarında da AT'nin uyum politikasında reform yapan yönetmelikleri onayladı. Yapısal fonlardaki bu büyük çaplı artış, bölgesel dengesizlikleri düzeltmek için yeterli değildi. Delors'un Ocak 1988'de AP'de söylediği gibi "Uyum, sorunlara sadece parayla çözüm bulunabilecek bir konu değildir... Bölgeler ve farklı sosyal gruplar arasındaki eşitsizlikleri düzeltmek için topluluk düzeyinde harekete geçilmesi yolunda bir istenci gerekli kılmaktadır" (Delors, 1988, s. 11). Buna bağlı olarak 1988'deki reform, yapısal fonları iktisadi kalkınmanın etkin araçları haline dönüştürmeyi amaçlıyordu. Bu geçiş dönemi AT'nin bölgesel politikası ile sosyal ve tarımsal politikalarının bazı parçalarını, kuzey-güney eşitsizliğini azaltmak için güçlü mekanizmalar sağlayan kaynaklar haline getirmeyi içeriyordu.

1988 reformu yeni birtakım ilke ve usuller getirip mevcutları güçlendirerek yapısal politikada radikal değişiklikler yapmaktaydı:

Tamamlayıcılık: Yapısal fonlar üye ülkelerinin kamu harcamaları için bir ikame değil, tamamlayıcı vazifesi görmelidirler.

Ortaklık: Ortaklık ilkesi, yapısal fonların biçimlendirilmesi ve uygulanması sürecine sadece ulusal hükümetlerin değil, bölgelerin de dahil olmalarını sağlayan anahtardır. Topluluk faaliyetleri ulusal tedbirleri tamamlayıcı nitelikte olduğundan, yapısal programın her aşamasında, komisyon, üye ülkeler, bölgesel ve yerel merciler arasında yakın bir görüş alışverişi ve işbirliği sağlanmalıdır. Üye ülkelerin böl-

gesel yardımlar açısından uygun bulunan planları, komisyon ile ulusal ve yerel otoriteler arasında yapılan sözleşmeler olan topluluk destek çerçevelerine (TDÇ) dahil edilmektedir. TDÇ, programın önceliklerini, yardım türünü, finansman yöntemlerini vb. belirler. Ayrıca komisyon bu konuda inisiyatif alabilir ve üye ülkelerle bölgelere, onları özel olarak ilgilendiren faaliyetlere katılmalarını teklif edebilir. Faaliyet programları genellikle beş yıllıktır.

Programlama: Yapısal fonların reformu, proje temelli yardım yönteminden, program temelli yardım ve yerinden yönetim yöntemine doğru alınmış önemli bir virajdır. Bu yöntem geçici eylemler yerine, planlama ve sürekliliğe önem vermektedir. Eski sistemde komisyon binlerce farklı proje ile uğraşırken, bu kez sadece daha az sayıdaki TDÇ'nin idaresinden sorumludur.

Yoğunlaşma: AB'nin mali kaynaklarını geniş bir kapsamda ve etkin olmayan bir şekilde dağıtmak yerine, yapısal fonlar artık birkaç ana amaç üzerinde yoğunlaşmaktadır. Topluluk yardımlarının işlevsel ve coğrafi öğeler üzerinde yoğunlaşması, bu yardımları beş öncelikle kısıtlar:

1. Amaç: "Kalkınmada geri kalmış bölgelere" yardım. Bunlar kişi başına milli gelirleri AB ortalamasının yüzde 75'inden düşük bölgelerdir ve Yunanistan, Portekiz, İrlanda adasının tamamı, İspanya, Güney İtalya, Korsika ve Fransa'nın denizaşırı bölgelerinin büyük bölümünü içine alır. Topluluk nüfusunun yüzde 20'sini oluştururlar. Fon kaynakları ABKF, ASF, ATGYF Yönlendirme Bölümü, AYB ve Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'dur (AKÇT). ABKF yapısal fonların en büyüğüdür ve topluluk 1. amaç altında bu fonun yaklaşık yüzde 80'ini kullanmaktadır.

2. Amaç: Özellikle İngiltere, İspanya, Fransa ve Almanya'da olmak üzere, 9 üye ülkeden 60 kentin dahil olduğu, gerilemekte olan sanayi bölgelerinde ekonomik dönüşümün ve modernizasyonun teşviki. Topluluk, çoğunlukla ekonominin yeni sektörlerindeki küçük ve orta ölçekteki işletmelere ve mesleki eğitime yardımcı olur. Fon kaynakları ABKF, ASF, AYB ve AKÇT'dir.

3. Amaç: AB'nin her yerindeki, 25 yaşından büyük ve bir yıl veya daha uzun süredir işsiz olan kişilere yardımcı olunması yoluyla uzun dönemli işsizlikle mücadele edilmesi. Fon kaynakları ASF, AYB ve AKÇT'dir.

4. Amaç: Avrupa'nın her yerindeki genç insanların emek gücüne entegrasyonunun sağlanması. Fon kaynakları ASF, AYB ve AKÇT'dir.

5. Amaç: (Tarım ve ormancılıkta üretim, üretimin işlenmesi ve pazarlama yapılarını düzenlemeyi amaçlayan OTP reformu doğrultusunda) tarımsal yapıların düzenlenmesi. Fon kaynağı ATGYF Yönlendirme Bölümü'dür.

Ekonomik ve Parasal Birlik

1980'lerin sonunda bir EPB kurulması yönündeki gelişmeler, AT'deki yoksul ülkeler arasında iç pazarın gerçekleşmesiyle ilgili çabalar konusunda 80'lerin başında ortaya çıkanlara benzer kaygılara yol açtı. Yapısal politika reformunun mimarı Delors'a göre, topluluğun dezavantajlı bölgelere olan yardımlarında büyük bir ar-

tış sağlanmaksızın, bir EPB'nin kurulması mümkün değildi. 1989 Delors Raporu'nun işaret ettiği gibi, EPB üye devletlerin devalüasyona başvurmalarını engelleyeceğinden, daha yoksul ülkelerdeki ödemeler dengesi sorunları daha da kötüleşebilirdi. Gerçekte üye ülkelerin bütçe politikalarının uyumlulaştırılması ihtiyacıyla esnek döviz kuru uygulamasının bırakılması, bir arada, az gelişmiş bölgeler için ciddi sorunların habercisiydiler. Siyasi birlik hakkındaki hükümetlerarası konferans sırasında İrlanda, İspanya ve Portekiz en büyük önceliği yapısal politikaların güçlendirilmesine verdiler ve henüz meşruiyet kazanmamış olan AB'de daha yakın bir siyasi ve ekonomik bütünleşme çerçevesinde uyumun teşvik edilmesi için çağrıda bulundular. Tahmin edileceği gibi, bu üç ülke bir yeniden dağılım mekanizmasının yokluğunda, EPB'den elde edilecek kazançlardan, daha merkezdeki ve daha zengin bölgelerin hakkaniyetsiz şekilde daha büyük pay alacakları üzerinde durdular. Delors I tartışmasında da kullanılan bildik ahlaki, siyasi ve iktisadi savları kullanarak, daha yoksul ülkelerin taleplerinin karşılanmasında başarısız olunmasının, AB'nin temellerini zayıflatacağını iddia ettiler. İspanya başbakanı ve daha yoksul ülkelerin geleneksel hamisi Felipe Gonzales, uyum konusunda topluluğun daha fazla taahhütte bulunmasını sağlamak amacıyla Maastricht zirvesi öncesinde ısrarla mücadele verdi.

Daha yoksul ülkelerin bakış açısından Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) gelir dağılımı hakkındaki hükümleri oldukça tatmin edicidir. AB'nin çalışma ve faaliyetlerini sıralayan 2. ve 3. maddelerde uyum konusu özellikle belirtilmiştir. 130. maddenin ekleri, kırsal kalkınmayı yapısal politikanın amaçlarından biri olarak listeye dahil etmiş, komisyonun her üç yılda bir uyum konusundaki ilerlemeler hakkında bir rapor hazırlamasını şart koşmuş, mevcut fonlar dışında yeni bir mekanizmanın sağlanabileceğini kabul etmiş ve topluluğun AB'deki siyasi, ekonomik ve parasal bütünleşmenin düzeyine paralel olarak, üye ülkeler arasında uyumu teşvik etmeye yönelik politika ve eylemlerinin genişlemesi ve derinleşmesi için bir çerçeve sağlamıştır.

Madde 130d, konseyin, komisyondan gelen teklif uyarınca oybirliğiyle karar ve parlamentodan onay aldıktan sonra, çevre ve ulaşım altyapısı projelerine katkıda bulunacak bir uyum fonunu, 1993 Aralık'ına kadar kuracağını ilave etmiştir. Uyum fonunun amacı, antlaşmadaki iktisadi yakınsama için gerekli bütçe disiplini ile uyum politikasının özünde yatan bütçe gevşekliği arasındaki bariz çelişkiyi ortadan kaldırmaktır.

İspanya'nın ısrarı üzerine antlaşmanın uyum konusuna ilişkin hükümlerine özel bir protokol eklenmiştir. Yapısal fonların büyüklüğünün gözden geçirilmesinin kabul edilmesi ve yeni ihtiyaçlara cevap vermek için esnekliğe izin verilmesinden ayrı olarak protokol, uyum fonundan kişi başına milli gelirleri AB ortalamasının yüzde 90'ından düşük üye ülkelerin yararlanacağını ve fonun yakınsamayı başarmak için tasarlanan bir program olduğunu belirtmiştir. Gerçekte bu şartlardan kastedilen ülkeler İspanya, Portekiz, İrlan-

da ve Yunanistan'dır. Protokol belli bir miktar belirtmeksizin fonun yüzde 85-90'ını çevre ve ulaşım projelerinin desteklenmesine ayırmıştır.

Delors II

Komisyon 1992 Şubat'ında konseye 1987'deki gibi beş yıllık (1993-1997) bir bütçe paketi gönderdi. Komisyonun, "Amaçlarımızı Tamamlayan Araçlar" başlıklı paketteki mali perspektifi, ABA'nın yürütme maliyetlerini kapsamaktaydı (Komisyon, 1992a). Uyum konusuna ilaveten, bu maliyetler iktisadi yakınsama, topluluğun rekabet gücünün desteklenmesi ve "dış faaliyetlerin genişletilmesi"ni içermekteydi. Komisyon, topluluğun bütçe tavanının 1997 itibarıyla GSBİH'nın yüzde 1,2'sinden 1,37'sine yükseltilmesini –bütçenin yıllık olarak yüzde 5 artmasını– ve uyum politikası için 11 milyar ekü tahsis edilmesini önermişti.

Komisyon ayrıca yapısal fonların faaliyetlerinin iyileştirilmesini de teklif etmişti. Uyum fonuyla birlikte 1. amaç altındaki fonlarda öngörülen yüzde 66 oranındaki artış, AB'nin İspanya, Portekiz, İrlanda ve Yunanistan'a olan mali desteğini yüzde 100 oranında artıracaktı. 1. amaç kapsamındaki harcamaların bir kısmı, 1991-1993 döneminde yapısal fonlardan özel bir tahsisat alan beş yeni Alman eyaletine –eski Doğu Almanya– gidecekti. Diğer amaçlar kapsamında, fonlarda yüzde 50 artış yapılacaktı. Yeni oluşturulacak amaç 5(a) balıkçılık kapsamında "balıkçılığa bağımlı bölgelere" yardım yapılacak ve amaç 5(b), AB içindeki belirli "kırsal bölgelere" destek sağlayacaktı.

1992'deki koşullar böyle iddialı bir teklif için pek elverişli değildi. İlk kez dönem başkanlığı yapan Portekiz, Delors II konusunda pek yol alamadı. Haziran 1992'deki Lizbon zirvesinde hükümet başkanları, sadece Delors II hakkındaki kararın altı ay sonraki Edinburgh zirvesine ertelenmesini kararlaştırabildiler. 1992'nin ikinci yarısında dönem başkanlığı yapan İngiltere, Delors II'ye pek sempatiyle yaklaşmıyordu ve kendisine yapılacak bütçe indirimini güvence altına almak kaygısındaydı. Ekonomik durgunluğun derinleşmesi ve iki Almanya'nın birleşmesinin getirdiği maliyetlerin karşılanma çabaları, Delors II'nin geleceğini kuşkulu hale getiriyordu.

Delors II'yi kurtaran, ironik olsa da başka bir iç karartıcı gelişme olan ABA'nın onay krizi olabilir. Bir yıl boyunca ekonomik ve siyasi gerilemelerle hırpalanan topluluk liderleri, Edinburgh'da AT'nin çıkarları doğrultusunda kararlı hareket edebilme becerisi göstermek istiyorlardı. Bir gözlemcinin dikkat çektiği gibi, topluluk "yansımaları, bütçe alanı dışındaki alanlara doğru genişleyebilecek olan başarısızlığın maliyetlerinden kaçınmaya" mecburdu (Shackleton, 1993, s. 387). Delors II paketi, gelir bölüşümü konusundaki dayanışmanın, bir yıllık iktisadi gerileme sırasında hayatta kalabildiğini göstermek açısından ideal bir fırsattı. Bir kez daha güney ülkelerinin çıkarları Felipe Gonzales tarafından temsil edildi ve Edinburgh zirvesindeki yoğun pazarlıklar sonrasında en fazla fedakârlık yapmak zorunda kalan, Helmut Kohl oldu. Zirvede kabul edilen yeni mali perspektif, gelir düzeyi en düşük

ülkelere yapılan topluluk yardımlarını iki kattan daha fazla artırıyordu (1999'da 30 milyar ekü). Güneydeki üye ülkelerin farkında oldukları gibi, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin AB'nin kapısını çalmasıyla birlikte, Delors II muhtemelen bu ülkelerin AB bütçesinden büyük bir pay almak için son şansları olacaktı. Uyum harcamalarında yapılacak kesintilerin eli kulağındayken, AB çelişkili biçimde Finlandiya ve İsveç'in üyelikleri sonrasında, birliğe dahil ülkelerden nüfus yoğunluğu düşük olanlarındaki bölgelerin kalkınması için, 1 Ocak 1995'ten itibaren uygulamaya giren yeni bir öncelik (6. amaç) yarattı.

Sonuç

Parasal fonlar ve uyum fonları, AB'nin yıllık yaklaşık 100 milyar ekü tutarındaki bütçesinin üçte birine karşılık gelmektedir. 1992'de 18 milyar ekü olan yapısal fonlar, 1999'da planlı olarak, 1992 fiyatlarıyla 31 milyar eküye yükseltildi. Uyum fonunun 1994 ile 1999 arasındaki tahmini maliyeti 14,5 milyar ekü olarak belirlendi.

Bu paralar gereğince kullanılmakta mıdır? Yapısal fonların ve uyum fonlarının idaresindeki sorunlardan ayrı olarak, iktisatçılar da uyum fonlarının gerekliliği konusunda hemfikir değillerdir. İktisadi büyüme ve küçülmenin çok çeşitli unsurları içinde barındırması nedeniyle, amprik çalışmalardan bir değerlendirme çıkarmak güç olmaktadır. Bu nedenle komisyonun uyum politikası hakkındaki 1983-1993 dönemini kapsayan geniş raporu, Avrupa'daki kuzeyle güney arasındaki ekonomik farkın kapanmakta olduğu, fakat başta İngiltere olmak üzere, ülkeler içindeki zengin ve yoksul bölgeler arasındaki uçurumun büyüdüğü neticesine varmaktaydı (Komisyon, 1996). En yoksul üye ülkelerin iktisadi gelişimi, sadece 1980'lerdeki AB çapında sağlanan büyümeye ve 1990'ların ortalarındaki makroekonomik politikalarda yapılan reformlara değil, başka birtakım faktörlere de bağlıdır. Senelik yüzde 5' i aşan bir büyüme oranı ve doğru makroekonomik politikalar sayesinde, İrlanda'nın, 1983'te AB ortalamasının yüzde 63,6'sına denk gelen kişi başına milli gelir oranı, 1995'te yüzde 89,9'a yükselmiştir. İspanya 1983'te yüzde 70,5'ten 1993'teki küçük bir düşüşle 1995'te yüzde 76,2'ye çıkmıştır. Portekiz yüzde 55,1'den yüzde 68,4'e çıkmış, fakat Yunanistan yüzlerce milyon ekü yardım almış olmasına rağmen kişi başına milli gelirini ancak yüzde 61,9'dan yüzde 64,3'e yükseltebilmiştir. Gelir düzeyi düşük üye ülkelerde iktisadi kalkınmanın anahtarının doğru makroekonomik politikalar, elverişli bir uluslararası ekonomik iklim, Brüksel'den büyük kaynak tahsisatları ve AB'in uygulayacağı bölgesel politikaların bir bileşimi olduğu görülmektedir.

Yine de uyum politikasının geleceği şüphelidir. Zengin üye ülkeler, iktisadi açıdan iyi performans gösteren ülkelere de (İrlanda AB içinde büyüme oranı en yüksek olan ülkedir) bölgesel yardımları kötüye kullananlara da (Yunanistan yolsuzluk ve kötü yönetim konusunda meşhurdur) cömert mali transferlerin yapılmasından mutlu değildir. Komisyonun uyum politikasının gayet iyi işlediğine ve bütçeye net katkı sağlayan Almanya ve Hollanda gibi ülkelerin, uyum politikası

kapsamında yardım alan ülkelerdeki ekstra kamu ihalesi kontratları ve diğer ticari faaliyetler sayesinde bu politikalardan yarar sağladıklarına ilişkin savların, nakit sıkıntısı çeken donör ülkeleri yatıştırması olası görünmemektedir.

Birçok yoksul Orta ve Doğu Avrupa ülkesini içine katarak genişlemiş bir AB açısından uyum politikası, çok yüksek bir potansiyel maliyet getirmektedir. Bununla beraber komisyonun konseye sunduğu Gündem 2000, AB'ye nispeten daha önce katılacak olan beş ülkeyi belirlemiş ve AB'nin ekonomik ve sosyal uyum fonlarının 2000-2006 döneminde 275 milyar eküye karşılık gelerek, AB'nin GSBİH'nın yüzde 0,46'sını oluşturacak şekilde devam etmesini teklif etmiştir. Komisyon ayrıca yapısal fon amaçlarının yediden üçe indirilmesini de önermiştir: Daha güçlendirilmiş 1. amaç, tekrar tanımlanan 2. amaç ve yeni bir 3. amaç (insan kaynakları için strateji geliştirme). Bu mali perspektifin son döneminde AB'ye katılması olanaklı olan yeni üye ülkeler için, 7 milyar ekü tutarındaki katılım öncesi yardım dahil, 45 milyar ekü ayrılacaktır. Yapısal fonlardan ve uyum fonlarından birlikte alınabilecek toplam transferler, yardımlardan yararlanan ülkenin GSYİH'sının yüzde 4'ü ile sınırlanmıştır.

Diğer incelemelerdeki standart tahminlerin oldukça altında kalan bir miktara denk gelse de, komisyonun bütçeye ilişkin tekliflerinin, mevcut ve gelecekteki üye ülkeler arasında bir ihtilaf yaratması olasıdır. AB bütçesine net katkıda bulunanlar üzerlerindeki mali yükü azaltmak; yapısal fonlardan ve uyum fonlarından büyük çekli yardımlar alan ülkeler, kendi paylarını korumak ve artırmak; gelecekte üye olması beklenenler ise AB'nin önermesi olası olan miktardan daha fazlasını almak istemektedirler. Dolayısıyla 1999'daki bütçe müzakerelerinin ikinci raundu muhtemelen oldukça münakaşalı geçecek ve AB'nin uyum politikasının cömert, fakat ihtilaflı geçen bu aşamasının bitiş çizgisi anlamına gelebilecektir. ■

Desmond Dinan

Bkz. ayrıca Uyum Fonu; Topluluk Destek Çerçeveleri; Delors I; Delors II; Yapısal Fonlar

UYUM POLİTİKASI/KAYNAKÇA

Komisyon. 1985. *Commission's Program for 1985.* Bulletin of the EC, S/1-1985. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

— 1992a. "From the Single Act to Maastricht and Beyond: The Means to Match Our Ambitions". *Bulletin of the European Communities*, Supplement 1/1992.

— 1992b. *Reform of the Structural Funds: A Tool to Promote Economic and Social Cohesion.* Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

— 1996. *Cohesion Report.* COM (96) 542. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

— 1997. *Agenda 2000.* COM(97)2000 final. 2 c. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

Delors, Jacques. 1985. "Speech to the European Parliament, Mart 19, 1985". *Bulletin of the European Communities*, Supplement 4/1985.

— 1988. "Speech to the European Parliament, Ocak 20, 1988". *Bulletin of the European Communities*, Supplement 1/1988.

— 1989. *Report of the Committee for the Study of Economic and Monetary Union*. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

Hooghe, Liesbet, ed. 1996. *Cohesion Policy and European Integration: Building Multi-Level Governance*. Oxford: Oxford University Press.

Padoa-Schioppa, Tommaso ve diğerleri 1987. *Efficiency, Stability and Equity: A Strategy for the Evolution of the Economic System of the European Community*. Oxford: Oxford University Press.

Shackleton, Michael. 1993. "The Community Budget After Maastricht." Alan Cafruny ve Glenda G. Rosenthal, ed., *The Maastricht Debates and Beyond*. c. 2, *The State of the European Community*. Boulder: Lynne Rienner.

Uyum Politikası/Güncelleme

1 Mayıs 2004'teki son genişleme dalgasıyla AB'nin nüfusu yüzde 20 oranında artarken, kişi başına milli gelirin sadece yüzde 5 artış göstermiş olması, uyum fonu ile yapısal fonların önemini daha da artırmaktadır. Yapısal fonlar ve uyum fonu artık AB bütçesinin üçte birine (2004'te 36 milyar avro) denk gelmektedir ve 2000-2006 döneminde bu iki başlığa ayrılan 213 milyar avro tutarındaki kaynağın 18 milyarı uyum fonu kapsamındaki faaliyetler için harcanacaktır.

Uyum konusunun önemi Amsterdam Antlaşması'nda da ele alındı ve antlaşmaya işsizliğin azaltılması için üye ülkeler arasında işbirliği yapılmasına ihtiyaç duyulduğunu vurgulayan istihdam hakkında yeni bir başlık dahil edildi. Antlaşmanın giriş bölümünde AB vatandaşları arasında dayanışma ve ekonomik ve sosyal ilerlemeyle güçlendirilmiş uyum konuları üzerinde duruldu. Roma Antlaşması'nın 158. maddesinde değişiklik yapılarak "topluluğun çeşitli bölgelerdeki kalkınma farklılıklarıyla kırsal bölgeler dahil en zor durumdaki bölgelerin ve adaların geri kalmışlığını azaltmayı hedefleyeceği" ifade edildi. 1999 Mart'ında Berlin'de gerçekleştirilen Avrupa Konseyi toplantısında yapısal fonlarda düzenlemelere gidildi ve uyum fonunun işleyişine ilişkin düzenlemeler yapıldı.

1 Şubat 2003'te yürürlüğe giren ve pek çok politika alanında oybirliği yerine nitelikli çoğunlukla karar alınmasını düzenleyen Nice Antlaşması'nda, yapısal fonlar ve uyum fonları alanında alınacak kararlarda nitelikli çoğunluk oylamasına geçiş, 2007'ye değin ertelendi. Yapısal fonlarla uyum fonunun 2007-2013 dönemine ait yeni programının 2007'den önce kararlaştırılacağı düşünülürse, 2013'e kadar bu fonlara ilişkin temel kararlar oybirliğiyle alınmış olacaktır.

Komisyonun üç senede bir yayınlamakla yükümlü olduğu uyum raporlarının 2001 yılında kamuoyuna açıklanması sonrasında üye devletler, bölgesel otoriteler, ekonomik ve sosyal aktörler ile Avrupa yurttaşları arasında bu konuda hararetli tartışmalar yaşandı. Bu raporda özellikle genişleme sonrasında Avrupa içindeki gelir dağılımları arasındaki farklılıkların büyüyeceği, emek piyasasındaki geçiş döneminin sürmekte olduğu, AB içinde yoksulluğun daimi bir sorun halini aldığı, birlik içindeki ekonomik faaliyetlerin giderek belirli bölgelerde yoğun-

laştığı noktalarına dikkat çekildi. Diğer taraftan 23-24 Mart 2000 tarihlerinde düzenlenen Lizbon Avrupa Konseyi'nde kabul edilen ve 2010 yılında AB'nin dünyada dinamizmi ve rekabet gücü en yüksek bilgi toplumu olma hedefini sağlayacak, ekonomik ve sosyal reformları gerçekleştirmesine ilişkin bir çerçeve çizen Lizbon stratejisi de uyum politikasını yakından ilgilendiren konulara dikkat çekti. Zirve sonuç bildirgesinin "Sosyal Güvenliğin Modernizasyonu" başlığı altında, bilgiye dayalı ekonomiye geçişin sosyal güvenlik sistemlerinde bir dönüşümü gerekli kıldığı belirtilerek, yeni oluşan sistemin, yaşlanan nüfus gerçeği karşısında uzun dönemde sürdürülebilir olması, sosyal dışlanmışlığı ve cinsiyet ayrımcılığını gidermesi ve sağlık hizmetlerinin kalitesini artırması gerektiği vurgulandı. Avrupa Konseyi bu amaçla üye ülkeler arasında işbirliğinin artırılması ve sosyal güvenlik konusunda bir çalışma grubu kurulmasını atılacak ilk adımlar olarak belirledi. "Sosyal Dışlanmışlıkla Mücadele" başlığı altında ise AB içinde yoksulluk sınırının altında yaşayan ve sosyal olarak dışlanan insan sayısının kabul edilemez bir düzeyde olduğunu vurgulayan Avrupa Konseyi, bu alandaki çalışmaların sosyal güvenlik ve bilgiye dayalı ekonomiyle bağlantılı eğitim ve öğretim başlıklarıyla ilişkili olarak yürütüleceğini belirterek, amacın büyüme ve istihdam düzeyinin yükselmesiyle toplumun tüm kesimlerinin refah düzeyinin artırılması olduğunu ifade etti.

Komisyon uyum politikası hakkındaki üçüncü raporunu 18 Şubat 2004'te yayınladı ve 14 Temmuz 2004'te 2007-2013 döneminde kullanılacak yeni hukuki enstrümanlara ilişkin bir teklif sundu. Birlik içinde yakınsama, rekabet edebilirlik ve işbirliği alanlarında kullanılacak yeni bir ortaklık çerçevesi içeren 3. Uyum Raporu, 10-11 Mayıs 2004 tarihinde gerçekleştirilen 3. Uyum Forumu sırasında kapsamlı bir şekilde tartışıldı. Konsey ve AP, komisyonun bu konudaki tekliflerine ilişkin kararlarını 2005 yılında alacaklar ve 2006 yılında yeni dönem için hazırlıklar başlatılacaktır. Komisyonun 14 Temmuz 2004 tarihli teklifinde, 2007-2010 dönemi için toplam 336.1 milyar avroluk bir kaynak tahsis edilmesi öngörülmektedir. Teklifte yeni düzenleyici tedbirlerin yanı sıra, bir Avrupa Sınır Ötesi İşbirliği Grubu kurulması da önerilmiştir. ■

Uyumlulaştırma

Bkz. Avrupa Standardizasyon Komitesi; Düzenleyici Politikalar; Tek Pazar Programı; Standartlar ve Uygunluk Değerlendirmesi

Uzay Politikası

Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği'nin hedeflerine yönelik bir uzay politikasının uygulamaya sokulmasına ilişkin 11 Kasım 2003'te yayınladığı beyaz kitapta, AB'nin hedeflerine ulaşmasına yardımcı olacak yeni teknolojilerden en iyi şekilde istifade edilebilmesi için, kapsamı genişletilmiş bir uzay politikasının gerekli olduğunu ifade etti. Komisyon söz konusu uzay politikasını çokyıllık bir Avrupa uzay programı vasıtasıyla yürütmeyi planlamaktadır. ■

Hale Akay

Uzlaşma

AB içinde bazı kararlar –özellikle ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP) ve adalet ve içişleri alanında işbirliği ile ilgili olanlar– tüm üye ülkelerin oybirliğini veya uzlaşmasını gerekli kılar. Bakanlar Konseyi'nde yasama yetkisini harekete geçirmek için oylama yapılmasına yönelik bir eğilim bulunmasına rağmen (Avrupa Tek Senedi [ATS] ve Avrupa Birliği Antlaşması'nda [ABA] yapılan kurumsal değişiklikler kesinlikle buna yönelik hareketlerdir), konsey hâlâ, eğer mümkünse, bir uzlaşmaya ulaşmaktan hoşlanmaktadır. Hiçbir üye ülke azınlıkta kalmak istememekte ve genellikle konseyi bir yasama organı değil, bir kulüp olarak gören bakanlar oyunu eski kurallara göre oynamayı tercih etmektedir. ■

Bkz. ayrıca Karar Alma Usulleri

UZLAŞMA/GÜNCELLEME

1 Şubat 2003'te yürürlüğe giren Nice Antlaşması'nın, nitelikli çoğunluk oylamasıyla karar alınan alanların sayısını genişletmesiyle, önceden oybirliğiyle karar alınan bazı alanlarda veto olanağı kaldırıldı. Ayrıca konvansiyonun hazırladığı anayasa taslağı da, oybirliğinden nitelikli çoğunluğa geçişi sürdürmektedir. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Anayasası Antlaşması; Nitelikli Çoğunluk; Nice Antlaşması

Uzlaştırma Komitesi

Aşırı ölçüde karmaşık olan ortak karar usulünün (189b maddesi usulü) bir bölümü olarak, tasarının ikinci kez görüşülmesi aşamasında, genellikle nitelikli çoğunlukla hareket eden konseyin ve üye sayısının çoğunluğuyla hareket eden AP'nin tutumları farklılık gösterirse, konsey ve AP'den eşit sayıda temsilciden oluşan bir uzlaştırma komitesi toplanabilir. Eğer komite ortak bir metin üzerinde anlaşma sağlarsa, hem konsey, hem de AP bu metnin kabulü için onay vermek zorundadır. Komite ortak metin üzerinde anlaşma sağlayamazsa, konsey bu metni tek taraflı kabul edebilir; ancak AP'nin, salt çoğunluğun sağlanması durumunda bu metnin kabulünü veto etme yetkisi bulunmaktadır. ■

Bkz. ayrıca Karar Alma Usulleri

UZLAŞTIRMA KOMİTESİ/GÜNCELLEME

Eski numaralandırmadaki 189b usulü, ABA ve AT antlaşmasının konsolide versiyonunda, 251 (4) maddesinde düzenlendi. Yeni düzenlemede Uzlaştırma Komitesi tarafından kabul edilen metin, komitenin iki başkanı tarafından imzalandıktan sonraki 6+2 hafta içinde AP tarafından mutlak çoğunluk, konsey tarafından ise nitelikli çoğunlukla onaylanmalıdır. Eğer bu metin kurumlardan herhangi biri tarafından onaylanmazsa, uygulamaya koyulamaz. ■

Üç Akil Adam

Fransa Cumhurbaşkanı Valéry Giscard d'Estaing 1978'de (Avrupa Konseyi'nin onayı ile) "üç akil adam"dan –Hollanda'nın eski başbakanlarından Barend Bushevel, İngiltere'nin eski bakanlarından Edmund Dell ve komisyon eski başkan yardımcısı Robert Marjolin– AT kurumlarıyla ilgili olarak yapılacak reformlar

hakkında bir rapor hazırlamalarını istedi. Bürokratik verimlilik açısından iyi bir örnek olan ve görevlerine, belirlenen zaman planına ve kısıtlı bütçelerine sadık kalan bu üç akil adam, hükümet ve devlet başkanlarını şaşkınlığa uğratarak, raporlarını 29-30 Kasım tarihlerinde yapılacak Dublin zirvesinden bir ay önce, tam zamanında sundular. Bu zirvede Giscard, raporun komisyona yönelik eleştirilerine ve Avrupa Konseyi'ne yönelik olumlu tavrına memnuniyetle dikkat çekti, ancak raporu daha derinlemesine ele almadı. Sonuçta rapor bir yandan konsey dönem başkanlıklarının yön eksikliğini de eleştirmekteydi. (Fransa'nın 1979 yılının ilk yarısındaki başkanlığı özellikle zayıf bulunmuştu.) Giscard, ayrıca raporun AT'nin gelişmesi önündeki başlıca engeli siyasi irade yoksunluğu olarak teşhis etmesinden de hoşnut kalmamıştı. Böylece, Dublin zirvesindeki üstünkörü bir tartışma sonunda, üç akil adamın Avrupa Kurumları Raporu aynı dönemde hazırlanan diğer iki raporla (Tindemans Raporu ve Spierenburg Raporu) birlikte, AB arşivlerindeki yerini aldı. ■

Üçüncü Sütun

AB üç sütun üzerine bina edilmiştir: AT (birinci sütun), ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP; ikinci sütun) ve adalet ve içişleri (üçüncü sütun). ■

Bkz. ayrıca Adalet ve İçişleri; Sütunlar; Avrupa Birliği Antlaşması

Üçüncü Ülkeler

AB üyesi olmayan ülkeler, üçüncü ülkeler olarak nitelenir. ■

Üniversite Öğrencileri Dolaşım Programı (TEMPUS)

AT, 1990'da AT ile Orta ve Doğu Avrupa (ODA) ülkeleri arasındaki eğitim amaçlı öğrenci değişimlerini teşvik etmek amacıyla, Üniversite Öğrencileri Dolaşım Programı'nı (TEMPUS) başlattı. TEMPUS, bu ülkelere yönelik genel bir yardım programı olan Polonya ve Macaristan: Ekonominin Yeniden Yapılanmasına Destek Programı'nın (PHARE) bir parçasıydı ve TEMPUS I 1990-1994, TEMPUS II 1994-1998 döneminde yürütüldü. ■

Üniversite Öğrencileri Dolaşım Programı/Güncelleme

TEMPUS III (2000-2006) 1999 yılının Mayıs ayında yürürlüğe girdi. Helsinki zirvesinde ortak üyelerin aday üye konumuna geçirilmeleri ile başlayan süreç sonucunda, bugün 43 ülke TEMPUS faaliyetlerinden yararlanabilmektedir. Ortak ülkeler AB üye devletleriyle oluşturulan konsorsiyumlar vasıtasıyla yürütülen faaliyetler için TEMPUS fonlarından yararlanabilmektedir. ■

Üniversite Öğrencilerinin Değişimi İçin Topluluk Eylem Planı (ERASMUS)

AT, Üniversite Öğrencilerinin Değişimi İçin Topluluk Eylem Planı'nı (ERASMUS), öğrenciler ve fakülteler arasında değişimi teşvik ederek Avrupa bütünleşmesini kişi ve meslek düzeyinde derinleştirmek amacıyla 1987'de uygulamaya koydu. Komisyon içindeki insan kaynakları görev gücü tarafından yürütülen programla üniversite öğrencilerine, lisans eğitim-

lerinin bir bölümünü başka bir üye ülkede geçirmeleri ve çalışma alanlarını diğer Avrupa dil ve kültürlerini de içerecek biçimde genişletmelerinde yardımcı olmak amacıyla mali ve lojistik destek sağlandı. ERASMUS ayrıca, üye devletler arasında müfredat geliştirilmesine yönelik faaliyetleri teşvik etti, kısa dönemli yoğun ülke dışı eğitim programlarını kolaylaştırdı ve çok ihtiyaç duyulan kredi transferi sistemini sağladı. 1996-1997 akademik yılında yaklaşık 200.000 öğrenci değişik şekillerde ERASMUS programı içinde yer aldı. ERASMUS 1995'te tüm eğitim düzeyleri için şemsiye eylem programı olan SOCRATES kapsamına alındı. 1995-1996 yılları için geçerli bir milyar ekü tutarındaki bütçesiyle SOCRATES, "çeşitli eğitim kuruluşları arasında işbirliğini güçlendirmek yoluyla, yeni teknolojilerin geliştirilmesini teşvik etmeye ve eğitim kalitesini artırmaya" çalışmaktadır. ■

Bkz. ayrıca Öğretim, Mesleki Eğitim ve Gençlik Politikası

Üniversite Öğrencilerinin Değişimi İçin Topluluk Eylem Planı Güncelleme

2000-2006 dönemi için uygulamaya konulan II. SOCRATES programı kapsamında, 750 milyon avroluk kısmı öğrencilere verilecek burslara yönelik olan 950 milyon avro tutarında bir bütçe ayrıldı. Yeni dönemde programın amacı yüksek öğrenim alanında içinde hem üniversitelerin hem de üniversite dışı kurumların yer aldığı bir "Avrupa boyutunun" geliştirilmesi ve kalitenin artırılmasıdır. Türkiye 1 Nisan 2004 tarihinden itibaren ERASMUS kapsamındaki faaliyetlere katılabilmektedir. ■

Üye Devletler

Üye devletler terimi, AB içerisindeki ülkeleri (Almanya, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere [Birleşik Krallık] İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Kıbrıs, Macaristan, Malta, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, Yunanistan) ifade etmektedir. ■

Val Düşesi Süreci

Val düşesi süreci olarak anılan süreç, komisyonun Brüksel'in dışında bulunan Val düşesi şatosunda bir toplantı düzenlemeye karar verdiği 1995'te başladı. Sosyal ortakları –Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ETUC), Avrupa Sanayi ve İşverenler Konfederasyonu Birliği (UNICE) ve Avrupa Kamu İşletmeleri Merkezi (AKİM)– bir araya getiren bu toplantı, bu ortaklar arasında bir "sosyal diyaloğun" başlatılmasını ve böylece AB sosyal politikalarının oluşumuna katılımlarının artırılmasını teşvik etmeyi amaçlamaktaydı. Val düşesi sürecinde sosyal diyaloğun bileşiminde yapılan değişiklikler ve komisyon ile işveren ve işçi örgütlerinin temsilcilerinden oluşan çalışma gruplarının ele aldığı konuların artırılmasının yanı sıra, Avrupa Tek Senedi (ATS) ve Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) sosyal politika hakkındaki düzenlemeleri sayesinde, sosyal diyaloğun yoğunluğunda da bir artış sağlandı. ■

Bkz. ayrıca Sosyal Politika

Varşova Paktı

Adını 14 Mayıs 1955'te imzalanan Varşova Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşması'ndan alan Varşova Paktı, Soğuk Savaş döneminde Sovyet bloku ülkeleri arasında kurulan ittifakı ifade etmekteydi. Bu ittifak 1992 yılında dağıldı. ■

Vatandaşlar Avrupa'sı Özel İhtisas Komisyonu *Bkz. Adonnino Komitesi*

Vatandaşlık

Avrupa vatandaşlığı, yürürlüğe Kasım 1993'te giren Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) 8. maddesi ile resmiyet kazandı. O zamana kadar birtakım uluslarüstü siyasi haklar kabul edilmemiş olsa da, halihazırda AT'nin hukuki ve sosyal haklara ilişkin yönetmeliklerinde ve "erişim" ile "aidiyet" hakkındaki siyasi kaygılarında ortak vatandaşlığın unsurları mevcuttu. Bu hakların ilke veya uygulamadaki önemi ile AB vatandaşlığının geleceği hakkında, birbiriyle ters düşen görüşler bulunmaktadır. Haklara ilişkin temel bilgiler, bu çatışan fikirlerle ilgili tartışmalarda öne geçen konudur.

Serbest dolaşım hedefi (Roma Antlaşması'nın 118. maddesi), Avrupa Adalet Divanı'nın (AAD) yargı içtihadıyla açıklığa kavuşturulduğu günden itibaren, birlik düzeyinde geleneksel vatandaşlık haklarının benzeri haklar bulunması açısından bir esas teşkil etti; örneğin ikamet hakkı, adli idare ve (topluluk içinde ekonomik olarak aktif göçmenler için) taşınmaz malların mülkiyetine ilişkin olanlar gibi. AAD en başından beri, Roma Antlaşması'nın, göçmen olsun veya olmasın, farklı ülkelerdeki bireylere ortak yasal haklar tanıdığını kabul etmiştir. Kendi ülkeleri dahil tüm üye ülkelerin topluluk hukukuna uymalarını beklemek, bu bireylerin hakkı ve bunu sağlamak da yine onların ödevidir. (Bu ilke van Gend en Loos davası ile getirildi.)

Avrupa'daki sosyal haklar doğrudan gelir dağılımına yönelik değildir. Topluluk daha çok üye ülkelerdeki (çoğunlukla çalışanlara ilişkin) hakları, en önemlisi eşit muamele olan birtakım hukuki ilkeler yoluyla düzenler. Serbest dolaşım ilkesi, sosyal güvenlik haklarına ulaşmakta göçmen işçilere (1408/71 sayılı yönetmelikle revize edildi) ve diğer sosyal yardımlarda bu işçilere ve ailelerine karşı (1612/68 sayılı yönetmelikle revize edildi) milliyet temelinde ayrımcılık yapılmasını yasaklayan iki yönetmeliğe yol açtı. Cinsiyet temelinde ayrımcılık, Roma Antlaşması'nın aynı işi yapan kadın ve erkeklere eşit ücret ödenmesini zorunlu kılan 119. maddesiyle yasaklandı. 1975'ten 1980'lerin ortalarına kadar bu düzenlemeleri beş adet direktif takip etti. Bu direktiflerle eşit ücret ilkesinin kapsamı genişletildi, eşit muamele hakkı istihdama ilişkin diğer alanlarda yaygınlaştırıldı, zorunlu ve mesleki sosyal güvenlik planlarında bu ilkenin uygulanması sağlandı ve serbest meslek sahibi kadınlara mukabil haklar verildi. 1992'de hamile kadın işçileri korumak ve belirli bir ücret düzeyiyle annelik iznini garanti altına almak amacıyla başka bir direktif çıkarıldı.

Eşit muamele ilkesine dayanmayan haklar, 1980'lerdeki direktiflerin kapsamındaki, işten çıkartma (şirket küçültme planları) hakkında danışma ve iş el değiştirdiğinde istihdam koşullarının korunma-

sı ile 1986 tarihli Avrupa Tek Senedi'nden (ATS) kaynaklanan, işyerindeki risk ve tehlikelere karşı danışma ve korunmayı içermektedir. Amsterdam Antlaşması'na dahil edilen ABA Sosyal Protokolü sayesinde çalışanlara yönelik ilave danışma haklarının ortaya çıkması olasıdır.

1989 tarihli İşçilerin Temel Sosyal Haklarına Dair Şart (Sosyal Şart) yoluyla şu ana kadar bahsi geçen hakların bir bölümüyle gençleri ve yaşlıları ilgilendiren diğer hakları kapsayan sosyoekonomik tedbirler mevzuata sokuldu. Bu hakların ana prensipleri –malların, sermayenin, işgücünün ve hizmetlerin serbest dolaşımı– Avrupa vatandaşlığının, bireylerin insan oldukları için vatandaş oldukları normatif ilkesini yansıtmak yerine –özellikle düzenli ve geleneksel işlerde çalışmayan kadınlar ve diğer kişiler için zararlı olan– bir "çalışan-vatandaş" kavramıyla sınırlandırıldığına dair eleştirilere yol açtı. Ayrıca, AAD içtihadı, zaman zaman hakların kapsamını genişletme ve ülkelerin kendi içlerindeki ve aralarındaki hak ihlallerini sınırlama eğilimi gösterse de, yasal araçlar ve zorlayıcı prosedürler bireyler açısından bu hakların tüm AB'de geçerli ortak haklar olduğuna ilişkin talepte bulunmayı zorlaştırmaktadır. Bunun yanı sıra Avrupa vatandaşlığının, herhangi bir üye ülkede vatandaşlık hakkına sahip olmayan kişileri dışlayarak daha geniş bir alanda evrilirken de aynı tutumu tekrarladığı iddia edildi. (Bununla birlikte üçüncü ülkelerden gelen göçmenler, daha evvel göç etmiş bir AB ailesinin üyesiyseler veya onların da topluluk içi göçmenlerle benzer muameleyi göreceklerine dair bağlayıcı olmayan tavsiye kararına uyan bir ülkede yaşıyorlarsa, koruma tedbirlerinin bazılarından yararlanabilmektedirler. Bu koruma tedbirleri AB ile üçüncü ülkeler arasındaki anlaşmalardan kaynaklanabilir.)

Vatandaşlık haklarının darlığına ilişkin kaygılar 1970'lerin ortasında topluluk içinde kabul edilmeye başlandı, 1980'lerdeki "daha yakın bir birlik" tartışmasıyla hız kazandı ve birlik vatandaşı kavramını "anayasallaştıran", bu hakların Avrupa İnsan Hakları Konvansiyonu ile ilişkisi hakkında üstünkörü bir fikir veren, topluluk kurumları için bilgi edinme ve tazminat hakkına atıfta bulunan ve üye ülkelerin belirli uluslarüstü siyasi hakları kabul etmelerini zorunlu kılan ABA'ya yansıdı. Son hüküm, tüm üye devletlerin vatandaşlarının AB dışındayken, başka üye devletlerin diplomatik ve konsolosluk hizmetleriyle korunması hakkını ve AB içinde nerede ikamet ederlerse etsinler, Avrupa seçimlerinde ve yerel seçimlerde (genel seçimlerde değil) aday olma haklarını içermektedir. Vatandaşlık genelde bireye ilişkin bir kavram olarak algılansa da, ABA ile kurulan Bölgeler Komitesi vasıtasıyla, AB'nin çeşitli bölgelerinde yaşayan kişilerin ortak politikaları kolektif olarak etkileyebilmesi için bir kanalı da yasal hale getirdiği dikkate alınmalıdır.

Kabaca, Avrupa vatandaşlığına ilişkin "minimalist" ve "dinamik" olarak adlandırılabilecek iki tür yaklaşım bulunmaktadır. İlk yaklaşım şekli yasal haklar ve bunların kısıtlayıcılığı üzerinde durmaktadır. Topluluğun vatandaşlığa ilişkin uygulamalarına eleştiri getirenlerin tamamı, devletlerin egemenliğini en yakından ilgi-

lendiren konu olarak genel seçimlerin kapsam dışında bırakılmasına ve yerel seçimlerle Avrupa seçimlerine ilişkin hükümlerin potansiyel zararlarına dikkat çekmektedir. Ülkede ikamet eden yabancı uyruklu kişilerin oranının geri kalan bütün devletlerden daha yüksek olduğu Lüksemburg örneğindeki gibi, özellikle ulusal kimlik sorunları olmak üzere spesifik problemlerin bulunduğu yerlerde bu tür zararların ortaya çıkması olasıdır (Cloasa, 1995). O'Leary'nin yaptığı keskin analiz, seçimlerle ilgili yeni hakların, var olabilecek ve bazen de AB üyeliğinden bağımsız olarak var olan karşılıklı anlaşmalardan pek de fazlasını kapsamadığını göstermiştir; ayrıca bireyler ve merkez arasında doğrudan bağ çok azdır (ayrıca Alman Anayasa Mahkemesi'nin Manfred Brunner ve diğerleri –ABA davasındaki kararına bakınız) ve diğer ülkelerin diplomatik hizmetler ile konsolosluk hizmetlerinden yararlanma hakkının kullanılması da pratikte güçtür (O'Leary, 1995). Curtin ve Meijers, İsveç ve Hollanda dışındaki diğer üye devletlerin, bilgi edinme hakkının genişletilmesine yönelik görünüşteki niyetlerinin ikiyüzlülüğünü teşhis etmektedirler (Curtin ve Mjers, 1195). Konu sınır geçiş politikalarına geldiğinde, üye devletlerin bilgi edinme hakkına yönelik tedbirleri kısıtlayarak uygulamaları, vatandaşlığın, topluluk dışından gelenlere "kapalı tutulması" eğiliminin etkisini Avrupa düzeyinde güçlendirmektedir. Sosyal konularda, komisyonun düzenleyici bir haklar rejimi geliştirebilme kapasitesi, bu haklar konusuna istekli yaklaşmayan bir bakanlar konseyi karşısında, komisyonun fırsatlara bağlı olarak yapabilecekleriyle sınırlıdır (Mazey, 1996). Minimalist yaklaşımlar ayrıca yerel ortaklık, bölgesel düzeyde yapabilen yerele öncelik ve bölgeler komitesinin statü, güç ve bütçesi üzerindeki sınırlamalara önem vermektedir.

Dinamik yaklaşım, minimalist yaklaşımın aksine, uygulamadaki politikalarla kavramsal paradigmalar arasındaki etkileşim üzerinde yoğunlaşmaktadır. Örneğin, Weiner vatandaşlığın asla durağan ve tektip bir kavram olmadığını iddia eder (Weiner, 1995). AB ülkeleri arasında ayrıca vatandaşlık kavramının niteliğine ilişkin başka yorumlar ve tarihsel olarak çeşitlilik gösteren uygulamalar bulunmaktadır (Gardner, n.d.). Weiner hakların yanı sıra "erişim" ve "aidiyet" kavramlarını da vatandaşlığın veçheleri arasına dahil etmektedir (Weiner, 1995, 1996). Entegrasyon tarihi boyunca, siyasi zorunluluklar yığınıyla kilit siyasi aktörlerin çıkarlarının bir araya gelerek, ulus-devletlerdeki vatandaşlık tecrübelerinde gedikler açtığı ve yeni paradigma ve uygulamalar için fırsatlar yarattığı teşhisini koyar.

Bu yaklaşımda, AB kurumları ile (ABA' da daha önce ortaya çıkan) "sosyal", yerel ve bölgesel ortaklar arasındaki sosyal haklar ve ilişkilerin düzenlenmesi, erişim ve aidiyet sürecinin bir parçasıdır. Weiner'ın yorumuna göre, birlik olma yolunda ivmenin arttığı dönem, vatandaşlık paradigması açısından, hakların tetiklenmesi için yeni uygulamaların tohumlarının ortaya çıktığı, göze çarpan bir hareketliliğin yaşandığı bir dönemdir. Bu dönemde piyasalar ve göç konularına ilaveten uyruk da,- hukuki, siyasi ve sosyal hakların

harekete geçirilmesi için gerekli kavramsal ve pratik ön koşullar arasında kabul edildi. Bu, sadece üye ülke vatandaşları için değil, üçüncü ülkelerden gelen ve üye ülkelerde ikamet eden yasal göçmenler için de önem taşıyabilirdi.

Kanunların ihlali kavramı alternatif bölge tanımlamalarının küçük ama kategorik olarak temel nitelikteki merkezini oluşturur (Mazey ve Mitchell, 1993). Analistler, Avrupa bölgeleri için tam anlamıyla bir kendi kaderini tayin hakkına işaret etmeseler de, bölgelerin birbirleriyle ve daha doğrudan olarak topluluk kurumlarıyla aralarındaki yeni etkileşimlere dikkat çekmektedirler. Böylece erişim, aidiyet ve hakları kapsayan kolektif vatandaşlık kavramı artık sadece milliyete değil, yaşanan bölgeye de dayanmaktadır.

Bu iki yaklaşımın bütünleşmenin geleceği hakkında farklı bakış açılarıyla hareket etmeleri olasıdır. Eski Fransız Dışişleri Bakanı Claude Cheysson'un bir zamanlar dediği gibi, "(Avrupa'daki kişiler ve merkezi kurumlarla doğrudan bağlar anlamına gelen) Avrupa vatandaşlığı bizi uluslarüstü bir alana taşırken, Avrupa Birliği bunu yapmamaktadır" (Weiner, 1996'da aktarılan konuşma).

Minimalist yaklaşımla "neonasyonal", yani kökeninde milliyet temelli fakat içine bir Avrupa boyutunun da bulunduğu Avrupa vatandaşlığı beklentisi birbiriyle tutarlıdır (Baubock, 1994). Böyle bir gelişme beklentisinde olanlar, genellikle Avrupa'daki kültürel çeşitliliğin ve tarihsel anlaşmazlıkların köklerinin, vatandaşlığın ve milliyet kavramının devlet temelli uygulamalara sağladığı ölçüde güçlü bir uluslarötesi aidiyet duygusu vermesini engelleyecek kadar derinlerde olduğunu vurgulamaktadır.

Vatandaşlık haklarının kullanımında, yaşanan bölgenin tetikleyici olabileceği gözlemi ise AB içinde "neoemperyal" bir vatandaşlık kavramıyla bağdaşmaktadır. Bu beklentiyi taşıyanlara göre, vatandaşlık için etnik yapının homojenliği veya ortak bir dilin konuşuluyor olması bir önkoşul olmak zorunda değildir (Howe, 1995). Aslında insanların tartışma ve muhalif olma hakkına sahip oldukları bir kamusal alanın korunması, kültürel çeşitliliğe ve kurumsal çoğulculuğa –Birleşik Devletler'deki 18. yüzyıl federalizminin olmazsa olmazları– bağlı olabilir (Beer, 1993). ■

Elizabeth Meehan

Bkz. ayrıca Demokrasi Açığı; Yapabilen Yerele Öncelik

VATANDAŞLIK/KAYNAKÇA

Baubock, Rainer. 1994. *Transnational Citizenship: Membership and Rights in International Migration.* Aldershot: Edward Elgar.

Beer, Samuel H. 1993. *To Make a Nation. The Rediscovery of American Federalism.* Cambridge, MA: Belknap Press.

Closa, Carlos. 1995. "Citizenship of the Union and Nationality of Member States". *Common Market Law Review* 32, s. 487-518.

Curtin, Deirdre ve Herman Meijers. 1995. "The Principle of Open Government in Schengen and the European Union: Democratic Retrogression". *Common Market Law Review* 32, s. 391-442.

Gardner, J. P. N.d. *Hallmarks of Citizenship; A Green Paper.* Londra: The Institute for Citizenship and the British Institute of International and Comprative Law, s. 47-162.

Howe, Paul. 1995. "A Community of Europeans: The Requisite Underpinnings". *Journal of Common Market Studies* 33, no. 1, s. 27-46.

Mazey, Sonia. 1996. "The Development of EU Policies: Bureaucratic Expansion on Behalf of Women?" *Public Administration* 73, no. 4, s. 591-609.

Mazey, Sonia ve James Mitchell. 1993. "Europe of the Regions: Territorial Interests and European Integration; the Scottish Experience". Sonia Mazey ve Jeremy Richardson, ed., *Lobbying in the European Community*, s. 95-121. Oxford: Oxford University Press.

O'Leary, Siofra. 1995. "The Relationship Between Community Citizenship and Fundamental Rights in Community Law". *Common Market Law Review* 32, s. 519-544.

Weiner, Antje. 1995. "Building Institutions: The Developing Practice of European Citizenship". Ph.D. thesis, Department of Political Science, Carleton University, Ottawa.

— 1996. "Making Sense of the New Geography of Citizenship: Fragmented Citizenship in the European Union". Political Studies Association (UK) senelik konferansında sunulan tebliğ.

VATANDAŞLIK/GÜNCELLEME

Amsterdam Antlaşması ile vatandaşlık ve temel hak ve özgürlükler alanında sağlanan önemli gelişmelerden biri, topluluk hukuku kaynaklarında yer alan bazı hak kategorilerinin kurucu antlaşmalara eklenmesi veya kurucu antlaşmalarda yer alan bazı hak kategorilerinin içerik bakımından zenginleştirilmesidir. Roma Antlaşması'nın 22. maddesi ile düzenlenen "topluluk kurumlarına başvuru ve aynı dilde yanıt alma hakkı" ilk duruma örnek olarak verilebilir. Böylece birlik yurttaşları için daha önceden idari bir usul olarak düzenlenmiş olan bu ilke, temel antlaşmalara eklenmiştir. Antlaşmanın 255. maddesiyle düzenlenen birlik kurumlarının belgelerine ulaşma hakkı ise Amsterdam Antlaşması ile ilk kez getirilen bir düzenlemedir. Bu hak sadece vatandaşlar değil, birlik sınırları içinde yasalara uygun olarak ikamet eden herkes için geçerlidir. Amsterdam Antlaşması ile vatandaşlık ve temel haklarla ilgili olarak yapılan diğer bir önemli değişiklik ise, AT Antlaşması'ndaki ayrımcılık yasağı ile ilgili maddelere yapılan eklemelerdir. Aslında AT Antlaşması'nın 12. maddesinde uyrukluk temelinde ayrımcılık yapılmayacağına ilişkin genel nitelikli bir ayrımcılık yasağı bulunuyordu. Amsterdam Antlaşması ile birlik vatandaşları arasında uyrukluk temelinde ayrımcılığın yasaklanmasının yanı sıra cinsiyete, ırka, dine, sakatlığa, yaşa ve cinsel tercihe dayalı ayrımcılık da yasaklanmıştır. 13. maddedeki düzenlemeye göre ise konsey, komisyonun teklifi üzerine ve Avrupa Parlamentosu'na (AP) danıştıktan sonra, ayrımcılıkla mücadele için gerekli önlemleri alacaktır. Ayrımcılık yasağıyla ilgili bu genel nitelikli hükme ilişkin olarak kurucu antlaşmalara yapılan eklemelerin dışında, Amsterdam Antlaşması ile bazı alanlarda özel alarak eşit muamele ilkesine ilişkin düzenlemeler de getirilmiştir. Bütün bu örnekler, daha önce çeşitli topluluk düzenlemelerinde yer alan yurttaşlık ve temel haklarla ilgili bazı ilkelerin anayasal düzeyde yasalaştırıldığının göstergesidir.

1999'da Köln zirvesinden çıkan konsey kararı uyarınca hazırlanan ve 2000 yılındaki Nice zirvesinde kabul edilen Avrupa Temel Haklar Şartı, birlik düzeyinde temel hak ve özgürlüklerle ilgili bir katalog oluşturmanın ötesinde, sadece birlik yurttaşları için değil, birlikteki tüm bireyleri kapsayan hak ve özgürlükleri de içermesi bakımından önemlidir. Şartın düzenlediği temel hak ve özgürlüklerin öznesi "birlikteki tüm bireyler" ve "birlik vatandaşları"dır.

Avrupa vatandaşlarının sahip olduğu hak ve özgürlüklerin düzenlendiği 5. bölümde, birlik vatandaşlarının, bugüne kadar çeşitli düzenlemelerde ve sonra da kurucu antlaşmalarda yer alan AP seçimleri ve yerel seçimlerde oy kullanma ve aday olma hakkı, serbest dolaşım ve ikamet özgürlüğü, iyi idare, belgelere erişim, arabulucuya başvurma, diplomatik ve konsolosluk koruması gibi hakları yer almaktadır. Bu düzenlemeler, AT Antlaşması'nın 17-22 ve 255. maddelerinde düzenlenmiş olan birlik vatandaşlığına ilişkin kazanımları bir araya toplamaktadır.

Konvansiyonun hazırladığı anayasa taslağı ve 18 Haziran 2004'te gerçekleştirilen hükümetlerarası konferansta kabul edilen Avrupa Anayasası Antlaşması metninde birlik vatandaşlığı ayrı bir madde altında düzenlenmiştir. Anayasanın 1. bölümünün 2. başlığı "Temel Haklar ve Birlik Vatandaşlığı" başlığını taşımaktadır. Bu başlığın altındaki 1-7 maddesi temel hakları, 1-8 maddesi de birlik vatandaşlığını düzenlemektedir. "Birlik Vatandaşlığı" başlıklı bölüm, yeni bir hüküm içermemekle birlikte, vatandaşlığın tanımıyla birlik vatandaşlığına bağlı hak ve sorumlulukların bir anayasa maddesi içinde bir araya toplamaktadır.

Anayasa Antlaşması ayrıca, 2000 yılındaki Nice zirvesinde kabul edilen Avrupa Temel Haklar Şartı'nı anayasanın 2. bölümüne dahil ederek, anayasa metninin bir parçası haline getirmiştir. Anayasa Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi ile Temel Haklar Şartı hukuki bir bağlayıcılığa kavuşacaktır. ■

Ece Öztan

Bkz. ayrıca Avrupa Temel Haklar Şartı; Avrupa Anayasası Antlaşması

Vedel Raporu

Komisyon, 1-2 Aralık 1969 tarihlerinde gerçekleşen Lahey zirvesini takiben, Fransız uzman Georges Vedel'den, değişen AT'de Avrupa Parlamentosu'nun (AP) rolüne ilişkin bir rapor hazırlayacak komiteye başkanlık etmesini istedi. Bunun sonrasında hazırlanan *Avrupa Parlamentosunun Genişleyen Yetkileri Sorununu İnceleyen Çalışma Grubunun Raporu* (Vedel Raporu) AP'nin yasama yetkilerinin artırılmasını, komisyonun AP'ye karşı demokratik hesap verebilirliğinin geliştirilmesini ve AP ile ulusal parlamentolar arasında daha sıkı bağlar kurulmasını tavsiye etmekteydi. Vedel Raporu uzun dönem için –en azından AP'nin yasama yetkileri ve komisyonun denetimi açısından– vahiy niteliği taşısa da, tavsiyeleri 1970'lerin başında AT için oldukça radikaldi ve uygulamaya koyulmadı. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Parlamentosu

Venedik Deklarasyonu

Haziran 1980 tarihli Venedik Deklarasyonu, BM Güvenlik Konseyi'nin Filistinlilerin kendi kaderlerini tayin ve Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) Ortadoğu anlaşmazlığının çözümüne yönelik müzakerelere katılma hakkı ile ilgili 242 ve 338 sayılı ilke kararlarına destek vermekteydi. Bu deklarasyon –üye devletlerin dış politikalarının eşgüdümü mekanizması olan– Avrupa Siyasi İşbirliği'nin (ASİ) gelişiminde ve AT-Arap dünyası ile AT-İsrail ilişkilerinin tarihinde bir dönüm noktası niteliğindedir. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Siyasi İşbirliği; Ortadoğu

Visegrad Grubu

Visegrad Grubu Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'yı niteleyen gayrıresmi bir addır. ■

Bkz. ayrıca Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri

Vredeling Yönergesi

Sosyal işlerden sorumlu komiser Henk Vredeling'in adıyla anılan, 1980 yılında hazırlanan, Vredeling Yönergesi taslağı, çokuluslu şirketlerde çalışanların bilgilendirme ve şirket kararlarına katılma haklarının geliştirilmesini teklif etmekteydi. İşyerindeki bilgilendirme ve istişare hakları hakkındaki daha önceki teklifler, büyük ölçüde üye ülkelerdeki mevcut uygulamaları takip ederken, Vredeling Yönergesi çokuluslu şirketleri, çalışanlara, şirketin AT dışındakiler de dahil tüm faaliyetleri hakkındaki ayrıntılı bilgi vermekle yükümlü kılarak, ulusal düzeydeki uygulamaların oldukça ötesine geçmekteydi. 1980'lerin başında Avrupa'da artan ekonomik durgunluk ve neoliberalizmin yeniden yükselişi, sosyal politikaları gündemin alt sıralarına itti ve taslak yönerge rafa kaldırıldı. Aslında bu yönerge komisyonun çalışanların katılımı ve genelde sosyal politika konularında nasıl bir siyasi öncü haline geldiğini göstermekteydi. ■

Bkz. ayrıca Sosyal Politika

Werner Planı

AT devlet ve hükümet başkanları 1 Aralık 1969'da gerçekleştirilen zirvede, Lüksemburg Başbakanı Pierre Werner'den, o dönemler yaklaşmakta olan genişleme çerçevesinde Avrupa bütünleşmesini derinleştirmeye yönelik olarak Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB) hakkında bir rapor hazırlamasını istediler. Werner 1970 Ekim'inde EPB'nin kurumsal reformlar ve siyasi işbirliğinin artırılması yoluyla on yıl içinde kurulmasını içeren yedi aşamalı, iddialı bir rapor sundu. Plan, Fransa ve Almanya'nın, parasal tedbirler ve ekonomi politikalarının eşgüdümü konularında birbiriyle çelişen görüşleri arasında her iki alanda da paralel bir ilerleme sağlanmasını önermekteydi. Ancak, Paris ve Bonn arasında, kısa sürede planın kapsamına ve uygulanış şekline ilişkin görüş ayrılıkları ortaya çıktı. Fransa Cumhurbaşkanı Georges Pompidou, parasal politikaların eşgüdümünün katı bir destekçisi olmasına rağmen, topluluğun uluslarüstü niteliğini geliştirecek herhangi bir tedbiri uygulamaya sokmakta isteksizdi. Almanya Şansölyesi Willy Brandt ve diğer topluluk liderleri ise aksine, Werner Planı'nı bütünleşmeyi geliştirecek ideal bir fırsat olarak görmekteydiler. Bu yüzden, devlet ve hü-

kümet başkanları 19-20 Ekim 1972'de gerçekleştirilen Paris zirvesinde, EPB'nin 1980'de yürürlüğe girmesi için çağrıda bulundular. Onların bu iyimserliğine karşın, Werner Planı kısa sürede 1970'lerde AT'yi saran ekonomik durgunluğun kurbanı oldu. Yüksek enflasyon ve artan ekonomik farklılıklar nedeniyle 1980 hedefi anlamını kaybetti ve Werner planını tarihe gömdü. EPB, yeniden ancak 1980'lerin başında, tek pazar programının başarısına ve siyasi birliğe yönelik gidişata bağlı olan, radikal şekilde farklı koşullar altında gündeme gelebildi. ■

Bkz. ayrıca Ekonomik ve Parasal Birlik: Tek Para Birimine Doğru; Avrupa Para Sistemi

Wilson, Harold (1916-1995)

Harold Wilson 1967'de İngiltere başbakanı sıfatıyla ülkesinin ikinci AT üyelik başvurusunu sundu. Wilson, topluluğa katılım konusunda kararsızdı, fakat 1960'ların başındaki Harold Macmillan gibi, o da başka bir alternatif öngörememekteydi. 1975'te (Muhafazakâr Parti lideri Edward Heath'in İngiltere'yi AT'ye üye yaptığı bir ara dönemden sonra) yine başbakan olan Wilson, seçim öncesinde taahhüt ettiği gibi İngiltere'nin katılım koşullarının yeniden müzakere edilmesini sağladı. Bu müzakereler on bir ay sürdü, yapılan iki zirveye damgasını vurdu ve İngiltere'nin üyeliğinin ne kadar zorlu olacağının bir sinyali oldu. Wilson, yine seçim taahhütlerini yerine getirmek amacıyla yeniden müzakere edilen üyelik koşulları temelinde İngiltere'nin AT üyesi kalıp kalmayacağı hakkında bir referandum (5 Haziran 1975'te yapıldı) için çağrıda bulundu. Referandumda üyeliğin devamı yönünde bir sonuç elde edildi (yüzde 67 katılım oranı ve yüzde 67,2 lehte, yüzde 32,8 aleyhte oy), fakat bu yeniden müzakereler ve referandum sonucunda, İngiltere'de AT üyeliği konusunda –Wilson'ın kişiliğinde sembolleşen– şüpheler oluştu. ■

Bkz. ayrıca Birleşik Krallık (İngiltere)

Yakınlık

Yakınlık, AB politika ve kurumlarının AB vatandaşlarına yaklaştırılmasına ve onlar için anlaşılabilir kılınmasına yönelik ilkedir. Yakınlık, referandum, kurumsal reform (örneğin Avrupa Parlamentosu'nun yetkilerinin genişletilmesi) ve vatandaşların AB politikalarından elde ettiği doğrudan faydaların artırılması gibi mekanizmalarla gerçekleştirilebilir. ■

Bkz. ayrıca Demokrasi Açığı; Meşruiyet

Yakınsama

Yakınsama, AB içinde üyelerin ekonomik performans seviyelerinin düşük değil, olabildiğince yüksek bir ortak paydada birbirine yakınlaşmaları anlamına gelir. Pek çok AB politikası yakınsamayı teşvik eder ve uyum politikası özgül olarak AB'nin zengin kuzeyiyle yoksul güneyi arasındaki iktisadi uçurumu kapatmayı amaçlar. Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB) politikası, sadece belirli ekonomik performans standartlarını karşılayan ülkelerin tek para birimine dahil olabilmelerini güvence altına alacak ve böylece yeni para biriminin istikrarını ve kredibilitesini sağlayacak nominal uyum kriterleri içermektedir. ■

Bkz. ayrıca Uyum Politikası; Ekonomik ve Parasal Birlik, Tek Para Birimine Doğru

Yakınsama Kriterleri

Avrupa Birliği Antlaşması (ABA), Ekonomik ve Parasal Birlik'in (EPB) üçüncü aşaması olan tek para biriminin kullanımına dahil olmak isteyen ülkeler için bir dizi kriter belirledi. Nominal yakınsama için standartları belirleyen bu kriterlerle yeni para biriminin istikrarı ve kredibilitesinin güvence altına alınması amaçlanmaktadır. Bu kriterler: (1) fiyat istikrarı: en iyi performans gösteren üç ülkenin yıllık enflasyon oranları ortalamasının yüzde 1,5'ini aşmayacak bir yıllık ortalama enflasyon oranı; (2) bütçe disiplini: GSYİH'nın yüzde 3'ünü aşmayan bütçe açığı ve GSYİH'nın yüzde 60'ını aşmayan kamu borçlanma oranı; (3) döviz kuru istikrarı: son iki yıl içinde, devalüasyon olmaksızın döviz kuru mekanizmasının (DKM) normal dalgalanma marjı içinde kalmış olması; (4) faiz oranlarının yakınsaması: en iyi performans gösteren üç ülkenin uzun dönemli nominal faiz oranlarının ortalamasının yüzde 2'sini aşmayan, uzun dönemli nominal faiz oranıdır.

Yakınsama kriterleri oldukça katı görünse de, ABA, Avrupa Konseyi'ne 1 Temmuz 1998'de hangi ülkelerin üçüncü aşamaya katılacağıyla ilgili olarak alacağı kararında takdir hakkı vermiştir. Örneğin, döviz kuru kriteri yeni ayarlamaları dikkate almalıdır (gerçekte, 1992 ve 1993 döviz kuru krizlerinin sonrasında, DKM sınırlarının yüzde 15'e çıkarılması bu kriteri anlamsız hale getirmiştir) ve bütçe kriteri birtakım şartlarla çevrilmiştir. Eğer "bu oran önemli ölçüde ve sürekli olarak düşüş göstermiş ve kriterdekine yakın bir orana yaklaşmışsa" bütçe açığı GSYİH'nın yüzde 3'ünü aşabilir. Benzer şekilde eğer "oran yeterince azalmaktaysa ve referans alınan değere, tatminkar bir hızla yaklaşmaktaysa" kamu borçları GSYİH'nın yüzde 60'ının üzerine çıkabilir. Yakınsama kriterlerine ilaveten, Avrupa Konseyi, ödemeler dengesi ve emeğin birim maliyeti gibi diğer ekonomik performans göstergelerini de dikkate alacaktır.

EPB'nin üçüncü aşaması kapsamına giren değişiklikler esnasında, yakınsama kriterleri İstikrar ve Büyüme Paktı altında toplandı. ■

Bkz. ayrıca Ekonomik ve Parasal Birlik; Tek Para Birimine Doğru; İstikrar ve Büyüme Paktı

Yaklaşma

Bkz. Avrupa Standardizasyon Komitesi; Düzenleyici Politika; Tek Pazar Programı; Standartlar ve Uygunluk Değerlendirmesi

Yanya Uzlaşması

Norveç, İsveç, Avusturya ve Finlandiya ile yapılan katılım anlaşmalarının hükümleri uyarınca, bu ülkelerin Bakanlar Konseyi'ndeki oy "ağırlıkları" toplamının, AB'nin genişlemesi sonrası 76'dan 90'a çıkması gerekmekteydi. (Sonuçta Norveç AB'ye katılmadı ve toplam oy ağırlığı 87 oldu.) Daha önce konseydeki toplam 76 oyun 23'ü, kararı engelleyecek bir azınlık sağlamak için yeterliydi; üye ülkelerin çoğu genişlemeden sonra bunun 27'ye (Norveç'in katılmama kararı sonrasında 26'ya) çıkarılması gerektiği fikrindeydi. Ancak İngiltere bu rakama şiddetle karşı çıktı ve genişleme sonrasında bile engelleyici bir azınlık için gerekli oy toplamının

23'te kalması için çaba gösterdi. Görünüşte İngiltere hassas konulardaki oylamalarda azınlıkta kalmaktan korkuyordu; gerçekte hükümet parlamentodaki kendi üyelerinin AB karşıtı görüşlerine bir tepki olarak bu şekilde davranmaktaydı. 29 Mart 1994'te Yunanistan'ın Yanya kentinde yapılan konsey toplantısında en sonunda bu konuda bir uzlaşma sağlandı: "Eğer 23 ile 25 arasında oy sayısıyla temsil edilen üyeler, konseyde bir kararın nitelikli çoğunlukla alınmasına karşı çıkacakları yönünde irade beyan ederlerse, konsey makul bir zaman içinde ... en az 65 oyla kabul edilecek tatmin edici bir çözümün sağlanması için yetki alanına giren tüm çabayı gösterecektir." Yanya uzlaşması İngiltere açısından büyük ölçüde görüntüyü kurtaran, AB'nin karar alma süreci üzerinde ise pratik bir önemi olmayan bir çözümdü. ■

Bkz. ayrıca Karar Alma Usulleri

YANYA UZLAŞMASI/GÜNCELLEME

Nice Antlaşması'yla konseydeki oy ağırlıklarına ilişkin yapılan değişiklik sonrasında, Yanya Uzlaşması geçerliliğini kaybetti. ■

Yapabilen Yerele Öncelik *(Subsidarius)*

Avrupa bütünleşmesiyle ilgili çalışmalarda federalizm dışında başka hiçbir fikir, yapabilen yerele öncelik ilkesi kadar öne çıkmadı ve tartışma yaratamadı. İki kavram birbirleriyle yakından bağlantılı olduğundan, bu bir tesadüf değildir. Yapabilen yerele öncelik federalizme kılavuzluk eder ve ondan beslenir. *Subsidarius* [yedekte; gerektiğinde kullanılmak üzere hazır], birbirine *foedus* [antlaşma] ile bağlanan kişilere yardımcı bir unsurdur. Katolik Kilisesi, toplumun daha zayıf üyelerine yardım (*subsidium*) etmesini sağlayan, ama bunu yaparken onların özsaygılarını ve özerkliklerini zedelemeyen toplumsal bir yapabilen yerele öncelik doktrini geliştirdi (Papa XIII. Leo'nun Rerum Novarum'u, O'Brien ve Shannon 1985'ten alıntı). 1931'de faşist İtalya'nın tam göbeğinden yazan Papa XI. Pius şu uyarıyı yapıyordu: "özel teşebbüs ve sanayinin başarabileceği konularda, bireyden uzaklaşarak bir gruba bağlanmak ne kadar yanlışsa, daha büyük ve yüksek kurumların, kendisini daha küçük ve düşük düzeydeki kurumların etkin bir şekilde yerine getirebilecekleri işlevlerle yükümlendirmesi de o kadar adaletsiz, yıkıcı ve düzeni bozucudur" (O'Brien ve Shannon, 1995). Bu nedenle, yapabilen yerele öncelik, toplumun farklı sınıfları arasındaki dayanışmaya da –bilhassa 1985'te komisyon başkanı olan Jacques Delors gibi kişileri etkileyen bir kavram– atıf yapar (Grant, 1994).

Yapabilen yerele öncelik terimi İngilizce ya da Fransızca'da nadiren kullanılmış olsa da, Mill, Proudhon ve Marc gibi federalizm yanlısı düşünürler devletin kendi işlevlerini daha alt düzeyde nasıl yerine getireceği konusundaki zengin görüşlerini açıklarken bu ilkeye sık sık başvurmuşlardır. İngilizlerin özellikle liberal demokrasi fikrine, Fransızların ise ulus kavramına katkı yapmış oldukları söylenebilir; fakat vatandaşların devletin kuruluşundaki bireysel ve toplumsal rolleri üzerinde durmuş olan Almanlardır. *Subsidiaritätsprinzip*, devletle birey arasın-

da tüm toplum adına karşılıklı ve kapsamlı yükümlülükler bulunduğunu ve bunların yazılı hale getirilebileceğini savunmaktadır. Modern Almanya'da "neoliberalizm, Katolik sosyal doktrin ve Protestan sosyal etiğin her biri, yapabilen yerele öncelik ilkesine dayandırılmıştır" (Wilke ve Wallace, 1990, s. 16). Alman Anayasası bu terimi kullanmaz, fakat eyaletler (*Länder*) ile federal hükümet arasındaki ilişkiler bu kavram kullanılmadan anlaşılamaz.

Yapabilen Yerele Öncelik ve Avrupa Bütünleşmesi

Avrupa bütünleşmesinin ölçeği ve kapsamı, ortak kömür, çelik ve tarım politikaları olan bir gümrük ve ticaret birliğinin ötesine geçtiği anda, AT giderek anlaşılır bir anayasal nitelik kazanmaya başladı. 1970'lerin ortalarında, Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle gitmiş, İngiltere topluluğa katılmıştı. O dönemde özkaynaklarıyla yeni bölgesel ve sosyal politikalarına kavuşmuş ve Avrupa Parlamentosu (AP) için doğrudan seçimler yapılmasını planlamakta olan topluluk, bir Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB) kurulmasını tasarlamaya başlamıştı. Federalizm yanlısı Belçika Başbakanı Leo Tindemans başkanlığında, kurumsal reform konusunda bir araştırma başlatıldı. Komisyon Tindemans'a yaptığı sunuşta "Avrupa Birliği'ni" kuracak yeni bir anayasanın oluşturulmasını teklif etti. Komisyon bu konuyla ilgili olarak şu sözlerle devam etmekteydi: "Avrupa Birliği merkezi bir süper devletin kuruluşuna yol açmayacaktır. Yapabilen yerele öncelik ilkesi (*principe de subsidiarité*) sonucunda ve bu ilkeye uygun olarak, birliğe sadece üye devletlerin artık etkin olarak yürütemedikleri konularla ilgili sorumluluk verilecektir... Böylece, birliğin salahiyeti ona verilen sorumlulukla sınırlandırılmış olacak, yani onun yetki alanına giren konular anayasada belirtilecek, diğer konularsa üye devletlere bırakılacaktır... Kuşkusuz, birliğin yetkileri belirlenirken yapabilen yerele öncelik ilkesinin uygulanması, birliğin iktidarının, kendi iç uyumunu sürdürmesine yetecek derecede kapsamlı olması gerektiği olgusuyla sınırlıdır" (Komisyon, 1975, s. 10-11).

Daha sonra Alman Anayasası'ndaki (madde 71 ve 72) gibi üç tür yetki–münhasır, eşzamanlı ve potansiyel– bulunduğunu açıklayarak devam eden bu metinde komisyon yapabilen yerele öncelik ilkesini resmi olarak ilk kez kullanmıştır. Eşzamanlı güçler dendiğinde söz konusu olan, birliğin, "otoritesini, ancak buna ihtiyaç hissedildiğinde –sadece tanımlı konularda icraat yaparak veya üye devletler ve ulusal hükümetlere ait icraatın tanımlı olduğu ve ulusal hükümetlerin tanımlanmamış alanlarla ilgili eylemlerinde serbest bırakıldığı çerçeve mevzuatı kabul ederek– kullanmasıydı". Bitiş bölümünde komisyon, AB ve ulusal düzeydeki eylemler arasında tutarlılığın nasıl sağlanacağı sorusunu ele almaktaydı: "Bunun cevabı birlik hukukunun, ulusal hukukun üzerinde yer almasında yatmaktadır. İki eylem tipi arasında işbirliğinin hukuki metinler veya usuller oluşturularak basitçe sağlanamayacağı açıktır; bu, her zaman ilgili siyasi güçler arasındaki dengeye dayanmak zorundadır" (Komisyon, 1975, s. 11).

Avrupa birliğinin kuruluşunun, değişimi belirleyecek dört kriterin –otorite, etkinlik, meşruiyet ve tutarlılık– kabul edilmesini zorunlu kıldığını savunan Tindemans Raporu, yapabilen yerele öncelik ilkesini tekrarlamadığı gibi, birlik düzeyindeki çok geniş kapsamlı yeni yetkilerin kullanılması konusunda da komisyon kadar ileriye gitmiyordu. Fakat Tindemans hâlâ, üyelerin verimsiz ve etkin olmayan bir performans sergilediklerini fark ettiğinde, birliğin bu konularda girişimde bulunmasını beklemekteydi (Komisyon, 1996).

Tindemans Raporu'nu, AT'nin konuyla ilişkisini değerlendirmek için üç kriter –ölçek ekonomileri, uluslarötesi etki ve (*uyum* terimi 1986 tarihli Avrupa Tek Senedi'ne kadar açıkça kullanılmasa da) siyasi, ekonomik ve sosyal uyum– tanımlayan, mali federalizm hakkındaki MacDougall Raporu izledi. Mac Dougall, üye ülkeler arasında Avrupa düzeyinde geniş ölçekli kamu finansmanı kabiliyetinin geliştirilmesi yerine, gerekli olduğunda topluluk tarafından idare edilecek olan kaynak transferlerinin yapılmasına taraftardı (Komisyon, 1977).

Federal projenin şimdiye kadarki en büyük başarısı, başta kıdemli İtalyan federalisti Altiero Spinelli'nin desteklediği, AP'nin 1984'teki Avrupa Birliği Taslak Antlaşması'ydı. Burada, giriş bölümünde yapabilen yerele öncelik (*subsidiarity*) ilk defa İngilizce olarak kullanıldı: "Yapabilen yerele öncelik ilkesine uygun bir şekilde, sadece üye devletlerin bağımsız olarak hareket etmeleri yerine, birlikte hareket etmeleri durumunda daha fazla başarı sağlanması durumunda gerekli olan yetkilere sahip ortak kurumların kurulması amaçlanır."

Bu, fiilen AB'nin yetkilerinin üye devletlerinkini ikame ettiği anlamına gelmekteydi. Aslında Musollini tarafından hapse atılmış olan Spinelli, yapabilen yerele öncelik ilkesini baskıcı bir merkezi yönetimin denetlenmesi için bir yol olarak görmekteydi. Taslak Antlaşma'nın 11 ve 12. maddeleri, birliğin geniş salahiyetlerinin her birini münhasır, eşzamanlı ve potansiyel olarak tanımlama çabasındaydı. Antlaşmanın eşzamanlı yetki tanıdığı yerlerde, üye devletler birlik harekete geçene kadar kendi başlarına hareket etmeye devam edeceklerdi; birlik sadece "daha etkin olması" durumunda ve bilhassa ilgili eylemin sınır ötesi etkileri mevcut olduğunda harekete geçecekti. (Burada eş zamanlı yetki yerine belki de İngilizce fiili yetki anlamına gelen *virtual competence*'ın kullanımı daha yerinde olabilir.) Birliğin yeni bir alana ilişkin ilk eylemi, daha sonra birlik hukukunun üye devletler altında uygulanacağı bir organik veya çerçeve hukuk şeklini alacaktı (Capotorti v.d., 1986).

ATS, AP'nin teklifine kıyasla daha iddiasız metindi; bununla birlikte, federalleşme sürecinde nitel bir ilerlemeyi temsil ediyordu. AT'ye önemli yeni yetkiler veriyor, EPB hedefini belirliyor ve pek çok konuda konseyde kararların nitelikli çoğunlukla alınmasını şart koşuyordu. Yapabilen yerele öncelik terimi kullanılmamış olsa da bu ilkenin giderek artan etkisi, özellikle çevre politikası hakkındaki, AT'nin "ilgili amaçlara ... bireysel üye dev-

letler yerine topluluk düzeyinde daha iyi ulaşılabilecek olması durumunda ... eyleme geçeceğini" ifade eden 130r.4 maddesinde açıkça görülmekteydi.

Tek pazar programının sonuçları ve genişleyen AT'de artan çeşitlilikten endişe duyan Delors, seçkin bir federalist olan Tommaso Padoa-Schioppa başkanlığında bir araştırma başlattı. Ortaya çıkan rapor yapabilen yerele öncelik ilkesini kesin bir şekilde içeriyor ve özellikle AT'nin sorumluluklarının belirlenmesi, para politikası, rekabet ve bütçenin kontrolü gibi bazı kilit alanlarda AT kurumlarının yetkilerinin güçlendirilmesiyle ilgili olarak, AT politikalarının daha ademi merkezi bir yönde ilerlemesi için sistemli reformlar yapılmasını tavsiye ediyordu (Komisyon, 1987). Uluslarötesi etkilerin bariz olduğu durumlar dışında, sosyal politika alanında dahi yumuşak bir uyum sağlanmalıydı; AT sadece fayda/maliyet analizi temelinde harekete geçmeli ve üye devletlerin yerine geçmek yerine, onların eylemlerinin çerçevesini belirlemeliydi.

Avrupa Birliği Antlaşması

Delors'un da teşvik ettiği bir sonraki adım, yapabilen yerele öncelik ilkesinin, AB vatandaşlığını ve bölgesel ve yerel otoritelerle yapılan istişareleri resmileştiren Bölgeler Komitesi'ni kuran Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) içinde geçmesiydi. Valéry Giscard d'Estaing, 1991'deki hükümetlerarası konferanslar sırasında, AP için münhasır ve ortak yetkiler arasında bir ayrım yapmaya çalıştığı bir rapor hazırlamıştı. Giscard bu raporla sadece Avrupa bütünleşme sürecinin karmaşıklığını, topluluk müktesebatının kapsamının hızla büyümekte olduğunu ve yapabilen yerele öncelik ilkesinin özündeki muğlaklığı gösterebilmeyi başardı (Valéry Giscard d'Estaing, 1990). Sonuçta, ABA komisyonun daha pragmatik olan yaklaşımını izledi: Madde 3b'de "Topluluk kendisine bu antlaşma ile atfedilen yetkilerin ve sorumluluğu verilen amaçların sınırları içinde hareket edecektir. Ayrıcalıklı yetkilere sahip olmadığı alanlarda, topluluk, sadece ve sadece öngörülen eylemle ilgili amaçlara, üye devletler tarafından ulaşılabilmesinin mümkün olmadığı ve öngörülen eylemin ölçeği ve etkileri açısından bu amaçlara topluluk vasıtasıyla ulaşılmasının daha mümkün olduğu durumlarda yapabilen yerele öncelik ilkesine uygun olarak eyleme geçebilir. Topluluğun hiçbir eylemi antlaşmanın amaçları uyarınca gerekli olanın ötesine geçemez" ifadesi yer almaktadır.

Madde 3b yapabilen yerele öncelik tanımının yanı sıra, geleneksel tahsis edilmiş yetki ilkesini bir kez daha vurgulamakta ve orantılılığın da yeni bir tanımını yapmaktadır. Bunun ardındaki ademi merkezi eğilim, "kararların vatandaşlara olabildiğince yakın alınacağını" ifade eden, antlaşmanın girişindeki A maddesiyle güçlendirilmektedir. B maddesi "3b maddesinde tarif edilen yapabilen yerele öncelik ilkesinin" AB'nin tüm amaçlarına ulaşılması için kullanılmasını sağlamaya çalışmaktadır. Bunlara ilaveten K.3.2(b) maddesi, adalet ve içişleri alanında, öngörülen eylemin ölçeği ve etkileri açısından, "birliğin amaçlarına üye devletlerin bağımsız eylemleri yerine ortak ey-

lemler yoluyla ulaşılmasının daha mümkün olduğu durumlarda" konseye ortak eylemde bulunma imkânı sağlamaktadır.

Madde 3b'nin ikinci cümlesinde ilginç olan nokta, orantılılık veya yoğunluk (üçüncü cümle) ilkeleri tüm münhasır yetkiler için geçerliyken, yapabilen yerele öncelik ilkesinin sadece eşanlı yetkiler için geçerli kılınmasıdır. Yapabilen yerele öncelikte içsel olan muğlaklık, Roma Antlaşması'nda münhasır olan ve olmayan yetkiler arasında hukuki anlamda hiçbir açık ayrımın yapılmaması nedeniyle –ikisi arasındaki artık açıkça beylik hale gelmiş siyasi farklılığa rağmen– daha da artmaktadır. Ayrıca, Avrupa Adalet Divanı (AAD) AT'nin antlaşma amaçlarının gözetilmesinde ve özellikle tek pazara ulaşılmasıyla yakından ilintili çevre ve emek piyasası gibi tartışmalı politikaların yürütülmesinde tam yetkili olduğunu gibi, aslında bunların da fiilen münhasır yetkiler olduğu anlamına gelen bir görüşe eğilimlidir (Toth, 1994).

Bu durumda ortaya şu soru çıkmaktadır: Yapabilen yerele öncelik kullanışlı bir söylem aracı olmanın ötesinde nedir? Politikacılarla hukukçular arasında (ayrıca birçok farklı siyasi ve hukuki yorum arasında) yapabilen yerele öncelik ilkesinin ne olduğu hakkında bir sorunsal zaten mevcuttur, fakat bu farklılıklar bir yandan AB'nin federal niteliğini derinleştiren ademi merkezi tedbirler, diğer yandan da içtihattaki kati örnekler yoluyla zaman içinde azalmalıdır (Emiliou, 1994). Madde 3b, (ABA'nın birinci sütununu oluşturan) AT'nin yetki alanlarıyla ilgili olduğundan, AAD tarafından kullanılabilir. Ancak yapabilen yerele öncelik topluluk hukukunun genel nitelikteki bir ilkesidir ve doğrudan uygulanabilir değildir; bu yüzden divanın sadece ABA'nın 3b maddesinin ikinci cümlesinin yorumuna dayanarak ayrıntılı hukuki mütalaalardan kaçınması beklenebilir.

Yapabilen yerele öncelik kullanışlı bir siyasi yoldur, fakat sadece salahiyet ve orantılılıkla bir arada dikkate alındığında pratik bir anlam taşır. Yapabilen yerele öncelik yetkilerin dağılımını değil, bu yetkilerin ne şekilde kullanılması gerektiğini ele alır ve AB kurumları arasındaki dengeleri değil, AB ile üye devlet makamları arasındaki dengeleri etkiler. Ayrıca, tam aksi yöndeki olumlu niyetlere rağmen, madde 3b sadece AB ve üye devlet hükümetlerine yönelik olup, antlaşmalarda bu amaca uygun daha başka değişiklikler yapılmadığı sürece, bölgesel ve yerel hükümetler için uygulanamaz.

Anlaşma imzalandıktan sonra, komisyonun hazırladığı bir taslak temelinde 1992 yılının Aralık ayında Edinburgh'da toplanan Avrupa Konseyi, madde 3b'nin uygulanışı hakkındaki genel ilkeleri belirledi ve ayrıca bu kavramı oldukça moda olmaya başlayan şeffaflık kavramı ile ilintilendirdi (Duff, 1993). AB'nin tüm kurumlararası anlaşmalarında yapabilen yerele öncelik ilkesine atıfta bulunulmaya başlanmış olmasına rağmen, Edinburgh metinleri Amsterdam Antlaşması'nın "yapabilen yerele öncelik ve orantılılık ilkelerinin uygulanışı" hakkındaki protokolüyle AB hukuku içerisine alındı ve birçok milliyetçinin beklediği gibi geniş çaplı bir yasa iadesi yaşanmamasına rağmen, protokolün uygulanmaya başlaması, yeni mevzuat oluştu-

rurken artık kendini frenleyen komisyonun ve tüm taslakların yapabilen yerele öncelik testinden geçirildiği konseyin davranışlarını kesinlikle etkilemeye başladı.

Özet olarak, AB'de uygulanan yapabilen yerele öncelik ilkesi, üye devletlerin ve vatandaşların haklarını teminat altına almaya hizmet etmelidir. Güçlü bir normatif kavramdır ve özellikle Fransa, İspanya ve İngiltere gibi eski devletlerde ademi merkeziyet sürecinde ilerleme kaydedildikçe, AB'nin gelişimi üzerinde daha etkili olması beklenebilir. Merak edilen nokta, bütünleşme sürecinin kendisinin üye devletlerin bir bölümünden oluşan federal bir çekirdek ile dışarıdaki çevre arasında farklılaşmaya başlaması durumunda, yapabilen yerele öncelik konusunda daha da farklılaşan uygulamaların ortaya çıkabilecek olmasıdır. ■

Andrew Duff

Bkz. ayrıca Uyum Politikası; Federalizm; Avrupa Birliği Antlaşması

Yapabilen Yerele Öncelik/Kaynakça

Capotorti, Francesco, Meinhard Hilf, Francis G. Jacobs ve Jean-Paul Jacqué. 1986. *The European Union Treaty: Commentary on the Draft Adopted by the European Parliament.* Oxford: Clarendon Press.

Komisyon. 1975. *Report on European Union.* Bulletin of the EC, S/5-1975. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

— 1976. *European Union: Report by Mr Leo Tindemans to the European Council.* Bulletin of the EC, Supplement 1/1976. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

— 1977. *Report of the Study Group on the Role of Public Finance in European Integration* (MacDougall Report). 2 c. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

— 1987. *Efficiency, Stability and Equity: A Strategy for the Evolution of the Economic System of the European Community* (Padoa-Schioppa Raporu). Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

Duff, Andrew, ed. 1993. *Subsidiarity Within the European Community.* Londra: Federal Trust.

Emiliou, Nicholas. 1994. "Subsidiarity: Panacea or Fig Leaf?" David O'Keefe ve Patrick M. Twomey, ed., *Legal Issues of the Maastricht Treaty.* Londra: Wiley Chancery Law.

Giscard d'Estaing, Valéry. 1990. *The Principle of Subsidiarity.* Report of the Committee on Institutional Affairs of the European Parliament, A3-163/90. Brüksel: European Parliament.

Grant, Charles. 1994. *Delors: Inside the House that Jacques Built.* Londra: Nicholas Brealey.

O'Brien, David J. ve Thomas A. Shannon. 1995. *Catholic Social Thought: The Documentary Heritage.* Mary Knoll, NY: Orbis Books.

Toth, A. G. 1994. "A Legal Analysis of Subsidiarity". David O'Keefe ve Patrich M. Twomey, ed., *Legal Issues of the Maastricht Treaty.* Londra: Wiley Chancery Law.

Wilke, Marc ve Helen Wallace. 1990. "Subsidiarity: Approaches to Power-sharing in the European Community". RIIA Discussion Papers 27. Londra: Royal Institute of International Affairs.

Yapabilen Yerele Öncelik/Güncelleme

ABA'ya Amsterdam Antlaşması'yla eklenen yapabilen yerele öncelik ve oran-

tılılık ilkelerine ilişkin protokolün uygulanmasına genel bir yaklaşım geliştirildi. Protokolün getirdiği iki önemli yenilik, yasamaya ilişkin tekliflerin yapabilen yerele öncelik üzerindeki etkisinin incelenmesinin şart koşulması ve uygun olan yerlerde daha az bağlayıcı topluluk tedbirlerinin uygulamaya koyulmasının teşvikidir. Avrupa Komisyonu her sene yapabilen yerele öncelik ilkesinin uygulanmasına ilişkin olarak Avrupa Konseyi ve AP'ye sunulmak üzere bir rapor hazırlamaktadır.

Aralık 2001'deki Leaken Deklarasyonu'yla birliğin geleceğine yön verecek kurumsal reformlar üzerine çalışmaya başlayan konvansiyonun 11 ana çalışma grubundan biri de, "yapabilen yerele öncelik ilkesi"yle ilgilidir. Bu grup ilkenin uygulanmasını denetlemek amacıyla, bir siyasi takip (ulusal parlamentoların bir komisyon teklifi hakkında gerekçeli görüş sunabilmelerine imkân veren ön uyarı sistemi) veya hukuki kontrol (mevzuatın uygulamaya girmesini takiben denetimden sorumlu olacak, AAD bünyesindeki bir yapabilen yerele öncelik dairesi) sistemi kurulmasını önerdi.

Çalışmalarını Temmuz 2003'te tamamlayan konvansiyonun konseye sunduğu Taslak Anayasa Antlaşması'nın 4. bölümünde, Amsterdam Antlaşması'na eklenmiş olan "Karar Alma Sürecinde Ulusal Parlamentoların Rolü Hakkındaki Protokol" ile "Yapabilen Yerele Öncelik ve Orantılılık İlkelerinin Uygulanması Hakkındaki Protokol" de yer aldı. Konvansiyon bu protokollerde de önemli değişiklikler yaptı.

Taslak Anayasa Antlaşması'nın I-17. maddesi yapabilen yerele öncelik ilkesine bir esneklik getirdi. Buna göre birlik düzeyinde karar almayı gerektiren, ama anayasanın gerekli yetkileri vermediği durumlarda, komisyonun bir teklifi üzerine ve AP'nin rızasının ardından harekete geçen Bakanlar Konseyi, oybirliğiyle gerekli önlemler alabilecektir. Bu yola başvurulacak olması durumunda komisyonun üye devletlerin ulusal parlamentolarını bilgilendirmesi gerekecektir. Taslak Anayasa Antlaşması ve ekteki ilgili protokoller, yapabilen yerele öncelik ve orantılılık ilkelerinin gözetilmesinde ulusal parlamentoların rollerini de artırmıştır. Antlaşmanın I-160. maddesine göre, üye devletlerin ulusal parlamentoları, yasama önerisi ve girişimlerinin, ilgili protokoldeki düzenlemelere göre, yapabilen yerele öncelik ilkesine uygun olmasını sağlar.

Komisyonun, tasarı ve tekliflerin yapabilen yerele öncelik ve orantılılık ilkelerine uygunluk konusunda ayrıntılı bir değerlendirme hazırlaması (madde 2, 4), tüm yasa tekliflerini ve değiştirilmiş tasarıları üye devletlerin ulusal parlamentolarına sevketmesi, yasa tasarılarının AP ve Bakanlar Konseyi'nde kabul edilmesinin artından bunları üye devletlerin ulusal parlamentolarına göndermesi (madde 3) gibi hükümler, protokolde yer alan önemli düzenlemelerden birkaçıdır. Protokole göre, herhangi bir ulusal parlamento, ilgili birlik kurumlarına, bir yasa teklifinin yapabilen yerele öncelik ilkesine uygun olmadığı konusunda görüş bildirebilir (madde 5). Bu durumda birlik kurumları

bu görüşleri dikkate alacaktır. Bir komisyon önerisinin yapabilen yerele öncelik ilkesiyle uyumsuzluğu hakkında gerekçelendirilmiş görüşlerin, üye devletlerin ulusal parlamentolarına ayrılan bütün oyların, kural olarak en azından üçte birini temsil etmesi halinde, komisyon öneriyi gözden geçirecektir. (Bu eşik özgürlük, güvenlik ve adalet alanıyla ilgili konularda dörtte birdir.) Bu tür bir gözden geçirmenin ardından, komisyon, önerisini sürdürme, değiştirme veya geri çekme kararı alabilir; kararın gerekçeleri de bildirilecektir (madde 6).

Yapabilen yerele öncelik ilkesi ile ilgili konvansiyon düzenlemeleri, Haziran 2004'teki hükümetlerarası konferansta üzerinde uzlaşma sağlanan ve Ekim 2004'te imzalanan Anayasa Antlaşması metninde de temel olarak korunmuştur. ■

Ece Öztan

YAPABİLEN YERELE ÖNCELİK GÜNCELLEME KAYNAKÇASI

Outcome of the European Convention. (http://europa.eu.int/scadplus/european_convention/index_en.htm)

The European Convention Secretariat. 2003. Draft Treaty establishing a Constitution for Europe. CONV 850/03. Brüksel. 18 Temmuz 2003.(http://europa.eu.int/futurum/constitution/index_en.htm)

Conference of The Representatives of the Governments of the Member States. 2004. Provisional consolidated version of the draft Treaty establishing a Constitution for Europe (CIG 86/04). Brüksel. 25 Haziran 2004. (http://ue.eu.int/igcpdf/en/04/cg00/cg00086.en04.pdf)

Bkz. ayrıca Avrupa Anayasası Antlaşması, Ulusal Parlamentolar

Yapıcı Çekimserlik

Yapıcı çekimserlik, AB'ye üye devletlerden biri, bir ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP) girişimine destek vermeyi istemediğinde, bu devlete, söz konusu girişime yönelik muhalefetini ret oyu kullanmadan kayıtlara geçirebilme imkânı verecek ve böylece girişime destek vermek isteyen ülkelerin önünü kapamasını engelleyecek bir araç olarak gündeme gelen bir stratejidir. AB'nin büyüklüğü ve çeşitliliği arttıkça, aktif veya yapıcı çekimserlik hükümetlererası düzeydeki ODGP'nin elinin kolunun bağlanmaması ve bir veya birkaç üye ülkenin kuşkuları nedeniyle köstekIenmemesi için bir yol olabilir. ■

Yapılandırılmış Diyalog

AB'nin genişlemesini kolaylaştırmaya yönelik katılım öncesi stratejisinin bir parçası olarak, 1994 Aralık'ında Essen'de toplanan Avrupa Konseyi, AB ile Orta ve Doğu Avrupa'daki ilgili ülkeler arasında "yapılandırılmış bir diyalog" başlatılmasını kararlaştırdı. Yapılandırılmış diyalog enerji, ulaştırma, adalet, dışişleri vb. konulardan sorumlu bakanların yaptıkları programlı toplantıların yanı sıra, devlet ve hükümet başkanlarının Avrupa Konseyi toplantıları esnasında gerçekleştirdikleri görüşmeler yoluyla uygulanmaktadır. ■

Bkz. ayrıca Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri

Yapısal Fonlar

Bkz. Uyum Politikası; Yapısal Politika

Yapısal Politika

Yapısal politika AB'nin kendi içindeki uyumu –gelişmiş ve daha az gelişmiş bölgeler arasındaki ekonomik ve sosyal eşitsizliklerin azaltılması hedefi– teşvik etmek amacıyla kullandığı araçlardan biridir. Avrupa Sosyal Fonu (ASF), Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ABKF) ve ortak tarım politikasının Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu'nun (ATYGF) yönlendirme bölümü, AB'nin gelir dağılımına yönelik üç yapısal fonunu oluşturmaktadırlar. Avrupa Yatırım Bankası (AYB) ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) bütçesinin bir bölümü, yapısal politika amaçlarına yönelik olarak kullanılan ilave enstrümanlardır.

Yapısal politika AT'nin tarihinde yavaş bir gelişme gösterdi, fakat Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in –ekonomik düzeyleri AB ortalamasının gerisinde olan ülkeler– 1980'lerde AT'ye katılmalarıyla birlikte önemli bir hız kazandı. Zengin ve yoksul üye ülkeler arasında, tek pazarla ilgili olarak yapılan zımni pazarlığın sonucunda, Avrupa Tek Senedi (1986) ekonomik ve sosyal uyuma ilişkin bir taahhüt içerdi; buna uygun olarak komisyon 1987 Şubat'ında, yapısal fonlarda reform yapılmasını ve bu fonlar vasıtasıyla aktarılan kaynakların miktarının iki katına çıkarılmasını teklif etti. (Bu, daha sonra I. Delors bütçe paketi olarak bilinen reformun kilit bir unsurudur.) Oldukça sert siyasi mücadeleler sonrasında, 1988 Şubat'ında yapısal fonların toplu olarak iki katına çıkarılması üzerinde anlaşma sağlayan konsey, aynı yılın aralık ayında bazı yeni ilke ve usulleri uygulamaya sokup mevcut olanları güçlendirerek AT'nin yapısal politikasında radikal bir değişime gitti. Örneğin, yeni işlevsel ve coğrafi yoğunluk koşulları, yapısal fon yardımlarını beş öncelikle sınırlandırdı: (1. amaç) kalkınmada geri kalmış bölgelere yardım; (2. amaç) gerilemekte olan sanayi bölgelerine yardım; (3. amaç) uzun dönemli işsizlikle mücadele; (4. amaç) işgücünün endüstriyel değişimlere uyum sağlaması ve (5. amaç) tarımsal yapıların düzenlenmesi. Avrupa Birliği Antlaşması (ABA) sonrasındaki II. Delors bütçe paketi (1992), bunlara ek olarak yapısal fonların miktarında önemli bir artış getirdi ve balıkçılığa bağımlı bölgeler için yeni öncelikleri (5[a]. amaç balıkçılık) ve belirli kırsal bölgelere yardımları (5[b]. amaç) uygulamaya soktu. Finlandiya ve İsveç'in katılımları sonucunda, AB bu ülkelerdeki nüfus yoğunluğunun çok düşük olduğu bölgelerin gelişimine yönelik yeni bir öncelik (6. amaç) geliştirdi. Komisyon, 1997 Temmuz tarihli *Gündem 2000* raporunda yapısal fon amaçlarının yediden üçe indirilmesini önerdi: daha güçlendirilmiş 1. amaç, tekrar tanımlanan 2. amaç ve yeni bir 3. amaç (insan kaynakları için strateji geliştirme). ■

Bkz. ayrıca Uyum Politikası

Yapısal Politika/Güncelleme

Komisyon, topluluğun 2000-2006 döneminde yürüteceği faaliyetlerin etkinliğini artırmak amacıyla, "Gündem 2000" programı içinde yapısal fonlara ilişkin kapsamlı reformlar teklif etti ve bu reformlara ilişkin mali düzenlemeler

1999'da yapılan Berlin zirvesinde kabul edildi. Yapısal fonlarda yapılan reformla bu fonlardan sağlanan yardımların belirli alanlarda yoğunlaşması sağlandı ve yardımların tahsisatına ve idaresine ilişkin prosedürler basitleştirildi. Öncelikli amaçların üçe indirilmesinin yanı sıra, yeni yönetmeliklerle topluluğun bu alandaki girişimlerinin sayısı, 2000-2006 dönemi için dört alanla sınırlandı ve bu alanlarda sağlanacak fonların miktarı da belirlendi:

INTERREG: AB içinde ekonomik ve sosyal uyuma, sınırlararası, uluslarötesi ve bölgeler arası işbirliğinin ve dengeli kalkınmanın desteklenmesi yoluyla katkı sağlamak amacıyla uygulamaya konulan INTERREG girişiminin 2003-2006 dönemini kapsayan üçüncü aşaması için 4.875 milyon avro tutarında kaynak ayrıldı.

LEADER+: Kırsal kalkınma alanında faaliyete sokulan LEADER I ve II programından topluluğun güçlü ve zayıf yanları konusunda elde edilen deneyimlerin ışığında, 2000-2006 dönemi için uygulamaya konulan LEADER+, OTP'nin bütünleştirilmiş ve sürdürülebilir kırsal kalkınma politikasına katkıda bulunan yeni yaklaşımlara destek vermektedir. Yapısal fonların 1, 2. ve 3. amaçları kapsamına giren bu programda, yerel aktörler doğal ve kültürel mirası koruyacak, istihdam yaratmak amacıyla çevrenin korunmasına yönelik çalışmalar yapacak ve toplumun örgütsel kapasitesini geliştirecek yeni yollar tasarlamaktadır. 2000-2006 dönemi için LEADER+'a ayrılan bütçe, 1999 fiyatlarıyla yaklaşık 2 milyon avrodur.

EQUAL: İşyerlerinde ve iş ararken karşılaşılan ayrımcı davranışlarla mücadele amacıyla başlatılmış bir girişim olan EQUAL, daha önce uygulamada olan ADAPT ve (1994-1999 dönemindeki) EMPLOYMENT programlarının yerini aldı. Avrupa istihdam stratejisinin dört sütunu –istidam edilebilirlik, girişimcilik, intibak ve eşit fırsatlar– üzerine bina edilmiş olan EQUAL faaliyetleri, bunlara ilaveten AB ülkelerine sığınma başvurusu yapmış kişilerin ihtiyaçlarını da ele almaktadır. AB, EQUAL girişimi faaliyetlerine 2000-2006 dönemi için 3 milyar avroluk katkıda bulunmaktadır.

URBAN: URBAN programı ilk olarak 1994'te başlatılan, kentlerin sürdürülebilir kalkınmasına destek olmak amacıyla krizdeki kentlerin ve komşu çevrelerin ekonomik ve sosyal yenilenmeleri için AB kılavuz ilkelerini belirlemek üzere uygulamaya sokuldu. Şu anda yürürlükte olan URBAN II de özellikle yaratıcı çözümler içeren uygulama projelerine büyük önem verdi. URBAN II, 70 kente destek verecektir. Fonlardan yararlanacak kentlerin şu kriterlerden an az birine uyması şarttır: ekonomik durgunluk, ekonomik ve sosyal sorunlara bağlı olarak değişime duyulan özel ihtiyaç; uzun dönemli yüksek işsizlik oranı; yoksulluk ve sosyal dışlanma; düşük eğitim düzeyi, gerekli becerilerin eksikliği ve yüksek bir eğitimden ayrılma oranı; çok sayıda sığınmacı, etnik ve azınlık grubu veya göçmenin varlığı; tehlike yaratan demografik eğilimler ve giderek bozulan bir çevre.

Bunlara ilaveten komisyon, ABKF kapsamındaki yenilikçi tedbirler vasıta-

sıyla üç tema altındaki -bilgi ve teknolojik gelişmeye dayalı bölgesel ekonomiler, bilgi toplumu, bölgesel kimlik ve bölgesel kalkınma– yeni ve az kullanılmış fikirlere de destek sağlamaktadır.

Yeni bir uygulama da yapısal fonlardan yararlanan üye ülkeleri teşvik etmeye yönelik performans rezervidir. Buna göre, her üye ülke için tahsis edilen fonların yüzde 4'ü, 2003 yılına kadar rezervde tutulmuş ve 31 Mart 2004 tarihine kadar rezervdeki bu miktar, en iyi performansı gösteren programlara dağıtılmıştır. ■

Ece Öztan, Hale Akay

YAPISAL POLİTİKA/GÜNCELEME KAYNAKÇASI

Komisyon. 2003. Communication. "The Structural Funds and their coordination with the Cohesion Fund-Revised indicative guidelines". COM(2003)499. Final. Brüksel.

Komisyon. 2003. "Second progress report on economic and social cohesion". COM (2003)34 Final. Brüksel.

Komisyon. 2001. "Unity, solidarity, diversity for Europe, its people and its territory, Second report on economic and social cohesion". COM(2001)24 Final. Brüksel.

Yasa

Avrupa yasaları, bütün yönleriyle bağlayıcı olan, tüm üye devletlerde doğrudan uygulanabilme özelliğine sahip, bir başka deyişle genel uygulaması olan yasal tasarruflardır. ■

Yasama Usulleri

Bkz. Karar Alma Usulleri

Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı AGİK'e üye ülkelerce, 1990 Kasım'ında Paris'te imzalanan Yeni Bir Avrupa İçin Paris Şartı, bilhassa ulusal sınırların bütünlüğü, otodeterminasyon (kendi kaderini tayin hakkı), azınlık hakları, çoğulculuk, insan hakları, çevrenin korunması, örgütlü suç ve terörizmle mücadele gibi, ihtilaflara neden olma potansiyeline sahip konular hususunda, Soğuk Savaş sonrası Avrupa'da güvenliğin inşasında AGİK'in temel rolünü tanıdı. Paris Şartı, AGİK üyelerine Helsinki Nihai Senedi'ne yeniden işlerlik kazandırılması çağrısında bulunduğundan, aynı zamanda Helsinki II olarak da anılmaktadır. ■

Yeni İşlevselcilik

Yeni işlevselcilik ilk kez 1950'lerin sonunda Ernest Haas tarafından ileri sürülmüş bir bölgesel bütünleşme kuramıdır. Yeni işlevselciliğin temel açıklayıcı hipotezi, "yayılma etkisi" olarak tanımlanan, bütünleşme sürecine dair önceki kararların yarattığı amaçlanmamış veya beklenmeyen geri dönüşümler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Haas'a göre, ekonomik bütünleşmenin başlamasına yol açan genellikle jeopolitik nitelikteki gerçek nedenler görece daha az önemlidir. Ancak ekonomik bütünleşme başlatıldığında, yayılma etkisi, bütünleşmenin kapsamı veya yoğunluğunun artması yönünde iki tip baskı yaratmaktadır. Ekonomik yayılma etkisinde, sosyal gruplar mevcut kazanımlarını korumak veya geliştirmek için ekonomik bütünleşmenin daha ileriye götürülmesini talep ederler. Siyasi yayılma etkisinde ise bütünleşme, bütünleşmenin ilerlemesi lehinde tavır alan ve bu ilerlemeyi yönetme avantajına sahip uluslarö-

tesi ve uluslarüstü aktörler yaratır. Beklentiler ve değerlerin zaman içinde bütünleşmeye uyum sağlaması sonucunda ortaya çıkan uluslarötesi siyasi toplum, en nihayetinde merkezi bir bölgesel yönetim için gerekli meşruiyeti elde eder. ■

Bkz. ayrıca Bütünleşme Kuramı

Yeni Özkaynaklar Kararı

Avrupa Konseyi'nin 29 Eylül 2000 tarihinde aldığı, AB'nin, politikalarının finansmanı için gerekli kaynağa sahip olabilmesini ve birliğin finansman sisteminin daha şeffaf ve maliyet etkin bir şekilde çalışabilmesini sağlamayı amaçlayan yeni özkaynaklar kararı, Avrupa Konseyi'nin 24-25 Mart 1999 tarihli Berlin toplantısında, komisyondan, birliğin gerekli mali kaynaklara sahip olması ve bütçe disiplini içinde faaliyet göstermesi; eşitlikçi, şeffaf ve maliyet etkin bir özkaynaklar sisteminin oluşturulması; özkaynakların üye devletlerin ödeme güçleri dikkate alınarak belirlenmesi ve birliğin mali sistem operasyonlarının iyileştirilmesi önceliklerini dikkate alan bir yeni özkaynaklar sistemi için çalışmalar yapılması talebiyle gündeme geldi.

Özkaynaklar sistemine ilişkin karar, geleneksel özkaynakların miktarını artırmakta, KDV'lerden alınan payı düşürmekte, İngiltere lehine bütçe ayarlamaları yapmakta ve İngiltere için yapılan düzenlemenin mali yükünü diğer üye ülkeler arasında paylaştırmaktadır. Bu doğrultuda geleneksel özkaynakların oranı 2001 yılına kadar yüzde 10'dan yüzde 25'e yükseltilecek, KDV'lerden alınan pay, 2002 ve 2003 yıllarında yüzde 0,75'e, 2004 yılında ise yüzde 0,50'ye düşürülecektir. Komisyon 1 Ocak 2006 tarihine kadar özkaynaklara ilişkin bir rapor sunmakla görevlendirilmiştir. ■

Hale Akay

Bkz. ayrıca Bütçe

Yeni Ticaret Politikası Enstrümanı

AT 1984'te, hem ihracatını hem de ithalatını etkileyen yasadışı ticaret uygulamalarına karşı koruyucu bir yöntem olarak yeni ticaret politikası enstrümanını yürürlüğe soktu. Bu tür yasadışı uygulamaların varlığı kanıtlandığında, bu araç Bakanlar Konseyi'ne, ithalat vergilerini artırma ve ithalat kotaları uygulama gibi çeşitli telafi edici uygulamalar getirme imkânı vermektedir. ■

Bkz. ayrıca Ortak Ticaret Politikası

Yeni Topluluk Enstrümanı

Yeni topluluk enstrümanı 1987'de, özellikle Avrupa Yatırım Bankası'nın (AYB) verdiği krediler ve teknik tavsiyelerle bağlantılı olup, sanayi ve altyapı yatırımlarının artırılmasına yardımcı olarak AT'nin yapısal fonlarını tamamlamak üzere uygulamaya sokuldu. Yeni topluluk enstrümanından 1990'da vazgeçildi. ■

Yeni Trans-Atlantik Gündem (YTG)

ABD Başkanı Bill Clinton, Avrupa Konseyi Başkanı Felipe Gonzáles ve Komisyon Başkanı Jacques Santer, 3 Aralık 1995'te Madrid'de yapılan bir ABD-AB zirvesinde Yeni Trans-Atlantik Gündem'i (YTG) imzaladılar. Üzerinde anlaşma sağlanmış bazı ilke ve ortak görüşlerden

oluşan YTG, iki taraf açısından da ulaşılması hedeflenen siyasi amaçlara ilişkin bir kontrol listesi olan Trans-Atlantik Eylem Planı'nı da (TEP) içermektedir. Gündem ve eylem planı, 1990 Trans-Atlantik Deklarasyonu (TAD) üzerine bina edilmekle birlikte, yapılan taahhütlerin kapsamı ve içeriği açısından bu deklarasyonun ötesine geçti. Eylem planına yeni maddeler eklendikçe veya bazı maddeler çıkarıldıkça, program da bir gözden geçirme ve yenilenme sürecine tabi olacaktır. ■

Bkz. ayrıca ABD-AB İlişkileri: Ortaklık Politikaları; ABD-AB İlişkileri: Ticaret ve Yatırımlar

Yeni Trans-Atlantik Pazar (YTP)

Yeni Trans-Atlantik Gündem (YTG) malların, hizmetlerin ve sermayenin önündeki engellerin azaltıldığı Yeni Trans-Atlantik Pazar'ın (YTP) oluşturulmasını, ABD-AB'nin amaçlarından biri olarak tanımlamaktadır. ■

Bkz. ayrıca ABD-AB İlişkileri: Ortaklık Politikaları; ABD-AB İlişkileri: Ticaret ve Yatırımlar

Yeni Yaklaşım

Bkz. Standartlar ve Uygunluk Değerlendirmesi

Yeniden Yapılanma, Gelişme ve İstikrar İçin Topluluk Yardımı (CARDS)

AB'nin Balkanlar'da barış ve güvenliği desteklemek amacıyla başlattığı Yeniden Yapılanma, Gelişme ve İstikrar İçin Topluluk Yardımı (CARDS), Bakanlar Konseyi'nin 5 Aralık 2000'de kabul ettiği yönetmelikle kuruldu. CARDS kapsamında Hırvatistan, Bosna Hersek, Arnavutluk, Makedonya Eski Yugoslavya Cumhuriyeti ve Yugoslavya'ya (Sırbistan ve Karadağ) mali destek sağlanmaktadır. Türk girişimciler CARDS programı kapsamında yapılan ihalelere katılabilmektedirler. ■

Hale Akay

Bkz. ayrıca İstikrar ve Ortaklık Süreci

Yenilikçi Uygulamalar ve Teknoloji Transferi Stratejik Programı (SPRINT)

Yenilikçi Uygulamalar ve Teknoloji Transferi Stratejik Programı (SPRINT), 1984-1994 yılları arasında, AT'nin araştırma ve teknoloji geliştirme programı altında uygulamaya sokuldu. Komisyon ve Avrupalı üreticiler arasında yüksek teknoloji sektöründe güven ve işbirliğinin gelişmesine yardımcı olan ve tek pazar programının başlatıldığı sıcak ortamın ortaya çıkışına katkıda bulunan SPRINT, siyasi olmaktan çok teknolojik bir öneme sahiptir. ■

Yeşil Kitap

Yeşil kitap, komisyonun önerilen politikalar ve programlar hakkında görüş alışverişinde bulunmak ve bunları AB kurumları arasında ve kamuoyunda tartışmaya açmak üzere kullandığı bir araçtır. Komisyon senede yaklaşık 10 yeşil kitap yayınlar. ■

Yeşil Kur

Yeşil kur, 1960'ların sonunda, döviz kurlarının dalgalandığı dönemde, AT'de ortak tarım politikasında (OTP) tek bir fiyatın geçerli olmasını sağlamak üzere uygulamaya sokulan yapay döviz kurunun

adıdır. Yeşil kur ile döviz kurları arasındaki farkı kapatmak üzere çiftçilere ödenen parasal telafi miktarları, zaten karmaşık olan OTP'yi iyice içinden çıkılmaz hale getirdi ve ekonomik gerçeklikten uzaklığını göz önüne serdi. ■

Bkz. ayrıca Ortak Tarım Politikası

Yeşiller

Bkz. Avrupa Parlamentosu'ndaki Parti Grupları

Yetki

Yetki AB'nin sorumluluklarını ve otoritesinin kapsamını ifade eder. AB'nin yetkileri antlaşmalarla belirlenmiş olsa da, bu yetkiler bazı durumlarda belirsiz veya muğlak ve başka durumlarda da "karma" niteliktedir; başka bir deyişle AB ve üye ülkeler arasında (sınırlandırılmış veya sınırlandırılmamış) bir sorumluluk paylaşımı bulunmaktadır. Münhasır olan ve olmayan yetkilere ilişkin olarak, Roma Antlaşması'nın herhangi bir yerinde açıkça hukuki bir ayrım yapılmamıştır. Bununla birlikte Avrupa Adalet Divanı (AAD), AB'nin, Roma Antlaşması'nın amaçlarına ulaşılmasında tek yetkili olduğu ve bu amaçlara ulaşılmasıyla, özellikle de tek pazarın kurulmasıyla yakından bağlantılı olan, çevre ve emek piyasası benzeri "yan" politikalarda da fiilen münhasır yetkiye sahip bulunduğu fikrine daha yatkındır. Dış ekonomik ilişkiler, zaman zaman AB ve üye ülkelerin, pek kolay olmasa da yetkileri paylaştıkları, muğlak bir alandır. Örneğin Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeleri –AB değil– üye ülkelerdir, fakat komisyon, topluluk ticaret politikası düzenlemeleri kapsamında AB'nin tamamı adına ticari anlaşmaları müzakere eder. Yetki alanına ilişkin problemler bu müzakereler sırasında, özellikle de onay aşamasında ortaya çıkabilmektedir. ■

Yetki/Güncelleme

Avrupa Anayasası taslağını hazırlayacak Konvansiyonu kuran Leaken Deklarasyonu'nda, AB ile üye ülkeler arasındaki yetki paylaşımının açıklığa kavuşturulması sorunu önemli gündem maddelerinden birini oluşturmaktaydı. Laeken Deklarasyonu öncelikle AB içindeki farklı yetki türleri (birliğin ayrıcalıklı yetkileri, üye ülkelerin yetkileri ve Birlik ile üye ülkelerin ortaklaşa yetkileri) arasında net bir ayrım yapılıp yapılamayacağı konusunu gündeme getirmekte ve bu yetki alanlarında ne tür bir yeni yetki dağılımına ihtiyaç duyulabileceğini sormaktaydı. Laeken Deklarasyonu bu soruları ve ikilemleri yanıtlamayarak, yetki paylaşımı konusundaki tartışmaları Avrupa Konvansiyonu çalışmalarına bıraktı.

Konvansiyonun hazırladığı ve Temmuz 2003'te konsey başkanlığına sunduğu Anayasa Antlaşması, yetki alanlarına ilişkin bazı düzenlemeler öngörmektedir. Anayasa taslağı birliğin yetkilerini artırmaktan çok, mevcut yetki dağılımlarını netleştirmeye ve hukuki enstrüman ve usulleri basitleştirmeye çalışmaktadır. Anayasa taslağında ayrıcalıklı yetki, ortaklaşa yetki ve destekleyici (tamamlayıcı) yetki olmak üzere üç yetki türü tanımlanmıştır. Taslak ayrıca bu yetki dağılımına pratikte uyulup uyulmadığını saptamaya yönelik daha güçlü bir kontrol mekaniz-

ması getirmektedir. Taslağın İç Politikalar ve Eylemler başlığı altındaki I-11 maddesi altında mevcut politikalar gruplanarak, yeni yetki türlerine göre sınıflandırılmıştır. Buna göre ortaklaşa yetki şu alanlar için geçerlidir: iç pazar, ekonomik ve parasal politikalar, istihdam, tarım, ulaştırma, tüketici hakları gibi özgül alanlarla ilgili politikalar ile adalet ve içişleri alanı. Kamu sağlığı, sanayi, kültür, eğitim-öğretim, mesleki eğitim, gençlik ve spor ile idari işbirliği, destekleyici (tamamlayıcı) yetkiler altında yer almaktadır.

Bu sınıflandırmaya ek olarak, üye devletlerin güçlendirilen işbirliği mekanizması vasıtasıyla sınırlı sayıda bazı konularda yetki sahibi olmaları sağlanmıştır. I-43 maddesine göre üye devletler AB'nin ayrıcalıklı yetkileri dahiline girmeyen konularda bu tür işbirlikleri yapabilirler. Taslağın var olan antlaşma metinlerinden tek farkı, bu tür işbirlikleri için 8 olan gerekli eşik ülke sayısını, üye devletlerin üçte biri şeklinde değiştirmiş olmasıdır. ■

Ece Öztan

Bkz. ayrıca Avrupa'nın Geleceği Hakkında Konvansiyon; Avrupa Anayasası Antlaşması

Yetki İkamesi

Bkz. Yapabilen Yerele Öncelik

Yılan

Bretton Woods sisteminin 1971 Ağustos'unda sona ermesi ve bunun ardından önemli para birimlerinin döviz kuru paritelerindeki aşırı "dalgalanmalar", AT içindeki pazar bütünleşmesini ve ekonomik uyumu tehlikeye soktu. Bu nedenle üye devletler 1972 Nisan'ında, uluslararası para sistemini onarmayı amaçlayan 1971 Aralık tarihli Smithsonian görüşmelerinde kurulan ve üye ülkelerin para birimlerinin birbirleri karşısındaki dalgalanmalarını bir "tünel" içinde yüzde 2,5'lik bir marj dahilinde tutan "yılan" rejimini uygulamaya soktular. Sonraki üç yıl süresince, Almanya'nın düşük enflasyonu ve yüksek ticaret fazlası sayesinde güçlenip tavana vuran mark ve ülkelerindeki yüksek enflasyon ve büyük ticaret açıkları yüzünden dibe vuran pound, frank ve liretle birlikte, AT para birimleri yılanın içinde kalarak veya dışına taşarak dalgalanmaya devam etti. 1970'lerin ortalarında, üye devletlerin enflasyon oranları ve ekonomik performansları arasındaki farklılıkların giderek büyümesi, yılanı tamamen zayıflattı ve AT'nin Werner Planı olarak anılan ilk Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB) denemesinin sonunu getirdi. ■

Bkz. ayrıca Ekonomik ve Parasal Birlik: Tek Para Birimine Doğru; Avrupa Para Sistemi

Yolsuzluk

AB yolsuzluğa karşı sürekli bir mücadele vermektedir. Özellikle AB politikalarını yürütmekten sorumlu ulusal ajansların (üye devletler AB harcamalarının yaklaşık yüzde 80'ini idare etmektedirler) denetimdeki gevşeklikleri, AB'yi yaygın dolandırıcılıklara maruz bırakmaktadır. Bu dolandırıcılıkların büyük bölümü en büyük harcama kategorisini oluşturan tarımsal fiyat desteklerinde olmaktadır. Bu konu hem mali, hem de siyasi nedenlerle son zamanlarda daha da aciliyet kazanmıştır: Mali açıdan yolsuz-

lukların maliyeti artmaktadır (komisyon yolsuzlukların tahmini maliyetini AB'nin 1995 yılı bütçesinin yüzde 1,4'ü olarak hesaplamıştır), siyasi olarak yolsuzluk ve kötü yönetime dair raporlar AB'nin saygınlığının azalmasına ve meşruiyet krizine katkıda bulunmaktadır.

Sayıştay ile Avrupa Parlamentosu (AP) israf, kötü yönetim ve yolsuzluklara karşı AB düzeyindeki savunma güçleridir. Sayıştayın unvanına rağmen yargı yetkisi veya işlevi bulunmamaktadır; raporları temelde tavsiye niteliğindedir. Fakat son zamanlarda hazırladığı, komisyondaki mali denetim hakkındaki oldukça eleştirel raporları, AP'de yapılan kapsamlı tartışmaları tetiklemiş ve ulusal medyalarda önemli bir ilgi uyandırmıştır. AP'nin normaldeki denetim araçları –tartışmalar, komisyon ve konseye yazılı sorular, bağımsız parlamento komitelerince bakanlar ve komiserler hakkında yapılan soruşturmalar ve tartışmalı konularda kamuoyuna açık yapılan oturumlar– haricinde Avrupa Birliği Antlaşması, AP'ye araştırma yapmak üzere geçici resmi komiteler kurma yetkisi tanımıştır. Yapılan ilk araştırma yolsuzluklarla ilgilidir.

Komisyonun özelde kendisini, genelde AB'yi temize çıkarmak için kullanabileceği en belirgin ve en güvenilir yöntemin yolsuzlukları engellemek olduğu açıktır. Jacques Santer'in başkanlığı sırasında komisyon, açıklık ve mali sorumluluk üzerinde daha önemle durmuştur. Bütçe komiseri Erki Liikanen ve (yeni oluşturulan) mali kontrol ve yolsuzlukların engellenmesinden sorumlu komiser Anita Gradin, reform çabalarına ortaklaşa öncülük etmektedirler. Her iki komiser de şeffaf hükümet ve bürokratik dürüstlükleriyle ünlü, yeni AB üyesi İskandinav ülkelerinden gelmektedirler.

Komisyon yolsuzlukla mücadele için AB'nin üçüncü sütunu altında (adalet ve içişleri) AB'nin mali çıkarlarının korunmasına yönelik bir sözleşme taslağı hazırlanmasını ve AB düzeyindeki mali yönetimin geliştirilmesi için bir Sağlam Mali Yönetim Grubu'nun kurulmasını önermiştir. Başkanlığını komiser Liikanen'in yaptığı Sağlam Mali Yönetim Grubu içinde, üye devletlerin maliye bakanlarının özel temsilcileri yer almaktadır. Grup 1996 Mart'ındaki ilk toplantısında, ulusal hükümetleri AB'nin mali çıkarları sözleşmesini onaylamaları için zorlamaya karar vermiştir. Bu konuyla ilgili sağlam ve etkin yönetim girişimi (SEM 2000) de AB bütçesi üzerindeki denetimin sıkılaştırılmasını amaçlamaktadır.

Amsterdam Antlaşması "topluluğun mali çıkarlarını etkileyen yolsuzlukla savaş" hakkında açık bir madde içermektedir. Bu madde komisyon, üye devletler ve yetkili mercilerin, AT'nin mali çıkarlarının korunması için yakın işbirliği yapmalarını şart koşmakta ve konseye ortak karar usulü altında "topluluk mali çıkarlarını etkileyen yolsuzlukla mücadele ve yolsuzlukların engellenmesi alanlarında üye devletlerin etkin ve denk biçimde korunmasını sağlayacak bir bakış açısıyla gerekli tedbirleri alma" yetkisi vermektedir. ■

Bkz. ayrıca Bütçe; Sayıştay

Yolsuzluk/Güncelleme

Yolsuzlukla ilgili en önemli gelişme 1999'da Avrupa Yolsuzlukla Mücadele Ofisi'nin (OLAF) kurulmasıdır.

OLAF'ın temel görevi, topluluk çıkarlarına zarar veren yolsuzluk, dolandırıcılık ve diğer kötü yönetim örnekleriyle mücadeledir ve bu amaçla bağımsız bir enformasyon ve iletişim stratejisi izlemektedir. Üye devletlerin yolsuzlukla mücadele amaçlı makamlarının temsilcilerinden oluşan bir ağ ile geliştirilen bu strateji, OLAF yetkililerinin ulusal makamlarla yakın işbirliği içinde çalışmalarını gerektirmektedir. Kriminal araştırmalarda da öncelik ulusal makamlardadır; OLAF ulusal mahkemelerde bu konularda dava açma yetkisine sahip değildir. Ancak yapılan inceleme sonrası yolsuzluğun varlığı tespit edilirse, OLAF ilgili ulusal makama bu konuya ilişkin dosyayı gönderebilir. Gelecekte ise Avrupa'nın mali çıkarlarına zarar veren bu tür kötü yönetim iddialarını araştıracak bir Avrupa kurumunun oluşturulmasının gündeme gelmesi yakın bir ihtimaldir. OLAF'ın sorumluluğu altında AB kurumları ile ilgili soruşturmalar da bulunmaktadır. OLAF'a gelen soruşturma dosyalarının sadece yüzde 10'u AB kurumları hakkındadır ve çok az soruşturmada suç kanıtlanabilmiştir.

Gerek OLAF ile oluşturulan sistemin yetersizliği, gerekse 2003 yılında yaşanan EUROSTAT skandalı, komisyonun yolsuzlukla mücadele politikasını yeniden gözden geçirmesine neden oldu. Skandal çıkmadan önce komisyon, OLAF'ın faaliyetlerine ilişkin ilk değerlendirme raporunu yayınladı, ancak skandal sonrasında rapordaki değerlendirmeler ve tavsiyelerin kapsamının yetersizliği daha da iyi anlaşıldı. Özellikle komisyon ve OLAF arasındaki bilgi alışverişinin hızlandırılması ihtiyacının farkına varılmasıyla, OLAF ve komisyon bu konuda bir ilk adım atarak, OLAF'ın komisyon içinde yürüttüğü soruşturmalara ilişkin bilgi alışverişinde etkinlik sağlayacak bir düzenlemeye gittiler. Ancak, EUROSTAT vakası bilgi alışverişi sorununun sadece komisyonu değil, diğer tüm AB kurumlarını kapsadığını ve bu konuda yasal adımlar atılmasına ihtiyaç duyulduğunu gösterdi. Bu amaçla 2003 yılı sonunda gerekli mevzuat çerçevesini hazırlamak üzere çalışmalara başlayan komisyonun 2005 yılında bu konuda kapsamlı bir beyaz kitap sunması beklenmektedir.

Avrupa Anayasası Taslağı'nda, AB Antlaşması'nın yolsuzluğa ilişkin 280. maddesindeki ifade korunmaktadır; ancak maddenin 4. paragrafının "birliğin yolsuzlukla mücadele konusunda alacağı tedbirlerin, ulusal ceza hukuklarını ve ulusal adli makamların faaliyetlerini bağlamayacağına" ilişkin son cümlesinin iptal edilmesi, AB'nin kendi mali çıkarlarını ilgilendiren konularda ceza hukuku kapsamına giren tedbirleri uygulamaya koyabilmesine imkân verecektir. ■

Youndé Konvansiyonu

AT ile (hepsi Avrupa ülkelerinin eski sömürgeleri olan) on yedi Afrika ülkesi ve Madagaskar arasında yapılan bir kalkınma yardımı anlaşması olan Youndé Konvansiyonu, 1964'te imzalandı. 1975'te, Karayipler, Pasifik ile Afrika'daki eski kolonileri de katarak, AT'nin yürüttüğü kalkınma yardımı programlarının kapsamını genişleten Lomé Konvansiyonu içine alındı. ■

Bkz. ayrıca Lomé Konvansiyonu

Yönerge

Yönerge, AB'nin üye ülkelere yönelik bir hukuki aracıdır. Ulaşılmak istenen sonuç açısından bağlayıcıdır, fakat üye ülkelere bu amaca ulaşmak için kullanılacak araçları seçebilme olanağı tanır. ■

Yönetişim

AB kurumları ve politikalarının hesap verebilirlik, şeffaflık, meşruiyet ve temsiliyet konusundaki zafiyetleri, 1990'ların başlarından itibaren giderek daha fazla gündeme gelmeye başladı. AB üyesi ülkelerde özellikle tek pazar programının yürürlüğe girmesiyle birlikte AB politikalarının vatandaşların gündelik yaşamı üzerinde daha etkili olması sonucunda, AB kurumlarının vatandaşlarına uzaklığı ve AB politikalarının katılımcı süreçlerle belirlenmediğine ilişkin şikâyetler arttı. AB ile AB vatandaşları arasındaki bu olumsuz hava, özellikle AB antlaşmalarıyla ilgili referandumlarda çıkan ret sonuçlarından ve Avrupa Parlamentosu (AP) seçimlerine katılım oranının düşüklüğünden anlaşılabilmektedir. Romano Prodi başkanlığındaki Avrupa Komisyonu bu sorunları dikkate alarak, 2000 yılında komisyon çalışmalarıyla ilgili belirlediği stratejik başlıklar arasına yönetişimi de dahil etti ve bu amaçla iyi yönetişim temelinde bir beyaz kitap için hazırlıklara başladı. Beyaz kitap hazırlıkları için altı çalışma alanıyla ilgili görevleri yönetecek 12 çalışma grubu kuruldu, her çalışma grubu için başta sivil toplum kuruluşları olmak üzere, olabilecek en geniş katılım sağlanmaya çalışıldı ve çalışma gruplarının raporları kapsamlı bir tartışma süreci sonrasında oluşturuldu.

25 Temmuz 2001'de yayınlanan "Avrupa Yönetişimi" başlıklı beyaz kitap, AB içinde oluşturulacak yönetişimin ilkelerini ve gerekli reformları ele almaktadır. Beyaz kitap, AB ile ilgili olarak yaşanan meşruiyet ve temsiliyet krizlerini dört nedene bağlamaktadır: birliğin işsizlik, gıda maddelerinin güvenliği, kriminal meseleler ve AB'nin komşularında yaşanan çatışmalar gibi alanlardaki başarısızlıkları; AB'nin başarılı olduğu alanlarda AB politikalarının hayat standartları üzerinde yarattığı olumlu etkilerinin vatandaşlarca yeterince anlaşılamaması ve takdir görmemesi; üye devletlerin birlik faaliyetleri hakkında yeterince bilgilendirme yapmaması; vatandaşların AB kurumlarının işleyişi ve karar alma mekanizmaları konusunda yeterince bilgi sahibi olmamaları. Beyaz kitap daha sonra AB'nin bu sorunları aşmasına yönelik yönetişim reformlarının temel ilkelerini de belirledi. Bu ilkeler ve bu ilkeleri uygulamak için gerekenler şunlardır:

Açıklık. AB kurumları daha açık yöntemlerle çalışmalı, üye devletlerle birlikte AB'nin faaliyetleri ve kararları hakkında aktif şekilde bilgilendirme yapmalı, bilgilendirmede kamuoyunun anlayabileceği bir dil kullanmalıdır.

Katılım. AB politikalarının kalitesi, uygunluğu ve etkinliği, tasarlamadan uygulamaya kadar o politika zincirinin her aşamasına en geniş katılımın sağlanabilmesine bağlıdır. Katılımın geliştirilmesi nihai sonuca ve bu politikayı uygulayacak olan kuruma duyulan güveni artıracaktır. Özellikle ulusal hükümetlerin AB politikalarını geliştirirken ve uygularken katılım için çaba göstermeleri büyük önem taşımaktadır.

Hesap Verebilirlik. Mevzuat ve yönetim süreçlerindeki roller açık hale getirilmelidir. Tüm AB kurumları kendi iş tanımını yapmalı ve bu konudaki sorumluluğu üstlenmelidir. Bununla birlikte üye devletlerle her düzeydeki AB politikasının geliştirilmesi ve uygulamasında görev alanların da daha açık ve hesap verebilir olmaları gerekmektedir.

Verimlilik. Politikalar etkili olmalı ve zamanında uygulanmalı, açıkça belirlenmiş amaçlar temelinde oluşturulmalı, geleceğe olan etkileri ve mümkün oldukça geçmişte yarattıkları sonuçlar dikkate alınmalıdır.

Tutarlılık. Politikalar ve eylemler tutarlı olmalı ve kolayca anlaşılabilmelidir. Birlik içindeki tutarlılık ihtiyacı giderek çoğalmaktadır: Görevlerin kapsamı genişlemiştir, büyüme ile çeşitlilik artmaktadır, iklim ve demografik değişim sorunları birliğin üzerine bina edildiği sektörel politikalar arasındaki sınırları ortadan kaldırmaktadır, bölgesel ve yerel otoriteler AB politikalarıyla giderek daha ilişkili hale gelmektedirler. Tutarlılık için güçlü bir liderliğe ve bu karmaşık sistem içinde tutarlı bir yaklaşım izlenmesi için kurumların sorumluluk üstlenmesine ihtiyaç vardır.

Son olarak tüm bu ilkelerin yapabilen yerele öncelik ve orantılılık ilkeleriyle doğrudan bağlantılı oldukları dile getirilmiştir. Beyaz kitap ayrıca Avrupa Komisyonu'nun daha iyi yönetişime ilişkin reform önerilerini de ayrıntılı olarak açıklamaktadır. Komisyonun reform başlıkları ve bu başlık içinde amaçlanan komisyon eylemleri şu şekilde gruplanmıştır:

Daha fazla ilişki ve daha fazla açıklık. Komisyon bu başlık altında:

Karar alma sürecinin tüm aşamalarına ilişkin gündelik gelişmelerin online olarak sağlanması;

Politikaların oluşturulmasının ilk safhalarında, ulusal örgütler ve Avrupa örgütleri vasıtasıyla bölgesel ve yerel yönetimlerin temsilcileriyle daha sistematik bir diyaloğun kurulması;

Birlik mevzuatının uygulanmasında bölgesel ve yerel koşulların dikkate alınarak esneklik sağlanması;

AB politikaları ile ilgili istişareler hakkında minimum standartların oluşturulması ve yayınlanması;

Belirli alanlarda asgari standartların ötesine geçen ortaklıklar oluşturularak, toplumsal örgütlerin bu ortaklıklarda daha fazla temsil edilmesi karşılığında, komisyonun bu tür ortaklıklarla gerçekleştirilen istişareleri daha fazlalaştırmasına değinmektedir.

Daha iyi politikalar, düzenleyici tedbirler ve uygulama. Birlik, politikalarının kalitesini artırmak için, öncelikle belirli bir konuda eyleme gerek duyulup duyulmadığını ve eğer duyuluyorsa bu eylemin Avrupa düzeyinde olmasının gerekip gerekmediğini değerlendirmelidir. Eğer birlik düzeyinde eylem yapılması gerekiyorsa, o zaman farklı politika araçlarının kullanımı ele alınmalıdır. Yasama alanında ise birlik yasama sürecini hızlandıracak yollar geliştirmeli, uygulanacak kurala ilişkin olarak tektip ve esnek yaklaşımlar arasındaki uygun dengeyi kurmalı ve uzmanların politika kararları üzerinde etkili olmalarını sağlayarak bu kararlara duyulan güveni artırmalıdır. Komisyon bu kapsamda;

Farklı politika araçlarının (yönetmelikler, çerçeve yönergeler vb) daha fazla kullanılmasını teşvik edecek;

Mevcut AB hukukunu daha da basitleştirecek ve üye ülkeleri AB düzenlemelerinden kaynaklanan ulusal kuralları basitleştirmeye özendirecek;

Verilen tavsiyeleri, bu tavsiyelerin kaynağını, nasıl kullanıldıklarını ve mevcut alternatif görüşleri açık hale getirmek amacıyla uzman tavsiyelerinin toplanması ve kullanımı hakkında kılavuz ilkeler yayınlayacak;

Birlik hukukuna ilişkin ihlallerle ilgili soruşturmalar üzerinde odaklanabilmek amacıyla gerekli kriterleri oluşturacak;

Yeni düzenleyici ajansların ve bu ajansların faaliyet göstereceği çerçevenin oluşturulması için gerekli kriterleri tanımlayacaktır;

Küresel Yönetişim. Komisyon, uluslararası kuruluşların etkinliğini ve yaptırım gücünü artırmak amacıyla;

Uluslararası boyutu olan politikalara ilişkin teklifler hazırlarken, üçüncü ülkelerin hükümetleri ve sivil toplum kuruluşlarıyla olan diyaloğu geliştirecek;

Birliğin uluslararası forumlardaki temsiliyet şeklinin incelenmesini teklif edecektir.

Kurumların Yeniden Odaklanması. Komisyon, AB kurumlarının ve üye devletlerinin yeniden birlik politikalarına odaklanmaları ve çalışma şekillerini buna uyarlayabilmeleri amacıyla:

Politikaların tutarlılığını sağlamaya yönelik çabaları destekleyecek ve uzun dönemli amaçlar tanımlayacak;

Bir sonraki hükümetlerarası konferansta komisyonun idari sorumluluğunun yeniden odaklanmasına ilişkin teklifler sunacaktır.

Beyaz kitabın yayınlanmasının ardından komisyon, iyi yönetişimle ilgili taahhütleri konusunda çalışmaya başladı. Beyaz kitap kamuoyuna açık bir istişareden geçti ve 31 Mart 2002'de tamamlanan bu istişare sürecinde, komisyon gerekli tedbirleri uygulamaya sokmaya koyuldu.

Yönetişim konusunda daha yakın bir tarihli gelişme de 6. çerçeve programında Bilgi Toplumunda Yurttaşlık ve Yönetişim başlığının yer almasıdır. Bu başlık altında, Lizbon stratejisi kapsamında 2010 yılına kadar hedeflenen bilgiye dayalı ekonomiye dönüşüm sürecinin, ilgili tüm tarafların bilgilendirilmesi ve katılımlarıyla sağlanmasına yönelik faaliyetler amaçlanmaktadır. Bu başlık altında iki öncelik belirlendi: 1) bilgi tabanlı toplum ve sosyal birliktelik; 2) vatandaşlık, demokrasi ve yönetişimin yeni biçimleri. İkinci öncelik altındaki çalışmalarda, küreselleşme ve bütünleşmenin yurttaşlık ve yönetişim kavramlarında yarattığı etkilerle demokratik yönetişimi, anlaşmazlıkların çözümünü, insan haklarına saygıyı ve çeşitliliği dikkate alacak seçeneklerin tanımlanması amaçlanmaktadır. Bu öncelik altında çalışmalar Avrupa bütünleşmesinin ve gelişmesinin vatandaşlık ve yönetişim kavramlarına etkileri, sorumluluk alanlarının ve yeni yönetişim biçimlerinin eklemlenmesi, anlaşmazlıkların çözümü, barış ve adaletin teşvik edilmesiyle yeni vatandaşlık ve kültürel kimlikler başlıkları altında yürütülmektedir. ■

Hale Akay

Yönetişim/Kaynakça

Komisyon, COM (2001) 428 final.

Yönetmelik

Yönetmelik, AB'nin, tüm üye ülkeler için her yönüyle geçerli olan kural ve ilkeleri belirleyen karar alma aracıdır. ■

YTG *Bkz. Yeni Trans-Atlantik Gündem*

Yugoslavya

20. yüzyılın, neredeyse başladığı şekilde, Sırp milliyetçiliğinin neden olduğu, dünya barış ve istikrarını etkileyen Saraybosna'daki savaşla sona eriyor olması oldukça ironiktir. 1914'te Bosnalı Sırp Gavrilo Princip'in, Avusturya Arşidükü Franz Ferdinand'ı ve karısını suikastla öldürmesi, I. Dünya Savaşı'nın başlamasına neden olmuştu. Yüzyıl sona ererken, Sırbistan Devlet Başkanı Slobodan Milosevic'in Büyük Sırbistan ihtirası, "etnik temizlik" ve Hırvatlar ile Bosnalı Müslümanların kitlesel olarak Sırp işgali altındaki topraklardan sürülmesiyle sonuçlanarak, yine Balkanlar'da bir savaşa neden oldu. Bosna'da yaşanan bir iç savaş değil, Sırp saldırganlığının yol açtığı bir savaştı. Bosna'daki "tarihsel etnik nefretlerin" komünizmin yıkılmasından sonra mutlaka yeniden alevleneceği inancı sadece bir mitti. Bosnalı Sırp lider Radovan Karadic'den destek alan Milosevic, açıkça sözde yeni bir Yugoslavya, gerçekte ise büyük Sırbistan'ı yaratmayı amaçlayan bir strateji imzaladı. Avrupa Konseyi'nin ifade ettiği gibi, "Gelinen koşullara tüm taraflar değişlik şekillerde katkıda bulunmuş olsalar da, olanlarda en çok sorumluluğu olan Sırbistan yönetimi ve kontrol ettiği Yugoslav ordusudur" (Komisyon, 1995, s. 20).

AB, bir arabulucu, aracı ve barışın inançlı bir savunucusu olarak Balkanlar'daki son çatışmayla yakından ilgilendi. Bu çatışma, AB'nin ortak dışişleri ve güvenlik politikası (ODGP) için erken bir test ve AB'nin uluslararası nüfuz sahibi olması için de bir fırsattı. Ancak, Balkanlar'daki anlaşmazlık sadece bölgeye değil, AB'ye de büyük zarar verdi. Çatışmaları engellemenin veya durdurabilmenin çok uzağında kalan AB'nin eylemleri, Balkanlar'daki savaşı tırmandırmış bile olabilir. Savaş ancak ABD'nin silahlı müdahaleye karar vermesiyle sona erebildi. Atlantik ötesi ilişkiler, genel anlamda dış politika ve AB'nin kendine güveni açısından, Yugoslavya'daki savaş AB için büyük bir darbe oldu.

Çatışmanın Kronolojisi

1991 yılının bahar ve yaz aylarında, AB hâlâ Yugoslavya Başbakanı Markovic'le ekonomik "sopalar" ve ""havuçlar" hakkında müzakereler yapmaktayken, Slovenler ve Hırvatların bağımsızlık için yaptıkları baskılar sonucunda, ülkeyi bir arada tutan uzlaşma 23 Haziran'da bozuldu. Yugoslavya etnik bir çatışmaya doğru ilerlerken, AB'nin konuya olan ilgisi, dağılan Sovyetler Birliği'ne gösterdiği dikkatin gölgesinde kaldı. Kimse Yugoslavya'ya askeri müdahale yapılması ihtimalinden söz ederek Rusya'yı öfkelendirme riskini almak istemiyordu.

1991 yazı boyunca savaş giderek şiddetlenirken, AT ve BM bir ateşkes imzalanması ve Yugoslav cumhuriyetleri arasında bir anlaşma sağlanması amacıyla ortak çabalarda bulundu. AT, barışı koruma amaçlı

misyonunun ilk başarısızlığı sonrasında, ağustosta Sırbistan'a, egemen Yugoslav cumhuriyetleri arasında bir ortaklık kurulmasına ilişkin planı kabul etmesi, aksi takdirde ekonomik müeyyideler ve Hırvatistan ile Slovenya'nın tanınmasının sonuçlarına katlanmaya razı olması için, 5 Kasım'a kadar süre verdi. Ayrıca, Avrupa Konseyi de, Batı Avrupa Birliği'nden (BAB) barışı koruma amaçlı olası bir operasyon için planlar hazırlamasını istedi.

1991 sonbaharında Almanya Dışişleri Bakanı Hans-Dietrich Genscher, AT'deki çalışma arkadaşlarına Slovenya ve Hırvatistan'ı hemen tanımaları ve Bosna ile Makedonya'yı tanımayı da gündeme almaları yönünde baskı yaptı. Almanya, Hırvatistan'ın tarihi müttefikiydi ve Almanya'da önemli bir Hırvat azınlık yaşamaktaydı. 15 Aralık'ta yapılan gerilimli bir Genel İşler (dışişleri bakanları) Konseyi toplantısında, diğer üye devletler Almanya'nın baskılarına boyun eğmek zorunda kaldılar ve Fransa ve İngiltere'nin itirazlarına rağmen, Slovenya ve Hırvatistan'ı 1992 Ocak ayı ortalarında tanımayı kabul ettiler. (Bu sırada Almanya 18 Aralık'ta iki ülkeyi tek taraflı olarak tanıdığını ilan etti.)

1992 başlarında üye devletler Bosna-Hersek'in tanınıp tanınmayacağı konusunda bölünmüşlerdi; fakat insan haklarına, azınlık haklarına ve mevcut sınırlara saygı gösteren, ayrıca AT ve BM ile işbirliği yapan ve bağımsızlığını ilan etmek isteyen tüm ülkeleri tanımak gibi minimalist bir çizgide buluştular. Ancak AT, Yunanistan'ın yeni devletin Yunanistan'daki bir bölgeyle aynı ismi taşımasına yaptığı itirazlar nedeniyle Makedonya'yı tanımadı.

1992 Şubat'ında kurulan BM Koruma Gücü (UNPROFOR), AT'nin desteklediği Yugoslavya Konferansı çerçevesinde barış ve güvenlik koşullarını korumak amaçlı geçici bir düzenleme şeklinde oluşturuldu. Ancak UNPROFOR kısa zamanda BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (UNHCR) insani yardım çabalarına destek vermek ve insani yardım misyonlarının güvenliğini sağlamak gibi işleri üzerine alarak görevlerinin kapsamını genişletti. 1994'te Avrupa, AT üyesi ülkelerden gelen 12.200'e yakın asker ile (Fransa 6.200, İngiltere 2.400, Danimarka 1.306, Hollanda 1.080, İspanya 995 ve Belçika 808) UNPROFOR'un askeri gücünün yarısını temin etmekteydi.

Bosna-Hersek 1 Mart 1992'de yaptığı oylamayla bağımsızlık kararı aldı. Gerek Bosnalıların, Sırp kontrolünden çıkma mücadelesinde dayandıkları "kendi kaderini tayin" ve gerekse Sırpların Yugoslavya'nın bütünlüğünü korumak zorunda olduklarını beyan ederken başvurdukları "toprak bütünlüğü" gibi birbiriyle çelişen kavramların ikisinin de temelini 1975 Helsinki nihai kararlarının oluşturması ironiktir. Bu yüzden Bosna'nın bağımsızlığını ilan etmesi, kendi parlamentosuna ve ordusuna sahip (aslında Yugoslav ulusal ordusunun bir bölümüne sahip) Sırbistan Cumhuriyeti'ni, ertesi gün misilleme olarak bağımsızlığını ilan etmeye teşvik etti. AT, 7 Nisan'da Bosna'yı tanıdı.

Bu süre zarfında, 11 Ocak 1992'de, dışişleri bakanlarınca diplomatik tanıma gibi zorlu bir sorunu ele almak üzere kurulan Robert Badinter başkanlığındaki araştırma komisyonu, gerekli insan hakla-

rı ve demokrasi önkoşullarını tamamladıktan kısa bir süre sonra Makedonya'nın tanınması ve Hırvatistan'ın tanınmasının askıya alınması tavsiyesinde bulundu.

26-27 Haziran 1992'de Lizbon'da yapılan Avrupa Konseyi toplantısında, devlet ve hükümet başkanları "eski Yugoslavya halkına yardımcı olmak" konusundaki kararlılıklarını ifade ettiler ve İngiltere Eski Dışişleri Bakanı Lord Carrington'ın başkanlığını yaptığı Yugoslavya Konferansı'nın "eski Yugoslavya'nın önemli sorunlarına uzun süreli ve adil çözümler bulabilme kapasitesine sahip tek düzlem" olduğunu yeniden vurguladılar (Komisyon, 1995, s. 21). 1992 Ağustos'unda gerçekleştirilen Londra Konferansı'nda, İngiltere Başbakanı John Major "Sırplara" baskı yapılması çağrısında bulundu, fakat "savaşa savaş eklemek" istemeyen Fransa Cumhurbaşkanı Mitterand, askeri müdahaleyi reddetti (Gnesoto, 1994, s. 5). 27 Aralık 1992'de Brüksel'de yapılan AT dışişleri bakanları toplantısında, Sırbistan sınırlarının kapatılması, tüm posta ve telekomünikasyon iletişiminin kesilmesi ve Sırbistan ve Karadağ'ın tüm uluslararası örgütlerden çıkarılması dahil, daha ileri müeyyidelerin uygulamaya sokulması için BM'den yetki talep edilmesi kararlaştırıldı.

1993'ün başlarında, AT ve BM elçileri, masaya, Bosnalı Sırplar, Hırvatlar ve Müslümanlarla müzakere edilmiş (ancak sadece Sırplar tarafından kabul edilmiş), Bosna'yı zayıf bir merkezi hükümet altında on özerk bölgeye bölen yeni bir plan getirdiler. Daha sonra nisan ayında, AT dışişleri bakanları, Sırpların nakil hatlarını tahrip edecek, ancak aynı zamanda kuşatma altındaki Müslümanlara insani yardım götüren araçları da tahrip etme ihtimali olan bir hava saldırısı gibi askeri eylemler kullanmak yerine, daha sert ekonomik müeyyidelerin uygulanmasını kararlaştırdılar. AT, ayrıca Yugoslavya'nın tüm uluslararası örgütlerden dışlanması için adımlar atılmasını teklif etti ve üye devletler Sırbistan'ın kendi bankalarında bulunan –*Frankfurter Allgemeine Zeitung*'un ifadesine göre "uzun zamandır boş olan"– hesaplarının dondurulmasını planladılar.

1993 yazında, "[AT-BM'nin] barış planında bulunan toprak bütünlüğünü koruyan konfederal çözüm fiilen terk edildi ... ve yerini [AT-BM'nin] yeni toprak paylaşımı planı aldı ... bu planda taraflar Bosna'daki Sırp ve Hırvatların *oldu bittiye getirerek* elde ettikleri toprak kazanımlarını kabule hazırdı. Kullanılacak yöntem arabuluculuk ve müzakerelerde tarafsızlıktı" (Gnesotto, 1994, s. 4). Bunu takip eden siyasi ve askeri satranç oyununda, ABD, Rusya, Fransa, Almanya ve İngiltere'nin –temas grubu olarak bilinen– üst düzey diplomatları, BM-AB'nin düzenlediği Eski Yugoslavya hakkındaki uluslararası konferans için Cenevre'de bir araya gelerek, Bosna savaşına yönelik tek ve tutarlı bir uluslararası politika oluşturmaya çalıştılar. 1994'ün bahar aylarında süren bu yeni girişim dört aylık bir ateşkes sağladı; toprakları ise Bosna-Hırvat Federasyonu lehine yüzde 51/49 oranında paylaştırmaktaydı. Bosnalı Sırpların planı reddetmeleri, kuşatma altındaki Sırp lider Milosevic'i bu eski müttefikleriyle ilişkileri koparmaya götürdü.

7-8 Şubat 1994'teki Bakanlar Konseyi, Bosna hakkında olabilecek en kısa sü-

rede NATO Konseyi'nin toplanması için çağrı yapan bir bildirge yayınladı. ABA'nın AB'ye, BAB'dan AB adına müdahalede bulunmasını talep etme yetkisi veren J.4 (1) maddesi, BAB böyle bir görev için gerekli kaynaklara henüz sahip olmadığından göz ardı edildi. Sonraki on sekiz ay içinde yeni ateşkesler ve bunları takip eden müzakere girişimleri başarısızlıkla sonuçlandı. UNPROFOR kendisinden kaynaklanmayan nedenlerden dolayı etkisini ve inandırıcılığını kaybetmeye başladı. 1995 Kasım'ında hayal kırıklığına uğramış ABD, anlaşmazlıkla ilgili tüm tarafları medyadan ve iç siyasi baskılardan uzaktaki, Ohio'nun Dayton kentine gelmeye ikna etti. En sonunda ABD Dışişleri Bakanı Richard Holbrook'un aracılığıyla bir anlaşmaya varıldı. 15 Aralık 1995'te UNPROFOR'un yerini Tatbikat Gücü (IFOR) aldığından, BM'nin yönetimindeki askeri kuvvetlerin kumandası NATO'nun eline geçti. 16 Aralık'ta NATO'nun Avrupa'daki başkumandanı George Joulwan altmış bin NATO askerine Bosna'ya girme izni verdi. Sonraki on iki ayda Bosna'da barışı koruyan IFOR'un yerini, görev süresinin sona erdiği 1996 Aralık'ında İstikrar Gücü (SFOR) aldı.

IFOR ve SFOR'un Dayton barış görüşmelerinin uygulanmasını takip etmek ve sağlamak amaçlı misyonları, biri NATO kumandası altındaki askeri misyon, diğeri ise AB ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) yetkisi altındaki sivil (yeniden yapılanma ve yönetişim konularında çalışan) misyon olmak üzere ikiye bölünmüştü. AB, üstlendiği diğer görevlerin yanı sıra, AGİT'in anlaşmada belirlenen tarihte seçimleri yapabilmesi için gerekli fonların büyük bölümünü sağlayacaktı. 1996 Şubat'ında bir konuşma yapan NATO genel sekreteri Javier Solana, Bosna'da NATO'nun liderliğinde yapılan operasyon ile NATO'nun, ittifakın üyelerinin ortak güvenlik ve savunmasını sağlamaya devam ederken, kuvvetlerini ve politikalarını Soğuk Savaş sonrasının koşullarına uyarlamayı nasıl başardığının görüldüğünü ifade etti. NATO'nun başarısı, uygulamada AB'nin Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği'nin (AGSK), temelde –ABA'nın J.4 maddesinde belirtildiği gibi– BAB değil, NATO etrafında geliştirileceğini aşikâr hale getirmekteydi.

AB, ülke çapında barışı korumanın dışında, Balkanlar politikasındaki başarısızlığının sembolü haline gelen, Hırvatlar ve Müslümanlar arasında bölünmüş durumdaki Bosna'nın Mostar kentinde, siyasi nitelikte bir yeniden yapılanma ve barışı sağlamak gibi kamuoyunca yakından izlenen bir görevi de doğrudan üstlendi. Üye devletler Mostar'daki AB yönetimini (ABA'nın J.3. maddesi uyarınca) ODGP'nin bir ortak eylemi olarak kabul ettiler ve Bremen'in eski valisi Hans Koschnik'i AB'nin buradaki yöneticisi olarak atadılar. Bölgedeki yerel barış antlaşması uyarınca Koschnik 200 milyon dolarlık bir yeniden yapılanma programını yönetti ve bir ortak kolluk gücü ve hükümet kurarak yeniden birleşme sürecini başlattı. Ancak Koschnik'in iki taraf nazarında uzlaşma sağlama çabaları yerel kamuoyunun yabancılaşmasına yol açtı ve AB'nin paraları iyi bir şekilde harcanamadı. Koschnik 1996 Temmuz'unda istifa ederek, Mostar'ın geleceğini belirsizlik içinde

bıraktı. Aslında kentin birleşmesi Dayton anlaşmasında belirlenen zaman planının gerisinde kalmıştı. AB'nin Mostar'daki varlığı, maliyeti yüksek bir hayal kırıklığı ve AB'nin eski Yugoslavya'nın tamamına yönelik gelecekteki politikasının başarısızlığının can sıkıcı bir sembolü haline geldi.

ABD-AB İlişkileri

ABD ile AB arasında, eski Yugoslavya hakkında bazıları teknik, bazılarıysa stratejik, bir takım temel görüş farklılıkları vardı. En başta, ABD'nin –eğer rol alacaksa– rolünün ne olacağı konusunda anlaşma sağlayamıyorlardı. Avrupa'nın başlangıçtaki kibri 1991 Haziran'ında Lüksemburg Dışişleri Bakanı ve Bakanlar Konseyi Başkanı Jacques Pool'un yaptığı, sık sık atıfta bulunulan "Zaman Avrupa'nın zamanıdır" açıklamasıyla özetlendi. Daha sonraları, Avrupalılar, ABD'yi anlaşmazlığa yeniden dahil etmeye çalıştıklarında, ABD Avrupa'nın çözüme katılmasını hayati bir çıkar konusu olarak görmediği izlenimi verdi. Diğer yandan Avrupalılar da, önemli bir Avrupa krizini kendi başlarına çözebilecek beceriye sahip olamadıkları görüntüsü veriyorlardı.

Yaklaşımlardaki farklılıklardan biri, Avrupa'nın, ABD Dışişleri Bakanı Baker'ın 21 Haziran 1991'de Belgrat'a yaptığı ziyarette, Yugoslav liderleri "bölünmenin tehlikelerine" karşı uyararak ve ABD'nin ayrılıkçı cumhuriyetleri tanımayacağını açıklayarak, Sırplara "yeşil ışık" yaktığı yönündeki suçlamalarıydı (Dinan, 1994, s. 485). Almanya'nın Hırvatistan ve Slovenya'nın tanınması konusundaki ısrarı da, Avrupalılarla Amerikalılar arasındaki ve Avrupalıların kendi içindeki ihtilafın bir başka unsuruydu ve Almanya'nın muhalefetteki Sosyal Demokrat Parti'sinin sözcüsü Karsten Voigt, "[sorun bu ülkeleri tanımanın yaratacağı etki değil] Yugoslavya'daki statünün sürdürülüp sürdürülemeyeceğidir ... Temel sorun Baker'ın ... statükonun korunabileceğine inanmasıdır ve Amerikalılar uzun zamandır bu fikre saplanıp kalmışlardır... Amerika sorunu izlerken, Almanlar ise taktikte hata yapmışlardır" açıklamasını yaptı (Oberdorfer, 1993). AB müzakerecisi David Owen, Bosna'daki savaşın, eğer Başkan Bush 1992'de yeniden seçilmiş olsaydı, 1995'te bitmiş olacağı yorumunu yaptı. Owen'a göre savaşın bu kadar uzun sürmesine, yeni seçilen Başkan Clinton'ın AB-BM barış planını reddetmesi neden olmuştu.

Uluslararası toplumun eski Yugoslavya'daki ihtilafı yıllarca çözüme kavuşturamamasının en önemli nedenlerinden birinin, Atlantik'in iki yanındaki müttefiklerin en iyi çözümün ne olacağı konusunda bölünmüş olmaları olduğu açıktır. Bu süre zarfında, anlaşmazlığın tarafları, ittifak içindeki farklılıkları kendi hedeflerine uygun bir şekilde kullanarak savaşı sürdürme olanağı buldular. IFOR'un görev süresi dolduğu zaman bile, ABD Bosnalılara, kendilerini Sırp saldırılarına karşı korumaları için silah verilmesini savunurken, Avrupalılar benzer bir inatla Bosnalılara silah vermenin anlaşmazlığı yeniden alevlendireceğini ve bunun sonucunda barışın değil yeniden savaşın sağlanmış olacağını savunduklarından, AB ve ABD, bu sefer de Bosna'ya en iyi şekilde nasıl yardım edilebileceği konusunda bölünmüşlerdi.

Somut Dersler

AB'nin Yugoslavya politikasından ve geniş olarak uluslararası toplumun Yugoslavya'daki anlaşmazlığa karşı tutumundan bazı dersler çıkarılabilir.

Yugoslavya deneyimi AB içinde bir ortak savunma politikası geliştirmenin önündeki güçlükleri göz önüne serdi. Yugoslavya ayrıca, üye devletlerin –veya ortaklarının–, kendilerini yerine getiremeyecekleri politikalar ve amaçlarla ilgili taahhütler altına girmiş bulma olasılığından dolayı, ODGP'yi şekillendirmek konusunda çok dikkatli olmaları gerektiğini gösterdi. ODGP kendiliğinden ya da işlevselcilerin öngördüğü gibi bütünleşmenin ekonomik ve siyasi alanlarının yarattığı yayılma etkisi sonucunda gelişmeyecektir; aksine, ODGP'nin başarısı için üye devletlerin açık taahhütlerde bulunmaları gerekmektedir.

Yugoslavya deneyimi İngiltere, Fransa ve İspanya'nın Avrupa'nın siyasi yükünün büyük bölümünü sırtlayacaklarını göstermektedir. Savunma politikası ve BAB ile NATO'ya yönelik politikalar konusundaki gözle görünen ve görünmeyen farklılıklara rağmen, askeri eylem kararı verildiği anda, daha önce beklendiği gibi Fransa ve Almanya değil, Fransa ve İngiltere'nin birlikte davranmaları gerekli olmaktadır.

ABD'nin Avrupa'nın güvenlik meselelerindeki rolü, Avrupa'nın güvenlik alanındaki girişimlerinin başarısı ve başarısızlığı arasında çok önemli bir farklılık yaratmaktadır. IFOR ve SFOR, Atlantik ötesi bağlar ve NATO'nun değeri konusunda sağlam birer kanıttır. Aynı zamanda Atlantik'in iki yakasında savunma ve güvenlik konularına ilişkin bariz derecede farklı perspektifler mevcuttur.

NATO'nun Avrupa'nın güvenliği içindeki rolü artarken BM'ninki azalmış, ayrıca BAB'ın NATO içindeki rolünün sınırları belli olmuştur. NATO'nun hâkimiyeti, buna mukabil BAB'ın daha alt düzeydeki rolü nedeniyle, ABD'nin Avrupa'nın savunması konusundaki rolü azalacağına artarak, ABD-AB ilişkilerinin geleceğine ilişkin zorlu problemler gündeme getirmektedir.

Belki eski Yugoslavya, Avrupa savunmasını test etmek için iyi bir örnek değildir ve aslında bu yanlış örnekler yanlış sonuçlara varılmasına neden olur. Belki de savaş çok erken, bırakın ODGP'yi, bir ortak Avrupa tutumu bile geliştirilmeden önce çıkmıştır. ODGP konusunda, üye devletlerin kendilerine özgü sorunlarının siyasi olarak çok fazla abartıldığı veya başa çıkılmaz gösterildiği de iddia edilebilir. Belki de Yugoslavya stratejik açıdan bazılarının iddia ettiği kadar önemli değildir ve AB üye devletleri bunu kabullenmelidirler. Ancak Yugoslavya ihtilafından alınması gereken kesin ders, saldırganlara karşı güç kullanmamanın sadece saldırıların daha da şiddetlenmesini teşvik ettiğidir. ■

Bryan Collester

Bkz. ayrıca Soğuk Savaş Sonrası Avrupa'sı İçin Bir Barış ve Güvenlik Sistemi: Gelecek "Yugoslavya'ların" Önlenmesi

Yugoslavya/Kaynakça

Komisyon. 1995. *The European Councils: Conclusions of the Presidency, 1992-94*. Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities.

Dinan, Desmond. 1994. *Ever Closer Union? An Introduction to the European Community*. Boulder: Lynne Rienner.

Gnesotto, Nicole. 1994. *Lessons of Yugoslavia*. Paris: Institute for Security Studies, Western European Union.

Newhouse, John. 1993. "No Exit, No Entrance". *New Yorker* (28 Haziran).

Oberdorfer, Dan. 1993. "UN Halts Most Bosnian Relief". *Washington Post* (18 Şubat), s. A29.

Santer, Jacques. 1996. "The European Union's Security and Defense Policy: How to Avoid Missing the Rendez-vous". *NATO Review* 43, no. 6 (Kasım), s. 12-16.

Zimmermann, Warren. 1995. "The Last Ambassador: A Memoir of the Collapse of Yugoslavia". *Foreign Affairs* (Mart/Nisan), s. 1-20.

Yunanistan

1962'de AT'nin ortak üyesi statüsünü kazanan Yunanistan, 1981'de topluluğun onuncu üyesi oldu. Yunanistan'ın AT üyeliği yolundaki ilerlemesi, ülke yönetiminin askeri cunta eline geçtiği 1967'de kesilmişti; ancak 1974'te yeniden demokrasiye dönülünce, Yunanistan tekrar ekonomik ve teknik yardımlardan faydalanmaya başladı ve AT'ye katılma talebini gündeme getirebildi (Kazakos ve Ioakimidis, 1994).

Yeniden gündeme gelen AT üyeliği, aslında Yunanistan'ın diktatörlük sonrası dönemine damgasını vurdu. Seçkin bir muhafazakâr politikacı olan Konstantin Karamanlis, diplomatik yetenekleri ve Fransa Cumhubaşkanı Valéry Giscard d'Estaing ile yakın dostluğu sayesinde, belki de Yunanistan'ın başarıyla sonuçlanan katılım çabalarında en çok payı olan kişiydi. Yunanistan'ın ekonomik durumunun tam üyelik için hâlâ yeterli olmadığını iddia eden komisyon, başvuruyla ilgili olumsuz görüş vermişti. Ancak, siyasi nedenlerden dolayı (özellikle silahlı kuvvetlerin yeniden bir diktatörlük rejimi kurmaya yönelik çabalarına karşı), Bakanlar Konseyi, komisyonun görüşünü dikkate almadı ve Yunanistan'ın katılımını kabul etti. Siyasi konulara verilen bu öncelik, daha sonra gelen Akdeniz ve Orta ve Doğu Avrupa katılımları için bir emsal teşkil etti.

Yunanistan'ın AT ve AB ile ilişkileri dört önemli dönemden geçti: (1) Yeni Demokrasi Partisi'nin liderliği altındaki, katılım anlaşmasıyla sona eren, coşkulu hazırlık süreci (1974-1981); (2) İlişkilerin büyük ölçüde iktidardaki sosyalist partinin lideri Başbakan Andreas Papandreou'nun kavgacı yaklaşımından dolayı gerildiği dönem (1981-1989); (3) Yunanistan'ın AT'ye en yakın olduğu, yeni demokrasi hükümetinin Avrupa konusunda gayretli başbakanı Konstatinos Mitsotakis yönetimindeki, iki PASOK iktidarı arasındaki dönem (1990-1993); (4) Sosyalist parti PASOK'un yeniden iktidara gelmesiyle başlayan son dönem (1993 sonrası). PASOK'un Avrupa bütünleşmesine yönelik tavrındaki değişime rağmen, bu dördüncü dönemde de Yunanistan ve AT arasındaki ilişkilerde iki önemli nedenden dolayı gerginlikler yaşandı: İlk olarak, Papandreou'nun geçmişteki davranışları Avrupalı liderler arasında güvensizliğe neden oldu; ikinci olarak Yunanistan kendisini, psikolojik ve siyasi karmaşıklıklara neden olan Balkanlar'daki çatışmaların içinde buldu. Yine de Papandreou'nun 1996 Şubat'ında görevinden ayrılmasının, ülkeye daha genç, daha az ideolojik, daha

az milliyetçi ve –en önemlisi– daha Avrupa yanlısı bir lider kazandırmış olması önemlidir. AB çevrelerinde tanınan isimler olan yeni başbakan Kostas Simitis ve Kalkınma Bakanı Vaso Papandreou ülkeyi Brüksel'e yaklaştırmaya söz vermişlerdir.

Değerlendirme

Yunanistan'ın AT üyeliği ekonomik faktörler, dışişleri ve güvenlik sorunları ile siyasi ve kültürel meseleler perspektifinden değerlendirilmelidir.

Ekonomi. Yunanistan'ın, AT üyeliği sayesinde Avrupa pazarlarına serbestçe ulaşmaktan çabucak fayda sağlayacağına ilişkin umutların gerçekçi olmadığı ortaya çıktı; pazarın serbestleşmesi, ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmak bir yana, olumsuz bir rol oynadı. Kuzey Avrupa ülkelerinin temelleri sağlam endüstrilerinin, rekabet gücü zayıf Yunan sanayiinin başarılı uyumuna imkân tanımaması, Yunan ekonomisinin Avrupa ülkeleri karşısındaki, katılım sonrasında kötüleştiğine inanılan ekonomik durumuna yansıdı. Yunanistan'ın kişi başına milli geliri 1980'de AT ortalamasının yüzde 58'ine denk gelirken, 1991'de bu oran yüzde 52'ye düştü ve halen düşmeye devam etmektedir (Kazakos ve Ioakimidis, 1994). Bu düşüş, üyeliğin ekonomik sonuçlarını değerlendirmede bir yoldur, ancak başka önemli mütalaalar da bulunmaktadır. Yunanistan, ülke ekonomisinin geleceği açısından gerekli olan altyapı projelerini yürütmek üzere AB'nin yapısal fonlarından ve uyum fonundan cömert mali transferler kullanmış üye ülkelerden biridir. Halen Atina'da inşa edilmekte olan yeni uluslararası havaalanı (sürmekte olan en büyük Avrupa projesi), Kuzeydoğu Yunanistan'ı ülkenin batısındaki Igoumenita'ya bağlayan Egnatia otobanı ve Atina metrosu dahil, ülkenin ekonomik durumunu 2000 yılı itibarıyla derinden değiştirecek bir dizi büyük çaplı proje yürütülmekte, büyük bölümü AB fonlarından karşılanan bu projelerin maliyetlerinin geri kalanı Yunanistan tarafından üstlenilmektedir.

Kalkınma projeleri için aldığı büyük miktarlardaki para yardımları nedeniyle Yunanistan'ın üyeliğine muhalif olanlar, bu ülkenin AB ekonomisine yaptığı katkının son derece kadar küçük olduğuna işaret etmektedirler. Bu iddia kabaca doğru olmakla birlikte, AB üyeleri yalnızca elle tutulur ve ölçülebilir işlemler yoluyla değil, gizli ticaret ve para transferleri yoluyla da birbirlerinden fayda sağlamaktadırlar. Örneğin, yukarıda söz edilen projelerin büyük bölümü, diğer AB üyelerinin müteahhit firmalarınca (özellikle AB bütçesine net olarak katkıda bulunan ülkelerin şirketlerince) yürütülmektedir.

Yunanistan ve AB, ayrıca Balkanlar ile Orta ve Doğu Avrupa'daki son değişimlerden de ekonomik yararlar sağlamaktadır. Daha önce belirtildiği gibi, Yunan şirketleri oldukça rekabetçi AB pazarının avantajlarından tam anlamıyla yararlanamadılar; ancak yeni kurulan Balkan pazarlarında, Yunan şirketleri diğer AB ülkelerinin şirketlerine oranla öncü bir rol üstlendi. Yunanistan'ın Balkanlar'daki ekonomik varlığına katkısı olan üç önemli faktör vardır: İlk olarak, Yunanistan AB'nin bölge ekonomisine yardım amaçlı programlarından (Polonya ve Macaristan: Ekonominin Yeniden Yapılanmasına Destek Programı [PHARE] gibi)

dolaylı olarak etkilenmektedir; ikinci faktör, Yunanistan'ın Balkan devletleriyle sınırları olan tek AB ülkesi olmasıdır ve üçüncü olarak da Yunan işadamlarıyla diğer Balkan ülkelerinin işadamları arasında güçlü kültürel bağlar bulunmaktadır. Bir gözlemcinin belirttiği gibi, belirsiz hukuki çerçeve, işleri ağırlaştıran bürokrasiyle lisans ve izin almakta yaşanan gecikmeler gibi, hâlâ Balkanlar'da iş yapmanın kaçınılmaz bir parçası olan sorunlar, Yunanlılar için caydırıcı nitelikte değildir.

DIŞ POLİTİKA VE GÜVENLİK. Diğer üye ülkelerden ayrı ve Balkan yarımadasının ucundaki coğrafi konumu, Yunanistan'ın AB içindeki rolünü kaçınılmaz olarak etkilemektedir. Örneğin Yunanistan, sık sık dış politikaya ilişkin konularda AB'nin "ortak" dış politikasının benimseyebileceğinden belirgin ölçüde farklı tavırlar almıştır. AB üyeliğinin büyük bir bölümünde Yunanistan, Andreas Papandreou liderliğindeki PASOK tarafından yönetildi. Papandreou'nun bağımsız ve ideolojik tutumu, Batı Avrupa yerine Sovyet blokuyla kurulacak yakın ilişkilerin, ülkenin çıkarlarına daha iyi hizmet edeceği görüşünü yansıtıyordu.

Soğuk Savaş'ın bitimine kadar ülkenin sınırları görece daha güvenliydi ve olası bir Sovyet saldırısına karşı NATO'nun koruması altındaydı. Öte yandan Yunanistan toprak bütünlüğünün, NATO üyesi ve AB ortak üyesi, komşusu Türkiye'nin de tehdidi altında olduğunu ileri sürüyordu. Komünist blokun dağılması, Bosna'da beş yıl süren çatışmalar ve Balkanlar'daki yeni cumhuriyetlerin toprak iddiaları, yeni güvenlik sorunlarını da beraberinde getirdi. Ayrıca, bu yeni tehditler ortaya çıktığında, Yunanlılar kendilerini büyük ölçüde AB tarafından terk edilmiş hissettiler. Özellikle iki olay Yunanistan'da AB tarafından desteklenmediği hissi uyandırdı: Bunlardan birincisi, eski Yugoslavya cumhuriyetlerinden Makedonya'nın ismi, anayasası ve bayrağı meselesi, ikincisi Yunanistan ve Türkiye arasında, Ege denizindeki ıssız bir adacık için çıkan ve Dayton Barış Anlaşması'nın mimarı Amerikalı diplomat Richard Holbrrok'un AB'yi, Türkiye ve Yunanistan savaşın eşiğine gelirken "bütün gece uyumakla" suçladığı, anlaşmazlıktı (*Ekonomist*, 18-24 Mayıs, 1996, s. 50).

Genellikle AB dış politika normlarından ayrı düştüğü düşünülse de, 1980'lerin başından itibaren yürüttüğü dış politika dikkatlice incelendiğinde, Yunanistan'ın AB'nin yeni dış politika ve güvenlik politikasına köstek olmaktan çok yardımcı olduğu ortaya çıkmaktadır. Papandreou yönetiminde bile Yunanlıların inatçılığı AB'nin işine yaradı; örneğin, 1980'lerin başında Papandreou'nun Sovyetler Birliğine karşı ılımlı siyasi yaklaşımı, AT-SSCB ilişkilerinin yumuşamasına yardımcı oldu. Benzer şekilde, 1990'ların başında Sırbistan'la iyi ilişkilere sahip tek üye ülke olan Yunanistan, Brüksel ile Belgrat arasında bir köprü kurulmasında rol oynadı; fakat AB'nin acemilik devresindeki dış politika ve güvenlik politikasına ülkenin en mühim katkısı, daha fazla dayanışma ve işbirliği konusundaki ısrarı oldu; siyasi liderleri, ideolojik görüşlerinden bağımsız olarak, her zaman için AB sınırlarının korunmasında, AB'nin sorumluluk üstlenmesi için çabaladılar. Bunun bir örneği Başbakan Simitis'in 1996 Haziran'ında Floransa'da yapılan Avrupa Kon-

seyi'nde, Avrupa Birliği Antlaşması'nın (ABA) ruhuyla tamamen tutarlı olan, gelecekte "bir sınır tehdidi olması durumunda AB arasında dayanışma sağlanmasına" yönelik bir koşul içermesi için verdiği destektir (Makedonya Basın Ajansı, Haziran 23, 1996). Her ne kadar Yunanistan dış politika ve güvenlik konularında AB tarafından korunmadığını düşünüyor olsa da, AB üyeliğinin Yunanistan'ın güvenliğini artırdığı sonucuna varmak daha adil olur: Başka bir ülkenin AB üyesi bir ülkeye saldırması, ancak olağandışı durumlarda mümkün olabilir.

Siyasi istikrar ve kültür. Yunanistan'ın AT üyeliği için başvuruda bulunmasının en önemli sebebi, siyasi istikrar arayışıdır. 1981'den itibaren yaşanan gelişmeler bu hedefe ulaşıldığını göstermektedir: Yunanistan'ın siyasi partileri modernleşmiş, özgür ve adil seçimlere geçilmiş ve anayasa en demokratik ülkelerdekinden bile daha ileri birtakım maddeleri içerecek şekilde değiştirilmiştir.

Yunanistan'ın AB'ye yaptığı en büyük katkılardan biri, belki de bütünleşme kültürü alanındakidir. Uzun ve seçkin tarihleri dikkate alındığında, Yunanlılar kendilerini Avrupa'daki en güçlü etnik ve kültürel kimliğe sahip ulus olarak görmektedirler. Bu güçlü milliyetçi ve kültürel tavır, şaşırtıcı bir şekilde AB'nin bütünleşme idealine ters düşmemektedir. Aslında Yunanlılar, Avrupa bütünleşmesine tam olarak katıldıklarından, ulusal bağımsızlık ve kültürel miraslarını kaybediyor hissi yaşamamaktadırlar. Bu durum, AB üyesi bir ülke ne kadar milliyetçi olursa, o ülkenin güçlü bir AB'ye vereceği desteğin o kadar az olacağına ilişkin kuramla çelişmektedir (Hoffmann, 1996). Avrupa bütünleşmesinin derinleşmesine verilen destek konusunda üye ülkelerde yapılan kamuoyu araştırmalarında, Yunanistan sürekli olarak en üst sıralardadır. Yunan parlamentosu, AB'ye kamuoyundan daha da olumlu bakmaktadır. Örneğin, 300 Yunanlı parlamenterden 286'sı ABA'nın onaylanması yönünde oy kullanmıştır (Koliopoulos, 1994).

Sonuç

Yunanistan ve AB arasındaki ilişkiler, üyeliğin iyimser destekçilerinin ilk başta beklediklerinden farklı ilerliyor olabilir. Diğer gelişmiş üye ülkelerin ekonomilerini yakalayamadığı açık olmakla birlikte, Yunanistan, ABA'daki EPB'nin son aşamasına ilişkin kriterlere ulaşabilmeyi ummaktadır. Yunanistan'ın enflasyon oranı büyük ölçüde düşmüş ve dış borçları azalmıştır; Yunan hükümeti de bütçe harcamalarını kısmak konusunda kararlı bir görüntü vermektedir. Bu tür bir ekonomik dönüşümün gerçekleşmesi için AB'nin kılavuzluğu ve baskısı şarttır.

Yunanistan'ın üyeliğinden hem AB hem de Yunanistan'ın yarar sağladığı başka alanlar da bulunmaktadır. Yunanistan istikrarlı bir demokrasi haline gelmiş, uluslararası olaylardaki konumunu güçlendirmiş ve komşularına karşı ulusal güvenlik ve pazarlık güçlerini geliştirmiştir. Belki de, Yunan kamuoyunun Avrupa bütünleşmesinin daha da derinleşmesine bu kadar fazla destek vermesinin ardında yatan ana nedenler bunlardır. Ancak, AB üyeliğinin sadece Yunanistan'a fayda sağladığı, AB'ye bir katkısı olmadığı varsayımı yanlıştır. Yunanistan'ın coğrafi ve kültürel özellikleri,

Avrupa için, Güneydoğu Avrupa ve Ortadoğu'daki ülkelerle fiziksel ve Ortodoks dünyasıyla da kültürel bir bağ kurma imkânı sağlamaktadır. Yunanlıların, Doğulu ve Batılı olarak iki kimliğe sahip oldukları söylenebilir (Pettifier, 1994). AB, Yunanistan'ın üyeliği sayesinde belki de Balkanlar'ı daha iyi anlayabilmektedir.

Son olarak, Yunanistan'ın AB'ye bir katkısı da, sahip olduğu, dünyanın en büyük ticari filosudur. (AB'nin ticari ulaşım araçlarının yarısı Yunanistan'a aittir.) Filo dışında, Yunanistan AB'ye "Arap ülkeleri ve Balkanlar'la arasındaki ticari ve deniz taşımacılığı bağlantılarını" sunmuştur; bu, topluluk için, Yunan hükümetlerinin "yeni bir üye olarak getirdiğimiz çeyiz" şeklinde açıkladıkları yeni bir avantajıdır (Daltrop, 1989, s. 157). ■

Christos Bourdouvalis

YUNANİSTAN/KAYNAKÇA

Daltrop, Ann. 1989. *Political Realities: Politics and the European Community*. Londra: Longman.

Hoffmann, Stanley. 1966. "Obstinate or Obsolete? The Fate of the Nation-State and the Case of Western Europe". *Daedalus* 95 (Yaz), s. 892-908.

Kazakos, Panos ve P. C. Ioakimidis. 1994. *Greece and EC Membership Evaluated*. New York: St. Martin Press.

Koliopoulos, Kostas. 1994. "Greece and the Ratification of the Maastricht Treaty". Finn Laursen ve Sophie Vanhoonacker, ed., *The Ratification of the Maastricht Treaty*. Maastricht: European Institute of Public Administration.

Pettifer, James. 1994. *The Greeks: The Land and People Since the War*. Middlesex: Penguin.

YUNANİSTAN/GÜNCELLEME

1996'da başlayan Kostas Simitis liderliğindeki Panhelenik Sosyalist Hareket (PASOK) hükümeti dönemi, Yunanistan'ın Avrupa bütünleşmesi sürecinde daha aktif olarak rol aldığı, pek çok alanda daha yoğun bir bütünleşme çabası içine girdiği bir dönem odu. Simitis hükümetinin AB politikasının önceliği, EPB'ye olabildiğince çabuk katılabilmekti. Nisan 2000'deki genel seçim, Yeni Demokrasi Partisi'ni (Nea Demokratia-ND) az bir oy farkıyla geçen PASOK'u yeniden iktidara taşıdı. Genel seçimler öncesindeki kampanya döneminde, her iki parti de AB ile bütünleşmenin ilerletilmesine verdikleri desteği ifade ettiler. PASOK liderliğindeki Yunanistan 1 Ocak 2001'de EPB'ye dahil oldu. 2003'ün ilk yarısında, dördüncü kez AB dönem başkanlığı görevini yürüten Yunanistan'da, Mart 2004'te yapılan son genel seçimleri Kostas Karamanlis liderliğindeki Yeni Demokrasi Partisi kazandı.

Simitis hükümetinin EPB'ye dahil olmak için uygulamaya koyduğu ekonomik tedbirler sonrasında iyi bir ekonomik performans yakalayan Yunanistan'ın, EPB üyesi olduğu 2001 yılının Ocak ayında düzenlenen kamuoyu anketleri, halkın yüzde 70'e yakınının EPB üyeliğini desteklediğini göstermekteydi. EPB kriterlerini hızla yakalamakta kaydedilen başarıya rağmen, komisyon Yunanistan'ın ekonomik reformları devam ettirmesi gerektiğine dikkat çekmekteydi. Avro alanına dahil olan ülkelerin enflasyon ve bütçe performanslarını takip eden İstikrar ve Büyüme Paktı uyarınca, Yunan hükümetinden 2000-2004 dönemi için bir yakın-

sama programı hazırlanması talep edildi. Yunanistan'ın 12 Şubat 2002 tarihinde Ekonomi ve Maliye Bakanları Konseyi'ne (ECOFIN) sunduğu revize edilmiş program, enflasyonun 2002 ve 2003 yıllarında yüzde 2,7, 2004'te ise yüzde 2,8 olmasının beklendiğini ve aynı dönem içinde yaklaşık yüzde 4'lük bir büyüme oranı hedeflendiğini açıklamaktaydı.

Yunanistan başta ortak tarım politikası (OTP) ve topluluk destek çerçeveleri (TDÇ) yardımları vasıtasıyla AB'nin toplam harcamalarından yüzde 8,3'lük bir pay almaktadır. Üçüncü TDÇ fon döneminin 2006 yılında sona ermesiyle, Romano Prodi'nin ifadesine göre "AB ekonomisinin parlayan yıldızı" olan Yunanistan, 1990'lardan itibaren yakaladığı ekonomik büyüme düzeyini sürdürmekte ciddi problemlerle karşı karşıya kalacaktır. Ülkenin yüksek bütçe açığı, düşük verimliliği ve rekabet gücü dikkate alındığında, bu büyüme oranlarını sürdürmek için sıkı maliye ve para politikalarının uygulanması gerekli olacaktır.

Yunanistan'ın dış ticaretini etkileyen önemli bir unsur, diğer AB üyelerine olan uzaklığı ve ulaşım ile iletişim altyapısının zayıflığıdır. Bu nedenle ikinci TDÇ programında Yunanistan'a aktarılan fonların yüzde 25'i ulaşım sektörüne tahsis edilirken, üçüncü programda yine toplam fonların yüzde 36'sı bu tür altyapı yatırımları için kullanılmak üzere ayrılmıştır.

24-25 Mart 1999'da Berlin'de gerçekleştirilen Avrupa Konseyi toplantısında birliğin ekonomik ve sosyal uyuma verdiği önceliği yeniden teyit etmesiyle, Yunanistan'a 2000-2006 dönemi için yapısal fonlardan ayrılan toplam fon miktarı 25 milyar avroya yükseltildi. Bu miktar, fonlarda bir önceki döneme göre senelik yüzde 1,1'lik bir artış yapıldığı anlamına gelmektedir.

Ekonomik alanda elde edilen istikrar ve 2000 yılı sonrasındaki PASOK hükümetinin izlediği aktif dış politika sonucunda, Yunanistan hem bölgesel konumunu hem de pazarlık gücünü güçlendirdi. Yapılan kamuoyu anketleri, AB üyeliğinin Yunanistan'da, AB ortalamasının oldukça üstünde bir destek gördüğünü göstermektedir.

2000'lerin başından itibaren Yunanistan'ın AB gündeminin önceliklerini, Kıbrıs ve Türkiye'nin AB üyelikleri oluşturmaya başladı. Türkiye-Yunanistan arasındaki ilişkilerin yeni bir çerçeveye oturtulduğu 1999 yılının Aralık ayındaki Helsinki Avrupa Konseyi toplantısıyla birlikte, ikili ilişkilerde ılımlı bir döneme geçildi. Yunanistan Türkiye'ye yönelik daha önceki tutumunu terk ederek, Türkiye'nin AB üyeliğine destek vermeye başladı. 2000 yılının Ocak ve Şubat aylarında iki ülkenin dışişleri bakanları, kırk yıla yakın bir süredir ilk kez karşılıklı resmi ziyaretlerde bulunarak, dokuz adet ikili anlaşma imzaladılar. Yunanistan, 2002 Aralık'ında gerçekleşen Kopenhag zirvesi öncesinde, Türkiye'nin üyeliğine verdiği desteği açıkça ifade eden ilk AB üyelerinden biri oldu, ancak bir taraftan da Türkiye'nin AB üyeliğiyle Kıbrıs sorununu birbirine bağlantılandırmaya yönelik bir politika izledi.

Yunanistan 1 Ocak 2003'te devraldığı AB dönem başkanlığında oldukça hareketli günler geçirdi. Dönem başkan-

lığının başlangıcından itibaren iyice şiddetlenen Irak krizi ve kamuoyunun AB'nin uluslararası konularda daha fazla sesini duyurması yönünde giderek artan talebi, ortak dışişleri ve güvenlik politikasını (ODGP) bu dönemde gündemin ilk sıralarına oturttu.

Yunanistan'ın AB dönem başkanlığını yürüttüğü 2003'ün ilk yarısında, ODGP Irak kriziyle çetin bir dönemeçten geçti. Bu gelişmelere paralel olarak 2003 Mayıs'ında kabul edilen Avrupa güvenlik stratejisi ile AB dışişleri ve güvenlik politikası için kilit nitelikte üç amaç belirlendi. Kuşkusuz, bu dönemde Yunanistan için en çetin sorun, Irak krizi karşısında bölünen AB'nin dış ilişkilerini temsil etmek gibi bir sorumluluğu yüklenmesi oldu. Yunanistan, dönem başkanlığı süresince, BM'nin Irak krizi konusunda merkezi bir rol oynaması konusunda görüş belirtse de, AB ülkelerinin dış politika tutumlarındaki farklılıklar, AB'nin bu dönemde Irak krizi konusunda net bir tutum izlemesini engelledi.

Yunanistan'ın dönem başkanlığı sırasında, ayrıca, Nice Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi, Avrupa'nın geleceği için konvansiyon çalışmalarının tamamlanma aşamasına gelinmesi, yeni üyelerle katılım antlaşmalarının imzalanması ve Lizbon stratejisinin hayata geçirilmesi gibi önemli gelişmeler kaydedildi. ■

Bkz. ayrıca Kıbrıs

YUNANİSTAN/GÜNCELLEME KAYNAKÇASI

Ministry of National Economy. The 2000 Stability and Growth Programme 2000-2004 (www.ypetho.gr)

Pagoulatos, George. 2002. "Greece, The European Union, and the 2003 Presidency". Notre Europe. Research and European Issues, NO 21 Aralık 2002. (http://www.notre-europe.asso.fr/Etud21-fr)

Yüksek Enerji Verimliliği İçin Özgül Eylemler (SAVE)

Yüksek Enerji Verimliliği İçin Özgül Eylemler (SAVE), AB'nin enerji verimliliğini artırmaya, tüketimini azaltmaya ve üye devletlerin bu alanlarla ilgili politikalarının yakınlaşmasını sağlamaya yönelik bir programıdır. SAVE I (1991-1995) ve SAVE II (1996-2000), enerji kaynaklarının korunmasıyla ilgili teknik standartların ve spesifikasyonların oluşturulması, üye devletlerin eylem ve politikalarının eşgüdümüne yardımcı olacak bilgi ağları kurulması, elektrik üretimi ve arzının artırılmasına yönelik girişimleri içerdi. ■

Bkz. ayrıca Enerji Politikası

YÜKSEK ENERJİ VERİMLİLİĞİ İÇİN ÖZGÜL EYLEMLER/GÜNCELLEME

SAVE programı 2000 yılının Şubat ayında topluluğun 1998-2002 dönemi için geçerli olan Enerji Çerçeve Programı kapsamına alındı. 2002 yılı sonrasında ise SAVE programı kaldırılarak, bu program kapsamındaki eylemler, Avrupa İçin Akıllı Enerji Programı'na dahil edildi. ■

Bkz. ayrıca Avrupa İçin Akıllı Enerji

Yüksek Otorite

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) Yüksek Otoritesi, ortak kömür ve çelik pazarı ile fiyatlar, ücretler, yatırım ve işbirliği gibi ilgili konuların formülasyonundan sorumlu uluslarüstü bir kurumdu.

AKÇT'nin kurulmasını sağlayan Schuman Planı'nı yazan Jean Monnet, 1952'de Yüksek Otorite'nin ilk başkanı oldu. (1955'te bu görevden istifa etti.) 1965'te üye devletler üç topluluğun yürütme organlarını birleştiren bir antlaşma imzalayarak, tek bir komisyon ve Bakanlar Konseyi oluşturdular. Yüksek Otorite'nin varlığı, birleşme antlaşmasının yürürlüğe girdiği 1 Temmuz 1967 itibarıyla sona erdi. ■

Bkz. ayrıca Komisyon; Monnet, Jean

113 Komitesi

Roma Antlaşması'nın 113. maddesi, komisyonu AB'nin uluslararası ticaret müzakerelerini yürütmekle yetkilendirir; fakat konsey, komisyonun müzakerelerle ilgili görevlendirmesini onaylamalı ve nihai anlaşmayı resmi olarak nitelikli çoğunlukla, gayrıresmi olarak ise oybirliğiyle kabul etmelidir. Nihai anlaşmanın kabul edilmesine ilaveten üye devletler, komisyonun uluslararası müzakereleri yürütme şekli üzerinde de büyük bir baskı kurmaya çalışırlar. Üye devlet bürokratlarından meydana gelen (ismini 113. maddeden alan) 113 Komitesi, komisyonun müzakere stratejilerini ve tekliflerini onaylamak üzere komisyon yetkilileriyle düzenli görüşmeler yapar. Örneğin GATT Uruguay Raundu müzakereleri sırasında, 113 Komitesi, haftada bir kere komisyon yetkilileriyle toplantı yaptı ve Cenevre'deki müzakere oturumlarına gözlemciler yolladı. 113 Komitesi üyelerinin, müzakerelere doğrudan katılamamalarına rağmen bu oturumlarda bulunmaları, komisyon müzakerecilerinin konseyde, üzerinde anlaşma sağlanan tutum doğrultusunda hareket etmelerini güvence altına aldı. Komisyon müzakerecileri sık sık diğer GATT müzakerecilerinin dikkatini, bir teklifin, önceden üye devletlerin onayı alınmaksızın kabulünün imkânsız olduğuna çekerek, bu denetim yöntemini AT için bir avantaja dönüştürdüler. ■

Bkz. ayrıca Ortak Ticaret Politikası; Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması

Zirve

AB devlet ve hükümet başkanları ile komisyon başkanının katıldığı toplantılar, zirve olarak bilinmektedir. Avrupa Konseyi'nin 1974'te oluşturulmasından itibaren, zirve sözcüğü, Avrupa Konseyi toplantılarıyla eşanlamlı olarak kullanılmaya başladı. Zirveler yılda en az iki defa –altı aylık konsey dönem başkanlığının son günlerinde– yapılır ve istisnai koşulların söz konusu olması durumunda büyük bir ivedilikle gerçekleştirilebilirler. ■

Bkz. ayrıca Avrupa Konseyi; Ek 8

Zorunlu Harcamalar

Zorunlu harcamalar AB harcamalarının iki kategorisinden biridir. (Diğeri, zorunlu olmayan harcamalardır.) Aralarındaki ayrım antlaşmalara dayanır: Zorunlu harcamaların daha çok antlaşma ve antlaşmaya uygun olarak kabul edilen akitlerden doğmaları gerekmektedir. Örneğin ortak tarım politikası (OTP) bir antlaşma taahhütüdür ve (AB harcamalarının yarısından fazlasına karşılık gelen) OTP için yapılan harcamalar zorunlu harcamalardır. ■

Bkz. ayrıca Bütçe

Zorunlu Olmayan Harcamalar

Zorunlu olan ve olmayan harcamalar, AB içindeki iki harcama kategorisidir. Aralarındaki ayrım antlaşmalara dayanmaktadır: Zorunlu harcamaların anlaşma hükümleri veya bu antlaşmalar uyarınca kabul edilen eylemler sonucunda ortaya çıkması gerekirken, zorunlu olmayan harcamalar antlaşmalar içinde özellikle belirtilmemiş politikaları ve faaliyetleri kapsamaktadır. Yapısal fonlar, Avrupa Parlamentosu'nun (AP) geniş yetkilere sahip olduğu zorunlu olmayan harcamaların en büyük kalemini oluşturmaktadır. ■

Bkz. ayrıca Bütçe

Zorunlu Olmayan Harcamalar Güncelleme

Konvansiyonun hazırladığı ve Temmuz 2003'te konseye sunduğu Anayasa Antlaşması zorunlu harcamalar ve zorunlu olmayan harcamalar ayrımının kaldırılmasını ve Avrupa Parlamentosu'nun (AP) bütçenin bütünü üzerindeki yetkilerinin artırılmasını öngörmektedir. Bu çerçevede, bütçe prosedürü başlığı altındaki III-309 ve III-312 maddelerinde, bütçe prosedürü yeni olağan yasama usulü (ortak karar) altına alınarak, AP'nin bütçe üzerindeki yetkileri genişletilmiştir. Böylece AP hem zorunlu hem de zorunlu olmayan harcamalar üzerinde söz hakkına kavuşmuştur. ■

Kısaltmalar

AAD	Avrupa Adalet Divanı
AAO	Avrupa-Akdeniz Ortaklığı
AB	Avrupa Birliği
ABA	Avrupa Birliği Antlaşması
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABKF	Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
AB-LAK	AB-Latin Amerika-Karayip Zirvesi
ABM	Avrupa Bilgi Merkezi
ACEA	Avrupa Otomobil Üreticileri Birliği
ACUSE	Avrupa Birleşik Devletleri İçin Eylem Komitesi
AÇA	Avrupa Çevre Ajansı
ADK	Avrupa Denetim Kurumu
AEA	Avrupa Ekonomik Alanı
AEK	Avrupa Ekonomik Komisyonu
AEM	Avrupa Enformasyon Merkezleri
AER	Avrupa Bölgeler Meclisi
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AGİK	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGSK	Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGSP	Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AİK	Avrupa İşyeri Konseyi
AİKB	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
AİKK	Avrupa İşleri Komiteler Konferansı
AKÇT	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AKF	Avrupa Kalkınma Fonu
AKİM	Avrupa Kamu İşletmeleri Merkezi
AKL	Avrupa Kadınlar Lobisi
AKP	Afrika, Karayipler ve Pasifik Ülkeleri
AMB	Avrupa Merkez Bankası
AMBS	Avrupa Merkez Bankaları Sistemi
AMCHAM-EU	Amerikan Ticaret Odası (AB içinde)
ANTE	Müttefik Deniz Ulaşımı İdaresi
AÖB	Avrupa Ödemeler Birliği
AP	Avrupa Parlamentosu
APE	Avrupa Para Enstitüsü
APEC	Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği
APF	Avrupa Para Fonu
APS	Avrupa Para Sistemi
AR-GE	Araştırma ve Geliştirme
ASA	Avrupa Silahlanma Ajansı
ASB	Avrupa Sanayi Birliği
ASEAN	Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
ASF	Avrupa Sosyal Fonu
ASİ	Avrupa Siyasi İşbirliği
ASK	Avrupa Standartlar Komitesi
ASSG	Avrupa Savunma Sanayi Grubu

AST Avrupa Savunma Topluluğu
ASTA Akdeniz Serbest Ticaret Alanı
ASYM Avrupa Sanayicileri Yuvarlak Masası
AT Avrupa Topluluğu
ATAD Avrupa Toplulukları Adalet Divanı
ATÇB Avrupa Topluluğu Çalışmaları Birliği
ATG Araştırma ve Teknoloji Geliştirme
ATK Avrupa Teftiş Kurumu
ATS Avrupa Tek Senedi
ATYGF Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu
AUA Avrupa Uzay Ajansı
AYB Avrupa Yatırım Bankası
AYF Avrupa Yatırım Fonu
BAB Batı Avrupa Birliği
BAP Bütünleşik Akdeniz Programları
BASG Batı Avrupa Silahlanma Grubu
BCC İşletmelerarası İşbirliği Merkezi
BC-Net İşletmelerarası İşbirliği Ağı
BDT Bağımsız Devletler Topluluğu
BİO Barış İçin Ortaklık
BK Bölgeler Komitesi
BKM Bağımsız Kaynak Mekanizması
BLEU Belçika-Lüksemburg Ekonomik Birliği
BM Birleşmiş Milletler
BMGG Birleşik Müşterek Görev Gücü
BSE Bovine Spongiform Encephalopathy/ Deli Dana Hastalığı
BT British Telecommunications
CACM Orta Amerika Ortak Pazarı
CARDS Yeniden Yapılanma, Gelişme ve İstikrar İçin Topluluk Yardımı
CASA Construccionnes Aeronauticas S.A.
CDU Hıristiyan Demokrat Birlik (Almanya)
CEAC Avrupa İşleri Komiteler Konferansı
CEDAG Avrupa Gönüllü Örgütler Konseyi
CEDEFOP Avrupa Mesleki Eğitim Geliştirme Merkezi
CEFIC Avrupa Kimya Sanayicileri Federasyonu Konseyi
CEI Orta Avrupa İnisiyatifi
CEN Avrupa Standardizasyon Komitesi
CENELEC Avrupa Elektroteknik Standardizasyon Komitesi
CFLN Fransa Ulusal Özgürlük Komitesi
CIREA İltica Konusunda Bilgi Değişim ve Paylaşım Merkezi
CIREFI Göç ve Sınır İhlalleri Konusunda Bilgi Değişim ve Paylaşım Merkezi

CMEA	Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi
CMUK	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
COFACE	Aile Örgütleri Komitesi
COMECON	Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi
COMETT	Teknolojik Eğitim ve Öğretim Eylem Programı
COP3	III. Taraflar Konferansı/ Kyoto Protokolü
COR	Bölgeler Komitesi
COREPER	Daimi Temsilciler Komitesi
CORINE	Çevresel Enformasyonun Eşgüdümü
COSAC	Avrupa İşleri Komiteleri Konferansı
COST	Avrupa Bilimsel ve Teknik Araştırma Alanında İşbirliği
CSCM	Akdeniz Güvenlik ve İşbirliği Konferansı
CSU	Hıristiyan Sosyal Birlik (Almanya)
CTP	Cumhuriyetçi Türk Partisi
DASA	Daimler-Benz Aerospace
DKG	Doha Kalkınma Gündemi
DKM	Döviz Kuru Mekanizması
DSB	Anlaşmazlıkların Halli Organı
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EAD	Avrupa-Arap Diyaloğu
EAGGF	Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu
EBRD	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
EBS	Uydu ile Avrupa
ECHO	Avrupa Topluluğu İnsani Yardım Ofisi
ECIR	Avrupa Endüstri İlişkileri Merkezi
ECIS	Avrupa Altyapı Çalışmaları Merkezi
ECOFIN	Ekonomi ve Maliye Bakanları Konseyi
ECU	Avrupa Para Birimi
EDF	Avrupa Kalkınma Fonu
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Birliği
EIDHR	Demokrasi ve İnsan Hakları İçin Avrupa Girişimi
ELDO	Avrupa Füze Rampası Geliştirme Örgütü
ELDR	Avrupa Liberal, Demokrat ve Reformcu Partisi
EMEA	Avrupa Tıbbi Ürünler Değerlendirme Ajansı
EMI	Avrupa Para Enstitüsü
EMK	Ekonomik ve Mali Komite
EPB	Ekonomik ve Parasal Birlik
EPP	Avrupa Halk Partisi
ERASMUS	Üniversite Öğrencilerinin Değişimi İçin Topluluk Eylem Programı
ERDF	Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
ESA	Avrupa Uzay Ajansı; Avrupa Gözetim Kurumu
ESK	Ekonomik ve Sosyal Komite

ESPRIT	Avrupa Enformasyon Teknolojileri Araştırma ve Geliştirme Stratejik Programı
ETSI	Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü
ETUC	Avrupa İşçi Sendikaları Konfederasyonu
EUI	Avrupa Üniversitesi Enstitüsü
EURAB	Avrupa Araştırma Danışma Kurulu
EURATOM	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
EUREKA	Avrupa Araştırmaları Koordinasyon Ajansı
EURES	Avrupa İstihdam Servisleri
EUROPOL	Avrupa Polis Ofisi
EUROSTAT	Avrupa Toplulukları İstatistik Bürosu
EURYDICE	Avrupa Eğitim Bilgi Ağı
FEANTSA	Avrupa Evsizlerle Çalışan Ulusal Örgütler Federasyonu
FECOM	Avrupa Parasal İşbirliği Fonu
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
FORCE	Yaşam Boyu Mesleki Eğitim İçin Eylem Programı
FPO	Liberal Parti (Avusturya)
FTTA	Amerikalararası Serbest Ticaret Bölgesi
GALILEO	Avrupa Uydu Navigasyon Sistemi
GATS	Hizmet Ticareti Genel Antlaşması
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GM III	Avrupa Komisyonu Sanayi İşletmeleri Genel Müdürlüğü
GM IV	Avrupa Komisyonu Rekabet Politikası Genel Müdürlüğü
GM XI	Avrupa Komisyonu Çevre Politikası Genel Müdürlüğü
GM	Genel Müdürlük
GPS	Küresel Konumlandırma Sistemi
GSBİH	Gayri Safi Birlik İçi Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GTS	Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi
HAK	Hükümetlerarası Konferans
HDTV	Yüksek Çözünürlüklü Dijital Televizyon
HMUK	Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu
IBC	Entegre Geniş Bantlı İletişim
IEC	Uluslararası Elektroteknik Komitesi
IFOR	Tatbikat Gücü
IMF	Uluslararası Para Fonu
IRA	Uluslararası Ruhr Otoritesi
IRDAC	Sınai Araştırma ve Geliştirme Danışma Komitesi
IRELA	Avrupa-Latin Amerika İlişkileri Enstitüsü
ISPA	Katılım Öncesi Yapısal Politikalar Enstrümanı
IST	Bilgi Toplumu Teknolojisi Programı

ITA Bilişim Teknolojisi Anlaşması
ITU Uluslararası Telekomünikasyon Birliği
JHA Adalet ve İçişleri
JOULE Nükleer Olmayan Enerji Kaynakları Kuramsal Araştırmalara Destek Programı
KAİK Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
KAP Küresel Akdeniz Politikası
KFOR Kosova Barış Gücü
KİK Körfez İşbirliği Konseyi
KKTC Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KOB Katılım Ortaklığı Belgesi
KOBİ'ler Küçük ve Orta Boy İşletmeler
LAFTA Latin Amerika Serbest Ticaret Birliği
LEONARDO Mesleki Eğitim Şemsiye Eylem Programı
LIFE Çevre İçin Mali Enstrüman
LINGUA Avrupa Topluluğu Yabancı Dil Eğitimini Teşvik Eylem Programı
MED12 Cezayir, Kıbrıs, Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan, Malta, Fas, Suriye, Tunus, Türkiye ve özerk Filistin
MERCOSUR Güney Yarıküre Ortak Pazarı
METAP Akdeniz Çevresi Teknik Yardım Programı
MINERVA Yeni Eğitim Teknolojileri Eylem Planı
MOU Mutabakat Zaptı
MSAP Çokülkeli İlaç Başvurusu
NACC Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi
NAFTA Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
NATO Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
ND Yeni Demokrasi Partisi (Yunanistan)
OAM'ler Ortak Araştırma Merkezleri
OAS Amerikan Devletleri Örgütü
OBP Ortak Balıkçılık Politikası
ODA Orta ve Doğu Avrupa Devletleri/Ülkeleri
ODGP Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası
OECD Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OEEC Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü
OFTEL İngiliz Telekomünikasyon Bürosu
OGT Ortak Gümrük Tarifesi
OHIM İç Pazarı Uyumlulaştırma Ofisi
OİA'lar Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmaları
OİK Ortak İşbirliği Komitesi
OLAF Avrupa Yolsuzlukla Mücadele Ofisi
ONP Açık Şebeke Tedariki
OPD Ortak Piyasa Düzenlemesi
OTD'ler Ortak Teknik Düzenlemeler
OTP Ortak Tarım Politikası

OVP	Muhafazakâr Parti (Avusturya)
ÖMB	Özel Müzakere Birimi
PASI	Katılım Öncesi Yapısal Enstrüman
PASOK	Panhelenik Sosyalist Hareket (Yunanistan)
PDS	Partito Democratico della Sinistra (İtalya)
PES	Avrupa Sosyalistleri Partisi
PETRA	Mesleki Eğitime, Yetişkinliğe ve İş Hayatına Hazırlanmaya Destek Programı
PHARE	Polonya ve Macaristan: Ekonominin Yeniden Yapılanmasına Destek Programı
PP	Halk Partisi (Portekiz)
PS	Sosyalist Parti (Fransa)
PS	Sosyal Demokrat Parti (Portekiz)
PSOE	Sosyalist Parti (İspanya)
RACE	Avrupa İleri Komünikasyon Teknolojileri
RAPHAEL	Avrupa Topluluğu Kültürel Mirası Koruma Programı
RAPID	AB Günlük Haber Veri Tabanı
RDG	Rekabet Edebilirlik Danışma Grubu
RDK	Rekabet Edebilirlik Danışma Konseyi
SAPARD	Sürdürülebilir Tarım ve Kırsal Kalkınmaya Destek Programı
SAVE	Yüksek Enerji Verimliliği İçin Özgül Eylemler
SBS	Schengen Bilgi Sistemi
SDP	Sosyal Demokrat Parti (Almanya)
SEDM	Güneydoğu Avrupa Ülkeleri Savunma Bakanları
SEDOC	Ülkeler Arasında İş Başvuruları ve Olanaklarının Eşleştirilmesi İçin Avrupa Sistemi
SELA	Latin Amerika Ekonomik Sistemi
SEM 2000	Sağlam ve Etkin Yönetim Girişimi
SEPLIS	Avrupa Liberal, Bağımsız ve Sosyal Meslekler Sekreteryası
SGK	Siyaset ve Güvenlik Komitesi
SNB	Özel Müzakere Birimi
SOCRATES	Eğitim Konusunda Şemsiye Eylem Programı
SPO	Sosyal Demokrat Parti (Avusturya)
SPRINT	Yenilikçi Uygulamalar ve Teknoloji Transferi Stratejik Programı
STABEX	Tarımsal Ürün İhracatı Kazançlarının Dengelenmesi Sistemi
STAR	Tarımsal Yapılar ve Kırsal Kalkınma Komitesi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SYSMIN	Mineral İhracatı Kazançlarının Dengelenmesi Sistemi

TACIS	Bağımsız Devletler Topluluğu Ülkelerine Teknik Yardım Programı
TACS	Standartlar, Sertifikasyon ve Düzenleyici Politikalar Trans-Atlantik Danışma Komitesi
TAD	Trans-Atlantik Deklarasyon
TAFTA	Trans-Atlantik Serbest Ticaret Bölgesi
TAİD	Trans-Atlantik İş Diyaloğu
TAM	Tavan Av Miktarı
TCK	Türk Ceza Kanunu
TDÇ	Topluluk Destek Çerçeveleri
TDK	Tüketici Danışma Komitesi
TDM	Ticari Değerlendirme Mekanizması
TEMPUS	Üniversite Öğrencileri Dolaşım Programı
TEN's	Avrupa Şebekeleri
TEP	Trans-Atlantik Eylem Planı
THERMIE	Nükleer Olmayan Enerji Kaynakları Uygulamalı Araştırmalara Destek Programı
TİA	Ticaret ve İşbirliği Anlaşmaları
TMK	Terörle Mücadele Kanunu
TMO	Topluluk Marka Ofisi
TRIM	Ticaretle İlgili Yatırım Tedbirleri Anlaşması
TRIP	Fikri Mülkiyet Haklarının Ticaretle İlgili Yanları Anlaşması
TTA	Tercihli Ticaret Anlaşmaları
UFE	Avrupa İçin Birlik
UNCED	Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı
UNCTAD	Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
UNFCCC	İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNICE	Avrupa Sanayi ve İşverenler Konfederasyonu Birliği
UNPROFOR	BM Koruma Gücü
UP	Ulusal Program
UPE	Avrupa İçin Birlik
VVD	Özgürlük ve Demokrasi Partisi (Hollanda)
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
WWFN	Dünya Doğayı Koruma Vakfı
YOUTH	Avrupa Gençlik Şemsiye Programı
YTG	Yeni Trans-Atlantik Gündem
YTP	Yeni Trans-Atlantik Pazar

Kronoloji

1950

9 Mayıs-Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, Paris'te, dışişleri bakanlığında yaptığı tarihi açıklamayla Fransa ve Almanya'nın kömür ve çelik üretiminin tüm Avrupa ülkelerine açık yeni bir uluslarüstü örgüt altında birleştirilmesi çağrısında bulundu.

20 Haziran-Fransa Schuman Planı'nı uygulamaya geçirmek ve önerilen Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (AKÇT) örgütlemek amacıyla Paris'te, Jean Monnet başkanlığında hükümetlerarası bir konferans gerçekleştirdi.

24 Ekim-Fransa Başbakanı René Pleven, Avrupa Savunma Topluluğu (AST) altında Almanya'nın yeniden silahlandırılmasına yönelik bir plan açıkladı.

1951

18 Nisan-AKÇT'yi kuran antlaşma, Paris'te, Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg (altılar) temsilcileri tarafından imzalandı.

1952

27 Mayıs-Altılar, AST'yi kuran Paris Antlaşması'nı imzaladılar. Antlaşma, kurulacağı varsayılan savunma örgütünü idare edecek uluslarüstü bir siyasi otoriteyi şart koşan bir madde de içermekteydi.

10 Ağustos-AKÇT Lüksemburg'da faaliyet başladı.

10 Eylül-AKÇT Ortak Asamblesi ilk oturumunu Strazburg'da yaptı.

1954

30 Ağustos-Fransa Ulusal Meclisi, AST antlaşmasını onaylamayı reddetti.

23 Ekim-1948 Brüksel Antlaşması, Batı Avrupa Birliği'ni (BAB) kurmak ve Almanya'nın NATO üyeliğini kolaylaştırmak amacıyla değiştirildi.

1955

5 Mayıs-Almanya NATO'ya katıldı.

1-2 Haziran-Altıların dışişleri bakanları, Messina konferansında Belçika Dışişleri Bakanı Paul-Henri Spaak'dan bir komite oluşturmasını ve Avrupa bütünleşmesinin gelecekteki seçenekleri hakkında bir rapor hazırlamasını talep ettiler.

26 Haziran-Altılar Messina tekliflerini görüşmek üzere Brüksel'de bir hükümetlerarası konferans (HAK) topladılar.

1956

29 Mayıs-Altıların dışişleri bakanlarının Venedik'te gerçekleştirdikleri bir toplantıda Paul-Henri Spaak sektörel (atom enerjisi) bütünleşmeyle daha geniş kapsamlı ekonomik bütünleşme (ortak pazar) amaçlarının ayrı örgütlerde, ayrı antlaşmalarla gerçekleştirilmesini öneren bir teklif sundu.

1957

25 Mart-Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'nu (EURATOM) kuran antlaşmalar Roma'da imzalandı.

1958

1 Ocak-AET ve EURATOM antlaşmaları yürürlüğe girdi.

7 Ocak-Walter Hallstein AET Komisyonu'nun ilk başkanı oldu.

3-11 Temmuz-Stresa'da yapılan bir konferansta ortak tarım politikasının (OTP) temelleri atıldı.

1959

1 Ocak-AT içinde gümrük vergileri ve kotaların kademeli olarak kaldırılması yönünde ilk adımlar atıldı.

1960

19-20 Aralık-Bakanlar Konseyi OTP'nin temel işleyiş ilkelerini kabul ettiler.

1961

Temmuz/Ağustos-İrlanda (31 Temmuz), İngiltere (9 Ağustos) ve Danimarka (10 Ağustos) AT'ye katılmak için başvuruda bulundu.

2 Kasım-Fransa hükümeti, altılar arasında bir siyasi birlik kuran taslak antlaşmayı (Fouchet Planı) sundu.

1962

1 Ocak-Topluluk ortak pazarın kurulmasının ikinci aşamasına geçti.

17 Nisan-Fouchet Planı, özellikle İngiltere'nin rolü hakkındaki anlaşmazlık nedeniyle dışişleri bakanlarının bir toplantısı sırasında sonuçsuz kaldı.

30 Nisan-Norveç, topluluğa üye olmak için başvuruda bulundu.

15 Mayıs-Altılar ikinci kez ortak pazarın kuruluşunun hızlandırılması kararını verdiler.

1963

14 Ocak-Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle, bir basın toplantısında, henüz AT'ye katılmaya hazır olmadığını açıklayarak İngiltere'nin üyeliğini fiilen veto etti.

22 Ocak-Fransa ve Almanya Paris'te bir dostluk ve barış antlaşması (Elysée Antlaşması) imzaladılar.

29 Ocak-İngiltere ile yapılan müzakereler Fransız hükümetinin ısrarları sonucunda kesildi; başvuruda bulunan diğer ülkelerle yapılan müzakereler de askıya alındı.

20 Temmuz-Kamerun'un Yaoundé kentinde AT ve on yedi Afrika ülkesiyle Madagaskar arasında bir ortaklık sözleşmesi imzalandı.

1964

1 Haziran-Yaoundé Konvansiyonu yürürlüğe girdi.

1965

8 Nisan-Altılar AET, AKÇT ve EURATOM'un idari organlarını birleştirerek, Avrupa toplulukları için tek bir konsey ve tek bir komisyon oluşturan füzyon antlaşmasını imzaladılar.

1 Temmuz Boş sandalye krizi başladı.

1966

1 Ocak-AET ortak pazarın geçiş döneminin üçüncü ve son aşamasına girdi.

28-29 Ocak-Konsey, Lüksemburg'da yaptığı özel toplantıda boş sandalye krizini sona erdiren Lüksemburg Uzlaşması üzerinde anlaştı.

1967

Mayıs-İngiltere (10 Mayıs), İrlanda (11 Mayıs) ve Danimarka (11 Mayıs) hükümetleri topluluklara katılmak için yeniden başvuruda bulundular.

1 Temmuz-Füzyon antlaşması yürürlüğe girdi.

6 Temmuz-Jean Rey başkanlığındaki Avrupa topluluklarının yeni ortak komisyonu görevi devraldı.

25 Temmuz-Norveç AT'ye katılmak için ikinci kez başvuruda bulundu.

27 Kasım-Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle, AT'ye katılmaya hazır olmadığını beyan ederek İngiltere'nin üyeliğini bir kez daha veto etti.

19 Aralık-Konsey başvuruda bulunan ülkelerle yapılacak yeni müzakereler konusunda anlaşma sağlayamadı.

1968

1 Temmuz-Gümrük birliği Roma Antlaşması'nda belirlenmiş olan takvimin on sekiz ay öncesinde tamamlandı: Üye ülkeler arasında gümrük vergileri kaldırıldı ve dünyanın geri kalanıyla yapılan ticarette ulusal gümrük tarifelerinin yerini ortak gümrük tarifesi aldı.

1969

23 Temmuz-Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'ün 1969 Nisan'ında görevinden ayrılması sonrasında konsey, İngiltere, İrlanda, Danimarka ve Norveç'in üyelik başvurularının yeniden incelenmeye başlamasına karar verdi.

1-2 Aralık-Devlet ve hükümet başkanlarının Lahey'de yaptıkları zirvede, AT'nin yeniden canlandırılması kararı alındı.

31 Aralık-Roma Antlaşması'nın ortak pazarın kuruluşu için belirlediği on iki senelik geçiş dönemi sona erdi.

1970

30 Haziran-Başvuruda bulunan dört ülkeyle müzakereler resmi olarak Lüksemburg'da başlatıldı.

2 Temmuz-Dokuz üyeden oluşan ve Franco Malfatti'nin başkanlığını yaptığı yeni komisyon göreve geldi.

7-8 Ekim-Lüksemburg Başbakanı Pierre Werner başkanlığındaki komite Ekonomik ve Parasal Birlik (EPB) hakkında bir rapor (Werner Planı) sundu.

27 Ekim-Lüksemburg'da biraraya gelen altıların dışişleri bakanları Avrupa Siyasi İşbirliği (ASİ) hakkındaki Davignon raporunu kabul ettiler.

19 Kasım-ASİ dışişleri bakanları ilk toplantılarını gerçekleştirdiler.

1971

1 Ocak-İkinci Yaoundé Konvansiyonu ve Arusha Anlaşması yürürlüğe girdi.

1972

22 Ocak-İngiltere, İrlanda, Danimarka ve Norveç'in AT'ye katılımları hakkındaki antlaşma ve ilgili belgeler Brüksel'de imzalandı.

21 Mart-"Yılan" sistemi sunuldu.

25 Eylül-Norveç'te AT üyeliği hakkında yapılan referandumda çoğunluk hayır oyu kullandı; Norveç hükümeti top-

luluktan tam üyelik yerine bir serbest ticaret anlaşması imzalanması talebinde bulundu.

19-21 Ekim-Genişleyen AT'nin devlet ve hükümet başkanları Paris'te bir konferans (Paris zirvesi) düzenlediler.

1973

1 Ocak-İngiltere, Danimarka ve İrlanda AT'ye katıldılar.

3-7 Temmuz-Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) Helsinki'de açıldı.

6-21 Ekim-Yom Kippur Savaşı sonrası petrol üreticisi Arap ülkeleri bazı Batı ülkelerine yapılan petrol ihracatının kesileceği veya durdurulacağını açıkladılar. Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) petrol fiyatlarını önemli miktarda artırmaya karar verdi.

14-15 Aralık-Üye devletlerin devlet ve hükümet başkanları Kopenhag'da toplandılar (Kopenhag zirvesi).

1974

1 Nisan-İngiltere'nin yeni İşçi Partisi hükümeti, İngiltere'nin katılım koşullarının yeniden müzakere edilmesini istedi.

31 Temmuz-Avrupa-Arap Diyaloğu Paris'te başladı.

14 Eylül-Fransa Cumhurbaşkanı Valéry Giscard d'Estaing'in daveti üzerine, devlet ve hükümet başkanlarıyla Komisyon başkanı, Elysée'de resmi olmayan görüşmeler için bir araya geldiler ve Avrupa Konseyi'ni başlatma kararı aldılar.

9-10 Aralık-Devlet ve hükümet başkanları Paris'te bir zirve toplantısı gerçekleştirdiler.

1975

10-11 Mart-Avrupa Konseyi, açılış toplantısını Dublin'de yaptı ve İngiltere'nin üyelik koşullarının yeniden müzakere edilmesine karar verdi.

5 Haziran-Anayasal olarak zorunlu olmayan bir referandumda İngiliz halkının çoğunluğu AT içinde kalma yönünde oy kullandı.

12 Haziran-Yunanistan AT'ye üyelik başvurusunda bulundu.

22 Temmuz-Avrupa Parlamentosu'nun (AP) bütçe üzerindeki yetkilerini güçlendiren ve bir sayıştay kuran antlaşma Brüksel'de imzalandı.

1 Ağustos-AGİK Nihai Senedi otuz beş katılımcı ülke tarafından Helsinki'de imzalandı.

29 Aralık-Belçika Başbakanı Leo Tindemans Avrupa Birliği hakkındaki raporunu sundu.

1976

1 Nisan-AT ile kırk altı Afrika, Karayip ve Pasifik (AKP) ülkesi arasında 28 Şubat 1975'te Lomé'da imzalanan konvansiyon yürürlüğe girdi.

1977

28 Mart-Portekiz AT üyeliği başvurusunda bulundu.

1 Temmuz-Genişleyen topluluk içerisinde gümrük birliği tamamlandı.

28 Temmuz-İspanya AT üyeliği başvurusunda bulundu.

1978

6-7 Temmuz-Bremen zirvesinde Avrupa Konseyi Avrupa para sisteminin

(APS) kurulması hakkındaki Fransız-Alman planını kabul etti.

4-5 Aralık-Brüksel'de toplanan Avrupa Konseyi bir Avrupa para birimini (ekü) temel alan Avrupa para sisteminin (APS) kurulmasını kabul etti. APS bir döviz kuru ve müdahale mekanizması, bir kredi mekanizması ve bir de topluluktaki gelir düzeyi daha düşük ülkelere kaynak transferi mekanizmasından meydana gelmekteydi. Sekiz üye ülke APS'ye tam katılım kararı verdi. İngiltere APS'nin döviz kuru mekanizması (DKM) dışında kaldı.

1979

28 Mayıs-Yunanistan'ın AT'ye katılımı hakkındaki antlaşma ve ilgili belgeler Atina'da imzalandı.

7-10 Haziran-AP için ilk doğrudan seçimler yapıldı.

31 Ekim-AT ve kırk sekiz AKP ülkesi arasında yürütülecek işbirliğine ilişkin ikinci konvansiyon Lomé'da imzalandı.

29 Kasım-Dublin'deki Avrupa Konseyi'nde, yeni İngiliz hükümeti toplulukta beş yıl sürecek bir kriz başlatarak İngiltere'nin bütçeyle ilgili sorununun çözülmesini talep etti.

1980

1 Ekim-AT ve Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) arasındaki işbirliği anlaşması yürürlüğe girdi.

1981

1 Ocak-Yunanistan topluluğun onuncu üyesi oldu. AKP ve AT arasında 31 Ekim 1979'da Lomé'da imzalanan konvansiyon yürürlüğe girdi.

7-9 Temmuz-AP, Altiero Spinelli'nin girişimi üzerine mevcut anlaşmalarda yapılacak değişiklikler içim bir taslak oluşturması amacıyla bir kurumsal işler komitesi oluşturdu.

6 ve 12 Kasım-Alman ve İtalyan hükümetleri diğer üye devletlere, AP'ye ve komisyona bir Avrupa senedi taslağı sundular. (Genscher-Colombo teklifleri)

1982

30 Haziran-Parlamento, konsey ve komisyon başkanları bütçe prosedürünün iyileştirilmesi hakkında bir ortak deklarasyon imzaladılar.

1983

25 Ocak-Altı yıl süren müzakerelerden sonra ortak balıkçılık politikası hakkında anlaşma sağlandı.

17-19 Haziran-Stuttgart'taki Avrupa Konseyi'nde devlet ve hükümet başkanları Avrupa Birliği Resmi Bildirgesi'ni imzaladılar.

4-6 Aralık-Avrupa Konseyi Atina'da yaptığı toplantıda sonuç bildirgesi yayınlayamadı.

1984

14 Şubat-AP, kurumsal işler komitesince hazırlanan Avrupa Birliği'ni Kuran Taslak Antlaşma'yı büyük bir çoğunlukla kabul etti.

28 Şubat-Konsey, Avrupa Enformasyon Teknolojileri Araştırma ve Geliştirme Stratejik Programı'nın (ESPRIT) kurulması kararını aldı.

14-17 Haziran-AP'nin ikinci doğrudan seçimleri gerçekleştirildi.

25-26 Haziran-Devlet ve hükümet başkanları Fontainebleau zirvesinde İngiltere'nin bütçe sorununu çözüme kavuşturdular ve OTP'nin reformu konusunda görüş birliği sağladılar. Ayrıca Roma Antlaşması'nın değiştirilmesi konusunu ele alacak olan İrlanda Dışişleri Bakanı Jim Dooge başkanlığında bir kurumsal işler özel ihtisas komisyonunun (Dooge Komitesi) kurulmasına karar verdiler.

8 Aralık-Topluluk ile altmış beş AKP ülkesi arasındaki üçüncü AKP-AT konvansiyonu Lomé'da imzalandı.

1985

1 Şubat-Grönland topluluktan ayrıldı, ancak denizaşırı topraklar statüsünde kalmayı sürdürürdü.

9 Mart-Dooge Komitesi üye devletlere Roma Antlaşması'yla ilgili reformlar hakkında bir hükümetlerarası konferans toplanması tavsiyesinde bulundu.

12 Haziran-İspanya ve Portekiz'in katılımına ilişkin belgeler imzalandı.

14 Haziran-Komisyon iç pazarın tamamlanması hakkındaki beyaz kitabını yayınladı. Bu belge 1992 yılı sonuna kadar üye ülkeler arasında fiziki, teknik ve mali engellerin kaldırılması için gerekli tedbirlere ilişkin ayrıntılı bilgi içermekteydi.

28-29 Haziran-Milano'da toplanan Avrupa Konseyi Roma Antlaşması'nda yapılacak değişiklikler hakkında bir hükümetlerarası konferans toplanmasına karar verdi.

2-3 Aralık-Hükümetlerarası konferansın yaptığı çalışmalar temelinde Lüksemburg'da toplanan Avrupa Konseyi, topluluk kurumlarının etkinliğini artırmak, topluluğun yetkilerini genişletmek ve dış politika konusunda işbirliği yapılması için bir hukuki çerçeve sağlamak üzere tasarlanmış kurumsal reformlar hakkında görüş birliği sağladı.

16 Aralık-AT dışişleri bakanları Avrupa Tek Senedi'nde (ATS) önerilen reformları kısalttı.

1986

1 Ocak-İspanya ve Portekiz AT'ye katıldı.

17-18 Ocak-Dışişleri bakanları ATS'yi imzaladılar.

1 Mayıs-AKP-AT arasındaki üçüncü konvansiyon yürürlüğe girdi.

15-20 Eylül-Uruguay'ın Punta del este kentinde doksan iki ülkenin bakanları Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT) çatısı altında, üçüncü çoktaraflı müzakereler raundunun başlatılması kararına vardılar.

1987

15 Şubat-Tek Senet: Avrupa İçin Yeni Sınır başlıklı bir bildirimde komisyon tarımsal reformun tamamlanmasını ve AT içinde uyum sağlamaya yönelik yapısal fonların iki katına çıkarılmasını içeren ATS amaçlarına ulaşmak için gerekli koşulları belirledi (Delors I bütçe paketi).

14 Nisan-Türkiye AT üyeliği için başvuruda bulundu.

26 Mayıs-İrlanda'da gerçekleştirilen referandumda ATS'nin onaylanmasının önünü açan anayasa değişikliği kabul edildi.

1 Temmuz-ATS yürürlüğe girdi.

12 Eylül-Danimarka'nın Nyborg kentinde yapılan gayri resmi toplantıda AT maliye bakanları APS'nin güçlendirilmesi için tedbirler almayı kabul ettiler.

1988

11-13 Şubat-Brüksel'de toplanan Avrupa Konseyi'nde bir yıla yakın zamandır süren bütçe tartışması sona erdirildi ve Delors I paketi kabul edildi.

27-28 Haziran-Hanover'da toplanan Avrupa Konseyi, Jacques Delors'u yeniden komisyon başkanlığına atadı ve EPB yolunda atılacak adımlara ilişkin teklifler sunması amacıyla Delors başkanlığında bir komite görevlendirdi.

20 Eylül-İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher, Brugge'deki College of Europe'ta yaptığı bir konuşmada Avrupa bütünleşmesinin ivme kazanmasını keskin bir dille eleştirdi, Brüksel bürokrasisine saldırdı ve EPB'ye doğru ilerleyişi kınadı.

8 Aralık-Üye devletlerin temsilcileri yeni komisyonu atadı.

1989

12 Nisan-Delors Komitesi EPB hakkındaki raporunu (Delors Raporu) sundu.

15-18 Haziran-AP'nin üçüncü seçimleri gerçekleştirildi.

26-27 Haziran-Madrid'de toplanan Avrupa Konseyi Delors Raporu'nu oybirliğiyle kabul etti.

14-16 Temmuz-Paris'te yapılan G7 zirvesinde ABD Başkanı George Bush, komisyondan Macaristan ve Polonya'ya yapılacak Batı yardımlarının eşgüdümünü sağlamasını istedi.

17 Temmuz-Avusturya AT üyeliği için başvuruda bulundu.

19 Kasım-Paris'te yapılan olağandışı Avrupa Konseyi toplantısında, Almanya'nın yeniden birleşmesi ihtimali dahil Orta ve Doğu Avrupa'da yaşanan gelişmeler tartışıldı.

8-9 Aralık-Strazburg'da toplanan Avrupa Konseyi'nde devlet ve hükümet başkanları Roma Antlaşması'nda EPB'nin uygulamaya konması için gerekli değişikliklerin şekillendirilmesi amacıyla bir hükümetlerarası konferans toplanması çağrısında bulundu. Konsey ayrıca İşçilerin Sosyal Hakları Şartı'nı (Sosyal Şart) kabul etti ve Ttopluluğun başta Orta ve Doğu Avrupa'daki gelişmelerle ilgili olmak üzere uluslararası rolünü yeniden teyit etti.

15 Aralık-AKP-AT arasındaki dördüncü konvansiyon, topluluk, üye devletler ve AKP ülkeleriyle Lomé'da imzalandı.

19 Aralık-Topluluk ve Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA) temsilcileri iki örgüt arasında daha yakın bir işbirliği yapılması hakkındaki genel bir anlaşma hazırlanması amacıyla resmi müzakerelerin başlatılması kararı aldı.

1990

8 Şubat-Komisyon yaklaşmakta olan Almanya'nın birleşmesi ve Doğu Avrupa'nın AT ile bütünleşmesi konuları-

nı ele alacak bir acil durum komitesi oluşturdu.

27 Şubat-ABD ve AT, iki tarafın başkanları arasında düzenli toplantılar yapılması yoluyla ilişkilerin resmileştirilmesi kararı aldılar.

19 Nisan-Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterand ve Almanya Şansölyesi Helmut Kohl, İrlanda başbakanı ve Avrupa Konseyi dönem başkanı Charles Haughey'e yazdıkları mektupta 1993 yılına kadar EPB ve siyasi birliğin gerçekleştirilmesine yönelik bir girişim başlattılar.

28 Nisan-Özel bir zirve için Dublin'de toplanan Avrupa Konseyi, AT dışişleri bakanlarına Haziran'da yapılacak bir sonraki Avrupa Konseyi toplantısı için Avrupa Siyasi Birliği (ASB) hakkında teklifler hazırlama görevi verdi.

29 Mayıs-Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası şartı Paris'te imzalandı.

19 Haziran-İmzacı ülkeler arasındaki sınır kontrollerinin kademeli olarak kaldırılmasını şart koşan Schengen anlaşması, Benelüks ülkeleri, Almanya ve Fransa tarafından imzalandı.

25-26 Haziran-Dublin'de toplanan Avrupa Konseyi, EPB hakkında yapılması planlanan hükümetlerarası konferansa paralel olarak ASB konusunda da bir hükümetlerarası konferans düzenlenmesine karar verdi.

4 Temmuz-Kıbrıs AT üyeliği için başvuruda bulundu.

16 Temmuz-Malta AT üyeliği için başvuruda bulundu.

3 Ekim-Almanya birleşti. İngiltere APS'nin döviz kuru mekanizmasına katıldı.

27-28 Ekim-Roma'da yapılan özel bir Avrupa Konseyi toplantısında (İngiltere hariç) üye ülkeler 1 Ocak 1994 tarihinden itibaren EPB'nin ikinci aşamasına geçmeyi taahhüt ettiler.

19-21 Kasım-Paris'te yapılan özel bir zirvede AGİK'in otuz dört üyesi, Yeni bir Avrupa için Paris Şartı'nı imzaladılar.

20 Kasım-ABD ve AT arasındaki trans-Atlantik Deklarasyon Paris'te imzalandı.

14-15 Aralık-Roma'da toplanan Avrupa Konseyi, EPB ve ASB hakkındaki hükümetlerarası konferansları resmen başlattı.

20 Aralık-AT ile Latin Amerika ülkelerinden oluşan Rio Grubu'nun dışişleri bakanları, daha yakın ekonomik ve siyasi bağlar kurmak amacıyla Roma Deklarasyonu'nu imzaladılar.

1991

13 Mart-Komisyon, beş Alman eyaleti ve Doğu Berlin'e yapısal destek amaçlı topluluk çerçeve planını kabul etti.

15 Nisan-Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (AİKB) Londra'da faaliyete başladı.

28-29 Haziran-Lüksemburg'da toplanan Avrupa Konseyi, Lüksemburg dönem başkanlığı tarafından hazırlanan taslak antlaşmayı onayladı.

1 Temmuz-İsveç, AT üyeliği için başvuruda bulundu.

7 Eylül-Yugoslavya hakkında AT sponsorluğundaki barış konferansı Lahey'de başladı.

30 Eylül-Kara Pazartesi: Dışişleri bakanlarının kritik bir toplantısında AT'nin on iki üye ülkesinden onu, Hollanda dönem başkanlığı tarafından hazırlan-

mış olan siyasi birlik hakkındaki iddialı antlaşma taslağını reddettiler.

21 Ekim-Konsey, Avrupa Ekonomik Alanı'nın (AEA) kurulmasını kabul etti.

9-10 Aralık-Maastricht'te toplanan Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği Antlaşması –ABA (Maastricht Antlaşması– taslağı üzerinde anlaşma sağladı.

16 Aralık-AT, Polonya, Macaristan ve Çekoslovakya ile Avrupa anlaşmaları imzaladı.

1992

15 Ocak-AT, Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını tanıdı.

7 Şubat-AT üye ülkelerinin temsilcileri Maastricht'te ABA'yı imzaladılar.

12 Şubat-Komisyon, Avrupa Tek Senedi'nden Maastricht ve Sonrasına: Amaçlarımıza Ulaşmanın Yolları başlıklı bir bildirimde, beş senelik yeni bir bütçe paketi (Delors II) sundu.

18 Mart-Finlandiya, AB üyeliği için başvuruda bulundu.

2 Mayıs-AT ve EFTA üyesi devletler AEA'yı kuran antlaşmayı imzaladılar.

21 Mayıs-Tarım bakanları, fiyat desteklerinden çiftliklere verilen doğrudan yardımlara geçişi içeren OTP reformunu onayladılar. Tahıl ürünlerine verilen destek hemen kesildi.

26 Mayıs-İsviçre, AB üyeliği için başvuruda bulundu.

2 Haziran-Danimarkalılar, referandumda ABA'yı yüzde 2'lik bir oy farkıyla reddederek anlaşmanın geleceğini belirsizliğe soktular.

27-28 Haziran-Devlet ve hükümet başkanları, Lizbon'da toplanan Avrupa Konseyi'nde Komisyon Başkanı Jacques Delors'u, beş yıllık görev süresinin son iki yılı için yeniden atadılar, fakat Delors II bütçe paketi konusunda anlaşma sağlayamadılar.

16 Eylül-Kara Çarşamba: II. Dünya Savaşı sonrasındaki en kötü mali krizi yaşayan İngiltere, sterlinin dünya piyasalarında değer kaybetmesine tepki olarak APS'nin döviz kuru mekanizmasına katılımını askıya alarak AT üye ülkeleri arasında daha da büyük bir döviz kuru krizine yol açtı. Aynı gün içinde İtalya da lireti döviz kuru mekanizmasından çekti.

20 Eylül-Fransız seçmenler referandumda ABA'yı küçük bir oy farkıyla (yüzde 51,05) kabul ettiler.

16 Ekim-ABA'nın onay kriziyle son günlerde yaşanan APS krizini tartışmak üzere İngiltere'nin Birmingham kentinde yapılan olağandışı Avrupa Konseyi toplantısı, İngiltere'deki iç siyasi olayların gölgesinde kaldı.

25 Kasım-Norveç AB üyeliği için başvuruda bulundu.

6 Aralık-Yapılan referandumda İsviçrelilerin çoğunluğunun AEA anlaşmasının onaylanmasını reddetmeleri, İsviçre'nin AB üyeliği konusunun fiilen rafa kalmasına yol açtı.

11-12 Aralık-Danimarka kamuoyunun fikrini değiştirmek ve bu ülkede ABA hakkında ikinci bir referandum yapılmasını sağlamak amacıyla Edinburgh'da toplanan Avrupa Konseyi, Hollanda'nın antlaşmanın bazı maddeleri dışında kalmasını kabul etti.

1993

1 Ocak-Tek pazar programı (hemen hemen) tamamlandı.

1 Şubat-Avusturya, Finlandiya ve İsveç'le katılım müzakereleri Brüksel'de başlatıldı. Romanya ile Avrupa Anlaşması ve geçici anlaşma imzalandı.

8 Mart-Bulgaristan ile Avrupa Anlaşması ve geçici anlaşma imzalandı.

5 Nisan-Norveç ile katılım müzakereleri Lüksemburg'da başlatıldı.

18 Mayıs-Yapılan ikinci referandumda Danimarkalılar ABA'yı onayladılar.

21-22 Haziran-Kopenhag'da toplanan Avrupa Konseyi, Orta ve Doğu Avrupa'daki ortaklık anlaşmaları imzalanmış olan ülkelerin gerekli siyasi, ekonomik ve idari kriterleri yerine getirdikten kısa bir süre sonra AB üyeliğine kabul edileceklerini açıkladı.

2 Ağustos-Maliye bakanları, yeniden yaşanan döviz kuru krizi sonrası, döviz kuru mekanizmasının dalgalanma bandını yüzde 15'e yükseltmeye karar verdiler.

12 Ekim-Alman anayasa mahkemesi ABA'nın Alman Anayasası'na aykırı olmadığı kararını vererek antlaşmanın yürürlüğe girmesinin önünü açtı.

1 Kasım-ABA yürürlüğe girdi ve AB hayata geçti.

5 Aralık-Komisyon büyüme, rekabet edebilirlik ve istihdam hakkındaki beyaz kitabı yayınladı.

1994

1 Ocak-EPB'nin ikinci aşaması başladı ve Avrupa Para Enstitüsü kuruldu. AEA'yı kuran anlaşma yürürlüğe girdi.

9-10 Mart-Bölgeler Komitesi (BK) açılış toplantısını Brüksel'de gerçekleştirdi.

29 Mart-Dışişleri bakanları, Yunanistan'ın Yanya adasında yapılan gayri resmi bir toplantıda nitelikli çoğunluğa ilişkin kurallarda bir anlaşma sağlayarak genişlemenin önünü açtılar.

30 Mart-Avusturya, Finlandiya, İsveç ve Norveç ile yapılan katılım müzakereleri Brüksel'de tamamlandı.

31 Mart-Macaristan AB üyeliği için başvuruda bulundu.

5 Nisan-Polonya AB üyeliği için başvuruda bulundu.

15 Nisan-GATT Uruguay Raundu'nun nihai anlaşması Fas'ın Marakeş kentinde imzalandı.

25 Mayıs-Avrupa Yatırım Fonu (AYF) kuruldu.

26-27 Mayıs-Avrupa İstikrar Paktı (Balladur Planı) hakkındaki açılış konferansı Paris'te gerçekleştirildi.

9-12 Haziran-AP'nin dördüncü seçimleri gerçekleştirildi.

12 Haziran-Yapılan referandumda Avusturyalıların çoğunluğu AB üyeliğini onayladı.

24-25 Haziran-Korfu'da toplanan Avrupa Konseyi, Avusturya, Finlandiya, İsveç ve Norveç ile katılım anlaşmalarını imzaladı.

15 Temmuz-Lüksemburg Başbakanı Jacques Santer, Brüksel'de yapılan olağandışı Avrupa Konseyi toplantısında Jacques Delors'dan sonra komisyon başkanı olması için aday gösterildi.

21 Temmuz-Avrupa Konseyi'nin komisyon başkanı adayını onaylama konusunda yeni elde ettiği hakkı kullanan AP,

Jacques Santer'i az bir oy farkıyla onayladı.

16 Ekim-Yapılan referandumda Finlandiyalıların çoğunluğu AB üyeliğini onayladı.

13 Kasım-Yapılan referandumda Isveçlilerin çoğunluğu AB üyeliğini onayladı.

28 Kasım-Yapılan referandumda Norveçliler az bir oy farkıyla AB üyeliğini reddettiler.

9-10 Aralık-Essen'de toplanan Avrupa Konseyi, Orta ve Doğu Avrupa (ODA) ülkelerini AB ile yakınlaştıracak bir stratejiyi kabul etti ve Avrupa-Akdeniz ortaklığını sonuca ulaştırma konusundaki kararlılığını bir kez daha vurguladı.

17 Aralık-Avrupa Enerji Şartı Lizbon'da imzalandı.

20 Aralık-Konsey, Romanya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya ile yapılan Avrupa anlaşmalarını kabul etti.

1995

1 Ocak-Avusturya, Finlandiya ve İsveç AB'ye katıldılar. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) faaliyete geçti.

12-16 Ocak-Komisyonu onaylama konusunda yeni elde ettiği hakkı kullanan AP, komiserler hakkında onay oturumları düzenlemeye başladı.

18 Ocak-AP yeni komisyonu onayladı.

23 Ocak-Santer Komisyonu beş yıllık görevine başladı.

1 Şubat-Romanya, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya ile yapılan Avrupa anlaşmaları yürürlüğe girdi.

25-26 Şubat-Komisyon bilgi toplumu hakkında Brüksel'de yapılan G7 toplantısına evsahipliği yaptı.

21 Mart-Avrupa İstikrar Paktı (Balladur Planı) Paris'te kabul edildi.

10 Mayıs-Komisyon, Orta ve Doğu Avrupa'daki ortak ülkelerin iç pazara entegrasyonu hakkındaki beyaz kitabı yayınladı.

2-3 Haziran-1996-1997 yılındaki hükümetlerarası konferansa hazırlık amacıyla dışişleri bakanlarının kişisel temsilcilerinden oluşturulan grup, ilk toplantısını Messina konferansının kırkıncı yıldönümünde gerçekleştirdi.

12 Haziran-Üç Baltık ülkesi (Letonya, Litvanya ve Estonya) ile Avrupa anlaşmaları imzalandı.

15 Haziran-Slovenya ile Avrupa Anlaşması parafe edildi.

22 Haziran-Romanya AB üyeliği için başvuruda bulundu.

26-27 Haziran-Cannes'da toplanan Avrupa Konseyi, EPB ve işsizlikle mücadele konularını ele aldı.

27 Ekim-Letontya AB üyeliği için başvuruda bulundu.

28 Ekim-Estonya AB üyeliği için başvuruda bulundu. AB'nin 15 üyesiyle 12 Akdeniz ülkesi arasında yapılan Avrupa-Akdeniz konferansı sonunda imzalanan Barselona Deklarasyonu kabul edildi.

3 Aralık-ABD Başkanı Clinton, Avrupa Konseyi Başkanı Gonzáles ve Komisyon Başkanı Santer, Madrid'de yapılan zirvede Yeni Trans-Atlantik Gündem'i (YTG) ve ortak eylem planını imzaladılar.

5 Aralık-Dışişleri bakanlarının özel temsilcilerinden oluşan grup, 1996-1997 yılındaki hükümetlerarası konferansa hazırlık amacıyla nihai raporunu sundu.

12 Aralık-Litvanya AB üyeliği için başvuruda bulundu.

13 Aralık-Yoğun tartışmalar sonrasında AP, AB ile Türkiye arasındaki gümrük birliği onayladı.

14 Aralık-Eski Yugoslavya hakkındaki Dayton Planı Paris'te imzalandı.

15-16 Aralık-Avrupa Konseyi Madrid'de toplandı.

16 Aralık-Bulgaristan AB üyeliği için başvuruda bulundu.

1996

1 Ocak-Çek Cumhuriyeti AB üyeliği için başvuruda bulundu.

1-2 Mart-Avrupa-Asya zirvesi Bangkok'da yapıldı.

27 Mart-AB, İngiltere hükümetinin ayın ilk günlerinde, bovine spongiform encẹhaloptahy (BSE; deli dana) adlı, sığırları etkileyen bir hastalıkla Creutzfeld-Jakob hastalığı arasındaki olası bağlantı konusunda yaptığı açıklamaya cevaben, İngiltere'den diğer üye ülkelerle dünyaya yapılan dana eti ihracatını yasakladı.

29 Mart-Hükümetlerarası konferans Torino'daki Avrupa Konseyi toplantısı sırasında başladı, ancak deli dana hastalığı toplantıyı gölgeledi.

10 Haziran-Slovenya AB üyeliği için başvuruda bulundu.

21-22 Haziran-Floransa'da toplanan Avrupa Konseyi, İngiltere'yle deli dana hastalığı konusundaki anlaşmazlığı çözüme kavuşturdu.

30 Haziran-AB ve And Topluluğu siyasi diyalog hakkında bir ortak deklarasyon imzaladılar.

5 Ekim-Devlet ve hükümet başkanları, Dublin'de yapılan özel bir Avrupa Konseyi toplantısında hükümetlerarası konferansı ve onun Haziran 1997'de gerçekleşecek kapanışını tartıştılar.

14 Ekim-Finlandiya APS'nin döviz kuru mekanizmasına katıldı.

25 Kasım-İtalya APS'nin döviz kuru mekanizmasına yeniden katıldı.

9-13 Aralık-DTÖ'nün bakanlar düzeyindeki ilk toplantısı Singapur'da yapıldı.

13-14 Aralık-Dublin'de toplanan Avrupa Konseyi, İrlanda hükümetinin hükümetlerarası konferans için hazırladığı taslak antlaşmayı onayladı, istihdam hakkındaki bir deklarasyonu kabul etti ve EPB sonrasında geçerli olacak istikrar ve büyüme paktı üzerinde anlaşma sağladı.

1997

9 Nisan-Avrupa Ombusmanı ofisi resmi olarak faaliyete geçti.

6 Mayıs-İngiltere'nin yeni İşçi Partisi hükümeti, haziran ayındaki Amsterdam zirvesinde sosyal haklara ilişkin bölümü imzalama konusundaki niyetini beyan ederek AB'ye karşı olumlu bir yaklaşımın sinyalini verdi.

23 Mayıs-Devlet ve hükümet başkanları Hollanda'nın Noordwijk kentindeki olağandışı zirvede, hükümetlerarası konferansı haziran ayındaki Amsterdam zirvesinde tamamlamak konusundaki kararlılıklarını ifade ettiler.

9 Haziran-Fransa'nın yeni sosyalist hükümeti, Lüksemburg'da yapılan maliye bakanları toplantısında, teklif edilen

İstikrar ve Büyüme Paktı'na ilişkin tatminsizliğinin sinyalini vererek hükümetlerarası konferans ve EPB takvimlerini belirsizliğe soktu.

16-17 Haziran-Amsterdam'da toplanan Avrupa Konseyi, üye devletlerin İstikrar ve Büyüme Paktı'nın uygulanması konusundaki taahhütlerini vurgulayan bir ilke kararını ve Fransızların ısrarı üzerine büyüme ve istihdam hakkındaki ayrı bir ilke kararını kabul etti. Avrupa Konseyi ayrıca hükümetlerarası konferansı tamamladı ve Amsterdam Antlaşması'na nihai şeklini verdi.

2 Ekim-AB üye devletlerinin dışişleri bakanları Amsterdam Antlaşması'nı imzaladılar.

20-21 Kasım-Avrupa Konseyi AB'deki işsizlik sorununu ele almak üzere Lüksemburg'da istihdam konusunda özel bir zirve toplantısı gerçekleştirdi.

12-13 Aralık-Lüksemburg'da toplanan Avrupa Konseyi, komisyonun, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya ve Slovenya ile katılım müzakerelerinin 1998 yılının Mart ayında başlamasına yönelik tavsiyesini kabul etti.

1998

12 Mart-Avrupa Konferansı'nın Londra'da gerçekleştirilen açılış toplantısında, AB'ye üye ve aday ülkelerin devlet ve hükümet başkanları Türkiye'nin toplantıya katılmayı reddetmesi üzerine hayal kırıklığına uğradılar.

16 Mart-Yunanistan EPB'nin döviz kuru mekanizmasına katıldı.

25 Mart-Komisyon ve Avrupa Para Enstitüsü (APE), ABA gereği hazırladıkları birbirinden bağımsız raporlarda, on bir üyenin EPB'nin üçüncü aşamasına katılmasını tavsiye etti.

31 Mart-Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya ve Slovenya ile katılım müzakereleri Brüksel'de başlatıldı.

2 Mayıs-Devlet ve hükümet başkanları düzeyindeki özel bir konsey toplantısında, hangi üye ülkelerin EPB'nin üçüncü aşamasına katılacakları konusunda anlaşma sağlandı.

15-16 Haziran-Avrupa Konseyi Cardiff'te toplandı.

30 Haziran-Avrupa Merkez Bankası (AMB) Frankfurt'ta kuruldu.

24-25 Ekim-Devlet ve hükümet başkanları, Avusturya'nın Pörtschach kentindeki gayri resmi bir toplantıda AB'nin kurumsal reformu meselesini tartıştılar.

4 Kasım-Komisyon genişleme hakkındaki ilk senelik ilerleme raporunu yayınladı.

11-12 Aralık-Avrupa Konseyi Viyana'da toplandı.

1999

1 Ocak-Avronun işleme sokulması ve on bir üye devletin ortak bir para politikası izlemeye başlamasıyla birlikte EPB'nin üçüncü aşamasına geçildi.

16 Mart-Akil adamlardan oluşan komitenin, komisyondaki yolsuzluklar ve kötü yönetime ilişkin suçlayıcı raporu sonrasında Santer Komisyonu istifa etti.

24-26 Mart-Berlin'de toplanan Avrupa Konseyi, Gündem 2000 hakkındaki

müzakereleri sonuçlandırdı ve komisyon başkanlığı için Jacques Santer'in yerine Romano Prodi'yi aday gösterdi.

1 Mayıs-Amsterdam Antlaşması yürürlüğe girdi.

3-4 Haziran-Köln'de toplanan Avrupa Konseyi, Yugoslavya'nın Kosova'daki savaşı sona erdirme koşullarını tartıştı ve yeni bir güvenlik ve savunma politikası girişimi başlattı.

10-13 Haziran-AP'nin beşinci doğrudan seçimleri gerçekleştirildi.

17 Eylül-Prodi Komisyonu göreve başladı.

15-16 Ekim-Avrupa Konseyi, adalet ve içişlerini tartışmak üzere Finlandiya'nın Tampere kentinde özel bir toplantı yaptı.

10-11 Aralık-Helsinki'de toplanan Avrupa Konseyi, başvuruda bulunan diğer ülkelerle katılım müzakerelerinin 2000 yılı başlarında başlatılmasını kabul etti ve Türkiye'nin AB üyeliği adaylığını tanıdı.

2000

15 Aralık-Malta, Romanya, Slovakya, Letonya, Litvanya ve Bulgaristan ile katılım müzakereleri Brüksel'de başlatıldı.

2-3 Şubat-AB ve AKP ülkeleri arasında yapılan bakanlar düzeyindeki toplantıların dördüncüsünde, şubat ayında sona erecek olan Lomé konvansiyonu sonrasında uygulanacak eylem planı hakkında anlaşma sağlandı.

Kurumsal reform hakkındaki hükümetlerarası konferans Brüksel'de başlatıldı.

1 Mart-Komisyon kendi iç reformuna ilişkin beyaz kitabı yayınladı.

23-24 Mart-Lizbon'da yapılan özel bir Avrupa Konseyi toplantısında, bilgiye dayalı ekonominin bir parçası olarak istihdam, ekonomik reform ve sosyal uyumu güçlendirmeye yönelik bir strateji (Lizbon stratejisi) kabul edildi.

3 Mayıs-Komisyon Yunanistan'ın avro alanının on ikinci üyesi olmasını teklif etti.

9 Mayıs-Avrupa Kurumları, Schuman deklarasyonunun 50. yıldönümünü kutladılar.

19-20 Haziran-Portekiz'in Santa Maria de Feira kentinde toplanan Avrupa Konseyi, Yunanistan'ın avro üyeliğini onayladı ve Akdeniz'e yönelik ortak bir stratejiyi kabul etti.

23 Haziran-AB ve AKP ülkeleri arasında Lomé konvansiyonunun yerini alacak yeni konvansiyon, Benin'in Cotonou kentinde imzalandı.

28 Eylül-Danimarka'da gerçekleştirilen referandumda avroya katılım çoğunluk tarafından reddedildi.

25 Ekim-Skojpe'de Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci Özel Zirvesi gerçekleştirildi.

8 Kasım-Komisyon genişleme hakkındaki senelik ilerleme raporlarını ve Türkiye'nin katılım müzakereleri başlamadan önce halletmesi gereken kilit konuları ele alan "Katılım Ortaklığı" teklifini yayınladı.

14 Kasım-BK Brüksel'de genişleme, küreselleşme ve yeni yönetişim biçimleri konusunda bir konferans düzenledi.

23-24 Kasım-Hırvatistan'ın Zagreb kentinde AB/Balkan zirvesi düzenlendi.

7 Haziran-Komisyon, Nice'teki Avrupa Konseyi toplantısı sırasında Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nı resmi olarak sundu.

7-9 Haziran-Nice'de yapılan Avrupa Konseyi toplantısında kurumsal reform hakkındaki hükümetlerarası konferans sonuçlandırılarak Nice Antlaşması'na son şekli verildi. Avrupa Konseyi ayrıca Avrupa güvenlik ve savunma politikasını tartıştı ve Avrupa sosyal gündemini kabul etti.

2001

2 Ocak-Yunanistan avro alanının 12. üyesi oldu.

26 Şubat-Nice Antlaşması imzalandı.

23-24 Mart-Stockholm'de yapılan Avrupa Konseyi toplantısında, sürdürülebilir kalkınma, istikrarlı makroekonomik koşullar ve istihdam hedeflerine yönelik kılavuz ilkeler belirlendi.

7 Haziran-İrlanda'da yapılan referandumda Nice Antlaşması reddedildi.

15-16 Haziran-Göteborg'da yapılan Avrupa Konseyi toplantısında, genişleme ve makro ekonomik politikalar üzerinde duruldu.

25 Temmu-Komisyon Avrupa'nın yönetişimi hakkındaki beyaz kitabı kabul etti.

21 Eylül-Brüksel'de gerçekleştirilen özel Avrupa Konseyi toplantısında, ABD'de gerçekleşen 11 Eylül saldırıları sonrasında uluslararası ortam ve AB'nin bu saldırılara göstereceği tepki tartışıldı.

19 Ekim-Devlet ve hükümet başkanlarının Belçika'nın Ghent şehrindeki gayri resmi toplantısında, BM'nin terörizmle mücadele konusunda belirlediği çerçeveye tam destek verildi.

29 Ekim-AB ile Hırvatistan arasında istikrar ve işbirliği anlaşması imzalandı.

9-13-Kasım DTÖ'nün bakanlar düzeyindeki toplantısı Katar'ın Doha kentinde yapıldı ve bir sonraki çoktaraflı müzakerelere ilişkin Doha gündemi belirlendi.

14-15-Aralık Laeken'de gerçekleştirilen Avrupa Konseyi toplantısında, birliğin geleceği hakkında önemli reformların yolunu açan ve gelecek hükümetlerarası konferans için hazırlık amacıyla bir konvansiyon oluşturulmasını şart koşan bir bildirge kabul edildi. Avrupa Konseyi ayrıca gerekli koşulları yerine getiren aday ülkelerle katılım müzakerelerinin 2002 sonuna kadar tamamlanarak bu ülkelerin 2004'te yapılacak AP seçimlerine katılabilmesi kararını aldı.

2002

1 Ocak-Tek para birimi avro on iki katılımcı üye ülkede dolaşıma girdi.

28 Şubat-İkili sirkülasyon döneminin sona ermesiyle birlikte avro katılımcı ülkelerdeki dolaşımdaki tek para birimi oldu. AB'nin Geleceğine İlişkin Konvansiyon, ilk toplantısını Brüksel'de gerçekleştirdi.

15-16 Mart-Barselona'da toplanan Avrupa Konseyi, Lizbon stratejisindeki ilerlemeleri ve Filistin-İsrail sorununu tartıştı.

26 Mart-Avrupa'nın uydu konumlandırma sistemi GALILEO başlatıldı.

31 Mayıs-AB Kyoto protokolünü onayladı.

21-22 Haziran-Avrupa Konseyi toplantısı İspanya'nın Sevile kentinde gerçekleştirildi.

23 Temmuz-AKÇT antlaşması sona erdi.

9 Ekim-Avrupa Komisyonu, Kıbrıs, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovak Cumhuriyeti ve Slovenya ile katılım müzakerelerinin 2002 yılının sonunda tamamlanmasını tavsiye etti.

19 Ekim-İrlandalılar ikinci referandumda Nice Antlaşması'nı kabul ettiler.

24-25 Ekim-Avrupa Konseyi toplantısı Brüksel'de yapıldı.

28 Ekim-Avrupa Anayasası Taslağı, Avrupa Konvansiyonu'nun genel oturumunda Başkan Valéry Giscard d'Estaing tarafından sunuldu.

12-13 Aralık-Kopenhag'da toplanan Avrupa Konseyi, 10 aday ülkenin 1 Mayıs 2004 itibariyle üye olmalarına karar verdi ve Aralık 2004 tarihli Zirve'de Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığının benimsenmesi halinde müzakerelerin gecikmeksizin başlatılacağını kabul etti.

2003

15 Ocak-AB'nin ilk kolluk gücü misyonu Bosna Hersek'te göreve başladı.

1 Şubat-Nice Antlaşması yürürlüğe girdi.

21 Şubat-Hırvatistan AB üyeliği için başvuruda bulundu.

8 Mart-Malta'da yapılan referandumda AB üyeliği kabul edildi.

14 Mart-AB ve NATO, Atina'da Güvenlik Paktı'nı imzaladılar.

19 Mart-AP'de yapılan referandumda on ülkenin katılımı konusundaki rapor kabul edildi.

20-21 Mart-Brüksel'de yapılan yıllık olağan bahar konsey toplantısında Lizbon stratejisine yönelik çabalara hız verilmesi kabul edildi.

23 Mart-Slovenya'da yapılan referandumda AB üyeliği kabul edildi.

9 Nisan-AP on ülkenin katılımı için onay verdi.

12 Nisan-Macaristan'da yapılan referandumda AB üyeliği kabul edildi.

16 Nisan-On ülke ile AB arasındaki Katılım Antlaşması Atina'da imzalandı.

10-11 Mayıs-Litvanya'da yapılan referandumda AB üyeliği kabul edildi.

16-17 Mayıs-Slovakya'da yapılan referandumda AB üyeliği kabul edildi.

6 Haziran-AB tam üyesi olacak aday ülkelerin Avrupa Ekonomik Alanı'na (AEA) katılımlarına ilişkin müzakereler tamamlandı.

7-8 Haziran-Polonya'da yapılan referandumda AB üyeliği kabul edildi.

13-14-Haziran Çek Cumhuriyeti'nde yapılan referandumda AB üyeliği kabul edildi.

20-21-Haziran Selanik'te toplanan Avrupa Konsey,i AB anayasası taslağının Avrupa'nın geleceği hakkındaki hükümetlerarası konferans için temel oluşturmasını kabul etti.

14 Eylül-İsveç'te yapılan referandumda çoğunluk avro üyeliği aleyhinde oy kullandı.

20 Eylül-Letonya'da yapılan referandumda AB üyeliği kabul edildi.

4 Ekim-AB'nin ilk anayasasına şekil verecek olan hükümetlerarası konferans Roma'da başlatıldı.

16-17 Ekim-Brüksel'de toplanan Avrupa Konseyi, göçmenler ve sığınmacılarla ilgili konuları ve büyüme inisiyatifini ele aldı.

23-24 Mart-Madrid'de Irak'ın yeniden yapılandırılması konusundaki konferans gerçekleştirildi.

12-13 Aralık-Avrupa Konseyi toplantısı Brüksel'de yapıldı.

2004

21 Ocak-Lizbon Stratejisi hakkındaki senelik rapor yayınlandı.

22 Mart-Makedonya AB üyeliği için başvuruda bulundu.

22-23 Mart-AB-Akdeniz Parlamenterler Asamblesi açılış oturumunu Atina'da gerçekleştirdi.

25-26 Mart-Dördüncü yıllık bahar konsey toplantısı Brüksel'de yapıldı ve Terörle Mücadele Bildirgesi kabul edildi.

13-15 Mart-AP yeni katılacak ülkelerin komiser adaylarına ilişkin onay oturumlarını gerçekleştirdi.

1 Mayıs-Katılım antlaşmaları yürürlüğe girdi ve AB'nin üye sayısı 25'e ulaştı.

5 Mayıs-AP yeni üye ülkelerin on komiserine onay verdi.

10-13-Haziran AP doğrudan seçimleri gerçekleştirildi.

17-18-Haziran Brüksel'de toplanan Avrupa Konseyi, Hırvatistan için katılım sürecinin başlatılmasına karar verdi ve Avrupa Birliği Anayasası Antlaşmasını kabul ederek hükümetlerarası konferansı tamamladı.

29 Haziran-Brüksel'de toplanan üye devletlerin devlet ve hükümet başkanları, görev süresi sona erecek Romano Prodi yerine komisyon başkanlığı için Portekiz Başbakanı José Manuel Durão Barroso'yı aday gösterdi ve Javier Solana'yı konsey genel sekreterliği ve ortak dışişleri ve güvenlik politikası yüksek temsilciliğine atadı.

20 Temmuz-Yeni seçilen AP, Josep Borrell Fontelles'i başkanlığa seçti.

22 Temmuz-AP José Manuel Durão Barroso'nun adaylığını onayladı.

27 Eylül–8 Ekim-AP 24 yeni komisyon üyesi hakkındaki onay oturumlarını gerçekleştirdi.

26 Ekim-Barosso komisyon üye listesini geri çekti.

29 Ekim-Devlet ve hükümet başkanları Avrupa Anayasası Antlaşması'nı imzaladılar.

18 Kasım-AP Barosso'nun değişiklik yaptığı komisyon üyelerini onayladı.

17 Aralık-Brüksel'deki zirvede, Türkiye ile üyelik müzakerelerinin 3 Ekim 2005'te başlatılması kararı alındı.

Tablolar

Yazarlar

Karen J. Alter
Smith College
Fulvio Attina
Catania Üniversitesi
Martin Baldwin-Edwards
The Queen's University, Belfast
Christos Bourdouvalis
Augusta State University
Alan W. Cafruny
Hamilton College
Michael Calingaert
Brüksel Özgür Üniversitesi
C. J. Carey
Denetçiler Heyeti (emekli), Luxemburg
Walter Carlsnaes
Uppsala Universitesi
Clive Church
University of Kent, Canterbury
J. Bryan Collester
Principia College
Maria Green Cowles
Georgetown University
William Cromwell
American University
Deirdre Curtin
Utrecht Üniversitesi
Peter Curween
Sheffield Hallam University
Claudio D'Aloya
Konsey Sekreterliği, Brüksel
Desmond Dinan
George Mason University
François Duchêne
Gazeteci, Monnet biyografisi yazarı
Andrew Duff
The Federal Trust, Londra
Geoffrey Edwards
Cambridge University
Gerda Falkner
Viyana Üniversitesi
Jonathan Faull
Avrupa Komisyonu, Brüksel
Kevin Featherstone
University of Bradford
Alan Forrest
Konsey Sekretaryası, Brüksel
Cleveland R. Fraser
Furman University
Stephen George
University of Sheffield
John Gillingham
University of Missouri-St. Louis
Roy H. Ginsberg
Skidmore College
Erik Goldstein
University of Birmingham
Peter Gowan
University of North London
Justin Greenwood
Robert Gordon University
Isebil V. Gruhn
University of California, Santa Cruz
Clifford Hackett
Jean Monnet Council, Washington,
Nick Hækkerup
Kopenhag Üniversitesi
Martin Holland
University of Canterbury
Leon Hurwitz
Cleveland State University
Selina Jackson
Tenneco
Francis Jacobs
Avrupa Parlamentosu Sekreterliği, Brüksel

Olli-Pekka Jalonen
University of Tampere
Hugo M. Kaufmann
City University of New York
Jan Klabbers
Amsterdam Üniversitesi
Robert Ladrech
Keele Üniversitesi
Brigid Laffan
University College Dublin
Carl Lankowski
John Hopkins University
Pierre-Henri Laurent
Tufts University
Finn Laursen
Güney Jutland Üniversitesi
Salvatore Lombardo
Siena Koleji
José M. Magone
University of Hull
Giandomenico Majone
Avrupa Universite Enstitüsü, Floransa
Janne Haaland Matlary
Oslo Üniversitesi
Andreas Maurer
Avrupa Politikası Enstitüsü, Bonn
Francis McGowan
University of Sussex
Kathleen R. McNamara
Princeton University
Elizabeth Meehan
The Queens University, Belfast
Sophie Meunier
University of Chicago
Monica Mezzadri
Konsey Sekreterliği, Brüksel
Alexsander Moens
Simon Fraser University
Andrew Moravcsik
Harward University
Joaquim Muns
Barselona Üniversitesi
Anna Murphy
University College Dublin
Philip Myers
Avrupa Koleji, Brugge
Brent F. Nelsen
Furman University
Michael Nentwich
Avusturya Bilimler Akademisi
Sir William Nicoll
Konsey Sekreterliği (emekli), Brüksel
Neill Nugent
Manchester Metropolitan Unversity
Hugo Paemen
ABD'deki AB Büyükelçisi
Peter Palinkas
Avrupa Parlamentosu Sekreterliği, Lüksemburg
Wilie Paterson
University of Birmingham
Alan Butt Philip
University of Bath
Alfred Pijpers
Hollanda Uluslararası İlişkiler Ens.
John Pinder
The Federal Trust, Londra
Franciska Pouw
Holanda Adalet Bakanlığı
Hjalte Rasmussen
Kopenhag Üniversitesi
John Redmont
University of Birmingham
Glenda R. Rosenthal
Columbia University
George Ross
Harward University

Edward M. Rowell
Lüksemburg'daki eski ABD Büyükelçisi

Trevor Salmon
University of Aberdeen

Dennis J. D. Sandole
George Mason University

Alberta Sbragia
University of Pittsburgh

René Schwok
Cenevre Üniversitesi

Michael Shackleton
Avrupa Parlamentosu Sekreterliği, Brüksel

Michael Smith
Loughborough University

Maria-Franceska Spatolisano
Avrupa Komisyonu, Brüksel

Beverly Springer
American Graduate School of International Management

Dennin Swann
Loughborough University

Ron Tiersky
Amherst College

Alfred Tovias
Kudüs İbrani Universitesi

Derek W. Urwin
University of Aberdeen

Peter van Ham
George C. Marshall Güvenlik Araştırmaları Avrupa Merkezi

Sophie Vanhoonacker
Avrupa Kamu Yönetimi Enstitüsü, Maastricht

John Van Oudenaren
The Library of Congress, Washington

Anthony Wallace
George Mason University

Helen Wallace
Sussex European Institute

J. H. H.Weiler
Harward Law School

Sherril Brown Wells
George Washingron University

Wolfgang Wessel
Köln Üniversitesi

Pia Christina Wood
Old Dominion University

Birol A. Yeşilada
University of Missouri-Columbia

GÜNCELLEME

Hale Akay
İstanbul Bilgi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonomi Bölümü

Ece Öztan
Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi İdari İlimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Başlık Listesi

Cilt I

Cilt II

Ekler

Ek 1. Kurumsal Değişim, 1958-2004

	1958	1973	1981	1986	1995	2004
Üye Devlet Sayısı	6	9	10	12	15	25
Resmi Diller	4	6	7	9	11	20
Komiser Sayısı	9	13	14	17	20	25
Avrupa Parlamentosu'ndaki Üye Sayısı	142	198	434	518	626	732
Bakanlar Konseyi'ndeki Toplam Oy Sayısı	17	58	63	76	87	321
Nitelikli Çoğunluk Eşiği	12	41	45	54	62	232
Avrupa Adalet Divanı'ndaki Yargıç Sayısı	6	9	11	13	15	25
Sayıştay Üye Sayısı	-	-	10	12	15	25
Ekonomik ve Sosyal Komite'deki Üye Sayısı	102	144	156	189	222	317
Bölgeler Komitesi'ndeki Üye Sayısı	-	-	-	-	222	317

Ek 2. Üye Ülkelerin AB Kurumlarındaki Temsiliyet Durumu, 2000/2004

Üye Devlet	Bakanlar Konseyi'ndeki Oy Dağılımı		Komiser Sayısı		Avrupa Parlamen.'ndaki Sandalye Sayısı		Adalet Divanı'ndaki Yargıç Sayısı	
	2000	2004	2000	2004	2000	2004	2000	2004
Almanya	10	29	2	1	99	99	1	1
Avusturya	4	10	1	1	21	18	1	1
Belçika	5	12	1	1	25	24	1	1
Birleşik Krallık	10	29	2	1	87	78	1	1
Danimarka	3	7	1	1	16	14	1	1
Finlandiya	3	7	1	1	16	14	1	1
Fransa	10	29	2	1	87	78	1	1
Hollanda	5	13	1	1	31	27	1	1
İrlanda	3	7	1	1	15	13	1	1
İspanya	8	27	1	1	64	54	1	1
Isveç	4	10	1	1	22	19	1	1
İtalya	10	29	2	1	87	78	1	1
Lüksemburg	2	4	1	1	6	6	1	1
Portekiz	5	12	1	1	25	24	1	1
Yunanistan	5	12	1	1	25	24	1	1
Çek Cumhuriyeti	-	12	-	1	-	24	-	1
Estonya	-	4	-	1	-	6	-	1
Kıbrıs	-	4	-	1	-	6	-	1
Letonya	-	4	-	1	-	9	-	1
Litvanya	-	7	-	1	-	13	-	1
Macaristan	-	12	-	1	-	24	-	1
Malta	-	3	-	1	-	5	-	1
Polonya	-	27	-	1	-	54	-	1
Slovakya	-	7	-	1	-	14	-	1
Slovenya	-	4	-	1	-	7	-	1
Toplam	87	321	20	25	626	732	15	25

Ek 3. Üye Ülkelerin Uluslararası Güvenlik Örgütlerine Katılımı

Üye Ülke	NATO	BAB	AGİT	BM Güvenlik Konseyi
Almanya	evet (1955)	tam üye (1954)	evet	hayır
Avusturya	ortak üye	gözlemci (1995)	evet	hayır
Belçika	evet (1949)	tam üye (1954)	evet	hayır
Birleşik Krallık	evet (1949)	tam üye (1954)	evet	evet
Danimarka	evet (1949)	gözlemci (1995)	evet	hayır
Finlandiya	ortak üye	gözlemci (1995)	evet	hayır
Fransa	evet (1949)	tam üye (1954)	evet	evet
Hollanda	evet (1949)	tam üye (1954)	evet	hayır
İrlanda	ortak üye	gözlemci (1995)	evet	hayır
İspanya	evet (1982)	tam üye (1986)	evet	hayır
İsveç	ortak üye	gözlemci (1995)	evet	hayır
İtalya	evet (1949)	tam üye (1954)	evet	hayır
Lüksemburg	evet (1949)	tam üye (1954)	evet	hayır
Portekiz	evet (1949)	tam üye (1995)	evet	hayır
Yunanistan	evet (1949)	tam üye (1995)	evet	hayır
Çek Cumhuriyeti	evet	ortak üye (1999)	evet	hayır
Estonya	evet	bağlantılı üye (1994)	evet	hayır
Kıbrıs	hayır	-	evet	hayır
Letonya	evet	bağlantılı üye (1994)	evet	hayır
Litvanya	evet	bağlantılı üye (1994)	evet	hayır
Macaristan	evet	ortak üye (1999)	evet	hayır
Malta	hayır	-	evet	hayır
Polonya	evet	ortak üye (1999)	evet	hayır
Slovakya	evet	bağlantılı üye (1994)	evet	hayır
Slovenya	evet	bağlantılı üye (1994)	evet	hayır

Ek 4. Komisyon Genel Müdürlüklerinin Evrimi 1958-1999*

1958	1960-1970	1980'ler	1990'lar
GM 1 Dış İlişkiler			GM 1 Dış Ekonomik İlişkiler GM 1A Dış Siyasi
		İlişkiler	
GM II Ekonomi ve Mali İşler			GM II Ekonomik ve Sosyal İşler
GM III İç Pazar	GM III Endüstriyel İşler	GM III İç Pazar ve Endüstriyel İşler	GM III Endüstri
GM IV Rekabet			
GM V Sosyal İşler		GM V İstihdam, Endüstriyel İlişkiler ve Sosyal İşler	
GM VI Tarım			
GM VII Ulaştırma			
GM VIII Denizaşırı Ülkeler ve Topraklar	GM VIII Kalkınma Yardımı	GM VIII Kalkınma	
GM IX İdare	GM IX Personel ve İdare		
	GM X Enformasyon	GM X Enformasyon, İletişim ve Kültür Görsel-İşitsel Politika	GM X Enformasyon, İletişim, Kültür ve
	GM XI Dış Ticaret	GM XI Çevre, Nükleer Güvenlik ve Sivillerin Korunması	
	GM XII Araştırma ve Teknoloji	GM XII Bilim, Araştırma ve Eğitim	GM XII Bilim, Araştırma ve Geliştirme, Ortak Araştırma Merkezleri
	GM XIII Bilginin Yaygınlaştırılması	GM XIII Telekomünikasyon, Bilişim	GM XIII Telekomünikasyon, Bilişim Piyasası ve Araştırmalardan Yararlanma
	GM XIV İç Pazar ve Mevzuatın Yakınlaştırılması	GM XIV Balıkçılık	
Araştırma Merkezleri	GM XV Ortak ve Şirketler Hukuku	GM XV Mali Kurumlar Mali Hizmetler	GM XV İç Pazar ve
	GM XVI Bölgesel Politika		
	GM XVII Enerji	GM XVII Enerji Politikası	GM XVII Enerji
	GM XVIII Krediler ve Yatırımlar	GM XVIII Krediler ve Yatırımlar	
	GM XIX Bütçe		
	GM XX Mali Denetim		
		GM XXI Gümrük Birliği ve Dolaylı Vergiler	
		GM XXII Yapısal Politikaların Eşgüdümü	GM XXII Eğitim, Mesleki Eğitim ve Gençlik
		GM XXIII Girişimcilik Politikası, Gelir Dağılımını Etkileyen Ticaret, Turizm ve Kooperatifler	
			GM XXIV Tüketici Politikası

* Son liste için Tablo 9'a bakınız.

Ek 5. AP Parti Grupları Kronolojisi

1953	İlk üç grup Hıristiyan Demokratlar (CD), Avrupa Sosyalistleri (ESP) ve liberallerden (L) oluşmaktaydı.
1965	De Gaulle yanlısı Fransızlar, Avrupa Demokratik Birliği'ni (EDU) kurmak üzere liberallerden ayrıldı.
1973	İngiliz muhafazakârlar Avrupa Muhafazakâr Grup'un (ECG) temelini attı. İrlanda'nın Fianna Fáil Partisi'nin katılımı sonrasında EDU ismini Avrupa İlerlemeci Demokratlar (EPD) olarak değiştirdi. Komünist Grup (C) kuruldu.
1976	Liberaller isim değiştirerek Liberal ve Demokrat Grup (LDG) adını aldılar.
1979	İlk doğrudan seçimler yapıldı. CD ismini değiştirerek Avrupa Halk Partisi (EPP) adını aldı. ECG'nin ismi Avrupa Demokratik Grubu (EDG) olarak değişti. EDG daha sonra EPP'ye katıldı. Bağımsız Grup ve Üyelerin Teknik Eşgüdümü ve Savunması (TCDIGM) kuruldu.
1984	Fransız Ulusal Cephesi'yle İtalyan Sosyalist Hareketi, Avrupa Sağı Teknik Grubu'nu (ER); TCDIGM, Yeşiller ve solcularla birleşerek Gökkuşağı (Rainbow) grubunu kurdu. Portekizli sosyal demokratların katılımı sonrasında LDG'nin ismi Liberal, Demokrat ve Reformcu Grup (ELDR) olarak değiştirildi. EPD ismini değiştirerek Avrupa Demokratik İttifak Grubu ismini aldı.
1989	Gökkuşağı grubundan ayrılan, bağımsız Yeşiller (G) grubu kuruldu. Komünist ve solcu müttefiklerin yeniden birleşmesiyle Sol Birlik Grubu (LUG) oluşturuldu.
1994	İtalyan ağırlıklı Forza Avrupa (FE) grubu kuruldu. ER ismini Avrupa Radikal İttifakı olarak değiştirdi. LUG ismini değiştirerek Avrupa Birleşik Solu (EUL) adını aldı. Milletler Avrupası grubu kuruldu. Bağlantısız (NAM) sayısı 27 idi.
1995	Forza Avrupa ve Avrupa Demokratik İttifakı birleşerek Avrupa için Birlik Grubu'nu kurdular.
1999	EPP ismini Avrupa Halk Partisi (Hıristiyan Demokratlar) ve Avrupa Demokratları Grubu olarak değiştirdi. Demokrasiler ve Farklılıklar Avrupası kuruldu.

Ek 6. AP Genel Müdürlükleri

GM 1	Başkanlık
GM 2	Komiteler ve Delegasyonlar
GM 3	Enformasyon ve Halkla İlişkiler
GM 4	Araştırma
GM 5	Personel
GM 6	İdare
GM 7	Çeviri ve Genel Hizmetler
GM 8	Finans ve Mali Denetim

Ek 7. Avrupa Birliği Konseyi (Bakanlar Konseyi) Başkanlığı Rotasyonu

Üye Ülke	Dönem	Üye Ülke	Dönem	Üye Ülke	Dönem
Belçika	1958 / I	Almanya	1974 / I	İrlanda	1990 / I
Almanya	1958 / II	Fransa	1974 / II	İtalya	1990 / II
Fransa	1959 / I	İrlanda	1975 / I	Lüksemburg	1991 / I
İtalya	1959 / II	İtalya	1975 / II	Hollanda	1991 / II
Lüksemburg	1960 / I	Lüksemburg	1976 / I	Portekiz	1992 / I
Hollanda	1960 / II	Hollanda	1976 / II	Birleşik Krallık	1992 / II
Belçika	1961 / I	Birleşik Krallık	1977 / I	Danimarka	1993 / I
Almanya	1961 / II	Belçika	1977 / II	Belçika	1993 / II
Fransa	1962 / I	Danimarka	1978 / I	Yunanistan	1994 / I
İtalya	1962 / II	Almanya	1978 / II	Almanya	1994 / II
Lüksemburg	1963 / I	Fransa	1979 / I	Fransa	1995 / I
Hollanda	1963 / II	İrlanda	1979 / II	İspanya	1995 / II
Belçika	1964 / I	İtalya	1980 / I	İtalya	1996 / I
Almanya	1964 / II	Lüksemburg	1980 / II	İrlanda	1996 / II
Fransa	1965 / I	Hollanda	1981 / I	Hollanda	1997 / I
İtalya	1965 / II	Birleşik Krallık	1981 / II	Lüksemburg	1997 / II
Lüksemburg	1966 / I	Belçika	1982 / I	Birleşik Krallık	1998 / I
Hollanda	1966 / II	Danimarka	1982 / II	Avusturya	1998 / II
Belçika	1967 / I	Almanya	1983 / I	Almanya	1999 / I
Almanya	1967 / II	Yunanistan	1983 / II	Finlandiya	1999 / II
Fransa	1968 / I	Fransa	1984 / I	Portekiz	2000 / I
İtalya	1968 / II	İrlanda	1984 / II	Fransa	2000 / II
Lüksemburg	1969 / I	İtalya	1985 / I	İsveç	2001 / I
Hollanda	1969 / II	Lüksemburg	1985 / II	Belçika	2001 / II
Belçika	1970 / I	Hollanda	1986 / I	İspanya	2002 / I
Almanya	1970 / II	Birleşik Krallık	1986 / II	Danimarka	2002 / II
Fransa	1971 / I	Belçika	1987 / I	Yunanistan	2003 / I
İtalya	1971 / II	Danimarka	1987 / II	İtalya	2003 / II
Lüksemburg	1972 / I	Almanya	1988 / I	İrlanda	2004 / I
Hollanda	1972 / II	Yunanistan	1988 / II	Hollanda	2004 / II
Belçika	1973 / I	İspanya	1989 / I	Lüksemburg	2005 / I
Danimarka	1973 / II	Fransa	1989 / II	Birleşik Krallık	2005 / II
				Avusturya	2006 / I
				Finlandiya	2006 / II

Ek 8. Devlet ve Hükümet Başkanları Zirveleri, 1961-2005

Tarih	Konsey Dönem Başkanı	Yer	Başbakan / D. Başkanı
10-11 Şubat 1961	Fransa	Paris	Charles De Gaulle
18 Temmuz 1961	Almanya	Bonn	Konrad Adenauer
29-30 Mayıs 1967	Belçika	Roma	Aldo Moro
1-2 Aralık 1969	Hollanda	Lahey	P. J. S. De Jong
19-20 Ekim 1972	Hollanda	Paris	Georges Pompidou
14-15 Aralık 1973	Danimarka	Kopenhag	Anker Joergensen
16 Eylül 1974	Fransa	Paris	V. Giscard d'Estaing
9-10 Aralık 1974	Fransa	Paris	V. Giscard d'Estaing
10-11 Mart 1975	İrlanda	Dublin	Liam Cosgrave
16-17 Temmuz 1975	İtalya	Brüksel	Aldo Moro
1-2 Aralık 1975	İtalya	Roma	Aldo Moro
1-2 Nisan 1976	Lüksemburg	Lüksemburg	Gaston Thorn
12-13 Temmuz 1976	Hollanda	Brüksel	J. M. Den Uyl
29-30 Kasım 1976	Hollanda	Lahey	J. M. Den Uyl
25-26 Mart 1977	Birleşik Krallık	Roma	James Callaghan
29-30 Haziran 1977	Birleşik Krallık	Londra	James Callaghan
5-6 Aralık 1977	Belçika	Brüksel	Leo Tindemans
7-8 Nisan 1978	Danimarka	Kopenhag	Anker Joergensen
6-8 Temmuz 1978	Almanya	Bremen	Helmut Schmidt
4-5 Aralık 1978	Almanya	Brüksel	Helmut Schmidt
12-13 Mart 1979	Fransa	Paris	V. Giscard d'Estaing
21-22 Haziran 1979	Fransa	Strasbourg	V. Giscard d'Estaing
29-30 Kasım 1979	İrlanda	Dublin	Jack Lynch
27-28 Nisan 1980	İtalya	Lüksemburg	Francesco Cossiga
12-13 Haziran 1980	İtalya	Venedik	Francesco Cossiga
1-2 Aralık 1980	Lüksemburg	Lüksemburg	Pierre Werner
23-24 Mart 1981	Hollanda	Maastricht	A.A.M. Van Agt
29-30 Haziran 1981	Hollanda	Lüksemburg	A.A.M. Van Agt
26-27 Kasım 1981	Birleşik Krallık	Londra	Margaret Thatcher
29-30 Mart 1982	Belçika	Brüksel	Wilfried Martens

Ek 8. Devlet ve Hükümet Başkanları Zirveleri, 1961-2005 (devam)

Tarih	Konsey Dönem Başkanı	Yer	Başbakan / D. Başkanı
28-29 Haziran 1982	Belçika	Kopenhag	Wilfried Martens
3-4 Aralık 1982	Danimarka	Brüksel	Poul Schluter
21-22 Mart 1983	Almanya	Brüksel	Helmut Kohl
17-19 Haziran 1983	Almanya	Stuttgart	Helmut Kohl
4-6 Aralık 1983	Yunanistan	Atina	Andreas Papandreou
19-20 Mart 1984	Fransa	Brüksel	François Mitterand
25-26 Haziran 1984	Fransa	Fontainebleau	François Mitterand
3-4 Aralık 1984	İrlanda	Dublin	Garret FitzGerald
29-30 Mart 1985	İtalya	Brüksel	Bettino Craxi
28-29 Haziran 1985	İtalya	Milano	Bettino Craxi
2-3 Aralık 1985	Lüksemburg	Lüksemburg	Jacques Santer
26-27 Haziran 1986	Hollanda	Lahey	R.F.M. Lubbers
5-6 Aralık 1986	Birleşik Krallık	Londra	Margaret Thatcher
29-30 Haziran 1987	Belçika	Brüksel	Wilfried Martens
4-5 Aralık 1987	Danimarka	Kopenhag	Poul Schluter
11-13 Şubat 1988	Almanya	Brüksel	Helmut Kohl
27-28 Haziran 1988	Almanya	Hanover	Helmut Kohl
2-3 Aralık 1988	Yunanistan	Rodos	Andreas Papandreaou
26-27 Haziran 1989	İspanya	Madrid	Felipe Gonzales
19 Kasım 1989	Fransa	Paris	François Mitterand
8-9 Aralık 1989	Fransa	Strazburg	François Mitterand
28 Nisan 1990	İrlanda	Dublin	Charles Haughey
25-26 Haziran 1990	İrlanda	Dublin	Charles Haughey
27-28 Ekim 1990	İtalya	Roma	Giulio Andreotti
13-15 Aralık 1990	İtalya	Roma	Giulio Andreotti
8 Nisan 1991	Lüksemburg	Lüksemburg	Jacques Santer
28-29 Haziran 1991	Lüksemburg	Lüksemburg	Jacques Santer
9-10 Aralık 1991	Hollanda	Maastricht	R.F.M. Lubbers
26-27 Haziran 1992	Portekiz	Lizbon	Anibal Cavaco Silva
16 Ekim 1992	Birleşik Krallık	Birmingham	John Major

Ek 8. Devlet ve Hükümet Başkanları Zirveleri, 1961-2005 (devam)

Tarih	Konsey Dönem Başkanı	Yer	Başbakan / D. Başkanı
11-12 Aralık 1992	Birleşik Krallık	Edinburgh	John Major
21-22 Haziran 1993	Danimarka	Kopenhag	Poul Nyrup Rasmussen
29 Ekim 1993	Belçika	Brüksel	Jean-Luc Dehaene
10-11 Aralık 1993	Belçika	Brüksel	Jean-Luc Dehaene
24-25 Haziran 1994	Yunanistan	Korfu	Theodoros Pangalos
15 Temmuz 1994	Almanya	Brüksel	Helmut Kohl
9-10 Aralık 1994	Almanya	Essen	Helmut Kohl
26-27 Haziran 1995	Fransa	Cannes	Jacques Chirac
15-16 Aralık 1995	İspanya	Madrid	Felipe Gonzales
29 Mart 1996	İtalya	Torino	Romano Prodi
21-22 Haziran 1996	İtalya	Floransa	Romano Prodi
5 Ekim 1996	İrlanda	Dublin	John Bruton
13-14 Aralık 1996	İrlanda	Dublin	John Bruton
23 Mayıs 1997	Hollanda	Noordwijk	Wim Kok
16-17 Haziran 1997	Hollanda	Amsterdam	Wim Kok
20-21 Kasım 1997	Lüksemburg	Lüksemburg	Jean-Claude Juncker
12-13 Aralık 1997	Lüksemburg	Lüksemburg	Jean-Claude Juncker
2 Mayıs 1998	Birleşik Krallık	Brüksel	Tony Blair
15-16 Haziran 1998	Birleşik Krallık	Cardiff	Tony Blair
24-25 Ekim 1998	Avusturya	Pörtschach	Viktor Klima
11-12 Aralık 1998	Avusturya	Viyana	Viktor Klima
24-26 Mart 1999	Almanya	Berlin	Gerhard Schröder
3-4 Haziran 1999	Almanya	Köln	Gerhard Schröder
15-16 Ekim 1999	Finlandiya	Tampere	Paavo Lipponen
10-11 Aralık 1999	Finlandiya	Helsinki	Paavo Lipponen
23-24 Mart 2000	Portekiz	Lizbon	Antonio Gurettes
19-20 Haziran 2000	Portekiz	Feira	Antonio Gurettes
7-9 Aralık 2000	Fransa	Nice	Lionel Jospin
23-24 Mart 2001	İsveç	Stockholm	Göran Persson
15-16 Haziran 2001	İsveç	Göteborg	Göran Persson

Ek 8. Devlet ve Hükümet Başkanları Zirveleri, 1961-2005 (devam)

Tarih	Konsey Dönem Başkanı	Yer	Başbakan / D. Başkanı
21 Eylül 2001	Belçika	Brüksel	Guy Verhofstadt
14-15 Aralık 2001	Belçika	Laeken	Guy Verhofstadt
15-16 Mart 2002	İspanya	Barselona	J. Maria Aznar Lopez
21-22 Haziran 2002	İspanya	Sevile	J. Maria Aznar Lopez
24-25 Ekim 2002	Danimarka	Brüksel	A. Fogh Rasmussen
12-13 Aralık 2002	Danimarka	Kopenhag	A. Fogh Rasmussen
17 Şubat 2003	Yunanistan	Brüksel	Costas Simitis
20-21 Mart 2003	Yunanistan	Brüksel	Costas Simitis
20 Haziran 2003	Yunanistan	Selanik	Costas Simitis
16-17 Ekim 2003	İtalya	Brüksel	Silvio Berlusconi
12-13 Aralık 2003	İtalya	Brüksel	Silvio Berlusconi
25-26 Mart 2004	İrlanda	Brüksel	Bertie Ahern
17-18 Haziran 2004	İrlanda	Brüksel	Bertie Ahern
4-5 Kasım 2004	Hollanda	Brüksel	Jan Peter Balkenende
16-17 Aralık 2004	Hollanda	Brüksel	Jan Peter Balkenende

Ek 9. Avrupa Birliği Konseyi (Bakanlar Konseyi) Genel Müdürlükleri

Genel Müdürlük A	İdare, Protokol
Genel Müdürlük B	Tarım-Balıkçılık
Genel Müdürlük C	İç Pazar, Gümrük Birliği, Sanayi Politikası, Telekomünikasyon, Bilgi Toplumu
Genel Müdürlük D	Araştırma, Enerji, Ulaştırma
Genel Müdürlük E	Dış İlişkiler
Genel Müdürlük F	Avrupa Parlamentosu'yla İlişkiler, Ekonomik ve Sosyal Komite ve Bölgeler Komitesi, Kurumsal İşler, Bütçe ve Kadro Düzenlemeleri, Bilişim Politikası, Halkla İlişkiler
Genel Müdürlük G	Ekonomik ve Mali İşler, Ekonomik ve Parasal Birlik
Genel Müdürlük H	Adalet ve İçişleri
Genel Müdürlük I	Çevre ve Tüketicilerin Korunması, Sivil Haklar, Sağlık, Besin Maddelerine İlişkin Düzenleyici Tedbirler
Genel Müdürlük J	Sosyal Politika, Sosyal Diyalog, Bölgesel Politika ve Ekonomik ve Sosyal Uyum, Eğitim ve Gençlik, Kültür, Görsel-İşitsel Medya

Ek 10. Avrupa Birliği Konseyi (Bakanlar Konseyi) Özel Komiteleri

Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER)
Ekonomik ve Mali Komite
Siyasi Komite (İkinci Sütun Eşgüdüm Komitesi)
Madde 36 Komitesi (Üçüncü Sütun Eşgüdüm Komitesi)
Madde 133 Komitesi (Ticaret Politikası Eşgüdüm Komitesi)
Özel Tarım Komitesi
Daimi İstihdam Komitesi
Bütçe Komitesi
Bilimsel ve Teknik Araştırma Komitesi (CREST)
Eğitim Komitesi
Kültürel İşler Komitesi
Üye Ülkeler ile Üçüncü Ülkeler Arasındaki İşbirliği Anlaşmaları Komitesi
Enerji Komitesi
Uranyum Zenginleştirme Daimi Komitesi

Ek 11. Amsterdam Antlaşması ile Avrupa Birliği Antlaşmasının Madde Numaralarında Yapılan Değişiklikler

Eski Madde Numarası	Yeni Madde Numarası
Başlık I	*Başlık I*
Madde A	Madde 1
Madde B	Madde 2
Madde C	Madde 3
Madde D	Madde 4
Madde E	Madde 5
Madde F	Madde 6
Madde F.1 *	Madde 7
Başlık II	*Başlık II*
Madde G	Madde 8
Başlık III	*Başlık III*
Madde H	Madde 9
Başlık IV	Başlık IV
Madde I	Madde 10
Başlık V **	*Başlık V*
Madde J.1	Madde 11
Madde J.2	Madde 12
Madde J.3	Madde 13
Madde J.4	Madde 14
Madde J.5	Madde 15
Madde J.6	Madde 16
Madde J.7	Madde 17
Madde J.8	Madde 18
Madde J.9	Madde 19
Madde J.10	Madde 20
Madde J.11	Madde 21
Madde J.12	Madde 22
Madde J.13	Madde 23
Madde J.14	Madde 24
Madde J.15	Madde 25
Madde J.16	Madde 26
Madde J.17	Madde 27
Madde J.18	Madde 28
Başlık VI **	*Başlık VI*
Madde K.1	Madde 29
Madde K.2	Madde 30
Madde K.3	Madde 31
Madde K4	Madde 32
Madde K.5	Madde 33
Madde K.6	Madde 34
Madde K.7	Madde 35
Madde K.8	Madde 36
Madde K.9	Madde 37
Madde K.10	Madde 38
Madde K.11	Madde 39
Madde K.12	Madde 40
Madde K.13	Madde 41
Madde K.14	Madde 42
Başlık VI A ***	*Başlık VII*
Madde K.15 *	Madde 43
Madde K.16 *	Madde 44
Madde K.17 *	Madde 45
Başlık VII	*Başlık VIII*
Madde L	Madde 46
Madde M	Madde 47
Madde N	Madde 48
Madde O	Madde 49
Madde P	Madde 50
Madde Q	Madde 51
Madde R	Madde 52
Madde S	Madde 53

Kaynak: Üye Devlet Hükümet Temsilcileri Konferansı, Amsterdam Antlaşması.

* Amsterdam Antlaşması'nın yeni maddesi.

** Amsterdam Antlaşması ile değiştirilen madde.

*** Amsterdam Antlaşması'nın yeni başlığı.

Ek 12 Amsterdam Antlaşması ile Avrupa Topluluğu Antlaşması'nın Madde Numaralarında Yapılan Değişiklikler

Eski Madde Numarası	Yeni Madde Numarası
Ayrım Bir	*Ayrım Bir*
Madde 1	Madde 1
Madde 2	Madde 2
Madde 3	Madde 3
Madde 3 a	Madde 4
Madde 3 b	Madde 5
Madde 3 c*	Madde 6
Madde 4	Madde 7
Madde 4 a	Madde 8
Madde 4 b	Madde 9
Madde 5	Madde 10
Madde 5 a*	Madde 11
Madde 6	Madde 12
Madde 6 a*	Madde 13
Madde 7 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 7 a	Madde 14
Madde 7 b (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 7 c	Madde 15
Madde 7 d*	Madde 16
Ayrım İki	*Ayrım İki*
Madde 8	Madde 17
Madde 8 a	Madde 18
Madde 8 b	Madde 19
Madde 8 c	Madde 20
Madde 8 d	Madde 21
Madde 8 e	Madde 22
Ayrım Üç	*Ayrım Üç*
Başlık I	*Başlık I*
Madde 9	Madde 23
Madde 10	Madde 24
Madde 11 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Bölüm 1	*Bölüm 1*
Kısım 1 (iptal edildi)	—
Madde 12	Madde 25
Madde 13 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 14 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 15 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 16 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 17 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Kısım 2 (iptal edildi)	—
Madde 18 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 19 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 20 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 21 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 22 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 23 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 24 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 25 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 26 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 27 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 28	Madde 26
Madde 29	Madde 27
Bölüm 2	*Bölüm 2*
Madde 30	Madde 28
Madde 31 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 32 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 33 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 34	Madde 29
Madde 35 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 36	Madde 30
Madde 37	Madde 31
Başlık II	*Başlık II*
Madde 38	Madde 32
Madde 39	Madde 33
Madde 40	Madde 34
Madde 41	Madde 35
Madde 42	Madde 36
Madde 43	Madde 37

Eski Madde Numarası	Yeni Madde Numarası
Madde 44 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 45 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 46	Madde 38
Madde 47 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Başlık III	*Başlık III*
Bölüm 1	*Bölüm 1*
Madde 48	Madde 39
Madde 49	Madde 40
Madde 50	Madde 41
Madde 51	Madde 42
Bölüm 2	*Bölüm 2*
Madde 52	Madde 43
Madde 53 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 54	Madde 44
Madde 55	Madde 45
Madde 56	Madde 46
Madde 57	Madde 47
Madde 58	Madde 48
Bölüm 3	*Bölüm 3*
Madde 59	Madde 49
Madde 60	Madde 50
Madde 61	Madde 51
Madde 62 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 63	Madde 52
Madde 64	Madde 53
Madde 65	Madde 54
Madde 66	Madde 55
Bölüm 4	*Bölüm 4*
Madde 67 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 68 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 69 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 70 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 71 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 72 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 73 (yürürlükten kaldırıldı)	—

Eski Madde Numarası	Yeni Madde Numarası
Madde 73 a (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 73 b	Madde 56
Madde 73 c	Madde 57
Madde 73 d	Madde 58
Madde 73 e (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 73 f	Madde 59
Madde 73 g	Madde 60
Madde 73 h (yürürlükten kaldırıldı)	—
*Başlık III A***	*Başlık IV*
Madde 73 i*	Madde 61
Madde 73 j*	Madde 62
Madde 73 k*	Madde 63
Madde 73 l*	Madde 64
Madde 73 m*	Madde 65
Madde 73 n*	Madde 66
Madde 73 o*	Madde 67
Madde 73 p*	Madde 68
Madde 73 q*	Madde 69
Başlık IV	*Başlık V*
Madde 74	Madde 70
Madde 75	Madde 71
Madde 76	Madde 72
Madde 77	Madde 73
Madde 78	Madde 74
Madde 79	Madde 75
Madde 80	Madde 76
Madde 81	Madde 77
Madde 82	Madde 78
Madde 83	Madde 79
Madde 84	Madde 80
Başlık V	*Başlık VI*
Bölüm 1	*Bölüm 1*
Kısım 1	*Kısım 1*
Madde 85	Madde 81
Madde 86	Madde 82
Madde 87	Madde 83

Eski Madde Numarası	Yeni Madde Numarası
Madde 88	Madde 84
Madde 89	Madde 85
Madde 90	Madde 86
Kısım 2 (iptal edildi)	—
Madde 91 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Kısım 3	*Kısım 2*
Madde 92	Madde 87
Madde 93	Madde 88
Madde 94	Madde 89
Bölüm 2	*Bölüm 2*
Madde 95	Madde 90
Madde 96	Madde 91
Madde 97 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 98	Madde 92
Madde 99	Madde 93
Bölüm 3	*Bölüm 3*
Madde 100	Madde 94
Madde 100 a	Madde 95
Madde 100 b (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 100 c (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 100 d (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 101	Madde 96
Madde 102	Madde 97
Başlık VI	*Başlık VII*
Bölüm 1	*Bölüm 1*
Madde 102 a	Madde 98
Madde 103	Madde 99
Madde 103 a	Madde 100
Madde 104	Madde 101
Madde 104 a	Madde 102
Madde 104 b	Madde 103
Madde 104 c	Madde 104
Bölüm 2	*Bölüm 2*
Madde 105	Madde 105
Madde 105 a	Madde 106
Madde 106	Madde 107
Madde 107	Madde 108
Madde 108	Madde 109
Madde 108 a	Madde 110
Madde 109	Madde 111
Bölüm 3	*Bölüm 3*
Madde 109 a	Madde 112
Madde 109 b	Madde 113
Madde 109 c	Madde 114
Madde 109 d	Madde 115
Bölüm 4	*Bölüm 4*
Madde 109 e	Madde 116
Madde 109 f	Madde 117
Madde 109 g	Madde 118
Madde 109 h	Madde 119
Madde 109 ı	Madde 120
Madde 109 j	Madde 121
Madde 109 k	Madde 122
Madde 109 l	Madde 123
Madde 109 m	Madde 124
*Başlık VI A ****	*Başlık VIII*
Madde 109 n*	Madde 125
Madde 109 o*	Madde 126
Madde 109 p*	Madde 127
Madde 109 q*	Madde 128
Madde 109 r*	Madde 129
Madde 109 s*	Madde 130
Başlık VII	*Başlık IX*
Madde 110	Madde 131
Madde 111 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 112	Madde 132
Madde 113	Madde 133
Madde 114 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 115	Madde 134
Madde 116 (yürürlükten kaldırıldı)	—

Eski Madde Numarası	Yeni Madde Numarası
Başlık VII A ***	*Başlık X*
Madde 116 *	Madde 135
Başlık VIII	*Başlık XI*
Bölüm 1 ****	*Bölüm 1*
Madde 117	Madde 136
Madde 118	Madde 137
Madde 118 a	Madde 138
Madde 118 b	Madde 139
Madde 118 c	Madde 140
Madde 119	Madde 141
Madde 119 a	Madde 142
Madde 120	Madde 143
Madde 121	Madde 144
Madde 122	Madde 145
Bölüm 2	*Bölüm 2*
Madde 123	Madde 146
Madde 124	Madde 147
Madde 125	Madde 148
Bölüm 3	*Bölüm 3*
Madde 126	Madde 149
Madde 127	Madde 150
Başlık IX	*Başlık XII*
Madde 128	Madde 151
Başlık X	*Başlık XIII*
Madde 129	Madde 152
Başlık XI	*Başlık XIV*
Madde 129 a	Madde 153
Başlık XII	*Başlık XV*
Madde 129 b	Madde 154
Madde 129 c	Madde 155
Madde 129 d	Madde 156
Başlık XIII	*Başlık XVI*
Madde 130	Madde 157

Eski Madde Numarası	Yeni Madde Numarası
Başlık XIV	*Başlık XVII*
Madde 130 a	Madde 158
Madde 130 b	Madde 159
Madde 130 c	Madde 160
Madde 130 d	Madde 161
Madde 130 e	Madde 162
Başlık XV	*Başlık XVIII*
Madde 130 f	Madde 163
Madde 130 g	Madde 164
Madde 130 h	Madde 165
Madde 130 ı	Madde 166
Madde 130 j	Madde 167
Madde 130 k	Madde 168
Madde 130 l	Madde 169
Madde 130 m	Madde 170
Madde 130 n	Madde 171
Madde 130 o	Madde 172
Madde 130 p	Madde 173
Madde 130 q (yürürlükten kaldırıldı)	—
Başlık XVI	*Başlık XIX*
Madde 130 r	Madde 174
Madde 130 s	Madde 175
Madde 130 t	Madde 176
Başlık XVII	*Başlık XX*
Madde 130 u	Madde 177
Madde 130 v	Madde 178
Madde 130 w	Madde 179
Madde 130 x	Madde 180
Madde 130 y	Madde 181
Ayrım Dört	*Ayrım Dört*
Madde 131	Madde 182
Madde 132	Madde 183
Madde 133	Madde 184
Madde 134	Madde 185
Madde 135	Madde 186

Eski Madde Numarası	Yeni Madde Numarası
Madde 136	Madde 187
Madde 136 a	Madde 188
Ayrım Beş	*Ayrım Beş*
Başlık I	*Başlık I*
Bölüm 1	*Bölüm 1*
Kısım 1	*Kısım 1*
Madde 137	Madde 189
Madde 138	Madde 190
Madde 138 a	Madde 191
Madde 138 b	Madde 192
Madde 138 c	Madde 193
Madde 138 d	Madde 194
Madde 138 e	Madde 195
Madde 139	Madde 196
Madde 140	Madde 197
Madde 141	Madde 198
Madde 142	Madde 199
Madde 143	Madde 200
Madde 144	Madde 201
Kısım 2	*Kısım 2*
Madde 145	Madde 202
Madde 146	Madde 203
Madde 147	Madde 204
Madde 148	Madde 205
Madde 149 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 150	Madde 206
Madde 151	Madde 207
Madde 152	Madde 208
Madde 153	Madde 209
Madde 154	Madde 210
Kısım 3	*Kısım 3*
Madde 155	Madde 211
Madde 156	Madde 212
Madde 157	Madde 213
Madde 158	Madde 214
Madde 159	Madde 215

Eski Madde Numarası	Yeni Madde Numarası
Madde 160	Madde 216
Madde 161	Madde 217
Madde 162	Madde 218
Madde 163	Madde 219
Kısım 4	*Kısım 4*
Madde 164	Madde 220
Madde 165	Madde 221
Madde 166	Madde 222
Madde 167	Madde 223
Madde 168	Madde 224
Madde 168 a	Madde 225
Madde 169	Madde 226
Madde 170	Madde 227
Madde 171	Madde 228
Madde 172	Madde 229
Madde 173	Madde 230
Madde 174	Madde 231
Madde 175	Madde 232
Madde 176	Madde 233
Madde 177	Madde 234
Madde 178	Madde 235
Madde 179	Madde 236
Madde 180	Madde 237
Madde 181	Madde 238
Madde 182	Madde 239
Madde 183	Madde 240
Madde 184	Madde 241
Madde 185	Madde 242
Madde 186	Madde 243
Madde 187	Madde 244
Madde 188	Madde 245
Kısım 5	*Kısım 5*
Madde 188 a	Madde 246
Madde 188 b	Madde 247
Madde 188 c	Madde 248

Eski Madde Numarası	Yeni Madde Numarası
Bölüm 2	*Bölüm 2*
Madde 189	Madde 249
Madde 189 a	Madde 250
Madde 189 b	Madde 251
Madde 189 c	Madde 252
Madde 190	Madde 253
Madde 191	Madde 254
Madde 191 a*	Madde 255
Madde 192	Madde 256
Bölüm 3	*Bölüm 3*
Madde 193	Madde 257
Madde 194	Madde 258
Madde 195	Madde 259
Madde 196	Madde 260
Madde 197	Madde 261
Madde 198	Madde 262
Bölüm 4	*Bölüm 4*
Madde 198 a	Madde 263
Madde 198 b	Madde 264
Madde 198 c	Madde 265
Bölüm 5	*Bölüm 5*
Madde 198 d	Madde 266
Madde 198 e	Madde 267
Başlık II	*Başlık II*
Madde 199	Madde 268
Madde 200 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 201	Madde 269
Madde 201 a	Madde 270
Madde 202	Madde 271
Madde 203	Madde 272
Madde 204	Madde 273
Madde 205	Madde 274
Madde 205 a	Madde 275
Madde 206	Madde 276
Madde 206 a (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 207	Madde 277

Eski Madde Numarası	Yeni Madde Numarası
Madde 208	Madde 278
Madde 209	Madde 279
Madde 209 a	Madde 280
Ayrım Altı	*Ayrım Altı*
Madde 210	Madde 281
Madde 211	Madde 282
Madde 212	Madde 283
Madde 213	Madde 284
Madde 213 a*	Madde 285
Madde 213 b*	Madde 286
Madde 214	Madde 287
Madde 215	Madde 288
Madde 216	Madde 289
Madde 217	Madde 290
Madde 218	Madde 291
Madde 219	Madde 292
Madde 220	Madde 293
Madde 221	Madde 294
Madde 222	Madde 295
Madde 223	Madde 296
Madde 224	Madde 297
Madde 225	Madde 298
Madde 226 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 227	Madde 299
Madde 228	Madde 300
Madde 228 a	Madde 301
Madde 229	Madde 302
Madde 230	Madde 303
Madde 231	Madde 304
Madde 232	Madde 305
Madde 233	Madde 306
Madde 234	Madde 307
Madde 235	Madde 308
Madde 236	Madde 309
Madde 237 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 238	Madde 310

Eski Madde Numarası	Yeni Madde Numarası
Madde 239	Madde 311
Madde 240	Madde 312
Madde 241 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 242 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 243 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 244 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 245 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Madde 246 (yürürlükten kaldırıldı)	—
Son Hükümler	Son Hükümler
Madde 247	Madde 313
Madde 248	Madde 314

Kaynak: Üye Devlet Hükümet Temsilcileri Konferansı, Amsterdam Antlaşması.

* Amsterdam Antlaşması'nın yeni maddesi.

** Amsterdam Antlaşması ile değiştirilen madde.

*** Amsterdam Antlaşması'nın yeni başlığı.

**** Amsterdam Antlaşması'nın yeni bölümü.

Avrupa Birliği Ansiklopedisi, Avrupa Birliği'nin temel kavramları, gelişimi, kurumları, politikaları, ana tartışma alanları ve antlaşmaları hakkında derinlemesine ve yetkin biçimde yazılmış başlıklarıyla, Avrupa bütünleşmesinde önemli rolleri olan kişilerin biyografileriyle AB aday üyesi Türkiye için çok önemli bir başvuru kaynağı. Uluslararası üne sahip akademisyenlerin yazdığı yedi yüzden fazla başlık Avrupa Birliği'nin her alanını kapsıyor. Avrupa Birliği kronolojisi, çeşitli tablolar ve ekler de bu benzersiz eseri tamamlıyor. Türkiye'den akademisyenlerin gerçekleştirdiği güncelleme çalışması ise, sağladığı ek bilgiler ve yeni başlıklarla Avrupa Birliği'nin 31 Aralık 2004'teki eksiksiz fotoğrafını okurlara sunmamıza olanak veriyor. Eserin editörü Desmond Dinan, ABD'deki George Mason Üniversitesi, Kamu Siyaseti Enstitüsü'nde ve Belçika, Brugge'deki Avrupa Koleji'nde öğretim üyesi.

"Dinan'ın ansiklopedisi AB araştırmaları için büyük bir katkı... hem günümüzdeki Avrupa Birliği için engin bir bilgi kaynağı, hem de gelecekte yapılacak araştırmalar için çok değerli bir eser."

Policy Studies Journal

"Gerçek bir ansiklopedi... doğrudan, ayrıntılı, akıcı, kapsayıcı, gerçeklere dayanan bir eser. Bu uzun zamandır gördüğüm en iyi başvuru kaynaklarından biri."

Library Review

BAŞVURU KİTAPLIĞI DİZİSİ

Kitap YAYINEVİ

ISBN TAKIM 975-8704-65-6
ISBN İKİNCİ CİLT 975-8704-89-3

9 789758 704897